નમો તસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ

અઙ્ગુત્તરનિકાયે

એકકનિપાત-અટ્ઠકથા

ગન્થારમ્ભકથા

‘‘કરુણાસીતલહદયં , પઞ્ઞાપજ્જોતવિહતમોહતમં;
સનરામરલોકગરું, વન્દે **સુગતં** ગતિવિમુત્તં.

‘‘બુદ્ધોપિ બુદ્ધભાવં, ભાવેત્વા ચેવ સચ્છિકત્વા ચ;
યં ઉપગતો ગતમલં, વન્દે તમનુત્તરં **ધમ્મં**.

‘‘સુગતસ્સ ઓરસાનં, પુત્તાનં મારસેનમથનાનં;
અટ્ઠન્નમ્પિ સમૂહં, સિરસા વન્દે **અરિયસઙ્ઘં**.

‘‘ઇતિ મે પસન્નમતિનો, રતનત્તયવન્દનામયં પુઞ્ઞં;
યં સુવિહતન્તરાયો, હુત્વા તસ્સાનુભાવેન.

‘‘એકકદુકાદિપટિમણ્ડિતસ્સ **અઙ્ગુત્તરાગમવરસ્સ**;
ધમ્મકથિકપુઙ્ગવાનં, વિચિત્તપટિભાનજનનસ્સ.

‘‘અત્થપ્પકાસનત્થં, **અટ્ઠકથા** આદિતો વસિસતેહિ;
પઞ્ચહિ યા સઙ્ગીતા, અનુસઙ્ગીતા ચ પચ્છાપિ.

‘‘સીહળદીપં પન આભતાથ વસિના મહામહિન્દેન;
ઠપિતા સીહળભાસાય, દીપવાસીનમત્થાય.

‘‘અપનેત્વાન તતોહં, સીહળભાસં મનોરમં ભાસં;
તન્તિનયાનુચ્છવિકં, આરોપેન્તો વિગતદોસં.

‘‘સમયં અવિલોમેન્તો, થેરાનં થેરવંસદીપાનં;
સુનિપુણવિનિચ્છયાનં, મહાવિહારે નિવાસીનં.

‘‘હિત્વા પુનપ્પુનાગતમત્થં, અત્થં પકાસયિસ્સામિ;
સુજનસ્સ ચ તુટ્ઠત્થં, ચિરટ્ઠિતત્થઞ્ચ ધમ્મસ્સ.

‘‘સાવત્થિપભૂતીનં, નગરાનં વણ્ણના કતા હેટ્ઠા;
દીઘસ્સ મજ્ઝિમસ્સ ચ, યા મે અત્થં વદન્તેન.

‘‘વિત્થારવસેન સુદં, વત્થૂનિ ચ તત્થ યાનિ વુત્તાનિ;
તેસમ્પિ ન ઇધ ભિય્યો, વિત્થારકથં કરિસ્સામિ.

‘‘સુત્તાનં પન અત્થા, ન વિના વત્થૂહિ યે પકાસન્તિ;
તેસં પકાસનત્થં, વત્થૂનિપિ દસ્સયિસ્સામિ.

‘‘સીલકથા ધુતધમ્મા, કમ્મટ્ઠાનાનિ ચેવ સબ્બાનિ;
ચરિયાવિધાનસહિતો, ઝાનસમાપત્તિવિત્થારો.

‘‘સબ્બા ચ અભિઞ્ઞાયો, પઞ્ઞાસઙ્કલનનિચ્છયો ચેવ;
ખન્ધાધાતાયતનિન્દ્રિયાનિ, અરિયાનિ ચેવ ચત્તારિ.

‘‘સચ્ચાનિ પચ્ચયાકારદેસના સુપરિસુદ્ધનિપુણનયા;
અવિમુત્તતન્તિમગ્ગા, વિપસ્સનાભાવના ચેવ.

‘‘ઇતિ પન સબ્બં યસ્મા, **વિસુદ્ધિમગ્ગે** મયા સુપરિસુદ્ધં;
વુત્તં તસ્મા ભિય્યો, ન તં ઇધ વિચારયિસ્સામિ.

‘‘મજ્ઝે **વિસુદ્ધિમગ્ગો**, એસ ચતુન્નમ્પિ આગમાનઞ્હિ;
ઠત્વા પકાસયિસ્સતિ, તત્થ યથાભાસિતમત્થં.

‘‘ઇચ્ચેવ કતો તસ્મા, તમ્પિ ગહેત્વાન સદ્ધિમેતાય;
અટ્ઠકથાય વિજાનથ, અઙ્ગુત્તરનિસ્સિતં અત્થ’’ન્તિ.

સંખેપકથા

૧. રૂપાદિવગ્ગવણ્ણના

તત્થ **અઙ્ગુત્તરાગમો** નામ એકકનિપાતો દુકનિપાતો તિકનિપાતો ચતુક્કનિપાતો પઞ્ચકનિપાતો છક્કનિપાતો સત્તકનિપાતો અટ્ઠકનિપાતો નવકનિપાતો દસકનિપાતો એકાદસકનિપાતોતિ એકાદસ નિપાતા હોન્તિ. સુત્તતો –

> ‘‘નવ સુત્તસહસ્સાનિ, પઞ્ચ સુત્તસતાનિ ચ;
> સત્તપઞ્ઞાસ સુત્તાનિ, હોન્તિ અઙ્ગુત્તરાગમે’’.

તસ્સ નિપાતેસુ **એકકનિપાતો** આદિ, સુત્તેસુ **ચિત્તપરિયાદાનસુત્તં**. તસ્સાપિ ‘‘એવં મે સુત’’ન્તિઆદિકં આયસ્મતા આનન્દેન પઠમમહાસઙ્ગીતિકાલે વુત્તં નિદાનમાદિ. સા પનેસા પઠમમહાસઙ્ગીતિ સુમઙ્ગલવિલાસિનિયા દીઘનિકાયટ્ઠકથાય આદિમ્હિ વિત્થારિતા, તસ્મા સા તત્થ વિત્થારિતનયેનેવ વેદિતબ્બા.

નિદાનવણ્ણના

૧. યં પનેતં ‘‘એવં મે સુત’’ન્તિઆદિકં નિદાનં, તત્થ **એવ**ન્તિ નિપાતપદં, **મે**તિઆદીનિ નામપદાનિ. **સાવત્થિયં વિહરતી**તિ એત્થ **વી**તિ ઉપસગ્ગપદં, **હરતી**તિ આખ્યાતપદન્તિ ઇમિના તાવ નયેન પદવિભાગો વેદિતબ્બો.

અત્થતો પન **એવં**સદ્દો તાવ ઉપમૂપદેસ-સમ્પહંસન-ગરહણવચન-સમ્પટિગ્ગહાકારનિદસ્સનાવધારણાદિ-અનેકત્થપ્પભેદો. તથા હેસ ‘‘એવં જાતેન મચ્ચેન, કત્તબ્બં કુસલં બહુ’’ન્તિ એવમાદીસુ (ધ॰ પ॰ ૫૩) ઉપમાયં આગતો. ‘‘એવં તે અભિક્કમિતબ્બં, એવં તે પટિક્કમિતબ્બ’’ન્તિઆદીસુ (અ॰ નિ॰ ૪.૧૨૨) ઉપદેસે. ‘‘એવમેતં ભગવા, એવમેતં સુગતા’’તિઆદીસુ (અ॰ નિ॰ ૩.૬૬) સમ્પહંસને. ‘‘એવમેવં પનાયં વસલી યસ્મિં વા તસ્મિં વા તસ્સ મુણ્ડકસ્સ સમણકસ્સ વણ્ણં ભાસતી’’તિઆદીસુ (સં॰ નિ॰ ૧.૧૮૭) ગરહણે. ‘‘એવં, ભન્તેતિ ખો તે ભિક્ખૂ ભગવતો પચ્ચસ્સોસુ’’ન્તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૧.૧) વચનસમ્પટિગ્ગહે. ‘‘એવં બ્યાખો અહં, ભન્તે, ભગવતા ધમ્મં દેસિતં આજાનામી’’તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૧.૩૯૮) આકારે. ‘‘એહિ ત્વં, માણવક, યેન સમણો આનન્દો તેનુપસઙ્કમ; ઉપસઙ્કમિત્વા મમ વચનેન સમણં આનન્દં અપ્પાબાધં અપ્પાતઙ્કં લહુટ્ઠાનં બલં ફાસુવિહારં પુચ્છ – ‘સુભો માણવો તોદેય્યપુત્તો ભવન્તં આનન્દં અપ્પાબાધં…પે॰… ફાસુવિહારં પુચ્છતી’તિ, એવઞ્ચ વદેહિ ‘‘સાધુ કિર ભવં આનન્દો યેન સુભસ્સ માણવસ્સ તોદેય્યપુત્તસ્સ નિવેસનં, તેનુપસઙ્કમતુ અનુકમ્પં ઉપાદાયા’’તિઆદીસુ (દી॰ નિ॰ ૧.૪૪૫) નિદસ્સને. ‘‘તં કિં મઞ્ઞથ, કાલામા, ઇમે ધમ્મા કુસલા વા અકુસલા વાતિ? અકુસલા, ભન્તે. સાવજ્જા વા અનવજ્જા વાતિ? સાવજ્જા, ભન્તે. વિઞ્ઞુગરહિતા વા વિઞ્ઞુપ્પસત્થા વાતિ? વિઞ્ઞુગરહિતા, ભન્તે. સમત્તા સમાદિન્ના અહિતાય દુક્ખાય સંવત્તન્તિ નો વા, કથં વો એત્થ હોતીતિ? સમત્તા, ભન્તે, સમાદિન્ના અહિતાય દુક્ખાય સંવત્તન્તિ, એવં નો એત્થ હોતી’’તિઆદીસુ (અ॰ નિ॰ ૩.૬૬) અવધારણે. સ્વાયમિધ આકારનિદસ્સનાવધારણેસુ દટ્ઠબ્બો.

તત્થ આકારત્થેન **એવં**સદ્દેન એતમત્થં દીપેતિ – નાનાનયનિપુણં અનેકજ્ઝાસયસમુટ્ઠાનં અત્થબ્યઞ્જનસમ્પન્નં વિવિધપાટિહારિયં ધમ્મત્થદેસનાપટિવેધગમ્ભીરં સબ્બસત્તાનં સકસકભાસાનુરૂપતો સોતપથમાગચ્છન્તં તસ્સ

ભગવતો વચનં સબ્બપ્પકારેન કો સમત્થો વિઞ્ઞાતું, સબ્બથામેન પન સોતુકામતં જનેત્વાપિ એવં મે સુતં, મયાપિ એકેનાકારેન સુતન્તિ.

નિદસ્સનત્થેન ''નાહં સયમ્ભૂ, ન મયા ઇદં સચ્છિકત''ન્તિ અત્તાનં પરિમોચેન્તો ''એવં મે સુતં, મયાપિ એવં સુત''ન્તિ ઇદાનિ વત્તબ્બં સકલં સુત્તં નિદસ્સેતિ.

અવધારણત્થેન ''એતદગ્ગં, ભિક્ખવે, મમ સાવકાનં ભિક્ખૂનં બહુસ્સુતાનં યદિદં આનન્દો, સતિમન્તાનં, ગતિમન્તાનં, ધિતિમન્તાનં, ઉપટ્ઠાકાનં યદિદં આનન્દો''તિ (અ॰ નિ॰ ૧.૨૧૯, ૨૨૩) એવં ભગવતા , ''આયસ્મા આનન્દો અત્થકુસલો ધમ્મકુસલો બ્યઞ્જનકુસલો નિરુત્તિકુસલો પુબ્બાપરકુસલો''તિ (અ॰ નિ॰ ૫.૧૬૯) એવં ધમ્મસેનાપતિના ચ પસત્થભાવાનુરૂપં અત્તનો ધારણબલં દસ્સેન્તો સત્તાનં સોતુકામતં જનેતિ ''એવં મે સુતં, તઞ્ચ ખો અત્થતો વા બ્યઞ્જનતો વા અનૂનમનધિકં, એવમેવ, ન અઞ્ઞથા દટ્ઠબ્બ''ન્તિ.

મેસદ્દો તીસુ અત્થેસુ દિસ્સતિ. તથા હિસ્સ ''ગાથાભિગીતં મે અભોજનેય્ય''ન્તિઆદીસુ (સુ॰ નિ॰ ૮૧; સં॰ નિ॰ ૧.૧૯૪) મયાતિ અત્થો. ''સાધુ મે, ભન્તે, ભગવા સંખિત્તેન ધમ્મં દેસેતૂ''તિઆદીસુ (સં॰ નિ॰ ૪.૮૮) મય્હન્તિ અત્થો. ''ધમ્મદાયાદા મે, ભિક્ખવે, ભવથા''તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૧.૨૯) મમાતિ અત્થો. ઇધ પન ''મયા સુત''ન્તિ ચ, ''મમ સુત''ન્તિ ચ અત્થદ્વયે યુજ્જતિ.

સુતન્તિ અયં **સુત**સદ્દો સઉપસગ્ગો ચ અનુપસગ્ગો ચ ગમન-વિસ્સુત-કિલિન્નઉપચિતાનુયોગ-સોતવિઞ્ઞેય્ય-સોતદ્વારાનુસારવિઞ્ઞાતાદિઅનેકત્થપ્પભેદો. તથા હિસ્સ – ''સેનાય પસુતો''તિઆદીસુ ગચ્છન્તોતિ અત્થો. ''સુતધમ્મસ્સ પસ્સતો''તિઆદીસુ (ઉદા॰ ૧૧) વિસ્સુતધમ્મસ્સાતિ અત્થો. ''અવસ્સુતા અવસ્સુતસ્સા''તિઆદીસુ (પાચિ॰ ૬૫૭) કિલિન્નાકિલિન્નસ્સાતિ અત્થો. ''તુમ્હેહિ પુઞ્ઞં પસુતં અનપ્પક''ન્તિઆદીસુ (ખુ॰ પા॰ ૭-૧૨) ઉપચિતન્તિ અત્થો. ''યે ઝાનપ્પસુતા ધીરા''તિઆદીસુ (ધ॰ પ॰ ૧૮૧) ઝાનાનુયુત્તાતિ અત્થો. ''દિટ્ઠં સુતં મુત''ન્તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૧.૨૪૧) સોતવિઞ્ઞેય્યન્તિ અત્થો. ''સુતધરો સુતસન્નિચયો''તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૧.૩૩૯) સોતદ્વારાનુસારવિઞ્ઞાતધરોતિ અત્થો. ઇધ પનસ્સ સોતદ્વારાનુસારેન ઉપધારિતન્તિ વા ઉપધારણન્તિ વાતિ અત્થો. મે-સદ્દસ્સ હિ મયાતિ અત્થે સતિ ''એવં મયા સુતં સોતદ્વારાનુસારેન ઉપધારિત''ન્તિ યુજ્જતિ. મમાતિ અત્થે સતિ ''એવં મમ સુતં સોતદ્વારાનુસારેન ઉપધારણ''ન્તિ યુજ્જતિ.

એવમેતેસુ તીસુ પદેસુ **એવ**ન્તિ સોતવિઞ્ઞાણાદિવિઞ્ઞાણકિચ્ચનિદસ્સનં. **મે**તિ વુત્તવિઞ્ઞાણસમઙ્ગિપુગ્ગલનિદસ્સનં. **સુત**ન્તિ અસ્સવનભાવપટિક્ખેપતો અનૂનાધિકાવિપરીતગ્ગહણનિદસ્સનં. તથા **એવ**ન્તિ તસ્સા સોતદ્વારાનુસારેન પવત્તાય વિઞ્ઞાણવીથિયા નાનપ્પકારેન આરમ્મણે પવત્તભાવપ્પકાસનં. **મે**તિ અત્તપ્પકાસનં. **સુત**ન્તિ ધમ્મપ્પકાસનં. અયઞ્હેત્થ સઙ્ખેપો – ''નાનપ્પકારેન આરમ્મણે પવત્તાય વિઞ્ઞાણવીથિયા મયા ન અઞ્ઞં કતં, ઇદં પન કતં, અયં ધમ્મો સુતો''તિ.

તથા **એવ**ન્તિ નિદ્દિસિતબ્બપ્પકાસનં. **મે**તિ પુગ્ગલપ્પકાસનં. **સુત**ન્તિ પુગ્ગલકિચ્ચપ્પકાસનં. ઇદં વુત્તં હોતિ – યં સુત્તં નિદ્દિસિસ્સામિ, તં મયા એવં સુતન્તિ.

તથા **એવ**ન્તિ યસ્સ ચિત્તસન્તાનસ્સ નાનાકારપ્પવત્તિયા નાનત્થબ્યઞ્જનગ્ગહણં હોતિ, તસ્સ નાનાકારનિદ્દેસો. **એવ**ન્તિ હિ અયં આકારપઞ્ઞત્તિ. **મે**તિ કત્તુનિદ્દેસો. **સુત**ન્તિ વિસયનિદ્દેસો. એત્તાવતા નાનાકારપ્પવત્તેન

ચિત્તસન્તાનેન તંસમઙ્ગિનો કત્તુ વિસયે ગહણસન્નિટ્ઠાનં કતં હોતિ.

અથ વા **એવ**ન્તિ પુગ્ગલકિચ્ચનિદ્દેસો. **સુત**ન્તિ વિઞ્ઞાણકિચ્ચનિદ્દેસો. **મે**તિ ઉભયકિચ્ચયુત્તપુગ્ગલનિદ્દેસો. અયં પનેત્થ સઙ્ખેપો – મયા સવનકિચ્ચવિઞ્ઞાણસમઙ્ગિના પુગ્ગલેન વિઞ્ઞાણવસેન લદ્ધસવનકિચ્ચવોહારેન સુતન્તિ.

તત્થ **એવ**ન્તિ ચ **મે**તિ ચ સચ્ચિકટ્ઠપરમત્થવસેન અવિજ્જમાનપઞ્ઞત્તિ. કિઞ્હેત્થ તં પરમત્થતો અત્થિ, યં એવન્તિ વા મેતિ વા નિદ્દેસં લભેથ. **સુત**ન્તિ વિજ્જમાનપઞ્ઞત્તિ. યઞ્હિ તં એત્થ સોતેન ઉપલદ્ધં, તં પરમત્થતો વિજ્જમાનન્તિ. તથા **એવ**ન્તિ ચ **મે**તિ ચ તં તં ઉપાદાય વત્તબ્બતો ઉપાદાપઞ્ઞત્તિ. **સુત**ન્તિ દિટ્ઠાદીનિ ઉપનિધાય વત્તબ્બતો ઉપનિધાપઞ્ઞત્તિ.

એત્થ ચ **એવ**ન્તિ વચનેન અસમ્મોહં દીપેતિ. ન હિ સમ્મૂળ્હો નાનપ્પકારપટિવેધસમત્થો હોતિ. **સુત**ન્તિ વચનેન સુતસ્સ અસમ્મોસં દીપેતિ. યસ્સ હિ સુતં સમ્મુટ્ઠં હોતિ, ન સો કાલન્તરેન મયા સુતન્તિ પટિજાનાતિ. ઇચ્ચસ્સ અસમ્મોહેન પઞ્ઞાસિદ્ધિ, અસમ્મોસેન પન સતિસિદ્ધિ. તત્થ પઞ્ઞાપુબ્બઙ્ગમાય સતિયા બ્યઞ્જનાવધારણસમત્થતા, સતિપુબ્બઙ્ગમાય પઞ્ઞાય અત્થપટિવેધસમત્થતા. તદુભયસમત્થતાયોગેન અત્થબ્યઞ્જનસમ્પન્નસ્સ ધમ્મકોસસ્સ અનુપાલનસમત્થતો ધમ્મભણ્ડાગારિકત્તસિદ્ધિ.

અપરો નયો – **એવ**ન્તિ વચનેન યોનિસો મનસિકારં દીપેતિ, અયોનિસો મનસિકરોતો હિ નાનપ્પકારપટિવેધાભાવતો. **સુત**ન્તિ વચનેન અવિક્ખેપં દીપેતિ, વિક્ખિત્તચિત્તસ્સ સવનાભાવતો. તથા હિ વિક્ખિત્તચિત્તો પુગ્ગલો સબ્બસમ્પત્તિયા વુચ્ચમાનોપિ ''ન મયા સુતં , પુન ભણથા''તિ ભણતિ. યોનિસો મનસિકારેન ચેત્થ અત્તસમ્માપણિધિં પુબ્બે ચ કતપુઞ્ઞતં સાધેતિ સમ્મા અપ્પણિહિતત્તસ્સ પુબ્બે અકતપુઞ્ઞસ્સ વા તદભાવતો. તથા અવિક્ખેપેન સદ્ધમ્મસ્સવનં સપ્પુરિસૂપનિસ્સયઞ્ચ સાધેતિ. ન હિ વિક્ખિત્તચિત્તો સોતું સક્કોતિ, ન ચ સપ્પુરિસે અનુપસ્સયમાનસ્સ સવનં અત્થીતિ.

અપરો નયો – યસ્મા ''**એવ**ન્તિ યસ્સ ચિત્તસન્તાનસ્સ નાનાકારપ્પવત્તિયા નાનત્થબ્યઞ્જનગ્ગહણં હોતિ, તસ્સ નાનાકારનિદ્દેસો''તિ વુત્તં. સો ચ એવં ભદ્દકો આકારો ન સમ્મા અપ્પણિહિતત્તનો પુબ્બે અકતપુઞ્ઞસ્સ વા હોતિ, તસ્મા **એવ**ન્તિ ઇમિના ભદ્દકેનાકારેન પચ્છિમચક્કદ્વયસમ્પત્તિમત્તનો દીપેતિ. **સુત**ન્તિ સવનયોગેન પુરિમચક્કદ્વયસમ્પત્તિં. ન હિ અપ્પતિરૂપદેસે વસતો સપ્પુરિસૂપનિસ્સયવિરહિતસ્સ વા સવનં અત્થિ. ઇચ્ચસ્સ પચ્છિમચક્કદ્વયસિદ્ધિયા આસયસુદ્ધિ સિદ્ધા હોતિ, પુરિમચક્કદ્વયસિદ્ધિયા પયોગસુદ્ધિ. તાય ચ આસયસુદ્ધિયા અધિગમબ્યત્તિસિદ્ધિ, પયોગસુદ્ધિયા આગમબ્યત્તિસિદ્ધિ. ઇતિ પયોગાસયસુદ્ધસ્સ આગમાધિગમસમ્પન્નસ્સ વચનં અરુણુગ્ગં વિય સૂરિયસ્સ ઉદયતો, યોનિસો મનસિકારો વિય ચ કુસલકમ્મસ્સ, અરહતિ ભગવતો વચનસ્સ પુબ્બઙ્ગમં ભવિતુન્તિ ઠાને નિદાનં ઠપેન્તો **એવં મે સુત**ન્તિઆદિમાહ.

અપરો નયો – **એવ**ન્તિ ઇમિના નાનપ્પકારપટિવેધદીપકેન વચનેન અત્તનો અત્થપટિભાનપટિસમ્ભિદાસમ્પત્તિસબ્ભાવં દીપેતિ. **સુત**ન્તિ ઇમિના સોતબ્બભેદપટિવેધદીપકેન વચનેન ધમ્મનિરુત્તિપટિસમ્ભિદાસમ્પત્તિસબ્ભાવં. **એવ**ન્તિ ચ ઇદં યોનિસો મનસિકારદીપકવચનં ભાસમાનો ''એતે મયા ધમ્મા મનસા અનુપેક્ખિતા દિટ્ઠિયા સુપ્પટિવિદ્ધા''તિ દીપેતિ. **સુત**ન્તિ ઇદં સવનયોગદીપકવચનં ભાસમાનો ''બહૂ મયા ધમ્મા સુતા ધાતા વચસા પરિચિતા''તિ દીપેતિ. તદુભયેનપિ અત્થબ્યઞ્જનપારિપૂરિં દીપેન્તો સવને

આદરં જનેતિ. અત્થબ્યઞ્જનપરિપુણ્ણં હિ ધમ્મં આદરેન અસ્સુણન્તો મહતા હિતા પરિબાહિરો હોતીતિ આદરં જનેત્વા સક્કચ્ચં ધમ્મો સોતબ્બોતિ.

એવં મે સુતન્તિ ઇમિના પન સકલેન વચનેન આયસ્મા આનન્દો તથાગતપ્પવેદિતં ધમ્મં અત્તનો અદહન્તો અસપ્પુરિસભૂમિં અતિક્કમતિ, સાવકત્તં પટિજાનન્તો સપ્પુરિસભૂમિં ઓક્કમતિ. તથા અસદ્ધમ્મા ચિત્તં વુટ્ઠાપેતિ, સદ્ધમ્મે ચિત્તં પતિટ્ઠાપેતિ. ''કેવલં સુતમેવેતં મયા , તસ્સેવ પન ભગવતો વચન''ન્તિ દીપેન્તો અત્તાનં પરિમોચેતિ , સત્થારં અપદિસતિ, જિનવચનં અપ્પેતિ, ધમ્મનેત્તિં પતિટ્ઠાપેતિ.

અપિચ ''એવં મે સુત''ન્તિ અત્તના ઉપ્પાદિતભાવં અપ્પટિજાનન્તો પુરિમવચનં વિવરન્તો ''સમ્મુખા પટિગ્ગહિતમિદં મયા તસ્સ ભગવતો ચતુવેસારજ્જવિસારદસ્સ દસબલધરસ્સ આસભટ્ઠાનટ્ઠાયિનો સીહનાદનાદિનો સબ્બસત્તુત્તમસ્સ ધમ્મિસ્સરસ્સ ધમ્મરાજસ્સ ધમ્માધિપતિનો ધમ્મદીપસ્સ ધમ્મસરણસ્સ સદ્ધમ્મવરચક્કવત્તિનો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ વચનં, ન એત્થ અત્થે વા ધમ્મે વા પદે વા બ્યઞ્જને વા કઙ્ખા વા વિમતિ વા કત્તબ્બા''તિ સબ્બદેવમનુસ્સાનં ઇમસ્મિં ધમ્મે અસ્સદ્ધિયં વિનાસેતિ, સદ્ધાસમ્પદં ઉપ્પાદેતિ. તેનેતં વુચ્ચતિ –

> ''વિનાસયતિ અસ્સદ્ધં, સદ્ધં વડ્ઢેતિ સાસને;
> એવં મે સુતમિચ્ચેવં, વદં ગોતમસાવકો''તિ.

એકન્તિ ગણનપરિચ્છેદનિદ્દેસો. **સમય**ન્તિ પરિચ્છિન્નનિદ્દેસો. **એકં સમય**ન્તિ અનિયમિતપરિદીપનં. તત્થ **સમય**સદ્દો –

> ''સમવાયે ખણે કાલે, સમૂહે હેતુદિટ્ઠિસુ;
> પટિલાભે પહાને ચ, પટિવેધે ચ દિસ્સતિ''.

તથા હિસ્સ ''અપ્પેવ નામ સ્વેપિ ઉપસઙ્કમેય્યામ કાલઞ્ચ સમયઞ્ચ ઉપાદાયા''તિ એવમાદીસુ (દી॰ નિ॰ ૧.૪૪૭) સમવાયો અત્થો. ''એકોવ ખો, ભિક્ખવે, ખણો ચ સમયો ચ બ્રહ્મચરિયવાસાયા''તિઆદીસુ (અ॰ નિ॰ ૮.૨૯) ખણો. ''ઉણ્હસમયો પરિળાહસમયો''તિઆદીસુ (પાચિ॰ ૩૫૮) કાલો. ''મહાસમયો પવનસ્મિ''ન્તિઆદીસુ (દી॰ નિ॰ ૨.૩૩૨) સમૂહો. ''સમયોપિ ખો તે ભદ્દાલિ અપ્પટિવિદ્ધો અહોસિ, ભગવા ખો સાવત્થિયં વિહરતિ, ભગવાપિ મં જાનિસ્સતિ 'ભદ્દાલિ નામ ભિક્ખુ સત્થુ સાસને સિક્ખાય અપરિપૂરકારી'તિ, અયમ્પિ ખો તે, ભદ્દાલિ, સમયો અપ્પટિવિદ્ધો અહોસી''તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૨.૧૩૫) હેતુ. ''તેન ખો પન સમયેન ઉગ્ગાહમાનો પરિબ્બાજકો સમણમુણ્ડિકાપુત્તો સમયપ્પવાદકે તિન્દુકાચીરે એકસાલકે મલ્લિકાય આરામે પટિવસતી''તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૨.૨૬૦) દિટ્ઠિ.

> ''દિટ્ઠે ધમ્મે ચ યો અત્થો, યો ચત્થો સમ્પરાયિકો;
> અત્થાભિસમયા ધીરો, પણ્ડિતોતિ પવુચ્ચતી''તિ. –

આદીસુ (સં॰ નિ॰ ૧.૧૨૯) પટિલાભો. ''સમ્મા માનાભિસમયા અન્તમકાસિ દુક્ખસ્સા''તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૧.૨૮) પહાનં. ''દુક્ખસ્સ પીળનટ્ઠો સઙ્ખતટ્ઠો સન્તાપટ્ઠો વિપરિણામટ્ઠો અભિસમયટ્ઠો''તિઆદીસુ (પટિ॰ મ॰ ૨.૮) પટિવેધો.

ઇધ પનસ્સ કાલો અત્થો. તેન સંવચ્છર-ઉતુ-માસ-અડ્ઢમાસ-રત્તિ-દિવ-પુબ્બણ્હ-મજ્ઝન્હિક-સાયન્હ-પઠમ-મજ્ઝિમ- પચ્છિમયામ-મુહુત્તાદીસુ કાલપ્પભેદભૂતેસુ સમયેસુ એકં સમયન્તિ દીપેતિ.

તત્થ કિઞ્ચાપિ એતેસુ સંવચ્છરાદીસુ યં યં સુત્તં યમ્હિ યમ્હિ સંવચ્છરે ઉતુમ્હિ માસે પક્ખે રત્તિભાગે દિવસભાગે વા વુત્તં, સબ્બં તં થેરસ્સ સુવિદિતં સુવવત્થાપિતં પઞ્ઞાય. યસ્મા પન ''એવં મે સુતં અસુકસંવચ્છરે અસુકઉતુમ્હિ અસુકમાસે અસુકપક્ખે અસુકરત્તિભાગે અસુકદિવસભાગે વા''તિ એવં વુત્તે ન સક્કા સુખેન ધારેતું વા ઉદ્દિસિતું વા ઉદ્દિસાપેતું વા, બહુ ચ વત્તબ્બં હોતિ, તસ્મા એકેનેવ પદેન તમત્થં સમોધાનેત્વા ''એકં સમય''ન્તિ આહ.

યે વા ઇમે ગબ્ભોક્કન્તિસમયો જાતિસમયો સંવેગસમયો અભિનિક્ખમનસમયો દુક્કરકારિકસમયો મારવિજયસમયો અભિસમ્બોધિસમયો દિટ્ઠધમ્મસુખવિહારસમયો દેસનાસમયો પરિનિબ્બાનસમયોતિ એવમાદયો ભગવતો દેવમનુસ્સેસુ અતિવિય સુપ્પકાસા અનેકકાલપ્પભેદા એવ સમયા, તેસુ સમયેસુ દેસનાસમયસઙ્ખાતં એકં સમયન્તિ દીપેતિ. યો ચાયં ઞાણકરુણાકિચ્ચસમયેસુ કરુણાકિચ્ચસમયો, અત્તહિતપરહિત-પટિપત્તિસમયેસુ પરહિત-પટિપત્તિસમયો, સન્નિપતિતાનં કરણીયદ્વયસમયેસુ ધમ્મિકથાસમયો, દેસનાપટિપત્તિસમયેસુ દેસનાસમયો, તેસુપિ સમયેસુ અઞ્ઞતરં સન્ધાય ''એકં સમય''ન્તિ આહ.

કસ્મા પનેત્થ યથા અભિધમ્મે ''યસ્મિં સમયે કામાવચર''ન્તિ ચ, ઇતો અઞ્ઞેસુ ચ સુત્તપદેસુ ''યસ્મિં સમયે, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ વિવિચ્ચેવ કામેહી''તિ ચ ભુમ્મવચનેન નિદ્દેસો કતો, વિનયે ચ ''તેન સમયેન બુદ્ધો ભગવા''તિ કરણવચનેન નિદ્દેસો કતો, તથા અકત્વા ''એકં સમય''ન્તિ ઉપયોગવચનેન નિદ્દેસો કતોતિ. તત્થ તથા, ઇધ ચ અઞ્ઞથા અત્થસમ્ભવતો. તત્થ હિ અભિધમ્મે ઇતો અઞ્ઞેસુ સુત્તપદેસુ ચ અધિકરણત્થો ભાવેનભાવલક્ખણત્થો ચ સમ્ભવતિ. અધિકરણં હિ કાલત્થો સમૂહત્થો ચ સમયો, તત્થ વુત્તાનં ફસ્સાદિધમ્માનં ખણસમવાયહેતુસઙ્ખાતસ્સ ચ સમયસ્સ ભાવેન તેસં ભાવો લક્ખીયતિ, તસ્મા તદત્થજોતનત્થં તત્થ ભુમ્મવચનેન નિદ્દેસો કતો.

વિનયે ચ હેતુઅત્થો કરણત્થો ચ સમ્ભવતિ. યો હિ સો સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિસમયો સારિપુત્તાદીહિપિ દુબ્બિઞ્ઞેય્યો, તેન સમયેન હેતુભૂતેન કરણભૂતેન ચ સિક્ખાપદાનિ પઞ્ઞાપયન્તો સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિહેતુઞ્ચ અપેક્ખમાનો ભગવા તત્થ તત્થ વિહાસિ. તસ્મા તદત્થજોતનત્થં તત્થ કરણવચનેન નિદ્દેસો કતો.

ઇધ પન અઞ્ઞસ્મિઞ્ચ એવંજાતિકે અચ્ચન્તસંયોગત્થો સમ્ભવતિ. યઞ્હિ સમયં ભગવા ઇમં અઞ્ઞં વા સુત્તન્તં દેસેસિ, અચ્ચન્તમેવ તં સમયં કરુણાવિહારેન વિહાસિ. તસ્મા તદત્થજોતનત્થં ઇધ ઉપયોગવચનનિદ્દેસો કતોતિ. તેનેતં વુચ્ચતિ –

> ''તં તં અત્થમપેક્ખિત્વા, ભુમ્મેન કરણેન ચ;
> અઞ્ઞત્ર સમયો વુત્તો, ઉપયોગેન સો ઇધા''તિ.

પોરાણા પન વણ્ણયન્તિ – ''તસ્મિં સમયે''તિ વા ''તેન સમયેના''તિ વા ''એકં સમય''ન્તિ વા અભિલાપમત્તભેદો એસ, સબ્બત્થ ભુમ્મમેવત્થોતિ. તસ્મા ''એકં સમય''ન્તિ વુત્તેપિ ''એકસ્મિં સમયે''તિ અત્થો વેદિતબ્બો.

ભગવાતિ ગરુ. ગરુઞ્હિ લોકે ‘‘ભગવા’’તિ વદન્તિ. અયઞ્ચ સબ્બગુણવિસિટ્ઠતાય સબ્બસત્તાનં ગરુ, તસ્મા ‘‘ભગવા’’તિ વેદિતબ્બો. પોરાણેહિપિ વુત્તં –

‘‘ભગવાતિ વચનં સેટ્ઠં, ભગવાતિ વચનમુત્તમં;
ગરુ ગારવયુત્તો સો, ભગવા તેન વુચ્ચતી’’તિ.

અપિચ –

‘‘ભાગ્યવા ભગ્ગવા યુત્તો, ભગેહિ ચ વિભત્તવા;
ભત્તવા વન્તગમનો, ભવેસુ ભગવા તતો’’તિ. –

ઇમિસ્સાપિ ગાથાય વસેનસ્સ પદસ્સ વિત્થારતો અત્થો વેદિતબ્બો. સો ચ **વિસુદ્ધિમગ્ગે** (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૧૪૨, ૧૪૪) બુદ્ધાનુસ્સતિનિદ્દેસે વુત્તોયેવ.

એત્તાવતા ચેત્થ **એવં મે સુત**ન્તિ વચનેન યથાસુતં ધમ્મં દસ્સેન્તો ભગવતો ધમ્મસરીરં પચ્ચક્ખં કરોતિ. તેન ‘‘ન ઇદં અતિક્કન્તસત્થુકં પાવચનં, અયં વો સત્થા’’તિ સત્થુ અદસ્સનેન ઉક્કણ્ઠિતં જનં સમસ્સાસેતિ. **એકં સમયં ભગવા**તિ વચનેન તસ્મિં સમયે ભગવતો અવિજ્જમાનભાવં દસ્સેન્તો રૂપકાયપરિનિબ્બાનં સાધેતિ. તેન ‘‘એવંવિધસ્સ નામ અરિયધમ્મસ્સ દેસકો દસબલધરો વજિરસઙ્ઘાતસમાનકાયો સોપિ ભગવા પરિનિબ્બુતો, કેન અઞ્ઞેન જીવિતે આસા જનેતબ્બા’’તિ જીવિતમદમત્તં જનં સંવેજેતિ, સદ્ધમ્મે ચસ્સ ઉસ્સાહં જનેતિ. **એવ**ન્તિ ચ ભણન્તો દેસનાસમ્પત્તિં નિદ્દિસતિ. **મે સુત**ન્તિ સાવકસમ્પત્તિં. **એકં સમય**ન્તિ કાલસમ્પત્તિં. **ભગવા**તિ દેસકસમ્પત્તિં.

સાવત્થિયન્તિ એવંનામકે નગરે. સમીપત્થે ચેતં ભુમ્મવચનં. **વિહરતી**તિ અવિસેસેન ઇરિયાપથદિબ્બબ્રહ્મઅરિયવિહારેસુ અઞ્ઞતરવિહારસમઙ્ગિપરિદીપનમેતં. ઇધ પન ઠાનગમનનિસજ્જાસયનપ્પભેદેસુ ઇરિયાપથેસુ અઞ્ઞતરઇરિયાપથસમાયોગપરિદીપનં, તેન ઠિતોપિ ગચ્છન્તોપિ નિસિન્નોપિ સયાનોપિ ભગવા વિહરતિચ્ચેવ વેદિતબ્બો. સો હિ એકં ઇરિયાપથબાધનં અઞ્ઞેન ઇરિયાપથેન વિચ્છિન્દિત્વા અપરિપતન્તં અત્તભાવં હરતિ પવત્તેતિ, તસ્મા ‘‘વિહરતી’’તિ વુચ્ચતિ.

જેતવનેતિ જેતસ્સ રાજકુમારસ્સ વને. તઞ્હિ તેન રોપિતં સંવદ્ધિતં પરિપાલિતં, સો ચસ્સ સામી અહોસિ, તસ્મા જેતવનન્તિ સઙ્ખં ગતં, તસ્મિં જેતવને. **અનાથપિણ્ડિકસ્સ આરામે**તિ અનાથપિણ્ડિકેન ગહપતિના ચતુપઞ્ઞાસહિરઞ્ઞકોટિપરિચ્ચાગેન બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ નિય્યાતિતત્તા અનાથપિણ્ડિકસ્સાતિ સઙ્ખં ગતે આરામે . અયમેત્થ સઙ્ખેપો, વિત્થારો પન પપઞ્ચસૂદનિયા મજ્ઝિમટ્ઠકથાય સબ્બાસવસુત્તવણ્ણનાયં (મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૪ આદયો) વુત્તો.

તત્થ સિયા – યદિ તાવ ભગવા સાવત્થિયં વિહરતિ, ‘‘જેતવને’’તિ ન વત્તબ્બં. અથ તત્થ વિહરતિ, ‘‘સાવત્થિય’’ન્તિ ન વત્તબ્બં. ન હિ સક્કા ઉભયત્થ એકં સમયં વિહરિતુન્તિ. ન ખો પનેતં એવં દટ્ઠબ્બં. નનુ અવોચુમ્હ ‘‘સમીપત્થે ભુમ્મવચન’’ન્તિ. તસ્મા યથા ગઙ્ગાયમુનાદીનં સમીપે ગોયૂથાનિ ચરન્તાનિ ‘‘ગઙ્ગાય ચરન્તિ, યમુનાય ચરન્તી’’તિ વુચ્ચન્તિ, એવમિધાપિ યદિદં સાવત્થિયા સમીપે જેતવનં, તત્થ વિહરન્તો વુચ્ચતિ

‘‘સાવત્થિયં વિહરતિ જેતવને’’તિ. ગોચરગામનિદસ્સનત્થં હિસ્સ સાવત્થિવચનં, પબ્બજિતાનુરૂપનિવાસનટ્ઠાનનિદસ્સનત્થં સેસવચનં.

તત્થ સાવત્થિવચનેન આયસ્મા આનન્દો ભગવતો ગહટ્ઠાનુગ્ગહકરણં દસ્સેતિ, જેતવનાદિકિત્તનેન પબ્બજિતાનુગ્ગહકરણં. તથા પુરિમેન પચ્ચયગ્ગહણતો અત્તકિલમથાનુયોગવિવજ્જનં, પચ્છિમેન વત્થુકામપ્પહાનતો કામસુખલ્લિકાનુયોગવિવજ્જનૂપાયદસ્સનં. પુરિમેન ચ ધમ્મદેસનાભિયોગં, પચ્છિમેન વિવેકાધિમુત્તિં. પુરિમેન કરુણાય ઉપગમનં, પચ્છિમેન પઞ્ઞાય અપગમનં. પુરિમેન સત્તાનં હિતસુખનિપ્ફાદનાધિમુત્તિતં, પચ્છિમેન પરહિતસુખકરણે નિરુપલેપતં. પુરિમેન ધમ્મિકસુખાપરિચ્ચાગનિમિત્તફાસુવિહારં, પચ્છિમેન ઉત્તરિમનુસ્સધમ્માનુયોગનિમિત્તં. પુરિમેન મનુસ્સાનં ઉપકારબહુલતં, પચ્છિમેન દેવતાનં. પુરિમેન લોકે જાતસ્સ લોકે સંવડ્ઢભાવં, પચ્છિમેન લોકેન અનુપલિત્તતં. પુરિમેન ‘‘એકપુગ્ગલો, ભિક્ખવે, લોકે ઉપ્પજ્જમાનો ઉપ્પજ્જતિ બહુજનહિતાય બહુજનસુખાય લોકાનુકમ્પાય અત્થાય હિતાય સુખાય દેવમનુસ્સાનં. કતમો એકપુગ્ગલો? તથાગતો અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો’’તિ (અ॰ નિ॰ ૧.૧૭૦) વચનતો યદત્થં ભગવા ઉપ્પન્નો, તદત્થપરિનિપ્ફાદનં, પચ્છિમેન યત્થ ઉપ્પન્નો, તદનુરૂપવિહારં. ભગવા હિ પઠમં લુમ્બિનિવને, દુતિયં બોધિમણ્ડેતિ લોકિયલોકુત્તરાય ઉપ્પત્તિયા વનેયેવ ઉપ્પન્નો. તેનસ્સ વનેયેવ વિહારં દસ્સેતીતિ એવમાદિના નયેનેત્થ અત્થયોજના વેદિતબ્બા.

તત્રાતિ દેસકાલપરિદીપનં. તઞ્હિ યં સમયં વિહરતિ, તત્ર સમયે. યસ્મિઞ્ચ આરામે વિહરતિ, તત્ર આરામેતિ દીપેતિ. ભાસિતબ્બયુત્તે વા દેસકાલે દીપેતિ. ન હિ ભગવા અયુત્તે દેસે વા કાલે વા ધમ્મં ભાસતિ. ‘‘અકાલો ખો તાવ, બાહિયા’’તિઆદિ (ઉદા॰ ૧૦) ચેત્થ સાધકં. **ખો**તિ પદપૂરણમત્તે અવધારણે આદિકાલત્થે વા નિપાતો. **ભગવા**તિ લોકગરુદીપનં. **ભિક્ખૂ**તિ કથાસવનયુત્તપુગ્ગલવચનં. અપિ ચેત્થ ‘‘ભિક્ખકોતિ ભિક્ખુ, ભિક્ખાચરિયં અજ્ઝુપગતોતિ ભિક્ખૂ’’તિઆદિના (પારા॰ ૪૫; વિભ॰ ૫૧૧) નયેન વચનત્થો વેદિતબ્બો. **આમન્તેસી**તિ આલપિ અભાસિ સમ્બોધેસીતિ અયમેત્થ અત્થો. અઞ્ઞત્ર પન ઞાપનેપિ હોતિ. યથાહ – ‘‘આમન્તયામિ વો, ભિક્ખવે, પટિવેદયામિ વો, ભિક્ખવે’’તિ. પક્કોસનેપિ. યથાહ – ‘‘એહિ ત્વં, ભિક્ખુ, મમ વચનેન સારિપુત્તં આમન્તેહી’’તિ (અ॰ નિ॰ ૯.૧૧; સં॰ નિ॰ ૨.૩૨).

ભિક્ખવોતિ આમન્તનાકારપરિદીપનં. તઞ્ચ ભિક્ખનસીલતાદિગુણયોગસિદ્ધત્તા વુત્તં. ભિક્ખનસીલતાગુણયુત્તોપિ હિ ભિક્ખુ, ભિક્ખનધમ્મતાગુણયુત્તોપિ ભિક્ખુ, ભિક્ખને સાધુકારિતાગુણયુત્તોપીતિ સદ્દવિદૂ મઞ્ઞન્તિ. તેન ચ નેસં ભિક્ખનસીલતાદિગુણયોગસિદ્ધેન વચનેન હીનાધિકજનસેવિતં વુત્તિં પકાસેન્તો ઉદ્ધતદીનભાવનિગ્ગહં કરોતિ. **ભિક્ખવો**તિ ઇમિના કરુણાવિપ્ફારસોમ્મહદયનયનનિપાતપુબ્બઙ્ગમેન વચનેન તે અત્તનો મુખાભિમુખે કરોતિ. તેનેવ ચ કથેતુકમ્યતાદીપકેન વચનેન તેસં સોતુકમ્યતં જનેતિ. તેનેવ ચ સમ્બોધનત્થેન સાધુકં સવનમનસિકારેપિ તે નિયોજેતિ. સાધુકં સવનમનસિકારાયત્તા હિ સાસનસમ્પત્તિ.

અપરેસુપિ દેવમનુસ્સેસુ વિજ્જમાનેસુ કસ્મા ભિક્ખૂયેવ આમન્તેસીતિ ચે? જેટ્ઠસેટ્ઠાસન્નસદાસન્નિહિતભાવતો. સબ્બપરિસસાધારણા હિ ભગવતો ધમ્મદેસના. પરિસાય ચ જેટ્ઠા ભિક્ખૂ પઠમુપ્પન્નત્તા, સેટ્ઠા અનગારિયભાવં આદિં કત્વા સત્થુચરિયાનુવિધાયકત્તા સકલસાસનપટિગ્ગાહકત્તા ચ. આસન્ના તે તત્થ નિસિન્નેસુ સત્થુસન્તિકત્તા. સદાસન્નિહિતા સત્થુસન્તિકાવચરત્તાતિ. અપિચ તે ધમ્મદેસનાય ભાજનં યથાનુસિટ્ઠં પટિપત્તિસબ્ભાવતોતિપિ તે એવ આમન્તેસિ.

કિમત્થં પન ભગવા ધમ્મં દેસેન્તો પઠમં ભિક્ખૂ આમન્તેસિ, ન ધમ્મમેવ દેસેસીતિ? સતિજનનત્થં. ભિક્ખૂ હિ અઞ્ઞં ચિન્તેન્તાપિ વિક્ખિત્તચિત્તાપિ ધમ્મં પચ્ચવેક્ખન્તાપિ કમ્મટ્ઠાનં મનસિકરોન્તાપિ નિસિન્ના હોન્તિ, તે અનામન્તેત્વા ધમ્મે દેસિયમાને ''અયં દેસના કિંનિદાના કિંપચ્ચયા કતમાય અટ્ઠુપ્પત્તિયા દેસિતા''તિ સલ્લક્ખેતું અસક્કોન્તા દુગ્ગહિતં વા ગણ્હેય્યું, ન વા ગણ્હેય્યું. તેન નેસં સતિજનનત્થં ભગવા પઠમં આમન્તેત્વા પચ્છા ધમ્મં દેસેતિ.

ભદન્તેતિ ગારવવચનમેતં, સત્થુ પટિવચનદાનં વા. અપિ ચેત્થ ''ભિક્ખવો''તિ વદમાનો ભગવા તે ભિક્ખૂ આલપતિ. ''ભદન્તે''તિ વદમાના તે ભગવન્તં પચ્ચાલપન્તિ. તથા ''ભિક્ખવો''તિ ભગવા આદિમ્હિ ભાસતિ, ''ભદન્તે''તિ તે પચ્ચાભાસન્તિ. ''ભિક્ખવો''તિ પટિવચનં દાપેતિ, ''ભદન્તે''તિ પટિવચનં દેન્તિ. **તે ભિક્ખૂ**તિ યે ભગવા આમન્તેસિ, તે. **ભગવતો પચ્ચસ્સોસુ**ન્તિ ભગવતો આમન્તનં પટિઅસ્સોસું, અભિમુખા હુત્વા સુણિંસુ સમ્પટિચ્છિંસુ પટિગ્ગહેસુન્તિ અત્થો. **ભગવા એતદવોચા**તિ ભગવા એતં ઇદાનિ વત્તબ્બં સકલં સુત્તં અવોચ. એત્તાવતા ચ યં આયસ્મતા આનન્દેન ઇમસ્સ સુત્તસ્સ સુખાવગાહણત્થં કાલદેસદેસકપરિસાપદેસપટિમણ્ડિતં નિદાનં ભાસિતં, તસ્સ અત્થવણ્ણના સમત્તાતિ.

રૂપાદિવણ્ણના

ઇદાનિ **નાહં**, **ભિક્ખવે**, **અઞ્ઞં એકરૂપમ્પિ સમનુપસ્સામી**તિઆદિના નયેન ભગવતા નિક્ખિત્તસ્સ સુત્તસ્સ વણ્ણનાય ઓકાસો અનુપ્પત્તો, સા પનેસા સુત્તવણ્ણના યસ્મા સુત્તનિક્ખેપં વિચારેત્વાવ વુચ્ચમાના પાકટા હોતિ, તસ્મા સુત્તનિક્ખેપવિચારણા તાવ વેદિતબ્બા. ચત્તારો હિ સુત્તનિક્ખેપા અત્તજ્ઝાસયો પરજ્ઝાસયો પુચ્છાવસિકો અટ્ઠુપ્પત્તિકોતિ. તત્થ યાનિ સુત્તાનિ ભગવા પરેહિ અનજ્ઝિટ્ઠો કેવલં અત્તનો અજ્ઝાસયેનેવ કથેસિ, સેય્યથિદં – આકઙ્ખેય્યસુત્તં વત્થસુત્તન્તિ એવમાદીનિ, તેસં અત્તજ્ઝાસયો નિક્ખેપો. યાનિ પન ''પરિપક્કા ખો રાહુલસ્સ વિમુત્તિપરિપાચનીયા ધમ્મા, યંનૂનાહં રાહુલં ઉત્તરિ આસવાનં ખયે વિનેય્ય''ન્તિ (સં॰ નિ॰ ૪.૧૨૧; મ॰ નિ॰ ૩.૪૧૬) એવં પરેસં અજ્ઝાસયં ખન્તિં મનં અભિનીહારં બુજ્ઝનભાવઞ્ચ ઓલોકેત્વા પરજ્ઝાસયવસેન કથિતાનિ, સેય્યથિદં – રાહુલોવાદસુત્તં ધમ્મચક્કપ્પવત્તનન્તિ એવમાદીનિ, તેસં પરજ્ઝાસયો નિક્ખેપો. ભગવન્તં પન ઉપસઙ્કમિત્વા તે તે દેવમનુસ્સા તથા તથા પઞ્હં પુચ્છન્તિ. એવં પુટ્ઠેન ભગવતા યાનિ કથિતાનિ દેવતાસંયુત્તબોજ્ઝઙ્ગસંયુત્તાદીનિ, તેસં પુચ્છાવસિકો નિક્ખેપો. યાનિ પન ઉપ્પન્નં કારણં પટિચ્ચ કથિતાનિ ધમ્મદાયાદસુત્તપુત્તમંસૂપમાદીનિ, તેસં અટ્ઠુપ્પત્તિકો નિક્ખેપો. એવમિમેસુ ચતૂસુ નિક્ખેપેસુ ઇમસ્સ સુત્તસ્સ પરજ્ઝાસયો નિક્ખેપો. પરજ્ઝાસયવસેન હેતં નિક્ખિત્તં. કેસં અજ્ઝાસયેનાતિ? રૂપગરુકાનં પુરિસાનં.

તત્થ **નાહં**, **ભિક્ખવે**તિઆદીસુ નકારો પટિસેધત્થો. **અહ**ન્તિ અત્તાનં નિદ્દિસતિ. **ભિક્ખવે**તિ ભિક્ખૂ આલપતિ. **અઞ્ઞ**ન્તિ ઇદાનિ વત્તબ્બા ઇત્થિરૂપતો અઞ્ઞં. **એકરૂપમ્પી**તિ એકમ્પિ રૂપં. **સમનુપસ્સામી**તિ દ્વે સમનુપસ્સના ઞાણસમનુપસ્સના ચ દિટ્ઠિસમનુપસ્સના ચ. તત્થ ''અનિચ્ચતો સમનુપસ્સતિ, નો નિચ્ચતો''તિ (પટિ॰ મ॰ ૩.૩૫) અયં **ઞાણસમનુપસ્સના** નામ. ''રૂપં અત્તતો સમનુપસ્સતી''તિઆદિકા (પટિ॰ મ॰ ૧.૧૩૦) પન **દિટ્ઠિસમનુપસ્સના** નામ. તાસુ ઇધ ઞાણસમનુપસ્સના અધિપ્પેતા. ઇમસ્સ પન પદસ્સ નકારેન સમ્બન્ધો વેદિતબ્બો. ઇદં હિ વુત્તં હોતિ – અહં, ભિક્ખવે, સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણેન ઓલોકેન્તોપિ અઞ્ઞં એકરૂપમ્પિ ન સમનુપસ્સામીતિ. **યં એવં પુરિસસ્સ ચિત્તં પરિયાદાય તિટ્ઠતી**તિ યં રૂપં રૂપગરુકસ્સ પુરિસસ્સ ચતુભૂમકકુસલચિત્તં પરિયાદિયિત્વા ગણ્હિત્વા ખેપેત્વા તિટ્ઠતિ. ''સબ્બં હત્થિકાયં પરિયાદિયિત્વા''તિઆદીસુ (સં॰ નિ॰ ૧.૧૨૬) હિ

ગહણં પરિયાદાનં નામ. ‘‘અનિચ્ચસઞ્ઞા, ભિક્ખવે, ભાવિતા બહુલીકતા સબ્બં કામરાગં પરિયાદિયતી’’તિઆદીસુ (સં॰ નિ॰ ૩.૧૦૨) ખેપનં. ઇધ ઉભયમ્પિ વટ્ટતિ. તત્થ ઇદં રૂપં ચતુભૂમકકુસલચિત્તં ગણ્હન્તં ન નીલુપ્પલકલાપં પુરિસો વિય હત્થેન ગણ્હાતિ, નાપિ ખેપયમાનં અગ્ગિ વિય ઉદ્ધને ઉદકં સન્તાપેત્વા ખેપેતિ. ઉપ્પત્તિઞ્ચસ્સ નિવારયમાનમેવ ચતુભૂમકમ્પિ કુસલચિત્તં ગણ્હાતિ ચેવ ખેપેતિ ચાતિ વેદિતબ્બં. તેન વુત્તં – ‘‘પુરિસસ્સ ચિત્તં પરિયાદાય તિટ્ઠતી’’તિ.

યથયિદન્તિ યથા ઇદં. **ઇત્થિરૂપન્તિ** ઇત્થિયા રૂપં. તત્થ ‘‘કિઞ્ચ, ભિક્ખવે, રૂપં વદેથ? રુપ્પતીતિ ખો, ભિક્ખવે, તસ્મા રૂપન્તિ વુચ્ચતિ. કેન રુપ્પતિ? સીતેનપિ રુપ્પતિ ઉણ્હેનપિ રુપ્પતી’’તિ (સં॰ નિ॰ ૩.૭૯) સુત્તાનુસારેન રૂપસ્સ વચનત્થો ચેવ સામઞ્ઞલક્ખણઞ્ચ વેદિતબ્બં. અયં પન રૂપસદ્દો ખન્ધભવનિમિત્તપચ્ચયસરીરવણ્ણસણ્ઠાનાદીસુ અનેકેસુ અત્થેસુ વત્તતિ. અયઞ્હિ ‘‘યં કિઞ્ચિ રૂપં અતીતાનાગતપચ્ચુપ્પન્ન’’ન્તિ (વિભ॰ ૨; મહાવ॰ ૨૨) એત્થ રૂપક્ખન્ધે વત્તતિ. ‘‘રૂપૂપપત્તિયા મગ્ગં ભાવેતી’’તિ (ધ॰ સ॰ ૧૬૧; વિભ॰ ૬૨૪) એત્થ રૂપભવે. ‘‘અજ્ઝત્તં અરૂપસઞ્ઞી બહિદ્ધા રૂપાનિ પસ્સતી’’તિ (ધ॰ સ॰ ૨૦૪-૨૩૨ આદયો) એત્થ કસિણનિમિત્તે. ‘‘સરૂપા, ભિક્ખવે, ઉપ્પજ્જન્તિ પાપકા અકુસલા ધમ્મા નો અરૂપા’’તિ (અ॰ નિ॰ ૨.૮૩) એત્થ પચ્ચયે. ‘‘આકાસો પરિવારિતો રૂપન્તેવ સઙ્ખં ગચ્છતી’’તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૩૦૬) એત્થ સરીરે. ‘‘ચક્ખુઞ્ચ પટિચ્ચ રૂપે ચ ઉપ્પજ્જતિ ચક્ખુવિઞ્ઞાણ’’ન્તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૪૦૦; ૩.૪૨૧) એત્થ વણ્ણે. ‘‘રૂપપ્પમાણો રૂપપ્પસન્નો’’તિ (અ॰ નિ॰ ૪.૬૫) એત્થ સણ્ઠાને. આદિસદ્દેન ‘‘પિયરૂપં સાતરૂપં, અરસરૂપો’’તિઆદીનિપિ સઙ્ગણ્હિતબ્બાનિ. ઇધ પનેસ ઇત્થિયા ચતુસમુટ્ઠાને રૂપાયતનસઙ્ખાતે વણ્ણે વત્તતિ. અપિચ યો કોચિ ઇત્થિયા નિવત્થનિવાસનસ્સ વા અલઙ્કારસ્સ વા ગન્ધવણ્ણકાદીનં વા પિળન્ધનમાલાદીનં વાતિ કાયપ્પટિબદ્ધો ચ વણ્ણો પુરિસસ્સ ચક્ખુવિઞ્ઞાણસ્સ આરમ્મણં હુત્વા ઉપકપ્પતિ, સબ્બમેતં ઇત્થિરૂપન્તેવ વેદિતબ્બં. **ઇત્થિરૂપં, ભિક્ખવે, પુરિસસ્સ ચિત્તં પરિયાદાય તિટ્ઠતી**તિ ઇદં પુરિમસ્સેવ દળ્હીકરણત્થં વુત્તં. પુરિમં વા ‘‘યથયિદં, ભિક્ખવે, ઇત્થિરૂપ’’ન્તિ એવં ઓપમ્મવસેન વુત્તં, ઇદં પરિયાદાનાનુભાવદસ્સનવસેન.

તત્રિદં ઇત્થિરૂપસ્સ પરિયાદાનાનુભાવે વત્થુ – મહાદાઠિકનાગરાજા કિર ચેતિયગિરિમ્હિ અમ્બત્થલે મહાથૂપં કારાપેત્વા ગિરિભણ્ડપૂજં નામ કત્વા કાલેન કાલં ઓરોધગણપરિવુતો ચેતિયગિરિં ગન્ત્વા ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ મહાદાનં દેતિ. બહૂનં સન્નિપાતટ્ઠાને નામ ન સબ્બેસં સતિ સૂપટ્ઠિતા હોતિ, રઞ્ઞો ચ દમિળદેવી નામ મહેસી પઠમવયે ઠિતા દસ્સનીયા પાસાદિકા. અથેકો ચિત્તત્થેરો નામ વુડ્ઢપબ્બજિતો અસંવરનિયામેન ઓલોકેન્તો તસ્સા રૂપારમ્મણે નિમિત્તં ગહેત્વા ઉમ્માદપ્પત્તો વિય ઠિતનિસિન્નટ્ઠાનેસુ ‘‘હન્દ દમિળદેવી, હન્દ દમિળદેવી’’તિ વદન્તો વિચરતિ. તતો પટ્ઠાય ચસ્સ દહરસામણેરા ઉમ્મત્તકચિત્તત્થેરોત્વેવ નામં કત્વા વોહરિંસુ. અથ સા દેવી નચિરસ્સેવ કાલમકાસિ. ભિક્ખુસઙ્ઘે સિવથિકદસ્સનં ગન્ત્વા આગતે દહરસામણેરા તસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા એવમાહંસુ – ‘‘ભન્તે ચિત્તત્થેર, યસ્સત્થાય ત્વં વિલપસિ, મયં તસ્સા દેવિયા સિવથિકદસ્સનં ગન્ત્વા આગતા’’તિ. એવં વુત્તેપિ અસ્સદ્દહન્તો ‘‘યસ્સા વા તસ્સા વા તુમ્હે સિવથિકદસ્સનત્થાય ગતા, મુખં તુમ્હાકં ધૂમણ્ણ’’ન્તિ . ઉમ્મત્તકવચનમેવ અવોચ. એવં ઉમ્મત્તકચિત્તત્થેરસ્સ ચિત્તં પરિયાદાય અટ્ઠાસિ ઇદં ઇત્થિરૂપં.

અપરમ્પિ વત્થુ – સદ્ધાતિસ્સમહારાજા કિર એકદિવસં ઓરોધગણપરિવુતો વિહારં આગતો . એકો દહરો લોહપાસાદદ્વારકોટ્ઠકે ઠત્વા અસંવરે ઠિતો એકં ઇત્થિં ઓલોકેસિ. સાપિ ગમનં પચ્છિન્દિત્વા તં ઓલોકેસિ. ઉભોપિ અબ્ભન્તરે ઉટ્ઠિતેન રાગગ્ગિના ડય્હિત્વા કાલમકંસુ. એવં ઇત્થિરૂપં દહરસ્સ ચિત્તં પરિયાદાય તિટ્ઠતિ.

અપરમ્પિ વત્થુ – કલ્યાણિયમહાવિહારતો કિરેકો દહરો ઉદ્દેસત્થાય કાળદીઘવાપિગામદ્વારવિહારં ગન્ત્વા નિટ્ઠિતુદ્દેસકિચ્ચો અત્થકામાનં વચનં અગ્ગહેત્વા ‘‘ગતટ્ઠાને દહરસામણેરેહિ પુટ્ઠેન ગામસ્સ નિવિટ્ઠાકારો કથેતબ્બો ભવિસ્સતી’’તિ ગામે પિણ્ડાય ચરન્તો વિસભાગારમ્મણે નિમિત્તં ગહેત્વા અત્તનો વસનટ્ઠાનં ગતો તાય નિવત્થવત્થં સઞ્ઞાનિત્વા ‘‘કહં, ભન્તે, ઇદં લદ્ધ’’ન્તિ પુચ્છન્તો તસ્સા મતભાવં ઞત્વા ‘‘એવરૂપા નામ ઇત્થી મં નિસ્સાય મતા’’તિ ચિન્તેન્તો અન્તોઉટ્ઠિતેન રાગગ્ગિના ડય્હિત્વા જીવિતક્ખયં પાપુણિ. એવમ્પિ ઇદં ઇત્થિરૂપં પુરિસસ્સ ચિત્તં પરિયાદાય તિટ્ઠતીતિ વેદિતબ્બં.

૨. દુતિયાદીનિ સદ્દગરુકાદીનં આસયવસેન વુત્તાનિ. તેસુ **ઇત્થિસદ્દો**તિ ઇત્થિયા ચિત્તસમુટ્ઠાનો કથિતગીતવાદિતસદ્દો. અપિચ ઇત્થિયા નિવત્થનિવાસનસ્સાપિ અલઙ્કતાલઙ્કારસ્સાપિ ઇત્થિપયોગનિપ્ફાદિતો વીણાસઙ્ખપણવાદિસદ્દોપિ ઇત્થિસદ્દોત્વેવ વેદિતબ્બો. સબ્બોપિ હેસો પુરિસસ્સ ચિત્તં પરિયાદાય તિટ્ઠતિ.

તત્થ સુવણ્ણકક્કટકસુવણ્ણમોરદહરભિક્ખુઆદીનં વત્થૂનિ વેદિતબ્બાનિ. પબ્બતન્તરં કિર નિસ્સાય મહન્તં હત્થિનાગકુલં વસતિ. અવિદૂરટ્ઠાને ચસ્સ મહાપરિભોગસરો અત્થિ, તસ્મિં કાયૂપપન્નો સુવણ્ણકક્કટકો અત્થિ. સો તં સરં ઓતિણ્ણોતિણ્ણે સણ્ડાસેન વિય અળેહિ પાદે ગહેત્વા અત્તનો વસં નેત્વા મારેતિ. તસ્સ ઓતારાપેક્ખા હત્થિનાગા એકં મહાહત્થિં જેટ્ઠકં કત્વા વિચરન્તિ. સો એકદિવસં તં હત્થિનાગં ગણ્હિ. થામસતિસમ્પન્નો હત્થિનાગો ચિન્તેસિ – ‘‘સચાહં ભીતરવં રવિસ્સામિ, સબ્બે યથારુચિયા અકીળિત્વા પલાયિસ્સન્તી’’તિ નિચ્ચલોવ અટ્ઠાસિ. અથ સબ્બેસં ઉત્તિણ્ણભાવં ઞત્વા તેન ગહિતભાવં અત્તનો ભરિયં જાનાપેતું વિરવિત્વા એવમાહ –

‘‘સિઙ્ગીમિગો આયતચક્ખુનેત્તો,
અટ્ઠિત્તચો વારિસયો અલોમો;
તેનાભિભૂતો કપણં રુદામિ,
મા હેવ મં પાણસમં જહેય્યા’’તિ. (જા॰ ૧.૩.૪૯);

સા તં સુત્વા સામિકસ્સ ગહિતભાવં ઞત્વા તં તમ્હા ભયા મોચેતું હત્થિના ચ કુળીરેન ચ સદ્ધિં સલ્લપન્તી એવમાહ –

‘‘અય્ય ન તં જહિસ્સામિ, કુઞ્જરં સટ્ઠિહાયનં;
પથબ્યા ચાતુરન્તાય, સુપ્પિયો હોસિ મે તુવં.

‘‘યે કુળીરા સમુદ્દસ્મિં, ગઙ્ગાય યમુનાય ચ;
તેસં ત્વં વારિજો સેટ્ઠો, મુઞ્ચ રોદન્તિયા પતિ’’ન્તિ. (જા॰ ૧.૩.૫૦-૫૧);

કુળીરો સહ ઇત્થિસદ્દસ્સવનેન ગહણં સિથિલમકાસિ. અથ હત્થિનાગો ‘‘અયમેવેતસ્સ ઓકાસો’’તિ એકં પાદં ગહિતાકારેનેવ ઠપેત્વા દુતિયં ઉક્ખિપિત્વા તં પિટ્ઠિકપાલે અક્કમિત્વા વિચુણ્ણિકં કત્વા થોકં આકડ્ઢિત્વા તીરે ખિપિ. અથ નં સબ્બહત્થિનો સન્નિપતિત્વા ‘‘અમ્હાકં વેરી’’તિ વિચુણ્ણયિંસુ. એવં તાવ ઇત્થિસદ્દો સુવણ્ણકક્કટકસ્સ ચિત્તં પરિયાદિયિત્વા તિટ્ઠતિ.

સુવણ્ણમોરોપિ હિમવન્તં અનુપવિસિત્વા મહન્તં પબ્બતગહનં નિસ્સાય વસન્તો નિચ્ચકાલં સૂરિયસ્સ ઉદયકાલે સૂરિયમણ્ડલં ઉલ્લોકેત્વા અત્તનો રક્ખં કરોન્તો એવં વદતિ –

"ઉદેતયં ચક્ખુમા એકરાજા,
હરિસ્સવણ્ણો પથવિપ્પભાસો;
તં તં નમસ્સામિ હરિસ્સવણ્ણં પથવિપ્પભાસં,
તયાજ્જ ગુત્તા વિહરેમુ દિવસં.

"યે બ્રાહ્મણા વેદગૂ સબ્બધમ્મે,
તે મે નમો તે ચ મં પાલયન્તુ;
નમત્થુ બુદ્ધાનં નમત્થુ બોધિયા,
નમો વિમુત્તાનં નમો વિમુત્તિયા;
ઇમં સો પરિત્તં કત્વા,
મોરો ચરતિ એસના"તિ. (જા॰ ૧.૨.૧૭);

સો દિવસં ગોચરં ગહેત્વા સાયન્હસમયે વસનટ્ઠાનં પવિસન્તો અત્થઙ્ગતં સૂરિયમણ્ડલં ઓલોકેત્વાપિ ઇમં ગાથં વદતિ –

"અપેતયં ચક્ખુમા એકરાજા,
હરિસ્સવણ્ણો પથવિપ્પભાસો;
તં તં નમસ્સામિ હરિસ્સવણ્ણં પથવિપ્પભાસં,
તયાજ્જ ગુત્તા વિહરેમુ રત્તિં.

"યે બ્રાહ્મણા વેદગૂ સબ્બધમ્મે,
તે મે નમો તે ચ મં પાલયન્તુ;
નમત્થુ બુદ્ધાનં નમત્થુ બોધિયા,
નમો વિમુત્તાનં નમો વિમુત્તિયા;
ઇમં સો પરિત્તં કત્વા,
મોરો વાસમકપ્પયી"તિ. (જા॰ ૧.૨.૧૮);

ઇમિના નિયામેન સત્ત વસ્સસતાનિ વીતિનામેત્વા એકદિવસં પરિત્તકમ્મતો પુરેતરમેવ મોરકુક્કુટિકાય સદ્દં સુત્વા પરિત્તકમ્મં અસરિત્વા રઞ્ઞા પેસિતસ્સ લુદ્દકસ્સ વસં ઉપગતો. એવં ઇત્થિસદ્દો સુવણ્ણમોરસ્સ ચિત્તં પરિયાદિયિત્વા તિટ્ઠતીતિ. છાતપબ્બતવાસી દહરો પન સુધામુણ્ડકવાસી દહરો ચ ઇત્થિસદ્દં સુત્વા અનયબ્યસનં પત્તાતિ.

૩. તતિયે **ઇત્થિગન્ધો**તિ ઇત્થિયા ચતુસમુટ્ઠાનિકં ગન્ધાયતનં. સ્વાયં ઇત્થિયા સરીરગન્ધો દુગ્ગન્ધો હોતિ, કાયારુળ્હો પન આગન્તુકઅનુલેપનાદિગન્ધો ઇધ અધિપ્પેતો. એકચ્ચા હિ ઇત્થી અસ્સગન્ધિની હોતિ, એકચ્ચા મેણ્ડકગન્ધિની, એકચ્ચા સેદગન્ધિની, એકચ્ચા સોણિતગન્ધિની . એકચ્ચો અન્ધબાલો એવરૂપાયપિ ઇત્થિયા

રજ્જતેવ. ચક્કવત્તિનો પન ઇત્થિરતનસ્સ કાયતો ચન્દનગન્ધો વાયતિ, મુખતો ચ ઉપ્પલગન્ધો. અયં ન સબ્બાસં હોતિ, આગન્તુકઅનુલેપનાદિગન્ધોવ ઇધ અધિપ્પેતો. તિરચ્છાનગતા પન હત્થિઅસ્સગોણાદયો તિરચ્છાનગતાનં સજાતિઇત્થીનં ઉતુગન્ધેન યોજનદ્વિયોજનતિયોજનચતુયોજનમ્પિ ગચ્છન્તિ. ઇત્થિકાયે ગન્ધો વા હોતુ ઇત્થિયા નિવત્થનિવાસનઅનુલિત્તાલેપનપિળન્ધમાલાદિગન્ધો વા, સબ્બોપિ ઇત્થિગન્ધોત્વેવ વેદિતબ્બો.

૪. ચતુત્થે **ઇત્થિરસો**તિ ઇત્થિયા ચતુસમુટ્ઠાનિકં રસાયતનં. તિપિટકચૂળનાગચૂળાભયત્થેરા પન ''સ્વાયં ઇત્થિયા કિંકારપટિસ્સાવિતાદિવસેન સવનરસો ચેવ પરિભોગરસો ચ, અયં ઇત્થિરસો''તિ વદન્તિ. કિં તેન? યો પનાયં ઇત્થિયા ઓટ્ઠમંસસમ્મક્ખનખેળાદિરસોપિ , સામિકસ્સ દિન્નયાગુભત્તાદીનં રસોપિ, સબ્બો સો ઇત્થિરસોત્વેવ વેદિતબ્બો. અનેકે હિ સત્તા અત્તનો માતુગામેન યંકિઞ્ચિ સહત્થા દિન્નમેવ મધુરન્તિ ગહેત્વા અનયબ્યસનં પત્તાતિ.

૫. પઞ્ચમે **ઇત્થિફોટ્ઠબ્બો**તિ ઇત્થિયા કાયસમ્ફસ્સો, ઇત્થિસરીરારુળ્હાનં વત્થાલઙ્કારમાલાદીનમ્પિ ફસ્સો ઇત્થિફોટ્ઠબ્બોત્વેવ વેદિતબ્બો. સબ્બોપેસ પુરિસસ્સ ચિત્તં પરિયાદિયતિ મહાચેતિયઙ્ગણે ગણસજ્ઝાયં ગણ્હન્તસ્સ દહરભિક્ખુનો વિસભાગારમ્મણફસ્સો વિયાતિ.

ઇતિ સત્થા સત્તાનં આસયાનુસયવસેન રૂપાદીસુ એકેકં ગહેત્વા અઞ્ઞં ઈદિસં ન પસ્સામીતિ આહ. યથા હિ રૂપગરુકસ્સ પુરિસસ્સ ઇત્થિરૂપં ચિત્તુપ્પાદં ગમેતિ પલિબુન્ધતિ બજ્ઝાપેતિ બદ્ધાપેતિ મોહેતિ સંમોહેતિ, ન તથા સેસા સદ્દાદયો. યથા ચ સદ્દાદિગરુકાનં સદ્દાદયો, ન તથા રૂપાદીનિ આરમ્મણાનિ. એકચ્ચસ્સ ચ રૂપાદીસુ એકમેવારમ્મણં ચિત્તં પરિયાદિયતિ, એકચ્ચસ્સ દ્વેપિ તીણિપિ ચત્તારિપિ પઞ્ચપિ. ઇતિ ઇમે પઞ્ચ સુત્તન્તા પઞ્ચગરુકવસેન કથિતા, ન પઞ્ચગરુકજાતકવસેન. **પઞ્ચગરુકજાતકં** પન સક્ખિભાવત્થાય આહરિત્વા કથેતબ્બં. તત્ર હિ અમનુસ્સેહિ કન્તારમજ્ઝે કતાય આપણાદિવિચારણાય મહાપુરિસસ્સ પઞ્ચસુ સહાયેસુ રૂપગરુકો રૂપારમ્મણે બજ્ઝિત્વા અનયબ્યસનં પત્તો, સદ્દાદિગરુકા સદ્દારમ્મણાદીસુ. ઇતિ તં સક્ખિભાવત્થાય આહરિત્વા કથેતબ્બં. ઇમે પન પઞ્ચ સુત્તન્તા પઞ્ચગરુકવસેનેવ કથિતા.

૬. યસ્મા ચ ન કેવલં પુરિસાયેવ પઞ્ચગરુકા હોન્તિ, ઇત્થિયોપિ હોન્તિયેવ, તસ્મા તાસમ્પિ વસેન પુન પઞ્ચ સુત્તન્તે કથેસિ. તેસમ્પિ અત્થો વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બો. વત્થૂસુપિ પઠમસુત્તે લોહપાસાદદ્વારે ઠિતં દહરં ઓલોકેત્વા મતાય રાજોરોધાય વત્થુ વેદિતબ્બં. તં હેટ્ઠા વિત્થારિતમેવ.

૭. દુતિયસુત્તે બારાણસિયં રૂપૂપજીવિનો માતુગામસ્સ વત્થુ વેદિતબ્બં. ગુત્તિલવીણાવાદકો કિરેકિસ્સા ઇત્થિયા સહસ્સં પહિણિ, સા તં ઉપ્પણ્ડેત્વા ગણ્હિતું ન ઇચ્છિ. સો ''કરિસ્સામેત્થ કત્તબ્બ''ન્તિ સાયન્હકાલસમનન્તરે અલઙ્કતપટિયત્તો તસ્સા ગેહસ્સ અભિમુખટ્ઠાને અઞ્ઞસ્મિં ગેહદ્વારે નિસિન્નો વીણાય તન્તિયો સમે ગુણે પતિટ્ઠાપેત્વા તન્તિસ્સરેન ગીતસ્સરં અનતિક્કમન્તો ગાયિ. સા ઇત્થી તસ્સ ગીતસદ્દં સુત્વા દ્વારન્તિ સઞ્ઞાય ''વિવટવાતપાનેન તસ્સ સન્તિકં ગમિસ્સામી''તિ આકાસેયેવ જીવિતક્ખયં પત્તા.

૮. તતિયસુત્તે ચક્કવત્તિરઞ્ઞો કાયતો ચન્દનગન્ધો વાયતિ, મુખતો ચ ઉપ્પલગન્ધોતિ ઇદં આહરિતબ્બં. ઇદં ચેત્થ વત્થુ વેદિતબ્બં. સાવત્થિયં કિરેકિસ્સા કુટુમ્બિકધીતાય સામિકો સત્થુ ધમ્મદેસનં સુત્વા, ''ન સક્કા મયા અયં ધમ્મો ગિહિભૂતેન પૂરેતુ''ન્તિ અઞ્ઞતરસ્સ પિણ્ડપાતિકત્થેરસ્સ સન્તિકે પબ્બજિ. અથસ્સ ભરિયં ''અસ્સામિકા અય''ન્તિ ઞત્વા રાજા પસેનદિકોસલો અન્તેપુરં આહરાપેત્વા એકદિવસં એકં નીલુપ્પલકલાપં આદાય અન્તેપુરં

પવિટ્ઠો એકેકિસ્સા એકેકં નીલુપ્પલં દાપેસિ. પુપ્ફેસુ ભાજિયમાનેસુ તસ્સા ઇત્થિયા દ્વે હત્થં પત્તાનિ. સા પહટ્ઠાકારં દસ્સેત્વા ઉપસિઙ્ઘિત્વા પરોદિ. રાજા તસ્સા ઉભયાકારં દિસ્વા તં પક્કોસાપેત્વા પુચ્છિ. સા અત્તનો પહટ્ઠકારણઞ્ચ રોદનકારણઞ્ચ કથેસિ. યાવતતિયં કથિતેપિ રાજા અસ્સદ્દહન્તો પુનદિવસે સકલરાજનિવેસને સબ્બમાલાવિલેપનાદિસુગન્ધગન્ધં હરાપેત્વા બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ આસનાનિ પઞ્ઞાપેત્વા બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ મહાદાનં દત્વા ભત્તકિચ્ચપરિયોસાને તં ઇત્થિં ''કતરો તે થેરો''તિ પુચ્છિત્વા, ''અય''ન્તિ વુત્તે ગત્વા સત્થારં વન્દિત્વા, ''ભન્તે, તુમ્હેહિ સદ્ધિં ભિક્ખુસઙ્ઘો ગચ્છતુ, અમ્હાકં અસુકત્થેરો અનુમોદનં કરિસ્સતી''તિ આહ. સત્થા તં ભિક્ખું ઠપેત્વા વિહારં ગતો. થેરે અનુમોદનં વત્તું આરદ્ધમત્તે સકલં રાજનિવેસનં ગન્ધપૂરં વિય જાતં. રાજા ''સચ્ચમેવેસા આહા''તિ પસીદિત્વા પુનદિવસે સત્થારં તં કારણં પુચ્છિ. સત્થા ''અયં અતીતે ધમ્મકથં સુણન્તો 'સાધુ સાધૂ'તિ સાધુકારં પવત્તેન્તો સક્કચ્ચં અસ્સોસિ, તમ્મૂલકો તેન મહારાજ અયમાનિસંસો લદ્ધો''તિ આચિક્ખિ.

> ''સદ્ધમ્મદેસનાકાલે, સાધુ સાધૂતિ ભાસતો;
> મુખતો જાયતે ગન્ધો, ઉપ્પલંવ યથોદકે''તિ.

સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવાતિ. ઇમસ્મિં વગ્ગે વટ્ટમેવ કથિતં.

રૂપાદિવગ્ગવણ્ણના.

૨. નીવરણપ્પહાનવગ્ગવણ્ણના

૧૧. દુતિયસ્સ પઠમે **એકધમ્મમ્પી**તિ એત્થ ''તસ્મિં ખો પન સમયે ધમ્મા હોન્તી''તિઆદીસુ (ધ॰ સ॰ ૧૨૧) વિય નિસ્સત્તટ્ઠેન ધમ્મો વેદિતબ્બો. તસ્મા એકધમ્મમ્પીતિ નિસ્સત્તં એકસભાવમ્પીતિ અયમેત્થ અત્થો. **અનુપ્પન્નોવા**તિ એત્થ પન ''ભૂતાનં વા સત્તાનં ઠિતિયા સમ્ભવેસીનં વા અનુગ્ગહાય (મ॰ નિ॰ ૧.૪૦૨; સં॰ નિ॰ ૨.૧૧) યાવતા, ભિક્ખવે, સત્તા અપદા વા દ્વિપદા વા''તિ (અ॰ નિ॰ ૪.૩૪; ઇતિવુ॰ ૯૦) એવમાદીસુ વિય સમુચ્ચયત્થો વાસદ્દો દટ્ઠબ્બો, ન વિકપ્પત્થો. અયઞ્હેત્થ અત્થો – યેન ધમ્મેન અનુપ્પન્નો ચ કામચ્છન્દો ઉપ્પજ્જતિ, ઉપ્પન્નો ચ કામચ્છન્દો ભિય્યોભાવાય વેપુલ્લાય સંવત્તતિ, તમહં યથા સુભનિમિત્તં, એવં અઞ્ઞં ન પસ્સામીતિ. તત્થ **અનુપ્પન્નો**તિ અજાતો અસઞ્જાતો અપાતુભૂતો અસમુદાગતો. **કામચ્છન્દો**તિ ''યો કામેસુ કામચ્છન્દો કામરાગો કામનન્દી કામતણ્હા''તિઆદિના (ધ॰ સ॰ ૧૧૫૬) નયેન વિત્થારિતં કામચ્છન્દનીવરણં. **ઉપ્પજ્જતી**તિ નિબ્બત્તતિ પાતુભવતિ. સો પનેસ અસમુદાચારવસેન વા અનનુભૂતારમ્મણવસેન વા અનુપ્પન્નો ઉપ્પજ્જતીતિ વેદિતબ્બો. અઞ્ઞથા હિ અનમતગ્ગે સંસારે અનુપ્પન્નો નામ નત્થિ.

તત્થ એકચ્ચસ્સ વત્તવસેન કિલેસો ન સમુદાચરતિ, એકચ્ચસ્સ ગન્થધુતઙ્ગસમાધિ- વિપસ્સનાનવકમ્માદીનં અઞ્ઞતરવસેન. કથં? એકચ્ચો હિ વત્તસમ્પન્નો હોતિ, તસ્સ દ્વેઅસીતિ ખુદ્દકવત્તાનિ ચુદ્દસ મહાવત્તાનિ ચેતિયઙ્ગણબોધિયઙ્ગણપાનીયમાળકઉપોસથાગારઆગન્તુકગમિકવત્તાનિ ચ કરોન્તસ્સેવ કિલેસો ઓકાસં ન લભતિ. અપરભાગે પનસ્સ વત્તં વિસ્સજ્જેત્વા ભિન્નવત્તસ્સ ચરતો અયોનિસોમનસિકારઞ્ચેવ સતિવોસ્સગ્ગઞ્ચ આગમ્મ ઉપ્પજ્જતિ. એવમ્પિ અસમુદાચારવસેન અનુપ્પન્નો ઉપ્પજ્જતિ નામ.

એકચ્ચો ગન્થયુત્તો હોતિ, એકમ્પિ નિકાયં ગણ્હાતિ દ્વેપિ તયોપિ ચત્તારોપિ પઞ્ચપિ. તસ્સ તેપિટકં બુદ્ધવચનં અત્થવસેન પાળિવસેન અનુસન્ધિવસેન પુબ્બાપરવસેન ગણ્હન્તસ્સ સજ્ઝાયન્તસ્સ વાચેન્તસ્સ દેસેન્તસ્સ પકાસેન્તસ્સ કિલેસો ઓકાસં ન લભતિ. અપરભાગે પનસ્સ ગન્થકમ્મં પહાય કુસીતસ્સ ચરતો અયોનિસોમનસિકારસતિવોસ્સગ્ગે આગમ્મ ઉપ્પજ્જતિ. એવમ્પિ અસમુદાચારવસેન અનુપ્પન્નો ઉપ્પજ્જતિ નામ.

એકચ્ચો પન ધુતઙ્ગધરો હોતિ, તેરસ ધુતઙ્ગગુણે સમાદાય વત્તતિ. તસ્સ પન ધુતઙ્ગગુણે પરિહરન્તસ્સ કિલેસો ઓકાસં ન લભતિ. અપરભાગે પનસ્સ ધુતઙ્ગાનિ વિસ્સજ્જેત્વા બાહુલ્લાય આવત્તસ્સ ચરતો અયોનિસોમનસિકારસતિવોસ્સગ્ગે આગમ્મ ઉપ્પજ્જતિ. એવમ્પિ અસમુદાચારવસેન અનુપ્પન્નો ઉપ્પજ્જતિ નામ.

એકચ્ચો અટ્ઠસુ સમાપત્તીસુ ચિણ્ણવસી હોતિ, તસ્સ પઠમજ્ઝાનાદીસુ આવજ્જનવસિઆદીનં વસેન વિહરન્તસ્સ કિલેસો ઓકાસં ન લભતિ. અપરભાગે પનસ્સ પરિહીનજ્ઝાનસ્સ વા વિસ્સટ્ઠજ્ઝાનસ્સ વા ભસ્સાદીસુ અનુયુત્તસ્સ વિહરતો અયોનિસોમનસિકારસતિવોસ્સગ્ગે આગમ્મ ઉપ્પજ્જતિ. એવમ્પિ અસમુદાચારવસેન અનુપ્પન્નો ઉપ્પજ્જતિ નામ.

એકચ્ચો પન વિપસ્સકો હોતિ, સત્તસુ વા અનુપસ્સનાસુ અટ્ઠારસસુ વા મહાવિપસ્સનાસુ કમ્મં કરોન્તો વિહરતિ. તસ્સેવં વિહરતો કિલેસો ઓકાસં ન લભતિ. અપરભાગે પનસ્સ વિપસ્સનાકમ્મં પહાય કાયદળ્હીબહુલસ્સ વિહરતો અયોનિસોમનસિકારસતિવોસ્સગ્ગે આગમ્મ ઉપ્પજ્જતિ. એવમ્પિ અસમુદાચારવસેન અનુપ્પન્નો ઉપ્પજ્જતિ નામ.

એકચ્ચો નવકમ્મિકો હોતિ, ઉપોસથાગારભોજનસાલાદીનિ કારેતિ. તસ્સ તેસં ઉપકરણાનિ ચિન્તેન્તસ્સ કિલેસો ઓકાસં ન લભતિ. અપરભાગે પનસ્સ નવકમ્મે નિટ્ઠિતે વા વિસ્સટ્ઠે વા અયોનિસોમનસિકારસતિવોસ્સગ્ગે આગમ્મ ઉપ્પજ્જતિ. એવમ્પિ અસમુદાચારવસેન અનુપ્પન્નો ઉપ્પજ્જતિ નામ.

એકચ્ચો પન બ્રહ્મલોકા આગતો સુદ્ધસત્તો હોતિ, તસ્સ અનાસેવનતાય કિલેસો ઓકાસં ન લભતિ. અપરભાગે પનસ્સ લદ્ધાસેવનસ્સ અયોનિસોમનસિકારસતિવોસ્સગ્ગે આગમ્મ ઉપ્પજ્જતિ. એવમ્પિ અસમુદાચારવસેન અનુપ્પન્નો ઉપ્પજ્જતિ નામ. એવં તાવ અસમુદાચારવસેન અનુપ્પન્નસ્સ ઉપ્પન્નતા વેદિતબ્બા.

કથં અનનુભૂતારમ્મણવસેન? ઇધેકચ્ચો અનનુભૂતપુબ્બં મનાપિયં રૂપાદિઆરમ્મણં લભતિ, તસ્સ તત્થ અયોનિસોમનસિકારસતિવોસ્સગ્ગે આગમ્મ રાગો ઉપ્પજ્જતિ. એવં અનનુભૂતારમ્મણવસેન અનુપ્પન્નો ઉપ્પજ્જતિ નામ.

ઉપ્પન્નોતિ જાતો સઞ્જાતો નિબ્બત્તો અભિનિબ્બત્તો પાતુભૂતો. **ભિય્યોભાવાયા**તિ પુનપ્પુનભાવાય. **વેપુલ્લાયા**તિ વિપુલભાવાય રાસિભાવાય. તત્થ સકિં ઉપ્પન્નો કામચ્છન્દો ન નિરુજ્ઝિસ્સતિ, સકિં નિરુદ્ધો વા સ્વેવ પુન ઉપ્પજ્જિસ્સતીતિ અટ્ઠાનમેતં. એકસ્મિં પન નિરુદ્ધે તસ્મિં વા આરમ્મણે અઞ્ઞસ્મિં વા આરમ્મણે અપરાપરં ઉપ્પજ્જમાનો ભિય્યોભાવાય વેપુલ્લાય સંવત્તતિ નામ.

સુભનિમિત્તન્તિ રાગટ્ઠાનિયં આરમ્મણં. ''સનિમિત્તા, ભિક્ખવે, ઉપ્પજ્જન્તિ પાપકા અકુસલા ધમ્મા, નો અનિમિત્તા''તિ એત્થ નિમિત્તન્તિ પચ્ચયસ્સ નામં. ''અધિચિત્તમનુયુત્તેન, ભિક્ખવે, ભિક્ખુના પઞ્ચ નિમિત્તાનિ કાલેન કાલં મનસિકાતબ્બાની''તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૨૧૬) એત્થ કારણસ્સ. ''સો તં નિમિત્તં આસેવતિ ભાવેતી''તિ (અ॰ નિ॰ ૯.૩૫) એત્થ સમાધિસ્સ. ''યં નિમિત્તં આગમ્મ યં નિમિત્તં મનસિકરોતો અનન્તરા આસવાનં ખયો હોતી''તિ (અ॰ નિ॰ ૬.૨૭) એત્થ વિપસ્સનાય. ઇધ પન રાગટ્ઠાનિયો ઇટ્ઠારમ્મણધમ્મો ''સુભનિમિત્ત''ન્તિ અધિપ્પેતો. **અયોનિસોમનસિકરોતો**તિ. ''તત્થ કતમો અયોનિસોમનસિકારો? અનિચ્ચે નિચ્ચન્તિ, દુક્ખે સુખન્તિ, અનત્તનિ અત્તાતિ, અસુભે સુભન્તિ, અયોનિસોમનસિકારો ઉપ્પથમનસિકારો, સચ્ચવિપ્પટિકૂલેન વા ચિત્તસ્સ આવજ્જના અન્વાવજ્જના આભોગો સમન્નાહારો મનસિકારો. અયં વુચ્ચતિ અયોનિસોમનસિકારો''તિ (વિભ॰ ૯૩૬) ઇમસ્સ મનસિકારસ્સ વસેન અનુપાયેન મનસિકરોન્તસ્સાતિ.

૧૨. દુતિયે **બ્યાપાદો**તિ ભત્તબ્યાપત્તિ વિય ચિત્તસ્સ બ્યાપજ્જનં પકતિવિજહનભાવો. ''તત્થ કતમં બ્યાપાદનીવરણં? અનત્થં મે અચરીતિ આઘાતો જાયતી''તિ (ધ॰ સ॰ ૧૧૬૦) એવં વિત્થારિતસ્સ બ્યાપાદનીવરણસ્સેતં અધિવચનં. **પટિઘનિમિત્ત**ન્તિ અનિટ્ઠં નિમિત્તં. પટિઘસ્સપિ પટિઘારમ્મણસ્સપિ એતં અધિવચનં. વુત્તમ્પિ ચેતં અટ્ઠકથાયં – ''પટિઘમ્પિ પટિઘનિમિત્તં, પટિઘારમ્મણોપિ ધમ્મો પટિઘનિમિત્ત''ન્તિ. સેસમેત્થ કામચ્છન્દે વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં. યથા ચેત્થ, એવં ઇતો પરેસુપિ. તત્થ તત્થ હિ વિસેસમત્તમેવ વક્ખામાતિ.

૧૩. તતિયે **થિનમિદ્ધ**ન્તિ થિનઞ્ચેવ મિદ્ધઞ્ચ. તેસુ ચિત્તસ્સ અકમ્મઞ્ઞતા **થિનં**, આલસિયભાવસ્સેતં અધિવચનં. તિણ્ણં ખન્ધાનં અકમ્મઞ્ઞતા **મિદ્ધં**, કપિમિદ્ધસ્સ પચલાયિકભાવસ્સેતં અધિવચનં. ઉભિન્નમ્પિ ''તત્થ કતમં થિનં? યા ચિત્તસ્સ અકલ્યતા અકમ્મઞ્ઞતા ઓલીયના સલ્લીયના. તત્થ કતમં મિદ્ધં? યા કાયસ્સ અકલ્યતા

અકમ્મઞ્ઞતા ઓનાહો પરિયોનાહો''તિઆદિના (ધ॰ સ॰ ૧૧૬૨-૧૧૬૩) નયેન વિત્થારો વેદિતબ્બો. **અરતી**તિઆદીનિ વિભઙ્ગે વિભત્તનયેનેવ વેદિતબ્બાનિ. વુત્તઞ્હેતં –

> ''તત્થ કતમા **અરતિ**? પન્તેસુ વા સેનાસનેસુ અઞ્ઞતરઞ્ઞતરેસુ વા અધિકુસલેસુ ધમ્મેસુ અરતિ અરતિતા અનભિરતિ અનભિરમના ઉક્કણ્ઠિતા પરિતસ્સિતા, અયં વુચ્ચતિ અરતિ. તત્થ કતમા **તન્દી**? યા તન્દી તન્દિયના તન્દિમનતા આલસ્સં આલસ્સાયના આલસ્સાયિતત્તં, અયં વુચ્ચતિ તન્દી. તત્થ કતમા **વિજમ્ભિતા**? યા કાયસ્સ જમ્ભના વિજમ્ભના આનમના વિનમના સન્નમના પણમના બ્યાધિયકં, અયં વુચ્ચતિ વિજમ્ભિતા. તત્થ કતમો **ભત્તસમ્મદો**? યા ભુત્તાવિસ્સ ભત્તમુચ્છા ભત્તકિલમથો ભત્તપરિળાહો કાયદુટ્ઠુલ્લં, અયં વુચ્ચતિ ભત્તસમ્મદો. તત્થ કતમં **ચેતસો ચ લીનત્તં**? યા ચિત્તસ્સ અકલ્યતા અકમ્મઞ્ઞતા ઓલીયના સલ્લીયના લીનં લીયના લીયિતત્તં થિનં થિયના થિયિતત્તં ચિત્તસ્સ, ઇદં વુચ્ચતિ ચેતસો ચ લીનત્ત''ન્તિ (વિભ॰ ૮૫૬, ૮૫૭, ૮૫૯, ૮૬૦).

એત્થ ચ પુરિમા ચત્તારો ધમ્મા થિનમિદ્ધનીવરણસ્સ સહજાતવસેનાપિ ઉપનિસ્સયવસેનાપિ પચ્ચયા હોન્તિ, ચેતસો ચ લીનત્તં અત્તનોવ અત્તના સહજાતં ન હોતિ, ઉપનિસ્સયકોટિયા પન હોતીતિ.

૧૪. ચતુત્થે **ઉદ્ધચ્ચકુક્કુચ્ચ**ન્તિ ઉદ્ધચ્ચઞ્ચેવ કુક્કુચ્ચઞ્ચ. તત્થ **ઉદ્ધચ્ચં નામ** ચિત્તસ્સ ઉદ્ધતાકારો. **કુક્કુચ્ચં નામ** અકતકલ્યાણસ્સ કતપાપસ્સ તપ્પચ્ચયા વિપ્પટિસારો. **ચેતસો અવૂપસમો**તિ ઉદ્ધચ્ચકુક્કુચ્ચસ્સેવેતં નામં. **અવૂપસન્તચિત્તસ્સા**તિ ઝાનેન વા વિપસ્સનાય વા અવૂપસમિતચિત્તસ્સ. અયં પન અવૂપસમો ઉદ્ધચ્ચકુક્કુચ્ચસ્સ ઉપનિસ્સયકોટિયા પચ્ચયો હોતીતિ.

૧૫. પઞ્ચમે **વિચિકિચ્છા**તિ ''સત્થરિ કઙ્ખતી''તિઆદિના (ધ॰ સ॰ ૧૧૬૭) નયેન વિત્થારિતં વિચિકિચ્છાનીવરણં. અયોનિસોમનસિકારો વુત્તલક્ખણોયેવાતિ.

૧૬. છટ્ઠે **અનુપ્પન્નો વા કામચ્છન્દો નુપ્પજ્જતી**તિ અસમુદાચારવસેન વા અનનુભૂતારમ્મણવસેન વાતિ દ્વીહેવ કારણેહિ અનુપ્પન્નો ન ઉપ્પજ્જતિ, તથા વિક્ખમ્ભિતોવ હોતિ, પુન હેતું વા પચ્ચયં વા ન લભતિ. ઇધાપિ વત્તાદીનંયેવ વસેન અસમુદાચારો વેદિતબ્બો. એકચ્ચસ્સ હિ વુત્તનયેનેવ વત્તે યુત્તસ્સ વત્તં કરોન્તસ્સેવ કિલેસો ઓકાસં ન લભતિ, વત્તવસેન વિક્ખમ્ભિતો હોતિ. સો તં તથાવિક્ખમ્ભિતમેવ કત્વા વિવટ્ટેત્વા અરહત્તં ગણ્હાતિ મિલક્ખતિસ્સત્થેરો વિય.

સો કિરાયસ્મા રોહણજનપદે ગામેણ્ડવાલમહાવિહારસ્સ ભિક્ખાચારે નેસાદકુલે નિબ્બત્તો. વયં આગમ્મ કતઘરાવાસો ''પુત્તદારં પોસેસ્સામી''તિ અટ્ઠહલસતં સણ્ઠપેત્વા પાસસતં યોજેત્વા સૂલસતં રોપેત્વા બહું પાપં આયૂહન્તો એકદિવસં ગેહતો અગ્ગિઞ્ચ લોણઞ્ચ ગહેત્વા અરઞ્ઞં ગતો. પાસે બદ્ધમિગં વધિત્વા અઙ્ગારપક્કમંસં ખાદિત્વા પિપાસિતો હુત્વા ગામેણ્ડવાલમહાવિહારં પવિટ્ઠો પાનીયમાળકે દસમત્તેસુ પાનીયઘટેસુ પિપાસાવિનોદનમત્તમ્પિ પાનીયં અલભન્તો, ''કિં નામેતં એત્તકાનં ભિક્ખૂનં વસનટ્ઠાને પિપાસાય આગતાનં પિપાસાવિનોદનમત્તં પાનીયં નત્થી''તિ ઉજ્ઝાયિતું આરદ્ધો. ચૂળપિણ્ડપાતિકતિસ્સત્થેરો તસ્સ કથં સુત્વા તસ્સ સન્તિકં ગચ્છન્તો પાનીયમાળકે દસમત્તે પાનીયઘટે પૂરે દિસ્વા ''જીવમાનપેતકસત્તો અયં ભવિસ્સતી''તિ ચિન્તેત્વા, ''ઉપાસક, સચે પિપાસિતોસિ, પિવ પાનીય''ન્તિ વત્વા કુટં ઉક્ખિપિત્વા તસ્સ હત્થેસુ આસિઞ્ચિ. તસ્સ કમ્મં પટિચ્ચ પીતપીતં પાનીયં તત્તકપાલે પક્ખિત્તમિવ નસ્સતિ, સકલેપિ ઘટે પિવતો પિપાસા ન પચ્છિજ્જિ.

અથ નં થેરો આહ – ‘‘યાવ દારુણઞ્ચ તે, ઉપાસક, કમ્મં કતં, ઇદાનેવ પેતો જાતો, વિપાકો કીદિસો ભવિસ્સતી’’તિ?

સો તસ્સ કથં સુત્વા લદ્ધસંવેગો થેરં વન્દિત્વા તાનિ અદ્દૂહલાદીનિ વિસઙ્ખરિત્વા વેગેન ઘરં ગન્ત્વા પુત્તદારં ઓલોકેત્વા સત્થાનિ ભિન્દિત્વા દીપકમિગપક્ખિનો અરઞ્ઞે વિસ્સજ્જેત્વા થેરં પચ્ચુપસઙ્કમિત્વા પબ્બજ્જં યાચિ. દુક્કરા, આવુસો, પબ્બજ્જા, કથં ત્વં પબ્બજિસ્સસીતિ? ભન્તે, એવરૂપં પચ્ચક્ખકારણં દિસ્વા કથં ન પબ્બજિસ્સામીતિ? થેરો તચપઞ્ચકકમ્મટ્ઠાનં દત્વા પબ્બાજેસિ. સો વત્તારભિતો હુત્વા બુદ્ધવચનં ઉગ્ગણ્હન્તો એકદિવસં દેવદૂતસુત્તે ‘‘તમેનં, ભિક્ખવે, નિરયપાલા પુન મહાનિરયે પક્ખિપન્તી’’તિ (મ॰ નિ॰ ૩.૨૭૦; અ॰ નિ॰ ૩.૩૬) ઇમં ઠાનં સુત્વા ‘‘એત્તકં દુક્ખરાસિં અનુભવિતસત્તં પુન મહાનિરયે પક્ખિપન્તિ, અહો ભારિયો, ભન્તે, મહાનિરયો’’તિ આહ. આમાવુસો, ભારિયોતિ. સક્કા, ભન્તે, પસ્સિતુન્તિ? ‘‘ન સક્કા પસ્સિતું, દિટ્ઠસદિસં કાતું એકં કારણં દસ્સેસ્સામી’’તિ સામણેરે સમાદપેત્વા પાસાણપિટ્ઠે અલ્લદારુરાસિં કારેહીતિ. સો તથા કારેસિ. થેરો યથાનિસિન્નોવ ઇદ્ધિયા અભિસઙ્ખરિત્વા મહાનિરયતો ખજ્જોપનકમત્તં અગ્ગિપપટિકં નીહરિત્વા પસ્સન્તસ્સેવ તસ્સ થેરસ્સ દારુરાસિમ્હિ પક્ખિપિ. તસ્સ તત્થ નિપાતો ચ દારુરાસિનો ઝાયિત્વા છારિકભાવૂપગમનઞ્ચ અપચ્છા અપુરિમં અહોસિ.

સો તં દિસ્વા, ‘‘ભન્તે, ઇમસ્મિં સાસને કતિ ધુરાનિ નામા’’તિ પુચ્છિ. આવુસો, વિપસ્સનાધુરં, ગન્થધુરન્તિ. ‘‘ભન્તે, ગન્થો નામ પટિબલસ્સ ભારો, મય્હં પન દુક્ખૂપનિસા સદ્ધા, વિપસ્સનાધુરં પૂરેસ્સામિ કમ્મટ્ઠાનં મે દેથા’’તિ વન્દિત્વા નિસીદિ. થેરો ‘‘વત્તસમ્પન્નો ભિક્ખૂ’’તિ વત્તસીસે ઠત્વા તસ્સ કમ્મટ્ઠાનં કથેસિ. સો કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા વિપસ્સનાય ચ કમ્મં કરોતિ, વત્તઞ્ચ પૂરેતિ. એકદિવસં ચિત્તલપબ્બતમહાવિહારે વત્તં કરોતિ, એકદિવસં ગામેણ્ડવાલમહાવિહારે, એકદિવસં ગોચરગામમહાવિહારે. થિનમિદ્ધે ઓક્કન્તમત્તે વત્તપરિહાનિભયેન પલાલવરણકં તેમેત્વા સીસે ઠપેત્વા પાદે ઉદકે ઓતારેત્વા નિસીદતિ. સો એકદિવસં ચિત્તલપબ્બતમહાવિહારે દ્વે યામે વત્તં કત્વા બલવપચ્ચૂસકાલે નિદ્દાય ઓક્કમિતું આરદ્ધાય અલ્લપલાલં સીસે ઠપેત્વા નિસિન્નો પાચીનપબ્બતપસ્સે સામણેરસ્સ અરુણવતિયસુત્તન્તં સજ્ઝાયન્તસ્સ –

‘‘આરમ્ભથ નિક્કમથ, યુઞ્જથ બુદ્ધસાસને;
ધુનાથ મચ્ચુનો સેનં, નળાગારંવ કુઞ્જરો.

‘‘યો ઇમસ્મિં ધમ્મવિનયે, અપ્પમત્તો વિહસ્સતિ;
પહાય જાતિસંસારં, દુક્ખસ્સન્તં કરિસ્સતી’’તિ. (સં॰ નિ॰ ૧.૧૮૫) –

ઇદં ઠાનં સુત્વા ‘‘માદિસસ્સ આરદ્ધવીરિયસ્સ ભિક્ખુનો સમ્માસમ્બુદ્ધેન ઇદં કથિતં ભવિસ્સતી’’તિ પીતિં ઉપ્પાદેત્વા ઝાનં નિબ્બત્તેત્વા તદેવ પાદકં કત્વા અનાગામિફલે પતિટ્ઠાય અપરાપરં વાયમન્તો સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ. પરિનિબ્બાનકાલે ચ તદેવ કારણં દસ્સેન્તો એવમાહ –

‘‘અલ્લં પલાલપુઞ્જાહં, સીસેનાદાય ચઙ્કમિં;
પત્તોસ્મિ તતિયં ઠાનં, એત્થ મે નત્થિ સંસયો’’તિ.

એવરૂપસ્સ વત્તવસેન વિક્ખમ્ભિતકિલેસો તથા વિક્ખમ્ભિતોવ હોતિ.

એકચ્ચસ્સ વુત્તનયેનેવ ગન્થે યુત્તસ્સ ગન્થં ઉગ્ગણ્હન્તસ્સ સજ્ઝાયન્તસ્સ વાચેન્તસ્સ દેસેન્તસ્સ પકાસેન્તસ્સ ચ કિલેસો ઓકાસં ન લભતિ, ગન્થવસેન વિક્ખમ્ભિતોવ હોતિ. સો તં તથા વિક્ખમ્ભિતમેવ કત્વા વિવટ્ટેત્વા અરહત્તં ગણ્હાતિ **મલિયદેવત્થેરો** વિય. સો કિરાયસ્મા તિવસ્સભિક્ખુકાલે કલ્લગામકે મણ્ડલારામમહાવિહારે ઉદ્દેસઞ્ચ ગણ્હાતિ, વિપસ્સનાય ચ કમ્મં કરોતિ. તસ્સેકદિવસં કલ્લગામે ભિક્ખાય ચરતો એકા ઉપાસિકા યાગુઉળુઙ્કં દત્વા પુત્તસિનેહં ઉપ્પાદેત્વા થેરં અન્તોનિવેસને નિસીદાપેત્વા પણીતભોજનં ભોજેત્વા ''કતરગામવાસિકોસિ તાતા''તિ પુચ્છિ. મણ્ડલારામમહાવિહારે ગન્થકમ્મં કરોમિ, ઉપાસિકેતિ. તેન હિ તાત યાવ ગન્થકમ્મં કરોસિ, ઇધેવ નિબદ્ધં ભિક્ખં ગણ્હાસીતિ. સો તં અધિવાસેત્વા તત્થ નિબદ્ધં ભિક્ખં ગણ્હાતિ, ભત્તકિચ્ચાવસાને અનુમોદનં કરોન્તો ''સુખં હોતુ, દુક્ખા મુચ્ચતૂ''તિ પદદ્વયમેવ કથેત્વા ગચ્છતિ. અન્તોવસ્સે તેમાસં તસ્સાયેવ સઙ્ગહં કરોન્તો પિણ્ડાપચિતિં કત્વા મહાપવારણાય સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ. નેવાસિકમહાથેરો આહ – ''આવુસો મહાદેવ, અજ્જ વિહારે મહાજનો સન્નિપતિસ્સતિ, તસ્સ ધમ્મદાનં દદેય્યાસી''તિ. થેરો અધિવાસેસિ.

દહરસામણેરા ઉપાસિકાય સઞ્ઞં અદંસુ – ''અજ્જ તે પુત્તો ધમ્મં કથેસ્સતિ, વિહારં ગન્ત્વા સુણેય્યાસી''તિ. તાતા, ન સબ્બેવ ધમ્મકથં જાનન્તિ, મમ પુત્તો એત્તકં કાલં મય્હં કથેન્તો ''સુખં હોતુ, દુક્ખા મુચ્ચતૂ''તિ પદદ્વયમેવ કથેસિ, મા કેળિં કરોથાતિ. મા, ત્વં ઉપાસિકે, જાનનં વા અજાનનં વા ઉપટ્ઠહસ્સુ, વિહારં ગન્ત્વા ધમ્મમેવ સુણાહીતિ. ઉપાસિકા ગન્ધમાલાદીનિ ગહેત્વા ગન્ત્વા પૂજેત્વા પરિસન્તે ધમ્મં સુણમાના નિસીદિ. દિવાધમ્મકથિકો ચ સરભાણકો ચ અત્તનો પમાણં ઞત્વા ઉટ્ઠહિંસુ. તતો મલિયદેવત્થેરો ધમ્માસને નિસીદિત્વા ચિત્તબીજનિં ગહેત્વા અનુપુબ્બિં કથં વત્વા – ''મયા મહાઉપાસિકાય તયો માસે દ્વીહેવ પદેહિ અનુમોદના કતા, અજ્જ સબ્બરત્તિં તીહિ પિટકેહિ સમ્મસિત્વા તસ્સેવ પદદ્વયસ્સ અત્થં કથેસ્સામી''તિ ધમ્મદેસનં આરભિત્વા સબ્બરત્તિં કથેસિ. અરુણુગ્ગમને દેસનાપરિયોસાને મહાઉપાસિકા સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાસિ.

અપરોપિ તસ્મિંયેવ મહાવિહારે **તિસ્સભૂતિત્થેરો** નામ વિનયં ગણ્હન્તો ભિક્ખાચારવેલાયં અન્તોગામં પવિટ્ઠો વિસભાગારમ્મણં ઓલોકેસિ. તસ્સ લોભો ઉપ્પજ્જિ, સો પતિટ્ઠિતપાદં અચાલેત્વા અત્તનો પત્તે યાગું ઉપટ્ઠાકદહરસ્સ પત્તે આકિરિત્વા ''અયં વિતક્કો વડ્ઢમાનો મં ચતૂસુ અપાયેસુ સંસીદાપેસ્સતી''તિ તતોવ નિવત્તિત્વા આચરિયસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા વન્દિત્વા એકમન્તં ઠિતો આહ – ''એકો મે બ્યાધિ ઉપ્પન્નો, અહં એતં તિકિચ્છિતું સક્કોન્તો આગમિસ્સામિ, ઇતરથા નાગમિસ્સામિ. તુમ્હે દિવા ઉદ્દેસઞ્ચ સાયં ઉદ્દેસઞ્ચ મં ઓલોકેત્વા ઠપેથ, પચ્ચૂસકાલે ઉદ્દેસં પન મા ઠપયિત્થા''તિ એવં વત્વા મલયવાસિમહાસઙ્ઘરક્ખિતત્થેરસ્સ સન્તિકં અગમાસિ. થેરો અત્તનો પણ્ણસાલાય પરિભણ્ડં કરોન્તો તં અનોલોકેત્વાવ ''પટિસામેહિ, આવુસો, તવ પત્તચીવર''ન્તિ આહ. ભન્તે, એકો મે બ્યાધિ અત્થિ, સચે તુમ્હે તં તિકિચ્છિતું સક્કોથ, પટિસામેસ્સામીતિ. આવુસો, ઉપ્પન્નં રોગં તિકિચ્છિતું સમત્થસ્સ સન્તિકં આગતોસિ, પટિસામેહીતિ. સુબ્બચો ભિક્ખુ ''અમ્હાકં આચરિયો અજાનિત્વા એવં ન વક્ખતી''તિ પત્તચીવરં ઠપેત્વા થેરસ્સ વત્તં દસ્સેત્વા વન્દિત્વા એકમન્તં નિસીદિ.

થેરો ''રાગચરિતો અય''ન્તિ ઞત્વા અસુભકમ્મટ્ઠાનં કથેસિ. સો ઉટ્ઠાય પત્તચીવરં અંસે લગ્ગેત્વા થેરં પુનપ્પુનં વન્દિ. કિં, આવુસો, મહાભૂતિ અતિરેકનિપચ્ચકારં દસ્સેસીતિ? ભન્તે, સચે અત્તનો કિચ્ચં કાતું સક્ખિસ્સામિ, ઇચ્ચેતં કુસલં. નો ચે, ઇદં મે પચ્છિમદસ્સનન્તિ! ગચ્છાવુસો, મહાભૂતિ તાદિસસ્સ યુત્તયોગસ્સ કુલપુત્તસ્સ ન ઝાનં વા વિપસ્સના વા મગ્ગો વા ફલં વા દુલ્લભન્તિ. સો થેરસ્સ કથં સુત્વા નિપચ્ચકારં દસ્સેત્વા આગમનકાલે વવત્થાપિતં છન્નં સેપણ્ણિગચ્છમૂલં ગન્ત્વા પલ્લઙ્કેન નિસિન્નો અસુભકમ્મટ્ઠાનં પાદકં કત્વા

વિપસ્સનં પટ્ઠપેત્વા અરહત્તે પતિટ્ઠાય પચ્ચૂસકાલે ઉદ્દેસં સમ્પાપુણિ. એવરૂપાનં ગન્થવસેન વિક્ખમ્ભિતા કિલેસા તથા વિક્ખમ્ભિતાવ હોન્તિ.

એકચ્ચસ્સ પન વુત્તનયેનેવ ધુતઙ્ગાનિ પરિહરતો કિલેસો ઓકાસં ન લભતિ, ધુતઙ્ગવસેન વિક્ખમ્ભિતોવ હોતિ. સો તં તથા વિક્ખમ્ભિતમેવ કત્વા વિવટ્ટેત્વા અરહત્તં ગણ્હાતિ **ગામન્તપબ્ભારવાસી મહાસીવત્થેરો** વિય. થેરો કિર મહાગામે તિસ્સમહાવિહારે વસન્તો તેપિટકં અત્થવસેન ચ પાળિવસેન ચ અટ્ઠારસ મહાગણે વાચેતિ. થેરસ્સ ઓવાદે ઠત્વા સટ્ઠિસહસ્સ ભિક્ખૂ અરહત્તં પાપુણિંસુ . તેસુ એકો ભિક્ખુ અત્તના પટિવિદ્ધધમ્મં આરબ્ભ ઉપ્પન્નસોમનસ્સો ચિન્તેસિ – ‘‘અત્થિ નુ ખો ઇદં સુખં અમ્હાકં આચરિયસ્સા’’તિ. સો આવજ્જેન્તો થેરસ્સ પુથુજ્જનભાવં ઞત્વા ‘‘એકેનુપાયેન થેરસ્સ સંવેગં ઉપ્પાદેસ્સામી’’તિ અત્તનો વસનટ્ઠાનતો થેરસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા વન્દિત્વા વત્તં દસ્સેત્વા નિસીદિ. અથ નં થેરો ‘‘કિં આગતોસિ, આવુસો, પિણ્ડપાતિકા’’તિ આહ. ‘‘સચે મે ઓકાસં કરિસ્સથ, એકં ધમ્મપદં ગણ્હિસ્સામી’’તિ આગતોમ્હિ, ભન્તેતિ. બહૂ, આવુસો, ગણ્હન્તિ, તુય્હં ઓકાસો ન ભવિસ્સતીતિ. સો સબ્બેસુ રત્તિદિવસભાગેસુ ઓકાસં અલભન્તો, ‘‘ભન્તે, એવં ઓકાસે અસતિ મરણસ્સ કથં ઓકાસં લભિસ્સથા’’તિ આહ. તદા થેરો ચિન્તેસિ – ‘‘નાયં ઉદ્દેસત્થાય આગતો, મય્હં પનેસ સંવેગજનનત્થાય આગતો’’તિ. સોપિ થેરો ‘‘ભિક્ખુના નામ, ભન્તે, માદિસેન ભવિતબ્બ’’ન્તિ વત્વા થેરં વન્દિત્વા મણિવણ્ણે આકાસે ઉપ્પતિત્વા અગમાસિ.

થેરો તસ્સ ગતકાલતો પટ્ઠાય જાતસંવેગો દિવા ઉદ્દેસઞ્ચ સાયં ઉદ્દેસઞ્ચ વાચેત્વા પત્તચીવરં હત્થપાસે ઠપેત્વા પચ્ચૂસકાલે ઉદ્દેસં ગહેત્વા ઓતરન્તેન ભિક્ખુના સદ્ધિં પત્તચીવરમાદાય ઓતિણ્ણો તેરસ ધુતગુણે પરિપુણ્ણે અધિટ્ઠાય ગામન્તપબ્ભારસેનાસનં ગન્ત્વા પબ્ભારં પટિજગ્ગિત્વા મઞ્ચપીઠં ઉસ્સાપેત્વા ‘‘અરહત્તં અપત્વા મઞ્ચે પિટ્ઠિં ન પસારેસ્સામી’’તિ માનસં બન્ધિત્વા ચઙ્કમં ઓતરિ. તસ્સ ‘‘અજ્જ અરહત્તં ગણ્હિસ્સામિ અજ્જ અરહત્તં ગણ્હિસ્સામી’’તિ ઘટેન્તસ્સેવ પવારણા સમ્પત્તા. સો પવારણાય ઉપકટ્ઠાય ‘‘પુથુજ્જનભાવં પહાય વિસુદ્ધિપવારણં પવારેસ્સામી’’તિ ચિન્તેન્તો અતિવિય કિલમતિ. સો તાય પવારણાય મગ્ગં વા ફલં વા ઉપ્પાદેતું અસક્કોન્તો ‘‘માદિસોપિ નામ આરદ્ધવિપસ્સકો ન લભતિ, યાવ દુલ્લભઞ્ચ વતિદં અરહત્ત’’ન્તિ વત્વા તેનેવ નિયામેન ઠાનચઙ્કમબહુલો હુત્વા તિંસ વસ્સાનિ સમણધમ્મં કત્વા મહાપવારણાય મજ્ઝે ઠિતં પુણ્ણચન્દં દિસ્વા ‘‘કિં નુ ખો ચન્દમણ્ડલં વિસુદ્ધં, ઉદાહુ મય્હં સીલ’’ન્તિ ચિન્તેન્તો ‘‘ચન્દમણ્ડલે સસલક્ખણં પઞ્ઞાયતિ, મય્હં પન ઉપસમ્પદતો પટ્ઠાય યાવજ્જદિવસા સીલસ્મિં કાળકં વા તિલકો વા નત્થી’’તિ આવજ્જેત્વા સઞ્જાતપીતિસોમનસ્સો પરિપક્કઞાણત્તા પીતિં વિક્ખમ્ભેત્વા સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ. એવરૂપસ્સ ધુતઙ્ગવસેન વિક્ખમ્ભિતો કિલેસો તથા વિક્ખમ્ભિતોવ હોતિ.

એકચ્ચસ્સ વુત્તનયેનેવ પઠમજ્ઝાનાદિસમાપજ્જનબહુલતાય કિલેસો ઓકાસં ન લભતિ, સમાપત્તિવસેન વિક્ખમ્ભિતોવ હોતિ. સો તં તથા વિક્ખમ્ભિતમેવ કત્વા વિવટ્ટેત્વા અરહત્તં ગણ્હાતિ **મહાતિસ્સત્થેરો** વિય. થેરો કિર અવસ્સિકકાલતો પટ્ઠાય અટ્ઠસમાપત્તિલાભી. સો સમાપત્તિવિક્ખમ્ભિતાનં કિલેસાનં અસમુદાચારેન ઉગ્ગહપરિપુચ્છાવસેનેવ અરિયમગ્ગસામન્તં કથેતિ, સટ્ઠિવસ્સકાલેપિ અત્તનો પુથુજ્જનભાવં ન જાનાતિ. અથેકદિવસં મહાગામે તિસ્સમહાવિહારતો ભિક્ખુસઙ્ઘો તલઙ્ગરવાસિધમ્મદિન્નત્થેરસ્સ સાસનં પેસેસિ ‘‘થેરો આગન્ત્વા અમ્હાકં ધમ્મકથં કથેતૂ’’તિ. થેરો અધિવાસેત્વા ‘‘મમ સન્તિકે મહલ્લકતરો ભિક્ખુ નત્થિ, મહાતિસ્સત્થેરો ખો પન મે કમ્મટ્ઠાનાચરિયો, તં સઙ્ઘત્થેરં કત્વા ગમિસ્સામી’’તિ ચિન્તેન્તો ભિક્ખુસઙ્ઘપરિવુતો થેરસ્સ વિહારં ગન્ત્વા દિવાટ્ઠાને થેરસ્સ વત્તં દસ્સેત્વા એકમન્તં નિસીદિ.

થેરો આહ – ‘‘કિં, ધમ્મદિન્ન, ચિરસ્સં આગતોસી’’તિ? ‘‘આમ, ભન્તે, તિસ્સમહાવિહારતો મે ભિક્ખુસઙ્ઘો સાસનં પેસેસિ, અહં એકકો ન ગમિસ્સામિ, તુમ્હેહિ પન સદ્ધિં ગન્તુકામો હુત્વા આગતોમ્હી’’તિ સારણીયકથં કથેન્તોવ પપઞ્ચેત્વા ‘‘કદા, ભન્તે, તુમ્હેહિ અયં ધમ્મો અધિગતો’’તિ પુચ્છિ. સટ્ઠિમત્તાનિ, આવુસો ધમ્મદિન્ન, વસ્સાનિ હોન્તીતિ . સમાપત્તિં પન, ભન્તે, વળઞ્જેથાતિ. આમ, આવુસોતિ. એકં પોક્ખરણિં માપેતું સક્કુણેય્યાથ, ભન્તેતિ? ‘‘ન, આવુસો, એતં ભારિય’’ન્તિ વત્વા સમ્મુખટ્ઠાને પોક્ખરણિં માપેસિ. ‘‘એત્થ, ભન્તે, એકં પદુમગચ્છં માપેથા’’તિ ચ વુત્તો તમ્પિ માપેસિ. ઇદાનેત્થ મહન્તં પુપ્ફં દસ્સેથાતિ. થેરો તમ્પિ દસ્સેસિ. એત્થ સોળસવસ્સુદ્દેસિકં ઇત્થિરૂપં દસ્સેથાતિ . થેરો સોળસવસ્સુદ્દેસિકં ઇત્થિરૂપં દસ્સેસિ. તતો નં આહ – ‘‘ઇદં, ભન્તે, પુનપ્પુનં સુભતો મનસિ કરોથા’’તિ. થેરો અત્તનાવ માપિતં ઇત્થિરૂપં ઓલોકેન્તો લોભં ઉપ્પાદેસિ. તદા અત્તનો પુથુજ્જનભાવં ઞત્વા ‘‘અવસ્સયો મે સપ્પુરિસ હોહી’’તિ અન્તેવાસિકસ્સ સન્તિકે ઉક્કુટિકં નિસીદિ. ‘‘એતદત્થમેવાહં, ભન્તે, આગતો’’તિ થેરસ્સ અસુભવસેન સલ્લહુકં કત્વા કમ્મટ્ઠાનં કથેત્વા થેરસ્સ ઓકાસં કાતું બહિ નિક્ખન્તો. સુપરિમદ્દિતસઙ્ખારો થેરો તસ્મિં દિવાટ્ઠાનતો નિક્ખન્તમત્તેયેવ સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ. અથ નં સઙ્ઘત્થેરં કત્વા ધમ્મદિન્નત્થેરો તિસ્સમહાવિહારં ગન્ત્વા સઙ્ઘસ્સ ધમ્મકથં કથેસિ. એવરૂપસ્સ સમાપત્તિવસેન વિક્ખમ્ભિતો કિલેસો તથા વિક્ખમ્ભિતોવ હોતિ.

એકચ્ચસ્સ પન વુત્તનયેનેવ વિપસ્સનાય કમ્મં કરોન્તસ્સ કિલેસો ઓકાસં ન લભતિ, વિપસ્સનાવસેન વિક્ખમ્ભિતોવ હોતિ. સો તં તથા વિક્ખમ્ભિતમેવ કત્વા વિવટ્ટેત્વા અરહત્તં ગણ્હાતિ, બુદ્ધકાલે સટ્ઠિમત્તા આરદ્ધવિપસ્સકા ભિક્ખૂ વિય. તે કિર સત્થુ સન્તિકે કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા વિવિત્તં અરઞ્ઞં પવિસિત્વા વિપસ્સનાય કમ્મં કરોન્તા કિલેસાનં અસમુદાચારવસેન ‘‘પટિવિદ્ધમગ્ગફલા મય’’ન્તિ સઞ્ઞાય મગ્ગફલત્થાય વાયામં અકત્વા ‘‘અમ્હેહિ પટિવિદ્ધધમ્મં દસબલસ્સ આરોચેસ્સામા’’તિ સત્થુ સન્તિકં આગચ્છન્તિ.

સત્થા તેસં પુરે આગમનતોવ આનન્દત્થેરં આહ – ‘‘આનન્દ, પધાનકમ્મિકા ભિક્ખૂ અજ્જ મં પસ્સિતું આગમિસ્સન્તિ, તેસં મમ દસ્સનાય ઓકાસં અકત્વા ‘આમકસુસાનં ગન્ત્વા અલ્લઅસુભભાવનં કરોથા’તિ પહિણેય્યાસી’’તિ. થેરો તેસં આગતાનં સત્થારા કથિતસાસનં આરોચેસિ. તે ‘‘તથાગતો અજાનિત્વા ન કથેસ્સતિ, અદ્ધા એત્થ કારણં ભવિસ્સતી’’તિ આમકસુસાનં ગન્ત્વા અલ્લઅસુભં ઓલોકેન્તા લોભં ઉપ્પાદેત્વા ‘‘ઇદં નૂન સમ્માસમ્બુદ્ધેન દિટ્ઠં ભવિસ્સતી’’તિ જાતસંવેગા લદ્ધમગ્ગં કમ્મટ્ઠાનં આદિતો પટ્ઠાય આરભિંસુ. સત્થા તેસં વિપસ્સનાય આરદ્ધભાવં ઞત્વા ગન્ધકુટિયં નિસિન્નોવ ઇમં ઓભાસગાથમાહ –

‘‘યાનિમાનિ અપત્તાનિ, અલાબૂનેવ સારદે;
કાપોતકાનિ અટ્ઠીનિ, તાનિ દિસ્વાન કા રતી’’તિ. (ધ॰ પ॰ ૧૪૯);

ગાથાપરિયોસાને અરહત્તફલે પતિટ્ઠહિંસુ. એવરૂપાનં વિપસ્સનાવસેન વિક્ખમ્ભિતા કિલેસા તથા વિક્ખમ્ભિતાવ હોન્તિ.

એકચ્ચસ્સ વુત્તનયેનેવ નવકમ્મં કરોન્તસ્સ કિલેસો ઓકાસં ન લભતિ, નવકમ્મવસેન વિક્ખમ્ભિતોવ હોતિ. સો તં તથા વિક્ખમ્ભિતમેવ કત્વા વિવટ્ટેત્વા અરહત્તં ગણ્હાતિ **ચિત્તલપબ્બતે તિસ્સત્થેરો** વિય. તસ્સ કિર અટ્ઠવસ્સિકકાલે અનભિરતિ ઉપ્પજ્જિ, સો તં વિનોદેતું અસક્કોન્તો અત્તનો ચીવરં ધોવિત્વા રજિત્વા પત્તં પચિત્વા કેસે ઓહારેત્વા ઉપજ્ઝાયં વન્દિત્વા અટ્ઠાસિ. અથ નં થેરો આહ – ‘‘કિં, આવુસો મહાતિસ્સ, અતુટ્ઠસ્સ વિય તે

આકારો''તિ? આમ, ભન્તે, અનભિરતિ મે ઉપ્પન્ના, તં વિનોદેતું ન સક્કોમીતિ. થેરો તસ્સાસયં ઓલોકેન્તો અરહત્તસ્સ ઉપનિસ્સયં દિસ્વા અનુકમ્પાવસેન આહ – ''આવુસો તિસ્સ, મયં મહલ્લકા, એકં નો વસનટ્ઠાનં કરોહી''તિ . દુતિયકથં અકથિતપુબ્બો ભિક્ખુ ''સાધુ, ભન્તે''તિ સમ્પટિચ્છિ.

અથ નં થેરો આહ – ''આવુસો, નવકમ્મં કરોન્તો ઉદ્દેસમગ્ગઞ્ચ મા વિસ્સજ્જિ, કમ્મટ્ઠાનઞ્ચ મનસિ કરોહિ, કાલેન ચ કાલં કસિણપરિકમ્મં કરોહી''તિ. ''એવં કરિસ્સામિ, ભન્તે''તિ થેરં વન્દિત્વા તથારૂપં સપ્પાયટ્ઠાનં ઓલોકેત્વા ''એત્થ કાતું સક્કા''તિ દારૂહિ પૂરેત્વા ઝાપેત્વા સોધેત્વા ઇટ્ઠકાહિ પરિક્ખિપિત્વા દ્વારવાતપાનાદીનિ યોજેત્વા સદ્ધિં ચઙ્કમનભૂમિભિત્તિપરિકમ્માદીહિ લેણં નિટ્ઠાપેત્વા મઞ્ચપીઠં સન્થરિત્વા થેરસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા વન્દિત્વા, ''ભન્તે, નિટ્ઠિતં લેણે પરિકમ્મં, વસથા''તિ આહ. આવુસો, દુક્ખેન તયા એતં કમ્મં કતં, અજ્જ એકદિવસં ત્વઞ્ઞેવેત્થ વસાહીતિ. સો ''સાધુ, ભન્તે''તિ વન્દિત્વા પાદે ધોવિત્વા લેણં પવિસિત્વા પલ્લઙ્કં આભુજિત્વા નિસિન્નો અત્તના કતકમ્મં આવજ્જિ. તસ્સ ''મનાપં મયા ઉપજ્ઝાયસ્સ કાયવેય્યાવચ્ચં કત''ન્તિ ચિન્તેન્તસ્સ અબ્ભન્તરે પીતિ ઉપ્પન્ના. સો તં વિક્ખમ્ભેત્વા વિપસ્સનં પટ્ઠપેત્વા અગ્ગફલં અરહત્તં પાપુણિ. એવરૂપસ્સ નવકમ્મવસેન વિક્ખમ્ભિતો કિલેસો તથા વિક્ખમ્ભિતોવ હોતિ.

એકચ્ચો પન બ્રહ્મલોકતો આગતો સુદ્ધસત્તો હોતિ. તસ્સ અનાસેવનતાય કિલેસો ન સમુદાચરતિ, ભવવસેન વિક્ખમ્ભિતો હોતિ. સો તં તથા વિક્ખમ્ભિતમેવ કત્વા વિવટ્ટેત્વા અરહત્તં ગણ્હાતિ **આયસ્મા મહાકસ્સપો** વિય. સો હિ આયસ્મા અગારમજ્ઝેપિ કામે અપરિભુઞ્જિત્વા મહાસમ્પત્તિં પહાય પબ્બજિત્વા નિક્ખન્તો અન્તરામગ્ગે પચ્ચુગ્ગમનત્થાય આગતં સત્થારં દિસ્વા વન્દિત્વા તીહિ ઓવાદેહિ ઉપસમ્પદં લભિત્વા અટ્ઠમે અરુણે સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ. એવરૂપસ્સ ભવવસેન વિક્ખમ્ભિતો કિલેસો તથા વિક્ખમ્ભિતોવ હોતિ.

યો પન અનનુભૂતપુબ્બં રૂપાદિઆરમ્મણં લભિત્વા તત્થેવ વિપસ્સનં પટ્ઠપેત્વા વિવટ્ટેત્વા અરહત્તં ગણ્હાતિ, એવરૂપસ્સ અનનુભૂતારમ્મણવસેન કામચ્છન્દો અનુપ્પન્નોવ નુપ્પજ્જતિ નામ.

ઉપ્પન્નો વા કામચ્છન્દો પહીયતીતિ એત્થ **ઉપ્પન્નો**તિ જાતો ભૂતો સમુદાગતો. **પહીયતી**તિ તદઙ્ગપ્પહાનં, વિક્ખમ્ભનપ્પહાનં, સમુચ્છેદપ્પહાનં, પટિપસ્સદ્ધિપ્પહાનં, નિસ્સરણપ્પહાનન્તિ ઇમેહિ પઞ્ચહિ પહાનેહિ પહીયતિ, ન પુન ઉપ્પજ્જતીતિ અત્થો. તત્થ વિપસ્સનાય કિલેસા તદઙ્ગવસેન પહીયન્તીતિ વિપસ્સના **તદઙ્ગપ્પહાન**ન્તિ વેદિતબ્બા. સમાપત્તિ પન કિલેસે વિક્ખમ્ભેતીતિ સા **વિક્ખમ્ભનપ્પહાન**ન્તિ વેદિતબ્બા. મગ્ગો સમુચ્છિન્દન્તો ઉપ્પજ્જતિ, ફલં પટિપ્પસ્સમ્ભયમાનં, નિબ્બાનં સબ્બકિલેસેહિ નિસ્સટન્તિ ઇમાનિ તીણિ **સમુચ્છેદપટિપસ્સદ્ધિનિસ્સરણપ્પહાનાની**તિ વુચ્ચન્તિ. ઇમેહિ લોકિયલોકુત્તરેહિ પઞ્ચહિ પહાનેહિ પહીયતીતિ અત્થો.

અસુભનિમિત્તન્તિ દસસુ અસુભેસુ ઉપ્પન્નં સારમ્મણં પઠમજ્ઝાનં. તેનાહુ પોરાણા – ''અસુભમ્પિ અસુભનિમિત્તં, અસુભારમ્મણા ધમ્માપિ અસુભનિમિત્ત''ન્તિ. **યોનિસોમનસિકરોતો**તિ. ''તત્થ કતમો યોનિસોમનસિકારો? અનિચ્ચે અનિચ્ચ''ન્તિઆદિના નયેન વુત્તસ્સ ઉપાયમનસિકારસ્સ વસેન મનસિકરોતો. **અનુપ્પન્નો ચેવ કામચ્છન્દો નુપ્પજ્જતી**તિ અસમુદાગતો ન સમુદાગચ્છતિ. **ઉપ્પન્નો ચ કામચ્છન્દો પહીયતી**તિ સમુદાગતો ચ કામચ્છન્દો પઞ્ચવિધેન પહાનેન પહીયતિ.

અપિચ છ ધમ્મા **કામચ્છન્દસ્સ** પહાનાય સંવત્તન્તિ – અસુભનિમિત્તસ્સ ઉગ્ગહો, અસુભભાવનાનુયોગો, ઇન્દ્રિયેસુ ગુત્તદ્વારતા, ભોજને મત્તઞ્ઞુતા, કલ્યાણમિત્તતા સપ્પાયકથાતિ. દસવિધઞ્હિ અસુભનિમિત્તં

ઉગ્ગણ્હન્તસ્સાપિ કામચ્છન્દો પહીયતિ, ભાવેન્તસ્સાપિ, ઇન્દ્રિયેસુ પિહિતદ્વારસ્સાપિ, ચતુન્નં પઞ્ચન્નં આલોપાનં ઓકાસે સતિ ઉદકં પિવિત્વા યાપનસીલતાય ભોજને મત્તઞ્ઞુનોપિ. તેનેતં વુત્તં –

> ''ચત્તારો પઞ્ચ આલોપે, અભુત્વા ઉદકં પિવે;
> અલં ફાસુવિહારાય, પહિતત્તસ્સ ભિક્ખુનો''તિ. (થેરગા॰ ૯૮૩);

અસુભકમ્મિકતિસ્સત્થેરસદિસે અસુભભાવનારતે કલ્યાણમિત્તે સેવન્તસ્સાપિ કામચ્છન્દો પહીયતિ, ઠાનનિસજ્જાદીસુ દસઅસુભનિસ્સિતસપ્પાયકથાયપિ પહીયતિ. તેન વુત્તં – ''છ ધમ્મા કામચ્છન્દસ્સ પહાનાય સંવત્તન્તી''તિ.

૧૭. સત્તમે **મેત્તા ચેતોવિમુત્તી**તિ સબ્બસત્તેસુ હિતફરણકા મેત્તા. યસ્મા પન તંસમ્પયુત્તચિત્તં નીવરણાદીહિ પચ્ચનીકધમ્મેહિ વિમુચ્ચતિ, તસ્મા સા ''ચેતોવિમુત્તી''તિ વુચ્ચતિ. વિસેસતો વા સબ્બબ્યાપાદપરિયુટ્ઠાનેન વિમુત્તત્તા સા ચેતોવિમુત્તીતિ વેદિતબ્બા. તત્થ ''મેત્તા''તિ એત્તાવતા પુબ્બભાગોપિ વટ્ટતિ, ''ચેતોવિમુત્તી''તિ વુત્તત્તા પન ઇધ તિકચતુક્કજ્ઝાનવસેન અપ્પનાવ અધિપ્પેતા. **યોનિસોમનસિકરોતો**તિ તં મેત્તં ચેતોવિમુત્તિં વુત્તલક્ખણેન ઉપાયમનસિકારેન મનસિકરોન્તસ્સ.

અપિચ છ ધમ્મા **બ્યાપાદસ્સ** પહાનાય સંવત્તન્તિ – મેત્તાનિમિત્તસ્સ ઉગ્ગહો, મેત્તાભાવનાનુયોગો, કમ્મસ્સકતાપચ્ચવેક્ખણા, પટિસઙ્ખાનબહુલતા, કલ્યાણમિત્તતા, સપ્પાયકથાતિ. ઓદિસ્સકઅનોદિસ્સકદિસાફરણાનઞ્હિ અઞ્ઞતરવસેન મેત્તં ઉગ્ગણ્હન્તસ્સાપિ બ્યાપાદો પહીયતિ, ઓધિસો અનોધિસો દિસાફરણવસેન મેત્તં ભાવેન્તસ્સાપિ. ''ત્વં એતસ્સ કુદ્ધો કિં કરિસ્સસિ, કિમસ્સ સીલાદીનિ નાસેતું સક્ખિસ્સસિ, નનુ ત્વં અત્તનો કમ્મેન આગન્ત્વા અત્તનો કમ્મેનેવ ગમિસ્સસિ? પરસ્સ કુજ્ઝનં નામ વીતચ્ચિતઙ્ગારતત્તઅયસલાકગૂથાદીનિ ગહેત્વા પરં પહરિતુકામતાસદિસં હોતિ. એસોપિ તવ કુદ્ધો કિં કરિસ્સતિ, કિં તે સીલાદીનિ નાસેતું સક્ખિસ્સતિ? એસ અત્તનો કમ્મેન આગન્ત્વા અત્તનો કમ્મેનેવ ગમિસ્સતિ, અપ્પટિચ્છિતપહેણકં વિય પટિવાતં ખિત્તરજોમુટ્ઠિ વિય ચ એતસ્સેવેસ કોધો મત્થકે પતિસ્સતી''તિ એવં અત્તનો ચ પરસ્સ ચ કમ્મસ્સકતં પચ્ચવેક્ખતોપિ, ઉભયકમ્મસ્સકતં પચ્ચવેક્ખિત્વા પટિસઙ્ખાને ઠિતસ્સાપિ, અસ્સગુત્તત્થેરસદિસે મેત્તાભાવનારતે કલ્યાણમિત્તે સેવન્તસ્સાપિ બ્યાપાદો પહીયતિ, ઠાનનિસજ્જાદીસુ મેત્તાનિસ્સિતસપ્પાયકથાયપિ પહીયતિ. તેન વુત્તં – ''છ ધમ્મા બ્યાપાદસ્સ પહાનાય સંવત્તન્તી''તિ. સેસમિધ ઇતો પરેસુ ચ વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં, વિસેસમત્તમેવ પન વક્ખામાતિ.

૧૮. અટ્ઠમે **આરમ્ભધાતૂ**આદીસુ **આરમ્ભધાતુ** નામ પઠમારમ્ભવીરિયં. **નિક્કમધાતુ** નામ કોસજ્જતો નિક્ખન્તત્તા તતો બલવતરં. **પરક્કમધાતુ** નામ પરં પરં ઠાનં અક્કમનતો તતોપિ બલવતરં. અટ્ઠકથાયં પન ''આરમ્ભો ચેતસો કામાનં પનૂદનાય, નિક્કમો ચેતસો પલિઘુગ્ઘાટનાય, પરક્કમો ચેતસો બન્ધનચ્છેદનાયા''તિ વત્વા ''તીહિ પેતેહિ અધિમત્તવીરિયમેવ કથિત''ન્તિ વુત્તં.

આરદ્ધવીરિયસ્સાતિ પરિપુણ્ણવીરિયસ્સ ચેવ પગ્ગહિતવીરિયસ્સ ચ. તત્થ ચતુદોસાપગતં વીરિયં આરદ્ધન્તિ વેદિતબ્બં. ન ચ અતિલીનં હોતિ, ન ચ અતિપગ્ગહિતં, ન ચ અજ્ઝત્તં સંખિત્તં, ન ચ બહિદ્ધા વિક્ખિત્તં. તદેતં દુવિધં હોતિ – કાયિકં, ચેતસિકઞ્ચ. તત્થ ''ઇધ ભિક્ખુ દિવસં ચઙ્કમેન નિસજ્જાય આવરણીયેહિ ધમ્મેહિ ચિત્તં પરિસોધેતી''તિ (વિભ॰ ૫૧૯) એવં રત્તિદિવસસ્સ પઞ્ચ કોટ્ઠાસે કાયેન ઘટેન્તસ્સ વાયમન્તસ્સ **કાયિકવીરિયં**

વેદિતબ્બં. ‘‘ન તાવાહં ઇતો લેણા નિક્ખમિસ્સામિ, યાવ મે ન અનુપાદાય આસવેહિ ચિત્તં વિમુચ્ચતી’’તિ એવં ઓકાસપરિચ્છેદેન વા, ‘‘ન તાવાહં ઇમં પલ્લઙ્કં ભિન્દિસ્સામી’’તિ એવં નિસજ્જાદિપરિચ્છેદેન વા માનસં બન્ધિત્વા ઘટેન્તસ્સ વાયમન્તસ્સ **ચેતસિકવીરિયં** વેદિતબ્બં. તદુભયમ્પિ ઇધ વટ્ટતિ. દુવિધેનાપિ હિ ઇમિના વીરિયેન આરદ્ધવીરિયસ્સ અનુપ્પન્નઞ્ચેવ થિનમિદ્ધં નુપ્પજ્જતિ, ઉપ્પન્નઞ્ચ થિનમિદ્ધં પહીયતિ મિલક્ખતિસ્સત્થેરસ્સ વિય, ગામન્તપબ્ભારવાસિમહાસીવત્થેરસ્સ વિય, પીતિમલ્લકત્થેરસ્સ વિય, કુટુમ્બિયપુત્તતિસ્સત્થેરસ્સ વિય ચ. એતેસુ હિ પુરિમા તયો અઞ્ઞે ચ એવરૂપા કાયિકવીરિયેન આરદ્ધવીરિયા, કુટુમ્બિયપુત્તતિસ્સત્થેરો અઞ્ઞે ચ એવરૂપા ચેતસિકવીરિયેન આરદ્ધવીરિયા, ઉચ્ચાવાલુકવાસી મહાનાગત્થેરો પન દ્વીહિપિ વીરિયેહિ આરદ્ધવીરિયોવ. થેરો કિર એકં સત્તાહં ચઙ્કમતિ, એકં તિટ્ઠતિ, એકં નિસીદતિ, એકં નિપજ્જતિ. મહાથેરસ્સ એકઇરિયાપથોપિ અસપ્પાયો નામ નત્થિ, ચતુત્થે સત્તાહે વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા અરહત્તે પતિટ્ઠાસિ.

અપિચ છ ધમ્મા **થિનમિદ્ધસ્સ** પહાનાય સંવત્તન્તિ – અતિભોજને નિમિત્તગ્ગાહો, ઇરિયાપથસમ્પરિવત્તનતા, આલોકસઞ્ઞામનસિકારો, અબ્ભોકાસવાસો, કલ્યાણમિત્તતા, સપ્પાયકથાતિ. આહરહત્થક-ભુત્તવમિતક-તત્રવટ્ટક-અલંસાટક-કાકમાસક-બ્રાહ્મણાદયો વિય ભોજનં ભુઞ્જિત્વા રત્તિટ્ઠાનદિવાટ્ઠાને નિસિન્નસ્સ હિ સમણધમ્મં કરોતો થિનમિદ્ધં મહાહત્થી વિય ઓત્થરન્તં આગચ્છતિ, ચતુપઞ્ચઆલોપઓકાસં પન ઠપેત્વા પાનીયં પિવિત્વા યાપનસીલસ્સ ભિક્ખુનો તં ન હોતીતિ એવં અતિભોજને નિમિત્તં ગણ્હન્તસ્સાપિ થિનમિદ્ધં પહીયતિ. યસ્મિં ઇરિયાપથે થિનમિદ્ધં ઓક્કમતિ, તતો અઞ્ઞં પરિવત્તેન્તસ્સાપિ, રત્તિં ચન્દાલોકદીપાલોકઉક્કાલોકે દિવા સૂરિયાલોકં મનસિકરોન્તસ્સાપિ , અબ્ભોકાસે વસન્તસ્સાપિ, મહાકસ્સપત્થેરસદિસે પહીનથિનમિદ્ધે કલ્યાણમિત્તે સેવન્તસ્સાપિ થિનમિદ્ધં પહીયતિ, ઠાનનિસજ્જાદીસુ ધુતઙ્ગનિસ્સિતસપ્પાયકથાયપિ પહીયતિ. તેન વુત્તં – ‘‘છ ધમ્મા થિનમિદ્ધસ્સ પહાનાય સંવત્તન્તી’’તિ.

૧૯. નવમે **વૂપસન્તચિત્તસ્સા**તિ ઝાનેન વા વિપસ્સનાય વા વૂપસમિતચિત્તસ્સ.

અપિચ છ ધમ્મા **ઉદ્ધચ્ચકુક્કુચ્ચસ્સ** પહાનાય સંવત્તન્તિ – બહુસ્સુતતા, પરિપુચ્છકતા, વિનયે પકતઞ્ઞુતા, વુદ્ધસેવિતા, કલ્યાણમિત્તતા, સપ્પાયકથાતિ. બાહુસચ્ચેનાપિ હિ એકં વા દ્વે વા તયો વા ચત્તારો વા પઞ્ચ વા નિકાયે પાળિવસેન ચ અત્થવસેન ચ ઉગ્ગણ્હન્તસ્સાપિ ઉદ્ધચ્ચકુક્કુચ્ચં પહીયતિ, કપ્પિયાકપ્પિયપરિપુચ્છાબહુલસ્સાપિ, વિનયપઞ્ઞત્તિયં ચિણ્ણવસીભાવતાય પકતઞ્ઞુનોપિ, વુડ્ઢે મહલ્લકત્થેરે ઉપસઙ્કમન્તસ્સાપિ, ઉપાલિત્થેરસદિસે વિનયધરે કલ્યાણમિત્તે સેવન્તસ્સાપિ ઉદ્ધચ્ચકુક્કુચ્ચં પહીયતિ, ઠાનનિસજ્જાદીસુ કપ્પિયાકપ્પિયનિસ્સિતસપ્પાયકથાયપિ પહીયતિ. તેન વુત્તં – ‘‘છ ધમ્મા ઉદ્ધચ્ચકુક્કુચ્ચસ્સ પહાનાય સંવત્તન્તી’’તિ.

૨૦. દસમે **યોનિસો**, **ભિક્ખવે**, **મનસિકરોતો**તિ વુત્તનયેનેવ ઉપાયતો મનસિકરોન્તસ્સ.

અપિચ છ ધમ્મા **વિચિકિચ્છાય** પહાનાય સંવત્તન્તિ – બહુસ્સુતતા, પરિપુચ્છકતા, વિનયે પકતઞ્ઞુતા, અધિમોક્ખબહુલતા, કલ્યાણમિત્તતા, સપ્પાયકથાતિ. બહુસચ્ચેનાપિ હિ એકં વા...પે॰... પઞ્ચ વા નિકાયે પાળિવસેન ચ અત્થવસેન ચ ઉગ્ગણ્હન્તસ્સાપિ વિચિકિચ્છા પહીયતિ, તીણિ રતનાનિ આરબ્ભ પરિપુચ્છાબહુલસ્સાપિ, વિનયે ચિણ્ણવસીભાવસ્સાપિ, તીસુ રતનેસુ ઓકપ્પનિયસદ્ધાસઙ્ખાતઅધિમોક્ખબહુલસ્સાપિ, સદ્ધાધિમુત્તે વક્કલિત્થેરસદિસે કલ્યાણમિત્તે સેવન્તસ્સાપિ

વિચિકિચ્છા પહીયતિ, ઠાનનિસજ્જાદીસુ તિણ્ણં રતનાનં ગુણનિસ્સિતસપ્પાયકથાયપિ પહીયતિ. તેન વુત્તં – ‘‘છ ધમ્મા વિચિકિચ્છાય પહાનાય સંવત્તન્તી’’તિ. ઇમસ્મિં નીવરણપ્પહાનવગ્ગે વટ્ટવિવટ્ટં કથિતન્તિ.

નીવરણપ્પહાનવગ્ગવણ્ણના.

૩. અકમ્મનિયવગ્ગવણ્ણના

૨૧-૨૨. તતિયસ્સ પઠમે **અભાવિતન્તિ** અવડ્ઢિતં ભાવનાવસેન અપ્પવત્તિતં. **અકમ્મનિયં હોતીતિ** કમ્મક્ખમં કમ્મયોગ્ગં ન હોતિ. દુતિયે વુત્તવિપરિયાયેન અત્થો વેદિતબ્બો. એત્થ ચ પઠમે **ચિત્તન્તિ** વટ્ટવસેન ઉપ્પન્નચિત્તં, દુતિયે વિવટ્ટવસેન ઉપ્પન્નચિત્તં. તત્થ ચ વટ્ટં વટ્ટપાદં, વિવટ્ટં વિવટ્ટપાદન્તિ અયં પભેદો વેદિતબ્બો. **વટ્ટં** નામ તેભૂમકવટ્ટં, **વટ્ટપાદં** નામ વટ્ટપટિલાભાય કમ્મં, **વિવટ્ટં** નામ નવ લોકુત્તરધમ્મા, **વિવટ્ટપાદં** નામ વિવટ્ટપટિલાભાય કમ્મં. ઇતિ ઇમેસુ સુત્તેસુ વટ્ટવિવટ્ટમેવ કથિતન્તિ.

૨૩-૨૪. તતિયે વટ્ટવસેનેવ ઉપ્પન્નચિત્તં વેદિતબ્બં. **મહતો અનત્થાય સંવત્તતીતિ** દેવમનુસ્સસમ્પત્તિયો મારબ્રહ્મઇસ્સરિયાનિ ચ દદમાનમ્પિ પુનપ્પુનં જાતિજરાબ્યાધિમરણસોકપરિદેવદુક્ખદોમનસ્સુપાયાસે ખન્ધધાતુઆયતનપટિચ્ચસમુપ્પાદવટ્ટાનિ ચ દદમાનં કેવલં દુક્ખક્ખન્ધમેવ દેતીતિ મહતો અનત્થાય સંવત્તતિ નામાતિ. ચતુત્થે **ચિત્તન્તિ** વિવટ્ટવસેનેવ ઉપ્પન્નચિત્તં.

૨૫-૨૬. પઞ્ચમછટ્ઠેસુ **અભાવિતં અપાતુભૂતન્તિ** અયં વિસેસો. તત્રાયમધિપ્પાયો – વટ્ટવસેન ઉપ્પન્નચિત્તં નામ ઉપ્પન્નમ્પિ અભાવિતં અપાતુભૂતમેવ હોતિ. કસ્મા ? લોકુત્તરપાદકજ્ઝાનવિપસ્સનામગ્ગફલનિબ્બાનેસુ પક્ખન્દિતું અસમત્થત્તા. વિવટ્ટવસેન ઉપ્પન્નં પન ભાવિતં પાતુભૂતં નામ હોતિ. કસ્મા? તેસુ ધમ્મેસુ પક્ખન્દિતું સમત્થત્તા. કુરુન્દકવાસી ફુસ્સમિત્તત્થેરો પનાહ – ‘‘મગ્ગચિત્તમેવ, આવુસો, ભાવિતં પાતુભૂતં નામ હોતી’’તિ.

૨૭-૨૮. સત્તમટ્ઠમેસુ **અબહુલીકતન્તિ** પુનપ્પુનં અકતં. ઇમાનિપિ દ્વે વટ્ટવિવટ્ટવસેન ઉપ્પન્નચિત્તાનેવ વેદિતબ્બાનીતિ.

૨૯. નવમે ‘‘જાતિપિ દુક્ખા’’તિઆદિના નયેન વુત્તં દુક્ખં અધિવહતિ આહરતીતિ **દુક્ખાધિવહં**. દુક્ખાધિવાહન્તિપિ પાઠો. તસ્સત્થો – લોકુત્તરપાદકજ્ઝાનાદિ અરિયધમ્માભિમુખં દુક્ખેન અધિવાહીયતિ પેસીયતીતિ દુક્ખાધિવાહં. ઇદમ્પિ વટ્ટવસેન ઉપ્પન્નચિત્તમેવ. તઞ્હિ વુત્તપ્પકારા દેવમનુસ્સાદિસમ્પત્તિયો દદમાનમ્પિ જાતિઆદીનં અધિવહનતો દુક્ખાધિવહં, અરિયધમ્માધિગમાય દુપ્પેસનતો દુક્ખાધિવાહઞ્ચ નામ હોતીતિ.

૩૦. દસમે વિવટ્ટવસેન ઉપ્પન્નચિત્તમેવ ચિત્તં. તઞ્હિ માનુસકસુખતો દિબ્બસુખં, દિબ્બસુખતો ઝાનસુખં, ઝાનસુખતો વિપસ્સનાસુખં, વિપસ્સનાસુખતો મગ્ગસુખં, મગ્ગસુખતો ફલસુખં, ફલસુખતો નિબ્બાનસુખં અધિવહતિ આહરતીતિ **સુખાધિવહં** નામ હોતિ, સુખાધિવાહં વા. તઞ્હિ લોકુત્તરપાદકજ્ઝાનાદિઅરિયધમ્માભિમુખં સુપેસયં વિસ્સટ્ઠઇન્દવજિરસદિસં હોતીતિ સુખાધિવાહન્તિપિ વુચ્ચતિ. ઇમસ્મિમ્પિ વગ્ગે વટ્ટવિવટ્ટમેવ કથિતન્તિ.

અકમ્મનિયવગ્ગવણ્ણના.

૪. અદન્તવગ્ગવણ્ણના

૩૧. ચતુત્થસ્સ પઠમે **અદન્તન્તિ** સવિસેવનં અદન્તહત્થિઅસ્સાદિસદિસં. **ચિત્તન્તિ** વટ્ટવસેન ઉપ્પન્નચિત્તમેવ.

૩૨. દુતિયે **દન્તન્તિ** નિબ્બિસેવનં દન્તહત્થિઅસ્સાદિસદિસં. ઇમસ્મિમ્પિ સુત્તદ્વયે વટ્ટવિવટ્ટવસેન ઉપ્પન્નચિત્તમેવ કથિતં. યથા ચેત્થ, એવં ઇતો પરેસુપીતિ.

૩૩. તતિયે **અગુત્તન્તિ** અગોપિતં સતિસંવરરહિતં અગુત્તહત્થિઅસ્સાદિસદિસં.

૩૪. ચતુત્થે **ગુત્તન્તિ** ગોપિતં અવિસ્સટ્ઠસતિસંવરં ગુત્તહત્થિઅસ્સાદિસદિસં.

૩૫-૩૬. પઞ્ચમછટ્ઠાનિ **અરક્ખિતં રક્ખિતન્તિ** પદવસેન બુજ્ઝનકાનં અજ્ઝાસયેન વુત્તાનિ. અત્થો પનેત્થ પુરિમસદિસોયેવ.

૩૭-૩૮. સત્તમટ્ઠમેસુપિ એસેવ નયો. ઉપમા પનેત્થ અસંવુતઘરદ્વારાદિવસેન વેદિતબ્બા.

૩૯-૪૦. નવમદસમાનિ ચતૂહિપિ પદેહિ યોજેત્વા વુત્તાનિ. ઇમસ્મિમ્પિ વગ્ગે વટ્ટવિવટ્ટમેવ કથિતન્તિ.

અદન્તવગ્ગવણ્ણના.

૫. પણિહિતઅચ્છવગ્ગવણ્ણના

૪૧. પઞ્ચમસ્સ પઠમે **સેય્યથાપી**તિ ઓપમ્મત્થે નિપાતો. તત્ર ભગવા કત્થચિ અત્થેન ઉપમં પરિવારેત્વા દસ્સેતિ વત્થસુત્તે (મ॰ નિ॰ ૧.૭૦ આદયો) વિય, પારિચ્છત્તકોપમ- (અ॰ નિ॰ ૭.૬૯) અગ્ગિક્ખન્ધોપમાદિસુત્તેસુ (અ॰ નિ॰ ૭.૭૨) વિય ચ, કત્થચિ ઉપમાય અત્થં પરિવારેત્વા દસ્સેતિ લોણમ્બિલસુત્તે (અ॰ નિ॰ ૩.૧૦૧) વિય, સુવણ્ણકારસુત્તસૂરિયોપમાદિસુત્તેસુ (અ॰ નિ॰ ૭.૬૬) વિય ચ. ઇમસ્મિં પન સાલિસૂકોપમે ઉપમાય અત્થં પરિવારેત્વા દસ્સેન્તો **સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે**તિઆદિમાહ. તત્થ **સાલિસૂક**ન્તિ સાલિફલસ્સ સૂકં. **યવસૂકેપિ** એસેવ નયો. વા-સદ્દો વિકપ્પત્થો. **મિચ્છાપણિહિત**ન્તિ મિચ્છાઠપિતં. યથા વિજ્ઝિતું સક્કોતિ, ન એવં ઉદ્ધગ્ગં કત્વા ઠપિતન્તિ અત્થો. **ભેચ્છતી**તિ ભિન્દિસ્સતિ, છવિં છિન્દિસ્સતીતિ અત્થો. **મિચ્છાપણિહિતેન ચિત્તેના**તિ મિચ્છાઠપિતેન ચિત્તેન. વટ્ટવસેન ઉપ્પન્નચિત્તં સન્ધાયેતં વુત્તં. **અવિજ્જ**ન્તિ અટ્ઠસુ ઠાનેસુ અઞ્ઞાણભૂતં ઘનબહલં મહાઅવિજ્જં. **વિજ્જં ઉપ્પાદેસ્સતી**તિ એત્થ **વિજ્જ**ન્તિ અરહત્તમગ્ગઞાણં. **નિબ્બાન**ન્તિ તણ્હાવાનતો નિક્ખન્તભાવેન એવં વુત્તં અમતં. **સચ્છિકરિસ્સતી**તિ પચ્ચક્ખં કરિસ્સતિ.

૪૨. દુતિયે **સમ્માપણિહિત**ન્તિ યથા ભિન્દિતું સક્કોતિ, એવં ઉદ્ધગ્ગં કત્વા સુટ્ઠુ ઠપિતં. **અક્કન્ત**ન્તિ એત્થ પાદેનેવ અક્કન્તં નામ હોતિ, હત્થેન ઉપ્પીળિતં. રુળ્હિસદ્દવસેન પન અક્કન્તન્તેવ વુત્તં. અયઞ્હેત્થ અરિયવોહારો. કસ્મા પન અઞ્ઞે સેપણ્ણિકણ્ટકમદનકણ્ટકાદયો મહન્તે અગ્ગહેત્વા સુખુમં દુબ્બલં સાલિસૂકયવસૂકમેવ ગહિતન્તિ? અપ્પમત્તકસ્સાપિ કુસલકમ્મસ્સ વિવટ્ટાય સમત્થભાવદસ્સનત્થં. યથા હિ સુખુમં દુબ્બલં સાલિસૂકં વા યવસૂકં વા હોતુ, મહન્તમહન્તા સેપણ્ણિકણ્ટકમદનકણ્ટકાદયો વા, એતેસુ યંકિઞ્ચિ મિચ્છા ઠપિતં હત્થં વા પાદં વા ભિન્દિતું લોહિતં વા ઉપ્પાદેતું ન સક્કોતિ, સમ્મા ઠપિતં પન સક્કોતિ, એવમેવ અપ્પમત્તકં તિણમુટ્ઠિમત્તદાનકુસલં વા હોતુ, મહન્તં વેલામદાનાદિકુસલં વા, સચે વટ્ટસમ્પત્તિં પત્થેત્વા વટ્ટસન્નિસ્સિતવસેન મિચ્છા ઠપિતં હોતિ, વટ્ટમેવ આહરિતું સક્કોતિ, નો વિવટ્ટં. ''ઇદં મે દાનં આસવક્ખયાવહં હોતૂ''તિ એવં પન વિવટ્ટં પત્થેન્તેન વિવટ્ટવસેન સમ્મા ઠપિતં અરહત્તમ્પિ પચ્ચેકબોધિઞાણમ્પિ સબ્બઞ્ઞુતઞાણમ્પિ દાતું સક્કોતિયેવ. વુત્તઞ્હેતં –

> ''પટિસમ્ભિદા વિમોક્ખા ચ, યા ચ સાવકપારમી;
> પચ્ચેકબોધિ બુદ્ધભૂમિ, સબ્બમેતેન લબ્ભતી''તિ. (ખુ॰ પા॰ ૮.૧૫);

ઇમસ્મિં સુત્તદ્વયે ચ વટ્ટવિવટ્ટં કથિતં.

૪૩. તતિયે **પદુટ્ઠચિત્ત**ન્તિ દોસેન પદુટ્ઠચિત્તં. **ચેતસા ચેતોપરિચ્ચા**તિ અત્તનો ચિત્તેન તસ્સ ચિત્તં પરિચ્છિન્દિત્વા. **યથાભતં નિક્ખિત્તો**તિ યથા આહરિત્વા ઠપિતો. **એવં નિરયે**તિ એવં નિરયે ઠિતોયેવાતિ વત્તબ્બો. **અપાય**ન્તિઆદિ સબ્બં નિરયવેવચનમેવ. નિરયો હિ અયસઙ્ખાતા સુખા અપેતોતિ **અપાયો**, દુક્ખસ્સ ગતિ પટિસરણન્તિ **દુગ્ગતિ**, દુક્કટકારિનો એત્થ વિવસા નિપતન્તીતિ **વિનિપાતો**, નિરસ્સાદત્થેન **નિરયો**.

૪૪. ચતુત્થે **પસન્ન**ન્તિ સદ્ધાપસાદેન પસન્નં. **સુગતિ**ન્તિ સુખસ્સ ગતિં. **સગ્ગં લોક**ન્તિ રૂપાદિસમ્પત્તીહિ સુટ્ઠુ અગ્ગં લોકં.

૪૫. પઞ્ચમે **ઉદકરહદો**તિ ઉદકદહો. **આવિલો**તિ અવિપ્પસન્નો. **લુળિતો**તિ અપરિસણ્ઠિતો. **કલલીભૂતો**તિ કદ્દમીભૂતો. **સિપ્પિસમ્બુકન્તિ**આદીસુ સિપ્પિયો ચ સમ્બુકા ચ **સિપ્પિસમ્બુકં**. સક્ખરા ચ કઠલાનિ ચ **સક્ખરકઠલં**. મચ્છાનં ગુમ્બં ઘટાતિ **મચ્છગુમ્બં**. **ચરન્તમ્પિ તિટ્ઠન્તમ્પી**તિ એત્થ સક્ખરકઠલં તિટ્ઠતિયેવ, ઇતરાનિ ચરન્તિપિ તિટ્ઠન્તિપિ. યથા પન અન્તરન્તરા ઠિતાસુપિ નિસિન્નાસુપિ નિપજ્જમાનાસુપિ ''એતા ગાવિયો ચરન્તી''તિ ચરન્તિયો ઉપાદાય ઇતરાપિ ''ચરન્તી''તિ વુચ્ચન્તિ, એવં તિટ્ઠન્તમેવ સક્ખરકઠલં ઉપાદાય ઇતરમ્પિ દ્વયં ''તિટ્ઠન્ત''ન્તિ વુત્તં, ઇતરં દ્વયં ચરન્તં ઉપાદાય સક્ખરકઠલમ્પિ ''ચરન્ત''ન્તિ વુત્તં.

આવિલેનાતિ પઞ્ચહિ નીવરણેહિ પરિયોનદ્ધેન. **અત્તત્થં વા**તિઆદીસુ અત્તનો દિટ્ઠધમ્મિકો લોકિયલોકુત્તરમિસ્સકો અત્થો અત્તત્થો નામ. અત્તનોવ સમ્પરાયે લોકિયલોકુત્તરમિસ્સકો અત્થો પરત્થો નામ હોતિ. સો હિ પરત્થ અત્થોતિ પરત્થો. તદુભયં ઉભયત્થો નામ. અપિચ અત્તનો દિટ્ઠધમ્મિકસમ્પરાયિકોપિ લોકિયલોકુત્તરો અત્થો અત્તત્થો નામ, પરસ્સ તાદિસોવ અત્થો પરત્થો નામ, તદુભયમ્પિ ઉભયત્થો નામ. **ઉત્તરિં વા મનુસ્સધમ્મા**તિ દસકુસલકમ્મપથસઙ્ખાતા મનુસ્સધમ્મા ઉત્તરિં. અયઞ્હિ દસવિધો ધમ્મો વિનાપિ અઞ્ઞં સમાદાપકં સત્થન્તરકપ્પાવસાને જાતસંવેગેહિ મનુસ્સેહિ સયમેવ સમાદિન્નત્તા મનુસ્સધમ્મોતિ વુચ્ચતિ, તતો ઉત્તરિં પન ઝાનવિપસ્સનામગ્ગફલાનિ વેદિતબ્બાનિ. **અલમરિયઞાણદસ્સનવિસેસ**ન્તિ અરિયાનં યુત્તં, અરિયભાવં વા કાતું સમત્થં ઞાણદસ્સનસઙ્ખાતં વિસેસં. ઞાણમેવ હિ જાનનટ્ઠેન ઞાણં, દસ્સનટ્ઠેન દસ્સનન્તિ વેદિતબ્બં, દિબ્બચક્ખુઞાણવિપસ્સનાઞાણમગ્ગઞાણફલઞાણપચ્ચવેક્ખણઞાણાનમેતં અધિવચનં.

૪૬. છટ્ઠે **અચ્છો**તિ અબહલો, પસન્નોતિપિ વટ્ટતિ. **વિપ્પસન્નો**તિ સુટ્ઠુ પસન્નો. **અનાવિલો**તિ ન આવિલો, પરિસુદ્ધોતિ અત્થો, ફેણપુબ્બુળસઙ્ખસેવાલપણકવિરહિતોતિ વુત્તં હોતિ. **અનાવિલેના**તિ પઞ્ચનીવરણવિમુત્તેન. સેસં ચતુત્થે વુત્તનયમેવ. ઇમસ્મિમ્પિ સુત્તદ્વયે વટ્ટવિવટ્ટમેવ કથિતં.

૪૭. સત્તમે **રુક્ખજાતાન**ન્તિ પચ્ચત્તે સામિવચનં, રુક્ખજાતાનીતિ અત્થો. રુક્ખાનમેતં અધિવચનં. **યદિદ**ન્તિ નિપાતમત્તં. **મુદુતાયા**તિ મુદુભાવેન. કોચિ હિ રુક્ખો વણ્ણેન અગ્ગો હોતિ, કોચિ ગન્ધેન, કોચિ રસેન, કોચિ થદ્ધતાય. ફન્દનો પન મુદુતાય ચેવ કમ્મઞ્ઞતાય ચ અગ્ગો સેટ્ઠોતિ દસ્સેતિ. **ચિત્તં, ભિક્ખવે, ભાવિતં બહુલીકત**ન્તિ એત્થ સમથવિપસ્સનાવસેન ભાવિતઞ્ચેવ પુનપ્પુનકતઞ્ચ ચિત્તં અધિપ્પેતં. કુરુન્દકવાસિ ફુસ્સમિત્તત્થેરો પનાહ – ''એકન્તં મુદુ ચેવ કમ્મનિયઞ્ચ ચિત્તં નામ અભિઞ્ઞાપાદકચતુત્થજ્ઝાનચિત્તમેવ, આવુસો''તિ.

૪૮. અટ્ઠમે **એવં લહુપરિવત્ત**ન્તિ એવં લહું ઉપ્પજ્જિત્વા લહું નિરુજ્ઝનકં. **યાવઞ્ચા**તિ અધિમત્તપમાણત્થે નિપાતો, અતિવિય ન સુકરાતિ અત્થો. **ઇદ**ન્તિ નિપાતમત્તં. **ચિત્ત**ન્તિ એકચ્ચે તાવ આચરિયા ''ભવઙ્ગચિત્ત''ન્તિ વદન્તિ, તં પન પટિક્ખિપિત્વા ''ઇધ ચિત્તન્તિ યંકિઞ્ચિ અન્તમસો ચક્ખુવિઞ્ઞાણમ્પિ અધિપ્પેતમેવા''તિ વુત્તં. ઇમસ્મિં પનત્થે મિલિન્દરાજા ધમ્મકથિકં નાગસેનત્થેરં પુચ્છિ, ''ભન્તે નાગસેન, એકસ્મિં અચ્છરાક્ખણે પવત્તિતચિત્તસઙ્ખારા સચે રૂપિનો અસ્સુ, કીવ મહારાસિ ભવેય્યા''તિ? ''વાહસતાનં ખો, મહારાજ, વીહીનં અડ્ઢચૂળઞ્ચ વાહા વીહિસત્તમ્બણાનિ દ્વે ચ તુમ્બા એકચ્છરાક્ખણે પવત્તિતસ્સ ચિત્તસ્સ સઙ્ખમ્પિ ન ઉપેન્તિ, કલમ્પિ ન ઉપેન્તિ, કલભાગમ્પિ ન ઉપેન્તી''તિ (મિ॰ પ॰ ૪.૧.૨). અથ કસ્મા સમ્માસમ્બુદ્ધેન ''ઉપમાપિ ન સુકરા''તિ વુત્તં? યથેવ હિ ઉપમં પટિક્ખિપિત્વાપિ કપ્પદીઘભાવસ્સ યોજનિકપબ્બતેન યોજનિકસાસપપુણ્ણનગરેન, નિરયદુક્ખસ્સ સત્તિસતાહતોપમેન, સગ્ગસુખસ્સ ચ ચક્કવત્તિસમ્પત્તિયા ઉપમા કતા, એવમિધાપિ કાતબ્બાતિ?

તત્થ ''સક્કા પન, ભન્તે, ઉપમા કાતુ''ન્તિ એવં પુચ્છાવસેન ઉપમા કતા, ઇમસ્મિં સુત્તે પુચ્છાય અભાવેન ન કતા. ઇદઞ્હિ સુત્તં ધમ્મદેસનાપરિયોસાને વુત્તં. ઇતિ ઇમસ્મિં સુત્તે ચિત્તરાસિ નામ કથિતોતિ.

૪૯. નવમે **પભસ્સર**ન્તિ પણ્ડરં પરિસુદ્ધં. **ચિત્ત**ન્તિ ભવઙ્ગચિત્તં. કિં પન ચિત્તસ્સ વણ્ણો નામ અત્થીતિ? નત્થિ. નીલાદીનઞ્હિ અઞ્ઞતરવણ્ણં વા હોતુ અવણ્ણં વા યંકિઞ્ચિ પરિસુદ્ધતાય ''પભસ્સર''ન્તિ વુચ્ચતિ. ઇદમ્પિ નિરુપક્કિલેસતાય પરિસુદ્ધન્તિ પભસ્સરં. **તઞ્ચ ખો**તિ તં ભવઙ્ગચિત્તં. **આગન્તુકેહી**તિ અસહજાતેહિ પચ્છા જવનક્ખણે ઉપ્પજ્જનકેહિ. **ઉપક્કિલેસેહી**તિ રાગાદીહિ ઉપક્કિલિટ્ઠત્તા ઉપક્કિલિટ્ઠં નામાતિ વુચ્ચતિ. કથં? યથા હિ સીલવન્તા આચારસમ્પન્ના માતાપિતરો વા આચરિયુપજ્ઝાયા વા દુસ્સીલાનં દુરાચારાનં અવત્તસમ્પન્નાનં પુત્તાનઞ્ચેવ અન્તેવાસિકસદ્ધિવિહારિકાનઞ્ચ વસેન ''અત્તનો પુત્તે વા અન્તેવાસિકસદ્ધિવિહારિકે વા ન તજ્જેન્તિ ન સિક્ખાપેન્તિ ન ઓવદન્તિ નાનુસાસન્તી''તિ અવણ્ણં અકિત્તિં લભન્તિ, એવંસમ્પદમિદં વેદિતબ્બં. આચારસમ્પન્ના માતાપિતરો વિય ચ આચરિયુપજ્ઝાયા વિય ચ ભવઙ્ગચિત્તં દટ્ઠબ્બં, પુત્તાદીનં વસેન તેસં અકિત્તિલાભો વિય જવનક્ખણે રજ્જનદુસ્સનમુય્હનસભાવાનં લોભસહગતાદીનં ચિત્તાનં વસેન ઉપ્પન્નેહિ આગન્તુકેહિ ઉપક્કિલેસેહિ પકતિપરિસુદ્ધમ્પિ ભવઙ્ગચિત્તં ઉપક્કિલિટ્ઠં નામ હોતીતિ.

૫૦. દસમેપિ ભવઙ્ગચિત્તમેવ **ચિત્તં. વિપ્પમુત્ત**ન્તિ જવનક્ખણે અરજ્જમાનં અદુસ્સમાનં અમુય્હમાનં તિહેતુકઞાણસમ્પયુત્તાદિકુસલવસેન ઉપ્પજ્જમાનં આગન્તુકેહિ ઉપક્કિલેસેહિ વિપ્પમુત્તં નામ હોતિ. ઇધાપિ યથા સીલવન્તાનં આચારસમ્પન્નાનં પુત્તાદીનં વસેન માતાદયો ''સોભના એતેયેવ અત્તનો પુત્તકાદયો સિક્ખાપેન્તિ ઓવદન્તિ અનુસાસન્તી''તિ વણ્ણકિત્તિલાભિનો હોન્તિ, એવં જવનક્ખણે ઉપ્પન્નકુસલચિત્તવસેન ઇદં ભવઙ્ગચિત્તં આગન્તુકેહિ ઉપક્કિલેસેહિ વિપ્પમુત્તન્તિ વુચ્ચતીતિ.

પણિહિતઅચ્છવગ્ગવણ્ણના.

૬. અચ્છરાસઙ્ઘાતવગ્ગવણ્ણના

૫૧. છટ્ઠસ્સ પઠમે **તં અસ્સુતવા પુથુજ્જનો**તિ તં ભવઙ્ગચિત્તં સુતવિરહિતો પુથુજ્જનો. તત્થ આગમાધિગમાભાવા ઞેય્યો અસ્સુતવા ઇતિ. યો હિ ઇદં સુત્તં આદિતો પટ્ઠાય અત્થવસેન ઉપપરિક્ખન્તો ''ઇદં ભવઙ્ગચિત્તં નામ પકતિપરિસુદ્ધમ્પિ જવનક્ખણે ઉપ્પન્નેહિ લોભાદીહિ ઉપક્કિલેસેહિ ઉપક્કિલિટ્ઠ''ન્તિ નેવ આગમવસેન ન અધિગમવસેન જાનાતિ, યસ્સ ચ ખન્ધધાતુઆયતનપચ્ચયાકારસતિપટ્ઠાનાદીસુ ઉગ્ગહપરિપુચ્છાવિનિચ્છયવિરહિતત્તા યથાભૂતઞાણપટિવેધસાધકો નેવ આગમો, પટિપત્તિયા અધિગન્તબ્બસ્સ અનધિગતત્તા ન અધિગમો અત્થિ. સો આગમાધિગમાભાવા ઞેય્યો અસ્સુતવા ઇતિ. સ્વાયં –

> ''પુથૂનં જનનાદીહિ, કારણેહિ પુથુજ્જનો;
> પુથુજ્જનન્તોગધત્તા, પુથુવાયં જનો ઇતિ''.

સો હિ પુથૂનં નાનપ્પકારાનં કિલેસાદીનં જનનાદીહિ કારણેહિ પુથુજ્જનો. યથાહ –

> ''પુથુ કિલેસે જનેન્તીતિ પુથુજ્જના, પુથુ અવિહતસક્કાયદિટ્ઠિકાતિ પુથુજ્જના, પુથુ સત્થારાનં મુખુલ્લોકિકાતિ પુથુજ્જના, પુથુ સબ્બગતીહિ અવુટ્ઠિતાતિ પુથુજ્જના, પુથુ નાનાભિસઙ્ખારે અભિસઙ્ખરોન્તીતિ પુથુજ્જના, પુથુ નાનાઓઘેહિ વુય્હન્તીતિ પુથુજ્જના, પુથુ નાનાસન્તાપેહિ સન્તપ્પન્તીતિ પુથુજ્જના, પુથુ નાનાપરિળાહેહિ પરિડય્હન્તીતિ પુથુજ્જના, પુથુ પઞ્ચસુ કામગુણેસુ રત્તા ગિદ્ધા ગધિતા મુચ્છિતા અજ્ઝોપન્ના લગ્ગા લગ્ગિતા પલિબુદ્ધાતિ પુથુજ્જના, પુથુ પઞ્ચહિ નીવરણેહિ આવુતા નિવુતા ઓવુતા પિહિતા પટિચ્છન્ના પટિકુજ્જિતાતિ પુથુજ્જના''તિ (મહાનિ॰ ૫૧, ૯૪).

પુથૂનં વા ગણનપથમતીતાનં અરિયધમ્મપરમ્મુખાનં નીચધમ્મસમાચારાનં જનાનં અન્તોગધત્તાપિ પુથુજ્જનો, પુથુ વા અયં વિસુંયેવ સઙ્ખં ગતો, વિસંસટ્ઠો સીલસુતાદિગુણયુત્તેહિ અરિયેહિ જનોતિ પુથુજ્જનો. એવમેતેહિ ''અસ્સુતવા પુથુજ્જનો''તિ દ્વીહિ પદેહિ યે તે –

> ''દુવે પુથુજ્જના વુત્તા, બુદ્ધેનાદિચ્ચબન્ધુના;
> અન્ધો પુથુજ્જનો એકો, કલ્યાણેકો પુથુજ્જનો''તિ. –

દ્વે પુથુજ્જના વુત્તા, તેસુ અન્ધપુથુજ્જનો વુત્તો હોતીતિ વેદિતબ્બો.

યથાભૂતં નપ્પજાનાતીતિ ''ઇદઞ્ચ ભવઙ્ગચિત્તં એવં આગન્તુકેહિ ઉપક્કિલેસેહિ ઉપક્કિલિટ્ઠં નામ હોતિ, એવં વિપ્પમુત્તં નામા''તિ યથાસભાવતો ન જાનાતિ. **તસ્મા**તિ યસ્મા ન જાનાતિ, તસ્મા. **ચિત્તભાવના નત્થી**તિ ચિત્તટ્ઠિતિ ચિત્તપરિગ્ગહો નત્થિ, નત્થિભાવેનેવ ''નત્થી''તિ વદામીતિ દસ્સેતિ.

૫૨. દુતિયે **સુતવા**તિ સુતસમ્પન્નો. વિત્થારતો પનેત્થ અસ્સુતવાતિ પદસ્સ પટિપક્ખવસેન અત્થો વેદિતબ્બો. **અરિયસાવકો**તિ અત્થિ અરિયો ન સાવકો, સેય્યથાપિ બુદ્ધા ચેવ પચ્ચેકબુદ્ધા ચ; અત્થિ સાવકો ન અરિયો, સેય્યથાપિ ગિહી અનાગતફલો; અત્થિ નેવ અરિયો ન સાવકો સેય્યથાપિ પુથુતિત્થિયા. અત્થિ અરિયોચેવ સાવકો ચ, સેય્યથાપિ સમણા સક્યપુત્તિયા આગતફલા વિઞ્ઞાતસાસના. ઇધ પન ગિહી વા હોતુ

પબ્બજિતો વા, યો કોચિ સુતવાતિ એત્થ વુત્તસ્સ અત્થસ્સ વસેન સુતસમ્પન્નો, અયં અરિયસાવકોતિ વેદિતબ્બો. **યથાભૂતં પજાનાતી**તિ "એવમિદં ભવઙ્ગચિત્તં આગન્તુકેહિ ઉપક્કિલેસેહિ વિપ્પમુત્તં હોતિ, એવં ઉપક્કિલિટ્ઠ"ન્તિ યથાસભાવતો જાનાતિ. **ચિત્તભાવના અત્થી**તિ ચિત્તટ્ઠિતિ ચિત્તપરિગ્ગહો અત્થિ, અત્થિભાવેનેવ "અત્થી"તિ વદામીતિ દસ્સેતિ. ઇમસ્મિં સુત્તે બલવવિપસ્સના કથિતા. કેચિ તરુણવિપસ્સનાતિ વદન્તિ.

૫૩. તતિયં અટ્ઠુપ્પત્તિયં કથિતં. કતરાયં પન અટ્ઠુપ્પત્તિયં? અગ્ગિક્ખન્ધોપમસુત્તન્તઅટ્ઠુપ્પત્તિયં. ભગવા કિર એકસ્મિં સમયે સાવત્થિં ઉપનિસ્સાય જેતવનમહાવિહારે પટિવસતિ. બુદ્ધાનઞ્ચ યત્થ કત્થચિ પટિવસન્તાનં પઞ્ચવિધં કિચ્ચં અવિજહિતમેવ હોતિ. પઞ્ચ હિ બુદ્ધકિચ્ચાનિ – પુરેભત્તકિચ્ચં, પચ્છાભત્તકિચ્ચં, પુરિમયામકિચ્ચં, મજ્ઝિમયામકિચ્ચં, પચ્છિમયામકિચ્ચન્તિ.

તત્રિદં પુરેભત્તકિચ્ચં – ભગવા હિ પાતોવ વુટ્ઠાય ઉપટ્ઠાકાનુગ્ગહત્થં સરીરફાસુકત્થઞ્ચ મુખધોવનાદિસરીરપરિકમ્મં કત્વા યાવ ભિક્ખાચારવેલા તાવ વિવિત્તાસને વીતિનામેત્વા ભિક્ખાચારવેલાય નિવાસેત્વા કાયબન્ધનં બન્ધિત્વા ચીવરં પારુપિત્વા પત્તમાદાય કદાચિ એકકોવ, કદાચિ ભિક્ખુસઙ્ઘપરિવુતો ગામં વા નિગમં વા પિણ્ડાય પવિસતિ કદાચિ પકતિયા, કદાચિ અનેકેહિ પાટિહારિયેહિ વત્તમાનેહિ. સેય્યથિદં – પિણ્ડાય પવિસતો લોકનાથસ્સ પુરતો પુરતો ગન્ત્વા મુદુગતવાતા પથવિં સોધેન્તિ, વલાહકા ઉદકફુસિતાનિ મુઞ્ચન્તા મગ્ગે રેણું વૂપસમેત્વા ઉપરિ વિતાનં હુત્વા તિટ્ઠન્તિ, અપરે વાતા પુપ્ફાનિ ઉપસંહરિત્વા મગ્ગે ઓકિરન્તિ, ઉન્નતા ભૂમિપ્પદેસા ઓનમન્તિ, ઓનતા ઉન્નમન્તિ, પાદનિક્ખેપસમયે સમાવ ભૂમિ હોતિ, સુખસમ્ફસ્સાનિ પદુમપુપ્ફાનિ વા પાદે સમ્પટિચ્છન્તિ. ઇન્દખીલસ્સ અન્તો ઠપિતમત્તે દક્ખિણપાદે સરીરતો છબ્બણ્ણરસ્મિયો નિક્ખમિત્વા સુવણ્ણરસપિઞ્જરાનિ વિય ચિત્રપટપરિક્ખિત્તાનિ વિય ચ પાસાદકૂટાગારાદીનિ અલઙ્કરોન્તિયો ઇતો ચિતો ચ ધાવન્તિ, હત્થિઅસ્સવિહઙ્ગાદયો સકસકટ્ઠાનેસુ ઠિતાયેવ મધુરેનાકારેન સદ્દં કરોન્તિ, તથા ભેરિવીણાદીનિ તૂરિયાનિ મનુસ્સાનઞ્ચ કાયૂપગાનિ આભરણાનિ. તેન સઞ્ઞાણેન મનુસ્સા જાનન્તિ "અજ્જ ભગવા ઇધ પિણ્ડાય પવિટ્ઠો"તિ. તે સુનિવત્થા સુપારુતા ગન્ધપુપ્ફાદીનિ આદાય ઘરા નિક્ખમિત્વા અન્તરવીથિં પટિપજ્જિત્વા ભગવન્તં ગન્ધપુપ્ફાદીહિ સક્કચ્ચં પૂજેત્વા વન્દિત્વા "અમ્હાકં, ભન્તે, દસ ભિક્ખૂ, અમ્હાકં વીસતિ, પઞ્ઞાસં…પે॰… સતં દેથા"તિ યાચિત્વા ભગવતોપિ પત્તં ગહેત્વા આસનં પઞ્ઞાપેત્વા સક્કચ્ચં પિણ્ડપાતેન પટિમાનેન્તિ. ભગવા કતભત્તકિચ્ચો તેસં ઉપનિસ્સયચિત્તસન્તાનાનિ ઓલોકેત્વા તથા ધમ્મં દેસેતિ, યથા કેચિ સરણગમનેસુ પતિટ્ઠહન્તિ, કેચિ પઞ્ચસુ સીલેસુ, કેચિ સોતાપત્તિસકદાગામિઅનાગામિફલાનં અઞ્ઞતરસ્મિં, કેચિ પબ્બજિત્વા અગ્ગફલે અરહત્તેતિ. એવં મહાજનં અનુગ્ગહેત્વા ઉટ્ઠાયાસના વિહારં ગચ્છતિ. તત્થ ગન્ત્વા ગન્ધમણ્ડલમાળે પઞ્ઞત્તવરબુદ્ધાસને નિસીદતિ ભિક્ખૂનં ભત્તકિચ્ચપરિયોસાનં આગમયમાનો. તતો ભિક્ખૂનં ભત્તકિચ્ચપરિયોસાને ઉપટ્ઠાકો ભગવતો નિવેદેતિ. અથ ભગવા ગન્ધકુટિં પવિસતિ. ઇદં તાવ **પુરેભત્તકિચ્ચં**.

અથ ભગવા એવં કતપુરેભત્તકિચ્ચો ગન્ધકુટિયા ઉપટ્ઠાને નિસીદિત્વા પાદે પક્ખાલેત્વા પાદપીઠે ઠત્વા ભિક્ખુસઙ્ઘં ઓવદતિ – "ભિક્ખવે, અપ્પમાદેન સમ્પાદેથ, દુલ્લભો બુદ્ધુપ્પાદો લોકસ્મિં, દુલ્લભો મનુસ્સત્તપટિલાભો, દુલ્લભા ખણસમ્પત્તિ, દુલ્લભા પબ્બજ્જા, દુલ્લભં સદ્ધમ્મસ્સવન"ન્તિ. તત્થ કેચિ ભગવન્તં કમ્મટ્ઠાનં પુચ્છન્તિ. ભગવા તેસં ચરિયાનુરૂપં કમ્મટ્ઠાનં દેતિ. તતો સબ્બેપિ ભગવન્તં વન્દિત્વા અત્તનો અત્તનો રત્તિટ્ઠાનદિવાટ્ઠાનાનિ ગચ્છન્તિ. કેચિ અરઞ્ઞં, કેચિ રુક્ખમૂલં, કેચિ પબ્બતાદીનં અઞ્ઞતરં, કેચિ ચાતુમહારાજિકભવનં…પે॰… કેચિ વસવત્તિભવનન્તિ . તતો ભગવા ગન્ધકુટિં પવિસિત્વા સચે આકઙ્ખતિ, દક્ખિણેન પસ્સેન સતો સમ્પજાનો મુહુત્તં સીહસેય્યં કપ્પેતિ. અથ સમસ્સાસિતકાયો વુટ્ઠહિત્વા દુતિયભાગે લોકં

વોલોકેતિ. તતિયભાગે યં ગામં વા નિગમં વા ઉપનિસ્સાય વિહરતિ, તત્થ મહાજનો પુરેભત્તં દાનં દત્વા પચ્છાભત્તં સુનિવત્થો સુપારુતો ગન્ધપુપ્ફાદીનિ આદાય વિહારે સન્નિપતતિ. તતો ભગવા સમ્પત્તપરિસાય અનુરૂપેન પાટિહારિયેન ગન્ત્વા ધમ્મસભાયં પઞ્ઞત્તવરબુદ્ધાસને નિસજ્જ ધમ્મં દેસેતિ કાલયુત્તં સમયયુત્તં, અથ કાલં વિદિત્વા પરિસં ઉય્યોજેતિ, મનુસ્સા ભગવન્તં વન્દિત્વા પક્કમન્તિ. ઇદં **પચ્છાભત્તકિચ્ચં**.

સો એવં નિટ્ઠિતપચ્છાભત્તકિચ્ચો સચે ગત્તાનિ ઓસિઞ્ચિતુકામો હોતિ, બુદ્ધાસના ઉટ્ઠાય ન્હાનકોટ્ઠકં પવિસિત્વા ઉપટ્ઠાકેન પટિયાદિતઉદકેન ગત્તાનિ ઉતું ગણ્હાપેતિ. ઉપટ્ઠાકોપિ બુદ્ધાસનં આનેત્વા ગન્ધકુટિપરિવેણે પઞ્ઞપેતિ. ભગવા સુરત્તદુપટ્ટં નિવાસેત્વા કાયબન્ધનં બન્ધિત્વા ઉત્તરાસઙ્ગં એકંસં કત્વા તત્થ આગન્ત્વા નિસીદતિ એકકોવ મુહુત્તં પટિસલ્લીનો, અથ ભિક્ખૂ તતો તતો આગમ્મ ભગવતો ઉપટ્ઠાનં આગચ્છન્તિ. તત્થ એકચ્ચે પઞ્હં પુચ્છન્તિ, એકચ્ચે કમ્મટ્ઠાનં, એકચ્ચે ધમ્મસ્સવનં યાચન્તિ. ભગવા તેસં અધિપ્પાયં સમ્પાદેન્તો પુરિમયામં વિતિનામેતિ. ઇદં **પુરિમયામકિચ્ચં**.

પુરિમયામકિચ્ચપરિયોસાને પન ભિક્ખૂસુ ભગવન્તં વન્દિત્વા પક્કન્તેસુ સકલદસસહસ્સિલોકધાતુદેવતાયો ઓકાસં લભમાના ભગવન્તં ઉપસઙ્કમિત્વા પઞ્હં પુચ્છન્તિ યથાભિસઙ્ખતં અન્તમસો ચતુરક્ખરમ્પિ. ભગવા તાસં દેવતાનં પઞ્હં વિસ્સજ્જેન્તો મજ્ઝિમયામં વીતિનામેતિ. ઇદં **મજ્ઝિમયામકિચ્ચં**.

પચ્છિમયામં પન તયો કોટ્ઠાસે કત્વા પુરેભત્તતો પટ્ઠાય નિસજ્જાપીળિતસ્સ સરીરસ્સ કિલાસુભાવમોચનત્થં એકં કોટ્ઠાસં ચઙ્કમેન વીતિનામેતિ, દુતિયકોટ્ઠાસે ગન્ધકુટિં પવિસિત્વા દક્ખિણેન પસ્સેન સતો સમ્પજાનો સીહસેય્યં કપ્પેતિ. તતિયકોટ્ઠાસે પચ્ચુટ્ઠાય નિસીદિત્વા પુરિમબુદ્ધાનં સન્તિકે દાનસીલાદિવસેન કતાધિકારપુગ્ગલદસ્સનત્થં બુદ્ધચક્ખુના લોકં વોલોકેતિ. ઇદં **પચ્છિમયામકિચ્ચં**.

તમ્પિ દિવસં ભગવા ઇમસ્મિંયેવ કિચ્ચે ઠિતો લોકં ઓલોકેન્તો ઇદં અદ્દસ – મયા કોસલરટ્ઠે ચારિકં ચરન્તેન અગ્ગિક્ખન્ધેન ઉપમેત્વા એકસ્મિં સુત્તે દેસિતે સટ્ઠિ ભિક્ખૂ અરહત્તં પાપુણિસ્સન્તિ, સટ્ઠિમત્તાનં ઉણ્હં લોહિતં મુખતો ઉગ્ગચ્છિસ્સતિ, સટ્ઠિમત્તા ગિહિભાવં ગમિસ્સન્તિ. તત્થ યે અરહત્તં પાપુણિસ્સન્તિ, તે યંકિઞ્ચિ ધમ્મદેસનં સુત્વા પાપુણિસ્સન્તેવ. ઇતરેસં પન ભિક્ખૂનં સઙ્ગહત્થાય ચારિકં ચરિતુકામો હુત્વા, ''આનન્દ, ભિક્ખૂનં આરોચેહી''તિ આહ.

થેરો અનુપરિવેણં ગન્ત્વા, ''આવુસો, સત્થા મહાજનસ્સ સઙ્ગહત્થાય ચારિકં ચરિતુકામો, ગન્તુકામા આગચ્છથા''તિ આહ. ભિક્ખૂ મહાલાભં લભિત્વા વિય તુટ્ઠમાનસા ''લભિસ્સામ વત મહાજનસ્સ ધમ્મં દેસેન્તસ્સ ભગવતો સુવણ્ણવણ્ણં સરીરં ઓલોકેતું મધુરઞ્ચ ધમ્મકથં સોતુ''ન્તિ પરુળ્હકેસા કેસે ઓહારેત્વા મલગ્ગહિતપત્તા પત્તે પચિત્વા કિલિટ્ઠચીવરા ચીવરાનિ ધોવિત્વા ગમનસજ્જા અહેસું. સત્થા અપરિચ્છિન્નેન ભિક્ખુસઙ્ઘેન પરિવુતો કોસલરટ્ઠં ચારિકાય નિક્ખન્તો ગામનિગમપટિપાટિયા એકદિવસં ગાવુતઅડ્ઢયોજનતિગાવુતયોજનપરમં ચારિકં ચરન્તો એકસ્મિં પદેસે મહન્તં સુસિરરુક્ખં અગ્ગિના સમ્પજ્જલિતં દિસ્વા ''ઇમમેવ વત્થું કત્વા સત્તહિ અઙ્ગેહિ પટિમણ્ડેત્વા ધમ્મદેસનં કથેસ્સામી''તિ ગમનં પચ્છિન્દિત્વા અઞ્ઞતરં રુક્ખમૂલં ઉપસઙ્કમિત્વા નિસજ્જાકારં દસ્સેસિ. આનન્દત્થેરો સત્થુ અધિપ્પાયં ઞત્વા ''અદ્ધા કારણં ભવિસ્સતિ, ન અકારણેન તથાગતા ગમનં પચ્છિન્દિત્વા નિસીદન્તી''તિ ચતુગ્ગુણં સઙ્ઘાટિં પઞ્ઞાપેસિ. સત્થા નિસીદિત્વા ભિક્ખૂ આમન્તેત્વા ''પસ્સથ નો તુમ્હે, ભિક્ખવે, અમું મહન્તં અગ્ગિક્ખન્ધ''ન્તિ **અગ્ગિક્ખન્ધોપમસુત્તન્તં** (અ॰ નિ॰ ૭.૭૨) દેસેતિ.

ઇમસ્મિઞ્ચ પન વેય્યાકરણે ભઞ્ઞમાને સટ્ઠિમત્તાનં ભિક્ખૂનં ઉણ્હં લોહિતં મુખતો ઉગ્ગઞ્છિ, સટ્ઠિમત્તા ભિક્ખૂ સિક્ખં પચ્ચક્ખાય હીનાયાવત્તિંસુ, સટ્ઠિમત્તાનં ભિક્ખૂનં અનુપાદાય આસવેહિ ચિત્તાનિ વિમુચ્ચિંસુ. તઞ્હિ વેય્યાકરણં સુત્વા સટ્ઠિમત્તાનં ભિક્ખૂનં નામકાયો સન્તત્તો, નામકાયે સન્તત્તે કરજકાયો સન્તત્તો, કરજકાયે સન્તત્તે નિધાનગતં ઉણ્હં લોહિતં મુખતો ઉગ્ગઞ્છિ. સટ્ઠિમત્તા ભિક્ખૂ ''દુક્કરં વત બુદ્ધસાસને યાવજીવં પરિપુણ્ણં પરિસુદ્ધં બ્રહ્મચરિયં ચરિતુ''ન્તિ સિક્ખં પચ્ચક્ખાય હીનાયાવત્તા, સટ્ઠિમત્તા ભિક્ખૂ સત્થુ દેસનાભિમુખં ઞાણં પેસેત્વા સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પત્તા.

તત્થ યેસં ઉણ્હં લોહિતં મુખતો ઉગ્ગઞ્છિ, તે પારાજિકં આપજ્જિંસુ. યે ગિહિભાવં પત્તા, તે ખુદ્દાનુખુદ્દકાનિ સિક્ખાપદાનિ મદ્દન્તા વિચરિંસુ. યે અરહત્તં પત્તા, તે પરિસુદ્ધસીલાવ અહેસું. સત્થુ ધમ્મદેસના ઇમેસં તિણ્ણમ્પિ સફલાવ જાતાતિ. અરહત્તં પત્તાનં તાવ સફલા હોતુ, ઇતરેસં કથં સફલા જાતાતિ? તેપિ હિ સચે ઇમં ધમ્મદેસનં ન સુણેય્યું, પમત્તાવ હુત્વા ઠાનં જહિતું ન સક્કુણેય્યું. તતો નેસં તં પાપં વડ્ઢમાનં અપાયેસુયેવ સંસીદાપેય્ય . ઇમં પન દેસનં સુત્વા જાતસંવેગા ઠાનં જહિત્વા સામણેરભૂમિયં ઠિતા દસ સીલાનિ પૂરેત્વા યોનિસો મનસિકારે યુત્તપ્પયુત્તા કેચિ સોતાપન્ના કેચિ સકદાગામિનો કેચિ અનાગામિનો અહેસું, કેચિ દેવલોકે નિબ્બત્તિંસુ, એવં પારાજિકાપન્નાનમ્પિ સફલા અહોસિ. ઇતરે પન સચે ઇમં ધમ્મદેસનં ન સુણેય્યું, ગચ્છન્તે ગચ્છન્તે કાલે અનુપુબ્બેન સઙ્ઘાદિસેસમ્પિ પારાજિકમ્પિ પાપુણિત્વા અપાયેસુયેવ ઉપ્પજ્જિત્વા મહાદુક્ખં અનુભવેય્યું. ઇમં પન દેસનં સુત્વા ''અહો સલ્લેખિતં બુદ્ધસાસનં, ન સક્કા અમ્હેહિ યાવજીવં ઇમં પટિપત્તિં પૂરેતું, સિક્ખં પચ્ચક્ખાય ઉપાસકધમ્મં પૂરેત્વા દુક્ખા મુચ્ચિસ્સામા''તિ ગિહિભાવં ઉપગમિંસુ. તે તીસુ સરણેસુ પતિટ્ઠાય પઞ્ચ સીલાનિ રક્ખિત્વા ઉપાસકધમ્મં પૂરેત્વા કેચિ સોતાપન્ના કેચિ સકદાગામિનો કેચિ અનાગામિનો જાતા, કેચિ દેવલોકે નિબ્બત્તાતિ. એવં તેસમ્પિ સફલાવ અહોસિ.

ઇમં પન સત્થુ ધમ્મદેસનં સુત્વા દેવસઙ્ઘા યેહિપિ સુતા, યેહિપિ ન સુતા, સબ્બેસંયેવ આરોચેન્તા વિચરિંસુ. ભિક્ખૂ સુત્વા સુત્વા ''દુક્કરં, ભો, બુદ્ધાનં સાસને યાવજીવં પરિપુણ્ણં પરિસુદ્ધં બ્રહ્મચરિયં ચરિતુ''ન્તિ એકક્ખણેનેવ દસપિ ભિક્ખૂ વીસતિપિ સટ્ઠિપિ સતમ્પિ સહસ્સમ્પિ ભિક્ખૂ ગિહી હોન્તિ. સત્થા યથારુચિયા ચારિકં ચરિત્વા પુન જેતવનમેવ આગન્ત્વા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ''ભિક્ખવે, તથાગતો ચારિકં ચરમાનો ચિરં આકિણ્ણો વિહાસિ, ઇચ્છામહં, ભિક્ખવે, અડ્ઢમાસં પટિસલ્લીયિતું, નામ્હિ કેનચિ ઉપસઙ્કમિતબ્બો અઞ્ઞત્ર એકેન પિણ્ડપાતનીહારકેના''તિ. અડ્ઢમાસં એકીભાવેન વીતિનામેત્વા પટિસલ્લાના વુટ્ઠિતો આનન્દત્થેરેન સદ્ધિં વિહારચારિકં ચરમાનો ઓલોકિતોલોકિતટ્ઠાને તનુભૂતં ભિક્ખુસઙ્ઘં દિસ્વા જાનન્તોયેવ થેરં પુચ્છિ – ''આનન્દ, અઞ્ઞસ્મિં કાલે તથાગતે ચારિકં ચરિત્વા જેતવનં આગતે સકલવિહારો કાસાવપજ્જોતો ઇસિવાતપ્પટિવાતો હોતિ, ઇદાનિ પન તનુભૂતો ભિક્ખુસઙ્ઘો દિસ્સતિ, યેભુય્યેન ચ ઉપ્પણ્ડુપણ્ડુકજાતા ભિક્ખૂ, કિં નુ ખો એત''ન્તિ? એતરહિ ભગવા તુમ્હાકં અગ્ગિક્ખન્ધોપમધમ્મદેસનં કથિતકાલતો પટ્ઠાય ભિક્ખૂ સંવેગપ્પત્તા હુત્વા ''મયં એતં ધમ્મં સબ્બપ્પકારેન પરિપૂરેતું ન સક્ખિસ્સામ, અસમ્માવત્તન્તાનઞ્ચ જનસ્સ સદ્ધાદેય્યં પરિભુઞ્જિતું અયુત્ત''ન્તિ ગિહિભાવં સઙ્કમન્તીતિ.

તસ્મિં ખણે ભગવતો ધમ્મસંવેગો ઉપ્પજ્જિ. તતો થેરં આહ – ''મયિ પટિસલ્લાને વીતિનામેન્તે ન કોચિ મમ પુત્તાનં એકં અસ્સાસટ્ઠાનં કથેસિ. સાગરસ્સ હિ ઓતરણતિત્થાનિ વિય બહૂનિ ઇમસ્મિં સાસને અસ્સાસકારણાનિ. ગચ્છાનન્દ, ગન્ધકુટિપરિવેણે બુદ્ધાસનં પઞ્ઞાપેત્વા ભિક્ખુસઙ્ઘં સન્નિપાતેહી''તિ. થેરો તથા

અકાસિ. સત્થા બુદ્ધાસનવરગતો ભિક્ખૂ આમન્તેત્વા, ''ભિક્ખવે, મેત્તાય સબ્બપુબ્બભાગો નામ નેવ અપ્પના, ન ઉપચારો, સત્તાનં હિતફરણમત્તમેવા''તિ વત્વા ઇમિસ્સા અટ્ઠુપ્પત્તિયા ઇમં ચૂળચ્છરાસઙ્ઘાતસુત્તં દેસેસિ.

તત્થ **અચ્છરાસઙ્ઘાતમત્ત**ન્તિ અચ્છરાપહરણમત્તં, દ્વે અઙ્ગુલિયો પહરિત્વા સદ્દકરણમત્તન્તિ અત્થો. **મેત્તાચિત્ત**ન્તિ સબ્બસત્તાનં હિતફરણચિત્તં. **આસેવતી**તિ કથં આસેવતિ? આવજ્જેન્તો આસેવતિ, જાનન્તો આસેવતિ, પસ્સન્તો આસેવતિ, પચ્ચવેક્ખન્તો આસેવતિ, ચિત્તં અધિટ્ઠહન્તો આસેવતિ, સદ્ધાય અધિમુચ્ચન્તો આસેવતિ, વીરિયં પગ્ગણ્હન્તો આસેવતિ, સતિં ઉપટ્ઠાપેન્તો આસેવતિ, ચિત્તં સમાદહન્તો આસેવતિ, પઞ્ઞાય પજાનન્તો આસેવતિ, અભિઞ્ઞેય્યં અભિજાનન્તો આસેવતિ, પરિઞ્ઞેય્યં પરિજાનન્તો આસેવતિ, પહાતબ્બં પજહન્તો આસેવતિ, ભાવેતબ્બં ભાવેન્તો આસેવતિ, સચ્છિકાતબ્બં સચ્છિકરોન્તો આસેવતીતિ (પટિ॰ મ॰ ૨.૨). ઇધ પન મેત્તાપુબ્બભાગેન હિતફરણપ્પવત્તનમત્તેનેવ આસેવતીતિ વેદિતબ્બો.

અરિત્તજ્ઝાનોતિ અતુચ્છજ્ઝાનો અપરિચ્ચત્તજ્ઝાનો વા. **વિહરતી**તિ ઇરિયતિ પવત્તતિ પાલેતિ યપેતિ યાપેતિ ચરતિ વિહરતિ. તેન વુચ્ચતિ વિહરતીતિ. ઇમિના પદેન મેત્તં આસેવન્તસ્સ ભિક્ખુનો ઇરિયાપથવિહારો કથિતો. **સત્થુસાસનકરો**તિ સત્થુ અનુસાસનિકરો. **ઓવાદપતિકરો**તિ ઓવાદકારકો. એત્થ ચ સકિંવચનં ઓવાદો, પુનપ્પુનવચનં અનુસાસની. સમ્મુખાવચનમ્પિ ઓવાદો, પેસેત્વા પરમ્મુખાવચનં, અનુસાસની. ઓતિણ્ણે વત્થુસ્મિં વચનં ઓવાદો, ઓતિણ્ણે વા અનોતિણ્ણે વા વત્થુસ્મિં તન્તિઠપનવસેન વચનં અનુસાસની. એવં વિસેસો વેદિતબ્બો. પરમત્થતો પન ઓવાદોતિ વા અનુસાસનીતિ વા એસે એકે એકટ્ઠે સમે સમભાગે તજ્જાતે તઞ્ઞેવાતિ. એત્થ ચ ''અચ્છરાસઙ્ઘાતમત્તમ્પિ ચે, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ મેત્તાચિત્તં આસેવતી''તિ ઇદમેવ સત્થુસાસનઞ્ચેવ ઓવાદો ચ, તસ્સ કરણતો એસ સાસનકરો ઓવાદપતિકરોતિ વેદિતબ્બો.

અમોઘન્તિ અતુચ્છં. **રટ્ઠપિણ્ડ**ન્તિ ઞાતિપરિવટ્ટં પહાય રટ્ઠં નિસ્સાય પબ્બજિતેન પરેસં ગેહતો પટિલદ્ધત્તા પિણ્ડપાતો રટ્ઠપિણ્ડો નામ વુચ્ચતિ. **પરિભુઞ્જતી**તિ ચત્તારો પરિભોગા થેય્યપરિભોગો ઇણપરિભોગો દાયજ્જપરિભોગો સામિપરિભોગોતિ. તત્થ દુસ્સીલસ્સ પરિભોગો **થેય્યપરિભોગો** નામ. સીલવતો અપચ્ચવેક્ખિતપરિભોગો **ઇણપરિભોગો** નામ. સત્તન્નં સેક્ખાનં પરિભોગો **દાયજ્જપરિભોગા** નામ. ખીણાસવસ્સ પરિભોગો **સામિપરિભોગો** નામ. તત્થ ઇમસ્સ ભિક્ખુનો અયં રટ્ઠપિણ્ડપરિભોગો દ્વીહિ કારણેહિ અમોઘો હોતિ. અચ્છરાસઙ્ઘાતમત્તમ્પિ મેત્તાચિત્તં આસેવન્તો ભિક્ખુ રટ્ઠપિણ્ડસ્સ સામિકો હુત્વા, અણણો હુત્વા, દાયાદો હુત્વા પરિભુઞ્જતીતિપિસ્સ અમોઘો રટ્ઠપિણ્ડપરિભોગો. અચ્છરાસઙ્ઘાતમત્તમ્પિ મેત્તં આસેવન્તસ્સ ભિક્ખુનો દિન્નદાનં મહટ્ઠિયં હોતિ મહપ્ફલં મહાનિસંસં મહાજુતિકં મહાવિપ્ફારન્તિપિસ્સ અમોઘો રટ્ઠપિણ્ડપરિભોગો. **કો પન વાદો યે નં બહુલીકરોન્તી**તિ યે પન ઇમં મેત્તાચિત્તં બહુલં આસેવન્તિ ભાવેન્તિ પુનપ્પુનં કરોન્તિ, તે અમોઘં રટ્ઠપિણ્ડં પરિભુઞ્જન્તીતિ એત્થ વત્તબ્બમેવ કિં? એવરૂપા હિ ભિક્ખૂ રટ્ઠપિણ્ડસ્સ સામિનો અણણા દાયાદા હુત્વા પરિભુઞ્જન્તીતિ.

૫૪-૫૫. ચતુત્થે **ભાવેતી**તિ ઉપ્પાદેતિ વડ્ઢેતિ. પઞ્ચમે **મનસિ કરોતી**તિ મનસ્મિં કરોતિ. સેસં ઇમેસુ દ્વીસુપિ તતિયે વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં. યો હિ આસેવતિ, અયમેવ ભાવેતિ, અયં મનસિ કરોતિ. યેન ચિત્તેન આસેવતિ, તેનેવ ભાવેતિ, તેન મનસિ કરોતિ. સમ્માસમ્બુદ્ધો પન યાય ધમ્મધાતુયા સુપ્પટિવિદ્ધત્તા દેસનાવિલાસપ્પત્તો નામ હોતિ, તસ્સા સુપ્પટિવિદ્ધત્તા અત્તનો દેસનાવિલાસં ધમ્મિસ્સરિયતં પટિસમ્ભિદાપભેદકુસલતં અપ્પટિહતસબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણઞ્ચ નિસ્સાય એકક્ખણે ઉપ્પન્નં એકચિત્તમેવ તીહિ કોટ્ઠાસેહિ વિભજિત્વા દસ્સેસીતિ.

૫૬. છટ્ઠે **યે કેચી**તિ અનિયામિતવચનં. **અકુસલા**તિ તેસં નિયામિતવચનં. એત્તાવતા સબ્બાકુસલા અસેસતો પરિયાદિન્ના હોન્તિ. **અકુસલભાગિયા અકુસલપક્ખિકા**તિ અકુસલાનમેવેતં નામં. અકુસલાયેવ હિ એકચ્ચે અકુસલં સહજાતવસેન, એકચ્ચે ઉપનિસ્સયવસેન ભજન્તિ ચેવ, તેસઞ્ચ પક્ખા ભવન્તીતિ ''અકુસલભાગિયા અકુસલપક્ખિકા''તિ વુચ્ચન્તિ. **સબ્બેતે મનોપુબ્બઙ્ગમા**તિ મનો પુબ્બં પઠમતરં ગચ્છતિ એતેસન્તિ મનોપુબ્બઙ્ગમા. એતે હિ કિઞ્ચાપિ મનેન સદ્ધિં એકુપ્પાદા એકવત્થુકા એકનિરોધા એકારમ્મણા ચ હોન્તિ. યસ્મા પન તેસં મનો ઉપ્પાદકો કારકો જનકો સમુટ્ઠાપકો નિબ્બત્તકો, તસ્મા મનોપુબ્બઙ્ગમા નામ હોન્તિ.

પઠમં ઉપ્પજ્જતીતિ યથા નામ ''રાજા નિક્ખન્તો''તિ વુત્તે ''રાજાયેવ નિક્ખન્તો, સેસા રાજસેના નિક્ખન્તા અનિક્ખન્તા''તિ પુચ્છિતબ્બકારણં નત્થિ, સબ્બા નિક્ખન્તાતેવ પઞ્ઞાયન્તિ, એવમેવ મનો ઉપ્પન્નોતિ વુત્તકાલતો પટ્ઠાય અવસેસા સહજાતસંસટ્ઠસમ્પયુત્તા ઉપ્પન્ના ન ઉપ્પન્નાતિ પુચ્છિતબ્બકારણં નત્થિ, સબ્બે તે ઉપ્પન્ના ત્વેવ પઞ્ઞાયન્તિ. એતમત્થવસં પટિચ્ચ તેહિ સંસટ્ઠસમ્પયુત્તો એકુપ્પાદેકનિરોધોપિ સમાનો મનો તેસં ધમ્માનં પઠમં ઉપ્પજ્જતીતિ વુત્તો. **અન્વદેવા**તિ અનુદેવ, સહેવ એકતોયેવાતિ અત્થો. બ્યઞ્જનચ્છાયં પન ગહેત્વા પઠમં ચિત્તં ઉપ્પજ્જતિ, પચ્છા ચેતસિકાતિ ન ગહેતબ્બં. અત્થો હિ પટિસરણં , ન બ્યઞ્જનં. ''મનોપુબ્બઙ્ગમા ધમ્મા, મનોસેટ્ઠા મનોમયા''તિ ગાથાયપિ એસેવ નયો.

૫૭. સત્તમે **કુસલા**તિ ચતુભૂમકાપિ કુસલા ધમ્મા કથિતા. સેસં છટ્ઠે વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં.

૫૮. અટ્ઠમે **યથયિદં, ભિક્ખવે, પમાદો**તિ એત્થ, **ભિક્ખવે**તિ આલપનં, યથા અયં પમાદોતિ અત્થો. **પમાદો**તિ પમજ્જનાકારો. વુત્તઞ્હેતં –

> ''તત્થ કતમો પમાદો? કાયદુચ્ચરિતે વા વચીદુચ્ચરિતે વા મનોદુચ્ચરિતે વા પઞ્ચસુ વા કામગુણેસુ ચિત્તસ્સ વોસ્સગ્ગો વોસ્સગ્ગાનુપ્પદાનં કુસલાનં વા ધમ્માનં ભાવનાય અસક્કચ્ચકિરિયતા અસાતચ્ચકિરિયતા અનટ્ઠિતકિરિયતા ઓલીનવુત્તિતા નિક્ખિત્તછન્દતા નિક્ખિત્તધુરતા અનધિટ્ઠાનં અનનુયોગો અનાસેવના અભાવના અબહુલીકમ્મં . યો એવરૂપો પમાદો પમજ્જના પમજ્જિતત્તં, અયં વુચ્ચતિ પમાદો''તિ (વિભ॰ ૮૪૬).

ઉપ્પન્ના ચ કુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તીતિ ઇદં ઝાનવિપસ્સનાનં વસેન વુત્તં. મગ્ગફલાનં પન સકિં ઉપ્પન્નાનં પુન પરિહાનં નામ નત્થિ.

૫૯. નવમે અપ્પમાદો પમાદસ્સ પટિપક્ખવસેન વિત્થારતો વેદિતબ્બો.

૬૦. દસમે **કોસજ્જ**ન્તિ કુસીતભાવો. સેસં વુત્તનયમેવાતિ.

અચ્છરાસઙ્ઘાતવગ્ગવણ્ણના.

૭. વીરિયારમ્ભાદિવગ્ગવણ્ણના

૬૧. સત્તમસ્સ પઠમે **વીરિયારમ્ભો**તિ ચતુકિચ્ચસ્સ સમ્મપ્પધાનવીરિયસ્સ આરમ્ભો, આરદ્ધપગ્ગહિતપરિપુણ્ણવીરિયતાતિ અત્થો.

૬૨. દુતિયે **મહિચ્છતા**તિ મહાલોભો. યં સન્ધાય વુત્તં –

> ''તત્થ કતમા મહિચ્છતા? ઇતરીતરચીવરપિણ્ડપાતસેનાસનગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારેહિ પઞ્ચહિ વા કામગુણેહિ અસન્તુટ્ઠસ્સ ભિય્યોકમ્યતા, યા એવરૂપા ઇચ્છા ઇચ્છાગતા મહિચ્છતા રાગો સારાગો ચિત્તસ્સ સારાગો. અયં વુચ્ચતિ મહિચ્છતા''તિ (વિભ॰ ૮૫૦).

૬૩. તતિયે **અપ્પિચ્છતા**તિ અલોભો. **અપ્પિચ્છસ્સા**તિ અનિચ્છસ્સ. એત્થ હિ બ્યઞ્જનં સાવસેસં વિય, અત્થો પન નિરવસેસો. ન હિ અપ્પમત્તિકાય ઇચ્છાય અત્થિભાવેન સો અપ્પિચ્છોતિ વુત્તો, ઇચ્છાય પન અભાવેન પુનપ્પુનં આસેવિતસ્સ અલોભસ્સેવ ભાવેન અપ્પિચ્છોતિ વુત્તો.

અપિચેત્થ અત્રિચ્છતા, પાપિચ્છતા, મહિચ્છતા અપ્પિચ્છતાતિ અયં ભેદો વેદિતબ્બો. તત્થ સકલાભે અતિત્તસ્સ પરલાભે પત્થના **અત્રિચ્છતા** નામ, યાય સમન્નાગતસ્સ એકભાજને પક્કપૂવેપિ અત્તનો પત્તે પતિતે ન સુપક્કો વિય ખુદ્દકો ચ વિય ખાયતિ, સ્વેવ પન પરસ્સ પત્તે પક્ખિત્તો સુપક્કો વિય મહન્તો વિય ચ ખાયતિ. અસન્તગુણસમ્ભાવનતા પન પટિગ્ગહણે ચ અમત્તઞ્ઞુતા **પાપિચ્છતા** નામ, સા ''ઇધેકચ્ચો અસ્સદ્ધો સમાનો સદ્ધોતિ મં જનો જાનાતૂ''તિઆદિના નયેન અભિધમ્મે આગતાયેવ, તાય સમન્નાગતો પુગ્ગલો કોહઞ્ઞે પતિટ્ઠાતિ. સન્તગુણસમ્ભાવનતા પન પટિગ્ગહણે ચ અમત્તઞ્ઞુતા **મહિચ્છતા** નામ, સાપિ ''ઇધેકચ્ચો સદ્ધો સમાનો સદ્ધોતિ મં જનો જાનાતૂતિ ઇચ્છતિ, સીલવા સમાનો સીલવાતિ મં જનો જાનાતૂ''તિ ઇમિના નયેન આગતાયેવ. તાય સમન્નાગતો પુગ્ગલો દુસ્સન્તપ્પયો હોતિ, વિજાતમાતાપિસ્સ ચિત્તં ગહેતું ન સક્કોતિ. તેનેતં વુચ્ચતિ –

> ''અગ્ગિક્ખન્ધો સમુદ્દો ચ, મહિચ્છો ચાપિ પુગ્ગલો;
> સકટેન પચ્ચયે દેન્તુ, તયોપેતે અતપ્પયા''તિ.

સન્તગુણનિગૂહનતા પન પટિગ્ગહણે ચ મત્તઞ્ઞુતા **અપ્પિચ્છતા** નામ, તાય સમન્નાગતો પુગ્ગલો અત્તનિ વિજ્જમાનમ્પિ ગુણં પટિચ્છાદેતુકામતાય સદ્ધો સમાનો ''સદ્ધોતિ મં જનો જાનાતૂ''તિ ન ઇચ્છતિ. સીલવા, પવિવિત્તો, બહુસ્સુતો, આરદ્ધવીરિયો, સમાધિસમ્પન્નો, પઞ્ઞવા, ખીણાસવો સમાનો ''ખીણાસવોતિ મં જનો જાનાતૂ''તિ ન ઇચ્છતિ સેય્યથાપિ **મજ્ઝન્તિકત્થેરો**.

થેરો કિર મહાખીણાસવો અહોસિ, પત્તચીવરં પનસ્સ પાદમત્તમેવ અગ્ઘતિ. સો અસોકસ્સ ધમ્મરઞ્ઞો વિહારમહદિવસે સઙ્ઘત્થેરો અહોસિ. અથસ્સ અતિલૂખભાવં દિસ્વા મનુસ્સા, ''ભન્તે, થોકં બહિ હોથા''તિ આહંસુ. થેરો ''માદિસે ખીણાસવે રઞ્ઞો સઙ્ગહં અકરોન્તે અઞ્ઞો કો કરિસ્સતી''તિ પથવિયં નિમુજ્જિત્વા સઙ્ઘત્થેરસ્સ ઉક્ખિત્તપિણ્ડં ગણ્હન્તોયેવ ઉમ્મુજ્જિ. એવં ખીણાસવો સમાનો ''ખીણાસવોતિ મં જનો જાનાતૂ''તિ ન ઇચ્છતિ. એવં અપ્પિચ્છો ચ પન ભિક્ખુ અનુપ્પન્નં લાભં ઉપ્પાદેતિ, ઉપ્પન્નં થાવરં કરોતિ, દાયકાનં ચિત્તં આરાધેતિ. યથા યથા હિ સો અત્તનો અપ્પિચ્છતાય અપ્પં ગણ્હાતિ, તથા તથા તસ્સ વત્તે પસન્ના મનુસ્સા બહૂ દેન્તિ.

અપરોપિ ચતુબ્બિધો અપ્પિચ્છો – પચ્ચયઅપ્પિચ્છો, ધુતઙ્ગઅપ્પિચ્છો, પરિયત્તિઅપ્પિચ્છો, અધિગમઅપ્પિચ્છોતિ. તત્થ ચતૂસુ પચ્ચયેસુ અપ્પિચ્છો **પચ્ચયઅપ્પિચ્છો** નામ. સો દાયકસ્સ વસં જાનાતિ, દેય્યધમ્મસ્સ વસં જાનાતિ, અત્તનો થામં જાનાતિ. યદિ હિ દેય્યધમ્મો બહુ હોતિ, દાયકો અપ્પમત્તકં દાતુકામો, દાયકસ્સ વસેન અપ્પં ગણ્હાતિ. દેય્યધમ્મો અપ્પો, દાયકો બહું દાતુકામો, દેય્યધમ્મસ્સ વસેન અપ્પં ગણ્હાતિ. દેય્યધમ્મોપિ બહુ, દાયકોપિ બહું દાતુકામો, અત્તનો થામં ઞત્વા પમાણેનેવ ગણ્હાતિ.

ધુતઙ્ગસમાદાનસ્સ અત્તનિ અત્થિભાવં નજાનાપેતુકામો **ધુતઙ્ગઅપ્પિચ્છો** નામ. તસ્સ વિભાવનત્થં ઇમાનિ વત્થૂનિ – **સોસાનિકમહાકુમારત્થેરો** કિર સટ્ઠિ વસ્સાનિ સુસાને વસિ, અઞ્ઞો એકભિક્ખુપિ ન અઞ્ઞાસિ. તેનેવાહ –

> ‘‘સુસાને સટ્ઠિ વસ્સાનિ, અબ્બોકિણ્ણં વસામહં;
> દુતિયો મં ન જાનેય્ય, અહો સોસાનિકુત્તમો’’તિ.

ચેતિયપબ્બતે દ્વે **ભાતિકત્થેરા** વસિંસુ. કનિટ્ઠો ઉપટ્ઠાકેન પેસિતં ઉચ્છુખણ્ડિકં ગહેત્વા જેટ્ઠસ્સ સન્તિકં અગમાસિ ‘‘પરિભોગં, ભન્તે, કરોથા’’તિ. થેરસ્સ ચ ભત્તકિચ્ચં કત્વા મુખવિક્ખાલનકાલો અહોસિ. સો ‘‘અલં, આવુસો’’તિ આહ. કચ્ચિ, ભન્તે, એકાસનિકત્થાતિ? આહરાવુસો, ઉચ્છુખણ્ડિકન્તિ પઞ્ઞાસ વસ્સાનિ એકાસનિકો સમાનોપિ ધુતઙ્ગં નિગૂહમાનો પરિભોગં કત્વા મુખં વિક્ખાલેત્વા પુન ધુતઙ્ગં અધિટ્ઠાય ગતો.

યો પન **સાકેતતિસ્સત્થેરો** વિય બહુસ્સુતભાવં જાનાપેતું ન ઇચ્છતિ, અયં **પરિયત્તિઅપ્પિચ્છો** નામ. થેરો કિર ‘‘ખણો નત્થીતિ ઉદ્દેસપરિપુચ્છાસુ ઓકાસં અકરોન્તો કદા મરણક્ખણં, ભન્તે, લભિસ્સથા’’તિ ચોદિતો ગણં વિસ્સજ્જેત્વા કણિકારવાલિકસમુદ્દવિહારં ગતો. તત્થ અન્તોવસ્સં થેરનવમજ્ઝિમાનં ઉપકારો હુત્વા મહાપવારણાય ઉપોસથદિવસે ધમ્મકથાય જનપદં ખોભેત્વા ગતો.

યો પન સોતાપન્નાદીસુ અઞ્ઞતરો હુત્વા સોતાપન્નાદિભાવં જાનાપેતું ન ઇચ્છતિ, અયં **અધિગમપ્પિચ્છો** નામ તયો કુલપુત્તા (મ॰ નિ॰ ૧.૩૨૫) વિય ઘટીકારકુમ્ભકારો (મ॰ નિ॰ ૨.૨૮૨ આદયો) વિય ચ. ઇમસ્મિં પનત્થે લદ્ધાસેવનેન બલવઅલોભેન સમન્નાગતો સેક્ખોપિ પુથુજ્જનોપિ અપ્પિચ્છોતિ વેદિતબ્બો.

૬૪. ચતુત્થે **અસન્તુટ્ઠિતા**તિ અસન્તુટ્ઠે પુગ્ગલે સેવન્તસ્સ ભજન્તસ્સ પયિરુપાસન્તસ્સ ઉપ્પન્નો અસન્તોસસઙ્ખાતો લોભો.

૬૫. પઞ્ચમે **સન્તુટ્ઠિતા**તિ સન્તુટ્ઠે પુગ્ગલે સેવન્તસ્સ ભજન્તસ્સ પયિરુપાસન્તસ્સ ઉપ્પન્નો અલોભસઙ્ખાતો સન્તોસો. **સન્તુટ્ઠસ્સા**તિ ઇતરીતરપચ્ચયસન્તોસેન સમન્નાગતસ્સ. સો પનેસ સન્તોસો દ્વાદસવિધો હોતિ. સેય્યથિદં – ચીવરે યથાલાભસન્તોસો, યથાબલસન્તોસો, યથાસારુપ્પસન્તોસોતિ તિવિધો. એવં પિણ્ડપાતાદીસુ.

તસ્સાયં પભેદસંવણ્ણના – ઇધ ભિક્ખુ ચીવરં લભતિ સુન્દરં વા અસુન્દરં વા. સો તેનેવ યાપેતિ અઞ્ઞં ન પત્થેતિ, લભન્તોપિ ન ગણ્હાતિ. અયમસ્સ ચીવરે **યથાલાભસન્તોસો**. અથ પન પકતિદુબ્બલો વા હોતિ આબાધજરાભિભૂતો વા, ગરું ચીવરં પારુપન્તો કિલમતિ. સો સભાગેન ભિક્ખુના સદ્ધિં તં પરિવત્તેત્વા લહુકેન યાપેન્તોપિ સન્તુટ્ઠોવ હોતિ. અયમસ્સ ચીવરે **યથાબલસન્તોસો**. અપરો પણીતપચ્ચયલાભી હોતિ. સો પટ્ટચીવરાદીનં અઞ્ઞતરં મહગ્ઘચીવરં બહૂનિ વા પન ચીવરાનિ લભિત્વા ‘‘ઇદં થેરાનં ચિરપબ્બજિતાનં, ઇદં

બહુસ્સુતાનં અનુરૂપં, ઇદં ગિલાનાનં, ઇદં અપ્પલાભાનં હોતૂ’’તિ દત્વા તેસં પુરાણચીવરં વા સઙ્કારકૂટાદિતો વા નન્તકાનિ ઉચ્ચિનિત્વા તેહિ સઙ્ઘાટિં કત્વા ધારેન્તોપિ સન્તુટ્ઠોવ હોતિ. અયમસ્સ ચીવરે **યથાસારુપ્પસન્તોસો**.

ઇધ પન ભિક્ખુ પિણ્ડપાતં લભતિ લૂખં વા પણીતં વા, સો તેનેવ યાપેતિ, અઞ્ઞં ન પત્થેતિ, લભન્તોપિ ન ગણ્હાતિ. અયમસ્સ પિણ્ડપાતે **યથાલાભસન્તોસો**. યો પન અત્તનો પકતિવિરુદ્ધં વા બ્યાધિવિરુદ્ધં વા પિણ્ડપાતં લભતિ, યેનસ્સ પરિભુત્તેન અફાસુ હોતિ, સો સભાગસ્સ ભિક્ખુનો તં દત્વા તસ્સ હત્થતો સપ્પાયભોજનં ભુઞ્જિત્વા સમણધમ્મં કરોન્તોપિ સન્તુટ્ઠોવ હોતિ. અયમસ્સ પિણ્ડપાતે **યથાબલસન્તોસો**. અપરો બહું પણીતં પિણ્ડપાતં લભતિ. સો તં ચીવરં વિય થેરચિરપબ્બજિતબહુસ્સુતઅપ્પલાભગિલાનાનં દત્વા તેસં વા સેસકં પિણ્ડાય વા ચરિત્વા મિસ્સકાહારં ભુઞ્જન્તોપિ સન્તુટ્ઠોવ હોતિ. અયમસ્સ પિણ્ડપાતે **યથાસારુપ્પસન્તોસો**.

ઇધ પન ભિક્ખુ સેનાસનં લભતિ મનાપં વા અમનાપં વા, સો તેન નેવ સોમનસ્સં ન દોમનસ્સં ઉપ્પાદેતિ, અન્તમસો તિણસન્થારકેનાપિ યથાલદ્ધેનેવ તુસ્સતિ. અયમસ્સ સેનાસને **યથાલાભસન્તોસો**. યો પન અત્તનો પકતિવિરુદ્ધં વા બ્યાધિવિરુદ્ધં વા સેનાસનં લભતિ, યત્થસ્સ વસતો અફાસુ હોતિ, સો તં સભાગસ્સ ભિક્ખુનો દત્વા તસ્સ સન્તકે સપ્પાયસેનાસને વસન્તોપિ સન્તુટ્ઠોવ હોતિ. અયમસ્સ સેનાસને **યથાબલસન્તોસો**.

અપરો મહાપુઞ્ઞો લેણમણ્ડપકૂટાગારાદીનિ બહૂનિ પણીતસેનાસનાનિ લભતિ. સો તાનિ ચીવરાદીનિ વિય થેરચિરપબ્બજિતબહુસ્સુતઅપ્પલાભગિલાનાનં દત્વા યત્થ કત્થચિ વસન્તોપિ સન્તુટ્ઠોવ હોતિ. અયમસ્સ સેનાસને **યથાસારુપ્પસન્તોસો**. યોપિ ‘‘ઉત્તમસેનાસનં નામ પમાદટ્ઠાનં, તત્થ નિસિન્નસ્સ થિનમિદ્ધં ઓક્કમતિ, નિદ્દાભિભૂતસ્સ પુન પટિબુજ્ઝતો પાપવિતક્કા પાતુભવન્તી’’તિ પટિસઞ્ચિક્ખિત્વા તાદિસં સેનાસનં પત્તમ્પિ ન સમ્પટિચ્છતિ, સો તં પટિક્ખિપિત્વા અબ્ભોકાસરુક્ખમૂલાદીસુ વસન્તોપિ સન્તુટ્ઠોવ હોતિ. અયમ્પિસ્સ સેનાસને **યથાસારુપ્પસન્તોસો**.

ઇધ પન ભિક્ખુ ભેસજ્જં લભતિ લૂખં વા પણીતં વા, સો યં લભતિ, તેનેવ તુસ્સતિ, અઞ્ઞં ન પત્થેતિ, લભન્તોપિ ન ગણ્હાતિ. અયમસ્સ ગિલાનપચ્ચયે **યથાલાભસન્તોસો**. યો પન તેલેન અત્થિકો ફાણિતં લભતિ, સો તં સભાગસ્સ ભિક્ખુનો દત્વા તસ્સ હત્થતો તેલં ગહેત્વા અઞ્ઞદેવ વા પરિયેસિત્વા ભેસજ્જં કરોન્તોપિ સન્તુટ્ઠોવ હોતિ. અયમસ્સ ગિલાનપચ્ચયે **યથાબલસન્તોસો**.

અપરો મહાપુઞ્ઞો બહું તેલમધુફાણિતાદિપણીતભેસજ્જં લભતિ. સો તં ચીવરં વિય થેરચિરપબ્બજિતબહુસ્સુતઅપ્પલાભગિલાનાનં દત્વા તેસં આભતેન યેન કેનચિ યાપેન્તોપિ સન્તુટ્ઠોવ હોતિ. યો પન એકસ્મિં ભાજને મુત્તહરીતકં ઠપેત્વા એકસ્મિં ચતુમધુરં – ‘‘ગણ્હથ, ભન્તે, યદિચ્છક’’ન્તિ વુચ્ચમાનો ‘‘સચસ્સ તેસુ અઞ્ઞતરેનપિ રોગો વૂપસમ્મતિ, અથ મુત્તહરીતકં નામ બુદ્ધાદીહિ વણ્ણિત’’ન્તિ ચતુમધુરં પટિક્ખિપિત્વા મુત્તહરીતકેન ભેસજ્જં કરોન્તોપિ પરમસન્તુટ્ઠોવ હોતિ. અયમસ્સ ગિલાનપચ્ચયે **યથાસારુપ્પસન્તોસો**. ઇમેસં પન પચ્ચેકપચ્ચયેસુ તિણ્ણં તિણ્ણં સન્તોસાનં યથાસારુપ્પસન્તોસોવ અગ્ગો.

૬૬-૬૭. છટ્ઠસત્તમેસુ અયોનિસોમનસિકારયોનિસોમનસિકારા હેટ્ઠા વુત્તલક્ખણાવ. સેસમેત્થ ઉત્તાનત્થમેવાતિ.

૬૮. અટ્ઠમે **અસમ્પજઞ્ઞ**ન્તિ અસમ્પજાનભાવો, મોહસ્સેતં અધિવચનં. **અસમ્પજાનસ્સા**તિ અજાનન્તસ્સ સમ્મુળ્હસ્સ.

૬૯. નવમે **સમ્પજઞ્ઞ**ન્તિ સમ્પજાનભાવો, પઞ્ઞાયેતં નામં. **સમ્પજાનસ્સા**તિ સમ્પજાનન્તસ્સ.

૭૦. દસમે **પાપમિત્તતા**તિ યસ્સ પાપા લામકા મિત્તા, સો પાપમિત્તો. પાપમિત્તસ્સ ભાવો પાપમિત્તતા, તેનાકારેન પવત્તાનં ચતુન્નં ખન્ધાનમેવેતં નામં. વુત્તમ્પિ ચેતં –

> ‘‘તત્થ કતમા પાપમિત્તતા? યે તે પુગ્ગલા અસ્સદ્ધા દુસ્સીલા અપ્પસ્સુતા મચ્છરિનો દુપ્પઞ્ઞા. યા તેસં સેવના નિસેવના સંસેવના ભજના સમ્ભજના ભત્તિ સમ્ભત્તિ સમ્પવઙ્કતા. અયં વુચ્ચતિ પાપમિત્તતા’’તિ (વિભ॰ ૯૦૧).

વીરિયારમ્ભાદિવગ્ગવણ્ણના.

૮. કલ્યાણમિત્તતાદિવગ્ગવણ્ણના

૭૧. અટ્ઠમસ્સ પઠમે **કલ્યાણમિત્તતા**તિ કલ્યાણા મિત્તા અસ્સાતિ કલ્યાણમિત્તો, તસ્સ ભાવો કલ્યાણમિત્તતા. સેસં વુત્તપટિપક્ખનયેન વેદિતબ્બં.

૭૨-૭૩. દુતિયે **અનુયોગો**તિ યોગો પયોગો. **અનનુયોગો**તિ અયોગો અપ્પયોગો. **અનુયોગા**તિ અનુયોગેન. **અનનુયોગા**તિ અનનુયોગેન. **કુસલાનં ધમ્માન**ન્તિ ચતુભૂમકકુસલધમ્માનં. તતિયં ઉત્તાનત્થમેવ.

૭૪. ચતુત્થે **બોજ્ઝઙ્ગા**તિ બુજ્ઝનકસત્તસ્સ અઙ્ગભૂતા સત્ત ધમ્મા. યાય વા ધમ્મસામગ્ગિયા સો બુજ્ઝતિ, સમ્મોહનિદ્દાતો વા વુટ્ઠાતિ, ચતુસચ્ચધમ્મં વા સચ્છિકરોતિ. તસ્સા બોધિયા અઙ્ગભૂતાતિપિ બોજ્ઝઙ્ગા. ''બોજ્ઝઙ્ગાતિ કેનટ્ઠેન બોજ્ઝઙ્ગા? બુજ્ઝન્તીતિ બોજ્ઝઙ્ગા, અનુબુજ્ઝન્તીતિ બોજ્ઝઙ્ગા, પટિબુજ્ઝન્તીતિ બોજ્ઝઙ્ગા, સમ્બુજ્ઝન્તીતિ બોજ્ઝઙ્ગા, બોધાય સંવત્તન્તીતિ બોજ્ઝઙ્ગા''તિ (પટિ॰ મ॰ ૨.૧૭). એવં પનેતં પદં વિભત્તમેવ.

૭૫. પઞ્ચમે **ભાવનાપારિપૂરિં ગચ્છન્તી**તિ ઇમિના પદેન બોજ્ઝઙ્ગાનં યાથાવસરસભૂમિ નામ કથિતા . સા પનેસા ચતુબ્બિધા હોતિ – વિપસ્સના, વિપસ્સનાપાદકજ્ઝાનં, મગ્ગો, ફલન્તિ. તત્થ વિપસ્સનાય ઉપ્પજ્જનકાલે બોજ્ઝઙ્ગા કામાવચરા હોન્તિ, વિપસ્સનાપાદકજ્ઝાનમ્હિ ઉપ્પજ્જનકાલે રૂપાવચરઅરૂપાવચરા, મગ્ગફલેસુ ઉપ્પજ્જનકાલે લોકુત્તરા. ઇતિ ઇમસ્મિં સુત્તે બોજ્ઝઙ્ગા ચતુભૂમકા કથિતા.

૭૬. છટ્ઠસ્સ અટ્ઠુપ્પત્તિકો નિક્ખેપો. અટ્ઠુપ્પત્તિયં હેતં નિક્ખિત્તં, સમ્બહુલા કિર ભિક્ખૂ ધમ્મસભાયં સન્નિસિન્ના. તેસં અન્તરે બન્ધુલમલ્લસેનાપતિં આરબ્ભ અયં કથા ઉદપાદિ, ''આવુસો, અસુકં નામ કુલં પુબ્બે બહુઞાતિકં અહોસિ બહુપક્ખં, ઇદાનિ અપ્પઞાતિકં અપ્પપક્ખં જાત''ન્તિ. અથ ભગવા તેસં ચિત્તાચારં ઞત્વા ''મયિ ગતે મહતી દેસના ભવિસ્સતી''તિ ઞત્વા ગન્ધકુટિતો નિક્ખમ્મ ધમ્મસભાયં પઞ્ઞત્તવરબુદ્ધાસને નિસીદિત્વા ''કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના''તિ આહ. ભગવા અઞ્ઞા ગામનિગમાદિકથા નત્થિ, અસુકં નામ કુલં પુબ્બે બહુઞાતિકં અહોસિ બહુપક્ખં, ઇદાનિ અપ્પઞાતિકં અપ્પપક્ખં જાતન્તિ વદન્તા નિસિન્નમ્હાતિ. સત્થા ઇમિસ્સા અટ્ઠુપ્પત્તિયા **અપ્પમત્તિકા એસા, ભિક્ખવે, પરિહાની**તિ ઇદં સુત્તં આરભિ.

તત્થ **અપ્પમત્તિકા**તિ પરિત્તા પરિત્તપ્પમાણા. એતાય હિ પરિહાનિયા સગ્ગતો વા મગ્ગતો વા પરિહાનિ નામ નત્થિ, દિટ્ઠધમ્મિકપરિહાનિમત્તમેવ એતન્તિ આહ. **એતં પતિકિટ્ઠ**ન્તિ એતં પચ્છિમં એતં લામકં. **યદિદં પઞ્ઞાપરિહાની**તિ યા એસા મમ સાસને કમ્મસ્સકતપઞ્ઞાય ઝાનપઞ્ઞાય વિપસ્સનાપઞ્ઞાય મગ્ગપઞ્ઞાય ફલપઞ્ઞાય ચ પરિહાનિ, એસા પચ્છિમા, એસા લામકા, એસા છડ્ડનીયાતિ અત્થો.

૭૭. સત્તમમ્પિ અટ્ઠુપ્પત્તિયમેવ કથિતં. ધમ્મસભાયં કિર નિસિન્નેસુ ભિક્ખૂસુ એકચ્ચે એવં આહંસુ – ''અસુકં નામ કુલં પુબ્બે અપ્પઞાતિકં અપ્પપક્ખં અહોસિ, ઇદાનિ તં બહુઞાતિકં બહુપક્ખં જાત''ન્તિ. કં સન્ધાય એવમાહંસૂતિ? વિસાખં ઉપાસિકં વેસાલિકે ચ લિચ્છવી. સત્થા તેસં ચિત્તાચારં ઞત્વા પુરિમનયેનેવ આગન્ત્વા ધમ્માસને નિસિન્નો ''કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના''તિ પુચ્છિ. તે યથાભૂતં કથયિંસુ. સત્થા ઇમિસ્સા અટ્ઠુપ્પત્તિયા ઇમં સુત્તં આરભિ. તત્થ **અપ્પમત્તિકા**તિ તં સમ્પત્તિં નિસ્સાય સગ્ગં વા મગ્ગં વા સમ્પત્તાનં અભાવતો પરિત્તા. **યદિદં પઞ્ઞાવુદ્ધી**તિ કમ્મસ્સકતપઞ્ઞાદીનં વુદ્ધિ. **તસ્મા**તિ યસ્મા ઞાતીનં વુદ્ધિ નામ

દિટ્ઠધમ્મિકમત્તા અપ્પા પરિત્તા, સા સગ્ગં વા મગ્ગં વા પાપેતું અસમત્થા, તસ્મા. **પઞ્ઞાવુદ્ધિયા**તિ કમ્મસ્સકતાદિપઞ્ઞાય વુદ્ધિયા.

૭૮. અટ્ઠમમ્પિ અટ્ઠુપ્પત્તિયમેવ કથિતં. સમ્બહુલા કિર ભિક્ખૂ ધમ્મસભાયં સન્નિસિન્ના મહાધનસેટ્ઠિપુત્તં આરબ્ભ ''અસુકં નામ કુલં પુબ્બે મહાભોગં મહાહિરઞ્ઞસુવણ્ણં અહોસિ, તં ઇદાનિ અપ્પભોગં જાત''ન્તિ કથયિંસુ. સત્થા પુરિમનયેનેવ આગન્ત્વા તેસં વચનં સુત્વા ઇમં સુત્તં આરભિ.

૭૯. નવમમ્પિ અટ્ઠુપ્પત્તિયમેવ વુત્તં. ધમ્મસભાયં કિર સન્નિસિન્ના ભિક્ખૂ કાકવલિયસેટ્ઠિઞ્ચ પુણ્ણસેટ્ઠિઞ્ચ આરબ્ભ ''અસુકં નામ કુલં પુબ્બે અપ્પભોગં અહોસિ, તં ઇદાનિ મહાભોગં જાત''ન્તિ કથયિંસુ. સત્થા પુરિમનયેનેવ આગન્ત્વા તેસં વચનં સુત્વા ઇમં સુત્તં આરભિ. સેસં ઇમેસુ દ્વીસુપિ હેટ્ઠા વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં.

૮૦. દસમમ્પિ અટ્ઠુપ્પત્તિયં વુત્તં. ધમ્મસભાયં કિર ભિક્ખૂ કોસલમહારાજાનં આરબ્ભ ''અસુકં નામ કુલં પુબ્બે મહાયસં મહાપરિવારં અહોસિ, ઇદાનિ અપ્પયસં અપ્પપરિવારં જાત''ન્તિ કથયિંસુ. ભગવા પુરિમનયેનેવ આગન્ત્વા તેસં વચનં સુત્વા ઇમં ધમ્મદેસનં આરભિ. સેસં વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બન્તિ.

કલ્યાણમિત્તતાદિવગ્ગવણ્ણના.

૯. પમાદાદિવગ્ગવણ્ણના

૮૧. નવમસ્સાપિ પઠમં અટ્ઠુપ્પત્તિયમેવ કથિતં. સમ્બહુલા કિર ભિક્ખૂ ધમ્મસભાયં નિસિન્ના કુમ્ભઘોસકં આરબ્ભ ‘‘અસુકં નામ કુલં પુબ્બે અપ્પયસં અપ્પપરિવારં અહોસિ, ઇદાનિ મહાયસં મહાપરિવારં જાત’’ન્તિ કથયિંસુ. સત્થા પુરિમનયેનેવ આગન્ત્વા તેસં વચનં સુત્વા ઇમં સુત્તં આરભિ. તસ્સત્થો હેટ્ઠા વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બો.

૮૨. દુતિયાદીસુ **મહતો અનત્થાયા**તિ મહન્તસ્સ અનત્થસ્સ અત્થાય. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવાતિ.

પમાદાદિવગ્ગવણ્ણના.

૧૦. દુતિયપમાદાદિવગ્ગવણ્ણના

૯૮. દસમે **અજ્ઝત્તિકન્તિ** નિયકજ્ઝત્તવસેન અજ્ઝત્તિકં. **અઙ્ગન્તિ** કારણં. **ઇતિ કરિત્વાતિ** એવં કત્વા. ઇદં વુત્તં હોતિ – ભિક્ખવે, અજ્ઝત્તં પચ્ચત્તં અત્તનો સન્તાને સમુટ્ઠિતં કારણન્તિ કત્વા ન અઞ્ઞં એકં કારણમ્પિ સમનુપસ્સામીતિ.

૧૧૦-૧૧૪. **બાહિરન્તિ** અજ્ઝત્તસન્તાનતો બહિ ભવં. **સદ્ધમ્મસ્સાતિ** સુદ્ધમ્મસ્સ, સાસનસ્સાતિ અત્થો. **સમ્મોસાયાતિ** વિનાસાય. **અન્તરધાનાયાતિ** અપઞ્ઞાણત્થાય.

૧૧૫. **ઠિતિયાતિ** ચિરટ્ઠિતત્થં. **અસમ્મોસાય અનન્તરધાનાયાતિ** વુત્તપટિપક્ખનયેનેવ વેદિતબ્બં. સેસમેત્થ ચતુક્કોટિકે વુત્તનયમેવ.

૧૩૦. ઇતો પરેસુ **અધમ્મં ધમ્મોતિ દીપેન્તીતિ**આદીસુ સુત્તન્તપરિયાયેન તાવ દસ કુસલકમ્મપથા ધમ્મો, દસ અકુસલકમ્મપથા અધમ્મો. તથા ચત્તારો સતિપટ્ઠાના ચત્તારો સમ્મપ્પધાના ચત્તારો ઇદ્ધિપાદા પઞ્ચિન્દ્રિયાનિ પઞ્ચ બલાનિ સત્ત બોજ્ઝઙ્ગા અરિયો અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગોતિ સત્તતિંસ બોધિપક્ખિયધમ્મા ધમ્મો નામ; તયો સતિપટ્ઠાના તયો સમ્મપ્પધાના તયો ઇદ્ધિપાદા છ ઇન્દ્રિયાનિ છ બલાનિ અટ્ઠ બોજ્ઝઙ્ગા નવઙ્ગિકો મગ્ગોતિ ચ ચત્તારો ઉપાદાના પઞ્ચ નીવરણાનિ સત્ત અનુસયા અટ્ઠ મિચ્છત્તાનિ ચ અયં અધમ્મો.

તત્થ યંકિઞ્ચિ એકં અધમ્મકોટ્ઠાસં ગહેત્વા ''ઇમં અધમ્મં ધમ્મોતિ કરિસ્સામ, એવં અમ્હાકં આચરિયકુલં નિય્યાનિકં ભવિસ્સતિ, મયં ચ લોકે પાકટા ભવિસ્સામા''તિ તં અધમ્મં ''ધમ્મો અય''ન્તિ કથયન્તા **અધમ્મં ધમ્મોતિ** દીપેન્તિ નામ. તથેવ ધમ્મકોટ્ઠાસેસુ એકં ગહેત્વા ''અયં અધમ્મો''તિ કથેન્તા **ધમ્મં અધમ્મોતિ** દીપેન્તિ નામ. વિનયપરિયાયેન પન ભૂતેન વત્થુના ચોદેત્વા સારેત્વા યથાપટિઞ્ઞાય કત્તબ્બં કમ્મં ધમ્મો નામ, અભૂતેન વત્થુના અચોદેત્વા અસારેત્વા અપટિઞ્ઞાય કત્તબ્બં કમ્મં અધમ્મો નામ.

સુત્તન્તપરિયાયેન રાગવિનયો દોસવિનયો મોહવિનયો સંવરો પહાનં પટિસઙ્ખાતિ અયં **વિનયો** નામ, રાગાદીનં અવિનયો અસંવરો અપ્પહાનં અપટિસઙ્ખાતિ અયં **અવિનયો** નામ. વિનયપરિયાયેન વત્થુસમ્પત્તિ, ઞત્તિસમ્પત્તિ, અનુસ્સાવનસમ્પત્તિ, સીમાસમ્પત્તિ, પરિસસમ્પત્તીતિ અયં વિનયો નામ. વત્થુવિપત્તિ, ઞત્તિવિપત્તિ, અનુસ્સાવનવિપત્તિ, સીમાવિપત્તિ પરિસવિપત્તીતિ અયં અવિનયો નામ.

સુત્તન્તપરિયાયેન ચત્તારો સતિપટ્ઠાના ચત્તારો સમ્મપ્પધાના…પે॰… અરિયો અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગોતિ ઇદં **ભાસિતં લપિતં તથાગતેન**; તયો સતિપટ્ઠાના તયો સમ્મપ્પધાના તયો ઇદ્ધિપાદા છ ઇન્દ્રિયાનિ છ બલાનિ અટ્ઠ બોજ્ઝઙ્ગા નવઙ્ગિકો મગ્ગોતિ ઇદં **અભાસિતં અલપિતં તથાગતેન**. વિનયપરિયાયેન ચત્તારો પારાજિકા તેરસ સઙ્ઘાદિસેસા દ્વે અનિયતા તિંસ નિસ્સગ્ગિયા પાચિત્તિયાતિ ઇદં ભાસિતં લપિતં તથાગતેન; તયો પારાજિકા ચુદ્દસ સઙ્ઘાદિસેસા તયો અનિયતા એકતિંસ નિસ્સગ્ગિયા પાચિત્તિયાતિ ઇદં અભાસિતં અલપિતં તથાગતેન.

સુત્તન્તપરિયાયેન દેવસિકં ફલસમાપત્તિસમાપજ્જનં મહાકરુણાસમાપત્તિસમાપજ્જનં બુદ્ધચક્ખુના લોકવોલોકનં અટ્ઠુપ્પત્તિવસેન સુત્તન્તદેસના જાતકકથાતિ ઇદં **આચિણ્ણં**, ન દેવસિકં ફલસમાપત્તિસમાપજ્જનં… પે॰… ન જાતકકથાતિ ઇદં **અનાચિણ્ણં**. વિનયપરિયાયેન નિમન્તિતસ્સ વસ્સાવાસં વસિત્વા અપલોકેત્વા

ચારિકાપક્કમનં પવારેત્વા ચારિકાપક્કમનં, આગન્તુકેહિ સદ્ધિં પઠમં પટિસન્થારકરણન્તિ ઇદં આચિણ્ણં, તસ્સેવ આચિણ્ણસ્સ અકરણં અનાચિણ્ણં નામ.

સુત્તન્તપરિયાયેન ચત્તારો સતિપટ્ઠાના...પે॰... અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગોતિ ઇદં **પઞ્ઞત્તં** નામ; તયો સતિપટ્ઠાના...પે॰... નવઙ્ગિકો મગ્ગોતિ ઇદં **અપઞ્ઞત્તં** નામ. વિનયપરિયાયેન ચત્તારો પારાજિકા...પે॰... તિંસનિસ્સગ્ગિયા પાચિત્તિયાતિ ઇદં પઞ્ઞત્તં નામ; તયો પારાજિકા...પે॰... એકતિંસ નિસ્સગ્ગિયા પાચિત્તિયાતિ ઇદં અપઞ્ઞત્તં નામ.

યં પનેતં સબ્બસુત્તાનં પરિયોસાને **તેચિમં સદ્ધમ્મં અન્તરધાપેન્તી**તિ વુત્તં, તત્થ **પઞ્ચ અન્તરધાનાનિ** નામ અધિગમઅન્તરધાનં, પટિપત્તિઅન્તરધાનં, પરિયત્તિઅન્તરધાનં, લિઙ્ગઅન્તરધાનં, ધાતુઅન્તરધાનન્તિ . તત્થ **અધિગમો**તિ ચત્તારો મગ્ગા, ચત્તારિ ફલાનિ, ચતસ્સો પટિસમ્ભિદા, તિસ્સો વિજ્જા, છ અભિઞ્ઞાતિ. સો પરિહાયમાનો પટિસમ્ભિદાતો પટ્ઠાય પરિહાયતિ. બુદ્ધાનં હિ પરિનિબ્બાનતો વસ્સસહસ્સમેવ પટિસમ્ભિદા નિબ્બત્તેતું સક્કોન્તિ, તતો પરં છ અભિઞ્ઞા, તતો તાપિ નિબ્બત્તેતું અસક્કોન્તા તિસ્સો વિજ્જા નિબ્બત્તેન્તિ. ગચ્છન્તે ગચ્છન્તે કાલે તાપિ નિબ્બત્તેતું અસક્કોન્તા સુક્ખવિપસ્સકા હોન્તિ. એતેનેવ ઉપાયેન અનાગામિનો સકદાગામિનો સોતાપન્નાતિ. તેસુ ધરન્તેસુ અધિગમો અનન્તરહિતો નામ ન હોતિ. પચ્છિમકસ્સ પન સોતાપન્નસ્સ જીવિતક્ખયેન અધિગમો અન્તરહિતો નામ હોતિ. ઇદં **અધિગમઅન્તરધાનં** નામ.

પટિપત્તિઅન્તરધાનં નામ ઝાનવિપસ્સનામગ્ગફલાનિ નિબ્બત્તેતું અસક્કોન્તા ચતુપારિસુદ્ધિસીલમત્તં રક્ખન્તિ. ગચ્છન્તે ગચ્છન્તે કાલે ''સીલં પરિપુણ્ણં કત્વા રક્ખામ, પધાનઞ્ચ અનુયુઞ્જામ, ન ચ મગ્ગં વા ફલં વા સચ્છિકાતું સક્કોમ, નત્થિ ઇદાનિ અરિયધમ્મપટિવેધો''તિ વોસાનં આપજ્જિત્વા કોસજ્જબહુલા અઞ્ઞમઞ્ઞં ન ચોદેન્તિ ન સારેન્તિ અકુક્કુચ્ચકા હોન્તિ, તતો પટ્ઠાય ખુદ્દાનુખુદ્દકાનિ મદ્દન્તિ. ગચ્છન્તે ગચ્છન્તે કાલે પાચિત્તિયથુલ્લચ્ચયાનિ આપજ્જન્તિ, તતો ગરુકાપત્તિં. પારાજિકમત્તમેવ તિટ્ઠતિ. ચત્તારિ પારાજિકાનિ રક્ખન્તાનં ભિક્ખૂનં સતેપિ સહસ્સેપિ ધરમાને પટિપત્તિ અનન્તરહિતા નામ ન હોતિ. પચ્છિમકસ્સ પન ભિક્ખુનો સીલભેદેન વા જીવિતક્ખયેન વા અન્તરહિતા હોતીતિ ઇદં **પટિપત્તિઅન્તરધાનં** નામ.

પરિયત્તીતિ તેપિટકં બુદ્ધવચનં સાટ્ઠકથા પાળિ. યાવ સા તિટ્ઠતિ, તાવ પરિયત્તિ પરિપુણ્ણા નામ હોતિ. ગચ્છન્તે ગચ્છન્તે કાલે રાજયુવરાજાનો અધમ્મિકા હોન્તિ, તેસુ અધમ્મિકેસુ રાજામચ્ચાદયો અધમ્મિકા હોન્તિ, તતો રટ્ઠજનપદવાસિનોતિ. એતેસં અધમ્મિકતાય દેવો ન સમ્મા વસ્સતિ, તતો સસ્સાનિ ન સમ્પજ્જન્તિ. તેસુ અસમ્પજ્જન્તેસુ પચ્ચયદાયકા ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ પચ્ચયે દાતું ન સક્કોન્તિ, ભિક્ખૂ પચ્ચયેહિ કિલમન્તા અન્તેવાસિકે સઙ્ગહેતું ન સક્કોન્તિ. ગચ્છન્તે ગચ્છન્તે કાલે પરિયત્તિ પરિહાયતિ, અત્થવસેન ધારેતું ન સક્કોન્તિ, પાળિવસેનેવ ધારેન્તિ. તતો ગચ્છન્તે ગચ્છન્તે કાલે પાળિમ્પિ સકલં ધારેતું ન સક્કોન્તિ, પઠમં અભિધમ્મપિટકં પરિહાયતિ. પરિહાયમાનં મત્થકતો પટ્ઠાય પરિહાયતિ . પઠમમેવ હિ પટ્ઠાનમહાપકરણં પરિહાયતિ, તસ્મિં પરિહીને યમકં, કથાવત્થુ, પુગ્ગલપઞ્ઞત્તિ, ધાતુકથા, વિભઙ્ગો, ધમ્મસઙ્ગહોતિ.

એવં અભિધમ્મપિટકે પરિહીને મત્થકતો પટ્ઠાય સુત્તન્તપિટકં પરિહાયતિ. પઠમઞ્હિ અઙ્ગુત્તરનિકાયો પરિહાયતિ, તસ્મિમ્પિ પઠમં એકાદસકનિપાતો, તતો દસકનિપાતો...પે॰... તતો એકકનિપાતોતિ. એવં અઙ્ગુત્તરે પરિહીને મત્થકતો પટ્ઠાય સંયુત્તનિકાયો પરિહાયતિ. પઠમં હિ મહાવગ્ગો પરિહાયતિ, તતો સળાયતનવગ્ગો, ખન્ધવગ્ગો, નિદાનવગ્ગો, સગાથાવગ્ગોતિ. એવં સંયુત્તનિકાયે પરિહીને મત્થકતો પટ્ઠાય મજ્ઝિમનિકાયો

પરિહાયતિ. પઠમં હિ ઉપરિપણ્ણાસકો પરિહાયતિ, તતો મજ્ઝિમપણ્ણાસકો, તતો મૂલપણ્ણાસકોતિ. એવં મજ્ઝિમનિકાયે પરિહીને મત્થકતો પટ્ઠાય દીઘનિકાયો પરિહાયતિ. પઠમઞ્હિ પાથિકવગ્ગો પરિહાયતિ, તતો મહાવગ્ગો, તતો સીલક્ખન્ધવગ્ગોતિ. એવં દીઘનિકાયે પરિહીને સુત્તન્તપિટકં પરિહીનં નામ હોતિ. વિનયપિટકેન સદ્ધિં જાતકમેવ ધારેન્તિ. વિનયપિટકં લજ્જિનોવ ધારેન્તિ, લાભકામા પન ''સુત્તન્તે કથિતેપિ સલ્લક્ખેન્તા નત્થી''તિ જાતકમેવ ધારેન્તિ. ગચ્છન્તે ગચ્છન્તે કાલે જાતકમ્પિ ધારેતું ન સક્કોન્તિ. અથ તેસં પઠમં વેસ્સન્તરજાતકં પરિહાયતિ, તતો પટિલોમક્કમેન પુણ્ણકજાતકં, મહાનારદજાતકન્તિ પરિયોસાને અપણ્ણકજાતકં પરિહાયતિ. એવં જાતકે પરિહીને વિનયપિટકમેવ ધારેન્તિ.

ગચ્છન્તે ગચ્છન્તે કાલે વિનયપિટકમ્પિ મત્થકતો પટ્ઠાય પરિહાયતિ. પઠમઞ્હિ પરિવારો પરિહાયતિ, તતો ખન્ધકો, ભિક્ખુનીવિભઙ્ગો, મહાવિભઙ્ગોતિ અનુક્કમેન ઉપોસથક્ખન્ધકમત્તમેવ ધારેન્તિ. તદાપિ પરિયત્તિ અન્તરહિતા ન હોતિ. યાવ પન મનુસ્સેસુ ચાતુપ્પદિકગાથાપિ પવત્તતિ, તાવ પરિયત્તિ અનન્તરહિતાવ હોતિ. યદા સદ્ધો પસન્નો રાજા હત્થિક્ખન્ધે સુવણ્ણચઙ્કોટકમ્હિ સહસ્સત્થવિકં ઠપાપેત્વા ''બુદ્ધેહિ કથિતં ચાતુપ્પદિકગાથં જાનન્તો ઇમં સહસ્સં ગણ્હતૂ''તિ નગરે ભેરિં ચરાપેત્વા ગણ્હનકં અલભિત્વા ''એકવારં ચરાપિતે નામ સુણન્તાપિ હોન્તિ અસ્સુણન્તાપી''તિ યાવતતિયં ચરાપેત્વા ગણ્હનકં અલભિત્વા રાજપુરિસા તં સહસ્સત્થવિકં પુન રાજકુલં પવેસેન્તિ, તદા પરિયત્તિ અન્તરહિતા નામ હોતિ. ઇદં **પરિયત્તિઅન્તરધાનં** નામ.

ગચ્છન્તે ગચ્છન્તે કાલે ચીવરગ્ગહણં પત્તગ્ગહણં સમ્મિઞ્જનપસારણં આલોકિતવિલોકિતં ન પાસાદિકં હોતિ. નિગણ્ઠસમણા વિય અલાબુપત્તં ભિક્ખૂ પત્તં અગ્ગબાહાય પક્ખિપિત્વા આદાય વિચરન્તિ, એત્તાવતાપિ લિઙ્ગં અનન્તરહિતમેવ હોતિ. ગચ્છન્તે ગચ્છન્તે પન કાલે અગ્ગબાહતો ઓતારેત્વા હત્થેન વા સિક્કાય વા ઓલમ્બિત્વા વિચરન્તિ, ચીવરમ્પિ રજનસારુપ્પં અકત્વા ઓટ્ઠટ્ઠિવણ્ણં કત્વા વિચરન્તિ. ગચ્છન્તે ગચ્છન્તે કાલે રજનમ્પિ ન હોતિ દસચ્છિન્દનમ્પિ ઓવટ્ટિકવિજ્ઝનમ્પિ, કપ્પમત્તં કત્વા વળઞ્જેન્તિ. પુન ઓવટ્ટિકં વિજ્ઝિત્વા કપ્પં ન કરોન્તિ. તતો ઉભયમ્પિ અકત્વા દસા છેત્વા પરિબ્બાજકા વિય ચરન્તિ. ગચ્છન્તે ગચ્છન્તે કાલે ''કો ઇમિના અમ્હાકં અત્થો''તિ ખુદ્દકં કાસાવખણ્ડં હત્થે વા ગીવાય વા બન્ધન્તિ, કેસેસુ વા અલ્લીયાપેન્તિ, દારભરણં વા કરોન્તા કસિત્વા વપિત્વા જીવિકં કપ્પેત્વા વિચરન્તિ. તદા દક્ખિણં દેન્તા સઙ્ઘં ઉદ્દિસ્સ એતેસં દેન્તિ. ઇદં સન્ધાય ભગવતા વુત્તં – ''ભવિસ્સન્તિ ખો, પનાનન્દ, અનાગતમદ્ધાનં ગોત્રભુનો કાસાવકણ્ઠા દુસ્સીલા પાપધમ્મા, તેસુ દુસ્સીલેસુ સઙ્ઘં ઉદ્દિસ્સ દાનં દસ્સન્તિ, તદાપાહં, આનન્દ, સઙ્ઘગતં દક્ખિણં અસઙ્ખેય્યં અપ્પમેય્યં વદામી''તિ (મ॰ નિ॰ ૩.૩૮૦). તતો ગચ્છન્તે કાલે નાનાવિધાનિ કમ્માનિ કરોન્તા ''પપઞ્ચો એસ, કિં ઇમિના અમ્હાક''ન્તિ કાસાવખણ્ડં છિન્દિત્વા અરઞ્ઞે ખિપન્તિ. એતસ્મિં કાલે લિઙ્ગં અન્તરહિતં નામ હોતિ. કસ્સપદસબલસ્સ કિર કાલતો પટ્ઠાય યોનકાનં સેતવત્થં પારુપિત્વા ચરણં ચારિત્તં જાતન્તિ. ઇદં **લિઙ્ગઅન્તરધાનં** નામ.

ધાતુઅન્તરધાનં પન એવં વેદિતબ્બં – તીણિ પરિનિબ્બાનાનિ, કિલેસપરિનિબ્બાનં – ખન્ધપરિનિબ્બાનં, ધાતુપરિનિબ્બાનન્તિ. તત્થ કિલેસપરિનિબ્બાનં બોધિપલ્લઙ્કે અહોસિ, ખન્ધપરિનિબ્બાનં કુસિનારાયં, ધાતુપરિનિબ્બાનં અનાગતે ભવિસ્સતિ. કથં? તતો તત્થ તત્થ સક્કારસમ્માનં અલભમાના ધાતુયો બુદ્ધાનં અધિટ્ઠાનબલેન સક્કારસમ્માનલભનકટ્ઠાનં ગચ્છન્તિ. ગચ્છન્તે ગચ્છન્તે કાલે સબ્બટ્ઠાનેસુ સક્કારસમ્માનો ન હોતિ. સાસનસ્સ હિ ઓસક્કનકાલે ઇમસ્મિં તમ્બપણ્ણિદીપે સબ્બા ધાતુયો સન્નિપતિત્વા મહાચેતિયં, તતો નાગદીપે રાજાયતનચેતિયં, તતો બોધિપલ્લઙ્કં ગમિસ્સન્તિ. નાગભવનતોપિ દેવલોકતોપિ બ્રહ્મલોકતોપિ ધાતુયો

મહાબોધિપલ્લઙ્કમેવ ગમિસ્સન્તિ. સાસપમત્તાપિ ધાતુ અન્તરા ન નસ્સિસ્સતિ. સબ્બા ધાતુયો મહાબોધિમણ્ડે સન્નિપતિત્વા બુદ્ધરૂપં ગહેત્વા બોધિમણ્ડે પલ્લઙ્કેન નિસિન્નબુદ્ધસરીરસિરિં દસ્સેન્તિ. દ્વત્તિંસ મહાપુરિસલક્ખણાનિ અસીતિ અનુબ્યઞ્જનાનિ બ્યામપ્પભાતિ સબ્બં પરિપુણ્ણમેવ હોતિ. તતો યમકપાટિહારિયદિવસે વિય પાટિહારિયં કત્વા દસ્સેન્તિ. તદા મનુસ્સભૂતસત્તો નામ તત્થ ગતો નત્થિ, દસસહસ્સચક્કવાળે પન દેવતા સબ્બાવ સન્નિપતિત્વા ''અજ્જ દસબલો પરિનિબ્બાયતિ, ઇતોદાનિ પટ્ઠાય અન્ધકારં ભવિસ્સતી''તિ પરિદેવન્તિ. અથ ધાતુસરીરતો તેજો સમુટ્ઠાય તં સરીરં અપણ્ણત્તિકભાવં ગમેતિ. ધાતુસરીરતો સમુટ્ઠિતા જાલા યાવ બ્રહ્મલોકા ઉગ્ગચ્છિસ્સતિ, સાસપમત્તાય સેસાયપિ ધાતુયા સતિ એકજાલાવ ભવિસ્સતિ. ધાતૂસુ પરિયાદાનં ગતાસુ પચ્છિજ્જિસ્સતિ. એવં મહન્તં આનુભાવં દસ્સેત્વા ધાતુયો અન્તરધાયન્તિ. તદા સન્નિપતિતા દેવસઙ્ઘા બુદ્ધાનં પરિનિબ્બુતદિવસે વિય દિબ્બગન્ધમાલાતૂરિયાદીહિ સક્કારં કત્વા તિક્ખત્તું પદક્ખિણં કત્વા વન્દિત્વા ''અનાગતે ઉપ્પજ્જનકં બુદ્ધં પસ્સિતું લભિસ્સામ ભગવા''તિ વત્વા સકસકટ્ઠાનમેવ ગચ્છન્તિ. ઇદં **ધાતુઅન્તરધાનં** નામ.

ઇમસ્સ પઞ્ચવિધસ્સ અન્તરધાનસ્સ પરિયત્તિઅન્તરધાનમેવ મૂલં. પરિયત્તિયા હિ અન્તરહિતાય પટિપત્તિ અન્તરધાયતિ, પરિયત્તિયા ઠિતાય પટિપત્તિ પતિટ્ઠાતિ. તેનેવ ઇમસ્મિં દીપે ચણ્ડાલતિસ્સમહાભયે સક્કો દેવરાજા મહાઉળુમ્પં માપેત્વા ભિક્ખૂનં આરોચાપેસિ ''મહન્તં ભયં ભવિસ્સતિ, ન સમ્મા દેવો વસ્સિસ્સતિ, ભિક્ખૂ પચ્ચયેહિ કિલમન્તા પરિયત્તિં સન્ધારેતું ન સક્ખિસ્સન્તિ, પરતીરં ગન્ત્વા અય્યેહિ જીવિતં રક્ખિતું વટ્ટતિ. ઇમં મહાઉળુમ્પં આરુય્હ ગચ્છથ, ભન્તે. યેસં એત્થ નિસજ્જટ્ઠાનં નપ્પહોતિ, તે કટ્ઠખણ્ડેપિ ઉરં ઠપેત્વા ગચ્છન્તુ, સબ્બેસમ્પિ ભયં ન ભવિસ્સતી''તિ. તદા સમુદ્દતીરં પત્વા સટ્ઠિ ભિક્ખૂ કતિકં કત્વા ''અમ્હાકં એત્થ ગમનકિચ્ચં નત્થિ, મયં ઇધેવ હુત્વા તેપિટકં રક્ખિસ્સામા''તિ તતો નિવત્તિત્વા દક્ખિણમલયજનપદં ગન્ત્વા કન્દમૂલપણ્ણેહિ જીવિકં કપ્પેન્તા વસિંસુ. કાયે વહન્તે નિસીદિત્વા સજ્ઝાયં કરોન્તિ, અવહન્તે વાલિકં ઉસ્સારેત્વા પરિવારેત્વા સીસાનિ એકટ્ઠાને કત્વા પરિયત્તિં સમ્મસન્તિ. ઇમિના નિયામેન દ્વાદસ સંવચ્છરાનિ સાટ્ઠકથં તેપિટકં પરિપુણ્ણં કત્વા ધારયિંસુ.

ભયે વૂપસન્તે સત્તસતા ભિક્ખૂ અત્તનો ગતટ્ઠાને સાટ્ઠકથે તેપિટકે એકક્ખરમ્પિ એકબ્યઞ્જનમ્પિ અનાસેત્વા ઇમમેવ દીપમાગમ્મ કલ્લગામજનપદે મણ્ડલારામવિહારં પવિસિંસુ. થેરાનં આગમનપ્પવત્તિં સુત્વા ઇમસ્મિં દીપે ઓહીના સટ્ઠિ ભિક્ખૂ ''થેરે પસ્સિસ્સામા''તિ ગન્ત્વા થેરેહિ સદ્ધિં તેપિટકં સોધેન્તા એકક્ખરમ્પિ એકબ્યઞ્જનમ્પિ અસમેન્તં નામ ન પસ્સિંસુ. તસ્મિં ઠાને થેરાનં અયં કથા ઉદપાદિ ''પરિયત્તિ નુ ખો સાસનસ્સ મૂલં , ઉદાહુ પટિપત્તી''તિ. પંસુકૂલિકત્થેરા ''પટિપત્તિમૂલ''ન્તિ આહંસુ, ધમ્મકથિકા ''પરિયત્તી''તિ . અથ ને થેરા ''તુમ્હાકં દ્વિન્નમ્પિ જનાનં વચનમત્તેનેવ ન કરોમ, જિનભાસિતં સુત્તં આહરથા''તિ આહંસુ. સુત્તં આહરિતું ન ભારોતિ ''ઇમે ચ, સુભદ્દ , ભિક્ખૂ સમ્મા વિહરેય્યું, અસુઞ્ઞો લોકો અરહન્તેહિ અસ્સાતિ (દી॰ નિ॰ ૨.૨૧૪). પટિપત્તિમૂલકં, મહારાજ, સત્થુસાસનં પટિપત્તિસારકં. પટિપત્તિયા ધરન્તાય તિટ્ઠતી''તિ (મિ॰ પ॰ ૪.૧.૭) સુત્તં આહરિંસુ. ઇમં સુત્તં સુત્વા ધમ્મકથિકા અત્તનો વાદઠપનત્થાય ઇમં સુત્તં આહરિંસુ –

''યાવ તિટ્ઠન્તિ સુત્તન્તા, વિનયો યાવ દિપ્પતિ;
તાવ દક્ખન્તિ આલોકં, સૂરિયે અબ્ભુટ્ઠિતે યથા.

''સુત્તન્તેસુ અસન્તેસુ, પમુટ્ઠે વિનયમ્હિ ચ;
તમો ભવિસ્સતિ લોકે, સૂરિયે અત્થઙ્ગતે યથા.

‘‘સુત્તન્તે રક્ખિતે સન્તે, પટિપત્તિ હોતિ રક્ખિતા;
પટિપત્તિયં ઠિતો ધીરો, યોગક્ખેમા ન ધંસતી’’તિ.

ઇમસ્મિં સુત્તે આહટે પંસુકૂલિકત્થેરા તુણ્હી અહેસું, ધમ્મકથિકત્થેરાનંયેવ વચનં પુરતો અહોસિ. યથા હિ ગવસતસ્સ વા ગવસહસ્સસ્સ વા અન્તરે પવેણિપાલિકાય ધેનુયા અસતિ સો વંસો સા પવેણિ ન ઘટીયતિ, એવમેવં આરદ્ધવિપસ્સકાનં ભિક્ખૂનં સતેપિ સહસ્સેપિ સંવિજ્જમાને પરિયત્તિયા અસતિ અરિયમગ્ગપટિવેધો નામ ન હોતિ. યથા ચ નિધિકુમ્ભિયા જાનનત્થાય પાસાણપિટ્ઠે અક્ખરેસુ ઠપિતેસુ યાવ અક્ખરાનિ ધરન્તિ, તાવ નિધિકુમ્ભિ નટ્ઠા નામ ન હોતિ. એવમેવં પરિયત્તિયા ધરમાનાય સાસનં અન્તરહિતં નામ ન હોતીતિ.

દુતિયપમાદાદિવગ્ગવણ્ણના.

૧૧. અધમ્મવગ્ગવણ્ણના

૧૪૦. એકાદસમે વગ્ગે **અધમ્મં અધમ્મો**તિઆદીનિ વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બાનિ. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવાતિ.

અધમ્મવગ્ગવણ્ણના.

૧૨. અનાપત્તિવગ્ગવણ્ણના

૧૫૦. દ્વાદસમે પન **અનાપત્તિં આપત્તી**તિઆદીસુ ‘‘અનાપત્તિ અજાનન્તસ્સ અથેય્યચિત્તસ્સ નમરણાધિપ્પાયસ્સ અનુલ્લપનાધિપ્પાયસ્સ નમોચનાધિપ્પાયસ્સા’’તિ તત્થ તત્થ વુત્તા અનાપત્તિ **અનાપત્તિ** નામ, ‘‘જાનન્તસ્સ થેય્યચિત્તસ્સા’’તિઆદિના નયેન વુત્તા આપત્તિ **આપત્તિ** નામ, પઞ્ચાપત્તિક્ખન્ધા **લહુકાપત્તિ** નામ, દ્વે આપત્તિક્ખન્ધા **ગરુકાપત્તિ** નામ. દ્વે આપત્તિક્ખન્ધા **દુટ્ઠુલ્લાપત્તિ** નામ, પઞ્ચાપત્તિક્ખન્ધા **અદુટ્ઠુલ્લાપત્તિ** નામ. છ આપત્તિક્ખન્ધા **સાવસેસાપત્તિ** નામ, એકો પારાજિકાપત્તિક્ખન્ધો **અનવસેસાપત્તિ** નામ. **સપ્પટિકમ્માપત્તિ** નામ સાવસેસાપત્તિયેવ, **અપ્પટિકમ્માપત્તિ** નામ અનવસેસાપત્તિયેવ. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવાતિ.

અનાપત્તિવગ્ગવણ્ણના.

૧૩. એકપુગ્ગલવગ્ગવણ્ણના

૧૭૦. એકપુગ્ગલવગ્ગસ્સ પઠમે **એકપુગ્ગલો**તિ એકો પુગ્ગલો. એત્થ **એકો**તિ દુતિયાદિપટિક્ખેપત્થો ગણનપરિચ્છેદો. **પુગ્ગલો**તિ સમ્મુતિકથા, ન પરમત્થકથા. બુદ્ધસ્સ હિ ભગવતો દુવિધા દેસના – સમ્મુતિદેસના, પરમત્થદેસના ચાતિ. તત્થ ''પુગ્ગલો સત્તો ઇત્થી પુરિસો ખત્તિયો બ્રાહ્મણો દેવો મારો''તિ એવરૂપા **સમ્મુતિદેસના**, ''અનિચ્ચં દુક્ખં અનત્તા ખન્ધા ધાતૂ આયતનાનિ સતિપટ્ઠાના''તિ એવરૂપા **પરમત્થદેસના**. તત્થ ભગવા યે સમ્મુતિવસેન દેસનં સુત્વા અત્થં પટિવિજ્ઝિત્વા મોહં પહાય વિસેસં અધિગન્તું સમત્થા, તેસં સમ્મુતિદેસનં દેસેતિ. યે પન પરમત્થવસેન દેસનં સુત્વા અત્થં પટિવિજ્ઝિત્વા મોહં પહાય વિસેસમધિગન્તું સમત્થા, તેસં પરમત્થદેસનં દેસેતિ.

તત્રાયં ઉપમા – યથા હિ દેસભાસાકુસલો તિણ્ણં વેદાનં અત્થસંવણ્ણનકો આચરિયો યે દમિળભાસાય વુત્તે અત્થં જાનન્તિ, તેસં દમિળભાસાય આચિક્ખતિ. યે અન્ધભાસાદીસુ અઞ્ઞતરાય ભાસાય , તેસં તાય તાય ભાસાય. એવં તે માણવકા છેકં બ્યત્તં આચરિયમાગમ્મ ખિપ્પમેવ સિપ્પં ઉગ્ગણ્હન્તિ. તત્થ આચરિયો વિય બુદ્ધો ભગવા, તયો વેદા વિય કથેતબ્બભાવે ઠિતાનિ તીણિ પિટકાનિ, દેસભાસાકોસલ્લમિવ સમ્મુતિપરમત્થકોસલ્લં, નાનાદેસભાસા માણવકા વિય સમ્મુતિપરમત્થવસેન પટિવિજ્ઝનસમત્થા વેનેય્યસત્તા, આચરિયસ્સ દમિળભાસાદિઆચિક્ખનં વિય ભગવતો સમ્મુતિપરમત્થવસેન દેસના વેદિતબ્બા. આહ ચેત્થ –

''દુવે સચ્ચાનિ અક્ખાસિ, સમ્બુદ્ધો વદતં વરો;
સમ્મુતિં પરમત્થઞ્ચ, તતિયં નુપલબ્ભતિ.

''સઙ્કેતવચનં સચ્ચં, લોકસમ્મુતિકારણા;
પરમત્થવચનં સચ્ચં, ધમ્માનં ભૂતકારણા.

''તસ્મા વોહારકુસલસ્સ, લોકનાથસ્સ સત્થુનો;
સમ્મુતિં વોહરન્તસ્સ, મુસાવાદો ન જાયતી''તિ.

અપિચ અટ્ઠહિ કારણેહિ ભગવા પુગ્ગલકથં કથેતિ – હિરોત્તપ્પદીપનત્થં, કમ્મસ્સકતાદીપનત્થં, પચ્ચત્તપુરિસકારદીપનત્થં, આનન્તરિયદીપનત્થં, બ્રહ્મવિહારદીપનત્થં, પુબ્બેનિવાસદીપનત્થં, દક્ખિણાવિસુદ્ધિદીપનત્થં, લોકસમ્મુતિયા અપ્પહાનત્થઞ્ચાતિ. ''ખન્ધધાતુઆયતનાનિ હિરિયન્તિ ઓત્તપ્પન્તી''તિ હિ વુત્તે મહાજનો ન જાનાતિ, સમ્મોહમાપજ્જતિ, પટિસત્તુ હોતિ ''કિમિદં ખન્ધધાતુઆયતનાનિ હિરિયન્તિ ઓત્તપ્પન્તિ નામા''તિ? ''ઇત્થી હિરિયતિ ઓત્તપ્પતિ, પુરિસો ખત્તિયો બ્રાહ્મણો દેવો મારો''તિ વુત્તે પન જાનાતિ, ન સમ્મોહમાપજ્જતિ, ન પટિસત્તુ હોતિ. તસ્મા ભગવા **હિરોત્તપ્પદીપનત્થં** પુગ્ગલકથં કથેતિ.

''ખન્ધા કમ્મસ્સકા, ધાતુયો આયતનાની''તિ વુત્તેપિ એસેવ નયો. તસ્મા ભગવા **કમ્મસ્સકતાદીપનત્થં** પુગ્ગલકથં કથેતિ.

''વેળુવનાદયો મહાવિહારા ખન્ધેહિ કારાપિતા, ધાતૂહિ આયતનેહી''તિ વુત્તેપિ એસેવ નયો. તસ્મા ભગવા **પચ્ચત્તપુરિસકારદીપનત્થં** પુગ્ગલકથં કથેતિ.

‘‘ખન્ધા માતરં જીવિતા વોરોપેન્તિ, પિતરં, અરહન્તં, રુહિરુપ્પાદકમ્મં, સઙ્ઘભેદકમ્મં કરોન્તિ, ધાતુયો આયતનાની’’તિ વુત્તેપિ એસેવ નયો. તસ્મા ભગવા **આનન્તરિયદીપનત્થં** પુગ્ગલકથં કથેતિ.

‘‘ખન્ધા મેત્તાયન્તિ, ધાતુયો આયતનાની’’તિ વુત્તેપિ એસેવ નયો. તસ્મા ભગવા **બ્રહ્મવિહારદીપનત્થં** પુગ્ગલકથં કથેતિ.

‘‘ખન્ધા પુબ્બેનિવાસમનુસ્સરન્તિ, ધાતુયો આયતનાની’’તિ વુત્તેપિ એસેવ નયો. તસ્મા ભગવા **પુબ્બેનિવાસદીપનત્થં** પુગ્ગલકથં કથેતિ.

‘‘ખન્ધા દાનં પટિગ્ગણ્હન્તિ, ધાતુયો આયતનાની’’તિ વુત્તેપિ મહાજનો ન જાનાતિ, સમ્મોહં આપજ્જતિ, પટિસત્તુ હોતિ ‘‘કિમિદં ખન્ધધાતુઆયતનાનિ પટિગ્ગણ્હન્તિ નામા’’તિ? ‘‘પુગ્ગલા પટિગ્ગણ્હન્તિ સીલવન્તો કલ્યાણધમ્મો’’તિ વુત્તે પન જાનાતિ, ન સમ્મોહં આપજ્જતિ, ન પટિસત્તુ હોતિ. તસ્મા ભગવા **દક્ખિણાવિસુદ્ધિદીપનત્થં** પુગ્ગલકથં કથેતિ.

લોકસમ્મુતિઞ્ચ બુદ્ધા ભગવન્તો નપ્પજહન્તિ, લોકસમઞ્ઞાય લોકનિરુત્તિયા લોકાભિલાપે ઠિતાયેવ ધમ્મં દેસેન્તિ. તસ્મા ભગવા **લોકસમ્મુતિયા અપ્પહાનત્થમ્પિ** પુગ્ગલકથં કથેતિ.

ઇતિ એકો ચ સો પુગ્ગલો ચાતિ **એકપુગ્ગલો**. કેનટ્ઠેન એકપુગ્ગલો? અસદિસટ્ઠેન ગુણવિસિટ્ઠટ્ઠેન અસમસમટ્ઠેનાતિ. સો હિ દસન્નં પારમીનં પટિપાટિયા આવજ્જનં આદિં કત્વા બોધિસમ્ભારગુણેહિ ચેવ બુદ્ધગુણેહિ ચ સેસમહાજનેન અસદિસોતિ **અસદિસટ્ઠેનપિ** એકપુગ્ગલો. યે ચસ્સ તે ગુણા, તે સેસસત્તાનં ગુણેહિ વિસિટ્ઠાતિ **ગુણવિસિટ્ઠટ્ઠેનપિ** એકપુગ્ગલો. પુરિમકા સમ્માસમ્બુદ્ધા સબ્બસત્તેહિ અસમા, તેહિ સદ્ધિં અયમેવ એકો રૂપકાયગુણેહિ ચેવ નામકાયગુણેહિ ચ સમોતિ **અસમસમટ્ઠેનપિ** એકપુગ્ગલો.

લોકેતિ તયો લોકા – સત્તલોકો, ઓકાસલોકો, સઙ્ખારલોકોતિ. તેસં વિત્થારકથા વિસુદ્ધિમગ્ગે (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૧૩૫-૧૩૬) વુત્તા. તેસુ ઇધ સત્તલોકો અધિપ્પેતો. સત્તલોકે ઉપ્પજ્જમાનોપિ ચેસ ન દેવલોકે, ન બ્રહ્મલોકે, મનુસ્સલોકેયેવ ઉપ્પજ્જતિ. મનુસ્સલોકેપિ ન અઞ્ઞસ્મિં ચક્કવાળે, ઇમસ્મિંયેવ ચક્કવાળે ઉપ્પજ્જતિ. તત્રાપિ ન સબ્બટ્ઠાનેસુ.

‘‘પુરત્થિમાય દિસાય ગજઙ્ગલં નામ નિગમો, તસ્સ પરેન મહાસાલા, તતો પરા પચ્ચન્તિમા જનપદા, ઓરતો મજ્ઝે. પુરત્થિમદક્ખિણાય દિસાય સલ્લવતી નામ નદી, તતો પરા પચ્ચન્તિમા જનપદા, ઓરતો મજ્ઝે. દક્ખિણાય દિસાય સેતકણ્ણિકં નામ નિગમો, તતો પરા પચ્ચન્તિમા જનપદા, ઓરતો મજ્ઝે. પચ્છિમાય દિસાય થૂણં નામ બ્રાહ્મણગામો, તતો પરા પચ્ચન્તિમા જનપદા, ઓરતો મજ્ઝે. ઉત્તરાય દિસાય ઉસીરદ્ધજો નામ પબ્બતો, તતો પરા પચ્ચન્તિમા જનપદા, ઓરતો મજ્ઝે’’તિ (મહાવ॰ ૨૫૯) એવં પરિચ્છિન્ને આયામતો તિયોજનસતે વિત્થારતો અડ્ઢતેય્યયોજનસતે પરિક્ખેપતો નવયોજનસતે મજ્ઝિમદેસે ઉપ્પજ્જતિ. ન કેવલઞ્ચ તથાગતોવ, પચ્ચેકબુદ્ધા અગ્ગસાવકા અસીતિ મહાથેરા બુદ્ધમાતા બુદ્ધપિતા ચક્કવત્તી રાજા અઞ્ઞે ચ સારપ્પત્તા બ્રાહ્મણગહપતિકા એત્થેવ ઉપ્પજ્જન્તિ.

ઉપ્પજ્જમાનો ઉપ્પજ્જતીતિ ઇદં પન ઉભયમ્પિ વિપ્પકતવચનમેવ. ઉપ્પજ્જમાનો બહુજનહિતાય ઉપ્પજ્જતિ, ન અઞ્ઞેન કારણેનાતિ એવં પનેત્થ અત્થો વેદિતબ્બો. એવરૂપઞ્ચેત્થ લક્ખણં ન સક્કા એતં અઞ્ઞેન સદ્દલક્ખણેન પટિબાહિતું.

અપિચ ઉપ્પજ્જમાનો નામ, ઉપ્પજ્જતિ નામ, ઉપ્પન્નો નામાતિ અયમેત્થ ભેદો વેદિતબ્બો. એસ હિ દીપઙ્કરપાદમૂલતો પટ્ઠાય લદ્ધબ્યાકરણો બુદ્ધકારકે ધમ્મે પરિયેસન્તો દસ પારમિયો દિસ્વા ''ઇમે ધમ્મા મયા પૂરેતબ્બા''તિ કતસન્નિટ્ઠાનો દાનપારમિં પૂરેન્તોપિ **ઉપ્પજ્જમાનો** નામ. સીલપારમી...પે॰... ઉપેક્ખાપારમીતિ ઇમા દસ પારમિયો પૂરેન્તોપિ, દસ ઉપપારમિયો પૂરેન્તોપિ ઉપ્પજ્જમાનો નામ. દસ પરમત્થપારમિયો પૂરેન્તોપિ ઉપ્પજ્જમાનોવ નામ. પઞ્ચ મહાપરિચ્ચાગે પરિચ્ચજન્તોપિ ઉપ્પજ્જમાનો નામ. અત્તત્થચરિયં ઞાતત્થચરિયં લોકત્થચરિયં પૂરયમાનોપિ ઉપ્પજ્જમાનો નામ. કપ્પસતસહસ્સાધિકાનિ ચત્તારિ અસઙ્ખ્યેય્યાનિ બુદ્ધકારકે ધમ્મે મત્થકં પાપેન્તોપિ ઉપ્પજ્જમાનો નામ. વેસ્સન્તરત્તભાવં પહાય તુસિતપુરે પટિસન્ધિં ગહેત્વા સટ્ઠિવસ્સસતસહસ્સાધિકા સત્તપણ્ણાસવસ્સકોટિયો તિટ્ઠન્તોપિ ઉપ્પજ્જમાનો નામ. દેવતાહિ યાચિતો પઞ્ચમહાવિલોકિતં વિલોકેત્વા મહામાયાદેવિયા કુચ્છિમ્હિ પટિસન્ધિં ગણ્હન્તોપિ, અનૂનાધિકે દસ માસે ગબ્ભવાસં વસન્તોપિ ઉપ્પજ્જમાનો નામ. એકૂનતિંસ વસ્સાનિ અગારમજ્ઝે તિટ્ઠન્તોપિ ઉપ્પજ્જમાનો નામ. કામેસુ આદીનવં નેક્ખમ્મે ચ આનિસંસં દિસ્વા રાહુલભદ્દસ્સ જાતદિવસે છન્નસહાયો કણ્ડકં વાહનવરં આરુય્હ નિક્ખમન્તોપિ ઉપ્પજ્જમાનોવ નામ. તીણિ રજ્જાનિ અતિક્કમન્તોપિ અનોમાનદીતીરે પબ્બજન્તોપિ ઉપ્પજ્જમાનો નામ. છબ્બસ્સાનિ મહાપધાનં કરોન્તોપિ ઉપ્પજ્જમાનો નામ. પરિપક્કગતે ઞાણે ઓળારિકાહારં આહરન્તોપિ ઉપ્પજ્જમાનોવ નામ. સાયન્હસમયે વિસાખપુણ્ણમાય મહાબોધિમણ્ડં આરુય્હ મારબલં વિધમેત્વા પઠમયામે પુબ્બેનિવાસં અનુસ્સરિત્વા મજ્ઝિમયામે દિબ્બચક્ખું પરિસોધેત્વા પચ્છિમયામસમનન્તરે દ્વાદસઙ્ગં પટિચ્ચસમુપ્પાદં અનુલોમપટિલોમતો સમ્મસિત્વા સોતાપત્તિમગ્ગં પટિવિજ્ઝન્તોપિ ઉપ્પજ્જમાનોવ નામ. સોતાપત્તિફલક્ખણેપિ સકદાગામિમગ્ગક્ખણેપિ સકદાગામિફલક્ખણેપિ અનાગામિમગ્ગક્ખણેપિ અનાગામિફલક્ખણેપિ ઉપ્પજ્જમાનોવ નામ. અરહત્તમગ્ગક્ખણે પન **ઉપ્પજ્જતિ** નામ. અરહત્તફલક્ખણે **ઉપ્પન્નો** નામ. બુદ્ધાનં હિ સાવકાનં વિય ન પટિપાટિયા ઇદ્ધિવિધઞાણાદીનિ ઉપ્પજ્જન્તિ, સહેવ પન અરહત્તમગ્ગેન સકલોપિ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણાદિ ગુણરાસિ આગતોવ નામ હોતિ. તસ્મા તે નિપ્ફત્તસબ્બકિચ્ચત્તા અરહત્તફલક્ખણે ઉપ્પન્ના નામ હોન્તિ. ઇમસ્મિમ્પિ સુત્તે અરહત્તફલક્ખણંયેવ સન્ધાય ''ઉપ્પજ્જતી''તિ વેદિતબ્બો, ઉપ્પન્નો હોતીતિ અયઞ્હેત્થ અત્થો.

બહુજનહિતાયાતિ મહાજનસ્સ હિતત્થાય ઉપ્પજ્જતિ. **બહુજનસુખાયા**તિ મહાજનસ્સ સુખત્થાય ઉપ્પજ્જતિ. **લોકાનુકમ્પાયા**તિ સત્તલોકસ્સ અનુકમ્પં પટિચ્ચ ઉપ્પજ્જતિ. કતરસત્તલોકસ્સાતિ? યો તથાગતસ્સ ધમ્મદેસનં સુત્વા અમતપાનં પિવિત્વા ધમ્મં પટિવિજ્ઝિ, તસ્સ. ભગવતા હિ મહાબોધિમણ્ડે સત્તસત્તાહં વીતિનામેત્વા બોધિમણ્ડા ઇસિપતનં આગમ્મ ''દ્વેમે, ભિક્ખવે, અન્તા પબ્બજિતેન ન સેવિતબ્બા''તિ ધમ્મચક્કપ્પવત્તનસુત્તે (મહાવ॰ ૧૩; સં॰ નિ॰ ૫.૧૦૮૧) દેસિતે આયસ્મતા અઞ્ઞાસિકોણ્ડઞ્ઞત્થેરેન સદ્ધિં અટ્ઠારસકોટિસઙ્ખા બ્રહ્માનો અમતપાનં પિવિંસુ, એતસ્સ સત્તલોકસ્સ અનુકમ્પાય ઉપ્પન્નો. પઞ્ચમદિવસે અનત્તલક્ખણસુત્તન્તપરિયોસાને (મહાવ॰ ૨૦; સં॰ નિ॰ ૩.૫૯) પઞ્ચવગ્ગિયા થેરા અરહત્તે પતિટ્ઠહિંસુ, એતસ્સપિ સત્તલોકસ્સ અનુકમ્પાય ઉપ્પન્નો. તતો યસદારકપ્પમુખે પઞ્ચપણ્ણાસ પુરિસે અરહત્તે પતિટ્ઠાપેસિ, તતો કપ્પાસિકવનસણ્ડે તિંસ ભદ્દવગ્ગિયે તયો મગ્ગે ચ તીણિ ફલાનિ ચ સમ્પાપેસિ, એતસ્સપિ સત્તલોકસ્સ અનુકમ્પાય ઉપ્પન્નો. ગયાસીસે

આદિત્તપરિયાયસુત્તપરિયોસાને (મહાવ॰ ૫૪) જટિલસહસ્સં અરહત્તે પતિટ્ઠાપેસિ, તાલટ્ઠિવને બિમ્બિસારપ્પમુખા એકાદસ નહુતા બ્રાહ્મણગહપતિકા સત્થુ ધમ્મદેસનં સુત્વા સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિંસુ, એકં નહુતં સરણેસુ પતિટ્ઠિતં. તિરોકુટ્ટઅનુમોદનાવસાને ચતુરાસીતિયા પાણસહસ્સેહિ અમતપાનં પીતં. સુમનમાલાકારસમાગમે ચતુરાસીતિયા ચ. ધનપાલકસમાગમે દસહિ પાણસહસ્સેહિ, ખદિરઙ્ગારજાતકસમાગમે ચતુરાસીતિયા પાણસહસ્સેહિ, જમ્બુકઆજીવકસમાગમે ચતુરાસીતિયા ચ. આનન્દસેટ્ઠિસમાગમે ચતુરાસીતિયા ચ પાણસહસ્સેહિ અમતપાનં પીતં. પાસાણકચેતિયે પારાયનસુત્તન્તકથાદિવસે ચુદ્દસ કોટિયો અમતપાનં પિવિંસુ. યમકપાટિહારિયદિવસે વીસતિ પાણકોટિયો, તાવતિંસભવને પણ્ડુકમ્બલસિલાય નિસીદિત્વા માતરં કાયસક્ખિં કત્વા સત્તપ્પકરણં અભિધમ્મં દેસેન્તસ્સ અસીતિ પાણકોટિયો, દેવોરોહને તિંસ પાણકોટિયો, સક્કપઞ્હસુત્તન્તે અસીતિ દેવતાસહસ્સાનિ અમતપાનં પિવિંસુ. મહાસમયસુત્તન્તે મઙ્ગલસુત્તન્તે ચૂળરાહુલોવાદે સમચિત્તપટિપદાયાતિ ઇમેસુ ચતૂસુ ઠાનેસુ અભિસમયં પત્તસત્તાનં પરિચ્છેદો નત્થિ. એતસ્સપિ સત્તલોકસ્સ અનુકમ્પાય ઉપ્પન્નોતિ. યાવજ્જદિવસા ઇતો પરં અનાગતે ચ સાસનં નિસ્સાય સગ્ગમોક્ખમગ્ગે પતિટ્ઠહન્તાનં વસેનાપિ અયમત્થો વેદિતબ્બો.

દેવમનુસ્સાનન્તિ ન કેવલં દેવમનુસ્સાનંયેવ, અવસેસાનં નાગસુપણ્ણાદીનમ્પિ અત્થાય હિતાય સુખાયેવ ઉપ્પન્નો. સહેતુકપટિસન્ધિકે પન મગ્ગફલસચ્છિકિરિયાય ભબ્બે પુગ્ગલે દસ્સેતું એતં વુત્તં. તસ્મા એતેસમ્પિ અત્થાય હિતાય સુખાયેવ ઉપ્પન્નોતિ વેદિતબ્બો.

કતમો એકપુગ્ગલોતિ અયં પુચ્છા. પુચ્છા ચ નામેસા પઞ્ચવિધા હોતિ – અદિટ્ઠજોતના પુચ્છા, દિટ્ઠસંસન્દના પુચ્છા, વિમતિચ્છેદના પુચ્છા, અનુમતિપુચ્છા, કથેતુકમ્યતાપુચ્છાતિ.

તાસં ઇદં નાનત્તં – કતમા **અદિટ્ઠજોતના પુચ્છા**? પકતિયા લક્ખણં અઞ્ઞાતં હોતિ અદિટ્ઠં અતુલિતં અતીરિતં અવિભૂતં અભાવિતં. તસ્સ ઞાણાય દસ્સનાય તુલનાય તીરણાય વિભૂતત્થાય વિભાવનત્થાય પઞ્હં પુચ્છતિ, અયં અદિટ્ઠજોતના પુચ્છા.

કતમા **દિટ્ઠસંસન્દના પુચ્છા**? પકતિયા લક્ખણં ઞાતં હોતિ દિટ્ઠં તુલિતં તીરિતં વિભૂતં વિભાવિતં. સો અઞ્ઞેહિ પણ્ડિતેહિ સદ્ધિં સંસન્દનત્થાય પઞ્હં પુચ્છતિ, અયં દિટ્ઠસંસન્દના પુચ્છા.

કતમા **વિમતિચ્છેદના પુચ્છા**? પકતિયા સંસયપક્ખન્તો હોતિ વિમતિપક્ખન્તો દ્વેળ્હકજાતો ''એવં નુ ખો, ન નુ ખો, કિં નુ ખો, કથં નુ ખો''તિ. સો વિમતિચ્છેદનત્થાય પઞ્હં પુચ્છતિ, અયં વિમતિચ્છેદના પુચ્છા.

કતમા **અનુમતિપુચ્છા**? ભગવા હિ ભિક્ખૂનં અનુમતિયા પઞ્હં પુચ્છતિ – ''તં કિં મઞ્ઞથ, ભિક્ખવે, રૂપં નિચ્ચં વા અનિચ્ચં વા''તિ? ''અનિચ્ચં, ભન્તે''. ''યં પનાનિચ્ચં, દુક્ખં વા તં સુખં વા''તિ? ''દુક્ખં, ભન્તે''. ''યં પનાનિચ્ચં દુક્ખં વિપરિણામધમ્મં, કલ્લં નુ ખો તં સમનુપસ્સિતું એતં મમ, એસોહમસ્મિ, એસો મે અત્તા''તિ? ''નો હેતં, ભન્તે''તિ, અયં અનુમતિપુચ્છા.

કતમા **કથેતુકમ્યતાપુચ્છા**? ભગવા ભિક્ખૂનં કથેતુકમ્યતાય પઞ્હં પુચ્છતિ – ''ચત્તારોમે, ભિક્ખવે, સતિપટ્ઠાના. કતમે ચત્તારો''તિ? અયં કથેતુકમ્યતાપુચ્છાતિ.

તત્થ બુદ્ધાનં પુરિમા તિસ્સો પુચ્છા નત્થિ. કસ્મા? બુદ્ધાનં હિ તીસુ અદ્ધાસુ કિઞ્ચિ સઙ્ખતં અદ્ધાવિમુત્તં વા અસઙ્ખતં અદિટ્ઠં અજાનિતં અતુલિતં અતીરિતં અવિભૂતં અવિભાવિતં નામ નત્થિ, તસ્મા તેસં અદિટ્ઠજોતનાપુચ્છા નત્થિ. યં પન ભગવતા અત્તનો ञાણેન પટિવિદ્ધં, તસ્સ અઞ્ઞેન સમણેન વા બ્રાહ્મણેન વા દેવેન વા મારેન વા બ્રહ્મુના વા સદ્ધિં સંસન્દનકિચ્ચં નત્થિ. તેનસ્સ દિટ્ઠસંસન્દનાપુચ્છા નત્થિ. યસ્મા પનેસ અકથંકથી તિણ્ણવિચિકિચ્છો સબ્બધમ્મેસુ વિહતસંસયો, તેનસ્સ વિમતિચ્છેદનાપુચ્છા નત્થિ. ઇતરા પન દ્વે પુચ્છા ભગવતો અત્થિ, તાસુ અયં કથેતુકમ્યતાપુચ્છાતિ વેદિતબ્બા.

ઇદાનિ તાય પુચ્છાય પુટ્ઠં એકપુગ્ગલં વિભાવેન્તો **તથાગતો અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો**તિ આહ. તત્થ **તથાગતો**તિ અટ્ઠહિ કારણેહિ ભગવા તથાગતો – તથા આગતોતિ તથાગતો, તથા ગતોતિ તથાગતો, તથલક્ખણં આગતોતિ તથાગતો, તથધમ્મે યાથાવતો અભિસમ્બુદ્ધોતિ તથાગતો, તથદસ્સિતાય તથાગતો, તથવાદિતાય તથાગતો, તથાકારિતાય તથાગતો, અભિભવનટ્ઠેન તથાગતોતિ.

કથં ભગવા **તથા આગતોતિ તથાગતો**? યથા સબ્બલોકહિતાય ઉસ્સુક્કમાપન્ના પુરિમકા સમ્માસમ્બુદ્ધા આગતા, યથા વિપસ્સી ભગવા આગતો, યથા સિખી ભગવા, યથા વેસ્સભૂ ભગવા, યથા કકુસન્ધો ભગવા, યથા કોણાગમનો ભગવા, યથા કસ્સપો ભગવા આગતોતિ. કિં વુત્તં હોતિ? યેન અભિનીહારેન એતે ભગવન્તો આગતા, તેનેવ અમ્હાકમ્પિ ભગવા આગતો. અથ વા યથા વિપસ્સી ભગવા...પે॰... યથા કસ્સપો ભગવા દાનપારમિં પૂરેત્વા, સીલનેક્ખમ્મપઞ્ઞાવીરિયખન્તિસચ્ચાધિટ્ઠાનમેત્તાઉપેક્ખાપારમિં પૂરેત્વા ઇમા દસ પારમિયો, દસ ઉપપારમિયો, દસ પરમત્થપારમિયોતિ સમતિંસ પારમિયો પૂરેત્વા, અઙ્ગપરિચ્ચાગં નયનધનરજ્જપુત્તદારપરિચ્ચાગન્તિ ઇમે પઞ્ચ મહાપરિચ્ચાગે પરિચ્ચજિત્વા, પુબ્બયોગપુબ્બચરિયધમ્મક્ખાનઞાતત્થચરિયાદયો પૂરેત્વા બુદ્ધિચરિયાય કોટિં પત્વા આગતો, તથા અમ્હાકમ્પિ ભગવા આગતો. યથા ચ વિપસ્સી ભગવા ...પે॰... કસ્સપો ભગવા ચત્તારો સતિપટ્ઠાને ચત્તારો સમ્મપ્પધાને ચત્તારો ઇદ્ધિપાદે પઞ્ચિન્દ્રિયાનિ પઞ્ચ બલાનિ સત્ત બોજ્ઝઙ્ગે અરિયં અટ્ઠઙ્ગિકં મગ્ગં ભાવેત્વા બ્રૂહેત્વા આગતો, તથા અમ્હાકમ્પિ ભગવા આગતોતિ તથાગતો.

> ''યથેવ લોકમ્હિ વિપસ્સિઆદયો,
> સબ્બઞ્ઞુભાવં મુનયો ઇધાગતા;
> તથા અયં સક્યમુનીપિ આગતો,
> તથાગતો વુચ્ચતિ તેન ચક્ખુમા''તિ.

એવં તથા આગતોતિ તથાગતો.

કથં **તથા ગતોતિ તથાગતો**? યથા સમ્પતિજાતો વિપસ્સી ભગવા ગતો...પે॰... કસ્સપો ભગવા ગતો. કથઞ્ચ સો ગતોતિ? સો હિ સમ્પતિજાતોવ સમેહિ પાદેહિ પથવિયં પતિટ્ઠાય ઉત્તરાભિમુખો સત્તપદવીતિહારેન ગતો. યથાહ – ''સમ્પતિજાતો, આનન્દ, બોધિસત્તો સમેહિ પાદેહિ પથવિયં પતિટ્ઠહિત્વા ઉત્તરાભિમુખો સત્તપદવીતિહારેન ગચ્છતિ સેતમ્હિ છત્તે અનુધારિયમાને, સબ્બા ચ દિસા અનુવિલોકેતિ, આસભિઞ્ચ વાચં ભાસતિ 'અગ્ગોહમસ્મિ લોકસ્સ, જેટ્ઠોહમસ્મિ લોકસ્સ, સેટ્ઠોહમસ્મિ લોકસ્સ, અયમન્તિમા જાતિ, નત્થિ દાનિ પુનબ્ભવો'''તિ (મ॰ નિ॰ ૩.૨૦૭). તઞ્ચસ્સ ગમનં તથં અહોસિ અવિતથં અનેકેસં વિસેસાધિગમાનં પુબ્બનિમિત્તભાવેન. યઞ્હિ સો

સમ્પતિજાતોવ સમેહિ પાદેહિ પતિટ્ઠહિ, ઇદમસ્સ ચતુરિદ્ધિપાદપટિલાભસ્સ પુબ્બનિમિત્તં, ઉત્તરાભિમુખભાવો પન સબ્બલોકુત્તરભાવસ્સ પુબ્બનિમિત્તં, સત્તપદવીતિહારો સત્તબોજ્ઝઙ્ગરતનપટિલાભસ્સ, ‘‘સુવણ્ણદણ્ડા વીતિપતન્તિ ચામરા’’તિ (સુ॰ નિ॰ ૬૯૩) એત્થ વુત્તચામરુક્ખેપો પન સબ્બતિત્થિયનિમ્મથનસ્સ પુબ્બનિમિત્તં, સેતચ્છત્તધારણં અરહત્તફલવિમુત્તિવરવિમલસેતચ્છત્તપટિલાભસ્સ પુબ્બનિમિત્તં, સબ્બદિસાનુવિલોકનં સબ્બઞ્ઞુતાનાવરણઞાણપટિલાભસ્સ પુબ્બનિમિત્તં, આસભિવાચાભાસનં અપ્પટિવત્તિયવરધમ્મચક્કપ્પવત્તનસ્સ પુબ્બનિમિત્તં. તથા અયં ભગવાપિ ગતો. તઞ્ચસ્સ ગમનં કથં અહોસિ અવિતથં તેસંયેવ વિસેસાધિગમાનં પુબ્બનિમિત્તભાવેન. તેનાહુ પોરાણા –

> ‘‘મુહુત્તજાતોવ ગવમ્પતી યથા,
> સમેહિ પાદેહિ ફુસી વસુન્ધરં;
> સો વિક્કમી સત્ત પદાનિ ગોતમો,
> સેતઞ્ચ છત્તં અનુધારયું મરૂ.
>
> ‘‘ગન્ત્વાન સો સત્ત પદાનિ ગોતમો,
> દિસા વિલોકેસિ સમા સમન્તતો;
> અટ્ઠઙ્ગુપેતં ગિરમબ્ભુદીરયિ,
> સીહો યથા પબ્બતમુદ્ધનિટ્ઠિતો’’તિ.

એવં તથા ગતોતિ તથાગતો.

અથ વા યથા વિપસ્સી ભગવા…પે॰… યથા કસ્સપો ભગવા, અયમ્પિ ભગવા તથેવ નેક્ખમ્મેન કામચ્છન્દં પહાય ગતો, અબ્યાપાદેન બ્યાપાદં, આલોકસઞ્ઞાય થિનમિદ્ધં, અવિક્ખેપેન ઉદ્ધચ્ચકુક્કુચ્ચં, ધમ્મવવત્થાનેન વિચિકિચ્છં પહાય ગતો, ઞાણેન અવિજ્જં પદાલેત્વા ગતો, પામોજ્જેન અરતિં વિનોદેત્વા, પઠમજ્ઝાનેન નીવરણકવાટં ઉગ્ઘાટેત્વા, દુતિયજ્ઝાનેન વિતક્કવિચારં વૂપસમેત્વા, તતિયજ્ઝાનેન પીતિં વિરાજેત્વા, ચતુત્થજ્ઝાનેન સુખદુક્ખં પહાય, આકાસાનઞ્ચાયતનસમાપત્તિયા રૂપસઞ્ઞાપટિઘસઞ્ઞાનાનત્તસઞ્ઞાયો સમતિક્કમિત્વા, વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનસમાપત્તિયા આકાસાનઞ્ચાયતનસઞ્ઞં, આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનસમાપત્તિયા વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનસઞ્ઞં, નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનસમાપત્તિયા આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનસઞ્ઞં સમતિક્કમિત્વા ગતો.

અનિચ્ચાનુપસ્સનાય નિચ્ચસઞ્ઞં પહાય, દુક્ખાનુપસ્સનાય સુખસઞ્ઞં, અનત્તાનુપસ્સનાય અત્તસઞ્ઞં, નિબ્બિદાનુપસ્સનાય નન્દિં, વિરાગાનુપસ્સનાય રાગં, નિરોધાનુપસ્સનાય સમુદયં, પટિનિસ્સગ્ગાનુપસ્સનાય આદાનં, ખયાનુપસ્સનાય ઘનસઞ્ઞં, વયાનુપસ્સનાય આયૂહનં, વિપરિણામાનુપસ્સનાય ધુવસઞ્ઞં, અનિમિત્તાનુપસ્સનાય નિમિત્તસઞ્ઞં, અપ્પણિહિતાનુપસ્સનાય પણિધિં, સુઞ્ઞતાનુપસ્સનાય અભિનિવેસં, અધિપઞ્ઞાધમ્મવિપસ્સનાય સારાદાનાભિનિવેસં, યથાભૂતઞાણદસ્સનેન સમ્મોહાભિનિવેસં, આદીનવાનુપસ્સનાય આલયાભિનિવેસં, પટિસઙ્ખાનુપસ્સનાય અપ્પટિસઙ્ખં, વિવટ્ટાનુપસ્સનાય સંયોગાભિનિવેસં, સોતાપત્તિમગ્ગેન દિટ્ઠેકટ્ઠે કિલેસે ભઞ્જિત્વા, સકદાગામિમગ્ગેન ઓળારિકે કિલેસે પહાય, અનાગામિમગ્ગેન અણુસહગતે કિલેસે સમુગ્ઘાતેત્વા, અરહત્તમગ્ગેન સબ્બકિલેસે સમુચ્છિન્દિત્વા ગતો. એવમ્પિ તથા ગતોતિ તથાગતો.

કથં **તથલક્ખણં આગતોતિ તથાગતો**? પથવીધાતુયા કક્ખળત્તલક્ખણં તથં અવિતથં, આપોધાતુયા પગ્ઘરણલક્ખણં, તેજોધાતુયા ઉણ્હત્તલક્ખણં, વાયોધાતુયા વિત્થમ્ભનલક્ખણં, આકાસધાતુયા અસમ્ફુટ્ઠલક્ખણં, વિઞ્ઞાણધાતુયા વિજાનનલક્ખણં.

રૂપસ્સ રુપ્પનલક્ખણં, વેદનાય વેદયિતલક્ખણં, સઞ્ઞાય સઞ્જાનનલક્ખણં, સઙ્ખારાનં અભિસઙ્ખરણલક્ખણં, વિઞ્ઞાણસ્સ વિજાનનલક્ખણં.

વિતક્કસ્સ અભિનિરોપનલક્ખણં, વિચારસ્સ અનુમજ્જનલક્ખણં, પીતિયા ફરણલક્ખણં, સુખસ્સ સાતલક્ખણં, ચિત્તેકગ્ગતાય અવિક્ખેપલક્ખણં, ફસ્સસ્સ ફુસનલક્ખણં.

સદ્ધિન્દ્રિયસ્સ અધિમોક્ખલક્ખણં, વીરિયિન્દ્રિયસ્સ પગ્ગહલક્ખણં, સતિન્દ્રિયસ્સ ઉપટ્ઠાનલક્ખણં, સમાધિન્દ્રિયસ્સ અવિક્ખેપલક્ખણં, પઞ્ઞિન્દ્રિયસ્સ પજાનનલક્ખણં.

સદ્ધાબલસ્સ અસ્સદ્ધિયે અકમ્પિયલક્ખણં, વીરિયબલસ્સ કોસજ્જે, સતિબલસ્સ મુટ્ઠસ્સચ્ચે, સમાધિબલસ્સ ઉદ્ધચ્ચે, પઞ્ઞાબલસ્સ અવિજ્જાય અકમ્પિયલક્ખણં.

સતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગસ્સ ઉપટ્ઠાનલક્ખણં, ધમ્મવિચયસમ્બોજ્ઝઙ્ગસ્સ પવિચયલક્ખણં, વીરિયસમ્બોજ્ઝઙ્ગસ્સ પગ્ગહલક્ખણં, પીતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગસ્સ ફરણલક્ખણં, પસ્સદ્ધિસમ્બોજ્ઝઙ્ગસ્સ વૂપસમલક્ખણં , સમાધિસમ્બોજ્ઝઙ્ગસ્સ અવિક્ખેપલક્ખણં, ઉપેક્ખાસમ્બોજ્ઝઙ્ગસ્સ પટિસઙ્ખાનલક્ખણં.

સમ્માદિટ્ઠિયા દસ્સનલક્ખણં, સમ્માસઙ્કપ્પસ્સ અભિનિરોપનલક્ખણં, સમ્માવાચાય પરિગ્ગહલક્ખણં, સમ્માકમ્મન્તસ્સ સમુટ્ઠાનલક્ખણં, સમ્માઆજીવસ્સ વોદાનલક્ખણં, સમ્માવાયામસ્સ પગ્ગહલક્ખણં, સમ્માસતિયા ઉપટ્ઠાનલક્ખણં, સમ્માસમાધિસ્સ અવિક્ખેપલક્ખણં.

અવિજ્જાય અઞ્ઞાણલક્ખણં, સઙ્ખારાનં ચેતનાલક્ખણં, વિઞ્ઞાણસ્સ વિજાનનલક્ખણં, નામસ્સ નમનલક્ખણં, રૂપસ્સ રુપ્પનલક્ખણં, સળાયતનસ્સ આયતનલક્ખણં, ફસ્સસ્સ ફુસનલક્ખણં, વેદનાય વેદયિતલક્ખણં, તણ્હાય હેતુલક્ખણં, ઉપાદાનસ્સ ગહણલક્ખણં, ભવસ્સ આયૂહનલક્ખણં, જાતિયા નિબ્બત્તિલક્ખણં, જરાય જીરણલક્ખણં, મરણસ્સ ચુતિલક્ખણં.

ધાતૂનં સુઞ્ઞતાલક્ખણં, આયતનાનં આયતનલક્ખણં, સતિપટ્ઠાનાનં ઉપટ્ઠાનલક્ખણં, સમ્મપ્પધાનાનં પદહનલક્ખણં, ઇદ્ધિપાદાનં ઇજ્ઝનલક્ખણં, ઇન્દ્રિયાનં અધિપતિલક્ખણં, બલાનં અકમ્પિયલક્ખણં, બોજ્ઝઙ્ગાનં નિય્યાનલક્ખણં, મગ્ગસ્સ હેતુલક્ખણં.

સચ્ચાનં તથલક્ખણં, સમથસ્સ અવિક્ખેપલક્ખણં, વિપસ્સનાય અનુપસ્સનાલક્ખણં, સમથવિપસ્સનાનં એકરસલક્ખણં, યુગનદ્ધાનં અનતિવત્તનલક્ખણં.

સીલવિસુદ્ધિયા સંવરણલક્ખણં, ચિત્તવિસુદ્ધિયા અવિક્ખેપલક્ખણં, દિટ્ઠિવિસુદ્ધિયા દસ્સનલક્ખણં.

ખયે ઞાણસ્સ સમુચ્છેદલક્ખણં, અનુપ્પાદે ઞાણસ્સ પસ્સદ્ધિલક્ખણં.

છન્દસ્સ મૂલલક્ખણં, મનસિકારસ્સ સમુટ્ઠાનલક્ખણં, ફસ્સસ્સ સમોધાનલક્ખણં, વેદનાય સમોસરણલક્ખણં, સમાધિસ્સ પમુખલક્ખણં, સતિયા આધિપતેય્યલક્ખણં, પઞ્ઞાય તતુત્તરિયલક્ખણં , વિમુત્તિયા સારલક્ખણં, અમતોગધસ્સ નિબ્બાનસ્સ પરિયોસાનલક્ખણં તથં અવિતથં. એવં તથલક્ખણં ઞાણગતિયા આગતો અવિરજ્ઝિત્વા પત્તો અનુપ્પત્તોતિ તથાગતો. એવં તથલક્ખણં આગતોતિ તથાગતો.

કથં **તથધમ્મે યાથાવતો અભિસમ્બુદ્ધોતિ તથાગતો**? તથધમ્મા નામ ચત્તારિ અરિયસચ્ચાનિ. યથાહ – ''ચત્તારિમાનિ, ભિક્ખવે, તથાનિ અવિતથાનિ અનઞ્ઞથાનિ. કતમાનિ ચત્તારિ? 'ઇદં દુક્ખ'ન્તિ, ભિક્ખવે, તથમેતં અવિતથમેતં અનઞ્ઞથમેત''ન્તિ (સં॰ નિ॰ ૫.૧૦૯૦) વિત્થારો. તાનિ ચ ભગવા અભિસમ્બુદ્ધો, તસ્મા તથાનં અભિસમ્બુદ્ધત્તા તથાગતોતિ વુચ્ચતિ. અભિસમ્બોધત્થો હિ એત્થ ગતસદ્દો.

અપિચ જરામરણસ્સ જાતિપચ્ચયસમ્ભૂતસમુદાગતટ્ઠો તથો અવિતથો અનઞ્ઞથો…પે॰… સઙ્ખારાનં અવિજ્જાપચ્ચયસમ્ભૂતસમુદાગતટ્ઠો તથો અવિતથો અનઞ્ઞથો. તથા અવિજ્જાય સઙ્ખારાનં પચ્ચયટ્ઠો, સઙ્ખારાનં વિઞ્ઞાણસ્સ પચ્ચયટ્ઠો…પે॰… જાતિયા જરામરણસ્સ પચ્ચયટ્ઠો તથો અવિતથો અનઞ્ઞથો. તં સબ્બં ભગવા અભિસમ્બુદ્ધો. તસ્માપિ તથાનં ધમ્માનં અભિસમ્બુદ્ધત્તા તથાગતોતિ વુચ્ચતિ. એવં તથધમ્મે યાથાવતો અભિસમ્બુદ્ધોતિ તથાગતો.

કથં **તથદસ્સિતાય તથાગતો**? ભગવા યં સદેવકે લોકે…પે॰… સદેવમનુસ્સાય અપરિમાણાસુ લોકધાતૂસુ અપરિમાણાનં સત્તાનં ચક્ખુદ્વારે આપાથં આગચ્છન્તં રૂપારમ્મણં નામ અત્થિ, તં સબ્બાકારતો જાનાતિ પસ્સતિ. એવં જાનતા પસ્સતા ચ તેન તં ઇટ્ઠાનિટ્ઠાદિવસેન વા દિટ્ઠસુતમુતવિઞ્ઞાતેસુ લબ્ભમાનકપદવસેન વા ''કતમં તં રૂપં રૂપાયતનં? યં રૂપં ચતુન્નં મહાભૂતાનં ઉપાદાય વણ્ણનિભા સનિદસ્સનં સપ્પટિઘં નીલં પીતક''ન્તિઆદિના (ધ॰ સ॰ ૬૧૬) નયેન અનેકેહિ નામેહિ તેરસહિ વારેહિ દ્વેપઞ્ઞાસાય નયેહિ વિભજ્જમાનં તથમેવ હોતિ, વિતથં નત્થિ. એસ નયો સોતદ્વારાદીસુપિ આપાથમાગચ્છન્તેસુ સદ્દાદીસુ. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા – ''યં, ભિક્ખવે, સદેવકસ્સ લોકસ્સ…પે॰… સદેવમનુસ્સાય દિટ્ઠં સુતં મુતં વિઞ્ઞાતં પત્તં પરિયેસિતં અનુવિચરિતં મનસા, તમહં જાનામિ, તમહં અબ્ભઞ્ઞાસિં, તં તથાગતસ્સ વિદિતં, તં તથાગતો ન ઉપટ્ઠાસી''તિ (અ॰ નિ॰ ૪.૨૪). એવં તથદસ્સિતાય તથાગતો. તત્થ તથદસ્સીઅત્થે તથાગતોતિ પદસમ્ભવો વેદિતબ્બો.

કથં **તથવાદિતાય તથાગતો**? યં રત્તિં ભગવા બોધિમણ્ડે અપરાજિતપલ્લઙ્કે નિસિન્નો તિણ્ણં મારાનં મત્થકં મદ્દિત્વા અનુત્તરં સમ્માસમ્બોધિં અભિસમ્બુદ્ધો, યઞ્ચ રત્તિં યમકસાલાનં અન્તરે અનુપાદિસેસાય નિબ્બાનધાતુયા પરિનિબ્બાયિ, એત્થન્તરે પઞ્ચચત્તાલીસવસ્સપરિમાણે કાલે પઠમબોધિયાપિ મજ્ઝિમબોધિયાપિ પચ્છિમબોધિયાપિ યં ભગવતા ભાસિતં સુત્તં ગેય્યં…પે॰… વેદલ્લં, સબ્બં તં અત્થતો ચ બ્યઞ્જનતો ચ અનુપવજ્જં અનૂનં અનધિકં સબ્બાકારપરિપુણ્ણં રાગમદનિમ્મદનં દોસમોહમદનિમ્મદનં, નત્થિ તત્થ વાલગ્ગમત્તમ્પિ અવક્ખલિતં, સબ્બં તં એકમુદ્દિકાય લઞ્છિતં વિય એકનાળિકાય મિતં વિય એકતુલાય તુલિતં વિય ચ તથમેવ હોતિ અવિતથં. તેનાહ – ''યઞ્ચ, ચુન્દ, રત્તિં તથાગતો અનુત્તરં સમ્માસમ્બોધિં અભિસમ્બુજ્ઝતિ, યઞ્ચ રત્તિં અનુપાદિસેસાય નિબ્બાનધાતુયા પરિનિબ્બાયતિ, યં એતસ્મિં અન્તરે ભાસતિ લપતિ નિદ્દિસતિ, સબ્બં તં તથેવ હોતિ નો અઞ્ઞથા. તસ્મા તથાગતોતિ વુચ્ચતી''તિ (દી॰ નિ॰ ૩.૧૮૮). ગદત્થો હિ એત્થ ગતસદ્દો. એવં તથવાદિતાય તથાગતો.

અપિચ આગદનં આગદો, વચનન્તિ અત્થો. તથો અવિપરીતો આગદો અસ્સાતિ દકારસ્સ તકારં કત્વા તથાગતોતિ એવમ્પેતસ્મિં અત્થે પદસિદ્ધિ વેદિતબ્બા.

કથં **તથાકારિતાય તથાગતો**? ભગવતો હિ વાચાય કાયો અનુલોમેતિ કાયસ્સપિ વાચા, તસ્મા યથાવાદી તથાકારી યથાકારી તથાવાદી ચ હોતિ. એવં ભૂતસ્સ ચસ્સ યથા વાચા, કાયોપિ તથા ગતો, પવત્તોતિ અત્થો. યથા ચ કાયો, વાચાપિ તથા ગતાતિ તથાગતો. તેનેવાહ – ''યથાવાદી, ભિક્ખવે, તથાગતો તથાકારી, યથાકારી તથાવાદી. ઇતિ યથાવાદી તથાકારી, યથાકારી તથાવાદી. તસ્મા 'તથાગતો'તિ વુચ્ચતી''તિ (અ॰ નિ॰ ૪.૨૩). એવં તથાકારિતાય તથાગતો.

કથં **અભિભવનટ્ઠેન તથાગતો**? ઉપરિ ભવગ્ગં હેટ્ઠા અવીચિં પરિયન્તં કત્વા તિરિયં અપરિમાણાસુ લોકધાતૂસુ સબ્બસત્તે અભિભવતિ સીલેનપિ સમાધિનાપિ પઞ્ઞાયપિ વિમુત્તિયાપિ, ન તસ્સ તુલા વા પમાણં વા અત્થિ, અતુલો અપ્પમેય્યો અનુત્તરો રાજરાજો દેવદેવો સક્કાનમતિસક્કો બ્રહ્માનમતિબ્રહ્મા. તેનાહ – ''સદેવકે લોકે, ભિક્ખવે…પે॰… સદેવમનુસ્સાય તથાગતો અભિભૂ અનભિભૂતો અઞ્ઞદત્થુ દસો વસવત્તી. તસ્મા 'તથાગતો'તિ વુચ્ચતી''તિ (અ॰ નિ॰ ૪.૨૩).

તત્રેવં પદસિદ્ધિ વેદિતબ્બા – અગદો વિય અગદો. કો પનેસ? દેસનાવિલાસો ચેવ પુઞ્ઞુસ્સયો ચ. તેન હેસ મહાનુભાવો ભિસક્કો દિબ્બાગદેન સપ્પે વિય સબ્બપરપ્પવાદિનો સદેવકઞ્ચ લોકં અભિભવતિ. ઇતિ સબ્બલોકાભિભવને તથો અવિપરીતો દેસનાવિલાસો ચેવ પુઞ્ઞુસ્સયો ચ અગદો અસ્સાતિ દકારસ્સ તકારં કત્વા તથાગતોતિ વેદિતબ્બો. એવં અભિભવનટ્ઠેન તથાગતો.

અપિચ તથાય ગતોતિપિ તથાગતો, તથં ગતોતિપિ તથાગતો, ગતોતિ અવગતો અતીતો પત્તો પટિપન્નોતિ અત્થો. તત્થ સકલલોકં તીરણપરિઞ્ઞાય તથાય ગતો અવગતોતિ તથાગતો. લોકસમુદયં પહાનપરિઞ્ઞાય તથાય ગતો અતીતોતિ તથાગતો, લોકનિરોધં સચ્છિકિરિયાય તથાય ગતો પત્તોતિ તથાગતો, લોકનિરોધગામિનિં પટિપદં તથાય ગતો પટિપન્નોતિ તથાગતો. તેન યં વુત્તં ભગવતા –

> ''લોકો, ભિક્ખવે, તથાગતેન અભિસમ્બુદ્ધો, લોકસ્મા તથાગતો વિસંયુત્તો. લોકસમુદયો, ભિક્ખવે, તથાગતેન અભિસમ્બુદ્ધો, લોકસમુદયો તથાગતસ્સ પહીનો. લોકનિરોધો, ભિક્ખવે, તથાગતેન અભિસમ્બુદ્ધો, લોકનિરોધો તથાગતસ્સ સચ્છિકતો. લોકનિરોધગામિની પટિપદા, ભિક્ખવે, તથાગતેન અભિસમ્બુદ્ધા, લોકનિરોધગામિની પટિપદા તથાગતસ્સ ભાવિતા. યં, ભિક્ખવે, સદેવકસ્સ લોકસ્સ…પે॰… સબ્બં તં તથાગતેન અભિસમ્બુદ્ધં. તસ્મા 'તથાગતો'તિ વુચ્ચતી''તિ (અ॰ નિ॰ ૪.૨૩).

તસ્સપિ એવં અત્થો વેદિતબ્બો. ઇદમ્પિ ચ તથાગતસ્સ તથાગતભાવદીપને મુખમત્તમેવ. સબ્બાકારેન પન તથાગતોવ તથાગતસ્સ તથાગતભાવં વણ્ણેય્ય.

અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધોતિ પદદ્વયે પન આરકત્તા, અરીનં અરાનઞ્ચ હતત્તા, પચ્ચયાદીનં અરહત્તા, પાપકરણે રહાભાવાતિ ઇમેહિ તાવ કારણેહિ અરહન્તિ વેદિતબ્બો. સમ્મા સામઞ્ચ સબ્બધમ્માનં બુદ્ધત્તા પન **સમ્માસમ્બુદ્ધો**તિ અયમેત્થ સઙ્ખેપો, વિત્થારતો પનેતં પદદ્વયં વિસુદ્ધિમગ્ગે (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૧૨૩ આદયો) બુદ્ધાનુસ્સતિવણ્ણનાયં પકાસિતન્તિ.

૧૭૧. દુતિયે **પાતુભાવો**તિ ઉપ્પત્તિ નિપ્ફત્તિ. **દુલ્લભો લોકસ્મિ**ન્તિ ઇમસ્મિં સત્તલોકે દુલ્લભો સુદુલ્લભો પરમદુલ્લભો. કસ્મા દુલ્લભોતિ? એકવારં દાનપારમિં પૂરેત્વા બુદ્ધેન ભવિતું ન સક્કા, દ્વે વારે દસ વારે વીસતિ વારે પઞ્ઞાસ વારે વારસતં વારસહસ્સં વારસતસહસ્સં વારકોટિસતસહસ્સમ્પિ દાનપારમિં પૂરેત્વા બુદ્ધેન ભવિતું ન સક્કા, તથા એકદિવસં દ્વે દિવસે દસ દિવસે વીસતિ દિવસે પઞ્ઞાસ દિવસે દિવસસતં દિવસસહસ્સં દિવસસતસહસ્સં દિવસકોટિસતસહસ્સં . એકમાસં દ્વે માસે...પે॰... માસકોટિસતસહસ્સં. એકસંવચ્છરં દ્વે સંવચ્છરે...પે॰... સંવચ્છરકોટિસતસહસ્સં. એકકપ્પં દ્વે કપ્પે...પે॰... કપ્પકોટિસતસહસ્સં. કપ્પાનં એકં અસઙ્ખ્યેય્યં દ્વે અસઙ્ખ્યેય્યાનિ તીણિ અસઙ્ખ્યેય્યાનિ દાનપારમિં પૂરેત્વા બુદ્ધેન ભવિતું ન સક્કા. સીલપારમીનેક્ખમ્મપારમી...પે॰... ઉપેક્ખાપારમીસુપિ એસેવ નયો. પચ્છિમકોટિયા પન કપ્પસતસહસ્સાધિકાનિ ચત્તારિ અસઙ્ખ્યેય્યાનિ દસ પારમિયો પૂરેત્વા બુદ્ધેન ભવિતું સક્કાતિ ઇમિના કારણેન દુલ્લભો.

૧૭૨. તતિયે **અચ્છરિયમનુસ્સો**તિ અચ્છરિયો મનુસ્સો. અચ્છરિયોતિ અન્ધસ્સ પબ્બતારોહણં વિય નિચ્ચં ન હોતીતિ અત્થો. અયં તાવ સદ્દનયો. અયં પન અટ્ઠકથાનયો – અચ્છરાયોગ્ગોતિ અચ્છરિયો, અચ્છરં પહરિત્વા પસ્સિતબ્બોતિ અત્થો. અપિચ ‘‘તથાગતસ્સ, ભિક્ખવે, અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ પાતુભાવા ચત્તારો અચ્છરિયા અબ્ભુતા ધમ્મા પાતુભવન્તી’’તિ (અ॰ નિ॰ ૪.૧૨૭) એવમાદીહિ અનેકેહિ અચ્છરિયબ્ભુતધમ્મેહિ સમન્નાગતત્તાપિ અચ્છરિયમનુસ્સો. આચિણ્ણમનુસ્સોતિપિ અચ્છરિયમનુસ્સો.

અભિનીહારસ્સ હિ સમ્પાદકે અટ્ઠ ધમ્મે સમોધાનેત્વા એકબુદ્ધસ્સ સમ્મુખે મહાબોધિમણ્ડે માનસં બન્ધિત્વા નિસજ્જનં નામ ન અઞ્ઞસ્સ કસ્સચિ આચિણ્ણં, સબ્બઞ્ઞુબોધિસત્તસ્સેવ આચિણ્ણં. તથા બુદ્ધાનં સન્તિકે બ્યાકરણં લભિત્વા અનિવત્તકેન હુત્વા વીરિયાધિટ્ઠાનં અધિટ્ઠાય બુદ્ધકારકધમ્માનં પૂરણમ્પિ ન અઞ્ઞસ્સ કસ્સચિ આચિણ્ણં, સબ્બઞ્ઞુબોધિસત્તસ્સેવ આચિણ્ણં. તથા પારમિયો ગબ્ભં ગણ્હાપેત્વા વેસ્સન્તરત્તભાવસદિસે અત્તભાવે ઠત્વા સબ્બાલઙ્કારપટિમણ્ડિતાનં હત્થીનં સત્તસતાનિ અસ્સાનં સત્તસતાનીતિ એવં સત્તસતકમહાદાનં દત્વા જાલિકુમારસદિસં પુત્તં, કણ્હાજિનાસદિસં ધીતરં, મદ્દીદેવિસદિસં ભરિયઞ્ચ દાનમુખે નિય્યાતેત્વા યાવતાયુકં ઠત્વા દુતિયે અત્તભાવે તુસિતભવને પટિસન્ધિગ્ગહણમ્પિ ન અઞ્ઞસ્સ કસ્સચિ આચિણ્ણં, સબ્બઞ્ઞુબોધિસત્તસ્સેવ આચિણ્ણં. તુસિતપુરે યાવતાયુકં ઠત્વા દેવતાનં આયાચનં સમ્પટિચ્છિત્વા પઞ્ચમહાવિલોકનં વિલોકેત્વા સતસ્સ સમ્પજાનસ્સ તુસિતપુરા ચવિત્વા મહાભોગકુલે પટિસન્ધિગ્ગહણમ્પિ ન અઞ્ઞસ્સ કસ્સચિ આચિણ્ણં, સબ્બઞ્ઞુબોધિસત્તસ્સેવ આચિણ્ણં. તથા પટિસન્ધિગ્ગહણદિવસે દસસહસ્સિલોકધાતુકમ્પનમ્પિ, સતસ્સ સમ્પજાનસ્સ માતુકુચ્છિયં નિવાસોપિ, સતસ્સ સમ્પજાનસ્સ માતુકુચ્છિતો નિક્ખમનદિવસે દસસહસ્સિલોકધાતુકમ્પનમ્પિ, સમ્પતિજાતસ્સ સત્તપદવીતિહારગમનમ્પિ, દિબ્બસેતચ્છત્त॰ ધારણમ્પિ, દિબ્બવાળબીજનુક્ખેપોપિ, સબ્બદિસાસુ સીહવિલોકનં વિલોકેત્વા અત્તના પટિસમં કઞ્ચિ સત્તં અદિસ્વા ‘‘અગ્ગોહમસ્મિ લોકસ્સા’’તિ એવં સીહનાદનદનમ્પિ, પરિપાકગતે ઞાણે મહાસમ્પત્તિં પહાય મહાભિનિક્ખમનમ્પિ, મહાબોધિમણ્ડે પલ્લઙ્કેન નિસિન્નસ્સ મારવિજયં આદિં કત્વા પુબ્બેનિવાસાનુસ્સતિદિબ્બચક્ખુવિસોધનાનિ કત્વા પચ્ચૂસસમયે સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણગુણરાસિપટિવિદ્ધક્ખણે દસસહસ્સિલોકધાતુકમ્પનમ્પિ, પઠમધમ્મદેસનાય અનુત્તરં તિપરિવટ્ટં ધમ્મચક્કપ્પવત્તનમ્પીતિ એવમાદિ સબ્બં ન અઞ્ઞસ્સ કસ્સચિ આચિણ્ણં, સબ્બઞ્ઞુબુદ્ધસ્સેવ આચિણ્ણં. એવં આચિણ્ણમનુસ્સોતિપિ અચ્છરિયમનુસ્સો.

૧૭૩. ચતુત્થે **કાલકિરિયા**તિ એકસ્મિં કાલે પાકટા કિરિયાતિ કાલકિરિયા. તથાગતો હિ પઞ્ચચત્તાલીસ વસ્સાનિ ઠત્વા તીણિ પિટકાનિ પઞ્ચ નિકાયે નવઙ્ગં સત્થુસાસનં ચતુરાસીતિ ધમ્મક્ખન્ધસહસ્સાનિ પકાસેત્વા

મહાજનં નિબ્બાનનિન્નં નિબ્બાનપોણં કત્વા યમકસાલાનમન્તરે નિપન્નો ભિક્ખુસઙ્ઘં આમન્તેત્વા અપ્પમાદેન ઓવદિત્વા સતો સમ્પજાનો અનુપાદિસેસાય નિબ્બાનધાતુયા પરિનિબ્બાયિ. અયમસ્સ કિરિયા યાવજ્જતના પાકટાતિ એકસ્મિં કાલે પાકટા કિરિયાતિ કાલકિરિયા. **અનુતપ્પા હોતી**તિ અનુતાપકરા હોતિ. તત્થ ચક્કવત્તિરઞ્ઞો કાલકિરિયા એકચક્કવાળે દેવમનુસ્સાનં અનુતાપકરા હોતિ. બુદ્ધાનં કાલકિરિયા દસસહસ્સચક્કવાળેસુ દેવમનુસ્સાનં અનુતાપકરા હોતિ. તેન વુત્તં – ''બહુનો જનસ્સ અનુતપ્પા હોતી''તિ.

૧૭૪. પઞ્ચમે **અદુતિયો**તિ દુતિયસ્સ બુદ્ધસ્સ અભાવા અદુતિયો. ચત્તારો હિ બુદ્ધા સુતબુદ્ધો, ચતુસચ્ચબુદ્ધો, પચ્ચેકબુદ્ધો, સબ્બઞ્ઞુબુદ્ધોતિ. તત્થ બહુસ્સુતો ભિક્ખુ **સુતબુદ્ધો** નામ . ખીણાસવો **ચતુસચ્ચબુદ્ધો** નામ . કપ્પસતસહસ્સાધિકાનિ દ્વે અસઙ્ખ્યેય્યાનિ પારમિયો પૂરેત્વા સામં પટિવિદ્ધપચ્ચેકબોધિઞાણો **પચ્ચેકબુદ્ધો** નામ. કપ્પસતસહસ્સાધિકાનિ ચત્તારિ વા અટ્ઠ વા સોળસ વા અસઙ્ખ્યેય્યાનિ પારમિયો પૂરેત્વા તિણ્ણં મારાનં મત્થકં મદ્દિત્વા પટિવિદ્ધસબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણો **સબ્બઞ્ઞુબુદ્ધો** નામ. ઇમેસુ ચતૂસુ બુદ્ધેસુ સબ્બઞ્ઞુબુદ્ધોવ અદુતિયો નામ. ન હિ તેન સદ્ધિં અઞ્ઞો સબ્બઞ્ઞુબુદ્ધો નામ ઉપ્પજ્જતિ.

અસહાયોતિ અત્તભાવેન વા પટિવિદ્ધધમ્મેહિ વા સદિસો સહાયો નામ અસ્સ નત્થીતિ અસહાયો. ''લદ્ધસહાયો ખો પન સો ભગવા સેખાનઞ્ચેવ પટિપદાન''ન્તિ ઇમિના પન પરિયાયેન સેખાસેખા બુદ્ધાનં સહાયા નામ હોન્તિ. **અપ્પટિમો**તિ પટિમા વુચ્ચતિ અત્તભાવો, તસ્સ અત્તભાવસદિસા અઞ્ઞા પટિમા નત્થીતિ અપ્પટિમો. યાપિ ચ મનુસ્સા સુવણ્ણરજતાદિમયા પટિમા કરોન્તિ, તાસુ વાલગ્ગમત્તમ્પિ ઓકાસં તથાગતસ્સ અત્તભાવસદિસં કાતું સમત્થો નામ નત્થીતિ સબ્બથાપિ અપ્પટિમો.

અપ્પટિસમોતિ અત્તભાવેનેવસ્સ પટિસમો નામ કોચિ નત્થીતિ અપ્પટિસમો. **અપ્પટિભાગો**તિ યે તથાગતેન ''ચત્તારો સતિપટ્ઠાના''તિઆદિના નયેન ધમ્મા દેસિતા, તેસુ ''ન ચત્તારો સતિપટ્ઠાના, તયો વા પઞ્ચ વા''તિઆદિના નયેન પટિભાગં કાતું સમત્થો નામ નત્થીતિ અપ્પટિભાગો. **અપ્પટિપુગ્ગલો**તિ અઞ્ઞો કોચિ ''અહં બુદ્ધો''તિ એવં પટિઞ્ઞં કાતું સમત્થો પુગ્ગલો નત્થીતિ અપ્પટિપુગ્ગલો. **અસમો**તિ અપ્પટિપુગ્ગલત્તાવ સબ્બસત્તેહિ અસમો. **અસમસમો**તિ અસમા વુચ્ચન્તિ અતીતાનાગતા સબ્બઞ્ઞુબુદ્ધા, તેહિ અસમેહિ સમોતિ અસમસમો.

દ્વિપદાનં અગ્ગોતિ સમ્માસમ્બુદ્ધો અપદાનં દ્વિપદાનં ચતુપ્પદાનં બહુપ્પદાનં રૂપીનં અરૂપીનં સઞ્ઞીનં અસઞ્ઞીનં નેવસઞ્ઞીનાસઞ્ઞીનં સત્તાનં અગ્ગોવ. કસ્મા ઇધ દ્વિપદાનં અગ્ગોતિ વુત્તો? સેટ્ઠતરવસેન. ઇમસ્મિઞ્હિ લોકે સેટ્ઠો નામ ઉપ્પજ્જમાનો અપદચતુપ્પદબહુપ્પદેસુ ન ઉપ્પજ્જતિ, દ્વિપદેસુયેવ ઉપ્પજ્જતિ. કતરદ્વિપદેસૂતિ? મનુસ્સેસુ ચેવ દેવેસુ ચ. મનુસ્સેસુ ઉપ્પજ્જમાનો તિસહસ્સિમહાસહસ્સિલોકધાતું વસે વત્તેતું સમત્થો બુદ્ધો હુત્વા ઉપ્પજ્જતિ. દેવેસુ ઉપ્પજ્જમાનો દસસહસ્સિલોકધાતું વસવત્તી મહાબ્રહ્મા હુત્વા ઉપ્પજ્જતિ. સો તસ્સ કપ્પિયકારકો વા આરામિકો વા સમ્પજ્જતિ. ઇતિ તતોપિ સેટ્ઠતરવસેનેસ દ્વિપદાનં અગ્ગોતિ વુત્તો.

૧૭૫-૧૮૬. છટ્ઠાદીસુ **એકપુગ્ગલસ્સ, ભિક્ખવે, પાતુભાવા મહતો ચક્ખુસ્સ પાતુભાવો હોતી**તિ, ભિક્ખવે, એકપુગ્ગલસ્સ તથાગતસ્સ અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ પાતુભાવેન મહન્તસ્સ ચક્ખુસ્સ પાતુભાવો હોતિ. તસ્મિં પુગ્ગલે પાતુભૂતે તં પાતુભૂતમેવ હોતિ, ન વિના તસ્સ પાતુભાવેન પાતુભવતિ. **પાતુભાવો**તિ ઉપ્પત્તિ નિપ્ફત્તિ. કતમસ્સ ચક્ખુસ્સાતિ? પઞ્ઞાચક્ખુસ્સ. કીવરૂપસ્સાતિ? સારિપુત્તત્થેરસ્સ વિપસ્સનાપઞ્ઞાસદિસસ્સ મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરસ્સ સમાધિપઞ્ઞાસદિસસ્સાતિ. **આલોકા**દીસુપિ એસેવ નયો. ઉભિન્નં અગ્ગસાવકાનં

પઞ્ઞાઆલોકસદિસોયેવ હિ એત્થ આલોકો, પઞ્ઞાઓભાસસદિસોયેવ ઓભાસો અધિપ્પેતો. ‘‘મહતો ચક્ખુસ્સ, મહતો આલોકસ્સ, મહતો ઓભાસસ્સા’’તિ ઇમાનિ ચ પન તીણિપિ લોકિયલોકુત્તરમિસ્સકાનિ કથિતાનીતિ વેદિતબ્બાનિ.

છન્નં અનુત્તરિયાનન્તિ ઉત્તરિતરવિરહિતાનં છન્નં ઉત્તમધમ્માનં. તત્થ દસ્સનાનુત્તરિયં, સવનાનુત્તરિયં, લાભાનુત્તરિયં, સિક્ખાનુત્તરિયં, પારિચરિયાનુત્તરિયં, અનુસ્સતાનુત્તરિયન્તિ ઇમાનિ છ અનુત્તરિયાનિ. ઇમેસં પાતુભાવો હોતીતિ અત્થો. આયસ્મા હિ આનન્દત્થેરો સાયંપાતં તથાગતં ચક્ખુવિઞ્ઞાણેન દટ્ઠું લભતિ, ઇદં **દસ્સનાનુત્તરિયં**. અઞ્ઞોપિ સોતાપન્નો વા સકદાગામી વા અનાગામી વા આનન્દત્થેરો વિય તથાગતં દસ્સનાય લભતિ, ઇદમ્પિ દસ્સનાનુત્તરિયં . અપરો પન પુથુજ્જનકલ્યાણકો આનન્દત્થેરો વિય દસબલં દસ્સનાય લભિત્વા તં દસ્સનં વડ્ઢેત્વા સોતાપત્તિમગ્ગં પાપેતિ. ઇદં દસ્સનમેવ નામ, મૂલદસ્સનં પન દસ્સનાનુત્તરિયં નામ.

આનન્દત્થેરોયેવ ચ અભિક્ખણં દસબલસ્સ વચનં સોતવિઞ્ઞાણેન સોતું લભતિ, ઇદં **સવનાનુત્તરિયં**. અઞ્ઞેપિ સોતાપન્નાદયો આનન્દત્થેરો વિય તથાગતસ્સ વચનં સવનાય લભન્તિ, ઇદમ્પિ સવનાનુત્તરિયં. અપરો પન પુથુજ્જનકલ્યાણકો આનન્દત્થેરો વિય તથાગતસ્સ વચનં સોતું લભિત્વા તં સવનં વડ્ઢેત્વા સોતાપત્તિમગ્ગં પાપેતિ. ઇદં સવનમેવ નામ, મૂલસવનં પન સવનાનુત્તરિયં નામ.

આનન્દત્થેરોયેવ ચ દસબલે સદ્ધં પટિલભતિ, ઇદં **લાભાનુત્તરિયં**. અઞ્ઞેપિ સોતાપન્નાદયો આનન્દત્થેરો વિય દસબલે સદ્ધાપટિલાભં લભન્તિ, ઇદમ્પિ લાભાનુત્તરિયં. અપરો પન પુથુજ્જનકલ્યાણકો આનન્દત્થેરો વિય દસબલે સદ્ધાપટિલાભં લભિત્વા તં લાભં વડ્ઢેત્વા સોતાપત્તિમગ્ગં પાપેતિ, અયં લાભોયેવ નામ, મૂલલાભો પન લાભાનુત્તરિયં નામ.

આનન્દત્થેરોયેવ ચ દસબલસ્સ સાસને તિસ્સો સિક્ખા સિક્ખતિ, ઇદં **સિક્ખાનુત્તરિયં**. અઞ્ઞેપિ સોતાપન્નાદયો આનન્દત્થેરો વિય દસબલસ્સ સાસને તિસ્સો સિક્ખા સિક્ખન્તિ, ઇદમ્પિ સિક્ખાનુત્તરિયં. અપરો પન પુથુજ્જનકલ્યાણકો આનન્દત્થેરો વિય દસબલસ્સ સાસને તિસ્સો સિક્ખા સિક્ખિત્વા તા સિક્ખા વડ્ઢેત્વા સોતાપત્તિમગ્ગં પાપેતિ. અયં સિક્ખાયેવ નામ, મૂલસિક્ખા પન સિક્ખાનુત્તરિયં નામ.

આનન્દત્થેરોયેવ ચ અભિણ્હં દસબલં પરિચરતિ, ઇદં **પારિચરિયાનુત્તરિયં**. અઞ્ઞેપિ સોતાપન્નાદયો આનન્દત્થેરો વિય અભિણ્હં દસબલં પરિચરન્તિ, ઇદમ્પિ પારિચરિયાનુત્તરિયં. અપરો પન પુથુજ્જનકલ્યાણકો આનન્દત્થેરો વિય દસબલં પરિચરિત્વા તં પારિચરિયં વડ્ઢેત્વા સોતાપત્તિમગ્ગં પાપેતિ, અયં પારિચરિયાયેવ નામ, મૂલપારિચરિયા પન પારિચરિયાનુત્તરિયં નામ.

આનન્દત્થેરોયેવ ચ દસબલસ્સ લોકિયલોકુત્તરે ગુણે અનુસ્સરતિ, ઇદં **અનુસ્સતાનુત્તરિયં**. અઞ્ઞેપિ સોતાપન્નાદયો આનન્દત્થેરો વિય દસબલસ્સ લોકિયલોકુત્તરે ગુણે અનુસ્સરન્તિ, ઇદમ્પિ અનુસ્સતાનુત્તરિયં. અપરો પન પુથુજ્જનકલ્યાણકો આનન્દત્થેરો વિય દસબલસ્સ લોકિયલોકુત્તરે ગુણે અનુસ્સરિત્વા તં અનુસ્સતિં વડ્ઢેત્વા સોતાપત્તિમગ્ગં પાપેતિ, અયં અનુસ્સતિયેવ નામ, મૂલાનુસ્સતિ પન અનુસ્સતાનુત્તરિયં નામ. ઇમાનિ છ અનુત્તરિયાનિ, ઇમેસં પાતુભાવો હોતિ. ઇમાનિ ચ પન છ અનુત્તરિયાનિ લોકિયલોકુત્તરમિસ્સકાનિ કથિતાનીતિ વેદિતબ્બાનિ.

ચતુન્નં પટિસમ્ભિદાનં સચ્છિકિરિયા હોતીતિ ચતસ્સો હિ પટિસમ્ભિદાયો અત્થપટિસમ્ભિદા, ધમ્મપટિસમ્ભિદા, નિરુત્તિપટિસમ્ભિદા, પટિભાનપટિસમ્ભિદાતિ. તત્થ અત્થેસુ ઞાણં અત્થપટિસમ્ભિદા, ધમ્મેસુ ઞાણં ધમ્મપટિસમ્ભિદા, અત્થધમ્મનિરુત્તાભિલાપે ઞાણં નિરુત્તિપટિસમ્ભિદા , ઞાણેસુ ઞાણં પટિભાનપટિસમ્ભિદા. અયમેત્થ સઙ્ખેપો, વિત્થારો પનેતાસં અભિધમ્મે (વિભ॰ ૭૧૮ આદયો) આગતોયેવ. ઇમાસં ચતસ્સન્નં પટિસમ્ભિદાનં બુદ્ધુપ્પાદે પચ્ચક્ખકિરિયા હોતિ, ન વિના બુદ્ધુપ્પાદા. એતાસં સચ્છિકિરિયાતિ અત્થો. ઇમાપિ લોકિયલોકુત્તરાવ કથિતાતિ વેદિતબ્બા.

અનેકધાતુપટિવેધોતિ ''ચક્ખુધાતુ રૂપધાતૂ''તિઆદીનં અટ્ઠારસન્નં ધાતૂનં બુદ્ધુપ્પાદેયેવ પટિવેધો હોતિ, ન વિના બુદ્ધુપ્પાદેનાતિ અત્થો. **નાનાધાતુપટિવેધો**તિ એત્થ ઇમાવ અટ્ઠારસ ધાતુયો નાનાસભાવતો નાનાધાતુયોતિ વેદિતબ્બા. યો પનેતાસં ''નાનાસભાવા એતા''તિ એવં નાનાકરણતો પટિવેધો, અયં નાનાધાતુપટિવેધો નામ. **વિજ્જાવિમુત્તિફલસચ્છિકિરિયા**તિ એત્થ **વિજ્જા**તિ ફલે ઞાણં, **વિમુત્તી**તિ તદવસેસા ફલસમ્પયુત્તા ધમ્મા. **સોતાપત્તિફલસચ્છિકિરિયા**તિ સોતોતિ પઠમમગ્ગો, તેન સોતેન પત્તબ્બં ફલન્તિ સોતાપત્તિફલં. **સકદાગામિફલા**દીનિ પાકટાનેવ.

૧૮૭. **અનુત્તર**ન્તિ નિરુત્તરં. **ધમ્મચક્ક**ન્તિ સેટ્ઠચક્કં. ચક્કસદ્દો હેસ –

> ''ચતુબ્ભિ અટ્ઠજ્ઝગમા, અટ્ઠાહિપિ ચ સોળસ;
> સોળસાહિ ચ બાત્તિંસ, અત્રિચ્છં ચક્કમાસદો;
> ઇચ્છાહતસ્સ પોસસ્સ, ચક્કં ભમતિ મત્થકે''તિ. (જા॰ ૧.૧.૧૦૪; ૧.૫.૧૦૩) –

એત્થ ઉરચક્કે આગતો. ''ચક્કસમારુળ્હા જાનપદા પરિયાયન્તી''તિ (અ॰ નિ॰ ૩.૬૩; ૫.૫૪) એત્થ ઇરિયાપથચક્કે. ''અથ ખો સો, ભિક્ખવે, રથકારો યં તં ચક્કં છહિ માસેહિ નિટ્ઠિતં, તં પવત્તેસી''તિ (અ॰ નિ॰ ૩.૧૫) એત્થ દારુચક્કે. ''અદ્દસા ખો દોણો બ્રાહ્મણો ભગવતો પાદેસુ ચક્કાનિ સહસ્સારાની''તિ (અ॰ નિ॰ ૪.૩૬) એત્થ લક્ખણચક્કે. ''ચત્તારિમાનિ, ભિક્ખવે, ચક્કાનિ, યેહિ સમન્નાગતાનં દેવમનુસ્સાનં ચતુચક્કં વત્તતી''તિ (અ॰ નિ॰ ૪.૩૧) એત્થ સમ્પત્તિચક્કે. ''દિબ્બં ચક્કરતનં પાતુભવતી''તિ (દી॰ નિ॰ ૨.૨૪૩; મ॰ નિ॰ ૩.૨૫૬) એત્થ રતનચક્કે. ઇધ પન ધમ્મચક્કે આગતો.

પવત્તિતન્તિ એત્થ ધમ્મચક્કં અભિનીહરતિ નામ, અભિનીહટં નામ, ઉપ્પાદેતિ નામ, ઉપ્પાદિતં નામ, પવત્તેતિ નામ, પવત્તિતં નામાતિ અયં પભેદો વેદિતબ્બો. કુતો પટ્ઠાય ધમ્મચક્કં **અભિનીહરતિ** નામાતિ? યદા સુમેધબ્રાહ્મણો હુત્વા કામેસુ આદીનવં નેક્ખમ્મે ચ આનિસંસં દિસ્વા સત્તસતકમહાદાનં દત્વા ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા પઞ્ચ અભિઞ્ઞા અટ્ઠ સમાપત્તિયો નિબ્બત્તેતિ, તતો પટ્ઠાય ધમ્મચક્કં અભિનીહરતિ નામ.

કુતો પટ્ઠાય **અભિનીહટં** નામાતિ? યદા અટ્ઠ ધમ્મે સમોધાનેત્વા દીપઙ્કરપાદમૂલે મહાબોધિમણ્ડત્થાય માનસં બન્ધિત્વા ''બ્યાકરણં અલદ્ધા ન વુટ્ઠહિસ્સામી''તિ વીરિયાધિટ્ઠાનં અધિટ્ઠાય નિપન્નો દસબલસ્સ સન્તિકા બ્યાકરણં લભિ, તતો પટ્ઠાય ધમ્મચક્કં અભિનીહટં નામ.

કુતો પટ્ઠાય **ઉપ્પાદેતિ** નામાતિ? તતો પટ્ઠાય દાનપારમિં પૂરેન્તોપિ ધમ્મચક્કં ઉપ્પાદેતિ નામ. સીલપારમિં પૂરેન્તોપિ…પે॰… ઉપેક્ખાપારમિં પૂરેન્તોપિ ધમ્મચક્કં ઉપ્પાદેતિ નામ. દસ પારમિયો દસ ઉપપારમિયો દસ

પરમત્થપારમિયો પૂરેન્તોપિ, પઞ્ચ મહાપરિચ્ચાગે પરિચ્ચજન્તોપિ, ઞાતત્થચરિયં પૂરેન્તોપિ ધમ્મચક્કં ઉપ્પાદેતિ નામ. વેસ્સન્તરત્તભાવે ઠત્વા સત્તસતકમહાદાનં દત્વા પુત્તદારં દાનમુખે નિય્યાતેત્વા પારમિકૂટં ગહેત્વા તુસિતપુરે નિબ્બત્તિત્વા તત્થ યાવતાયુકં ઠત્વા દેવતાહિ આયાચિતો પટિઞ્ઞં દત્વા પઞ્ચમહાવિલોકનં વિલોકેન્તોપિ ધમ્મચક્કં ઉપ્પાદેતિયેવ નામ. માતુકુચ્છિયં પટિસન્ધિં ગણ્હન્તોપિ, પટિસન્ધિક્ખણે દસસહસ્સચક્કવાળં કમ્પેન્તોપિ, માતુકુચ્છિતો નિક્ખન્તદિવસે તથેવ લોકં કમ્પેન્તોપિ, સમ્પતિજાતો સત્ત પદાનિ ગન્ત્વા ''અગ્ગોમહસ્મી''તિ સીહનાદં નદન્તોપિ, એકૂનતિંસ સંવચ્છરાનિ અગારમજ્ઝે વસન્તોપિ, મહાભિનિક્ખમનં નિક્ખમન્તોપિ, અનોમાનદીતીરે પબ્બજન્તોપિ, મહાપધાને છબ્બસ્સાનિ વીરિયં કરોન્તોપિ, સુજાતાય દિન્નં મધુપાયાસં ભુઞ્જિત્વા સુવણ્ણપાતિં નદિયા પવાહેત્વા સાયન્હસમયે બોધિમણ્ડવરગતો પુરત્થિમં લોકધાતું ઓલોકેન્તો નિસીદિત્વા સૂરિયે ધરમાનેયેવ મારબલં વિધમેત્વા પઠમયામે પુબ્બેનિવાસં અનુસ્સરન્તોપિ, મજ્ઝિમયામે દિબ્બચક્ખું વિસોધેન્તોપિ, પચ્ચૂસકાલસમનન્તરે પચ્ચયાકારં સમ્મસિત્વા સોતાપત્તિમગ્ગં પટિવિજ્ઝન્તોપિ, સોતાપત્તિફલં સચ્છિકરોન્તોપિ, સકદાગામિમગ્ગં સકદાગામિફલં અનાગામિમગ્ગં અનાગામિફલં સચ્છિકરોન્તોપિ, અરહત્તમગ્ગં પટિવિજ્ઝન્તોપિ ધમ્મચક્કં ઉપ્પાદેતિયેવ નામ.

અરહત્તફલક્ખણે પન તેન ધમ્મચક્કં **ઉપ્પાદિતં** નામ. બુદ્ધાનઞ્હિ સકલલોકિયલોકુત્તરગુણરાસિ અરહત્તફલેનેવ સદ્ધિં ઇજ્ઝતિ. તસ્મા તેન તસ્મિં ખણે ધમ્મચક્કં ઉપ્પાદિતં નામ હોતિ.

કદા **પવત્તેતિ** નામ? બોધિમણ્ડે સત્તસત્તાહં વીતિનામેત્વા ઇસિપતને મિગદાયે અઞ્ઞાકોણ્ડઞ્ઞત્થેરં કાયસક્ખિં કત્વા ધમ્મચક્કપ્પવત્તનસુત્તન્તં દેસેન્તો ધમ્મચક્કં પવત્તેતિ નામ.

યદા પન અઞ્ઞાકોણ્ડઞ્ઞત્થેરેન દસબલસ્સ દેસનાઞાણાનુભાવનિબ્બત્તં સવનં લભિત્વા સબ્બપઠમં ધમ્મો અધિગતો, તતો પટ્ઠાય ધમ્મચક્કં **પવત્તિતં** નામ હોતીતિ વેદિતબ્બં. ધમ્મચક્કન્તિ ચેતં દેસનાઞાણસ્સપિ નામં પટિવેધઞાણસ્સપિ. તેસુ દેસનાઞાણં લોકિયં, પટિવેધઞાણં લોકુત્તરં. કસ્સ દેસનાપટિવેધઞાણન્તિ? ન અઞ્ઞસ્સ કસ્સચિ, સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સેવ દેસનાઞાણઞ્ચ પટિવેધઞાણઞ્ચાતિ વેદિતબ્બં.

સમ્મદેવાતિ હેતુના નયેન કારણેનેવ. **અનુપ્પવત્તેતી**તિ યથા પુરતો ગચ્છન્તસ્સ પચ્છતો ગચ્છન્તો તં અનુગચ્છતિ નામ, એવં પઠમતરં સત્થારા પવત્તિતં થેરો અનુપ્પવત્તેતિ નામ. કથં? સત્થા હિ ''ચત્તારોમે, ભિક્ખવે, સતિપટ્ઠાના. કતમે ચત્તારો''તિ કથેન્તો ધમ્મચક્કં પવત્તેતિ નામ, ધમ્મસેનાપતિ સારિપુત્તત્થેરોપિ ''ચત્તારોમે, આવુસો, સતિપટ્ઠાના''તિ કથેન્તો ધમ્મચક્કં અનુપ્પવત્તેતિ નામ. સમ્મપ્પધાનાદીસુપિ એસેવ નયો. ન કેવલઞ્ચ બોધિપક્ખિયધમ્મેસુ, ''ચત્તારિમાનિ, ભિક્ખવે, અરિયસચ્ચાનિ. ચત્તારોમે, ભિક્ખવે, અરિયવંસા''તિઆદીસુપિ અયં નયો નેતબ્બોવ. એવં સમ્માસમ્બુદ્ધો ધમ્મચક્કં પવત્તેતિ નામ, થેરો દસબલેન પવત્તિતં ધમ્મચક્કં અનુપ્પવત્તેતિ નામ.

એવં ધમ્મચક્કં અનુપ્પવત્તેન્તેન પન થેરેન ધમ્મો દેસિતોપિ પકાસિતોપિ સત્થારાવ દેસિતો પકાસિતો હોતિ. યો હિ કોચિ ભિક્ખુ વા ભિક્ખુની વા ઉપાસકો વા ઉપાસિકા વા દેવો વા સક્કો વા મારો વા બ્રહ્મા વા ધમ્મં દેસેતુ પકાસેતુ, સબ્બો સો સત્થારા દેસિતો પકાસિતોવ નામ હોતિ, સેસજનો પન લેખહારકપક્ખે ઠિતોવ નામ હોતિ. કથં? યથા હિ રઞ્ઞા દિન્નં પણ્ણં વાચેત્વા યં યં કમ્મં કરોન્તિ, તં તં કમ્મં યેન કેનચિ કતમ્પિ કારિતમ્પિ રઞ્ઞા કારિતન્તેવ વુચ્ચતિ. મહારાજા વિય હિ સમ્માસમ્બુદ્ધો. રાજપણ્ણં વિય તેપિટકં બુદ્ધવચનં. પણ્ણદાનં વિય

તેપિટકે નયમુખદાનં પણ્ણં વાચેત્વા તંતંકમ્માનં કરણં વિય ચતુન્નં પરિસાનં અત્તનો બલેન બુદ્ધવચનં ઉગ્ગણ્હિત્વા પરેસં દેસના પકાસના. તત્થ યથા પણ્ણં વાચેત્વા યેન કેનચિ કતમ્પિ કારિતમ્પિ તં કમ્મં રઞ્ઞા કારિતમેવ હોતિ, એવમેવ યેન કેનચિ દેસિતોપિ પકાસિતોપિ ધમ્મો સત્થારા દેસિતો પકાસિતોવ નામ હોતીતિ વેદિતબ્બો. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનત્થમેવાતિ.

એકપુગ્ગલવગ્ગવણ્ણના.

૧૪. એતદગ્ગવગ્ગો

(૧૪) ૧. પઠમએતદગ્ગવગ્ગો

એતદગ્ગપદવણ્ણના

૧૮૮. એતદગ્ગેસુ પઠમવગ્ગસ્સ પઠમે **એતદગ્ગન્તિ** એતં અગ્ગં. એત્થ ચ અયં અગ્ગસદ્દો આદિકોટિકોટ્ઠાસસેટ્ઠેસુ દિસ્સતિ. ‘‘અજ્જતગ્ગે, સમ્મ દોવારિક, આવરામિ દ્વારં નિગણ્ઠાનં નિગણ્ઠીન’’ન્તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૨.૭૦) હિ આદિમ્હિ દિસ્સતિ. ‘‘તેનેવ અઙ્ગુલગ્ગેન તં અઙ્ગુલગ્ગં પરામસેય્ય (કથા॰ ૪૪૧), ઉચ્છગ્ગં વેળગ્ગ’’ન્તિઆદીસુ કોટિયં. ‘‘અમ્બિલગ્ગં વા મધુરગ્ગં વા તિત્તકગ્ગં વા (સં॰ નિ॰ ૫.૩૭૪), અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, વિહારગ્ગેન વા પરિવેણગ્ગેન વા ભાજેતુ’’ન્તિઆદીસુ (ચૂળવ॰ ૩૧૮) કોટ્ઠાસે. ‘‘યાવતા, ભિક્ખવે, સત્તા અપદા વા...પે॰... તથાગતો તેસં અગ્ગમક્ખાયતી’’તિઆદીસુ (અ॰ નિ॰ ૪.૩૪; ઇતિવુ॰ ૯૦) સેટ્ઠે. સ્વાયમિધ કોટિયમ્પિ વટ્ટતિ સેટ્ઠેપિ. તે હિ થેરા અત્તનો અત્તનો ઠાને કોટિભૂતાતિપિ અગ્ગા, સેટ્ઠભૂતાતિપિ. તસ્મા એતદગ્ગન્તિ એસા કોટિ એસો સેટ્ઠોતિ અયમેત્થ અત્થો. એસેવ નયો સબ્બસુત્તેસુ.

અયઞ્ચ એતદગ્ગસન્નિક્ખેપો નામ ચતૂહિ કારણેહિ લબ્ભતિ અટ્ઠુપ્પત્તિતો આગમનતો ચિણ્ણવસિતો ગુણાતિરેકતોતિ. તત્થ કોચિ થેરો એકેન કારણેન એતદગ્ગટ્ઠાનં લભતિ, કોચિ દ્વીહિ, કોચિ તીહિ, કોચિ સબ્બેહેવ ચતૂહિપિ આયસ્મા સારિપુત્તત્થેરો વિય. સો હિ અટ્ઠુપ્પત્તિતોપિ મહાપઞ્ઞતાય એતદગ્ગટ્ઠાનં લભિ આગમનાદીહિપિ. કથં? એકસ્મિં હિ સમયે સત્થા જેતવનમહાવિહારે વિહરન્તો કણ્ડમ્બરુક્ખમૂલે તિત્થિયમદ્દનં યમકપાટિહારિયં દસ્સેત્વા ‘‘કહં નુ ખો પુરિમબુદ્ધા યમકપાટિહારિયં કત્વા વસ્સં ઉપગચ્છન્તી’’તિ આવજ્જેન્તો ‘‘તાવતિંસભવને’’તિ ઞત્વા દ્વે પદન્તરાનિ દસ્સેત્વા તતિયેન પદેન તાવતિંસભવને પચ્ચુટ્ઠાસિ. સક્કો દેવરાજા ભગવન્તં દિસ્વા પણ્ડુકમ્બલસિલાતો ઉટ્ઠાય સદ્ધિં દેવગણેન પચ્ચુગ્ગમનં અગમાસિ. દેવા ચિન્તયિંસુ – ‘‘સક્કો દેવરાજા દેવગણપરિવુતો સટ્ઠિયોજનાયામાય પણ્ડુકમ્બલસિલાય નિસીદિત્વા સમ્પત્તિં અનુભવતિ, બુદ્ધાનં નામ નિસિન્નકાલતો પટ્ઠાય ન સક્કા અઞ્ઞેન એત્થ હત્થમ્પિ ઠપેતુ’’ન્તિ. સત્થાપિ તત્થ નિસિન્નો તેસં ચિત્તાચારં ઞત્વા મહાપંસુકૂલિકો વિય મુણ્ડપીઠકં સબ્બમેવ પણ્ડુકમ્બલસિલં અવત્થરિત્વા નિસીદિ. એવં નિસીદન્તો પન અત્તનો વા સરીરં મહન્તં કત્વા માપેસિ, પણ્ડુકમ્બલસિલં વા ખુદ્દકં અકાસીતિ ન સલ્લક્ખેતબ્બં. અચિન્તેય્યો હિ બુદ્ધવિસયો. એવં નિસિન્નો પન માતરં કાયસક્ખિં કત્વા દસસહસ્સચક્કવાળદેવતાનં ‘‘કુસલા ધમ્મા અકુસલા ધમ્મા અબ્યાકતા ધમ્મા’’તિ અભિધમ્મપિટકં દેસેસિ.

પાટિહારિયટ્ઠાનેપિ સબ્બાપિ દ્વાદસયોજનિકા પરિસા અનુરુદ્ધત્થેરં ઉપસઙ્કમિત્વા ‘‘કહં, ભન્તે, દસબલો ગતો’’તિ પુચ્છિ. તાવતિંસભવને પણ્ડુકમ્બલસિલાયં વસ્સં ઉપગન્ત્વા અભિધમ્મકથં દેસેતું ગતોતિ. ભન્તે, ન મયં સત્થારં અદિસ્વા ગમિસ્સામ. કદા સત્થા આગમિસ્સતીતિ સત્થુ આગમનકાલં જાનાથાતિ? મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરસ્સ ભારં કરોથ, સો બુદ્ધાનં સન્તિકં ગન્ત્વા સાસનં આહરિસ્સતીતિ. કિં પન થેરસ્સ તત્થ ગન્તું બલં નત્થીતિ? અત્થિ, વિસેસવન્તાનં પન વિસેસં પસ્સન્તૂતિ એવમાહ. મહાજનો મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરં ઉપસઙ્કમિત્વા સત્થુ સાસનં ગહેત્વા આગમનત્થાય યાચિ. થેરો પસ્સન્તેયેવ મહાજને પથવિયં નિમુજ્જિત્વા અન્તોસિનેરુના ગન્ત્વા સત્થારં વન્દિત્વા આહ – ‘‘ભન્તે, મહાજનો તુમ્હાકં દસ્સનકામો, આગમનદિવસં વો જાનિતું ઇચ્છતી’’તિ. તેન હિ ‘‘ઇતો

તેમાસચ્ચયેન સઙ્કસ્સનગરદ્વારે પસ્સથા’’તિસ્સ વદેહીતિ. થેરો ભગવતો સાસનં આહરિત્વા મહાજનસ્સ કથેસિ. મહાજનો તત્થેવ તેમાસં ખન્ધાવારં બન્ધિત્વા વસિ. ચૂળઅનાથપિણ્ડિકો દ્વાદસયોજનાય પરિસાય તેમાસં યાગુભત્તં આદાસિ.

સત્થાપિ સત્તપ્પકરણાનિ દેસેત્વા મનુસ્સલોકં આગમનત્થાય આકપ્પં દસ્સેસિ. સક્કો દેવરાજા વિસ્સકમ્મં આમન્તેત્વા તથાગતસ્સ ઓતરણત્થાય સોપાનં માપેતું આણાપેસિ. સો એકતો સોવણ્ણમયં એકતો રજતમયં સોપાનં માપેત્વા મજ્ઝે મણિમયં માપેસિ. સત્થા મણિમયે સોપાને ઠત્વા ‘‘મહાજનો મં પસ્સતૂ’’તિ અધિટ્ઠાસિ. અત્તનો આનુભાવેનેવ ‘‘મહાજનો અવીચિમહાનિરયં પસ્સતૂ’’તિપિ અધિટ્ઠાસિ. નિરયદસ્સનેન ચસ્સ ઉપ્પન્નસંવેગતં ઞત્વા દેવલોકં દસ્સેસિ. અથસ્સ ઓતરન્તસ્સ મહાબ્રહ્મા છત્તં ધારેસિ, સક્કો દેવરાજા પત્તં ગણ્હિ, સુયામો દેવરાજા દિબ્બં વાળબીજનિં બીજિ, પઞ્ચસિખો ગન્ધબ્બદેવપુત્તો બેલુવપણ્ડુવીણં સમપઞ્ઞાસાય મુચ્છનાહિ મુચ્છિત્વા વાદેન્તો પુરતો ઓતરિ. બુદ્ધાનં પથવિયં પતિટ્ઠિતકાલે ‘‘અહં પઠમં વન્દિસ્સામિ, અહં પઠમં વન્દિસ્સામી’’તિ મહાજનો અટ્ઠાસિ. સહ મહાપથવીઅક્કમનેન પન ભગવતો નેવ મહાજનો ન અસીતિમહાસાવકા પઠમકવન્દનં સમ્પાપુણિંસુ, ધમ્મસેનાપતિ સારિપુત્તત્થેરોયેવ પન સમ્પાપુણિ.

અથ સત્થા દ્વાદસયોજનાય પરિસાય અન્તરે ‘‘થેરસ્સ પઞ્ઞાનુભાવં જાનન્તૂ’’તિ પુથુજ્જનપઞ્ચકં પઞ્હં આરભિ. પઠમં લોકિયમહાજનો સલ્લક્ખેસ્સતીતિ પુથુજ્જનપઞ્હં પુચ્છિ. યે યે સલ્લક્ખિંસુ, તે તે કથયિંસુ. દુતિયં પુથુજ્જનવિસયં અતિક્કમિત્વા સોતાપત્તિમગ્ગે પઞ્હં પુચ્છિ. પુથુજ્જના તુણ્હી અહેસું, સોતાપન્નાવ કથયિંસુ. તતો સોતાપન્નાનં વિસયં અતિક્કમિત્વા સકદાગામિમગ્ગે પઞ્હં પુચ્છિ. સોતાપન્ના તુણ્હી અહેસું, સકદાગામિનોવ કથયિંસુ. તેસમ્પિ વિસયં અતિક્કમિત્વા અનાગામિમગ્ગે પઞ્હં પુચ્છિ. સકદાગામિનો તુણ્હી અહેસું, અનાગામિનોવ કથયિંસુ. તેસમ્પિ વિસયં અતિક્કમિત્વા અરહત્તમગ્ગે પઞ્હં પુચ્છિ. અનાગામિનો તુણ્હી અહેસું, અરહન્તાવ કથયિંસુ. તતો હેટ્ઠિમકોટિતો પટ્ઠાય અભિઞ્ઞાતે અભિઞ્ઞાતે સાવકે પુચ્છિ, તે અત્તનો અત્તનો પટિસમ્ભિદાવિસયે ઠત્વા કથયિંસુ. અથ મહામોગ્ગલ્લાનં પુચ્છિ , સેસસાવકા તુણ્હી અહેસું, થેરોવ કથેસિ. તસ્સાપિ વિસયં અતિક્કમિત્વા સારિપુત્તત્થેરસ્સ વિસયે પઞ્હં પુચ્છિ. મહામોગ્ગલ્લાનો તુણ્હી અહોસિ, સારિપુત્તત્થેરોવ કથેસિ. થેરસ્સાપિ વિસયં અતિક્કમિત્વા બુદ્ધવિસયે પઞ્હં પુચ્છિ. ધમ્મસેનાપતિ આવજ્જેન્તોપિ પસ્સિતું ન સક્કોતિ, પુરત્થિમપચ્છિમુત્તરદક્ખિણા ચતસ્સો દિસા ચતસ્સો અનુદિસાતિ ઇતો ચિતો ચ ઓલોકેન્તો પઞ્હુપ્પત્તિટ્ઠાનં સલ્લક્ખેતું નાસક્ખિ.

સત્થા થેરસ્સ કિલમનભાવં જાનિત્વા ‘‘સારિપુત્તો કિલમતિ, નયમુખમસ્સ દસ્સેસ્સામી’’તિ ‘‘આગમેહિ ત્વં, સારિપુત્તા’’તિ વત્વા ‘‘નાયં તુય્હં વિસયો પઞ્હો, બુદ્ધાનં એસ વિસયો સબ્બઞ્ઞૂનં યસસ્સીન’’ન્તિ બુદ્ધવિસયભાવં આચિક્ખિત્વા ‘‘ભૂતમિદન્તિ, સારિપુત્ત, સમનુપસ્સસી’’તિ આહ. થેરો ‘‘ચતુમહાભૂતિકકાયપરિગ્ગહં મે ભગવા આચિક્ખતી’’તિ ઞત્વા ‘‘અઞ્ઞાતં ભગવા, અઞ્ઞાતં સુગતા’’તિ આહ. એતસ્મિં ઠાને અયં કથા ઉદપાદિ – મહાપઞ્ઞો વત, ભો, સારિપુત્તત્થેરો, યત્ર હિ નામ સબ્બેહિ અનઞ્ઞાતં પઞ્હં કથેસિ, બુદ્ધેહિ ચ દિન્નનયે ઠત્વા બુદ્ધવિસયે પઞ્હં કથેસિ, ઇતિ થેરસ્સ પઞ્ઞાનુભાવો યત્તકં ઠાનં બુદ્ધાનં કિત્તિસદ્દેન ઓત્થટં, સબ્બં અજ્ઝોત્થરિત્વા ગતોતિ એવં તાવ થેરો **અટ્ઠુપ્પત્તિતો** મહાપઞ્ઞતાય એતદગ્ગટ્ઠાનં લભિ.

કથં **આગમનતો**? ઇમિસ્સાયેવ હિ અટ્ઠુપ્પત્તિયા સત્થા આહ – સારિપુત્તો ન ઇદાનેવ પઞ્ઞવા, અતીતે પઞ્ચ જાતિસતાનિ ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વાપિ મહાપઞ્ઞોવ અહોસિ –

‘‘યો પબ્બજી જાતિસતાનિ પઞ્ચ,
પહાય કામાનિ મનોરમાનિ;
તં વીતરાગં સુસમાહિતિન્દ્રિયં,
પરિનિબ્બુતં વન્દથ સારિપુત્ત’’ન્તિ.

એવં પબ્બજ્જં ઉપબ્રૂહયમાનો એકસ્મિં સમયે બારાણસિયં બ્રાહ્મણકુલે નિબ્બત્તો. તયો વેદે ઉગ્ગણ્હિત્વા તત્થ સારં અપસ્સન્તો ‘‘પબ્બજિત્વા એકં મોક્ખધમ્મં ગવેસિતું વટ્ટતી’’તિ ચિત્તં ઉપ્પાદેસિ. તસ્મિં કાલે બોધિસત્તોપિ કાસિરટ્ઠે ઉદિચ્ચબ્રાહ્મણમહાસાલકુલે નિબ્બત્તો વુદ્ધિમન્વાય ઉગ્ગહિતસિપ્પો કામેસુ આદીનવં નેક્ખમ્મે ચ આનિસંસં દિસ્વા ઘરાવાસં પહાય હિમવન્તં પવિસિત્વા કસિણપરિકમ્મં કત્વા પઞ્ચ અભિઞ્ઞા અટ્ઠ સમાપત્તિયો નિબ્બત્તેત્વા વનમૂલફલાહારો હિમવન્તપ્પદેસે વસતિ. સોપિ માણવો નિક્ખમિત્વા તસ્સેવ સન્તિકે પબ્બજિ. પરિવારો મહા અહોસિ પઞ્ચસતમત્તા ઇસયો.

અથસ્સ સો જેટ્ઠન્તેવાસિકો એકદેસં પરિસં ગહેત્વા લોણમ્બિલસેવનત્થં મનુસ્સપથં અગમાસિ. તસ્મિં સમયે બોધિસત્તો તસ્મિંયેવ હિમવન્તપ્પદેસે કાલં અકાસિ. કાલકિરિયસમયેવ નં અન્તેવાસિકા સન્નિપતિત્વા પુચ્છિંસુ – ‘‘અત્થિ તુમ્હેહિ કોચિ વિસેસો અધિગતો’’તિ. બોધિસત્તો ‘‘નત્થિ કિઞ્ચી’’તિ વત્વા અપરિહીનજ્ઝાનો આભસ્સરબ્રહ્મલોકે નિબ્બત્તો. સો કિઞ્ચાપિ આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનસ્સ લાભી, બોધિસત્તાનં પન અરૂપાવચરે પટિસન્ધિ નામ ન હોતિ. કસ્મા? અભબ્બટ્ઠાનત્તા. ઇતિ સો અરૂપસમાપત્તિલાભી સમાનોપિ રૂપાવચરે નિબ્બત્તિ. અન્તેવાસિકાપિસ્સ ‘‘આચરિયો ‘નત્થિ કિઞ્ચી’તિ આહ, મોઘા તસ્સ કાલકિરિયા’’તિ ન કિઞ્ચિ સક્કારસમ્માનં અકંસુ. અથ સો જેટ્ઠન્તેવાસિકો અતિક્કન્તે વસ્સાવાસે આગન્ત્વા ‘‘કહં આચરિયો’’તિ પુચ્છિ. કાલં કતોતિ. અપિ નુ આચરિયેન લદ્ધગુણં પુચ્છિત્થાતિ? આમ પુચ્છિમ્હાતિ. કિં વદેતીતિ? નત્થિ કિઞ્ચીતિ. મયમ્પિ ‘‘આચરિયેન લદ્ધગુણો નામ નત્થી’’તિ નાસ્સ સક્કારસમ્માનં કરિમ્હાતિ. તુમ્હે ભાસિતસ્સ અત્થં ન જાનિત્થ, આચરિયો આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનસ્સ લાભીતિ.

અથ તે જેટ્ઠન્તેવાસિકસ્સ કથં ન સદ્દહિંસુ. સો પુનપ્પુનં કથેન્તોપિ સદ્દહાપેતું નાસક્ખિ . અથ બોધિસત્તો આવજ્જમાનો ‘‘અન્ધબાલો મહાજનો મય્હં જેટ્ઠન્તેવાસિકસ્સ કથં ન ગણ્હાતિ, ઇમં કારણં પાકટં કરિસ્સામી’’તિ બ્રહ્મલોકતો ઓતરિત્વા અસ્સમપદમત્થકે ઠિતો આકાસગતોવ જેટ્ઠન્તેવાસિકસ્સ પઞ્ઞાનુભાવં વણ્ણેત્વા ઇમં ગાથં અભાસિ –

‘‘પરોસહસ્સમ્પિ સમાગતાનં,
કન્દેય્યું તે વસ્સસતં અપઞ્ઞા;
એકોવ સેય્યો પુરિસો સપઞ્ઞો,
યો ભાસિતસ્સ વિજાનાતિ અત્થ’’ન્તિ. (જા॰ ૧.૧.૧૦૧);

એવં ઇસિગણં સઞ્ઞાપેત્વા બોધિસત્તો બ્રહ્મલોકમેવ ગતો. સેસઇસિગણોપિ અપરિહીનજ્ઝાનો હુત્વા કાલં કત્વા બ્રહ્મલોકપરાયણો જાતો. તત્થ બોધિસત્તો સબ્બઞ્ઞુતં પત્તો, જેટ્ઠન્તેવાસિકો સારિપુત્તત્થેરો જાતો, સેસા ઇસયો બુદ્ધપરિસા જાતાતિ એવં અતીતેપિ સારિપુત્તો મહાપઞ્ઞોવ સંખિત્તેન ભાસિતસ્સ વિત્થારેન અત્થં જાનિતું સમત્થોતિ વેદિતબ્બો.

ઇદમેવ ચ પુથુજ્જનપઞ્ચકં અટ્ઠુપ્પત્તિં કત્વા –

‘‘પરોસતઞ્ચેપિ સમાગતાનં,
ઝાયેય્યું તે વસ્સસતં અપઞ્ઞા;
એકોવ સેય્યો પુરિસો સપઞ્ઞો,
સો ભાસિતસ્સ વિજાનાતિ અત્થ’’ન્તિ. (જા॰ ૧.૧.૧૦૧) –

ઇમમ્પિ જાતકં કથેસિ. તસ્સ પુરિમજાતકે વુત્તનયેનેવ અત્થો વેદિતબ્બો.

અપરમ્પિ ઇદમેવ પુથુજ્જનપઞ્ચકં અટ્ઠુપ્પત્તિં કત્વા –

‘‘યે સઞ્ઞિનો તેપિ દુગ્ગતા, યેપિ અસઞ્ઞિનો તેપિ દુગ્ગતા;
એતં ઉભયં વિવજ્જય, તં સમાપત્તિસુખં અનઙ્ગણ’’ન્તિ. (જા॰ ૧.૧.૧૩૪) –

ઇમં અનઙ્ગણજાતકં કથેસિ. એત્થ ચ આચરિયો કાલં કરોન્તો અન્તેવાસિકેહિ પુચ્છિતો ‘‘નેવસઞ્ઞી નાસઞ્ઞી’’તિ આહ. સેસં વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં.

અપરમ્પિ ઇદમેવ પુથુજ્જનપઞ્ચકં અટ્ઠુપ્પત્તિં કત્વા –

‘‘ચન્દાભં સૂરિયાભઞ્ચ, યોધ પઞ્ઞાય ગાધતિ;
અવિતક્કેન ઝાનેન, હોતિ આભસ્સરૂપગો’’તિ. (જા॰ ૧.૧.૧૩૫) –

ઇદં ચન્દાભજાતકં કથેસિ. એત્થાપિ આચરિયો કાલં કરોન્તો અન્તેવાસિકેહિ પુચ્છિતો ‘‘ઓદાતકસિણં ચન્દાભં નામ, પીતકસિણં સૂરિયાભં નામાતિ તં ઉભયં યો પઞ્ઞાય ગાધતિ પવિસતિ પક્ખન્દતિ, સો અવિતક્કેન દુતિયજ્ઝાનેન આભસ્સરૂપગો હોતિ, તાદિસો અહ’’ન્તિ સન્ધાય – ‘‘ચન્દાભં સૂરિયાભ’’ન્તિ આહ. સેસં પુરિમનયેનેવ વેદિતબ્બં.

ઇદમેવ ચ પુથુજ્જનપઞ્ચકં અટ્ઠુપ્પત્તિં કત્વા –

‘‘આસીસેથેવ પુરિસો, ન નિબ્બિન્દેય્ય પણ્ડિતો;
પસ્સામિ વોહં અત્તાનં, યથા ઇચ્છિં તથા અહુ.

‘‘આસીસેથેવ પુરિસો, ન નિબ્બિન્દેય્ય પણ્ડિતો;
પસ્સામિ વોહં અત્તાનં, ઉદકા થલમુબ્ભતં.

‘‘વાયમેથેવ પુરિસો, ન નિબ્બિન્દેય્ય પણ્ડિતો;
પસ્સામિ વોહં અત્તાનં, યથા ઇચ્છિં તથા અહુ.

‘‘વાયમેથેવ પુરિસો, ન નિબ્બિન્દેય્ય પણ્ડિતો;
પસ્સામિ વોહં અત્તાનં, ઉદકા થલમુબ્ભતં.

‘‘દુક્ખૂપનીતોપિ નરો સપઞ્ઞો,
આસં ન છિન્દેય્ય સુખાગમાય;
બહૂ હિ ફસ્સા અહિતા હિતા ચ,
અવિતક્કિતા મચ્ચુમુપબ્બજન્તિ.

‘‘અચિન્તિતમ્પિ ભવતિ, ચિન્તિતમ્પિ વિનસ્સતિ;
ન હિ ચિન્તામયા ભોગા, ઇત્થિયા પુરિસસ્સ વા.

‘‘સરભં ગિરિદુગ્ગસ્મિં, યં ત્વં અનુસરી પુરે;
અલીનચિત્તસ્સ તુવં, વિક્કન્તમનુજીવસિ.

‘‘યો તં વિદુગ્ગા નરકા સમુદ્ધરિ,
સિલાય યોગ્ગં સરભો કરિત્વા;
દુક્ખૂપનીતં મચ્ચુમુખા પમોચયિ,
અલીનચિત્તં ત મિગં વદેસિ.

‘‘કિં ત્વં નુ તત્થેવ તદા અહોસિ,
ઉદાહુ તે કોચિ નં એતદક્ખા;
વિવટ્ટચ્છદ્દો નુસિ સબ્બદસ્સી,
ઞાણં નુ તે બ્રાહ્મણ ભિંસરૂપં.

‘‘ન ચેવહં તત્થ તદા અહોસિં,
ન ચાપિ મે કોચિ નં એતદક્ખા;
ગાથાપદાનઞ્ચ સુભાસિતાનં,
અત્થં તદાનેન્તિ જનિન્દ ધીરા’’તિ. (જા॰ ૧.૧૩.૧૩૪-૧૪૩) –

ઇમં તેરસનિપાતે સરભજાતકઞ્ચ કથેસિ. ઇમાનિ પન પઞ્ચપિ જાતકાનિ અતીતેપિ સંખિત્તેન ભાસિતસ્સ વિત્થારેન અત્થં મય્હં પુત્તો જાનાતીતિ સત્થારા ધમ્મસેનાપતિસારિપુત્તત્થેરસ્સ પઞ્ઞાનુભાવપ્પકાસનત્થમેવ કથિતાનીતિ એવં આગમનતોપિ થેરો મહાપઞ્ઞતાય એતદગ્ગટ્ઠાનં લભિ.

કથં **ચિણ્ણવસિતો**તિ? ચિણ્ણં કિરેતં થેરસ્સ ચતુપરિસમજ્ઝે ધમ્મં કથેન્તો ચત્તારિ સચ્ચાનિ અમુઞ્ચિત્વા કથેતીતિ એવં ચિણ્ણવસિતોપિ થેરો મહાપઞ્ઞતાય એતદગ્ગટ્ઠાનં લભિ.

કથં **ગુણાતિરેકતો**તિ? ઠપેત્વા હિ દસબલં અઞ્ઞો કોચિ એકસાવકોપિ મહાપઞ્ઞતાય ધમ્મસેનાપતિના સદિસો નામ નત્થીતિ એવં ગુણાતિરેકતોપિ થેરો મહાપઞ્ઞતાય એતદગ્ગટ્ઠાનં લભિ.

યથા ચ સારિપુત્તત્થેરો, એવં **મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરોપિ** સબ્બેહેવ ચતૂહિપિ ઇમેહિ કારણેહિ એતદગ્ગટ્ઠાનં લભિ. કથં? થેરો હિ મહિદ્ધિકો મહાનુભાવો નન્દોપનન્દસદિસમ્પિ નાગરાજાનં દમેસીતિ એવં તાવ અટ્ઠુપ્પત્તિતો લભિ. ન

પનેસ ઇદાનેવ મહિદ્ધિકો મહાનુભાવો, અતીતે પઞ્ચ જાતિસતાનિ ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિતોપિ મહિદ્ધિકો મહાનુભાવો અહોસીતિ.

> ‘‘યો પબ્બજી જાતિસતાનિ પઞ્ચ,
> પહાય કામાનિ મનોરમાનિ;
> તં વીતરાગં સુસમાહિતિન્દ્રિયં,
> પરિનિબ્બુતં વન્દથ મોગ્ગલ્લાન’’ન્તિ. –

એવં આગમનતોપિ લભિ. ચિણ્ણં ચેતં થેરસ્સ નિરયં ગન્ત્વા અત્તનો ઇદ્ધિબલેન નિરયસત્તાનં અસ્સાસજનનત્થં સીતં અધિટ્ઠાય ચક્કમત્તં પદુમં માપેત્વા પદુમકણ્ણિકાયં નિસીદિત્વા ધમ્મકથં કથેતિ, દેવલોકં ગન્ત્વા દેવસઙ્ઘં કમ્મગતિં જાનાપેત્વા સચ્ચકથં કથેતીતિ એવં ચિણ્ણવસિતો લભિ. ઠપેત્વા ચ સમ્માસમ્બુદ્ધં અઞ્ઞો સાવકો મહામોગ્ગલ્લાનો વિય મહિદ્ધિકો મહાનુભાવો નત્થીતિ એવં ગુણાતિરેકતો લભિ.

યથા ચેસ, એવં **મહાકસ્સપત્થેરોપિ** સબ્બેહેવિમેહિ કારણેહિ એતદગ્ગટ્ઠાનં લભિ. કથં? સમ્માસમ્બુદ્ધો હિ થેરસ્સ તિગાવુતં મગ્ગં પચ્ચુગ્ગમનં કત્વા તીહિ ઓવાદેહિ ઉપસમ્પાદેત્વા ચીવરં પરિવત્તેત્વા અદાસિ. તસ્મિં સમયે મહાપથવી ઉદકપરિયન્તં કત્વા કમ્પિ, મહાજનસ્સ અબ્ભન્તરે થેરસ્સ કિત્તિસદ્દો અજ્ઝોત્થરિત્વા ગતો. એવં અટ્ઠુપ્પત્તિતો લભિ. ન ચેસ ઇદાનેવ ધુતધરો, અતીતે પઞ્ચ જાતિસતાનિ ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિતોપિ ધુતધરોવ અહોસિ.

> ‘‘યો પબ્બજી જાતિસતાનિ પઞ્ચ,
> પહાય કામાનિ મનોરમાનિ;
> તં વીતરાગં સુસમાહિતિન્દ્રિયં,
> પરિનિબ્બુતં વન્દથ મહાકસ્સપ’’ન્તિ. –

એવં આગમનતોપિ લભિ. ચિણ્ણં ચેતં થેરસ્સ ચતુપરિસમજ્ઝગતો ધમ્મં કથેન્તો દસ કથાવત્થૂનિ અવિજહિત્વાવ કથેતીતિ એવં ચિણ્ણવસિતો લભિ. ઠપેત્વા ચ સમ્માસમ્બુદ્ધં અઞ્ઞો સાવકો તેરસહિ ધુતગુણેહિ મહાકસ્સપસદિસો નત્થીતિ એવં ગુણાતિરેકતો લભિ . ઇમિનાવ નિયામેન તેસં તેસં થેરાનં યથાલાભતો ગુણે કિત્તેતું વટ્ટતિ.

ગુણવસેનેવ હિ સમ્માસમ્બુદ્ધો યથા નામ રાજા ચક્કવત્તી ચક્કરતનાનુભાવેન ચક્કવાળગબ્ભે રજ્જસિરિં પત્વા ‘‘પત્તબ્બં મે પત્તં, કિં મે ઇદાનિ મહાજનેન ઓલોકિતેના’’તિ ન અપ્પોસ્સુક્કો હુત્વા રજ્જસિરિંયેવ અનુભોતિ, કાલેન પન કાલં વિનિચ્છયટ્ઠાને નિસીદિત્વા નિગ્ગહેતબ્બે નિગ્ગણ્હાતિ, પગ્ગહેતબ્બે પગ્ગણ્હાતિ, ઠાનન્તરેસુ ચ ઠપેતબ્બયુત્તકે ઠાનન્તરેસુ ઠપેતિ, એવમેવં મહાબોધિમણ્ડે અધિગતસ્સ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણસ્સ આનુભાવેન અનુપ્પત્તધમ્મરજ્જો ધમ્મરાજાપિ ‘‘કિં મે ઇદાનિ લોકેન ઓલોકિતેન, અનુત્તરં ફલસમાપત્તિસુખં અનુભવિસ્સામી’’તિ અપ્પોસ્સુક્કતં અનાપજ્જિત્વા ચતુપરિસમજ્ઝે પઞ્ઞત્તવરબુદ્ધાસને નિસિન્નો અટ્ઠઙ્ગસમન્નાગતં બ્રહ્મસ્સરં નિચ્છારેત્વા ધમ્મં દેસયમાનો નિગ્ગહેતબ્બયુત્તે કણ્હધમ્મે પુગ્ગલે સિનેરુપાદે પક્ખિપન્તો વિય અપાયભયસન્તજ્જનેન નિગ્ગહેત્વા પગ્ગહેતબ્બયુત્તે કલ્યાણધમ્મે પુગ્ગલે ઉક્ખિપિત્વા ભવગ્ગે નિસીદાપેન્તો વિય પગ્ગણ્હિત્વા ઠાનન્તરેસુ ઠપેતબ્બયુત્તકે અઞ્ઞાસિકોણ્ડઞ્ઞત્થેરાદયો સાવકે યાથાવસરસગુણવસેનેવ ઠાનન્તરેસુ ઠપેન્તો **એતદગ્ગં, ભિક્ખવે, મમ સાવકાનં ભિક્ખૂનં રત્તઞ્ઞૂનં, યદિદં અઞ્ઞાસિકોણ્ડઞ્ઞો**તિઆદિમાહ.

અઞ્ઞાસિકોણ્ડઞ્ઞત્થેરવત્થુ

તત્થ **એતદગ્ગ**ન્તિ પદં વુત્તત્થમેવ. **રત્તઞ્ઞૂન**ન્તિ રત્તિયો જાનન્તાનં. ઠપેત્વા હિ સમ્માસમ્બુદ્ધં અઞ્ઞો સાવકો અઞ્ઞાસિકોણ્ડઞ્ઞત્થેરતો પઠમતરં પબ્બજિતો નામ નત્થીતિ પબ્બજિતકાલતો પટ્ઠાય થેરો ચિરકાલં રત્તિયો જાનાતીતિ રત્તઞ્ઞૂ. સબ્બપઠમં ધમ્મસ્સ પટિવિદ્ધત્તા યદા તેન ધમ્મો પટિવિદ્ધો, ચિરકાલતો પટ્ઠાય તં રત્તિં જાનાતીતિપિ રત્તઞ્ઞૂ. અપિચ ખીણાસવાનં રત્તિદિવસપરિચ્છેદો પાકટોવ હોતિ, અયઞ્ચ પઠમખીણાસવોતિ એવમ્પિ રત્તઞ્ઞૂનં સાવકાનં અયમેવ અગ્ગો પુરિમકોટિભૂતો સેટ્ઠો. તેન વુત્તં – ''રત્તઞ્ઞૂનં યદિદં અઞ્ઞાસિકોણ્ડઞ્ઞો''તિ.

એત્થ ચ **યદિદ**ન્તિ નિપાતો, તસ્સ થેરં અવેક્ખિત્વા યો એસોતિ, અગ્ગસદ્દં અવેક્ખિત્વા યં એતન્તિ અત્થો. **અઞ્ઞાસિકોણ્ડઞ્ઞો**તિ ઞાતકોણ્ડઞ્ઞો પટિવિદ્ધકોણ્ડઞ્ઞો. તેનેવાહ – ''અઞ્ઞાસિ વત, ભો, કોણ્ડઞ્ઞો, અઞ્ઞાસિ વત, ભો, કોણ્ડઞ્ઞોતિ. ઇતિ હિદં આયસ્મતો કોણ્ડઞ્ઞસ્સ અઞ્ઞાસિકોણ્ડઞ્ઞો ત્વેવ નામં અહોસી''તિ (સં॰ નિ॰ ૫.૧૦૮૧; મહાવ॰ ૧૭).

અયં પન થેરો કતરબુદ્ધકાલે પુબ્બપત્થનં અભિનીહારં અકાસિ, કદા પબ્બજિતો, કદાનેન પઠમં ધમ્મો અધિગતો, કદા ઠાનન્તરે ઠપિતોતિ ઇમિના નયેન સબ્બેસુપિ એતદગ્ગેસુ પઞ્હકમ્મં વેદિતબ્બં.

તત્થ ઇમસ્સ તાવ થેરસ્સ પઞ્હકમ્મે અયમનુપુબ્બિકથા – ઇતો કપ્પસતસહસ્સમત્થકે પદુમુત્તરો નામ બુદ્ધો લોકે ઉદપાદિ, તસ્સ પટિવિદ્ધસબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણસ્સ મહાબોધિપલ્લઙ્કતો ઉટ્ઠહન્તસ્સ મહાપથવિયં ઠપેતું પાદે ઉક્ખિત્તમત્તે પાદસમ્પટિચ્છનત્થં મહન્તં પદુમપુપ્ફં ઉગ્ગઞ્છિ, તસ્સ ધુરપત્તાનિ નવુતિહત્થાનિ હોન્તિ, કેસરં તિંસહત્થં, કણ્ણિકા દ્વાદસહત્થા, પાદેન પતિટ્ઠિતટ્ઠાનં એકાદસહત્થં. તસ્સ પન ભગવતો સરીરં અટ્ઠપણ્ણાસહત્થુબ્બેધં અહોસિ. તસ્સ પદુમકણ્ણિકાય દક્ખિણપાદે પતિટ્ઠહન્તે મહાતુમ્બમત્તા રેણુ ઉગ્ગન્ત્વા સરીરં ઓકિરમાના ઓતરિ, વામપાદસ્સ ઠપનકાલેપિ તથારૂપંયેવ પદુમં ઉગ્ગન્ત્વા પાદં સમ્પટિચ્છિ. તતોપિ ઉગ્ગન્ત્વા વુત્તપ્પમાણાવ રેણુ સરીરં ઓકિરિ. તં પન રેણું અભિભવમાના તસ્સ ભગવતો સરીરપ્પભા નિક્ખમિત્વા યન્તનાળિકાય વિસ્સટ્ઠસુવણ્ણરસધારા વિય સમન્તા દ્વાદસયોજનટ્ઠાનં એકોભાસં અકાસિ. તતિયપાદુદ્ધરણકાલે પથમુગ્ગતં પદુમં અન્તરધાયિ, પાદસમ્પટિચ્છનત્થં અઞ્ઞં નવં પદુમં ઉગ્ગઞ્છિ. ઇમિનાવ નિયામેન યત્થ યત્થ ગન્તુકામો હોતિ, તત્થ તત્થાપિ મહાપદુમં ઉગ્ગચ્છતિ. તેનેવસ્સ ''પદુમુત્તરસમ્માસમ્બુદ્ધો''તિ નામં અહોસિ.

એવં સો ભગવા લોકે ઉપ્પજ્જિત્વા ભિક્ખુસતસહસ્સપરિવારો મહાજનસ્સ સઙ્ગહત્થાય ગામનિગમરાજધાનીસુ ભિક્ખાય ચરન્તો હંસવતીનગરં સમ્પાપુણિ . તસ્સ આગતભાવં સુત્વા પિતા મહારાજા પચ્ચુગ્ગમનં અકાસિ. સત્થા તસ્સ ધમ્મકથં કથેસિ. દેસનાપરિયોસાને કેચિ સોતાપન્ના કેચિ સકદાગામી કેચિ અનાગામી કેચિ અરહત્તં પાપુણિંસુ. રાજા સ્વાતનાય દસબલં નિમન્તેત્વા પુનદિવસે કાલં આરોચાપેત્વા ભિક્ખુસતસહસ્સપરિવારસ્સ ભગવતો સકનિવેસને મહાદાનં અદાસિ. સત્થા ભત્તાનુમોદનં કત્વા વિહારમેવ ગતો. તેનેવ નિયામેન પુનદિવસે નાગરા, પુનદિવસે રાજાતિ દીઘમદ્ધાનં દાનં અદંસુ.

તસ્મિં કાલે અયં થેરો હંસવતીનગરે ગહપતિમહાસાલકુલે નિબ્બત્તો. એકદિવસં બુદ્ધાનં ધમ્મદેસનાકાલે હંસવતીનગરવાસિનો ગન્ધમાલાદિહત્થે યેન બુદ્ધો, યેન ધમ્મો, યેન સઙ્ઘો, તન્નિન્ને તપ્પોણે તપ્પબ્ભારે ગચ્છન્તે દિસ્વા તેન મહાજનેન સદ્ધિં ધમ્મદેસનટ્ઠાનં અગમાસિ. તસ્મિઞ્ચ સમયે પદુમુત્તરો ભગવા અત્તનો સાસને પઠમં

પટિવિદ્ધધમ્મં એકં ભિક્ખું એતદગ્ગટ્ઠાને ઠપેસિ. સો કુલપુત્તો તં કારણં સુત્વા ‘‘મહા વતાયં ભિક્ખુ, ઠપેત્વા કિર બુદ્ધં અઞ્ઞો ઇમિના પઠમતરં પટિવિદ્ધધમ્મો નામ નત્થિ. અહો વતાહમ્પિ અનાગતે એકસ્સ બુદ્ધસ્સ સાસને પઠમં ધમ્મં પટિવિજ્ઝનસમત્થો ભવેય્ય’’ન્તિ ચિન્તેત્વા દેસનાપરિયોસાને ભગવન્તં ઉપસઙ્કમિત્વા ‘‘સ્વે મય્હં ભિક્ખં ગણ્હથા’’તિ નિમન્તેસિ. સત્થા અધિવાસેસિ.

સો ભગવન્તં અભિવાદેત્વા પદક્ખિણં કત્વા સકનિવેસનં ગન્ત્વા સબ્બરત્તિં બુદ્ધાનં નિસજ્જનટ્ઠાનં ગન્ધદામમાલાદામાદીહિ અલઙ્કરિત્વા પણીતં ખાદનીયં ભોજનીયં પટિયાદાપેત્વા તસ્સા રત્તિયા અચ્ચયેન સકનિવેસને ભિક્ખુસતસહસ્સપરિવારસ્સ ભગવતો વિચિત્રયાગુખજ્જકપરિવારં નાનારસસૂપબ્યઞ્જનં ગન્ધસાલિભોજનં દત્વા ભત્તકિચ્ચપરિયોસાને તિચીવરપહોનકે વઙ્ગપટ્ટે તથાગતસ્સ પાદમૂલે ઠપેત્વા ચિન્તેસિ – ‘‘નાહં પરિત્તકસ્સ ઠાનસ્સત્થાય ચરામિ, મહન્તં ઠાનં પત્થેન્તો ચરામિ, ન ખો પન સક્કા એકમેવ દિવસં દાનં દત્વા તં ઠાનન્તરં પત્થેતુ’’ન્તિ ‘‘અનુપટિપાટિયા સત્ત દિવસાનિ મહાદાનં દત્વા પત્થેસ્સામી’’તિ. સો તેનેવ નિયામેન સત્ત દિવસાનિ મહાદાનં દત્વા ભત્તકિચ્ચપરિયોસાને દુસ્સકોટ્ઠાગારં વિવરાપેત્વા ઉત્તમસુખુમવત્થં બુદ્ધાનં પાદમૂલે ઠપેત્વા ભિક્ખુસતસહસ્સં તિચીવરેન અચ્છાદેત્વા તથાગતં ઉપસઙ્કમિત્વા, ‘‘ભન્તે, યો તુમ્હેહિ ઇતો સત્તદિવસમત્થકે ભિક્ખુ એતદગ્ગે ઠપિતો, અહમ્પિ સો ભિક્ખુ વિય અનાગતે ઉપ્પજ્જનકબુદ્ધસ્સ સાસને પબ્બજિત્વા પઠમં ધમ્મં પટિવિજ્ઝિતું સમત્થો ભવેય્ય’’ન્તિ વત્વા સત્થુ પાદમૂલે સીસં કત્વા નિપજ્જિ.

સત્થા તસ્સ વચનં સુત્વા ‘‘ઇમિના કુલપુત્તેન મહાઅધિકારો કતો, સમિજ્ઝિસ્સતિ નુ ખો એતસ્સ અયં પત્થના નો’’તિ અનાગતંસઞાણં પેસેત્વા આવજ્જેન્તો ‘‘સમિજ્ઝિસ્સતી’’તિ પસ્સિ. બુદ્ધાનઞ્હિ અતીતં વા અનાગતં વા પચ્ચુપ્પન્નં વા આરબ્ભ આવજ્જેન્તાનં આવરણં નામ નત્થિ, અનેકકપ્પકોટિસતસહસ્સન્તરમ્પિ ચ અતીતં વા અનાગતં વા ચક્કવાળસહસ્સન્તરમ્પિ ચ પચ્ચુપ્પન્નં વા આવજ્જનપટિબદ્ધમેવ મનસિકારપટિબદ્ધમેવ હોતિ. એવં અપ્પટિવત્તિયેન ઞાણેન સો ભગવા ઇદં અદ્દસ – ‘‘અનાગતે સતસહસ્સકપ્પપરિયોસાને ગોતમો નામ બુદ્ધો લોકે ઉપ્પજ્જિસ્સતિ, તદા ઇમસ્સ પત્થના સમિજ્ઝિસ્સતી’’તિ. અથ નં એવમાહ – ‘‘અમ્ભો, કુલપુત્ત, અનાગતે સતસહસ્સકપ્પપરિયોસાને ગોતમો નામ બુદ્ધો લોકે ઉપ્પજ્જિસ્સતિ , ત્વં તસ્સ પઠમકધમ્મદેસનાય તેપરિવટ્ટધમ્મચક્કપ્પવત્તનસુત્તન્તપરિયોસાને અટ્ઠારસહિ બ્રહ્મકોટીહિ સદ્ધિં સહસ્સનયસમ્પન્ને સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિસ્સસી’’તિ.

ઇતિ સત્થા તં કુલપુત્તં બ્યાકરિત્વા ચતુરાસીતિ ધમ્મક્ખન્ધસહસ્સાનિ દેસેત્વા અનુપાદિસેસાય નિબ્બાનધાતુયા પરિનિબ્બાયિ. તસ્સ પરિનિબ્બુતસ્સ સરીરં સુવણ્ણક્ખન્ધો વિય એકગ્ઘનં અહોસિ, સરીરચેતિયં પનસ્સુબ્બેધેન સત્તયોજનિકં અકંસુ. ઇટ્ઠકા સુવણ્ણમયા અહેસું, હરિતાલમનોસિલાય મત્તિકાકિચ્ચં, તેલેન ઉદકકિચ્ચં સાધયિંસુ. બુદ્ધાનં ધરમાનકાલે સરીરપ્પભા દ્વાદસયોજનિકં ફરિ, પરિનિબ્બુતાનં પન તેસં રસ્મિ નિક્ખમિત્વા સમન્તા યોજનસતં અવત્થરિ.

અયં સેટ્ઠિ બુદ્ધાનં સરીરચેતિયં પરિવારેત્વા સહસ્સરતનગ્ઘિયાનિ કારેસિ. ચેતિયપતિટ્ઠાપનદિવસે અન્તોચેતિયે રતનઘરં કારેસિ. સો વસ્સસતસહસ્સં મહન્તં દાનાદિમયં કલ્યાણકમ્મં કત્વા તતો ચુતો દેવપુરે નિબ્બત્તિ. તસ્સ દેવેસુ ચ મનુસ્સેસુ ચ સંસરન્તસ્સેવ નવનવુતિ કપ્પસહસ્સાનિ નવ કપ્પસતાનિ નવ ચ કપ્પા સમતિક્કન્તા. એત્તકસ્સ કાલસ્સ અચ્ચયેન ઇતો એકનવુતિકપ્પમત્થકે અયં કુલપુત્તો બન્ધુમતીનગરસ્સ દ્વારસમીપે ગામે કુટુમ્બિયગેહે નિબ્બત્તો. તસ્સ **મહાકાલો**તિ નામં અહોસિ, કનિટ્ઠભાતા પનસ્સ ચૂળકાલો નામ.

તસ્મિં સમયે વિપસ્સી બોધિસત્તો તુસિતપુરા ચવિત્વા બન્ધુમતીનગરે બન્ધુમસ્સ રઞ્ઞો અગ્ગમહેસિયા કુચ્છિસ્મિં નિબ્બત્તો. અનુક્કમેન સબ્બઞ્ઞુતં પત્વા ધમ્મદેસનત્થાય મહાબ્રહ્મુના આયાચિતો ''કસ્સ નુ ખો પઠમં ધમ્મં દેસેસ્સામી''તિ ચિન્તેત્વા અત્તનો કનિટ્ઠં ખણ્ડં નામ રાજકુમારં તિસ્સઞ્ચ પુરોહિતપુત્તં ''પઠમં ધમ્મં પટિવિજ્ઝિતું સમત્થા''તિ દિસ્વા ''તેસઞ્ચ ધમ્મં દેસેસ્સામિ, પિતુ ચ સઙ્ગહં કરિસ્સામી''તિ બોધિમણ્ડતો આકાસેનેવ આગન્ત્વા ખેમે મિગદાયે ઓતિણ્ણો તે પક્કોસાપેત્વા ધમ્મં દેસેસિ. દેસનાપરિયોસાને તે દ્વેપિ જના ચતુરાસીતિયા પાણસહસ્સેહિ સદ્ધિં અરહત્તફલે પતિટ્ઠહિંસુ.

અથાપરેપિ બોધિસત્તકાલે અનુપબ્બજિતા ચતુરાસીતિસહસ્સા કુલપુત્તા તં પવત્તિં સુત્વા સત્થુ સન્તિકં આગન્ત્વા ધમ્મદેસનં સુત્વા અરહત્તફલે પતિટ્ઠહિંસુ. સત્થા તં તત્થેવ ખણ્ડત્થેરં અગ્ગસાવકટ્ઠાને, તિસ્સત્થેરં દુતિયસાવકટ્ઠાને ઠપેસિ. રાજાપિ તં પવત્તિં સુત્વા ''પુત્તં પસ્સિસ્સામી''તિ ઉય્યાનં ગન્ત્વા ધમ્મદેસનં સુત્વા તીસુ સરણેસુ પતિટ્ઠાય સત્થારં સ્વાતનાય નિમન્તેત્વા અભિવાદેત્વા પદક્ખિણં કત્વા પક્કામિ.

સો પાસાદવરગતો નિસીદિત્વા ચિન્તેસિ – ''મય્હં જેટ્ઠપુત્તો નિક્ખમિત્વા બુદ્ધો જાતો, દુતિયપુત્તો મે અગ્ગસાવકો, પુરોહિતપુત્તો દુતિયસાવકો. ઇમે ચ અવસેસભિક્ખૂ ગિહિકાલેપિ મય્હં પુત્તમેવ પરિવારેત્વા વિચરિંસુ, ઇમે પુબ્બેપિ દાનિપિ મય્હમેવ ભારા, અહમેવ તે ચતૂહિ પચ્ચયેહિ ઉપટ્ઠહિસ્સામિ, અઞ્ઞેસં ઓકાસં ન દસ્સામી''તિ. વિહારદ્વારકોટ્ઠકતો પટ્ઠાય યાવ રાજગેહદ્વારા ઉભોસુ પસ્સેસુ ખદિરપાકારં કારેત્વા વત્થેહિ પટિચ્છાદાપેત્વા ઉપરિ સુવણ્ણતારકવિચિત્તં સમોલમ્બિતતાલક્ખન્ધમત્તવિવિધપુપ્ફદામવિતાનં કારેત્વા હેટ્ઠાભૂમિં વિચિત્તત્થરણેહિ સન્થરાપેત્વા અન્તો ઉભોસુ પસ્સેસુ માલાગચ્છકેસુ પુણ્ણઘટે સકલમગ્ગવાસત્થાય ચ ગન્ધન્તરેસુ પુપ્ફાનિ પુપ્ફન્તરેસુ ગન્ધે ચ ઠપાપેત્વા ભગવતો કાલં આરોચાપેસિ. ભગવા ભિક્ખુસઙ્ઘપરિવુતો અન્તોસાણિયાવ રાજગેહં ગન્ત્વા ભત્તકિચ્ચં કત્વા વિહારં પચ્ચાગચ્છતિ. અઞ્ઞો કોચિ દટ્ઠુમ્પિ ન લભતિ, કુતો પન ભિક્ખં વા દાતું પૂજં વા કાતું.

નાગરા ચિન્તેસું – ''અજ્જ સત્થુ લોકે ઉપ્પન્નસ્સ સત્તમાસાધિકાનિ સત્ત સંવચ્છરાનિ, મયઞ્ચ દટ્ઠુમ્પિ ન લભામ, પગેવ ભિક્ખં વા દાતું પૂજં વા કાતું ધમ્મં વા સોતું. રાજા 'મય્હં એવ બુદ્ધો, મય્હં ધમ્મો, મય્હં સઙ્ઘો'તિ મમાયિત્વા સયમેવ ઉપટ્ઠહતિ. સત્થા ચ ઉપ્પજ્જમાનો સદેવકસ્સ લોકસ્સ અત્થાય ઉપ્પન્નો, ન રઞ્ઞોયેવ અત્થાય. ન હિ રઞ્ઞોયેવ નિરયો ઉણ્હો, અઞ્ઞેસં નીલુપ્પલવનસદિસો. તસ્મા રાજાનં એવં વદામ 'સચે નો સત્થારં દેતિ, ઇચ્ચેતં કુસલં. નો ચે દેતિ, રઞ્ઞા સદ્ધિં યુજ્ઝિત્વા સઙ્ઘં ગહેત્વા દાનાદીનિ પુઞ્ઞાનિ કરોમ. ન સક્કા ખો પન સુદ્ધનાગરેહેવ એવં કાતું, એકં જેટ્ઠકપુરિસમ્પિ ગણ્હામા'''તિ સેનાપતિં ઉપસઙ્કમિત્વા તસ્સ તમત્થં આરોચેત્વા ''સામિ કિં અમ્હાકં પક્ખો હોહિસિ, ઉદાહુ રઞ્ઞો''તિ આહંસુ. સો આહ – ''તુમ્હાકં પક્ખો હોમિ, અપિચ ખો પન પઠમદિવસો મય્હં દાતબ્બો''તિ. તે સમ્પટિચ્છિંસુ.

સો રાજાનં ઉપસઙ્કમિત્વા ''નાગરા, દેવ, તુમ્હાકં કુપિતા''તિ આહ. કિમત્થં તાતાતિ? સત્થારં કિર તુમ્હેવ ઉપટ્ઠહથ, અમ્હે ન લભામાતિ. સચે ઇદાનિપિ લભન્તિ, ન કુપ્પન્તિ. અલભન્તા તુમ્હેહિ સદ્ધિં યુજ્ઝિતુકામા, દેવાતિ. યુજ્ઝામિ, તાત, ન ભિક્ખુસઙ્ઘં દેમીતિ. દેવ, તુમ્હાકં દાસા તુમ્હેહિ સદ્ધિં યુજ્ઝામાતિ વદન્તિ, તુમ્હે કં ગણ્હિત્વા યુજ્ઝિસ્સથાતિ? નનુ ત્વં સેનાપતીતિ? નાગરેહિ વિના અસમત્થો અહં, દેવાતિ. તતો રાજા ''બલવન્તો નાગરા, સેનાપતિપિ તેસંયેવ પક્ખો''તિ ઞત્વા ''અઞ્ઞાનિ સત્તમાસાધિકાનિ સત્ત સંવચ્છરાનિ મય્હં ભિક્ખુસઙ્ઘં દેન્તૂ''તિ આહ. નાગરા ન સમ્પટિચ્છિંસુ. રાજા ''છબ્બસ્સાનિ પઞ્ચવસ્સાની''તિ એવં હાપેત્વા અઞ્ઞે સત્ત દિવસે

યાચિ . નાગરા ‘‘અતિકક્ખળં દાનિ રઞ્ઞા સદ્ધિં કાતું ન વટ્ટતી’’તિ અનુજાનિંસુ. રાજા સત્તમાસાધિકાનં સત્તન્નં સંવચ્છરાનં સજ્જિતં દાનમુખં સત્તન્નમેવ દિવસાનં સજ્જેત્વા છ દિવસે કેસઞ્ચિ અપસ્સન્તાનંયેવ દાનં દત્વા સત્તમે દિવસે નાગરે પક્કોસાપેત્વા ‘‘સક્ખિસ્સથ, તાતા, એવરૂપં દાનં દાતુ’’ન્તિ આહ. તેપિ ‘‘નનુ અમ્હેયેવ નિસ્સાયેતં દેવસ્સ ઉપ્પન્ન’’ન્તિ વત્વા ‘‘સક્ખિસ્સામા’’તિ આહંસુ. રાજા પિટ્ઠિહત્થેન અસ્સૂનિ પુઞ્છમાનો ભગવન્તં વન્દિત્વા, ‘‘ભન્તે, અટ્ઠસટ્ઠિભિક્ખુસતસહસ્સં અઞ્ઞસ્સુ ભારં અકત્વા યાવજીવં ચતૂહિ પચ્ચયેહિ ઉપટ્ઠહિસ્સામીતિ ચિન્તેસિં, નાગરાનં દાનિ મે અનુઞ્ઞાતં, નાગરા હિ ‘મયં દાનં દાતું ન લભામા’તિ ભગવા કુપ્પન્તિ. સ્વેવ પટ્ઠાય તેસં અનુગ્ગહં કરોથા’’તિ આહ.

અથ દુતિયદિવસે સેનાપતિ મહાદાનં અદાસિ. તતો નાગરા રઞ્ઞા કતસક્કારતો ઉત્તરિતરં સક્કારસમ્માનં કત્વા દાનં અદંસુ. એતેનેવ નિયામેન સકલનગરસ્સ પટિપાટિયા ગતાય દ્વારગામવાસિનો સક્કારસમ્માનં સજ્જયિંસુ. મહાકાલકુટુમ્બિકો ચૂળકાલં આહ – ‘‘દસબલસ્સ સક્કારસમ્માનં સ્વેવ અમ્હાકં પાપુણાતિ, કિં સક્કારં કરિસ્સામા’’તિ? ત્વમેવ ભાતિક જાનાહીતિ. સચે મય્હં રુચિયા કરોસિ, અમ્હાકં સોળસકરીસમત્તેસુ ખેત્તેસુ ગહિતગબ્ભા સાલિયો અત્થિ. સાલિગબ્ભં ફાલેત્વા આદાય બુદ્ધાનં અનુચ્છવિકં પચાપેમાતિ. એવં કયિરમાને કસ્સચિ ઉપકારો ન હોતિ, તસ્મા નેતં મય્હં રુચ્ચતીતિ. સચે ત્વં એવં ન કરોસિ, અહં મય્હં સન્તકં મમાયિતું લભામીતિ સોળસકરીસમત્તં ખેત્તં મજ્ઝે ભિન્દિત્વા અટ્ઠકરીસટ્ઠાને સીમં ઠપેત્વા સાલિગબ્ભં ફાલેત્વા આદાય અસમ્ભિન્ને ખીરે પચાપેત્વા ચતુમધુરં પક્ખિપિત્વા બુદ્ધપ્પમુખસ્સ સઙ્ઘસ્સ અદાસિ. કુટુમ્બિકસ્સ ખો ગબ્ભં ફાલેત્વા ગહિતગહિતટ્ઠાનં પુન પૂરતિ. પુથુકકાલે પુથુકગ્ગં નામ અદાસિ, ગામવાસીહિ સદ્ધિં અગ્ગસસ્સં નામ અદાસિ, લાયને લાયનગ્ગં, વેણિકરણે વેણગ્ગં, કલાપાદીસુ કલાપગ્ગં ખલગ્ગં ખલભણ્ડગ્ગં કોટ્ઠગ્ગન્તિ. એવં સો એકસસ્સેવ નવ વારે અગ્ગદાનં અદાસિ. તમ્પિ સસ્સં અતિરેકં ઉટ્ઠાનસમ્પન્નં અહોસિ.

યાવ બુદ્ધા ધરતિ, યાવ ચ સઙ્ઘો ધરતિ, એતેનેવ નિયામેન કલ્યાણકમ્મં કત્વા તતો ચુતો દેવલોકે નિબ્બત્તિત્વા દેવેસુ ચેવ મનુસ્સેસુ ચ સંસરન્તો એકનવુતિકપ્પે સમ્પત્તિં અનુભવિત્વા અમ્હાકં સત્થુ લોકે ઉપ્પન્નકાલે કપિલવત્થુનગરસ્સ અવિદૂરે દોણવત્થુબ્રાહ્મણગામે બ્રાહ્મણમહાસાલકુલે નિબ્બત્તિ. તસ્સ નામગ્ગહણદિવસે **કોણ્ડઞ્ઞમાણવો**તિ નામં અકંસુ. સો વુડ્ઢિમન્વાય તયો વેદે ઉગ્ગહેત્વા લક્ખણમન્તાનં પારં અગમાસિ. તેન સમયેન અમ્હાકં બોધિસત્તો તુસિતપુરા ચવિત્વા કપિલવત્થુપુરે નિબ્બત્તિ. તસ્સ નામગ્ગહણદિવસે અટ્ઠુત્તરં બ્રાહ્મણસતં અહતવત્થેહિ અચ્છાદેત્વા અપ્પોદકં મધુપાયાસં પાયેત્વા તેસં અન્તરે અટ્ઠ જને ઉચ્ચિનિત્વા મહાતલે નિસીદાપેત્વા અલઙ્કતપટિયત્તં બોધિસત્તં દુકૂલચુમ્બટકે નિપજ્જાપેત્વા લક્ખણપરિગ્ગહણત્થં તેસં સન્તિકં આનયિંસુ. ધુરાસને નિસિન્નબ્રાહ્મણો મહાપુરિસસ્સ સરીરસમ્પત્તિં ઓલોકેત્વા દ્વે અઙ્ગુલિયો ઉક્ખિપિ. એવં પટિપાટિયા સત્ત જના ઉક્ખિપિંસુ. તેસં પન સબ્બનવકો કોણ્ડઞ્ઞમાણવો, સો બોધિસત્તસ્સ લક્ખણવરનિપ્ફત્તિં ઓલોકેત્વા ‘‘અગારમજ્ઝે ઠાનકારણં નત્થિ, એકન્તેનેસ વિવટ્ટચ્છદો બુદ્ધો ભવિસ્સતી’’તિ એકમેવ અઙ્ગુલિં ઉક્ખિપિ. ઇતરે પન સત્ત જના ‘‘સચે અગારં અજ્ઝાવસિસ્સતિ, રાજા ભવિસ્સતિ ચક્કવત્તી. સચે પબ્બજિસ્સતિ, બુદ્ધો ભવિસ્સતી’’તિ દ્વે ગતિયો દિસ્વા દ્વે અઙ્ગુલિયો ઉક્ખિપિંસુ. અયં પન કોણ્ડઞ્ઞો કતાધિકારો પચ્છિમભવિકસત્તો પઞ્ઞાય ઇતરે સત્ત જને અભિભવિત્વા ‘‘ઇમેહિ લક્ખણેહિ સમન્નાગતસ્સ અગારમજ્ઝે ઠાનકરણં નામ નત્થિ, નિસ્સંસયં બુદ્ધો ભવિસ્સતી’’તિ એકમેવ ગતિં અદ્દસ, તસ્મા એકં અઙ્ગુલિં ઉક્ખિપિ. તતો બ્રાહ્મણા અત્તનો ઘરાનિ ગન્ત્વા પુત્તે આમન્તયિંસુ – ‘‘તાતા, અમ્હે મહલ્લકા, સુદ્ધોદનમહારાજસ્સ પુત્તં સબ્બઞ્ઞુતપ્પત્તં મયં સમ્ભાવેય્યામ વા નો વા. તુમ્હે તસ્મિં કુમારે સબ્બઞ્ઞુતં પત્તે તસ્સ સાસને પબ્બજેય્યાથા’’તિ.

સુદ્ધોદનમહારાજાપિ બોધિસત્તસ્સ ધાતિયો આદિં કત્વા પરિહારં ઉપટ્ઠપેન્તો બોધિસત્તં વુદ્ધિં આપાદેસિ. મહાસત્તોપિ વુદ્ધિપ્પત્તો દેવો વિય સમ્પત્તિં અનુભવિત્વા પરિપક્કે ઞાણે કામેસુ આદીનવં નેક્ખમ્મે ચ આનિસંસં દિસ્વા રાહુલકુમારસ્સ જાતદિવસે છન્નસહાયો કણ્ડકં આરુય્હ દેવતાહિ વિવટેન દ્વારેન મહાભિનિક્ખમનં નિક્ખમિત્વા તેનેવ રત્તિભાગેન તીણિ રજ્જાનિ અતિક્કમિત્વા અનોમાનદીતીરે પબ્બજિત્વા ઘટિકારમહાબ્રહ્મુના આભતે અરહદ્ધજે ગહિતમત્તેયેવ વસ્સસટ્ઠિકત્થેરો વિય પાસાદિકેન ઇરિયાપથેન રાજગહં પત્વા તત્થ પિણ્ડાય ચરિત્વા પણ્ડવપબ્બતચ્છાયાય પિણ્ડપાતં પરિભુઞ્જિત્વા રઞ્ઞા માગધેન રજ્જસિરિયા નિમન્તિયમાનોપિ તં પટિક્ખિપિત્વા અનુક્કમેન ઉરુવેલં ગન્ત્વા ‘‘રમણીયો વત અયં ભૂમિભાગો , અલં વતિદં કુલપુત્તસ્સ પધાનત્થિકસ્સ પધાનાયા’’તિ પધાનાભિમુખં ચિત્તં ઉપ્પાદેત્વા તત્થ વાસં ઉપગતો.

તેન સમયેન ઇતરે સત્ત બ્રાહ્મણા યથાકમ્મં ગતા, સબ્બદહરો પન લક્ખણપરિગ્ગાહકો કોણ્ડઞ્ઞમાણવો અરોગો. સો ‘‘મહાપુરિસો પબ્બજિતો’’તિ સુત્વા તેસં બ્રાહ્મણાનં પુત્તે ઉપસઙ્કમિત્વા એવમાહ – ‘‘સિદ્ધત્થકુમારો કિર પબ્બજિતો. સો હિ નિસ્સંસયં બુદ્ધો ભવિસ્સતિ. સચે તુમ્હાકં પિતરો અરોગા અસ્સુ, અજ્જ નિક્ખમિત્વા પબ્બજેય્યું. સચે તુમ્હેપિ ઇચ્છથ, એથ મયં તં મહાપુરિસમનુપબ્બજિસ્સામા’’તિ. તે સબ્બે એકચ્છન્દા ભવિતું નાસક્ખિંસુ. તયો જના ન પબ્બજિંસુ, કોણ્ડઞ્ઞબ્રાહ્મણં જેટ્ઠકં કત્વા ઇતરે ચત્તારો પબ્બજિંસુ. ઇમે પઞ્ચ પબ્બજિત્વા ગામનિગમરાજધાનીસુ ભિક્ખાય ચરન્તા બોધિસત્તસ્સ સન્તિકં અગમિંસુ. તે છબ્બસ્સાનિ બોધિસત્તે મહાપધાનં પદહન્તે ‘‘ઇદાનિ બુદ્ધો ભવિસ્સતિ ઇદાનિ બુદ્ધો ભવિસ્સતી’’તિ મહાસત્તં ઉપટ્ઠહમાના સન્તિકાવચરાવસ્સ અહેસું. યદા પન બોધિસત્તો એકતિલતણ્ડુલાદીહિ વીતિનામેન્તોપિ દુક્કરકારિકાય અરિયધમ્મપટિવેધસ્સ અભાવં ઞત્વા ઓળારિકં આહારં આહરિ, તદા તે પક્કમિત્વા ઇસિપતનં અગમંસુ.

અથ બોધિસત્તો ઓળારિકાહારપરિભોગેન છવિમંસલોહિતપારિપૂરિં કત્વા વિસાખપુણ્ણમદિવસે સુજાતાય દિન્નં વરભોજનં ભુઞ્જિત્વા સુવણ્ણપાતિં નદિયા પટિસોતં ખિપિત્વા ‘‘અજ્જ બુદ્ધો ભવિસ્સામી’’તિ કતસન્નિટ્ઠાનો સાયન્હસમયે કાલેન નાગરાજેન અનેકેહિ થુતિસતેહિ અભિત્થવિયમાનો મહાબોધિમણ્ડં આરુય્હ અચલટ્ઠાને પાચીનલોકધાતુઅભિમુખો પલ્લઙ્કેન નિસીદિત્વા ચતુરઙ્ગસમન્નાગતં વીરિયં અધિટ્ઠાય સૂરિયે ધરમાનેયેવ મારબલં વિધમિત્વા પઠમયામે પુબ્બેનિવાસં અનુસ્સરિત્વા મજ્ઝિમયામે દિબ્બચક્ખું વિસોધેત્વા પચ્ચૂસકાલસમનન્તરે પટિચ્ચસમુપ્પાદે ઞાણં ઓતારેત્વા અનુલોમપટિલોમં પચ્ચયાકારવટ્ટં સમ્મસન્તો સબ્બબુદ્ધેહિ પટિવિદ્ધં અસાધારણં સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં પટિવિજ્ઝિત્વા નિબ્બાનારમ્મણાય ફલસમાપત્તિયા તત્થેવ સત્તાહં વીતિનામેસિ.

એતેનેવ ઉપાયેન સત્તસત્તાહં બોધિમણ્ડે વિહરિત્વા રાજાયતનમૂલે મધુપિણ્ડિકભોજનં પરિભુઞ્જિત્વા પુન અજપાલનિગ્રોધમૂલં આગન્ત્વા તત્થ નિસિન્નો ધમ્મગમ્ભીરતં પચ્ચવેક્ખિત્વા અપ્પોસ્સુક્કતાય ચિત્તે નમન્તે મહાબ્રહ્મુના યાચિતો બુદ્ધચક્ખુના લોકં વોલોકેન્તો તિક્ખિન્દ્રિયાદિભેદે સત્તે દિસ્વા મહાબ્રહ્મુનો ધમ્મદેસનાય પટિઞ્ઞં દત્વા ‘‘કસ્સ નુ ખો અહં પઠમં ધમ્મં દેસેસ્સામી’’તિ આળારુદકાનં કાલકતભાવં ઞત્વા પુન ચિન્તેન્તો ‘‘બહૂપકારા ખો પન મે પઞ્ચવગ્ગિયા ભિક્ખૂ, યે મં પધાનપહિતત્તં ઉપટ્ઠહિંસુ. યંનૂનાહં પઞ્ચવગ્ગિયાનં ભિક્ખૂનં પઠમં ધમ્મં દેસેય્ય’’ન્તિ ચિત્તં ઉપ્પાદેસિ. ઇદં પન સબ્બમેવ બુદ્ધાનં પરિવિતક્કમત્તમેવ, ઠપેત્વા પન કોણ્ડઞ્ઞબ્રાહ્મણં અઞ્ઞો કોચિ પઠમં ધમ્મં પટિવિજ્ઝિતું સમત્થો નામ નત્થિ. સોપિ એતદત્થમેવ કપ્પસતસહસ્સં અધિકારકમ્મં અકાસિ, બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ નવ વારે અગ્ગસસ્સદાનં અદાસિ.

અથ સત્થા પત્તચીવરમાદાય અનુપુબ્બેન ઇસિપતનં ગન્ત્વા યેન પઞ્ચવગ્ગિયા ભિક્ખૂ, તેનુપસઙ્કમિ. તે તથાગતં આગચ્છન્તં દિસ્વાવ અત્તનો કતિકાય સણ્ઠાતું નાસક્ખિંસુ. એકો પત્તચીવરં પટિગ્ગહેસિ, એકો આસનં પઞ્ઞાપેસિ, એકો પાદોદકં પચ્ચુપટ્ઠાપેસિ, એકો પાદે ધોવિ, એકો તાલવણ્ટં ગહેત્વા બીજમાનો ઠિતો. એવં તેસુ વત્તં દસ્સેત્વા સન્તિકે નિસિન્નેસુ કોણ્ડઞ્ઞત્થેરં કાયસક્ખિં કત્વા સત્થા અનુત્તરં તેપરિવટ્ટં ધમ્મચક્કપ્પવત્તનસુત્તન્તં આરભિ. મનુસ્સપરિસા પઞ્ચ જનાવ અહેસું, દેવપરિસા અપરિચ્છિન્ના. દેસનાપરિયોસાને કોણ્ડઞ્ઞત્થેરો અટ્ઠારસહિ મહાબ્રહ્મકોટીહિ સદ્ધિં સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠિતો. અથ સત્થા ''મયા દુક્કરસતાભતં ધમ્મં પઠમમેવ અઞ્ઞાસીતિ અઞ્ઞાસિકોણ્ડઞ્ઞો નામ અય''ન્તિ થેરં આલપન્તો ''અઞ્ઞાસિ વત, ભો, કોણ્ડઞ્ઞો, અઞ્ઞાસિ વત, ભો, કોણ્ડઞ્ઞો''તિ આહ. તસ્સ તદેવ નામં જાતં. તેન વુત્તં – ''ઇતિ હિદં આયસ્મતો કોણ્ડઞ્ઞસ્સ અઞ્ઞાસિકોણ્ડઞ્ઞોત્વેવ નામં અહોસી''તિ.

ઇતિ થેરો આસાળ્હિપુણ્ણમાયં સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠિતો, પાટિપદદિવસે ભદ્દિયત્થેરો, દુતિયપક્ખદિવસે વપ્પત્થેરો, તતિયપક્ખદિવસે મહાનામત્થેરો, પક્ખસ્સ ચતુત્થિયં અસ્સજિત્થેરો સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠિતો. પઞ્ચમિયા પન પક્ખસ્સ અનત્તલક્ખણસુત્તન્તદેસનાપરિયોસાને સબ્બેપિ અરહત્તે પતિટ્ઠિતા.

તેન ખો પન સમયેન છ લોકે અરહન્તો હોન્તિ. તતો પટ્ઠાય સત્થા યસદારકપ્પમુખે પઞ્ચપઞ્ઞાસ પુરિસે, કપ્પાસિયવનસણ્ડે તિંસમત્તે ભદ્દવગ્ગિયે, ગયાસીસે પિટ્ઠિપાસાણે સહસ્સમત્તે પુરાણજટિલેતિ એવં મહાજનં અરિયભૂમિં ઓતારેત્વા બિમ્બિસારપ્પમુખાનિ એકાદસનહુતાનિ સોતાપત્તિફલે, એકં નહુતં સરણત્તયે પતિટ્ઠાપેત્વા જમ્બુદીપતલે સાસનં પુપ્ફિતફલિતં કત્વા સકલજમ્બુદીપમણ્ડલં કાસાવપજ્જોતં ઇસિવાતપટિવાતં કરોન્તો એકસ્મિં સમયે જેતવનમહાવિહારં પત્વા તત્થ વસન્તો ભિક્ખુસઙ્ઘમજ્ઝે પઞ્ઞત્તવરબુદ્ધાસનગતો ધમ્મં દેસેન્તો ''પઠમં ધમ્મં પટિવિદ્ધભિક્ખૂનં અન્તરે મમ પુત્તો કોણ્ડઞ્ઞો અગ્ગો''તિ દસ્સેતું એતદગ્ગટ્ઠાને ઠપેસિ.

થેરોપિ દ્વે અગ્ગસાવકે અત્તનો નિપચ્ચકારં કરોન્તે દિસ્વા બુદ્ધાનં સન્તિકા અપક્કમિતુકામો હુત્વા ''પુણ્ણમાણવો પબ્બજિત્વા સાસને અગ્ગધમ્મકથિકો ભવિસ્સતી''તિ દિસ્વા દોણવત્થુબ્રાહ્મણગામં ગન્ત્વા અત્તનો ભાગિનેય્યં પુણ્ણમાણવં પબ્બાજેત્વા ''અયં બુદ્ધાનં સન્તિકે વસિસ્સતી''તિ તસ્સ બુદ્ધાનં અન્તેવાસિકભાવં કત્વા સયં દસબલં ઉપસઙ્કમિત્વા ''ભગવા મય્હં ગામન્તસેનાસનં અસપ્પાયં, આકિણ્ણો વિહરિતું ન સક્કોમિ, છદ્દન્તદહં ગન્ત્વા વસિસ્સામી''તિ ભગવન્તં અનુજાનાપેત્વા ઉટ્ઠાયાસના સત્થારં વન્દિત્વા છદ્દન્તદહં ગન્ત્વા છદ્દન્તહત્થિકુલં નિસ્સાય દ્વાદસ વસ્સાનિ વીતિનામેત્વા તત્થેવ અનુપાદિસેસાય નિબ્બાનધાતુયા પરિનિબ્બાયિ.

સારિપુત્ત-મોગ્ગલ્લાનત્થેરવત્થુ

૧૮૯-૧૯૦. દુતિયતતિયેસુ **મહાપઞ્ઞાન**ન્તિ મહતિયા પઞ્ઞાય સમન્નાગતાનં. **ઇદ્ધિમન્તાન**ન્તિ ઇદ્ધિયા સમ્પન્નાનં. **સારિપુત્તો મોગ્ગલ્લાનો**તિ તેસં થેરાનં નામં.

ઇમેસમ્પિ પઞ્હકમ્મે અયમનુપુબ્બિકથા – ઇતો સતસહસ્સકપ્પાધિકે અસઙ્ખ્યેય્યકપ્પમત્થકે સારિપુત્તો બ્રાહ્મણમહાસાલકુલે નિબ્બત્તિ, નામેન સરદમાણવો નામ અહોસિ. મોગ્ગલ્લાનો ગહપતિમહાસાલકુલે નિબ્બત્તિ , નામેન સિરિવડ્ઢનકુટુમ્બિયો નામ અહોસિ. તે ઉભોપિ સહપંસુકીળિતાવ સહાયકા અહેસું. સરદમાણવો પિતુ અચ્ચયેન કુલસન્તકં મહાધનં પટિપજ્જિત્વા એકદિવસં રહોગતો ચિન્તેસિ – ''અહં ઇધલોકત્તભાવમેવ જાનામિ, નો પરલોકત્તભાવં, જાતસત્તાનઞ્ચ મરણં નામ ધુવં, મયા એકં પબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા મોક્ખધમ્મગવેસનં કાતું

વટ્ટતી''તિ. સો સહાયકં ઉપસઙ્કમિત્વા આહ – ''સમ્મ સિરિવડ્ઢન, અહં પબ્બજિત્વા મોક્ખધમ્મં ગવેસિસ્સામિ, ત્વં મયા સદ્ધિં પબ્બજિતું સક્ખિસ્સસી''તિ. ન સક્ખિસ્સામિ , સમ્મ, ત્વંયેવ પબ્બજાહીતિ. સો ચિન્તેસિ – ''પરલોકં ગચ્છન્તા સહાયે વા ઞાતિમિત્તે વા ગહેત્વા ગતા નામ નત્થિ, અત્તના કતં અત્તનોવ હોતી''તિ. તતો રતનકોટ્ઠાગારં વિવરાપેત્વા કપણદ્ધિકવણિબ્બકયાચકાનં મહાદાનં દત્વા પબ્બતપાદં પવિસિત્વા ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિ. તસ્સ એકો દ્વે તયોતિ એવં અનુપબ્બજ્જં પબ્બજિતા ચતુસત્તતિસહસ્સમત્તા જટિલા અહેસું. સો પઞ્ચાભિઞ્ઞા અટ્ઠ ચ સમાપત્તિયો નિબ્બત્તેત્વા તેસમ્પિ જટિલાનં કસિણપરિકમ્મં આચિક્ખિ. તેપિ સબ્બે પઞ્ચ અભિઞ્ઞા અટ્ઠ ચ સમાપત્તિયો નિબ્બત્તેસું.

તેન સમયેન અનોમદસ્સી નામ બુદ્ધો લોકે ઉદપાદિ. નગરં ચન્દવતી નામ અહોસિ, પિતા યસવન્તો નામ ખત્તિયો, માતા યસોધરા નામ દેવી, બોધિ અજ્જુનરુક્ખો, નિસભત્થેરો ચ અનોમત્થેરો ચાતિ દ્વે અગ્ગસાવકા, વરુણત્થેરો નામ ઉપટ્ઠાકો, સુન્દરા ચ સુમના ચાતિ દ્વે અગ્ગસાવિકા, આયુ વસ્સસતસહસ્સં અહોસિ, સરીરં અટ્ઠપઞ્ઞાસહત્થુબ્બેધં, સરીરપ્પભા દ્વાદસયોજનં ફરિ, ભિક્ખુસતસહસ્સપરિવારો અહોસિ.

અથેકદિવસં પચ્ચૂસકાલે મહાકરુણાસમાપત્તિતો વુટ્ઠાય લોકં વોલોકેન્તો સરદતાપસં દિસ્વા ''અજ્જ મય્હં સરદતાપસસ્સ સન્તિકં ગતપચ્ચયેન ધમ્મદેસના ચ મહતી ભવિસ્સતિ, સો ચ અગ્ગસાવકટ્ઠાનં પત્થેસ્સતિ, તસ્સ સહાયકો સિરિવડ્ઢનકુટુમ્બિયો દુતિયસાવકટ્ઠાનં, દેસનાપરિયોસાને ચસ્સ પરિવારા ચતુસત્તતિસહસ્સજટિલા અરહત્તં પાપુણિસ્સન્તિ, મયા તત્થ ગન્તું વટ્ટતી''તિ અત્તનો પત્તચીવરમાદાય અઞ્ઞં કઞ્ચિ અનામન્તેત્વા સીહો વિય એકચરો હુત્વા સરદતાપસસ્સ અન્તેવાસિકેસુ ફલાફલત્થાય ગતેસુ ''બુદ્ધભાવં મે જાનાતૂ''તિ તસ્સ પસ્સન્તસ્સેવ સરદતાપસસ્સ આકાસતો ઓતરિત્વા પથવિયં પતિટ્ઠાસિ. સરદતાપસો બુદ્ધાનુભાવં ચેવ સરીરસમ્પત્તિં ચસ્સ દિસ્વા લક્ખણમન્તે સમ્મસિત્વા ''ઇમેહિ લક્ખણેહિ સમન્નાગતો નામ અગારમજ્ઝે વસન્તો રાજા હોતિ ચક્કવત્તી, પબ્બજ્જન્તો લોકે વિવટ્ટચ્છદો સબ્બઞ્ઞુ બુદ્ધો હોતિ, અયં પુરિસો નિસ્સંસયં બુદ્ધો''તિ જાનિત્વા પચ્ચુગ્ગમનં કત્વા પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન વન્દિત્વા આસનં પઞ્ઞાપેત્વા અદાસિ. નિસીદિ ભગવા પઞ્ઞત્તાસને. સરદતાપસોપિ અત્તનો અનુચ્છવિકં આસનં ગહેત્વા એકમન્તં નિસીદિ.

તસ્મિં સમયે ચતુસત્તતિસહસ્સજટિલા પણીતપણીતાનિ ઓજવન્તાનિ ફલાફલાનિ ગહેત્વા આચરિયસ્સ સન્તિકં સમ્પત્તા બુદ્ધાનઞ્ચેવ આચરિયસ્સ ચ નિસિન્નાસનં ઓલોકેત્વા આહંસુ – ''આચરિય, મયં 'ઇમસ્મિં લોકે તુમ્હેહિ મહન્તતરો નત્થી'તિ વિચરામ, અયં પન પુરિસો તુમ્હેહિ મહન્તતરો મઞ્ઞે''તિ. તાતા, કિં વદથ? સાસપેન સદ્ધિં અટ્ઠસટ્ઠિયોજનસતસહસ્સુબ્બેધં સિનેરું સમં કાતું ઇચ્છથ, સબ્બઞ્ઞુબુદ્ધેન સદ્ધિં મય્હં ઉપમં મા કરિત્થ પુત્તકાતિ. અથ તે તાપસા ''સચે અયં ઇત્તરસત્તો અભવિસ્સ, ન અમ્હાકં આચરિયો એવરૂપં ઉપમં આહરેય્ય, યાવ મહા વતાયં પુરિસો''તિ સબ્બેવ પાદેસુ નિપતિત્વા સિરસા વન્દિંસુ.

અથ ને આચરિયો આહ – ''તાતા, અમ્હાકં બુદ્ધાનં અનુચ્છવિકો દેય્યધમ્મો નત્થિ, સત્થા ચ ભિક્ખાચારવેલાય ઇધાગતો, મયં યથાબલં દેય્યધમ્મં દસ્સામ. તુમ્હે યં યં પણીતં ફલાફલં, તં તં આહરથા''તિ. આહરાપેત્વા હત્થે ધોવિત્વા સયં તથાગતસ્સ પત્તે પતિટ્ઠાપેસિ . સત્થારા ચ ફલાફલે પટિગ્ગહિતમત્તે દેવતા દિબ્બોજં પક્ખિપિંસુ. તાપસો ઉદકમ્પિ સયમેવ પરિસ્સાવેત્વા અદાસિ. તતો ભત્તકિચ્ચં નિટ્ઠાપેત્વા હત્થં ધોવિત્વા નિસિન્ને સત્થરિ સબ્બે અન્તેવાસિકે પક્કોસિત્વા સત્થુ સન્તિકે સારણીયં કથં કથેન્તો નિસીદિ. સત્થા ''દ્વે

અગ્ગસાવકા ભિક્ખુસઙ્ઘેન સદ્ધિં આગચ્છન્તૂ’’તિ ચિન્તેસિ. તે સત્થુ ચિત્તં ઞત્વા સતસહસ્સખીણાસવપરિવારા આગન્ત્વા સત્થારં વન્દિત્વા એકમન્તં અટ્ઠંસુ.

તતો સરદતાપસો અન્તેવાસિકે આમન્તેસિ – ‘‘તાતા, બુદ્ધાનં નિસિન્નાસનમ્પિ નીચં, સમણસતસહસ્સાનમ્પિ આસનં નત્થિ, તુમ્હેહિ અજ્જ ઉળારં બુદ્ધસક્કારં કાતું વટ્ટતિ, પબ્બતપાદતો વણ્ણગન્ધસમ્પન્નાનિ પુપ્ફાનિ આહરથા’’તિ. કથનકાલો પપઞ્ચો વિય હોતિ, ઇદ્ધિમન્તાનં પન વિસયો અચિન્તેય્યોતિ મુહુત્તમત્તેનેવ તે તાપસા વણ્ણગન્ધસમ્પન્નાનિ પુપ્ફાનિ આહરિત્વા બુદ્ધાનં યોજનપ્પમાણં પુપ્ફાસનં પઞ્ઞાપેસું, ઉભિન્નં અગ્ગસાવકાનં તિગાવુતં, સેસભિક્ખૂનં અડ્ઢયોજનિકાદિભેદં, સઙ્ઘનવકસ્સ ઉસભમત્તં અહોસિ. એવં પઞ્ઞત્તેસુ આસનેસુ સરદતાપસો તથાગતસ્સ પુરતો અઞ્જલિં પગ્ગહેત્વા ઠિતો, ‘‘ભન્તે, મય્હં દીઘરત્તં હિતસુખત્થાય ઇમં પુપ્ફાસનં અભિરુહથા’’તિ આહ.

> ‘‘નાનાપુપ્ફઞ્ચ ગન્ધઞ્ચ, સમ્પાદેત્વાન એકતો;
> પુપ્ફાસનં પઞ્ઞાપેત્વા, ઇદં વચનમબ્રવિં.
>
> ‘‘ઇદં તે આસનં વીર, પઞ્ઞત્તં તવનુચ્છવિં;
> મમ ચિત્તં પસાદેન્તો, નિસીદ પુપ્ફમાસને.
>
> ‘‘સત્તરત્તિદિવં બુદ્ધો, નિસીદિ પુપ્ફમાસને;
> મમ ચિત્તં પસાદેત્વા, હાસયિત્વા સદેવકે’’તિ.

એવં નિસિન્ને સત્થરિ દ્વે અગ્ગસાવકા ચ સેસભિક્ખૂ ચ અત્તનો અત્તનો પત્તાસનેસુ નિસીદિંસુ. સરદતાપસો મહન્તં પુપ્ફચ્છત્તં ગહેત્વા તથાગતસ્સ મત્થકે ધારયન્તો અટ્ઠાસિ. સત્થા ‘‘જટિલાનં અયં સક્કારો મહપ્ફલો હોતૂ’’તિ નિરોધસમાપત્તિં સમાપજ્જિ. સત્થુ સમાપન્નભાવં ઞત્વા દ્વે અગ્ગસાવકાપિ સેસભિક્ખૂપિ સમાપત્તિં સમાપજ્જિંસુ. તથાગતે સત્તાહં નિરોધસમાપત્તિં સમાપજ્જિત્વા નિસિન્ને અન્તેવાસિકા ભિક્ખાચારકાલે સમ્પત્તે વનમૂલફલાફલં પરિભુઞ્જિત્વા સેસકાલે બુદ્ધાનં અઞ્જલિં પગ્ગય્હ તિટ્ઠન્તિ. સરદતાપસો પન ભિક્ખાચારમ્પિ અગન્ત્વા પુપ્ફચ્છત્તં ગહિતનિયામેનેવ સત્તાહં પીતિસુખેન વીતિનામેસિ.

સત્થા નિરોધતો વુટ્ઠાય દક્ખિણપસ્સે નિસિન્નં અગ્ગસાવકં નિસભત્થેરં આમન્તેસિ – ‘‘નિસભ સક્કારકારકાનં તાપસાનં પુપ્ફાસનાનુમોદનં કરોહી’’તિ. થેરો ચક્કવત્તિરઞ્ઞો સન્તિકા પટિલદ્ધમહાલાભો મહાયોધો વિય તુટ્ઠમાનસો સાવકપારમિઞાણે ઠત્વા પુપ્ફાસનાનુમોદનં આરભિ. તસ્સ દેસનાવસાને દુતિયસાવકં આમન્તેસિ – ‘‘ત્વમ્પિ ધમ્મં દેસેહી’’તિ. અનોમત્થેરો તેપિટકં બુદ્ધવચનં સમ્મસિત્વા ધમ્મં કથેસિ. દ્વિન્નં સાવકાનં દેસનાય એકસ્સપિ અભિસમયો નાહોસિ. અથ સત્થા અપરિમાણે બુદ્ધવિસયે ઠત્વા ધમ્મદેસનં આરભિ. દેસનાપરિયોસાને ઠપેત્વા સરદતાપસં સબ્બેપિ ચતુસત્તતિસહસ્સજટિલા અરહત્તં પાપુણિંસુ. સત્થા ‘‘એથ ભિક્ખવો’’તિ હત્થં પસારેસિ. તેસં તાવદેવ કેસમસ્સુ અન્તરધાયિ, અટ્ઠ પરિક્ખારા કાયે પટિમુક્કાવ અહેસું.

સરદતાપસો કસ્મા અરહત્તં ન પત્તોતિ? વિક્ખિત્તચિત્તત્તા. તસ્સ કિર બુદ્ધાનં દુતિયાસને નિસીદિત્વા સાવકપારમિઞાણે ઠત્વા ધમ્મં દેસયતો અગ્ગસાવકસ્સ દેસનં સોતું આરદ્ધકાલતો પટ્ઠાય ‘‘અહો વતાહમ્પિ અનાગતે ઉપ્પજ્જનકસ્સ બુદ્ધસ્સ સાસને ઇમિનાવ સાવકેન લદ્ધધુરં લભેય્ય’’ન્તિ ચિત્તં ઉદપાદિ. સો તેન

પરિવિતક્કેન મગ્ગફલપટિવેધં કાતું નાસક્ખિ . તથાગતં પન વન્દિત્વા સમ્મુખે ઠત્વા આહ – ‘‘ભન્તે, તુમ્હાકં અનન્તરાસને નિસિન્નો ભિક્ખુ તુમ્હાકં સાસને કો નામ હોતી’’તિ? મયા પવત્તિતં ધમ્મચક્કં અનુપ્પવત્તેતા સાવકપારમિઞાણસ્સ કોટિપ્પત્તો સોળસ પઞ્ઞા પટિવિજ્ઝિત્વા ઠિતો મય્હં સાસને અગ્ગસાવકો નિસભત્થેરો નામ એસોતિ. ‘‘ભન્તે, ય્વાયં મયા સત્તાહં પુપ્ફચ્છત્તં ધારેન્તેન સક્કારો કતો, અહં ઇમસ્સ ફલેન અઞ્ઞં સક્કત્તં વા બ્રહ્મત્તં વા ન પત્થેમિ, અનાગતે પન અયં નિસભત્થેરો વિય એકસ્સ બુદ્ધસ્સ અગ્ગસાવકો ભવેય્ય’’ન્તિ પત્થનં અકાસિ.

સત્થા ‘‘સમિજ્ઝિસ્સતિ નુ ખો ઇમસ્સ પુરિસસ્સ પત્થના’’તિ અનાગતંસઞાણં પેસેત્વા ઓલોકેન્તો કપ્પસતસહસ્સાધિકં અસઙ્ખ્યેય્યં અતિક્કમિત્વા સમિજ્ઝનભાવં અદ્દસ. દિસ્વા સરદતાપસં આહ – ‘‘ન તે અયં પત્થના મોઘા ભવિસ્સતિ, અનાગતે પન કપ્પસતસહસ્સાધિકં અસઙ્ખ્યેય્યં અતિક્કમિત્વા ગોતમો નામ બુદ્ધો લોકે ઉપ્પજ્જિસ્સતિ. તસ્સ માતા મહામાયા નામ દેવી ભવિસ્સતિ, પિતા સુદ્ધોદનો નામ રાજા, પુત્તો રાહુલો નામ, ઉપટ્ઠાકો આનન્દો નામ, દુતિયસાવકો મોગ્ગલ્લાનો નામ, ત્વં પન તસ્સ અગ્ગસાવકો ધમ્મસેનાપતિ સારિપુત્તો નામ ભવિસ્સસી’’તિ. એવં તાપસં બ્યાકરિત્વા ધમ્મકથં કથેત્વા ભિક્ખુસઙ્ઘપરિવારો આકાસં પક્ખન્દિ.

સરદતાપસોપિ અન્તેવાસિકત્થેરાનં સન્તિકં ગન્ત્વા સહાયકસ્સ સિરિવડ્ઢનકુટુમ્બિકસ્સ સાસનં પેસેસિ – ‘‘ભન્તે, મમ સહાયકસ્સ વદેથ ‘સહાયકેન તે સરદતાપસેન અનોમદસ્સિબુદ્ધસ્સ પાદમૂલે અનાગતે ઉપ્પજ્જનકસ્સ ગોતમબુદ્ધસ્સ સાસને અગ્ગસાવકટ્ઠાનં પત્થિતં, ત્વં દુતિયસાવકટ્ઠાનં પત્થેહી’’’તિ. એવઞ્ચ પન વત્વા થેરેહિ પુરેતરમેવ એકપસ્સેન ગન્ત્વા સિરિવડ્ઢસ્સ નિવેસનદ્વારે અટ્ઠાસિ.

સિરિવડ્ઢનો ‘‘ચિરસ્સં વત મે અય્યો આગતો’’તિ આસને નિસીદાપેત્વા અત્તના નીચાસને નિસિન્નો ‘‘અન્તેવાસિકપરિસા પન વો, ભન્તે, ન પઞ્ઞાયતી’’તિ પુચ્છિ. આમ સમ્મ, અમ્હાકં અસ્સમં અનોમદસ્સી નામ બુદ્ધો આગતો, મયં તસ્સ અત્તનો બલેન સક્કારં અકરિમ્હ. સત્થા સબ્બેસં ધમ્મં દેસેસિ, દેસનાપરિયોસાને ઠપેત્વા મં સેસા અરહત્તં પત્વા પબ્બજિંસૂતિ. તુમ્હે કસ્મા ન પબ્બજિતાતિ? અહં સત્થુ અગ્ગસાવકં નિસભત્થેરં દિસ્વા અનાગતે ઉપ્પજ્જનકસ્સ ગોતમસ્સ નામ બુદ્ધસ્સ સાસને અગ્ગસાવકટ્ઠાનં પત્થેસિં, ત્વમ્પિ તસ્સ સાસને દુતિયસાવકટ્ઠાનં પત્થેહીતિ. મય્હં બુદ્ધેહિ સદ્ધિં પરિચયો નત્થિ, ભન્તેતિ. બુદ્ધેહિ સદ્ધિં કથનં મય્હં ભારો હોતુ, ત્વં મહન્તં અધિકારં સજ્જેહીતિ.

સિરિવડ્ઢનો સરદતાપસસ્સ વચનં સુત્વા અત્તનો નિવેસનદ્વારે રાજમાનેન અટ્ઠકરીસમત્તં ઠાનં સમતલં કારેત્વા વાલુકં ઓકિરાપેત્વા લાજપઞ્ચમાનિ પુપ્ફાનિ વિકિરિત્વા નીલુપ્પલચ્છદનં મણ્ડપં કારેત્વા બુદ્ધાસનં પઞ્ઞાપેત્વા સેસભિક્ખૂનમ્પિ આસનાનિ પટિયાદાપેત્વા મહન્તં સક્કારસમ્માનં સજ્જેત્વા બુદ્ધાનં નિમન્તનત્થાય સરદતાપસસ્સ સઞ્ઞં અદાસિ. તાપસો તસ્સ વચનં સુત્વા બુદ્ધપ્પમુખં ભિક્ખુસઙ્ઘં ગહેત્વા તસ્સ નિવેસનં અગમાસિ. સિરિવડ્ઢનો પચ્ચુગ્ગમનં કત્વા તથાગતસ્સ હત્થતો પત્તં ગહેત્વા મણ્ડપં પવેસેત્વા પઞ્ઞત્તાસનેસુ નિસિન્નસ્સ બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ દક્ખિણોદકં દત્વા પણીતેન ભોજનેન પરિવિસિત્વા ભત્તકિચ્ચપરિયોસાને બુદ્ધપ્પમુખં ભિક્ખુસઙ્ઘં મહારહેહિ વત્થેહિ અચ્છાદેત્વા, ‘‘ભન્તે, નાયં આરમ્ભો અપ્પમત્તકટ્ઠાનત્થાય, ઇમિનાવ નિયામેન સત્તાહં અનુકમ્પં કરોથા’’તિ આહ. સત્થા અધિવાસેસિ. સો તેનેવ નિયામેન સત્તાહં મહાદાનં પવત્તેત્વા ભગવન્તં વન્દિત્વા અઞ્જલિં પગ્ગહેત્વા ઠિતો આહ – ‘‘ભન્તે, મમ સહાયો સરદતાપસો યસ્સ સત્થુ અગ્ગસાવકો હોમીતિ પત્થેસિ, અહમ્પિ તસ્સેવ દુતિયસાવકો ભવામી’’તિ.

સત્થા અનાગતં ઓલોકેત્વા તસ્સ પત્થનાય સમિજ્ઝનભાવં દિસ્વા બ્યાકાસિ – ''ત્વં ઇતો કપ્પસતસહસ્સાધિકં અસઙ્ખ્યેય્યં અતિક્કમિત્વા ગોતમબુદ્ધસ્સ દુતિયસાવકો ભવિસ્સસી''તિ. બુદ્ધાનં બ્યાકરણં સુત્વા સિરિવડ્ઢનો હટ્ઠપહટ્ઠો અહોસિ. સત્થાપિ ભત્તાનુમોદનં કત્વા સપરિવારો વિહારમેવ ગતો. સિરિવડ્ઢનો તતો પટ્ઠાય યાવજીવં કલ્યાણકમ્મં કત્વા દુતિયત્તવારે કામાવચરદેવલોકે નિબ્બત્તો. સરદતાપસો ચત્તારો બ્રહ્મવિહારે ભાવેત્વા બ્રહ્મલોકે નિબ્બત્તો.

તતો પટ્ઠાય ઇમેસં ઉભિન્નમ્પિ અન્તરાકમ્મં ન કથિતં. અમ્હાકં પન બુદ્ધસ્સ નિબ્બત્તિતો પુરેતરમેવ સરદતાપસો રાજગહનગરસ્સ અવિદૂરે ઉપતિસ્સગામે સારિબ્રાહ્મણિયા કુચ્છિસ્મિં પટિસન્ધિં ગણ્હિ. તંદિવસમેવ ચસ્સ સહાયોપિ રાજગહસ્સેવ અવિદૂરે કોલિતગામે મોગ્ગલ્લિબ્રાહ્મણિયા કુચ્છિયં પટિસન્ધિં ગણ્હિ. તાનિ કિર દ્વેપિ કુલાનિ યાવ સત્તમા કુલપરિવટ્ટા આબદ્ધપટિબદ્ધસહાયકાનેવ. તેસં દ્વિન્નમ્પિ એકદિવસમેવ ગબ્ભપરિહારં અદંસુ. દસમાસચ્ચયેન જાતાનમ્પિ તેસં છસટ્ઠિ ધાતિયો ઉપટ્ઠહિંસુ. નામગ્ગહણદિવસે સારિબ્રાહ્મણિયા પુત્તસ્સ ઉપતિસ્સગામે જેટ્ઠકુલસ્સ પુત્તત્તા **ઉપતિસ્સો**તિ નામં અકંસુ, ઇતરસ્સ કોલિતગામે જેટ્ઠકુલસ્સ પુત્તત્તા **કોલિતો**તિ નામં અકંસુ. તે ઉભોપિ વુદ્ધિમન્વાય સબ્બસિપ્પાનં પારં અગમંસુ.

ઉપતિસ્સમાણવસ્સ કીળનત્થાય નદિં વા ઉય્યાનં વા પબ્બતં વા ગમનકાલે પઞ્ચ સુવણ્ણસિવિકાસતાનિ પરિવારા હોન્તિ, કોલિતમાણવસ્સ પઞ્ચ આજઞ્ઞરથસતાનિ. દ્વેપિ જના પઞ્ચપઞ્ચમાણવકસતપરિવારા હોન્તિ. રાજગહે ચ અનુસંવચ્છરં ગિરગ્ગસમજ્જં નામ હોતિ, તેસં દ્વિન્નમ્પિ એકટ્ઠાનેયેવ મઞ્ચં બન્ધન્તિ. દ્વેપિ જના એકતોવ નિસીદિત્વા સમજ્જં પસ્સન્તા હસિતબ્બટ્ઠાને હસન્તિ, સંવેગટ્ઠાને સંવિજ્જન્તિ, દાયં દાતું યુત્તટ્ઠાને દાયં દેન્તિ. તેસં ઇમિનાવ નિયામેન એકદિવસં સમજ્જં પસ્સન્તાનં પરિપાકગતત્તા ઞાણસ્સ પુરિમદિવસેસુ વિય હસિતબ્બટ્ઠાને હાસો વા સંવેગટ્ઠાને સંવેજનં વા દાયં દાતું યુત્તટ્ઠાને દાયદાનં વા નાહોસિ. દ્વેપિ પન જના એવં ચિન્તયિંસુ – ''કિં એત્થ ઓલોકેતબ્બં અત્થિ, સબ્બેપિમે અપ્પત્તે વસ્સસતે અપણ્ણત્તિકભાવં ગમિસ્સન્તિ. અમ્હેહિ પન એકં મોક્ખધમ્મં ગવેસિતું વટ્ટતી''તિ આરમ્મણં ગહેત્વા નિસીદિંસુ.

તતો કોલિતો ઉપતિસ્સં આહ – ''સમ્મ ઉપતિસ્સ, ન ત્વં અઞ્ઞેસુ દિવસેસુ વિય હટ્ઠપહટ્ઠો, અનત્તમનધાતુકોસિ, કિં તે સલ્લક્ખિત''ન્તિ? સમ્મ કોલિત, ''એતેસં ઓલોકને સારો નત્થિ, નિરત્થકમેતં, અત્તનો મોક્ખધમ્મં ગવેસિતું વટ્ટતી''તિ ઇદં ચિન્તયન્તો નિસિન્નોમ્હીતિ, ત્વં પન કસ્મા અનત્તમનોસીતિ? સોપિ તથેવ આહ. અથસ્સ અત્તના સદ્ધિં એકજ્ઝાસયતં ઞત્વા ઉપતિસ્સો તં એવમાહ – ''અમ્હાકં ઉભિન્નમ્પિ સુચિન્તિતં, મોક્ખધમ્મં ગવેસન્તેહિ પન એકા પબ્બજ્જા લદ્ધું વટ્ટતિ, કસ્સ સન્તિકે પબ્બજામા''તિ.

તેન ખો પન સમયેન સઞ્ચયો પરિબ્બાજકો રાજગહે પટિવસતિ મહતિયા પરિબ્બાજકપરિસાય સદ્ધિં. તે ''તસ્સ સન્તિકે પબ્બજિસ્સામા''તિ પઞ્ચહિ માણવકસતેહિ સદ્ધિં સઞ્ચયસ્સ સન્તિકે પબ્બજિંસુ. તેસં પબ્બજિતકાલતો પટ્ઠાય સઞ્ચયો અતિરેકલાભગ્ગયસગ્ગપ્પત્તો અહોસિ. તે કતિપાહેનેવ સબ્બં સઞ્ચયસ્સ સમયં પરિગ્ગણ્હિત્વા, ''આચરિય, તુમ્હાકં જાનનસમયો એત્તકોવ, ઉદાહુ ઉત્તરિપિ અત્થી''તિ પુચ્છિંસુ. સઞ્ચયો ''એત્તકોવ, સબ્બં તુમ્હેહિ ઞાત''ન્તિ આહ. તે તસ્સ કથં સુત્વા ચિન્તયિંસુ – ''એવં સતિ ઇમસ્સ સન્તિકે બ્રહ્મચરિયવાસો નિરત્થકો, મયં મોક્ખધમ્મં ગવેસિતું નિક્ખન્તા, સો ઇમસ્સ સન્તિકે ઉપ્પાદેતું ન સક્કા. મહા ખો પન જમ્બુદીપો, ગામનિગમરાજધાનિયો ચરન્તા મયં અવસ્સં મોક્ખધમ્મદેસકં એકં આચરિયં લભિસ્સામા''તિ. તે તતો પટ્ઠાય યત્થ યત્થ પણ્ડિતા સમણબ્રાહ્મણા અત્થીતિ સુણન્તિ, તત્થ તત્થ ગન્ત્વા પઞ્હસાકચ્છં કરોન્તિ. તેહિ પુટ્ઠં પઞ્હં

અઞ્ઞે કથેતું સમત્થા નત્થિ, તે પન તેસં પઞ્હં વિસ્સજ્જેન્તિ. એવં સકલજમ્બુદીપં પરિગ્ગણ્હિત્વા નિવત્તિત્વા સકટ્ઠાનમેવ આગન્ત્વા, ‘‘સમ્મ કોલિત, યો પઠમં અમતં અધિગચ્છતિ, સો આરોચેતૂ’’તિ કતિકં અકંસુ.

તેન સમયેન અમ્હાકં સત્થા પઠમાભિસમ્બોધિં પત્વા પવત્તિતવરધમ્મચક્કો અનુપુબ્બેન રાજગહં સમ્પત્તો હોતિ. અથ ‘‘એકસટ્ઠિ અરહન્તો લોકે ઉપ્પન્ના હોન્તી’’તિ વુત્તકાલે ‘‘ચરથ, ભિક્ખવે, ચારિકં બહુજનહિતાયા’’તિ રતનત્તયગુણપ્પકાસનત્થં ઉય્યોજિતાનં ભિક્ખૂનં અન્તરે પઞ્ચવગ્ગિયબ્ભન્તરો અસ્સજિત્થેરો પટિનિવત્તિત્વા રાજગહમેવ આગતો. પુનદિવસે પાતોવ પત્તચીવરં આદાય રાજગહં પિણ્ડાય પાવિસિ.

તસ્મિં સમયે ઉપતિસ્સપરિબ્બાજકો પાતોવ ભત્તકિચ્ચં કત્વા પરિબ્બાજકારામં ગચ્છન્તો થેરં દિસ્વા ચિન્તેસિ – ‘‘મયા એવરૂપો પબ્બજિતો નામ ન દિટ્ઠપુબ્બો. યે વત લોકે અરહન્તો વા અરહત્તમગ્ગં વા સમાપન્ના, અયં તેસં ભિક્ખૂનં અઞ્ઞતરો, યંનૂનાહં ઇમં ભિક્ખું ઉપસઙ્કમિત્વા પઞ્હં પુચ્છેય્યં – ‘કંસિ ત્વં, આવુસો ઉદ્દિસ્સ, પબ્બજિતો, કો વા તે સત્થા, કસ્સ વા ત્વં ધમ્મં રોચેસી’’’તિ. અથસ્સ એતદહોસિ – ‘‘અકાલો ખો ઇમં ભિક્ખું પઞ્હં પુચ્છિતું, અન્તરઘરં પવિટ્ઠો પિણ્ડાય ચરતિ, યંનૂનાહં ઇમં ભિક્ખું પિટ્ઠિતો પિટ્ઠિતો અનુબન્ધેય્યં અત્થિકેહિ ઉપઞ્ઞાતં મગ્ગ’’ન્તિ. સો થેરં લદ્ધપિણ્ડપાતં અઞ્ઞતરં ઓકાસં ગચ્છન્તં દિસ્વા નિસીદિતુકામતઞ્ચસ્સ ઞત્વા અત્તનો પરિબ્બાજકપીઠકં પઞ્ઞાપેત્વા અદાસિ. ભત્તકિચ્ચપરિયોસાનેપિસ્સ અત્તનો કુણ્ડિકાય ઉદકં અદાસિ.

એવં આચરિયવત્તં કત્વા કતભત્તકિચ્ચેન થેરેન સદ્ધિં મધુરપટિસન્થારં કત્વા ‘‘વિપ્પસન્નાનિ ખો તે, આવુસો, ઇન્દ્રિયાનિ, પરિસુદ્ધો છવિવણ્ણો પરિયોદાતો, કંસિ ત્વં, આવુસો ઉદ્દિસ્સ, પબ્બજિતો, કો વા તે સત્થા, કસ્સ વા ત્વં ધમ્મં રોચેસી’’તિ પુચ્છિ. થેરો ‘‘અત્થાવુસો, મહાસમણો સક્યપુત્તો સક્યકુલા પબ્બજિતો, તાહં ભગવન્તં ઉદ્દિસ્સ પબ્બજિતો, સો ચ મે ભગવા સત્થા, તસ્સેવાહં ભગવતો ધમ્મં રોચેમી’’તિ આહ. અથ નં ‘‘કિંવાદી પનાયસ્મતો સત્થા, કિમક્ખાયી’’તિ પુચ્છિ. થેરો ચિન્તેસિ – ‘‘ઇમે પરિબ્બાજકા નામ સાસનસ્સ પટિપક્ખભૂતા, ઇમસ્સ સાસનસ્સ ગમ્ભીરતં દસ્સેસ્સામી’’તિ. અત્તનો નવકભાવં દસ્સેન્તો આહ – ‘‘અહં ખો, આવુસો, નવો અચિરપબ્બજિતો, અધુનાગતો ઇમં ધમ્મવિનયં, ન તાવાહં સક્કોમિ વિત્થારેન ધમ્મં દેસેતુ’’ન્તિ. પરિબ્બાજકો ‘‘અહં ઉપતિસ્સો નામ, ત્વં યથાસત્તિયા અપ્પં વા બહું વા વદ, એતં નયસતેન નયસહસ્સેન પટિવિજ્ઝિતું મય્હં ભારો’’તિ ચિન્તેત્વા આહ –

> ‘‘અપ્પં વા બહું વા ભાસસ્સુ, અત્થંયેવ મે બ્રૂહિ;
> અત્થેનેવ મે અત્થો, કિં કાહસિ બ્યઞ્જનં બહુ’’ન્તિ. (મહાવ॰ ૬૦);

એવં વુત્તે થેરો ‘‘યે ધમ્મા હેતુપ્પભવા’’તિ (મહાવ॰ ૬૦; અપ॰ થેર॰ ૧.૧.૨૮૬) ગાથં આહ. પરિબ્બાજકો પઠમપદદ્વયમેવ સુત્વા સહસ્સનયસમ્પન્ને સોતાપત્તિમગ્ગે પતિટ્ઠહિ. ઇતરં પદદ્વયં સોતાપન્નકાલે નિટ્ઠાસિ.

સો સોતાપન્નો હુત્વા ઉપરિવિસેસે અપ્પવત્તન્તે ‘‘ભવિસ્સતિ એત્થ કારણ’’ન્તિ સલ્લક્ખેત્વા થેરં આહ – ‘‘ભન્તે, મા ઉપરિ ધમ્મદેસનં વડ્ઢયિત્થ, એત્તકમેવ હોતુ, કહં અમ્હાકં સત્થા વસતી’’તિ? વેળુવને પરિબ્બાજકાતિ. ભન્તે, તુમ્હે પુરતો યાથ, મય્હં એકો સહાયકો અત્થિ. અમ્હેહિ ચ અઞ્ઞમઞ્ઞં કતિકા કતા ‘‘યો પઠમં અમતં અધિગચ્છતિ, સો આરોચેતૂ’’તિ. અહં તં પટિઞ્ઞં મોચેત્વા સહાયકં ગહેત્વા તુમ્હાકં ગતમગ્ગેનેવ સત્થુ સન્તિકં આગમિસ્સામીતિ પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન થેરસ્સ પાદેસુ નિપતિત્વા તિક્ખત્તું પદક્ખિણં કત્વા થેરં ઉય્યોજેત્વા પરિબ્બાજકારામાભિમુખો અગમાસિ.

કોલિતપરિબ્બાજકો તં દૂરતોવ આગચ્છન્તં દિસ્વા ''અજ્જ મય્હં સહાયકસ્સ મુખવણ્ણો ન અઞ્ઞેસુ દિવસેસુ વિય, અદ્ધા તેન અમતં અધિગતં ભવિસ્સતી''તિ અમતાધિગમં પુચ્છિ. સોપિસ્સ ''આમ આવુસો, અમતં અધિગત''ન્તિ પટિજાનિત્વા તમેવ ગાથં અભાસિ. ગાથાપરિયોસાને કોલિતો સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિત્વા આહ – ''કહં કિર, સમ્મ, સત્થા વસતી''તિ? ''વેળુવને કિર, સમ્મ, વસતી''તિ એવં નો આચરિયેન અસ્સજિત્થેરેન કથિતન્તિ. તેન હિ સમ્મ આયામ, સત્થારં પસ્સિસ્સામાતિ. સારિપુત્તત્થેરો ચ નામેસ સદાપિ આચરિયપૂજકોવ, તસ્મા સહાયં કોલિતમાણવં એવમાહ – ''સમ્મ, અમ્હેહિ અધિગતં અમતં અમ્હાકં આચરિયસ્સ સઞ્ચયપરિબ્બાજકસ્સાપિ કથેસ્સામ. બુજ્ઝમાનો પટિવિજ્ઝિસ્સતિ, અપ્પટિવિજ્ઝન્તો અમ્હાકં સદ્દહિત્વા સત્થુ સન્તિકં ગમિસ્સતિ, બુદ્ધાનં દેસનં સુત્વા મગ્ગફલપટિવેધં કરિસ્સતી''તિ.

તતો દ્વેપિ જના સઞ્ચયસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા, ''આચરિય, ત્વં કિં કરોસિ, બુદ્ધો લોકે ઉપ્પન્નો, સ્વાક્ખાતો ધમ્મો, સુપ્પટિપન્નો સઙ્ઘો. આયામ, દસબલં પસ્સિસ્સામા''તિ. સો ''કિં વદેથ, તાતા''તિ તેપિ વારેત્વા લાભગ્ગયસગ્ગપ્પત્તિમેવ તેસં દીપેસિ. તે ''અમ્હાકં એવરૂપો અન્તેવાસિકવાસો નિચ્ચમેવ હોતુ, તુમ્હાકં પન ગમનં વા અગમનં વા જાનાથા''તિ આહંસુ. સઞ્ચયો ''ઇમે એત્તકં જાનન્તા મમ વચનં ન કરિસ્સન્તી''તિ ઞત્વા ''ગચ્છથ તુમ્હે, તાતા, અહં મહલ્લકકાલે અન્તેવાસિકવાસં વસિતું ન સક્કોમી''તિ આહ. તે અનેકેહિપિ કારણેહિ તં બોધેતું અસક્કોન્તા અત્તનો ઓવાદે વત્તમાનં જનં આદાય વેળુવનં અગમંસુ. અથ તેસં પઞ્ચસુ અન્તેવાસિકસતેસુ અડ્ઢતેય્યસતા નિવત્તિંસુ, અડ્ઢતેય્યસતા તેહિ સદ્ધિં અગમંસુ.

સત્થા ચતુપરિસમજ્ઝે ધમ્મં દેસેન્તો તે દૂરતોવ દિસ્વા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ''એતે, ભિક્ખવે, દ્વે સહાયા આગચ્છન્તિ કોલિતો ચ ઉપતિસ્સો ચ, એતં મે સાવકયુગં ભવિસ્સતિ અગ્ગં ભદ્દયુગ''ન્તિ. અથ તેસં પરિસાય ચરિયવસેન ધમ્મદેસનં વડ્ઢેસિ. ઠપેત્વા દ્વે અગ્ગસાવકે સબ્બેપિ તે અડ્ઢતેય્યસતા પરિબ્બાજકા અરહત્તં પાપુણિંસુ . સત્થા ''એથ ભિક્ખવો''તિ હત્થં પસારેસિ. સબ્બેસં કેસમસ્સુ અન્તરધાયિ, ઇદ્ધિમયં પત્તચીવરં કાયપ્પટિબદ્ધં અહોસિ. દ્વિન્નં અગ્ગસાવકાનમ્પિ ઇદ્ધિમયપત્તચીવરં આગતં, ઉપરિમગ્ગત્તયકિચ્ચં પન ન નિટ્ઠાસિ. કસ્મા? સાવકપારમિઞાણસ્સ મહન્તતાય.

અથાયસ્મા મહામોગ્ગલ્લાનો પબ્બજિતદિવસતો સત્તમે દિવસે મગધરટ્ઠે કલ્લવાલગામકં ઉપનિસ્સાય સમણધમ્મં કરોન્તો થિનમિદ્ધે ઓક્કન્તે સત્થારા સંવેજિતો થિનમિદ્ધં વિનોદેત્વા તથાગતેન દિન્નં ધાતુકમ્મટ્ઠાનં સુણન્તોવ ઉપરિમગ્ગત્તયકિચ્ચં નિટ્ઠાપેત્વા સાવકપારમિઞાણસ્સ મત્થકં પત્તો. સારિપુત્તત્થેરોપિ પબ્બજિતદિવસતો અદ્ધમાસં અતિક્કમિત્વા સત્થારા સદ્ધિં તમેવ રાજગહં ઉપનિસ્સાય સૂકરખતલેણે વિહરન્તો અત્તનો ભાગિનેય્યસ્સ દીઘનખપરિબ્બાજકસ્સ વેદનાપરિગ્ગહસુત્તન્તે (મ॰ નિ॰ ૨.૨૦૫-૨૦૬) દેસિયમાને સુત્તાનુસારેન ઞાણં પેસેત્વા પરસ્સ વડ્ઢિતભત્તં ભુઞ્જન્તો વિય સાવકપારમિઞાણસ્સ મત્થકં પત્તો. ભાગિનેય્યો પનસ્સ દેસનાપરિયોસાને સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠિતો. ઇતિ દ્વિન્નમ્પિ મહાસાવકાનં તથાગતે રાજગહે વિહરન્તેયેવ સાવકપારમિઞાણકિચ્ચં મત્થકં પત્તં. અપરભાગે પન સત્થા જેતવને વિહરન્તો ''મહાપઞ્ઞાનં યદિદં સારિપુત્તો, ઇદ્ધિમન્તાનં યદિદં મહામોગ્ગલ્લાનો''તિ દ્વેપિ મહાસાવકે ઠાનન્તરે ઠપેસીતિ.

મહાકસ્સપત્થેરવત્થુ

૧૯૧. ચતુત્થે **ધુતવાદાનન્તિ** એત્થ ધુતો વેદિતબ્બો, ધુતવાદો વેદિતબ્બો, ધુતધમ્મા વેદિતબ્બા, ધુતઙ્ગાનિ વેદિતબ્બાનિ. તત્થ **ધુતો**તિ ધુતકિલેસો વા પુગ્ગલો કિલેસધુનનો વા ધમ્મો.

ધુતવાદોતિ એત્થ પન અત્થિ ધુતો ન ધુતવાદો, અત્થિ ન ધુતો ધુતવાદો, અત્થિ નેવ ધુતો ન ધુતવાદો, અત્થિ ધુતો ચેવ ધુતવાદો ચ. તત્થ યો ધુતઙ્ગેન અત્તનો કિલેસે ધુનિ, પરં પન ધુતઙ્ગેન ન ઓવદતિ નાનુસાસતિ બાકુલત્થેરો વિય, અયં ધુતો ન ધુતવાદો. યથાહ – ''તયિદં આયસ્મા બાકુલો ધુતો ન ધુતવાદો''તિ. યો પન ધુતઙ્ગેન અત્તનો કિલેસે ન ધુનિ, કેવલં અઞ્ઞે ધુતઙ્ગેન ઓવદતિ અનુસાસતિ ઉપનન્દત્થેરો વિય, અયં ન ધુતો ધુતવાદો. યથાહ – ''તયિદં આયસ્મા ઉપનન્દો ન ધુતો ધુતવાદો''તિ. યો પન ઉભયવિપન્નો લાળુદાયી વિય, અયં નેવ ધુતો ન ધુતવાદો. યથાહ – ''તયિદં આયસ્મા લાળુદાયી નેવ ધુતો ન ધુતવાદો''તિ. યો પન ઉભયસમ્પન્નો આયસ્મા મહાકસ્સપત્થેરો વિય, અયં ધુતો ચેવ ધુતવાદો ચ. યથાહ – ''તયિદં આયસ્મા મહાકસ્સપો ધુતો ચેવ ધુતવાદો ચા''તિ.

ધુતધમ્મા વેદિતબ્બાતિ અપ્પિચ્છતા સન્તુટ્ઠિતા સલ્લેખતા પવિવેકતા ઇદમટ્ઠિકતાતિ ઇમે ધુતઙ્ગચેતનાય પરિવારા પઞ્ચ ધમ્મા ''અપ્પિચ્છંયેવ નિસ્સાયા''તિઆદિવચનતો (અ॰ નિ॰ ૫.૧૮૧; પરિ॰ ૩૨૫) ધુતધમ્મા નામ. તત્થ અપ્પિચ્છતા ચ સન્તુટ્ઠિતા ચ અલોભો, સલ્લેખતા ચ પવિવેકતા ચ દ્વીસુ ધમ્મેસુ અનુપતન્તિ અલોભે ચેવ અમોહે ચ, ઇદમટ્ઠિતા ઞાણમેવ. તત્થ અલોભેન પટિક્ખેપવત્થૂસુ લોભં, અમોહેન તેસ્વેવ આદીનવપ્પટિચ્છાદકં મોહં ધુનાતિ. અલોભેન ચ અનુઞ્ઞાતાનં પટિસેવનમુખેન પવત્તં કામસુખલ્લિકાનુયોગં, અમોહેન ધુતઙ્ગેસુ અતિસલ્લેખમુખેન પવત્તં અત્તકિલમથાનુયોગં ધુનાતિ. તસ્મા ઇમે ધમ્મા ધુતધમ્માતિ વેદિતબ્બા.

ધુતઙ્ગાનિ વેદિતબ્બાનીતિ તેરસ ધુતઙ્ગાનિ વેદિતબ્બાનિ પંસુકૂલિકઙ્ગં...પે॰... નેસજ્જિકઙ્ગન્તિ.

ધુતવાદાનં યદિદં મહાકસ્સપોતિ યત્તકા ધુતવાદં વદન્તિ, તેસં સબ્બેસમ્પિ અન્તરે અયં મહાકસ્સપત્થેરો અગ્ગોતિ અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસિ. **મહાકસ્સપો**તિ ઉરુવેળકસ્સપો નદીકસ્સપો ગયાકસ્સપો કુમારકસ્સપોતિ ઇમે ખુદ્દાનુખુદ્દકે થેરે ઉપાદાય અયં મહા, તસ્મા મહાકસ્સપોતિ વુત્તો.

ઇમસ્સાપિ પઞ્હકમ્મે અયમનુપુબ્બિકથા – અતીતે કિર કપ્પસતસહસ્સમત્થકે પદુમુત્તરો નામ સત્થા લોકે ઉદપાદિ, તસ્મિં હંસવતીનગરં ઉપનિસ્સાય ખેમે મિગદાયે વિહરન્તે વેદેહો નામ કુટુમ્બિકો અસીતિકોટિધનવિભવો પાતોવ સુભોજનં ભુઞ્જિત્વા ઉપોસથઙ્ગાનિ અધિટ્ઠાય ગન્ધપુપ્ફાદીનિ ગહેત્વા વિહારં ગન્ત્વા સત્થારં પૂજેત્વા વન્દિત્વા એકમન્તં નિસીદિ. તસ્મિઞ્ચ ખણે સત્થા મહાનિસભત્થેરં નામ તતિયસાવકં ''એતદગ્ગં, ભિક્ખવે, મમ સાવકાનં ભિક્ખૂનં ધુતવાદાનં, યદિદં નિસભો''તિ એતદગ્ગે ઠપેસિ. ઉપાસકો તં સુત્વા પસન્નો ધમ્મકથાવસાને મહાજને ઉટ્ઠાય ગતે સત્થારં વન્દિત્વા, ''ભન્તે, સ્વે મય્હં ભિક્ખં અધિવાસેથા''તિ આહ. મહા ખો, ઉપાસક, ભિક્ખુસઙ્ઘોતિ. કિત્તકો ભગવાતિ? અટ્ઠસટ્ઠિભિક્ખુસતસહસ્સન્તિ. ભન્તે, એકં સામણેરમ્પિ વિહારે અસેસેત્વા ભિક્ખં અધિવાસેથાતિ. અધિવાસેસિ ભગવા તુણ્હીભાવેન. ઉપાસકો સત્થુ અધિવાસનં વિદિત્વા ગેહં ગન્ત્વા મહાદાનં સજ્જેત્વા પુનદિવસે સત્થુ કાલં આરોચાપેસિ. સત્થા પત્તચીવરમાદાય ભિક્ખુસઙ્ઘપરિવુતો ઉપાસકસ્સ ઘરં ગન્ત્વા પઞ્ઞત્તે આસને નિસિન્નો દક્ખિણોદકાવસાને યાગુઆદીનિ સમ્પટિચ્છન્તો ભત્તવિસ્સગ્ગં અકાસિ. ઉપાસકોપિ સત્થુ સન્તિકે નિસીદિ.

તસ્મિં અન્તરે **મહાનિસભત્થેરો** પિણ્ડાય ચરન્તો તમેવ વીથિં પટિપજ્જિ. ઉપાસકો દિસ્વા ઉટ્ઠાય ગન્ત્વા થેરં વન્દિત્વા ''પત્તં, ભન્તે, દેથા''તિ આહ. થેરો પત્તં અદાસિ. ''ભન્તે, ઇધેવ પવિસથ, સત્થાપિ ગેહે નિસિન્નો''તિ. ન વટ્ટિસ્સતિ ઉપાસકાતિ. ઉપાસકો થેરસ્સ પત્તં ગહેત્વા પિણ્ડપાતસ્સ પૂરેત્વા નીહરિત્વા અદાસિ. તતો થેરં અનુગન્ત્વા નિવત્તો સત્થુ સન્તિકે નિસીદિત્વા એવમાહ – ''ભન્તે, મહાનિસભત્થેરો 'સત્થા ગેહે નિસિન્નો'તિ વુત્તેપિ પવિસિતું ન ઇચ્છિ, અત્થિ નુ ખો એતસ્સ તુમ્હાકં ગુણેહિ અતિરેકો ગુણો''તિ. બુદ્ધાનઞ્ચ વણ્ણમચ્છેરં નામ નત્થિ. અથ સત્થા એવમાહ – ''ઉપાસક, મયં ભિક્ખં આગમયમાના ગેહે નિસીદામ, સો ભિક્ખુ ન એવં નિસીદિત્વા ભિક્ખં ઉદિક્ખતિ. મયં ગામન્તસેનાસને વસામ, સો અરઞ્ઞસ્મિંયેવ વસતિ. મયં છન્ને વસામ, સો અબ્ભોકાસમ્હિયેવ વસતિ. ઇતિ તસ્સ અયઞ્ચ અયઞ્ચ ગુણો''તિ મહાસમુદ્દં પૂરયમાનો વિય કથેસિ. ઉપાસકો પકતિયાપિ જલમાનદીપો તેલેન આસિત્તો વિય સુટ્ઠુતરં પસન્નો હુત્વા ચિન્તેસિ – ''કિં મય્હં અઞ્ઞાય સમ્પત્તિયા, અનાગતે એકસ્સ બુદ્ધસ્સ સન્તિકે ધુતવાદાનં અગ્ગભાવત્થાય પત્થનં કરિસ્સામી''તિ?

સો પુનપિ સત્થારં નિમન્તેત્વા તેનેવ નિયામેન સત્ત દિવસાનિ મહાદાનં દત્વા સત્તમે દિવસે બુદ્ધપ્પમુખસ્સ મહાભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ તિચીવરાનિ દત્વા સત્થુ પાદમૂલે નિપજ્જિત્વા એવમાહ – ''યં મે, ભન્તે, સત્ત દિવસાનિ દાનં દેન્તસ્સ મેત્તં કાયકમ્મં મેત્તં વચીકમ્મં મેત્તં મનોકમ્મં પચ્ચુપટ્ઠિતં, ઇમિનાહં ન અઞ્ઞં દેવસમ્પત્તિં વા સક્કમારબ્રહ્મસમ્પત્તિં વા પત્થેમિ, ઇદં પન મે કમ્મં અનાગતે એકસ્સ બુદ્ધસ્સ સન્તિકે એતસ્સ મહાનિસભત્થેરેન પત્તઠાનન્તરં પાપુણનત્થાય તેરસધુતઙ્ગધરાનં અગ્ગભાવસ્સ સચ્ચકારો હોતૂ''તિ. સત્થા ''મહન્તં ઠાનં ઇમિના પત્થિતં, સમિજ્ઝિસ્સતિ નુ ખો, નો''તિ ઓલોકેન્તો સમિજ્ઝનભાવં દિસ્વા આહ – ''મનાપં તે ઠાનં પત્થિતં , અનાગતે સતસહસ્સકપ્પાવસાને ગોતમો નામ બુદ્ધો ઉપ્પજ્જિસ્સતિ, તસ્સ ત્વં તતિયસાવકો મહાકસ્સપત્થેરો નામ ભવિસ્સસી''તિ. તં સુત્વા ઉપાસકો ''બુદ્ધાનં દ્વે કથા નામ નત્થી''તિ પુનદિવસે પત્તબ્બં વિય તં સમ્પત્તિં અમઞ્ઞિત્થ. સો યાવતાયુકં નાનપ્પકારં દાનં દત્વા સીલં રક્ખિત્વા નાનપ્પકારં કલ્યાણકમ્મં કત્વા તત્થ કાલં કતો સગ્ગે નિબ્બત્તિ.

તતો પટ્ઠાય દેવમનુસ્સેસુ સમ્પત્તિં અનુભવન્તો ઇતો એકનવુતિકપ્પે વિપસ્સિસમ્માસમ્બુદ્ધે બન્ધુમતિં નિસ્સાય ખેમે મિગદાયે વિહરન્તે દેવલોકા ચવિત્વા અઞ્ઞતરસ્મિં પરિજિણ્ણે બ્રાહ્મણકુલે નિબ્બત્તિ. તસ્મિઞ્ચ કાલે વિપસ્સી ભગવા સત્તમે સત્તમે સંવચ્છરે ધમ્મં કથેતિ, મહન્તં કોલાહલં અહોસિ. સકલજમ્બુદીપે દેવતા ''સત્થા ધમ્મં કથેસ્સતી''તિ આરોચેન્તિ. બ્રાહ્મણો તં સાસનં અસ્સોસિ. તસ્સ ચ નિવાસનસાટકો એકોવ હોતિ, તથા બ્રાહ્મણિયા. પારુપનં પન દ્વિન્નમ્પિ એકમેવ. સકલનગરે **એકસાટકબ્રાહ્મણો**તિ પઞ્ઞાયતિ. બ્રાહ્મણાનં કેનચિદેવ કિચ્ચેન સન્નિપાતે સતિ બ્રાહ્મણિં ગેહે ઠપેત્વા સયં ગચ્છતિ. બ્રાહ્મણીનં સન્નિપાતે સતિ સયં ગેહે તિટ્ઠતિ, બ્રાહ્મણી તં વત્થં પારુપિત્વા ગચ્છતિ. તસ્મિં પન દિવસે બ્રાહ્મણો બ્રાહ્મણિં આહ – ''ભોતિ, કિં રત્તિં ધમ્મસ્સવનં સુણિસ્સસિ, દિવા''તિ. ''મયં માતુગામજાતિકા નામ રત્તિં સોતું ન સક્કોમ, દિવા સોસ્સામી''તિ બ્રાહ્મણં ગેહે ઠપેત્વા તં વત્થં પારુપિત્વા ઉપાસિકાહિ સદ્ધિં દિવા ગન્ત્વા સત્થારં વન્દિત્વા એકમન્તે નિસિન્ના ધમ્મં સુત્વા ઉપાસિકાહિયેવ સદ્ધિં આગમાસિ. અથ બ્રાહ્મણો બ્રાહ્મણિં ગેહે ઠપેત્વા તં વત્થં પારુપિત્વા વિહારં ગતો.

તસ્મિઞ્ચ સમયે સત્થા પરિસમજ્ઝે અલઙ્કતધમ્માસને નિસિન્નો ચિત્તબીજનિં આદાય આકાસગઙ્ગં ઓતારેન્તો વિય સિનેરું મત્થં કત્વા સાગરં નિમ્મથેન્તો વિય ધમ્મકથં કથેસિ. બ્રાહ્મણસ્સ પરિસન્તે નિસિન્નસ્સ ધમ્મં સુણન્તસ્સ પઠમયામસ્મિંયેવ સકલસરીરં પૂરયમાના પઞ્ચવણ્ણા પીતિ ઉપ્પજ્જિ. સો પારુતવત્થં સઙ્ઘરિત્વા ''દસબલસ્સ દસ્સામી''તિ ચિન્તેસિ. અત્થસ્સ આદીનવસહસ્સં દસ્સયમાનં મચ્છેરં ઉપ્પજ્જિ. સો ''બ્રાહ્મણિયા ચ

મચ્હઞ્ચ એકમેવ વત્થં, અઞ્ઞં કિઞ્ચિ પારુપનં નત્થિ, અપારુપિત્વા ચ નામ બહિ ચરિતું ન સક્કા''તિ સબ્બથાપિ અદાતુકામો અહોસિ. અથસ્સ નિક્ખન્તે પઠમયામે મજ્ઝિમયામેપિ તથેવ પીતિ ઉપ્પજ્જિ. સો તથેવ ચિન્તેત્વા તથેવ અદાતુકામો અહોસિ. અથસ્સ મજ્ઝિમયામે નિક્ખન્તે પચ્છિમયામેપિ તથેવ પીતિ ઉપ્પજ્જિ. સો ''તરણં વા હોતુ મરણં વા, પચ્છાપિ જાનિસ્સામી''તિ વત્થં સઙ્ઘરિત્વા સત્થુ પાદમૂલે ઠપેસિ. તતો વામહત્થં આભુજિત્વા દક્ખિણેન હત્થેન તિક્ખત્તું અપ્ફોટેત્વા ''જિતં મે, જિતં મે''તિ તયો વારે નદિ.

તસ્મિઞ્ચ સમયે બન્ધુમરાજા ધમ્માસનસ્સ પચ્છતો અન્તોસાણિયં નિસિન્નો ધમ્મં સુણાતિ. રઞ્ઞો ચ નામ ''જિતં મે''તિ સદ્દો અમનાપો હોતિ. સો પુરિસં પેસેસિ – ''ગચ્છ એતં પુચ્છ કિં વદસી''તિ. સો તેન ગન્ત્વા પુચ્છિતો આહ – ''અવસેસા હત્થિયાનાદીનિ આરુય્હ અસિચમ્માદીનિ ગહેત્વા પરસેનં જિનન્તિ, ન તં જિતં અચ્છરિયં, અહં પન પચ્છતો આગચ્છન્તસ્સ દુટ્ઠગોણસ્સ મુગ્ગરેન સીસં ભિન્દિત્વા તં પલાપેન્તો વિય મચ્છેરચિત્તં મદ્દિત્વા પારુતવત્થં દસબલસ્સ અદાસિં, તં મે મચ્છરિયં જિત''ન્તિ આહ. સો પુરિસો આગન્ત્વા તં પવત્તિં રઞ્ઞો આરોચેસિ. રાજા આહ – ''અમ્હે ભણે દસબલસ્સ અનુરૂપં ન જાનિમ્હ, બ્રાહ્મણો જાની''તિ વત્થયુગં પેસેસિ. તં દિસ્વા બ્રાહ્મણો ચિન્તેસિ – ''અયં મય્હં તુણ્હી નિસિન્નસ્સ પઠમં કિઞ્ચિ અદત્વા સત્થુ ગુણે કથેન્તસ્સ અદાસિ, સત્થુ ગુણે પટિચ્ચ ઉપ્પન્નેન મય્હં કો અત્થો''તિ? તમ્પિ વત્થયુગં દસબલસ્સેવ અદાસિ. રાજાપિ ''કિં બ્રાહ્મણેન કત''ન્તિ પુચ્છિત્વા ''તમ્પિ તેન વત્થયુગં તથાગતસ્સેવ દિન્ન''ન્તિ સુત્વા અઞ્ઞાનિપિ દ્વે વત્થયુગાનિ પેસેસિ. સો તાનિપિ અદાસિ. રાજા અઞ્ઞાનિપિ ચત્તારીતિ એવં યાવ દ્વત્તિંસવત્થયુગાનિ પેસેસિ. અથ બ્રાહ્મણો ''ઇદં વડ્ઢેત્વા ગહણં વિય હોતી''તિ અત્તનો અત્થાય એકં, બ્રાહ્મણિયા એકન્તિ દ્વે વત્થયુગાનિ ગહેત્વા તિંસ યુગાનિ તથાગતસ્સેવ અદાસિ. તતો પટ્ઠાય ચસ્સ સત્થુ વિસ્સાસિકો જાતો.

અથ નં રાજા એકદિવસં સીતસમયે સત્થુ સન્તિકે ધમ્મં સુણન્તં દિસ્વા સતસહસ્સગ્ઘનકં અત્તનો પારુતરત્તકમ્બલં દત્વા આહ – ''ઇતો પત્થાય ઇમં પારુપિત્વા ધમ્મં સુણાહી''તિ. સો ''કિં મે ઇમિના કમ્બલેન ઇમસ્મિં પૂતિકાયે ઉપનીતેના''તિ ચિન્તેત્વા અન્તોગન્ધકુટિયં તથાગતસ્સ મઞ્ચસ્સ ઉપરિ વિતાનં કત્વા અગમાસિ. અથેકદિવસં રાજા પાતોવ વિહારં ગન્ત્વા અન્તોગન્ધકુટિયં સત્થુ સન્તિકે નિસીદિ. તસ્મિઞ્ચ સમયે છબ્બણ્ણા બુદ્ધરસ્મિયો કમ્બલે પટિહઞ્ઞન્તિ, કમ્બલો અતિવિય વિરોચતિ. રાજા ઓલોકેન્તો સઞ્જાનિત્વા આહ – ''ભન્તે, અમ્હાકં એસ કમ્બલો, અમ્હેહિ એકસાટકબ્રાહ્મણસ્સ દિન્નો''તિ. તુમ્હેહિ, મહારાજ, બ્રાહ્મણો પૂજિતો, બ્રાહ્મણેન મયં પૂજિતાતિ. રાજા ''બ્રાહ્મણો યુત્તં અઞ્ઞાસિ, ન મય''ન્તિ પસીદિત્વા યં મનુસ્સાનં ઉપકારભૂતં, તં સબ્બં અટ્ઠટ્ઠકં કત્વા સબ્બઅટ્ઠકં નામ દાનં દત્વા પુરોહિતટ્ઠાને ઠપેસિ. સોપિ ''અટ્ઠટ્ઠકં નામ ચતુસટ્ઠિ હોતી''તિ ચતુસટ્ઠિ સલાકાભત્તાનિ ઉપનિબન્ધાપેત્વા યાવજીવં દાનં દત્વા સીલં રક્ખિત્વા તતો ચુતો સગ્ગે નિબ્બત્તિ.

પુન તતો ચુતો ઇમસ્મિં કપ્પે કોણાગમનસ્સ ચ ભગવતો કસ્સપદસબલસ્સ ચાતિ દ્વિન્નં બુદ્ધાનં અન્તરે બારાણસિયં કુટુમ્બિયઘરે નિબ્બત્તો. સો વુદ્ધિમન્વાય ઘરાવાસં વસન્તો એકદિવસં અરઞ્ઞે જઙ્ઘવિહારં ચરતિ, તસ્મિં ચ સમયે પચ્ચેકબુદ્ધો નદીતીરે ચીવરકમ્મં કરોન્તો અનુવાતે અપ્પહોન્તે સઙ્ઘરિત્વા ઠપેતું આરદ્ધો. સો દિસ્વા ''કસ્મા, ભન્તે, સઙ્ઘરિત્વા ઠપેથા''તિ આહ. અનુવાતો નપ્પહોતીતિ . ''ઇમિના, ભન્તે, કરોથા''તિ સાટકં દત્વા ''નિબ્બત્તનિબ્બત્તટ્ઠાને મે કેનચિ પરિહાનિ મા હોતૂ''તિ પત્થનં પટ્ઠપેસિ.

અથ ઘરેપિસ્સ ભગિનિયા સદ્ધિં ભરિયાય કલહં કરોન્તિયા પચ્ચેકબુદ્ધો પિણ્ડાય પાવિસિ. અથસ્સ ભગિની પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ પિણ્ડપાતં દત્વા તસ્સ ભરિયં સન્ધાય, ''એવરૂપં બાલં યોજનસતેન પરિવજ્જેય્ય''ન્તિ પત્થનં

પટ્ઠપેસિ. સા ગેહદ્વારે ઠિતા સુત્વા ‘‘ઇમાય દિન્નં ભત્તં મા એસ ભુઞ્જતૂ’’તિ પત્તં ગહેત્વા પિણ્ડપાતં છડ્ડેત્વા કલલસ્સ પૂરેત્વા અદાસિ. ઇતરા દિસ્વા ‘‘બાલે મં તાવ અક્કોસ વા પહર વા, એવરૂપસ્સ પન દ્વે અસઙ્ખ્યેય્યાનિ પૂરિતપારમિસ્સ પત્તતો ભત્તં છડ્ડેત્વા કલલં દાતું ન યુત્ત’’ન્તિ આહ. અથસ્સ ભરિયાય પટિસઙ્ખાનં ઉપ્પજ્જિ. સા ‘‘તિટ્ઠથ, ભન્તે’’તિ કલલં છડ્ડેત્વા પત્તં ધોવિત્વા ગન્ધચુણ્ણેન ઉબ્બટ્ટેત્વા ચતુમધુરસ્સ પૂરેત્વા ઉપરિ આસિત્તેન પદુમગબ્ભવણ્ણેન સપ્પિના વિજ્જોતમાનં પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ હત્થે ઠપેત્વા ‘‘યથા અયં પિણ્ડપાતો ઓભાસજાતો, એવં ઓભાસજાતં મે સરીરં હોતૂ’’તિ પત્થનં પટ્ઠપેસિ. પચ્ચેકબુદ્ધો અનુમોદિત્વા આકાસં પક્ખન્દિ. તેપિ દ્વે જાયમ્પતિકા યાવતાયુકં કુસલં કત્વા સગ્ગે નિબ્બત્તિત્વા પુન તતો ચવિત્વા ઉપાસકો કસ્સપસમ્માસમ્બુદ્ધકાલે બારાણસિયં અસીતિકોટિવિભવસ્સ સેટ્ઠિનો પુત્તો હુત્વા નિબ્બત્તિ, ઇતરાપિ તાદિસસ્સેવ સેટ્ઠિનો ધીતા હુત્વા નિબ્બત્તિ.

તસ્સ વુદ્ધિપ્પત્તસ્સ તમેવ સેટ્ઠિધીતરં આનયિંસુ. તસ્સા પુબ્બે અદિન્નવિપાકસ્સ તસ્સ કમ્મસ્સ આનુભાવેન પતિકૂલં પવિટ્ઠમત્તાય ઉમ્મારબ્ભન્તરે સકલસરીરં ઉગ્ઘાટિતવચ્ચકુટિ વિય દુગ્ગન્ધં જાતં. સેટ્ઠિકુમારો ‘‘કસ્સાયં ગન્ધો’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘સેટ્ઠિકઞ્ઞાયા’’તિ સુત્વા ‘‘નીહરથા’’તિ આભતનિયામેનેવ કુલઘરં પેસેસિ. સા એતેનેવ નીહારેન સત્તસુ ઠાનેસુ પટિનિવત્તિતા.

તેન ચ સમયેન કસ્સપદસબલો પરિનિબ્બાયિ, તસ્સ ઘનકોટ્ટિમાહિ સતસહસ્સગ્ઘનિકાહિ રત્તસુવણ્ણઇટ્ઠકાહિ યોજનુબ્બેધં ચેતિયં આરભિંસુ. તસ્મિં ચેતિયે કરિયમાને સા સેટ્ઠિધીતા ચિન્તેસિ – ‘‘અહં સત્તસુ ઠાનેસુ પટિનિવત્તિતા, કિં મે જીવિતેના’’તિ અત્તનો સરીરાભરણભણ્ડકં ભઞ્જાપેત્વા સુવણ્ણઇટ્ઠકં કારેસિ રતનાયતં વિદત્થિવિત્થિન્નં ચતુરઙ્ગુલુબ્બેધં. તતો હરિતાલમનોસિલાપિણ્ડં ગહેત્વા અટ્ઠ ઉપ્પલહત્થકે આદાય ચેતિયકરણટ્ઠાનં ગતા. તસ્મિઞ્ચ ખણે એકા ઇટ્ઠકાપન્તિ પરિક્ખિપિત્વા આગચ્છમાના ઘટનિટ્ઠકાય ઊના હોતિ. સેટ્ઠિધીતા વડ્ઢકિં આહ – ‘‘ઇમં ઇટ્ઠકં એત્થ ઠપેથા’’તિ. અમ્મ, ભદ્દકે કાલે આગતાસિ, સયમેવ ઠપેહીતિ. સા આરુય્હ તેલેન હરિતાલમનોસિલં યોજેત્વા તેન બન્ધનેન ઇટ્ઠકં પતિટ્ઠપેત્વા ઉપરિ અટ્ઠહિ ઉપ્પલહત્થકેહિ પૂજં કત્વા વન્દિત્વા ‘‘નિબ્બત્તનિબ્બત્તટ્ઠાને મે કાયતો ચન્દનગન્ધો વાયતુ, મુખતો ઉપ્પલગન્ધો’’તિ પત્થનં કત્વા ચેતિયં વન્દિત્વા પદક્ખિણં કત્વા અગમાસિ.

અથ તસ્મિંયેવ ખણે યસ્સ સેટ્ઠિપુત્તસ્સ પઠમં ગેહં નીતા, તસ્સ તં આરબ્ભ સતિ ઉદપાદિ. નગરેપિ નક્ખત્તં સઙ્ઘુટ્ઠં હોતિ. સો ઉપટ્ઠાકે આહ – ‘‘તદા ઇધ આનીતા સેટ્ઠિધીતા અત્થિ, કહં સા’’તિ? કુલગેહે સામીતિ. આનેથ નં, નક્ખત્તં કીળિસ્સામાતિ. તે ગન્ત્વા તં વન્દિત્વા ઠિતા ‘‘કિં, તાતા, આગતત્થા’’તિ તાય પુટ્ઠા તં પવત્તિં આચિક્ખિંસુ. તાતા, મયા આભરણભણ્ડેન ચેતિયં પૂજિતં, આભરણં મે નત્થીતિ. તે ગન્ત્વા સેટ્ઠિપુત્તસ્સ આરોચેસું. આનેથ નં, પિળન્ધનં લભિસ્સામાતિ. તે આનયિંસુ. તસ્સા સહ ઘરપ્પવેસનેન સકલગેહં ચન્દનગન્ધઞ્ચેવ નીલુપ્પલગન્ધઞ્ચ વાયિ.

સેટ્ઠિપુત્તો તં પુચ્છિ ‘‘પઠમં તવ સરીરતો દુગ્ગન્ધો વાયિ, ઇદાનિ પન તે સરીરતો ચન્દનગન્ધો, મુખતો ઉપ્પલગન્ધો વાયતિ, કિં એત’’ન્તિ? સા આદિતો પટ્ઠાય અત્તના કતકમ્મં આરોચેસિ. સેટ્ઠિપુત્તો ‘‘નિય્યાનિકં વત બુદ્ધસાસન’’ન્તિ પસીદિત્વા યોજનિકં સુવણ્ણચેતિયં કમ્બલકઞ્ચુકેન પરિક્ખિપિત્વા તત્થ તત્થ રથચક્કપ્પમાણેહિ સુવણ્ણપદુમેહિ અલઙ્કરિ. તેસં દ્વાદસહત્થા ઓલમ્બકા હોન્તિ. સો તત્થ યાવતાયુકં ઠત્વા સગ્ગે નિબ્બત્તિત્વા તતો ચુતો બારાણસિતો યોજનમત્તે ઠાને અઞ્ઞતરસ્મિં અમચ્ચકુલે નિબ્બત્તિ. સેટ્ઠિકઞ્ઞાપિ દેવલોકતો ચવિત્વા રાજકુલે જેટ્ઠધીતા હુત્વા નિબ્બત્તિ.

તેસુ વયપત્તેસુ કુમારસ્સ વસનગામે નક્ખત્તં સઙ્ઘુટ્ઠં. સો માતરં આહ – ‘‘સાટકં મે , અમ્મ, દેહિ, નક્ખત્તં કીળિસ્સામી’’તિ. સા ધોતવત્થં નીહરિત્વા અદાસિ. અમ્મ, થૂલં ઇદં, અઞ્ઞં દેહીતિ. અઞ્ઞં નીહરિત્વા અદાસિ, તમ્પિ પટિક્ખિપિ. અઞ્ઞં નીહરિત્વા અદાસિ, તમ્પિ પટિક્ખિપિ. અથ નં માતા આહ – ‘‘તાત, યાદિસે ગેહે મયં જાતા, નત્થિ નો ઇતો સુખુમતરસ્સ પટિલાભાય પુઞ્ઞ’’ન્તિ. તેન હિ લભનટ્ઠાનં ગચ્છામિ, અમ્માતિ. પુત્ત અહં અજ્જેવ તુય્હં બારાણસિનગરે રજ્જપટિલાભં ઇચ્છામીતિ. સો માતરં વન્દિત્વા આહ – ‘‘ગચ્છામિ, અમ્મા’’તિ. ગચ્છ, તાતાતિ. એવં કિરસ્સા ચિત્તં અહોસિ – ‘‘કહં ગમિસ્સતિ, ઇધ વા એત્થ વા ગેહે નિસીદિસ્સતી’’તિ? સો પન પુઞ્ઞનિયામેન નિક્ખમિત્વા બારાણસિં ગન્ત્વા ઉય્યાને મઙ્ગલસિલાપટ્ટે સસીસં પારુપિત્વા નિપજ્જિ. સો ચ બારાણસિરઞ્ઞો કાલકતસ્સ સત્તમો દિવસો હોતિ.

અમચ્ચા રઞ્ઞો સરીરકિચ્ચં કત્વા રાજઙ્ગણે નિસીદિત્વા મન્તયિંસુ – ‘‘રઞ્ઞો એકા ધીતાવ અત્થિ, પુત્તો નત્થિ, અરાજકં રજ્જં ન વટ્ટતિ, કો રાજા હોતી’’તિ મન્તેત્વા ‘‘ત્વં હોહિ, ત્વં હોહી’’તિ આહંસુ. પુરોહિતો આહ – ‘‘બહું ઓલોકેતું ન વટ્ટતિ, ફુસ્સરથં વિસ્સજ્જેમા’’તિ. તે કુમુદવણ્ણે ચત્તારો સિન્ધવે યોજેત્વા પઞ્ચવિધં રાજકકુધભણ્ડં સેતચ્છત્તઞ્ચ રથસ્મિંયેવ ઠપેત્વા રથં વિસ્સજ્જેત્વા પચ્છતો તૂરિયાનિ પગ્ગણ્હાપેસું. રથો પાચીનદ્વારેન નિક્ખમિત્વા ઉય્યાનાભિમુખો અહોસિ. ‘‘પરિચયેન ઉય્યાનાભિમુખો ગચ્છતિ, નિવત્તેમા’’તિ કેચિ આહંસુ. પુરોહિતો ‘‘મા નિવત્તયિત્થા’’તિ આહ. રથો કુમારં પદક્ખિણં કત્વા આરોહનસજ્જો હુત્વા અટ્ઠાસિ. પુરોહિતો પારુપનકણ્ણં અપનેત્વા પાદતલાનિ ઓલોકેન્તો ‘‘તિટ્ઠતુ અયં દીપો, દ્વિસહસ્સદીપપરિવારેસુ ચતૂસુ દીપેસુ એસો રજ્જં કારેતું યુત્તો’’તિ વત્વા ‘‘પુનપિ તૂરિયાનિ પગ્ગણ્હથ , પુનપિ તૂરિયાનિ પગ્ગણ્હથા’’તિ તિક્ખત્તું તૂરિયાનિ પગ્ગણ્હાપેસિ.

અથ કુમારો મુખં વિવરિત્વા ઓલોકેત્વા ‘‘કેન કમ્મેન આગતત્થા’’તિ આહ. દેવ તુમ્હાકં રજ્જં પાપુણાતીતિ. રાજા કહન્તિ? દેવત્તં ગતો સામીતિ. કતિ દિવસા અતિક્કન્તાતિ? અજ્જ સત્તમો દિવસોતિ. પુત્તો વા ધીતા વા નત્થીતિ? ધીતા અત્થિ દેવ, પુત્તો નત્થીતિ. કરિસ્સામિ રજ્જન્તિ. તે તાવદેવ અભિસેકમણ્ડપં કારેત્વા રાજધીતરં સબ્બાલઙ્કારેહિ અલઙ્કરિત્વા ઉય્યાનં આનેત્વા કુમારસ્સ અભિસેકં અકંસુ.

અથસ્સ કતાભિસેકસ્સ સહસ્સગ્ઘનકં વત્થં ઉપહરિંસુ. સો ‘‘કિમિદં, તાતા’’તિ આહ. નિવાસનવત્થં દેવાતિ. નનુ, તાતા, થૂલં, અઞ્ઞં સુખુમતરં નત્થીતિ? મનુસ્સાનં પરિભોગવત્થેસુ ઇતો સુખુમતરં નત્થિ દેવાતિ. તુમ્હાકં રાજા એવરૂપં નિવાસેસીતિ? આમ, દેવાતિ. ન મઞ્ઞે પુઞ્ઞવા તુમ્હાકં રાજા, સુવણ્ણભિઙ્ગારં આહરથ, લભિસ્સામ વત્થન્તિ. તે સુવણ્ણભિઙ્ગારં આહરિંસુ. સો ઉટ્ઠાય હત્થે ધોવિત્વા મુખં વિક્ખાલેત્વા હત્થેન ઉદકં આદાય પુરત્થિમાય દિસાય અબ્ભુક્કિરિ, તાવદેવ ઘનપથવિં ભિન્દિત્વા અટ્ઠ કપ્પરુક્ખા ઉટ્ઠહિંસુ. પુન ઉદકં ગહેત્વા દક્ખિણં પચ્છિમં ઉત્તરન્તિ એવં ચતસ્સોપિ દિસા અબ્ભુક્કિરિ, સબ્બદિસાસુ અટ્ઠટ્ઠ કત્વા દ્વત્તિંસ કપ્પરુક્ખા ઉટ્ઠહિંસુ. સો એકં દિબ્બદુસ્સં નિવાસેત્વા એકં પારુપિત્વા ‘‘નન્દરઞ્ઞો વિજિતે સુત્તકન્તિકા ઇત્થિયો મા સુત્તં કન્તિંસૂતિ એવં ભેરિં ચરાપેથા’’તિ વત્વા છત્તં ઉસ્સાપેત્વા અલઙ્કતપટિયત્તો હત્થિક્ખન્ધવરગતો નગરં પવિસિત્વા પાસાદં આરુય્હ મહાસમ્પત્તિં અનુભવિ.

એવં કાલે ગચ્છન્તે એકદિવસં દેવી રઞ્ઞો મહાસમ્પત્તિં દિસ્વા ‘‘અહો તપસ્સી’’તિ કારુઞ્ઞાકારં દસ્સેસિ. ‘‘કિમિદં દેવી’’તિ ચ પુટ્ઠા ‘‘અતિમહતી તે દેવ સમ્પત્તિ, અતીતે બુદ્ધાનં સદ્દહિત્વા કલ્યાણં અકત્થ, ઇદાનિ અનાગતસ્સ પચ્ચયં કુસલં ન કરોથા’’તિ આહ. કસ્સ દસ્સામિ, સીલવન્તો નત્થીતિ. ‘‘અસુઞ્ઞો, દેવ, જમ્બુદીપો

અરહન્તેહિ, તુમ્હે દાનમેવ સજ્જેથ, અહં અરહન્તે લચ્છામી''તિ આહ. રાજા પુનદિવસે પાચીનદ્વારે દાનં સજ્જાપેસિ. દેવી પાતોવ ઉપોસથઙ્ગાનિ અધિટ્ઠાય ઉપરિપાસાદે પુરત્થાભિમુખા ઉરેન નિપજ્જિત્વા ''સચે એતિસ્સા દિસાય અરહન્તો અત્થિ, સ્વે આગન્ત્વા અમ્હાકં ભિક્ખં ગણ્હન્તૂ''તિ આહ. તસ્સં દિસાયં અરહન્તો નાહેસું, તં સક્કારં કપણયાચકાનં અદંસુ.

પુનદિવસે દક્ખિણદ્વારે દાનં સજ્જેત્વા તથેવ અકાસિ, પુનદિવસે પચ્છિમદ્વારે. ઉત્તરદ્વારે સજ્જનદિવસે પન દેવિયા તથેવ નિમન્તિતે હિમવન્તે વસન્તાનં પદુમવતિયા પુત્તાનં પઞ્ચસતાનં પચ્ચેકબુદ્ધાનં જેટ્ઠકો મહાપદુમપચ્ચેકબુદ્ધો ભાતિકે આમન્તેસિ – ''મારિસા, નન્દરાજા તુમ્હે નિમન્તેતિ, અધિવાસેથ તસ્સા''તિ. તે અધિવાસેત્વા પુનદિવસે અનોતત્તદહે મુખં ધોવિત્વા આકાસેન આગન્ત્વા ઉત્તરદ્વારે ઓતરિંસુ. મનુસ્સા ગન્ત્વા ''પઞ્ચસતા, દેવ, પચ્ચેકબુદ્ધા આગતા''તિ રઞ્ઞો આરોચેસું. રાજા સદ્ધિં દેવિયા ગન્ત્વા વન્દિત્વા પત્તં ગહેત્વા પચ્ચેકબુદ્ધે પાસાદં આરોપેત્વા તત્ર તેસં દાનં દત્વા ભત્તકિચ્ચાવસાને રાજા સઙ્ઘત્થેરસ્સ, દેવી સઙ્ઘનવકસ્સ પાદમૂલે નિપજ્જિત્વા, ''અય્યા, પચ્ચયેહિ ન કિલમિસ્સન્તિ, મયં પુઞ્ઞેન ન હાયિસ્સામ, અમ્હાકં યાવજીવં ઇધ નિવાસાય પટિઞ્ઞં દેથા''તિ. પટિઞ્ઞં કારેત્વા ઉય્યાને પઞ્ચ પણ્ણસાલાસતાનિ પઞ્ચ ચઙ્કમનસતાનીતિ સબ્બાકારેન નિવાસટ્ઠાનં સમ્પાદેત્વા તત્થ વસાપેસું.

એવં કાલે ગચ્છન્તે રઞ્ઞો પચ્ચન્તો કુપિતો. સો ''અહં પચ્ચન્તં વૂપસમેતું ગચ્છામિ, ત્વં પચ્ચેકબુદ્ધેસુ મા પમજ્જી''તિ દેવિં ઓવદિત્વા ગતો. તસ્મિં અનાગતેયેવ પચ્ચેકબુદ્ધાનં આયુસઙ્ખારા ખીણા. મહાપદુમપચ્ચેકબુદ્ધો તિયામરત્તિં ઝાનકીળં કીળિત્વા અરુણુગ્ગમને આલમ્બનફલકં આલમ્બિત્વા ઠિતકોવ અનુપાદિસેસાય નિબ્બાનધાતુયા પરિનિબ્બાયિ. એતેનુપાયેન સેસાપીતિ સબ્બેવ પરિનિબ્બુતા. પુનદિવસે દેવી પચ્ચેકબુદ્ધાનં નિસીદનટ્ઠાનં હરિતુપલિત્તં કારેત્વા પુપ્ફાનિ વિકિરિત્વા ધૂમં દત્વા તેસં આગમનં ઓલોકેન્તી નિસિન્ના; આગમનં અપસ્સન્તી પુરિસં પેસેસિ ''ગચ્છ, તાત, જાનાહિ, કિં અય્યાનં કિઞ્ચિ અફાસુક''ન્તિ. સો ગન્ત્વા મહાપદુમસ્સ પણ્ણસાલાદ્વારં વિવરિત્વા તત્થ અપસ્સન્તો ચઙ્કમનં ગન્ત્વા આલમ્બનફલકં નિસ્સાય ઠિતં દિસ્વા વન્દિત્વા ''કાલો, ભન્તે''તિ આહ. પરિનિબ્બુતસરીરં કિં કથેસ્સતિ? સો ''નિદ્દાયતિ મઞ્ઞે''તિ ગન્ત્વા પિટ્ઠિપાદે હત્થેન પરામસિત્વા પાદાનં સીતલતાય ચેવ થદ્ધતાય ચ પરિનિબ્બુતભાવં ઞત્વા દુતિયસ્સ સન્તિકં અગમાસિ, એવં તતિયસ્સાતિ સબ્બેસં પરિનિબ્બુતભાવં ઞત્વા રાજકુલં ગતો. ''કહં, તાત, પચ્ચેકબુદ્ધા''તિ પુટ્ઠો ''પરિનિબ્બુતા દેવી''તિ આહ . દેવી કન્દન્તી રોદન્તી નિક્ખમિત્વા નાગરેહિ સદ્ધિં તત્થ ગન્ત્વા સાધુકીળિતં કારેત્વા પચ્ચેકબુદ્ધાનં સરીરકિચ્ચં કત્વા ધાતુયો ગહેત્વા ચેતિયં પતિટ્ઠાપેસિ.

રાજા પચ્ચન્તં વૂપસમેત્વા આગતો પચ્ચુગ્ગમનં આગતં દેવિં પુચ્છિ – ''કિં, ભદ્દે, પચ્ચેકબુદ્ધેસુ નપ્પમજ્જિ, નિરોગા અય્યા''તિ? પરિનિબ્બુતા દેવાતિ. રાજા ચિન્તેસિ – ''એવરૂપાનમ્પિ પણ્ડિતાનં મરણં ઉપ્પજ્જતિ, અમ્હાકં કુતો મોક્ખો''તિ? સો નગરં અગન્ત્વા ઉય્યાનમેવ પવિસિત્વા જેટ્ઠપુત્તં પક્કોસાપેત્વા તસ્સ રજ્જં પટિયાદેત્વા સયં સમણકપબ્બજ્જં પબ્બજિ. દેવીપિ ''ઇમસ્મિં પબ્બજિતે અહં કિં કરિસ્સામી''તિ તત્થેવ ઉય્યાને પબ્બજિતા. દ્વેપિ ઝાનં ભાવેત્વા તતો ચુતા બ્રહ્મલોકે નિબ્બત્તિંસુ.

તેસુ તત્થેવ વસન્તેસુ અમ્હાકં સત્થા લોકે ઉપ્પજ્જિત્વા પવત્તિતવરધમ્મચક્કો અનુપુબ્બેન રાજગહં પાવિસિ. સત્થરિ તત્થ વસન્તે અયં પિપ્પલિમાણવો મગધરટ્ઠે મહાતિત્થબ્રાહ્મણગામે કપિલબ્રાહ્મણસ્સ અગ્ગમહેસિયા કુચ્છિમ્હિ નિબ્બત્તો, અયં ભદ્દા કાપિલાની મદ્દરટ્ઠે સાગલનગરે કોસિયગોત્તબ્રાહ્મણસ્સ અગ્ગમહેસિયા કુચ્છિમ્હિ

નિબ્બત્તા. તેસં અનુક્કમેન વડ્ઢમાનાનં પિપ્પલિમાણવસ્સ વીસતિમે વસ્સે ભદ્દાય સોળસમે વસ્સે સમ્પત્તે માતાપિતરો પુત્તં ઓલોકેત્વા, ''તાત, ત્વં વયપત્તો, કુલવંસો નામ પતિટ્ઠાપેતબ્બો''તિ અતિવિય નિપ્પીળયિંસુ. માણવો આહ – ''મય્હં સોતપથે એવરૂપં કથં મા કથેથ, અહં યાવ તુમ્હે ધરથ, તાવ પટિજગ્ગિસ્સામિ, તુમ્હાકં અચ્ચયેન નિક્ખમિત્વા પબ્બજિસ્સામી''તિ. તે કતિપાહં અતિક્કમિત્વા પુન કથયિંસુ, સોપિ તથેવ પટિક્ખિપિ. પુનપિ કથયિંસુ, પુનપિ પટિક્ખિપિ. તતો પટ્ઠાય માતા નિરન્તરં કથેસિયેવ.

માણવો ''મમ માતરં સઞ્ઞાપેસ્સામી''તિ રત્તસુવણ્ણસ્સ નિક્ખસહસ્સં દત્વા સુવણ્ણકારેહિ એકં ઇત્થિરૂપં કારાપેત્વા તસ્સ મજ્જનઘટ્ટનાદિકમ્મપરિયોસાને તં રત્તવત્થં નિવાસાપેત્વા વણ્ણસમ્પન્નેહિ પુપ્ફેહિ ચેવ નાનાઅલઙ્કારેહિ ચ અલઙ્કારાપેત્વા માતરં પક્કોસાપેત્વા આહ – ''અમ્મ, એવરૂપં આરમ્મણં લભન્તો ગેહે વસિસ્સામિ, અલભન્તો ન વસિસ્સામી''તિ . પણ્ડિતા બ્રાહ્મણી ચિન્તેસિ – ''મય્હં પુત્તો પુઞ્ઞવા દિન્નદાનો કતાભિનીહારો, પુઞ્ઞં કરોન્તો ન એકકોવ અકાસિ, અદ્ધા એતેન સહ કતપુઞ્ઞા સુવણ્ણરૂપકપટિભાગાવ ભવિસ્સતી''તિ અટ્ઠ બ્રાહ્મણે પક્કોસાપેત્વા સબ્બકામેહિ સન્તપ્પેત્વા સુવણ્ણરૂપકં રથં આરોપેત્વા ''ગચ્છથ, તાતા, યત્થ અમ્હાકં જાતિગોત્તભોગેહિ સમાનકુલે એવરૂપં દારિકં પસ્સથ, ઇમમેવ સુવણ્ણરૂપકં પણ્ણાકારં કત્વા દેથા''તિ ઉય્યોજેસિ.

તે ''અમ્હાકં નામ એતં કમ્મ''ન્તિ નિક્ખમિત્વા ''કત્થ ગમિસ્સામા''તિ ચિન્તેત્વા ''મદ્દરટ્ઠં નામ ઇત્થાકરો, મદ્દરટ્ઠં ગમિસ્સામા''તિ મદ્દરટ્ઠે સાગલનગરં અગમંસુ. તત્થ તં સુવણ્ણરૂપકં ન્હાનતિત્થે ઠપેત્વા એકમન્તે નિસીદિંસુ. અથ ભદ્દાય ધાતી ભદ્દં ન્હાપેત્વા અલઙ્કરિત્વા સિરિગબ્ભે નિસીદાપેત્વા ન્હાયિતું આગચ્છન્તી તં રૂપકં દિસ્વા ''અય્યધીતા મે ઇધાગતા''તિ સઞ્ઞાય સન્તજ્જેત્વા ''દુબ્બિનીતે કિં ત્વં ઇધાગતા''તિ તલસત્તિકં ઉગ્ગિરિત્વા ''ગચ્છ સીઘ''ન્તિ ગણ્ડપસ્સે પહરિ. હત્થો પાસાણે પટિહતો વિય કમ્પિત્થ. સા પટિક્કમિત્વા ''એવં થદ્ધં નામ મહાગીવં દિસ્વા 'અય્યધીતા મે'તિ સઞ્ઞં ઉપ્પાદેસિં, અય્યધીતાય હિ મે નિવાસનપટિગ્ગાહિકાયપિ અયુત્તા''તિ આહ. અથ નં તે મનુસ્સા પરિવારેત્વા ''એવરૂપા તે સામિધીતા''તિ પુચ્છિંસુ. કિં એસા, ઇમાય સતગુણેન સહસ્સગુણેન મય્હં અય્યાધીતા અભિરૂપતરા, દ્વાદસહત્થે ગબ્ભે નિસિન્નાય પદીપકિચ્ચં નત્થિ, સરીરોભાસેનેવ તમં વિધમતીતિ. ''તેન હિ આગચ્છા''તિ ખુજ્જં ગહેત્વા સુવણ્ણરૂપકં રથં આરોપેત્વા કોસિયગોત્તસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ ઘરદ્વારે ઠત્વા આગમનં નિવેદયિંસુ.

બ્રાહ્મણો પટિસન્થારં કત્વા ''કુતો આગતત્થા''તિ પુચ્છિ. મગધરટ્ઠે મહાતિત્થગામે કપિલબ્રાહ્મણસ્સ ઘરતોતિ. કિં કારણા આગતાતિ? ઇમિના નામ કારણેનાતિ. ''કલ્યાણં, તાતા, સમજાતિગોત્તવિભવો અમ્હાકં બ્રાહ્મણો, દસ્સામિ દારિક''ન્તિ પણ્ણાકારં ગણ્હિ. તે કપિલબ્રાહ્મણસ્સ સાસનં પહિણિંસુ ''લદ્ધા દારિકા, કત્તબ્બં કરોથા''તિ. તં સાસનં સુત્વા પિપ્પલિમાણવસ્સ આરોચયિંસુ ''લદ્ધા કિર દારિકા''તિ. માણવો ''અહં 'ન લભિસ્સન્તી'તિ ચિન્તેસિં, 'ઇમે લદ્ધાતિ વદન્તિ', અનત્થિકો હુત્વા પણ્ણં પેસેસ્સામી''તિ રહોગતો પણ્ણં લિખિ ''ભદ્દા અત્તનો જાતિગોત્તભોગાનુરૂપં ઘરાવાસં લભતુ, અહં નિક્ખમિત્વા પબ્બજિસ્સામિ, મા પચ્છા વિપ્પટિસારિની અહોસી''તિ. ભદ્દાપિ ''અસુકસ્સ કિર મં દાતુકામો''તિ સુત્વા રહોગતા પણ્ણં લિખિ ''અય્યપુત્તો અત્તનો જાતિગોત્તભોગાનુરૂપં ઘરાવાસં લભતુ, અહં નિક્ખમિત્વા પબ્બજિસ્સામિ, મા પચ્છા વિપ્પટિસારી અહોસી''તિ. દ્વે પણ્ણાનિ અન્તરામગ્ગે સમાગચ્છિંસુ. ઇદં કસ્સ પણ્ણન્તિ? પિપ્પલિમાણવેન ભદ્દાય પહિતન્તિ. ઇદં કસ્સાતિ? ભદ્દાય પિપ્પલિમાણવસ્સ પહિતન્તિ ચ વુત્તે દ્વેપિ વાચેત્વા ''પસ્સથ દારકાનં કમ્મ''ન્તિ ફાલેત્વા અરઞ્ઞે છડ્ડેત્વા સમાનપણ્ણં લિખિત્વા ઇતો ચ એત્તો ચ પેસેસું. ઇતિ તેસં અનિચ્છમાનાનંયેવ સમાગમો અહોસિ.

તંદિવસમેવ માણવો એકં પુપ્ફદામં ગહેત્વા ઠપેસિ. ભદ્દાપિ, તાનિ સયનમજ્ઝે ઠપેસિ. ભુત્તસાયમાસા ઉભોપિ ''સયનં અભિરુહિસ્સામા''તિ સમાગન્ત્વા માણવો દક્ખિણપસ્સેન સયનં અભિરુહિ. ભદ્દા વામપસ્સેન અભિરુહિત્વા આહ – ''યસ્સ પસ્સે પુપ્ફાનિ મિલાયન્તિ, તસ્સ રાગચિત્તં ઉપ્પન્નન્તિ વિજાનિસ્સામ, ઇમં પુપ્ફદામં ન અલ્લીયિતબ્બ''ન્તિ. તે પન અઞ્ઞમઞ્ઞં સરીરસમ્ફસ્સભયેન તિયામરત્તિં નિદ્દં અનોક્કમન્તાવ વીતિનામેન્તિ, દિવા પન હાસમત્તમ્પિ નાહોસિ. તે લોકામિસેન અસંસટ્ઠા યાવ માતાપિતરો ધરન્તિ, તાવ કુટુમ્બં અવિચારેત્વા તેસુ કાલઙ્કતેસુ વિચારયિંસુ. મહતી માણવસ્સ સમ્પત્તિ સત્તાસીતિકોટિધનં, એકદિવસં સરીરં ઉબ્બટ્ટેત્વા છડ્ડેતબ્બં સુવણ્ણચુણ્ણમેવ મગધનાળિયા દ્વાદસનાળિમત્તં લદ્ધું વટ્ટતિ. યન્તબદ્ધાનિ સટ્ઠિ મહાતળાકાનિ, કમ્મન્તો દ્વાદસયોજનિકો, અનુરાધપુરપ્પમાણા ચુદ્દસ ગામા, ચુદ્દસ હત્થાનીકા, ચુદ્દસ અસ્સાનીકા, ચુદ્દસ રથાનીકા.

સો એકદિવસં અલઙ્કતઅસ્સં આરુય્હ મહાજનપરિવુતો કમ્મન્તં ગન્ત્વા ખેત્તકોટિયં ઠિતો નઙ્ગલેહિ ભિન્નટ્ઠાનતો કાકાદયો સકુણે ગણ્ડુપ્પાદાદિપાણકે ઉદ્ધરિત્વા ખાદન્તે દિસ્વા, ''તાતા, ઇમે કિં ખાદન્તી''તિ પુચ્છિ. ગણ્ડુપ્પાદે, અય્યાતિ. એતેહિ કતં પાપં કસ્સ હોતીતિ? તુમ્હાકં, અય્યાતિ. સો ચિન્તેસિ – ''સચે એતેહિ કતં પાપં મય્હં હોતિ, કિં મે કરિસ્સતિ સત્તાસીતિકોટિધનં, કિં દ્વાદસયોજનિકો કમ્મન્તો, કિં સટ્ઠિયન્તબદ્ધાનિ તળાકાનિ, કિં ચુદ્દસ ગામા? સબ્બમેતં ભદ્દાય કાપિલાનિયા નિય્યાતેત્વા નિક્ખમ્મ પબ્બજિસ્સામી''તિ.

ભદ્દાપિ કાપિલાની તસ્મિં ખણે અન્તરવત્થુમ્હિ તયો તિલકુમ્ભે પત્થરાપેત્વા ધાતીહિ પરિવુતા નિસિન્ના કાકે તિલપાણકે ખાદન્તે દિસ્વા, ''અમ્મા, કિં ઇમે ખાદન્તી''તિ પુચ્છિ. પાણકે, અય્યેતિ. અકુસલં કસ્સ હોતીતિ? તુમ્હાકં, અય્યેતિ. સા ચિન્તેસિ – ''મય્હં ચતુહત્થવત્થં નાળિકોદનમત્તઞ્ચ લદ્ધું વટ્ટતિ, યદિ પનેતં એત્તકેન જનેન કતં અકુસલં મય્હં હોતિ, અદ્ધા ભવસહસ્સેનપિ વટ્ટતો સીસં ઉક્ખિપિતું ન સક્કા, અય્યપુત્તે આગતમત્તેયેવ સબ્બં તસ્સ નિય્યાતેત્વા નિક્ખમ્મ પબ્બજિસ્સામી''તિ.

માણવો આગન્ત્વા ન્હાયિત્વા પાસાદં આરુય્હ મહારહે પલ્લઙ્કે નિસીદિ. અથસ્સ ચક્કવત્તિનો અનુચ્છવિકં ભોજનં સજ્જયિંસુ. દ્વેપિ ભુઞ્જિત્વા પરિજને નિક્ખન્તે રહોગતા ફાસુકટ્ઠાને નિસીદિંસુ. તતો માણવો ભદ્દં આહ – ''ભદ્દે ઇમં ઘરં આગચ્છન્તી કિત્તકં ધનં આહરી''તિ? પઞ્ચપણ્ણાસ સકટસહસ્સાનિ, અય્યાતિ. એતં સબ્બં, યા ચ ઇમસ્મિં ઘરે સત્તાસીતિ કોટિયો યન્તબદ્ધા સટ્ઠિતળાકાદિભેદા સમ્પત્તિ અત્થિ, સબ્બં તુય્હંયેવ નિય્યાતેમીતિ. તુમ્હે પન કહં ગચ્છથ, અય્યાતિ? અહં પબ્બજિસ્સામીતિ. અય્ય, અહમ્પિ તુમ્હાકંયેવ આગમનં ઓલોકયમાના નિસિન્ના, અહમ્પિ પબ્બજિસ્સામીતિ. તેસં આદિત્તપણ્ણકુટિ વિય તયો ભવા ઉપટ્ઠહિંસુ. તે અન્તરાપણતો કસાવરસપીતાનિ વત્થાનિ મત્તિકાપત્તે ચ આહરાપેત્વા અઞ્ઞમઞ્ઞં કેસે ઓહારાપેત્વા ''યે લોકે અરહન્તો, તે ઉદ્દિસ્સ અમ્હાકં પબ્બજ્જા''તિ વત્વા થવિકાય પત્તે ઓસારેત્વા અંસે લગ્ગેત્વા પાસાદતો ઓતરિંસુ. ગેહે દાસેસુ વા કમ્મકારેસુ વા ન કોચિ સઞ્જાનિ.

અથ ને બ્રાહ્મણગામતો નિક્ખમ્મ દાસગામદ્વારેન ગચ્છન્તે આકપ્પકુત્તવસેન દાસગામવાસિનો સઞ્જાનિંસુ. તે રોદન્તા પાદેસુ નિપતિત્વા ''કિં અમ્હે અનાથે કરોથ, અય્યા''તિ આહંસુ. ''મયં ભણે આદિત્તપણ્ણસાલા વિય તયો ભવાતિ પબ્બજિમ્હા, સચે તુમ્હેસુ એકેકં ભુજિસ્સં કરોમ, વસ્સસતમ્પિ નપ્પહોતિ. તુમ્હેવ તુમ્હાકં સીસં ધોવિત્વા ભુજિસ્સા હુત્વા જીવથા''તિ વત્વા તેસં રોદન્તાનંયેવ પક્કમિંસુ. થેરો પુરતો ગચ્છન્તો નિવત્તિત્વા ઓલોકેન્તો ચિન્તેસિ – ''અયં ભદ્દા કાપિલાની સકલજમ્બુદીપગ્ઘનિકા ઇત્થી મય્હં પચ્છતો આગચ્છતિ. ઠાનં ખો પનેતં

વિજ્જતિ, યં કોચિદેવ એવં ચિન્તેય્ય ‘ઇમે પબ્બજિત્વાપિ વિના ભવિતું ન સક્કોન્તિ, અનનુચ્છવિકં કરોન્તી’તિ. કોચિ વા પન અમ્હેસુ મનં પદૂસેત્વા અપાયપૂરકો ભવેય્ય. ઇમં પહાય મયા ગન્તું વટ્ટતી’’તિ ચિત્તં ઉપ્પાદેસિ.

સો પુરતો ગચ્છન્તો દ્વેધાપથં દિસ્વા તસ્સ મત્થકે અટ્ઠાસિ. ભદ્દાપિ આગન્ત્વા વન્દિત્વા અટ્ઠાસિ. અથ નં આહ – ‘‘ભદ્દે તાદિસિં ઇત્થિં મમ પચ્છતો આગચ્છન્તિં દિસ્વા ‘ઇમે પબ્બજિત્વાપિ વિના ભવિતું ન સક્કોન્તી’તિ ચિન્તેત્વા અમ્હેસુ પદુટ્ઠચિત્તો મહાજનો અપાયપૂરકો ભવેય્ય. ઇમસ્મિં દ્વેધાપથે ત્વં એકં ગણ્હ, અહં એકેન ગમિસ્સામી’’તિ. ‘‘આમ, અય્ય, પબ્બજિતાનં માતુગામો નામ મલં, ‘પબ્બજિત્વાપિ વિના ન ભવન્તી’તિ અમ્હાકં દોસં દસ્સન્તિ, તુમ્હે એકં મગ્ગં ગણ્હથ, અહં એકં ગણ્હિત્વા વિના ભવિસ્સામા’’તિ તિક્ખત્તું પદક્ખિણં કત્વા ચતૂસુ ઠાનેસુ પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન વન્દિત્વા દસનખસમોધાનસમુજ્જલં અઞ્જલિં પગ્ગય્હ ‘‘સતસહસ્સકપ્પપ્પમાણે અદ્ધાને કતો મિત્તસન્થવો અજ્જ ભિજ્જતી’’તિ વત્વા ‘‘તુમ્હે દક્ખિણજાતિકા નામ, તુમ્હાકં દક્ખિણમગ્ગો વટ્ટતિ. મયં માતુગામા નામ વામજાતિકા, અમ્હાકં વામમગ્ગો વટ્ટતી’’તિ વન્દિત્વા મગ્ગં પટિપન્ના. તેસં દ્વેધાભૂતકાલે અયં મહાપથવી ‘‘અહં ચક્કવાળગિરિસિનેરુપબ્બતે ધારેતું સક્કોન્તીપિ તુમ્હાકં ગુણે ધારેતું ન સક્કોમી’’તિ વદન્તી વિય વિરવમાના અકમ્પિ, આકાસે અસનિસદ્દો વિય પવત્તિ, ચક્કવાળપબ્બતો ઉન્નદિ.

સમ્માસમ્બુદ્ધો વેળુવનમહાવિહારે ગન્ધકુટિયં નિસિન્નો પથવીકમ્પનસદ્દં સુત્વા ‘‘કસ્સ નુ ખો પથવી કમ્પતી’’તિ આવજ્જેન્તો ‘‘પિપ્પલિમાણવો ચ ભદ્દા ચ કાપિલાની મં ઉદ્દિસ્સ અપ્પમેય્યં સમ્પત્તિં પહાય પબ્બજિતા, તેસં વિયોગટ્ઠાને ઉભિન્નમ્પિ ગુણબલેન અયં પથવીકમ્પો જાતો, મયાપિ એતેસં સઙ્ગહં કાતું વટ્ટતી’’તિ ગન્ધકુટિતો નિક્ખમ્મ સયમેવ પત્તચીવરમાદાય અસીતિમહાથેરેસુ કઞ્ચિ અનામન્તેત્વા તિગાવુતં મગ્ગં પચ્ચુગ્ગમનં કત્વા રાજગહસ્સ ચ નાલન્દાય ચ અન્તરે બહુપુત્તકનિગ્રોધરુક્ખમૂલે પલ્લઙ્કં આભુજિત્વા નિસીદિ. નિસીદન્તો પન અઞ્ઞતરપંસુકૂલિકો વિય અનિસીદિત્વા બુદ્ધવેસં ગહેત્વા અસીતિહત્થા ઘનબુદ્ધરસ્મિયો વિસ્સજ્જેન્તો નિસીદિ. ઇતિ તસ્મિં ખણે પણ્ણચ્છત્તસકટચક્કકૂટાગારાદિપ્પમાણા બુદ્ધરસ્મિયો ઇતો ચિતો ચ વિપ્ફન્દન્તિયો વિધાવન્તિયો ચન્દસહસ્સ-સૂરિયસહસ્સ-ઉગ્ગમનકાલો વિય કુરુમાના તં વનન્તં એકોભાસં અકંસુ. દ્વત્તિંસમહાપુરિસલક્ખણસિરિયા સમુજ્જલતારાગણં વિય ગગનં, સુપુપ્ફિતકમલકુવલયં વિય સલિલં વનન્તં વિરોચિત્થ. નિગ્રોધરુક્ખસ્સ ખન્ધો નામ સેતો હોતિ, પત્તાનિ નામ નીલાનિ, પક્કાનિ રત્તાનિ. તસ્મિં પન દિવસે સતસાખો નિગ્રોધો સુવણ્ણવણ્ણોવ અહોસિ.

મહાકસ્સપત્થેરો ‘‘અયં મય્હં સત્થા ભવિસ્સતિ, ઇમાહં ઉદ્દિસ્સ પબ્બજિતો’’તિ દિટ્ઠટ્ઠાનતો પટ્ઠાય ઓણતોણતો ગન્ત્વા તીસુ ઠાનેસુ વન્દિત્વા ‘‘સત્થા મે, ભન્તે ભગવા, સાવકોહમસ્મિ, સત્થા મે, ભન્તે ભગવા, સાવકોહમસ્મી’’તિ આહ. અથ નં ભગવા અવોચ – ‘‘કસ્સપ, સચે ત્વં ઇમં નિપચ્ચકારં મહાપથવિયા કરેય્યાસિ, સાપિ ધારેતું ન સક્કુણેય્ય. તથાગતસ્સ એવં ગુણમહન્તતં જાનતા તયા કતો નિપચ્ચકારો મય્હં લોમમ્પિ ચાલેતું ન સક્કોતિ. નિસીદ, કસ્સપ, દાયજ્જં તે દસ્સામી’’તિ. અથસ્સ ભગવા તીહિ ઓવાદેહિ ઉપસમ્પદં અદાસિ. દત્વા બહુપુત્તકનિગ્રોધમૂલતો નિક્ખમિત્વા થેરં પચ્છાસમણં કત્વા મગ્ગં પટિપજ્જિ. સત્થુ સરીરં દ્વત્તિંસમહાપુરિસલક્ખણવિચિત્તં, મહાકસ્સપસ્સ સત્તમહાપુરિસલક્ખણપટિમણ્ડિતં. સો કઞ્ચનમહાનાવાય પચ્છાબન્ધો વિય સત્થુ પદાનુપદિકં અનુગચ્છિ. સત્થા થોકં મગ્ગં ગન્ત્વા મગ્ગા ઓક્કમ્મ અઞ્ઞતરસ્મિં રુક્ખમૂલે નિસજ્જાકારં દસ્સેસિ, થેરો ‘‘નિસીદિતુકામો સત્થા’’તિ ઞત્વા અત્તનો પારુપનપિલોતિકસઙ્ઘાટિં ચતુગ્ગુણં કત્વા પઞ્ઞાપેસિ.

સત્થા તસ્મિં નિસીદિત્વા હત્થેન ચીવરં પરામસિત્વા ‘‘મુદુકા ખો ત્યાયં, કસ્સપ, પિલોતિકસઙ્ઘાટી’’તિ આહ. થેરો ‘‘સત્થા મે સઙ્ઘાટિયા મુદુકભાવં કથેતિ, પારુપિતુકામો ભવિસ્સતી’’તિ ઞત્વા ‘‘પારુપતુ, ભન્તે, ભગવા સઙ્ઘાટિ’’ન્તિ આહ. કિં ત્વં પારુપિસ્સસિ કસ્સપાતિ? તુમ્હાકં નિવાસનં લભન્તો પારુપિસ્સામિ, ભન્તેતિ. ‘‘કિં પન ત્વં, કસ્સપ, ઇમં પરિભોગજિણ્ણં પંસુકૂલં ધારેતું સક્ખિસ્સસિ? મયા હિ ઇમસ્સ પંસુકૂલસ્સ ગહિતદિવસે ઉદકપરિયન્તં કત્વા મહાપથવી કમ્પિ, ઇમં બુદ્ધાનં પરિભોગજિણ્ણં ચીવરં નામ ન સક્કા પરિત્તગુણેન ધારેતું, પટિબલેનેવિદં પટિપત્તિપૂરણસમત્થેન જાતિપંસુકૂલિકેન ગહેતું વટ્ટતી’’તિ વત્વા થેરેન સદ્ધિં ચીવરં પરિવત્તેસિ.

એવં પન ચીવરપરિવત્તં કત્વા થેરેન પારુતચીવરં ભગવા પારુપિ, સત્થુ ચીવરં થેરો પારુપિ. તસ્મિં સમયે અચેતનાપિ અયં મહાપથવી ‘‘દુક્કરં, ભન્તે, અકત્થ, અત્તના પારુતચીવરં સાવકસ્સ દિન્નપુબ્બં નામ નત્થિ, અહં તુમ્હાકં ગુણં ધારેતું ન સક્કોમી’’તિ વદન્તી વિય ઉદકપરિયન્તં કત્વા કમ્પિ. થેરોપિ ‘‘લદ્ધં દાનિ મયા બુદ્ધાનં પરિભોગચીવરં, કિં મે ઇદાનિ ઉત્તરિ કત્તબ્બં અત્થી’’તિ ઉન્નતિં અકત્વા બુદ્ધાનં સન્તિકેયેવ તેરસ ધુતગુણે સમાદાય સત્તદિવસમત્તં પુથુજ્જનો હુત્વા અટ્ઠમે અરુણે સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ. સત્થાપિ ‘‘કસ્સપો, ભિક્ખવે, ચન્દૂપમો કુલાનિ ઉપસઙ્કમતિ, અપકસ્સેવ કાયં અપકસ્સ ચિત્તં નિચ્ચનવકો કુલેસુ અપ્પગબ્ભો’’તિ (સં॰ નિ॰ ૨.૧૪૬) એવમાદીહિ સુત્તેહિ થેરં થોમેત્વા અપરભાગે એતદેવ કસ્સપસંયુત્તં અટ્ઠુપ્પત્તિં કત્વા ‘‘મમ સાસને ધુતવાદાનં ભિક્ખૂનં મહાકસ્સપો અગ્ગો’’તિ થેરં ઠાનન્તરે ઠપેસીતિ.

અનુરુદ્ધત્થેરવત્થુ

૧૯૨. પઞ્ચમે **દિબ્બચક્ખુકાનં યદિદં અનુરુદ્ધો**તિ દિબ્બચક્ખુકભિક્ખૂનં અનુરુદ્ધત્થેરો અગ્ગોતિ વદતિ. તસ્સ ચિણ્ણવસિતાય અગ્ગભાવો વેદિતબ્બો. થેરો કિર ભોજનપપઞ્ચમત્તં ઠપેત્વા સેસકાલં આલોકં વડ્ઢેત્વા દિબ્બચક્ખુના સત્તે ઓલોકેન્તોવ વિહરતિ. ઇતિ અહોરત્તં ચિણ્ણવસિતાય એસ દિબ્બચક્ખુકાનં અગ્ગો નામ જાતો. અપિચ કપ્પસતસહસ્સં પત્થિતભાવેનપેસ દિબ્બચક્ખુકાનં અગ્ગોવ જાતો.

તત્રસ્સ પઞ્હકમ્મે અયમનુપુબ્બિકથા – અયમ્પિ હિ કુલપુત્તો પદુમુત્તરસ્સેવ ભગવતો કાલે પચ્છાભત્તં ધમ્મસ્સવનત્થં વિહારં ગચ્છન્તેન મહાજનેન સદ્ધિં અગમાસિ. અયં હિ તદા અઞ્ઞતરો અપાકટનામો ઇસ્સરકુટુમ્બિકો અહોસિ. સો દસબલં વન્દિત્વા પરિસપરિયન્તે ઠિતો ધમ્મકથં સુણાતિ. સત્થા દેસનં યથાનુસન્ધિકં ઘટેત્વા એકં દિબ્બચક્ખુકં ભિક્ખું એતદગ્ગટ્ઠાને ઠપેસિ.

તતો કુટુમ્બિકસ્સ એતદહોસિ – ‘‘મહા વતાયં ભિક્ખુ, યં એવં સત્થા સયં દિબ્બચક્ખુકાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસિ. અહો વતાહમ્પિ અનાગતે ઉપ્પજ્જનકબુદ્ધસ્સ સાસને દિબ્બચક્ખુકાનં અગ્ગો ભવેય્ય’’ન્તિ ચિત્તં ઉપ્પાદેત્વા પરિસન્તરેન ગન્ત્વા સ્વાતનાય ભગવન્તં ભિક્ખુસઙ્ઘેન સદ્ધિં નિમન્તેત્વા પુનદિવસે બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ મહાદાનં દત્વા ‘‘મહન્તં ઠાનન્તરં મયા પત્થિત’’ન્તિ તેનેવ નિયામેન અજ્જતનાય સ્વાતનાયાતિ નિમન્તેત્વા સત્ત દિવસાનિ મહાદાનં પવત્તેત્વા સપરિવારસ્સ ભગવતો ઉત્તમવત્થાનિ દત્વા ‘‘ભગવા નાહં ઇમં સક્કારં દિબ્બસમ્પત્તિયા ન મનુસ્સસમ્પત્તિયા અત્થાય કરોમિ. યં પન તુમ્હે ઇતો સત્તદિવસમત્થકે ભિક્ખું દિબ્બચક્ખુકાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપયિત્થ, અહમ્પિ અનાગતે એકસ્સ બુદ્ધસ્સ સાસને સો ભિક્ખુ વિય દિબ્બચક્ખુકાનં અગ્ગો ભવેય્ય’’ન્તિ પત્થનં કત્વા પાદમૂલે નિપજ્જિ. સત્થા અનાગતં ઓલોકેત્વા તસ્સ પત્થનાય સમિજ્ઝનભાવં ઞત્વા એવમાહ – ‘‘અમ્ભો પુરિસ, અનાગતે કપ્પસતસહસ્સપરિયોસાને ગોતમો નામ બુદ્ધો ઉપ્પજ્જિસ્સતિ, તસ્સ સાસને

ત્વં દિબ્બચક્ખુકાનં અગ્ગો અનુરુદ્ધો નામ ભવિસ્સસી''તિ. એવઞ્ચ પન વત્વા ભત્તાનુમોદનં કત્વા વિહારમેવ અગમાસિ.

કુટુમ્બિકોપિ યાવ બુદ્ધો ધરતિ, તાવ અવિજહિતમેવ કલ્યાણકમ્મં કત્વા પરિનિબ્બુતે સત્થરિ નિટ્ઠિતે સત્તયોજનિકે સુવણ્ણચેતિયે ભિક્ખુસઙ્ઘં ઉપસઙ્કમિત્વા, ''ભન્તે, કિં દિબ્બચક્ખુસ્સ પરિકમ્મ''ન્તિ પુચ્છિ. પદીપદાનં નામ દાતું વટ્ટતિ ઉપાસકાતિ. સાધુ, ભન્તે, કરિસ્સામીતિ સહસ્સદીપાનંયેવ તાવ દીપરુક્ખાનં સહસ્સં કારેસિ, તદનન્તરં તતો પરિત્તતરે, તદનન્તરં તતો પરિયત્તતરેતિ અનેકસહસ્સે દીપરુક્ખે કારેસિ. સેસપદીપા પન અપરિમાણા અહેસું.

એવં યાવજીવં કલ્યાણકમ્મં કત્વા દેવેસુ ચ મનુસ્સેસુ ચ સંસરન્તો કપ્પસતસહસ્સં અતિક્કમિત્વા કસ્સપસમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ કાલે બારાણસિયં કુટુમ્બિયગેહે નિબ્બત્તિત્વા પરિનિબ્બુતે સત્થરિ નિટ્ઠિતે યોજનિકે ચેતિયે બહૂ કંસપાતિયો કારાપેત્વા સપ્પિમણ્ડસ્સ પૂરેત્વા મજ્ઝે એકેકં ગુળપિણ્ડં ઠપેત્વા ઉજ્જાલેત્વા મુખવટ્ટિયા મુખવટ્ટિં ફુસાપેન્તો ચેતિયં પરિક્ખિપાપેત્વા અત્તનો સબ્બમહન્તં કંસપાતિં કારેત્વા સપ્પિમણ્ડસ્સ પૂરેત્વા તસ્સા મુખવટ્ટિયં સમન્તતો વટ્ટિસહસ્સં જાલાપેત્વા મજ્ઝટ્ઠાને થૂપિકં પિલોતિકાય વેઠેત્વા જાલાપેત્વા કંસપાતિં સીસેનાદાય સબ્બરત્તિં યોજનિકં ચેતિયં અનુપરિયાયિ. એવં તેનાપિ અત્તભાવેન યાવજીવં કલ્યાણકમ્મં કત્વા દેવલોકે નિબ્બત્તો.

પુન અનુપ્પન્ને બુદ્ધે તસ્મિંયેવ નગરે દુગ્ગતકુલસ્સ ગેહે પટિસન્ધિં ગણ્હિત્વા સુમનસેટ્ઠિં નામ નિસ્સાય વસિ, **અન્નભારો**તિસ્સ નામં અહોસિ. સો પન સુમનસેટ્ઠિ દેવસિકં કપણદ્ધિકવણિબ્બકયાચકાનં ગેહદ્વારે મહાદાનં દેતિ. અથેકદિવસં ઉપરિટ્ઠો નામ પચ્ચેકબુદ્ધો ગન્ધમાદનપબ્બતે નિરોધસમાપત્તિં સમાપન્નો. તતો વુટ્ઠાય ''અજ્જ કસ્સ અનુગ્ગહં કાતું વટ્ટતી''તિ વીમંસિ. પચ્ચેકબુદ્ધા ચ નામ દુગ્ગતાનુકમ્પકા હોન્તિ. સો ''અજ્જ મયા અન્નભારસ્સ અનુગ્ગહં કાતું વટ્ટતી''તિ ચિન્તેત્વા ''ઇદાનિ અન્નભારો અટવિતો અત્તનો ગેહં આગમિસ્સતી''તિ ઞત્વા પત્તચીવરમાદાય ગન્ધમાદનપબ્બતા વેહાસં અબ્ભુગ્ગન્ત્વા ગામદ્વારે અન્નભારસ્સ સમ્મુખે પચ્ચુટ્ઠાસિ.

અન્નભારો પચ્ચેકબુદ્ધં તુચ્છપત્તહત્થં દિસ્વા પચ્ચેકબુદ્ધં અભિવાદેત્વા ''અપિ, ભન્તે, ભિક્ખં લભિત્થા''તિ પુચ્છિ. લભિસ્સામ મહાપુઞ્ઞાતિ. ''ભન્તે, થોકં ઇધેવ હોથા''તિ વેગેન ગન્ત્વા અત્તનો ગેહે માતુગામં પુચ્છિ – ''ભદ્દે, મય્હં ઠપિતં ભાગભત્તં અત્થિ, નત્થી''તિ? અત્થિ સામીતિ. સો તતોવ ગન્ત્વા પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ હત્થતો પત્તમાદાય આગન્ત્વા ''ભદ્દે, મયં પુરિમભવે કલ્યાણકમ્મસ્સ અકતત્તા ભત્તં પચ્ચાસીસમાના વિહરામ , અમ્હાકં દાતુકામતાય સતિ દેય્યધમ્મો ન હોતિ, દેય્યધમ્મે સતિ પટિગ્ગાહકં ન લભામ, અજ્જ મે ઉપરિટ્ઠપચ્ચેકબુદ્ધો દિટ્ઠો, ભાગભત્તઞ્ચ અત્થિ, મય્હં ભાગભત્તં ઇમસ્મિં પત્તે પક્ખિપાહી''તિ.

બ્યત્તા ઇત્થી ''યતો મય્હં સામિકો ભાગભત્તં દેતિ, મયાપિ ઇમસ્મિં દાને ભાગિનિયા ભવિતબ્બ''ન્તિ અત્તનો ભાગભત્તમ્પિ ઉપરિટ્ઠસ્સ પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ પત્તે પતિટ્ઠપેત્વા અદાસિ. અન્નભારો પત્તં આહરિત્વા પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ હત્થે ઠપેત્વા, ''ભન્તે, એવરૂપા દુજ્જીવિતા મુચ્ચામા''તિ આહ. એવં હોતુ, મહાપુઞ્ઞાતિ. સો અત્તનો ઉત્તરસાટકં એકસ્મિં પદેસે અત્થરિત્વા , ''ભન્તે, ઇધ નિસીદિત્વા પરિભુઞ્જથા''તિ આહ. પચ્ચેકબુદ્ધો તત્થ નિસીદિત્વા નવવિધં પાટિકૂલ્યં પચ્ચવેક્ખન્તો પરિભુઞ્જિ. પરિભુત્તકાલે અન્નભારો પત્તધોવનઉદકં અદાસિ. પચ્ચેકબુદ્ધો નિટ્ઠિતભત્તકિચ્ચો –

“ઇચ્છિતં પત્થિતં તુય્હં, સબ્બમેવ સમિજ્ઝતુ;
સબ્બે પૂરેન્તુ સઙ્કપ્પા, ચન્દો પન્નરસો યથા”તિ. –

અનુમોદનં કત્વા મગ્ગં પટિપજ્જિ. સુમનસેટ્ઠિસ્સ છત્તે અધિવત્થા દેવતા “અહો દાનં પરમદાનં ઉપરિટ્ઠે સુપ્પતિટ્ઠિત”ન્તિ તિક્ખત્તું વત્વા સાધુકારં અદાસિ. સુમનસેટ્ઠિ “કિં ત્વં મં એત્તકં કાલં દાનં દદમાનં ન પસ્સસી”તિ આહ. નાહં તવ દાને સાધુકારં દેમિ, અન્નભારેન ઉપરિટ્ઠપચ્ચેકબુદ્ધસ્સ દિન્નપિણ્ડપાતે પસીદિત્વા સાધુકારં દેમીતિ.

સુમનસેટ્ઠિ ચિન્તેસિ – “અચ્છરિયં વતિદં, અહં એત્તકં કાલં દાનં દેન્તો દેવતં સાધુકારં દાપેતું નાસક્ખિં. અયં અન્નભારો મં નિસ્સાય વસન્તો અનુરૂપસ્સ પટિગ્ગાહકપુગ્ગલસ્સ લદ્ધત્તા એકપિણ્ડપાતદાનેનેવ સાધુકારં દાપેસિ, એતસ્સ અનુચ્છવિકં દત્વા એતં પિણ્ડપાતં મમ સન્તકં કાતું વટ્ટતી”તિ અન્નભારં પક્કોસાપેત્વા “અજ્જ તયા કસ્સચિ કિઞ્ચિ દાનં દિન્ન”ન્તિ પુચ્છિ. આમ, અય્ય, ઉપરિટ્ઠપચ્ચેકબુદ્ધસ્સ મે અત્તનો ભાગભત્તં દિન્નન્તિ. હન્દ, ભો, કહાપણં ગણ્હિત્વા એતં પિણ્ડપાતં મય્હં દેહીતિ. ન દેમિ અય્યાતિ. સો યાવ સહસ્સં વડ્ઢેસિ, અન્નભારો “સહસ્સેનાપિ ન દેમી”તિ આહ. હોતુ, ભો, યદિ પિણ્ડપાતં ન દેસિ, સહસ્સં ગણ્હિત્વા પત્તિં મે દેહીતિ. “એતમ્પિ દાતું યુત્તં વા અયુત્તં વા ન જાનામિ, અય્યં પન ઉપરિટ્ઠપચ્ચેકબુદ્ધં પુચ્છિત્વા સચે દાતું યુત્તં ભવિસ્સતિ, દસ્સામી”તિ ગન્ત્વા પચ્ચેકબુદ્ધં સમ્પાપુણિત્વા, “ભન્તે, સુમનસેટ્ઠિ મય્હં સહસ્સં દત્વા તુમ્હાકં દિન્નપિણ્ડપાતે પત્તિં યાચતિ, દમ્મિ વા ન દમ્મિ વા”તિ . ઉપમં તે પણ્ડિત કરિસ્સામિ. સેય્યથાપિ કુલસતિકે ગામે એકસ્મિંયેવ ઘરે દીપં જાલેય્ય, સેસા અત્તનો અત્તનો તેલેન વટ્ટિં તેમેત્વા જાલાપેત્વા ગણ્હેય્યું, પુરિમદીપસ્સ પભા અત્થિ, નત્થીતિ. અતિરેકતરા, ભન્તે, પભા હોતીતિ. એવમેવ પણ્ડિત ઉળુઙ્કયાગુ વા હોતુ કટચ્છુભિક્ખા વા, અત્તનો પિણ્ડપાતે પરેસં પત્તિં દેન્તસ્સ સતસ્સ વા દેતુ સહસ્સસ્સ વા, યત્તકાનં દેતિ, તત્તકાનં પુઞ્ઞં વડ્ઢતિ. ત્વં દેન્તો એકમેવ પિણ્ડપાતં અદાસિ, સુમનસેટ્ઠિસ્સ પન પત્તિયા દિન્નાય દ્વે પિણ્ડપાતા હોન્તિ એકો તવ, એકો ચ તસ્સાતિ.

સો પચ્ચેકબુદ્ધં અભિવાદેત્વા સુમનસેટ્ઠિસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા “પિણ્ડપાતે પત્તિં ગણ્હ સામી”તિ આહ. હન્દ, કહાપણસહસ્સં ગણ્હાતિ. નાહં પિણ્ડપાતં વિક્કિણામિ, સદ્ધાય પન તુમ્હાકં પત્તિં દેમીતિ. તાત, ત્વં મય્હં સદ્ધાય પત્તિં દેસિ, અહં પન તુય્હં ગુણં પૂજેન્તો સહસ્સં દેમિ, ગણ્હ, તાતાતિ. સો “એવં હોતૂ”તિ સહસ્સં ગણ્હિ. તાત, તુય્હં સહસ્સં લદ્ધકાલતો પટ્ઠાય સહત્થા કમ્મકરણકિચ્ચં નત્થિ, વીથિયં ઘરં માપેત્વા વસ. યેન તુય્હં અત્થો, તં મં આહરાપેત્વા ગણ્હાહીતિ. નિરોધસમાપત્તિતો વુટ્ઠિતપચ્ચેકબુદ્ધસ્સ દિન્નપિણ્ડપાતો નામ તંદિવસમેવ વિપાકં દેતિ. તસ્મા સુમનસેટ્ઠિ અઞ્ઞં દિવસં અન્નભારં ગહેત્વા રાજકુલં અગચ્છન્તોપિ તંદિવસં ગહેત્વાવ ગતો.

અન્નભારસ્સ પુઞ્ઞં આગમ્મ રાજા સેટ્ઠિં અનોલોકેત્વા અન્નભારમેવ ઓલોકેસિ . કિં, દેવ, ઇમં પુરિસં અતિવિય ઓલોકેસીતિ? અઞ્ઞં દિવસં અદિટ્ઠપુબ્બત્તા ઓલોકેમીતિ. ઓલોકેતબ્બયુત્તકો એસ દેવાતિ. કો પનસ્સ ઓલોકેતબ્બયુત્તકો ગુણોતિ? અજ્જ અત્તનો ભાગભત્તં સયં અભુઞ્જિત્વા ઉપરિટ્ઠપચ્ચેકબુદ્ધસ્સ દિન્નત્તા મમ હત્થતો સહસ્સં લભિ દેવાતિ. કોનામો એસોતિ? અન્નભારો નામ દેવાતિ. “તવ હત્થતો લદ્ધત્તા મમપિ હત્થતો લદ્ધું અરહતિ, અહમ્પિસ્સ પૂજં કરિસ્સામી”તિ વત્વા સહસ્સં અદાસિ. એતસ્સ વસનગેહં જાનાથ ભણેતિ? સાધુ દેવાતિ એકં ગેહટ્ઠાનં સોધેન્તા કુદ્દાલેન આહતાહતટ્ઠાને નિધિકુમ્ભિયો ગીવાય ગીવં આહચ્ચ ઠિતા દિસ્વા રઞ્ઞો આરોચયિંસુ. રાજા “તેન હિ ગન્ત્વા ખનથા”તિ આહ. તેસં ખનન્તાનં ખનન્તાનં હેટ્ઠા ગચ્છન્તિ. પુન ગન્ત્વા રઞ્ઞો આરોચયિંસુ. રાજા “અન્નભારસ્સ વચનેન ખનથા”તિ આહ. તે ગન્ત્વા “અન્નભારસ્સેવ વચન”ન્તિ ખનિંસુ.

કુદ્દાલેન આહતાહતટ્ઠાને અહિચ્છત્તકમકુળાનિ વિય કુમ્ભિયો ઉટ્ઠહિંસુ. તે ધનં આહરિત્વા રઞ્ઞો સન્તિકે રાસિં અકંસુ. રાજા અમચ્ચે સન્નિપાતેત્વા ''ઇમસ્મિં નગરે કસ્સ અઞ્ઞસ્સ એત્તકં ધનં અત્થી''તિ પુચ્છિ. નત્થિ કસ્સચિ દેવાતિ. તેન હિ અયં અન્નભારો ઇમસ્મિં નગરે ધનસેટ્ઠિ નામ હોતૂતિ. તંદિવસમેવ સેટ્ઠિચ્છત્તં લભિ.

સો તતો પટ્ઠાય યાવજીવં કલ્યાણકમ્મં કત્વા તતો ચુતો દેવલોકે નિબ્બત્તો. દીઘરત્તં દેવમનુસ્સેસુ સંસરિત્વા અમ્હાકં સત્થુ ઉપ્પજ્જનકાલે કપિલવત્થુનગરે અમિત્તોદનસક્કસ્સ ગેહે પટિસન્ધિં ગણ્હિ. નામગ્ગહણદિવસે પનસ્સ **અનુરુદ્ધો**તિ નામં અકંસુ. મહાનામસક્કસ્સ કનિટ્ઠભાતા સત્થુ ચૂળપિતુપુત્તો પરમસુખુમાલો મહાપુઞ્ઞો અહોસિ. સુવણ્ણપાતિયંયેવસ્સ ભત્તં ઉપ્પજ્જિ. અથસ્સ માતા એકદિવસં ''મમ પુત્તં નત્થીતિ પદં જાનાપેસ્સામી''તિ એકં સુવણ્ણપાતિં અઞ્ઞાય સુવણ્ણપાતિયા પિદહિત્વા તુચ્છકંયેવ પેસેસિ. અન્તરામગ્ગે દેવતા દિબ્બપૂવેહિ પૂરેસું. એવં મહાપુઞ્ઞો અહોસિ. તિણ્ણં ઉતૂનં અનુચ્છવિકેસુ તીસુ પાસાદેસુ અલઙ્કતનાટકિત્થીહિ પરિવુતો દેવો વિય સમ્પત્તિં અનુભવિ.

અમ્હાકમ્પિ બોધિસત્તો તસ્મિં સમયે તુસિતપુરા ચવિત્વા સુદ્ધોદનમહારાજસ્સ અગ્ગમહેસિયા કુચ્છિસ્મિં પટિસન્ધિં ગહેત્વા અનુક્કમેન વુદ્ધિપ્પત્તો એકૂનતિંસ વસ્સાનિ અગારમજ્ઝે વસિત્વા મહાભિનિક્ખમનં નિક્ખમિત્વા અનુક્કમેન પટિવિદ્ધસબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણો બોધિમણ્ડે સત્તસત્તાહં વીતિનામેત્વા ઇસિપતને મિગદાયે ધમ્મચક્કપ્પવત્તનં પવત્તેત્વા લોકાનુગ્ગહં કરોન્તો રાજગહં આગમ્મ ''પુત્તો મે રાજગહં આગતો''તિ સુત્વા ''ગચ્છથ ભણે મમ પુત્તં આનેથા''તિ પિતરા પહિતે સહસ્સસહસ્સપરિવારે દસ અમચ્ચે એહિભિક્ખુપબ્બજ્જાય પબ્બાજેત્વા કાળુદાયિત્થેરેન ચારિકાગમનં આયાચિતો રાજગહતો વીસતિસહસ્સભિક્ખુપરિવારો નિક્ખમિત્વા કપિલવત્થુપુરં ગન્ત્વા ઞાતિસમાગમે અનેકેહિ ઇદ્ધિપાટિહારિયેહિ સપ્પાટિહારિયં વિચિત્રધમ્મદેસનં કત્વા મહાજનં અમતપાનં પાયેત્વા દુતિયદિવસે પત્તચીવરમાદાય નગરદ્વારે ઠત્વા ''કિં નુ ખો કુલનગરં આગતાનં સબ્બઞ્ઞુબુદ્ધાનં આચિણ્ણ''ન્તિ આવજ્જમાનો ''સપદાનં પિણ્ડાય ચરણં આચિણ્ણ''ન્તિ ઞત્વા સપદાનં પિણ્ડાય ચરન્તો ''પુત્તો મે પિણ્ડાય ચરતી''તિ સુત્વા આગતસ્સ રઞ્ઞો ધમ્મં કથેત્વા તેન સકનિવેસનં પવેસેત્વા કતસક્કારસમ્માનો તત્થ કાતબ્બં ઞાતિજનાનુગ્ગહં કત્વા રાહુલકુમારં પબ્બાજેત્વા નચિરસ્સેવ કપિલવત્થુપુરતો મલ્લરટ્ઠે ચારિકં ચરમાનો અનુપિયઅમ્બવનં અગમાસિ.

તસ્મિં સમયે સુદ્ધોદનમહારાજા સાકિયજનં સન્નિપાતેત્વા આહ – ''સચે મમ પુત્તો અગારં અજ્ઝાવસિસ્સ, રાજા અભવિસ્સ ચક્કવત્તી સત્તરતનસમન્નાગતો. નત્તાપિ મે રાહુલકુમારો ખત્તિયગણેન સદ્ધિં તં પરિવારેત્વા અચરિસ્સ, તુમ્હેપિ એતમત્થં જાનાથ. ઇદાનિ પન મે પુત્તો બુદ્ધો જાતો, ખત્તિયાવસ્સ પરિવારા હોન્તુ. તુમ્હે એકેકકુલતો એકેકં દારકં દેથા''તિ. એવં વુત્તે એકપ્પહારેનેવ સહસ્સખત્તિયકુમારા પબ્બજિંસુ. તસ્મિં સમયે મહાનામો કુટુમ્બસામિકો હોતિ. સો અનુરુદ્ધસક્કં ઉપસઙ્કમિત્વા એતદવોચ – ''એતરહિ, તાત અનુરુદ્ધ, અભિઞ્ઞાતા અભિઞ્ઞાતા સક્યકુમારા ભગવન્તં પબ્બજિતં અનુપબ્બજન્તિ, અમ્હાકં કુલે નત્થિ કોચિ અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજિતો. તેન હિ ત્વં વા પબ્બજ, અહં વા પબ્બજિસ્સામી''તિ. સો તસ્સ વચનં સુત્વા ઘરાવાસે રુચિં અકત્વા અત્તસત્તમો અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજિતો. તસ્સ પબ્બજ્જાનુક્કમો સઙ્ઘભેદકક્ખન્ધકે (ચૂળવ॰ ૩૩૦ આદયો) આગતોવ.

એવં અનુપિયઅમ્બવનં ગન્ત્વા પબ્બજિતેસુ પન તેસુ તસ્મિંયેવ અન્તોવસ્સે ભદ્દિયત્થેરો અરહત્તં પાપુણિ. અનુરુદ્ધત્થેરો દિબ્બચક્ખું નિબ્બત્તેસિ, દેવદત્તો અટ્ઠ સમાપત્તિયો નિબ્બત્તેસિ, આનન્દત્થેરો સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાસિ,

ભગ્ગુત્થેરો ચ કિમિલત્થેરો ચ પચ્છા અરહત્તં પાપુણિંસુ. તેસં પન સબ્બેસમ્પિ થેરાનં અત્તનો અત્તનો આગતટ્ઠાને પુબ્બપત્થનાભિનીહારો આગમિસ્સતિ. અયં પન અનુરુદ્ધત્થેરો ધમ્મસેનાપતિસ્સ સન્તિકે કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા ચેતિયરટ્ઠે પાચીનવંસમિગદાયં ગન્ત્વા સમણધમ્મં કરોન્તો સત્ત મહાપુરિસવિતક્કે વિતક્કેસિ, અટ્ઠમે કિલમતિ. સત્થા ''અનુરુદ્ધો અટ્ઠમે મહાપુરિસવિતક્કે કિલમતી''તિ ઞત્વા ''તસ્સ સઙ્કપ્પં પૂરેસ્સામી''તિ તત્થ ગન્ત્વા પઞ્ઞત્તવરબુદ્ધાસને નિસિન્નો અટ્ઠમં મહાપુરિસવિતક્કં પૂરેત્વા ચતુપચ્ચયસન્તોસભાવનારામપટિમણ્ડિતં મહાઅરિયવંસપટિપદં (અ॰ નિ॰ ૮.૩૦) કથેત્વા આકાસે ઉપ્પતિત્વા ભેસકલાવનમેવ ગતો.

થેરો તથાગતે ગતમત્તેયેવ તેવિજ્જો મહાખીણાસવો હુત્વા ''સત્થા મય્હં મનં જાનિત્વા આગન્ત્વા અટ્ઠમં મહાપુરિસવિતક્કં પૂરેત્વા અદાસિ. સો ચ મે મનોરથો મત્થકં પત્તો''તિ બુદ્ધાનં ધમ્મદેસનં અત્તનો ચ પટિવિદ્ધધમ્મં આરબ્ભ ઇમા ગાથા અભાસિ –

''મમ સઙ્કપ્પમઞ્ઞાય, સત્થા લોકે અનુત્તરો;
મનોમયેન કાયેન, ઇદ્ધિયા ઉપસઙ્કમિ.

''યથા મે અહુ સઙ્કપ્પો, તતો ઉત્તરિ દેસયિ;
નિપ્પપઞ્ચરતો બુદ્ધો, નિપ્પપઞ્ચમદેસયિ.

''તસ્સાહં ધમ્મમઞ્ઞાય, વિહાસિં સાસને રતો;
તિસ્સો વિજ્જા અનુપ્પત્તો, કતં બુદ્ધસ્સ સાસન''ન્તિ. (થેરગા॰ ૯૦૧-૯૦૩);

અથ નં અપરભાગે સત્થા જેતવનમહાવિહારે વિહરન્તો ''મમ સાસને દિબ્બચક્ખુકાનં અનુરુદ્ધો અગ્ગો''તિ અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસિ.

ભદ્દિયત્થેરવત્થુ

૧૯૩. છટ્ઠે **ઉચ્ચાકુલિકાન**ન્તિ ઉચ્ચે કુલે જાતાનં. **ભદ્દિયો**તિ અનુરુદ્ધત્થેરેન સદ્ધિં નિક્ખમન્તો સક્યરાજા. **કાળિગોધાય પુત્તો**તિ કાળવણ્ણા સા દેવી, ગોધાતિ પનસ્સા નામં . તસ્મા કાળિગોધાતિ વુચ્ચતિ , તસ્સા પુત્તોતિ અત્થો. કસ્મા પનાયં ઉચ્ચાકુલિકાનં અગ્ગોતિ વુત્તો, કિં તતો ઉચ્ચાકુલિકતરા નત્થીતિ? આમ નત્થિ. તસ્સ હિ માતા સાકિયાનીનં અન્તરે વયેન સબ્બજેટ્ઠિકા, સોયેવ ચ સાકિયકુલે સમ્પત્તં રજ્જં પહાય પબ્બજિતો. તસ્મા ઉચ્ચાકુલિકાનં અગ્ગોતિ વુત્તો. અપિચ પુબ્બપત્થનાનુભાવેન ચેસ અનુપટિપાટિયા પઞ્ચ જાતિસતાનિ રાજકુલે નિબ્બત્તિત્વા રજ્જં કારેસિયેવ. ઇમિનાપિ કારણેન ઉચ્ચાકુલિકાનં અગ્ગોતિ વુત્તો.

પઞ્હકમ્મે પનસ્સ અયમનુપુબ્બિકથા – અયમ્પિ હિ અતીતે પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે મહાભોગકુલે નિબ્બત્તો વુત્તનયેનેવ ધમ્મસ્સવનત્થાય ગતો. તંદિવસં સત્થારં એકં ભિક્ખું ઉચ્ચાકુલિકાનં ભિક્ખૂનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા ''મયાપિ અનાગતે એકસ્સ બુદ્ધસ્સ સાસને ઉચ્ચાકુલિકાનં ભિક્ખૂનં અગ્ગેન ભવિતું વટ્ટતી''તિ તથાગતં નિમન્તેત્વા સત્ત દિવસાનિ બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ મહાદાનં દત્વા, ''ભન્તે, અહં ઇમસ્સ દાનસ્સ ફલેન નાઞ્ઞં સમ્પત્તિં આકઙ્ખામિ, અનાગતે પન એકસ્સ બુદ્ધસ્સ સાસને ઉચ્ચાકુલિકાનં ભિક્ખૂનં અગ્ગો ભવેય્ય''ન્તિ પત્થયિત્વા પાદમૂલે નિપજ્જિ.

સત્થા અનાગતં ઓલોકેન્તો સમિજ્ઝનભાવં દિસ્વા ‘‘સમિજ્ઝિસ્સતિ તે ઇદં કમ્મં, ઇતો કપ્પસતસહસ્સાવસાને ગોતમો નામ બુદ્ધો ઉપ્પજ્જિસ્સતિ, ત્વં તસ્સ સાસને ઉચ્ચાકુલિકાનં ભિક્ખૂનં અગ્ગો ભવિસ્સસી’’તિ બ્યાકરિત્વા ભત્તાનુમોદનં કત્વા વિહારં અગમાસિ. સોપિ તં બ્યાકરણં લભિત્વા ઉચ્ચાકુલિકસંવત્તનિકકમ્મં પુચ્છિત્વા ધમ્માસનાનિ કારેત્વા તેસુ પચ્ચત્થરણાનિ સન્થરાપેત્વા ધમ્મબીજનિયો ધમ્મકથિકવટ્ટં ઉપોસથાગારે પદીપતેલદાનન્તિ એવં યાવજીવં બહુવિધં કલ્યાણકમ્મં કત્વા તત્થ કાલકતો દેવેસુ ચ મનુસ્સેસુ ચ સંસરન્તો કસ્સપદસબલસ્સ ચ અમ્હાકઞ્ચ ભગવતો અન્તરે બારાણસિયં કુટુમ્બિયઘરે નિબ્બત્તો.

તેન ચ સમયેન સમ્બહુલા પચ્ચેકબુદ્ધા ગન્ધમાદનપબ્બતા આગમ્મ બારાણસિયં ગઙ્ગાય તીરે ફાસુકટ્ઠાને નિસીદિત્વા પિણ્ડપાતં પરિભુઞ્જન્તિ. સો કુટુમ્બિયો તેસં નિબદ્ધમેવ તસ્મિં ઠાને ભત્તવિસ્સગ્ગકરણં ઞત્વા અટ્ઠ પાસાણફલકાનિ અત્થરિત્વા યાવજીવં પચ્ચેકબુદ્ધે ઉપટ્ઠહિ. અથેકં બુદ્ધન્તરં દેવમનુસ્સેસુ સંસરિત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે કપિલવત્થુનગરે ખત્તિયકુલે નિબ્બત્તિ. નામગ્ગહણદિવસે ચસ્સ **ભદ્દિયકુમારો**તિ નામં અકંસુ. સો વયં આગમ્મ હેટ્ઠા અનુરુદ્ધસુત્તે વુત્તનયેનેવ છન્નં ખત્તિયાનં અબ્ભન્તરો હુત્વા સત્થરિ અનુપિયઅમ્બવને વિહરન્તે સત્થુ સન્તિકે પબ્બજિત્વા અરહત્તં પાપુણિ. અથ સત્થા અપરભાગે જેતવનમહાવિહારે વિહરન્તો ‘‘મમ સાસને ઉચ્ચાકુલિકાનં કાળિગોધાય પુત્તો ભદ્દિયત્થેરો અગ્ગો’’તિ અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસિ.

લકુણ્ડકભદ્દિયત્થેરવત્થુ

૧૯૪. સત્તમે **મઞ્જુસ્સરાન**ન્તિ મધુરસ્સરાનં. **લકુણ્ડકભદ્દિયો**તિ ઉબ્બેધેન રસ્સો, નામેન ભદ્દિયો. તસ્સાપિ પઞ્હકમ્મે અયમનુપુબ્બિકથા – અયમ્પિ હિ પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે હંસવતીનગરે મહાભોગકુલે નિબ્બત્તો વુત્તનયેનેવ ધમ્મસ્સવનત્થાય વિહારં ગતો. તસ્મિં સમયે સત્થારં એકં મઞ્જુસ્સરં ભિક્ખું એતદગ્ગે ઠપેન્તં દિસ્વા ‘‘અહો વતાહમ્પિ અનાગતે અયં ભિક્ખુ વિય એકસ્સ બુદ્ધસ્સ સાસને મઞ્જુસ્સરાનં ભિક્ખૂનં અગ્ગો ભવેય્ય’’ન્તિ ચિત્તં ઉપ્પાદેત્વા સત્થારં નિમન્તેત્વા સત્ત દિવસાનિ બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ મહાદાનં દત્વા, ‘‘ભન્તે, અહં ઇમસ્સ દાનસ્સ ફલેન ન અઞ્ઞં સમ્પત્તિં આકઙ્ખામિ, અનાગતે પન એકસ્સ બુદ્ધસ્સ સાસને મઞ્જુસ્સરાનં ભિક્ખૂનં અગ્ગો ભવેય્ય’’ન્તિ પત્થયિત્વા સત્થુપાદમૂલે નિપજ્જિ. સત્થા અનાગતં ઓલોકેન્તો સમિજ્ઝનભાવં દિસ્વા ‘‘સમિજ્ઝિસ્સતિ તે ઇદં કમ્મં, ઇતો કપ્પસતસહસ્સાવસાને ગોતમો નામ બુદ્ધો ઉપ્પજ્જિસ્સતિ, ત્વં તસ્સ સાસને મઞ્જુસ્સરાનં ભિક્ખૂનં અગ્ગો ભવિસ્સસી’’તિ બ્યાકરિત્વા વિહારં અગમાસિ.

સોપિ તં બ્યાકરણં લભિત્વા યાવજીવં કલ્યાણકમ્મં કત્વા તતો કાલકતો દેવેસુ ચ મનુસ્સેસુ ચ સંસરન્તો વિપસ્સીસમ્માસમ્બુદ્ધકાલે **ચિત્તપત્તકોકિલો** નામ હુત્વા ખેમે મિગદાયે વસન્તો એકદિવસં હિમવન્તં ગન્ત્વા મધુરં અમ્બફલં તુણ્ડેન ગહેત્વા આગચ્છન્તો ભિક્ખુસઙ્ઘપરિવુતં સત્થારં દિસ્વા ચિન્તેસિ – ‘‘અહં અઞ્ઞેસુ દિવસેસુ રિત્તકો તથાગતં પસ્સામિ, અજ્જ પન મે ઇમં અમ્બપક્કં પુત્તકાનં અત્થાય આગતં. તેસં અઞ્ઞમ્પિ આહરિત્વા દસ્સામિ, ઇમં પન દસબલસ્સ દાતું વટ્ટતી’’તિ ઓતરિત્વા આકાસે ચરતિ. સત્થા તસ્સ ચિત્તં ઞત્વા અસોકત્થેરં નામ ઉપટ્ઠાકં ઓલોકેસિ. સો પત્તં નીહરિત્વા સત્થુ હત્થે ઠપેસિ. સો કોકિલો દસબલસ્સ પત્તે અમ્બપક્કં પતિટ્ઠાપેસિ. સત્થા તત્થેવ નિસીદિત્વા તં પરિભુઞ્જિ. કોકિલો પસન્નચિત્તો પુનપ્પુનં દસબલસ્સ ગુણે આવજ્જેત્વા દસબલં વન્દિત્વા અત્તનો કુલાવકં ગન્ત્વા સત્તાહં પીતિસુખેન વીતિનામેસિ. એત્તકં તસ્મિં અત્તભાવે કલ્યાણકમ્મં, ઇમિનાસ્સ કમ્મેન સરો મધુરો અહોસિ.

કસ્સપસમ્માસમ્બુદ્ધકાલે પન ચેતિયે આરદ્ધે ''કિંપમાણં કરોમ? સત્તયોજનપ્પમાણં. અતિમહન્તં એતં, છયોજનં કરોમ. ઇદમ્પિ અતિમહન્તં, પઞ્ચયોજનં કરોમ, ચતુયોજનં, તિયોજનં, દ્વિયોજન''ન્તિ વુત્તે અયં તદા જેટ્ઠવડ્ઢકી હુત્વા ''એથ, ભો, અનાગતે સુખપટિજગ્ગિયં કાતું વટ્ટતી''તિ વત્વા રજ્જું આદાય પરિક્ખિપન્તો ગાવુતમત્તકે ઠત્વા ''એકેકં મુખં ગાવુતં ગાવુતં હોતુ, ચેતિયં યોજનાવટ્ટં યોજનુબ્બેધં ભવિસ્સતી''તિ આહ. તે તસ્સ વચને અટ્ઠંસુ. ઇતિ અપ્પમાણસ્સ બુદ્ધસ્સ પમાણં અકાસીતિ. તેન કમ્મેન નિબ્બત્તનિબ્બત્તટ્ઠાને અઞ્ઞેહિ હીનતરપ્પમાણો અહોસિ. સો અમ્હાકં સત્થુ કાલે સાવત્થિયં મહાભોગકુલે નિબ્બત્તિ. ''ભદ્દિયો''તિસ્સ નામં અકંસુ. સો વયપ્પત્તો સત્થરિ જેતવનમહાવિહારે પટિવસન્તે વિહારં ગન્ત્વા ધમ્મદેસનં સુત્વા પટિલદ્ધસદ્ધો પબ્બજિત્વા સત્થુ સન્તિકે કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા વિપસ્સનાય કમ્મં કરોન્તો અરહત્તં પાપુણિ. અથ નં સત્થા અપરભાગે અરિયવરગણમજ્ઝે નિસિન્નો મઞ્જુસ્સરાનં ભિક્ખૂનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસિ.

પિણ્ડોલભારદ્વાજત્થેરવત્થુ

૧૯૫. અટ્ઠમે **સીહનાદિકાન**ન્તિ સીહનાદં નદન્તાનં. **પિણ્ડોલભારદ્વાજો**તિ સો કિર અરહત્તં પત્તદિવસે અવાપુરણં આદાય વિહારેન વિહારં પરિવેણેન પરિવેણં ગન્ત્વા ''યસ્સ મગ્ગે વા ફલે વા કઙ્ખા અત્થિ, સો મં પુચ્છતૂ''તિ સીહનાદં નદન્તો વિચરિ. બુદ્ધાનમ્પિ પુરતો ઠત્વા ''ઇમસ્મિં , ભન્તે, સાસને કતબ્બકિચ્ચં મય્હં મત્થકં પત્ત''ન્તિ સીહનાદં નદિ. તસ્મા સીહનાદિકાનં અગ્ગો નામ જાતો.

પઞ્હકમ્મે પનસ્સ અયમનુપુબ્બિકથા – અયં કિર પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે પબ્બતપાદે સીહયોનિયં નિબ્બત્તો. સત્થા પચ્ચૂસસમયે લોકં વોલોકેન્તો તસ્સ હેતુસમ્પત્તિં દિસ્વા હંસવતિયં પિણ્ડાય ચરિત્વા પચ્છાભત્તં સીહે ગોચરાય પક્કન્તે તસ્સ વસનગુહં પવિસિત્વા આકાસે પલ્લઙ્કં આભુજિત્વા નિરોધં સમાપજ્જિત્વા નિસીદિ. સીહો ગોચરં લભિત્વા નિવત્તો ગુહાદ્વારે ઠિતો અન્તોગુહાયં દસબલં નિસિન્નં દિસ્વા ''મમ વસનટ્ઠાનં આગન્ત્વા અઞ્ઞો સત્તો નિસીદિતું સમત્થો નામ નત્થિ, મહન્તો વતાયં પુરિસો, યો અન્તોગુહાયં પલ્લઙ્કં આભુજિત્વા નિસિન્નો. સરીરપ્પભાપિસ્સ સમન્તા ફરિત્વા ગતા, મયા એવરૂપં અચ્છરિયં નદિટ્ઠપુબ્બં. અયં પુરિસો ઇમસ્મિં લોકે પૂજનેય્યાનં અગ્ગો ભવિસ્સતિ, મયાપિસ્સ યથાસત્તિ યથાબલં સક્કારં કાતું વટ્ટતી''તિ જલજથલજાનિ નાનાકુસુમાનિ આહરિત્વા ભૂમિતો યાવ નિસિન્નપલ્લઙ્કટ્ઠાના પુપ્ફાસનં સન્થરિત્વા સબ્બરત્તિં સમ્મુખટ્ઠાને તથાગતં નમસ્સમાનો અટ્ઠાસિ. પુનદિવસે પુરાણપુપ્ફાનિ અપનેત્વા નવપુપ્ફેહિ આસનં સન્થરિ.

એતેનેવ નિયામેન સત્ત દિવસાનિ પુપ્ફાસનં પઞ્ઞાપેત્વા બલવપીતિસોમનસ્સં નિબ્બત્તેત્વા ગુહાદ્વારે આરક્ખં ગણ્હિ. સત્તમે દિવસે સત્થા નિરોધતો વુટ્ઠાય ગુહાદ્વારે અટ્ઠાસિ. સીહોપિ મિગરાજા તથાગતં તિક્ખત્તું પદક્ખિણં કત્વા ચતૂસુ ઠાનેસુ વન્દિત્વા પટિક્કમિત્વા અટ્ઠાસિ. સત્થા ''વટ્ટિસ્સતિ એત્તકો ઉપનિસ્સયો એતસ્સા''તિ વેહાસં અબ્ભુગ્ગન્ત્વા વિહારમેવ ગતો.

સોપિ સીહો બુદ્ધવિયોગેન દુક્ખિતો કાલં કત્વા હંસવતીનગરે મહાસાલકુલે પટિસન્ધિં ગણ્હિત્વા વયપ્પત્તો એકદિવસં નગરવાસીહિ સદ્ધિં વિહારં ગન્ત્વા ધમ્મદેસનં સુણન્તો સત્થારં એકં ભિક્ખું સીહનાદિકાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા વુત્તનયેનેવ સત્તાહં મહાદાનં પવત્તેત્વા તં ઠાનન્તરં પત્થેત્વા સત્થારા સમિજ્ઝનભાવં દિસ્વા બ્યાકતો યાવજીવં કુસલં કત્વા તત્થ કાલકતો દેવેસુ ચ મનુસ્સેસુ ચ સંસરન્તો ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે રાજગહનગરે બ્રાહ્મણમહાસાલકુલે નિબ્બત્તિ. નામેન ભારદ્વાજો નામ અહોસિ. સો વયપ્પત્તો તયો વેદે ઉગ્ગહેત્વા પઞ્ચ

માણવસતાનિ મન્તે વાચેન્તો વિચરતિ. સો અત્તનો જેટ્ઠકભાવેન નિમન્તનટ્ઠાનેસુ સબ્બેસં ભિક્ખં સયમેવ સમ્પટિચ્છિ. એસો કિર ઈસકં લોલધાતુકો અહોસિ. સો તેહિ માણવેહિ સદ્ધિં ''કુહિં યાગુ કુહિં ભત્ત''ન્તિ યાગુભત્તખજ્જકાનેવ પરિયેસમાનો ચરતિ. સો ગતગતટ્ઠાને પિણ્ડમેવ પટિમાનેન્તો ચરતીતિ **પિણ્ડોલભારદ્વાજો**તેવ પઞ્ઞાયિ.

સો એકદિવસં સત્થરિ રાજગહમનુપ્પત્તે ધમ્મકથં સુત્વા પટિલદ્ધસદ્ધો પબ્બજિત્વા વિપસ્સનાય કમ્મં કરોન્તો અરહત્તં પાપુણિ. અરહત્તં પત્તવેલાયમેવ અવાપુરણં આદાય વિહારેન વિહારં પરિવેણેન પરિવેણં ગન્ત્વા ''યસ્સ મગ્ગે વા ફલે વા કઙ્ખા અત્થિ, સો મં પુચ્છતૂ''તિ સીહનાદં નદન્તો વિચરિ. સો એકદિવસં રાજગહસેટ્ઠિના વેળુપરમ્પરાય ઉસ્સાપેત્વા આકાસે લગ્ગિતં જયસુમનવણ્ણં ચન્દનસારપત્તં ઇદ્ધિયા આદાય સાધુકારં દદન્તેન મહાજનેન પરિવુતો વિહારં આગન્ત્વા તથાગતસ્સ હત્થે ઠપેસિ. સત્થા જાનન્તોવ પટિપુચ્છિ – ''કુતો તે, ભારદ્વાજ, અયં પત્તો લદ્ધો''તિ? સો લદ્ધકારણં કથેસિ. સત્થા ''ત્વં એવરૂપં ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મં મહાજનસ્સ દસ્સેસિ, અકત્તબ્બં તયા કત''ન્તિ અનેકપરિયાયેન વિગરહિત્વા ''ન, ભિક્ખવે, ગિહીનં ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મં ઇદ્ધિપાટિહારિયં દસ્સેતબ્બં, યો દસ્સેય્ય, આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિ (ચૂળવ॰ ૨૫૨) સિક્ખાપદં પઞ્ઞાપેસિ.

અથ ભિક્ખુસઙ્ઘમજ્ઝે કથા ઉદપાદિ – ''સીહનાદિયત્થેરો અરહત્તં પત્તદિવસે ભિક્ખુસઙ્ઘમજ્ઝે 'યસ્સ મગ્ગે વા ફલે વા કઙ્ખા અત્થિ, સો મં પુચ્છતૂ'તિ કથેસિ. બુદ્ધાનમ્પિ સમ્મુખે અત્તનો અરહત્તપ્પત્તિં કથેસિ, અઞ્ઞે સાવકા તુણ્હી અહેસું. અત્તનો સીહનાદિયભાવેનેવ મહાજનસ્સ પસાદં જનેત્વા વેહાસં અબ્ભુગ્ગન્ત્વા ચન્દનસારપત્તઞ્ચ ગણ્હી''તિ. તે ભિક્ખૂ ઇમે તયોપિ ગુણે એકતો કત્વા સત્થુ કથયિંસુ. બુદ્ધા ચ નામ ગરહિતબ્બયુત્તકં ગરહન્તિ, પસંસિતબ્બયુત્તકં પસંસન્તીતિ ઇમસ્મિં ઠાને થેરસ્સ પસંસિતબ્બયુત્તમેવ અઙ્ગં ગહેત્વા ''તિણ્ણં ખો પન, ભિક્ખવે, ઇન્દ્રિયાનં ભાવિતત્તા બહુલીકતત્તા ભારદ્વાજો ભિક્ખુ અઞ્ઞં બ્યાકાસિ – 'ખીણા જાતિ, વુસિતં બ્રહ્મચરિયં, કતં કરણીયં , નાપરં ઇત્થત્તાયાતિ પજાનામી'તિ. કતમેસં તિણ્ણં? સતિન્દ્રિયસ્સ, સમાધિન્દ્રિયસ્સ, પઞ્ઞિન્દ્રિયસ્સ. ઇમેસં ખો, ભિક્ખવે, તિણ્ણં ઇન્દ્રિયાનં ભાવિતત્તા બહુલીકતત્તા ભારદ્વાજો ભિક્ખુ અઞ્ઞં બ્યાકાસિ – 'ખીણા જાતિ, વુસિતં બ્રહ્મચરિયં, કતં કરણીયં, નાપરં ઇત્થત્તાયાતિ પજાનામી'''તિ (સં॰ નિ॰ ૫.૫૧૯) થેરં પસંસિત્વા સીહનાદિકાનં ભિક્ખૂનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસિ.

મન્તાણિપુત્તપુણ્ણત્થેરવત્થુ

૧૯૬. નવમે **પુણ્ણો મન્તાણિપુત્તો**તિ નામેન પુણ્ણો, મન્તાણિબ્રાહ્મણિયા પન સો પુત્તોતિ મન્તાણિપુત્તો. તસ્સ પઞ્હકમ્મે અયમનુપુબ્બિકથા – અયં કિર પદુમુત્તરદસબલસ્સ ઉપ્પત્તિતો પુરેતરમેવ હંસવતીનગરે બ્રાહ્મણમહાસાલકુલે નિબ્બત્તિ. તસ્સ નામગ્ગહણદિવસે ગોતમોતિ નામં અકંસુ. સો વયપ્પત્તો તયો વેદે ઉગ્ગણ્હિત્વા સબ્બસિપ્પેસુ કોવિદો હુત્વા પઞ્ચમાણવકસતપરિવારો વિચરન્તો તયોપિ વેદે ઓલોકેત્વા મોક્ખધમ્મં અદિસ્વા ''ઇદં વેદત્તયં નામ કદલિક્ખન્ધો વિય બહિ મટ્ઠં અન્તો નિસ્સારં, ઇમં ગહેત્વા વિચરણં થુસકોટ્ટનસદિસં હોતિ. કિં મે ઇમિના''તિ ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા બ્રહ્મવિહારે નિબ્બત્તેત્વા ''અપરિહીનજ્ઝાનો બ્રહ્મલોકૂપપન્નો ભવિસ્સામી''તિ પઞ્ચહિ માણવકસતેહિ સદ્ધિં પબ્બતપાદં ગન્ત્વા ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિ. તસ્સ પરિવારાનિ અટ્ઠારસ્સ જટિલસહસ્સાનિ અહેસું. સો પઞ્ચ અભિઞ્ઞા અટ્ઠ સમાપત્તિયો નિબ્બત્તેત્વા તેસમ્પિ કસિણપરિકમ્મં આચિક્ખિ. તે તસ્સ ઓવાદે ઠત્વા સબ્બેપિ પઞ્ચ અભિઞ્ઞા અટ્ઠ સમાપત્તિયો નિબ્બત્તેસું.

અદ્ધાને અતિક્કન્તે તસ્સ ગોતમતાપસસ્સ મહલ્લકકાલે પદુમુત્તરદસબલો પઠમાભિસમ્બોધિં પત્વા પવત્તિતવરધમ્મચક્કો ભિક્ખુસતસહસ્સપરિવારો હંસવતીનગરં ઉપનિસ્સાય વિહાસિ. સો એકદિવસં પચ્ચૂસસમયે લોકં ઓલોકેન્તો ગોતમતાપસસ્સ પરિસાય અરહત્તૂપનિસ્સયં ગોતમતાપસસ્સ ચ ''અહં અનાગતે ઉપ્પજ્જમાનકબુદ્ધસ્સ સાસને ધમ્મકથિકભિક્ખૂનં અગ્ગો ભવેય્ય''ન્તિ પત્થનભાવઞ્ચ દિસ્વા પાતોવ સરીરપટિજગ્ગનં કત્વા અત્તનો પત્તચીવરં સયમેવ ગહેત્વા અઞ્ઞાતકવેસેન ગોતમતાપસસ્સ અન્તેવાસિકેસુ વનમૂલફલાફલત્થાય ગતેસુ ગન્ત્વા ગોતમસ્સ પણ્ણસાલાદ્વારે અટ્ઠાસિ. ગોતમો બુદ્ધાનં ઉપ્પન્નભાવં અજાનન્તોપિ દૂરતોવ દસબલં દિસ્વા ''અયં પુરિસો લોકતો મુત્તો હુત્વા પઞ્ઞાયતિ, યથા અસ્સ સરીરનિપ્ફત્તિ યેહિ ચ લક્ખણેહિ સમન્નાગતો અગારમજ્ઝે વા તિટ્ઠન્તો ચક્કવત્તી રાજા હોતિ, પબ્બજન્તો વા વિવટ્ટચ્છદો સબ્બઞ્ઞુબુદ્ધો હોતી''તિ ઞત્વા પઠમદસ્સનેનેવ દસબલં અભિવાદેત્વા ''ઇતો એથ ભગવા''તિ બુદ્ધાસનં પઞ્ઞાપેત્વા અદાસિ. તથાગતો તાપસસ્સ ધમ્મં દેસયમાનો નિસીદિ.

તસ્મિં સમયે તે જટિલા ''પણીતપણીતં વનમૂલફલાફલં આચરિયસ્સ દત્વા સેસકં પરિભુઞ્જિસ્સામા''તિ આગચ્છન્તા દસબલં ઉચ્ચાસને, આચરિયં પન નીચાસને નિસિન્નં દિસ્વા ''પસ્સથ, મયં 'ઇમસ્મિં લોકે અમ્હાકં આચરિયેન ઉત્તરિતરો નત્થી'તિ વિચરામ. ઇદાનિ પન નો આચરિયં નીચાસને નિસીદાપેત્વા ઉચ્ચાસને નિસિન્નકો એકો પઞ્ઞાયતિ, મહન્તો વતાયં પુરિસો ભવિસ્સતી''તિ પિટકાનિ ગહેત્વા આગચ્છન્તિ. ગોતમતાપસો ''ઇમે મં દસબલસ્સ સન્તિકે વન્દેય્યુ''ન્તિ ભીતો દૂરતો આહ – ''તાતા, મા મં વન્દિત્થ, સદેવકે લોકે અગ્ગપુગ્ગલો સબ્બેસં વન્દનારહો પુરિસો ઇધ નિસિન્નો, એતં વન્દથા''તિ. તાપસા ''ન અજાનિત્વા આચરિયો કથેસ્સતી''તિ સબ્બેવ તથાગતસ્સ પાદે વન્દિંસુ. ''તાતા, અમ્હાકં અઞ્ઞં દસબલસ્સ દાતબ્બયુત્તકં ભોજનં નત્થિ, ઇમં વનમૂલફલાફલં દસ્સામા''તિ પણીતપણીતં બુદ્ધાનં પત્તે પતિટ્ઠાપેસિ. સત્થા વનમૂલફલાફલં પરિભુઞ્જિ. તદનન્તરં તાપસોપિ સદ્ધિં અન્તેવાસિકેહિ પરિભુઞ્જિ. સત્થા ભત્તકિચ્ચં કત્વા ''દ્વે અગ્ગસાવકા ભિક્ખુસતસહસ્સં ગહેત્વા આગચ્છન્તૂ''તિ ચિન્તેસિ. તસ્મિં ખણે અગ્ગસાવકો મહાદેવલત્થેરો ''કહં નુ ખો સત્થા ગતો''તિ આવજ્જેન્તો ''સત્થા અમ્હાકં આગમનં પચ્ચાસીસતી''તિ ભિક્ખુસતસહસ્સં ગહેત્વા સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા વન્દિત્વા નમસ્સમાનો અટ્ઠાસિ.

ગોતમો અન્તેવાસિકે આહ – ''તાતા, અમ્હાકં અઞ્ઞો સક્કારો નત્થિ, ભિક્ખુસઙ્ઘો દુક્ખેન ઠિતો. બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ પુપ્ફાસનં પઞ્ઞાપેસ્સામ, જલજથલજપુપ્ફાનિ આહરથા''તિ. તે તાવદેવ પબ્બતપાદતો વણ્ણગન્ધસમ્પન્નાનિ પુપ્ફાનિ ઇદ્ધિયા આહરિત્વા સારિપુત્તત્થેરસ્સ વત્થુમ્હિ વુત્તનયેનેવ આસનાનિ પઞ્ઞાપયિંસુ. નિરોધસમાપત્તિસમાપજ્જનમ્પિ છત્તધારણમ્પિ સબ્બં વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં.

સત્થા સત્તમે દિવસે નિરોધતો વુટ્ઠાય પરિવારેત્વા ઠિતે તાપસે દિસ્વા ધમ્મકથિકભાવે એતદગ્ગપ્પત્તં સાવકં આમન્તેસિ – ''ઇમિના ભિક્ખુ ઇસિગણેન મહાસક્કારો કતો, એતેસં પુપ્ફાસનાનુમોદનં કરોહી''તિ. સો સત્થુ વચનં સમ્પટિચ્છિત્વા તીણિ પિટકાનિ સમ્મસિત્વા અનુમોદનં અકાસિ. તસ્સ દેસનાપરિયોસાને સત્થા સયં બ્રહ્મઘોસં નિચ્છારેત્વા ધમ્મં દેસેસિ. દેસનાપરિયોસાને ઠપેત્વા ગોતમતાપસં સેસા અટ્ઠારસ સહસ્સજટિલા અરહત્તં પાપુણિંસુ.

ગોતમો પન તેનત્તભાવેન પટિવેધં કાતું અસક્કોન્તો ભગવન્તં આહ – ''ભગવા યેન ભિક્ખુના પઠમં ધમ્મો દેસિતો, કો નામ અયં તુમ્હાકં સાસને''તિ? અયં ગોતમ મય્હં સાસને ધમ્મકથિકાનં અગ્ગોતિ. ''અહમ્પિ, ભન્તે,

ઇમસ્સ સત્ત દિવસાનિ કતસ્સ અધિકારસ્સ ફલેન અયં ભિક્ખુ વિય અનાગતે એકસ્સ બુદ્ધસ્સ સાસને ધમ્મકથિકાનં અગ્ગો ભવેય્ય''ન્તિ પત્થનં કત્વા પાદમૂલે નિપજ્જિ.

સત્થા અનાગતં ઓલોકેત્વા અનન્તરાયેનસ્સ પત્થનાય સમિજ્ઝનભાવં ઞત્વા ''અનાગતે કપ્પસતસહસ્સાવસાને ગોતમો નામ બુદ્ધો ઉપ્પજ્જિસ્સતિ, ત્વં તસ્સ સાસને ધમ્મકથિકાનં અગ્ગો ભવિસ્સસી''તિ બ્યાકરિત્વા તે અરહત્તપ્પત્તે તાપસે ''એથ ભિક્ખવો''તિ આહ. સબ્બે અન્તરહિતકેસમસ્સૂ ઇદ્ધિમયપત્તચીવરધરા વસ્સસટ્ઠિકત્થેરસદિસા અહેસું. સત્થા ભિક્ખુસઙ્ઘમાદાય વિહારં ગતો.

ગોતમોપિ યાવજીવં તથાગતં પરિચરિત્વા યથાબલં કલ્યાણકમ્મં કત્વા કપ્પસતસહસ્સં દેવેસુ ચ મનુસ્સેસુ ચ સંસરિત્વા અમ્હાકં ભગવતો કાલે કપિલવત્થુનગરસ્સ અવિદૂરે દોણવત્થુબ્રાહ્મણગામે બ્રાહ્મણમહાસાલકુલે નિબ્બત્તિ. તસ્સ નામગ્ગહણદિવસે પુણ્ણમાણવોતિ નામં અકંસુ. સત્થરિ અભિસમ્બોધિં પત્વા પવત્તિતવરધમ્મચક્કે અનુપુબ્બેન આગન્ત્વા રાજગહં ઉપનિસ્સાય વિહરન્તે અઞ્ઞાસિકોણ્ડઞ્ઞત્થેરો કપિલવત્થું ગન્ત્વા અત્તનો ભાગિનેય્યં પુણ્ણમાણવં પબ્બાજેત્વા પુનદિવસે દસબલસ્સ સન્તિકં આગન્ત્વા ભગવન્તં વન્દિત્વા આપુચ્છિત્વા નિવાસત્થાય છદ્દન્તદહં ગતો. પુણ્ણોપિ મન્તાણિપુત્તો માતુલેન અઞ્ઞાસિકોણ્ડઞ્ઞત્થેરેન સદ્ધિં દસબલસ્સ સન્તિકં અગન્ત્વા ''મય્હં પબ્બજિતકિચ્ચં મત્થકં પાપેત્વાવ દસબલસ્સ સન્તિકં ગમિસ્સામી''તિ કપિલવત્થુસ્મિંયેવ ઓહીનો યોનિસોમનસિકારે કમ્મં કરોન્તો નચિરસ્સેવ અરહત્તં પાપુણિ. તસ્સ સન્તિકે પબ્બજિતકુલપુત્તાપિ પઞ્ચસતા અહેસું. થેરો સયં દસકથાવત્થુલાભિતાય તેપિ દસહિ કથાવત્થૂહિ ઓવદતિ. તે તસ્સ ઓવાદે ઠત્વા સબ્બેવ અરહત્તં પત્તા.

તે અત્તનો પબ્બજિતકિચ્ચં મત્થકં પત્તં ઞત્વા ઉપજ્ઝાયં ઉપસઙ્કમિત્વા આહંસુ – ''ભન્તે, અમ્હાકં કિચ્ચં મત્થકં પત્તં, દસન્નઞ્ચ મહાકથાવત્થૂનં લાભિનો, સમયો નો દસબલં પસ્સિતુ''ન્તિ. થેરો તેસં કથં સુત્વા ચિન્તેસિ – ''મમ દસકથાવત્થુલાભિતં સત્થા જાનાતિ, અહં ધમ્મં દેસેન્તો દસ કથાવત્થૂનિ અમુઞ્ચન્તોવ દેસેમિ. મયિ ગચ્છન્તે સબ્બેપિમે ભિક્ખૂ પરિવારેત્વા ગચ્છિસ્સન્તિ, એવં ગણસઙ્ગણિકાય ગન્ત્વા પન અયુત્તં મય્હં દસબલં પસ્સિતું, ઇમે તાવ ગન્ત્વા પસ્સન્તૂ''તિ તે ભિક્ખૂ આહ – ''આવુસો, તુમ્હે પુરતો ગન્ત્વા તથાગતં પસ્સથ, મમ વચનેન દસબલસ્સ પાદે વન્દથ, અહમ્પિ તુમ્હાકં ગતમગ્ગેન ગમિસ્સામી''તિ.

તે થેરા સબ્બેપિ દસબલસ્સ જાતિભૂમિરટ્ઠવાસિનો સબ્બે ખીણાસવા સબ્બે દસકથાવત્થુલાભિનો અત્તનો ઉપજ્ઝાયસ્સ ઓવાદં અભિનન્દિત્વા અનુપુબ્બેન ચારિકં ચરન્તા સટ્ઠિયોજનમગ્ગં અતિક્કમ્મ રાજગહે વેળુવનમહાવિહારં ગન્ત્વા દસબલસ્સ પાદે વન્દિત્વા એકમન્તં નિસીદિંસુ. આચિણ્ણં ખો પનેતં બુદ્ધાનં ભગવન્તાનં આગન્તુકેહિ ભિક્ખૂહિ સદ્ધિં પટિસમ્મોદિતુન્તિ ભગવા તેહિ સદ્ધિં ''કચ્ચિ, ભિક્ખવે, ખમનીય''ન્તિઆદિના નયેન મધુરપટિસન્થારં કત્વા ''કુતો ચ તુમ્હે, ભિક્ખવે, આગચ્છથા''તિ પુચ્છિ. તેહિ ''જાતિભૂમિતો''તિ વુત્તે ''કો નુ ખો, ભિક્ખવે, જાતિભૂમિયં જાતિભૂમકાનં ભિક્ખૂનં સબ્રહ્મચારીહિ એવં સમ્ભાવિતો અત્તના ચ અપ્પિચ્છો અપ્પિચ્છકથઞ્ચ ભિક્ખૂનં કત્તા''તિ દસકથાવત્થુલાભિં ભિક્ખું પુચ્છિ. તેપિ ''પુણ્ણો નામ, ભન્તે, આયસ્મા મન્તાણિપુત્તો''તિ આરોચયિંસુ. તં કથં સુત્વા આયસ્મા સારિપુત્તો થેરસ્સ દસ્સનકામો અહોસિ.

અથ સત્થા રાજગહતો સાવત્થિં અગમાસિ. પુણ્ણત્થેરો દસબલસ્સ તત્થ આગતભાવં સુત્વા ''સત્થારં પસ્સિસ્સામી''તિ ગન્ત્વા અન્તોગન્ધકુટિયંયેવ તથાગતં સમ્પાપુણિ. સત્થા તસ્સ ધમ્મં દેસેસિ. થેરો ધમ્મં સુત્વા

દસબલં વન્દિત્વા પટિસલ્લાનત્થાય અન્ધવનં ગન્ત્વા અઞ્ઞતરસ્મિં રુક્ખમૂલે દિવાવિહારં નિસીદિ. સારિપુત્તત્થેરોપિ તસ્સ ગમનં સુત્વા સીસાનુલોકિકો ગન્ત્વા ઓકાસં સલ્લક્ખેત્વા તં રુક્ખમૂલં ઉપસઙ્કમિત્વા થેરેન સદ્ધિં સમ્મોદિત્વા સત્તવિસુદ્ધિક્કમં પુચ્છિ. થેરોપિસ્સ પુચ્છિતં પુચ્છિતં બ્યાકાસિ. તે અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ સુભાસિતં સમનુમોદિંસુ. અથ સત્થા અપરભાગે ભિક્ખુસઙ્ઘમજ્ઝે નિસિન્નો થેરં ધમ્મકથિકાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

મહાકચ્ચાનત્થેરવત્થુ

૧૯૭. દસમે **સંખિત્તેન ભાસિતસ્સા**તિ સંખિત્તેન કથિતધમ્મસ્સ. **વિત્થારેન અત્થં વિભજન્તાનન્તિ** તં દેસનં વિત્થારેત્વા અત્થં વિભજમાનાનં. અઞ્ઞે કિર તથાગતસ્સ સઙ્ખેપવચનં અત્થવસેન વા પૂરેતું સક્કોન્તિ બ્યઞ્જનવસેન વા, અયં પન થેરો ઉભયવસેનપિ સક્કોતિ. તસ્મા અગ્ગોતિ વુત્તો. પુબ્બપત્થનાપિ ચસ્સ એવરૂપાવ.

અયં પનસ્સ પઞ્હકમ્મે અનુપુબ્બિકથા – અયં કિર પદુમુત્તરસમ્માસમ્બુદ્ધકાલે ગહપતિમહાસાલકુલે નિબ્બત્તિત્વા વુદ્ધિપ્પત્તો એકદિવસં વુત્તનયેનેવ વિહારં ગન્ત્વા પરિસપરિયન્તે ઠિતો ધમ્મં સુણન્તો સત્થારં અત્તના સંખિત્તેન ભાસિતસ્સ વિત્થારેન અત્થં વિભજન્તાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં એકં ભિક્ખું દિસ્વા ''મહન્તો વતાયં ભિક્ખુ, યં સત્થા એવં વણ્ણેતિ, મયાપિ અનાગતે એકસ્સ બુદ્ધસ્સ સાસને એવરૂપેન ભવિતું વટ્ટતી''તિ સત્થારં નિમન્તેત્વા વુત્તનયેનેવ સત્તાહં મહાદાનં દત્વા, ''ભન્તે, અહં ઇમસ્સ સક્કારસ્સ ફલેન ન અઞ્ઞં સમ્પત્તિં પત્થેમિ, અનાગતે પન એકસ્સ બુદ્ધસ્સ સાસને ઇતો સત્તદિવસમત્થકે તુમ્હેહિ ઠાનન્તરે ઠપિતભિક્ખુ વિય અહમ્પિ તં ઠાનન્તરં લભેય્ય''ન્તિ પત્થનં કત્વા પાદમૂલે નિપજ્જિ. સત્થા અનાગતં ઓલોકેન્તો ''સમિજ્ઝિસ્સતિ ઇમસ્સ કુલપુત્તસ્સ પત્થના''તિ દિસ્વા ''અમ્ભો, કુલપુત્ત, અનાગતે કપ્પસતસહસ્સાવસાને ગોતમો નામ બુદ્ધો ઉપ્પજ્જિસ્સતિ, ત્વં તસ્સ સાસને સંખિત્તેન ભાસિતસ્સ વિત્થારેન અત્થં વિભજન્તાનં અગ્ગો ભવિસ્સસી''તિ બ્યાકરિત્વા અનુમોદનં કત્વા પક્કામિ.

સોપિ કુલપુત્તો યાવજીવં કુસલં કત્વા કપ્પસતસહસ્સં દેવમનુસ્સેસુ સંસરિત્વા કસ્સપબુદ્ધકાલે બારાણસિયં કુલગેહે પટિસન્ધિં ગહેત્વા સત્થરિ પરિનિબ્બુતે સુવણ્ણચેતિયકરણટ્ઠાનં ગન્ત્વા સતસહસ્સગ્ઘનિકાય સુવણ્ણિટ્ઠકાય પૂજં કત્વા ''ભગવા મય્હં નિબ્બત્તનિબ્બત્તટ્ઠાને સરીરં સુવણ્ણવણ્ણં હોતૂ''તિ પત્થનં અકાસિ. તતો યાવજીવં કુસલકમ્મં કત્વા એકં બુદ્ધન્તરં દેવમનુસ્સેસુ સંસરિત્વા અમ્હાકં દસબલસ્સ ઉપ્પત્તિકાલે ઉજ્જેનિનગરે પુરોહિતસ્સ ગેહે નિબ્બત્તિ. તસ્સ નામગ્ગહણદિવસે ''મય્હં પુત્તો સુવણ્ણવણ્ણસરીરો અત્તનાવ અત્તનો નામં ગહેત્વા આગતો''તિ કઞ્ચનમાણવોતેવસ્સ નામં અકંસુ . સો વુદ્ધિમન્વાય તયો વેદે ઉગ્ગણ્હિત્વા પિતુ અચ્ચયેન પુરોહિતટ્ઠાનં લભિ. સો ગોત્તવસેન કચ્ચાનો નામ જાતો.

ચણ્ડપજ્જોતરાજા અમચ્ચે સન્નિપાતેત્વા આહ – ''બુદ્ધો લોકે નિબ્બત્તો, તં આનેતું સમત્થા ગન્ત્વા આનેથ તાતા''તિ. દેવ, અઞ્ઞો દસબલં આનેતું સમત્થો નામ નત્થિ, આચરિયો કચ્ચાનબ્રાહ્મણોવ સમત્થો, તં પહિણથાતિ. રાજા તં પક્કોસાપેત્વા, ''તાત, દસબલસ્સ સન્તિકં ગચ્છાહી''તિ આહ. ગન્ત્વા પબ્બજિતું લભન્તો ગમિસ્સામિ, મહારાજાતિ. યંકિઞ્ચિ કત્વા તથાગતં આનેહિ, તાતાતિ. સો ''બુદ્ધાનં સન્તિકં ગચ્છન્તસ્સ મહાપરિસાય કમ્મં નત્થી''તિ અત્તટ્ઠમો અગમાસિ. અથસ્સ સત્થા ધમ્મં દેસેસિ. દેસનાપરિયોસાને સદ્ધિં સત્તહિ જનેહિ સહ

પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ. સત્થા "એથ ભિક્ખવો"તિ હત્થં પસારેસિ. તંખણંયેવ સબ્બેવ અન્તરહિતકેસમસ્સૂ ઇદ્ધિમયપત્તચીવરધરા વસ્સસટ્ઠિકત્થેરા વિય જાતા.

થેરો અત્તનો કિચ્ચે મત્થકં પત્તે તુણ્હીભાવેન અનિસીદિત્વા કાળુદાયિત્થેરો વિય સત્થુ ઉજ્જેનિગમનત્થાય ગમનવણ્ણં કથેસિ. સત્થા તસ્સ વચનં સુત્વા "કચ્ચાનો અત્તનો જાતિભૂમિયં મમ ગમનં પચ્ચાસીસતી"તિ અઞ્ઞાસિ. બુદ્ધા ચ નામ એકં કારણં પટિચ્ચ ગન્તું અયુત્તટ્ઠાનં ન ગચ્છન્તિ. તસ્મા થેરં આહ – "ત્વંયેવ ભિક્ખુ ગચ્છ, તયિ ગતેપિ રાજા પસીદિસ્સતી"તિ. થેરો "બુદ્ધાનં દ્વે કથા નામ નત્થી"તિ તથાગતં વન્દિત્વા અત્તના સદ્ધિં આગતેહિ સત્તહિ ભિક્ખૂહિ સદ્ધિં ઉજ્જેનિં ગચ્છન્તો અન્તરામગ્ગે તેલપનાળિ નામ નિગમો, તત્થ પિણ્ડાય ચરિ. તસ્મિં ચ નિગમે દ્વે સેટ્ઠિધીતરો. તાસુ એકા પરિજિણ્ણકુલે નિબ્બત્તા દુગ્ગતા માતાપિતૂનં અચ્ચયેન ધાતિં નિસ્સાય જીવતિ. અત્તભાવો પનસ્સા સમિદ્ધો, કેસા અઞ્ઞાહિ અતિવિય દીઘા. તસ્મિંયેવ નિગમે અઞ્ઞા ઇસ્સરસેટ્ઠિકુલસ્સ ધીતા નિક્કેસિકા. સા તતો પુબ્બે તસ્સા સમીપં પેસેત્વા "સતં વા સહસ્સં વા દસ્સામી"તિ વત્વાપિ કેસે આહરાપેતું નાસક્ખિ.

તસ્મિં પન દિવસે સા સેટ્ઠિધીતા મહાકચ્ચાનત્થેરં સત્તહિ ભિક્ખૂહિ પરિવુતં તુચ્છપત્તં આગચ્છન્તં દિસ્વા "અયં સુવણ્ણવણ્ણો એકો બ્રહ્મબન્ધુભિક્ખુ યથાધોતેનેવ પત્તેન આગચ્છતિ, મય્હઞ્ચ અઞ્ઞં ધનં નત્થિ. અસુકસેટ્ઠિધીતા પન ઇમેસં કેસાનં અત્થાય પેસેસિ. ઇદાનિ ઇતો લદ્ધઉપ્પાદેન સક્કા થેરસ્સ દેય્યધમ્મં દાતુ"ન્તિ ધાતિં પેસેત્વા થેરે નિમન્તેત્વા અન્તોગેહે નિસીદાપેસિ. થેરાનં નિસિન્નકાલે ગબ્ભં પવિસિત્વા ધાતિયા અત્તનો કેસે કપ્પાપેત્વા, "અમ્મ , ઇમે કેસે અસુકાય નામ સેટ્ઠિધીતાય દત્વા યં સા દેતિ, તં આહર, અય્યાનં પિણ્ડપાતં દસ્સામા"તિ. ધાતિ પિટ્ઠિહત્થેન અસ્સૂનિ પુઞ્છિત્વા એકેન હત્થેન હદયમંસં સન્ધારેત્વા થેરાનં સન્તિકે પટિચ્છાદેત્વા તે કેસે આદાય તસ્સા સેટ્ઠિધીતાય સન્તિકં ગતા.

પણિયં નામ સારવન્તમ્પિ સયં ઉપનીતં ગારવં ન જનેતિ, તસ્મા સા સેટ્ઠિધીતા ચિન્તેસિ – "અહં પુબ્બે બહુનાપિ ધનેન ઇમે કેસે આહરાપેતું નાસક્ખિં, ઇદાનિ પન છિન્નકાલતો પટ્ઠાય ન યથામૂલમેવ લભિસ્સતી"તિ . ધાતિં આહ – "અહં પુબ્બે તવ સામિનિં બહુનાપિ ધનેન કેસે આહરાપેતું નાસક્ખિં, યત્થ કત્થચિ વિનિપાતા પન નિજ્જીવકેસા નામ અટ્ઠ કહાપણે અગ્ઘન્તી"તિ અટ્ઠેવ કહાપણે અદાસિ. ધાતિ કહાપણે આહરિત્વા સેટ્ઠિધીતાય અદાસિ. સેટ્ઠિધીતા એકેકં પિણ્ડપાતં એકેકકહાપણગ્ઘનકં કત્વા થેરાનં દાપેસિ. થેરો આવજ્જિત્વા સેટ્ઠિધીતાય ઉપનિસ્સયં દિસ્વા "કહં સેટ્ઠિધીતા"તિ પુચ્છિ. ગબ્ભે, અય્યાતિ. પક્કોસથ નન્તિ. સા ચ થેરેસુ ગારવેન એકવચનેનેવ આગન્ત્વા થેરે વન્દિત્વા બલવસદ્ધં ઉપ્પાદેસિ. સુખેત્તે પતિટ્ઠિતપિણ્ડપાતો દિટ્ઠેવ ધમ્મે વિપાકં દેતીતિ સહ થેરાનં વન્દનેન કેસા પકતિભાવેયેવ અટ્ઠંસુ. થેરાપિ તં પિણ્ડપાતં ગહેત્વા પસ્સન્તિયાયેવ સેટ્ઠિધીતાય વેહાસં અબ્ભુગ્ગન્ત્વા કઞ્ચનવનુય્યાને ઓતરિંસુ.

ઉય્યાનપાલો થેરં દિસ્વા રઞ્ઞો સન્તિકં ગન્ત્વા "દેવ, મે અય્યો પુરોહિતો કચ્ચાનો પબ્બજિત્વા ઉય્યાનમાગતો"તિ આહ. રાજા ચણ્ડપજ્જોતો ઉય્યાનં ગન્ત્વા કતભત્તકિચ્ચં થેરં પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન વન્દિત્વા એકમન્તં નિસિન્નો "કહં, ભન્તે, ભગવા"તિ પુચ્છિ. સત્થા સયં અનાગન્ત્વા મં પેસેસિ મહારાજાતિ. કહં, ભન્તે, અજ્જ ભિક્ખં અલત્થાતિ? થેરો રઞ્ઞો પુચ્છાસભાગેન સબ્બં સેટ્ઠિધીતાય કતં દુક્કરં આરોચેસિ. રાજા થેરસ્સ વસનટ્ઠાનં પટિયાદેત્વા થેરં નિમન્તેત્વા નિવેસનં ગન્ત્વા સેટ્ઠિધીતરં આણાપેત્વા અગ્ગમહેસિટ્ઠાને ઠપેસિ. ઇમિસ્સા ઇત્થિયા દિટ્ઠધમ્મિકોવ યસપટિલાભો અહોસિ.

તતો પટ્ઠાય રાજા થેરસ્સ મહાસક્કારં કરોતિ. થેરસ્સ ધમ્મકથાય પસીદિત્વા મહાજનો થેરસ્સ સન્તિકે પબ્બજિ. તતો પટ્ઠાય સકલનગરં એકકાસાવપજ્જોતં ઇસિવાતપટિવાતં અહોસિ. સાપિ દેવી ગબ્ભં લભિત્વા દસમાસચ્ચયેન પુત્તં વિજાયિ. તસ્સ નામગ્ગહણદિવસે ગોપાલકુમારોતિ માતામહસેટ્ઠિનો નામં અકંસુ. સા પુત્તસ્સ નામવસેન ગોપાલમાતા નામ દેવી જાતા. સા દેવી થેરે અતિવિય પસીદિત્વા રાજાનં સમ્પટિચ્છાપેત્વા કઞ્ચનવનુય્યાને થેરસ્સ વિહારં કારેસિ. થેરો ઉજ્જેનિનગરં પસાદેત્વા પુન સત્થુ સન્તિકં ગતો. અથ સત્થા અપરભાગે જેતવને વિહરન્તો મધુપિણ્ડિકસુત્તં (મ॰ નિ॰ ૧.૧૯૯ આદયો) કચ્ચાનપેય્યાલં (મ॰ નિ॰ ૩.૨૭૯ આદયો) પારાયનસુત્તન્તિ ઇમે તયો સુત્તન્તે અટ્ઠુપ્પત્તિં કત્વા થેરં સંખિત્તેન ભાસિતસ્સ વિત્થારેન અત્થં વિભજન્તાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

પઠમવગ્ગવણ્ણના.

૧૪. એતદગ્ગવગ્ગો

(૧૪) ૨. દુતિયએતદગ્ગવગ્ગો

ચૂળપન્થકત્થેરવત્થુ

૧૯૮-૨૦૦. દુતિયસ્સ પઠમે **મનોમયન્તિ** મનેન નિબ્બત્તિતં. ''મનોમયેન કાયેન, ઇદ્ધિયા ઉપસઙ્કમી''તિ (થેરગા॰ ૯૦૧) વુત્તટ્ઠાનસ્મિઞ્હિ મનેન કતકાયો મનોમયકાયો નામ જાતો. ''અઞ્ઞતરં મનોમયં કાયં ઉપપજ્જતી''તિ (ચૂળવ॰ ૩૩૩) વુત્તટ્ઠાને મનેન નિબ્બત્તિતકાયો મનોમયકાયો નામ જાતો. અયમિધ અધિપ્પેતો. તત્થ અઞ્ઞે ભિક્ખૂ મનોમયં કાયં નિબ્બત્તેન્તા તયો વા ચત્તારો વા નિબ્બત્તેન્તિ, ન બહુકે. એકસદિસેયેવ ચ કત્વા નિબ્બત્તેન્તિ એકવિધમેવ કમ્મં કુરુમાને. ચૂળપન્થકત્થેરો પન એકાવજ્જનેન સમણસહસ્સં માપેસિ. દ્વેપિ ચ જને ન એકસદિસે અકાસિ ન એકવિધં કમ્મં કુરુમાને. તસ્મા મનોમયં કાયં અભિનિમ્મિનન્તાનં અગ્ગો નામ જાતો.

ચેતોવિવટ્ટકુસલાનમ્પિ ચૂળપન્થકોવ અગ્ગો, સઞ્ઞાવિવટ્ટકુસલાનં પન મહાપન્થકત્થેરો અગ્ગોતિ વુત્તો. તત્થ ચૂળપન્થકત્થેરો ચતુન્નં રૂપાવચરજ્ઝાનાનં લાભિતાય ''ચેતોવિવટ્ટકુસલો''તિ વુત્તો, મહાપન્થકત્થેરો ચતુન્નં અરૂપાવચરજ્ઝાનાનં લાભિતાય ''સઞ્ઞાવિવટ્ટકુસલો''તિ વુત્તો. ચૂળપન્થકો ચ સમાધિકુસલતાય ચેતોવિવટ્ટકુસલો નામ, મહાપન્થકો વિપસ્સનાકુસલતાય સઞ્ઞાવિવટ્ટકુસલો નામ. એકો ચેત્થ સમાધિલક્ખણે છેકો, એકો વિપસ્સનાલક્ખણે. તથા એકો સમાધિગાળ્હો, એકો વિપસ્સનાગાળ્હો. એકો ચેત્થ અઙ્ગસંખિત્તે છેકો, એકો આરમ્મણસંખિત્તે. તથા એકો અઙ્ગવવત્થાને છેકો, એકો આરમ્મણવવત્થાનેતિ એવમેત્થ યોજના કાતબ્બા.

અપિચ ચૂળપન્થકત્થેરો રૂપાવચરજ્ઝાનલાભી હુત્વા ઝાનઙ્ગેહિ વુટ્ઠાય અરહત્તં પત્તોતિ ચેતોવિવટ્ટકુસલો, મહાપન્થકો અરૂપાવચરજ્ઝાનલાભી હુત્વા ઝાનઙ્ગેહિ વુટ્ઠાય અરહત્તં પત્તોતિ સઞ્ઞાવિવટ્ટકુસલો. ઉભોપિ પન્થે જાતત્તા પન્થકા નામ જાતા. તેસં પઠમજાતો મહાપન્થકો નામ, પચ્છાજાતો ચૂળપન્થકો નામ.

ઇમેસં પન ઉભિન્નમ્પિ પઞ્હકમ્મે અયમનુપુબ્બિકથા – અતીતે કિર પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે હંસવતીનગરવાસિનો દ્વે ભાતિકા કુટુમ્બિકા સદ્ધા પસન્ના નિબદ્ધં સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા ધમ્મં સુણન્તિ. તેસુ એકદિવસં કનિટ્ઠો સત્થારં દ્વીહઙ્ગેહિ સમન્નાગતં એકં ભિક્ખું ''મમ સાસને મનોમયં કાયં અભિનિમ્મિનન્તાનં ચેતોવિવટ્ટકુસલાનઞ્ચ અયં ભિક્ખુ

અગ્ગો’’તિ એતદગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા ચિન્તેસિ – ‘‘મહા વતાયં ભિક્ખુ એકો હુત્વા દ્વે અઙ્ગાનિ પરિપૂરેત્વા ચરતિ, મયાપિ અનાગતે એકસ્સ બુદ્ધસ્સ સાસને અઙ્ગદ્વયપૂરકેન હુત્વા વિચરિતું વટ્ટતી’’તિ. સો પુરિમનયેનેવ સત્થારં નિમન્તેત્વા સત્તાહં મહાદાનં દત્વા એવમાહ – ‘‘યં, ભન્તે, ભિક્ખું તુમ્હે ઇતો સત્તદિવસમત્થકે મનોમયઙ્ગેન ચ ચેતોવિવટ્ટકુસલઙ્ગેન ચ ‘અયં મમ સાસને અગ્ગો’તિ એતદગ્ગે ઠપયિત્થ, અહમ્પિ ઇમસ્સ અધિકારકમ્મસ્સ ફલેન સો ભિક્ખુ વિય અઙ્ગદ્વયપૂરકો ભવેય્ય’’ન્તિ પત્થનં અકાસિ.

સત્થા અનાગતં ઓલોકેત્વા અનન્તરાયેનસ્સ પત્થનાય સમિજ્ઝનભાવં દિસ્વા ‘‘અનાગતે કપ્પસતસહસ્સાવસાને ગોતમો નામ બુદ્ધો ઉપ્પજ્જિસ્સતિ, સો તં ઇમસ્મિં ઠાનદ્વયે ઠપેસ્સતી’’તિ બ્યાકરિત્વા અનુમોદનં કત્વા પક્કામિ. ભાતાપિસ્સ એકદિવસં સત્થારં સઞ્ઞાવિવટ્ટકુસલં ભિક્ખું એતદગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા તથેવ અધિકારં કત્વા પત્થનં અકાસિ, સત્થાપિ તં બ્યાકાસિ.

તે ઉભોપિ જના સત્થરિ ધરમાને કુસલકમ્મં કરિત્વા સત્થુ પરિનિબ્બુતકાલે સરીરચેતિયે સુવણ્ણપૂજં કત્વા તતો ચુતા દેવલોકે નિબ્બત્તા. તેસં દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તાનંયેવ કપ્પસતસહસ્સં અતિક્કન્તં. તત્થ મહાપન્થકસ્સ અન્તરા કતકલ્યાણકમ્મં ન કથિયતિ, ચૂળપન્થકો પન કસ્સપભગવતો સાસને પબ્બજિત્વા વીસતિ વસ્સસહસ્સાનિ ઓદાતકસિણકમ્મં કત્વા દેવપુરે નિબ્બત્તિ. અથ અમ્હાકં સત્થા અભિસમ્બોધિં પત્વા પવત્તિતવરધમ્મચક્કો રાજગહં ઉપનિસ્સાય વેળુવનમહાવિહારે પટિવસતિ.

ઇમસ્મિં ઠાને ઠત્વા ઇમેસં દ્વિન્નં નિબ્બત્તિં કથેતું વટ્ટતિ. રાજગહે કિર ધનસેટ્ઠિકુલસ્સ ધીતા અત્તનો દાસેનેવ સદ્ધિં સન્થવં કત્વા ‘‘અઞ્ઞેપિ મે ઇમં કમ્મં જાનેય્યુ’’ન્તિ ચિન્તેત્વા એવમાહ – ‘‘અમ્હેહિ ઇમસ્મિં ઠાને વસિતું ન સક્કા, સચે મે માતાપિતરો ઇમં દોસં જાનિસ્સન્તિ, ખણ્ડાખણ્ડં કરિસ્સન્તિ, વિદેસં ગન્ત્વા વસિસ્સામા’’તિ હત્થસારં ગહેત્વા અગ્ગદ્વારેન નિક્ખમિત્વા ‘‘યત્થ વા તત્થ વા અઞ્ઞેહિ અજાનનટ્ઠાનં ગન્ત્વા વસિસ્સામા’’તિ ઉભોપિ અગમંસુ.

તેસં એકસ્મિં ઠાને વસન્તાનં સંવાસમન્વાય તસ્સા કુચ્છિયં ગબ્ભો પતિટ્ઠાસિ. સા ગબ્ભસ્સ પરિપાકં આગમ્મ સામિકેન સદ્ધિં મન્તેસિ – ‘‘ગબ્ભો મે પરિપાકં ગતો, ઞાતિમિત્તાદિવિરહિતે ઠાને ગબ્ભવુટ્ઠાનં નામ ઉભિન્નમ્પિ અમ્હાકં દુક્ખમેવ, કુલગેહમેવ ગચ્છામા’’તિ. સો ‘‘અજ્જ ગચ્છામ, સ્વે ગચ્છામા’’તિ દિવસે અતિક્કમાપેસિ. સા ચિન્તેસિ – ‘‘અયં બાલો અત્તનો દોસમહન્તાય ગન્તું ન ઉસ્સહતિ, માતાપિતરો ચ નામ એકન્તહિતા, અયં ગચ્છતુ વા મા વા, મયા ગન્તું વટ્ટતી’’તિ. તસ્મિં ગેહા નિક્ખન્તે સા ગેહે પરિક્ખારં પટિસામેત્વા અત્તનો કુલઘરં ગતભાવં અનન્તરગેહવાસીનં આરોચેત્વા મગ્ગં પટિપજ્જિ.

અથ સો પુરિસો ઘરં આગતો તં અદિસ્વા પટિવિસ્સકે પુચ્છિત્વા ‘‘કુલઘરં ગતા’’તિ સુત્વા વેગેન અનુબન્ધિત્વા અન્તરામગ્ગે સમ્પાપુણિ. તસ્સાપિ તત્થેવ ગબ્ભવુટ્ઠાનં અહોસિ. સો ‘‘કિં ઇદં ભદ્દે’’તિ પુચ્છિ. સામિ એકો પુત્તો જાતોતિ. ઇદાનિ કિં કરિસ્સામાતિ? યસ્સ અત્થાય મયં કુલઘરં ગચ્છામ, તં કમ્મં અન્તરાવ નિપ્ફન્નં, તત્થ ગન્ત્વા કિં કરિસ્સામ, નિવત્તામાતિ દ્વેપિ એકચિત્તા હુત્વા નિવત્તિંસુ. તસ્સ દારકસ્સ ચ પન્થે જાતત્તા પન્થકોતિ નામં અકંસુ. તસ્સા નચિરસ્સેવ અપરોપિ ગબ્ભો પતિટ્ઠહિ. સબ્બં પુરિમનયેનેવ વિત્થારેતબ્બં. તસ્સપિ દારકસ્સ પન્થે જાતત્તા પઠમજાતસ્સ મહાપન્થકોતિ નામં કત્વા પચ્છાજાતસ્સ ચૂળપન્થકોતિ નામં અકંસુ.

તે દ્વેપિ દારકે ગહેત્વા અત્તનો વસનટ્ઠાનમેવ ગતા. તેસં તત્થ વસન્તાનં અયં મહાપન્થકદારકો અઞ્ઞે દારકજને ''ચૂળપિતા મહાપિતા અય્યકો અય્યિકા''તિ વદન્તે સુત્વા માતરં પટિપુચ્છિ – ''અમ્મ, અઞ્ઞે દારકા કથેન્તિ 'અય્યકો અય્યિકા'તિ, કિં અમ્હાકં ઞાતકા નત્થી''તિ? આમ, તાત, તુમ્હાકં એત્થ ઞાતકા નત્થિ, રાજગહનગરે પન વો ધનસેટ્ઠિ નામ અય્યકો, તત્થ તુમ્હાકં બહૂ ઞાતકાતિ. કસ્મા તત્થ ન ગચ્છથ અમ્માતિ? સા અત્તનો અગમનકારણં પુત્તસ્સ અકથેત્વા પુત્તેસુ પુનપ્પુનં કથેન્તેસુ સામિકમાહ – ''ઇમે દારકા અતિવિય મં કિલમેન્તિ, કિં નો માતાપિતરો દિસ્વા મંસં ખાદિસ્સન્તિ, એહિ દારકાનં અય્યકકુલં દસ્સેમા''તિ. અહં સમ્મુખા ભવિતું ન સક્ખિસ્સામિ, તં પન નયિસ્સામીતિ. ''સાધુ સામિ, યેન કેનચિ ઉપાયેન દારકાનં અય્યકકુલમેવ દટ્ઠું વટ્ટતી''તિ દ્વેપિ જના દારકે આદાય અનુપુબ્બેન રાજગહં પત્વા નગરદ્વારે એકિસ્સા સાલાય નિવાસં કત્વા દારકમાતા દ્વે દારકે ગહેત્વા આગતભાવં માતાપિતૂનં આરોચાપેસિ.

તે તં સાસનં સુત્વા સંસારે સંસરન્તાનં ન પુત્તો ન ધીતા નામ નત્થિ, તે અમ્હાકં મહાપરાધિકા, ન સક્કા તેહિ અમ્હાકં ચક્ખુપથે ઠાતું. એત્તકં પન ધનં ગહેત્વા દ્વેપિ જના ફાસુકટ્ઠાનં ગન્ત્વા જીવન્તુ, દારકે પન ઇધ પેસેન્તૂતિ. સેટ્ઠિધીતા માતાપિતૂહિ પેસિતં ધનં ગહેત્વા દારકે આગતદૂતાનં હત્થેયેવ દત્વા પેસેસિ . દારકા અય્યકકુલે વડ્ઢન્તિ. તેસુ ચૂળપન્થકો અતિદહરો, મહાપન્થકો પન અય્યકેન સદ્ધિં દસબલસ્સ ધમ્મકથં સોતું ગચ્છતિ. તસ્સ નિચ્ચં સત્થુ સમ્મુખે ધમ્મં સુણન્તસ્સ પબ્બજ્જાય ચિત્તં નમિ. સો અય્યકં આહ – ''સચે તુમ્હે અનુજાનેય્યાથ, અહં પબ્બજ્જેય્ય''ન્તિ. ''કિં વદેસિ, તાત, મય્હં સકલલોકસ્સપિ પબ્બજ્જતો તવેવ પબ્બજ્જા ભદ્દિકા. સચે સક્કોસિ, પબ્બજ, તાતા''તિ સમ્પટિચ્છિત્વા સત્થુ સન્તિકં ગતો. સત્થા ''કિં, મહાસેટ્ઠિ, દારકો તે લદ્ધો''તિ? ''આમ, ભન્તે, અયં દારકો મય્હં નત્તા, તુમ્હાકં સન્તિકે પબ્બજામીતિ વદતી''તિ આહ.

સત્થા અઞ્ઞતરં પિણ્ડચારિકં ''ઇમં દારકં પબ્બાજેહી''તિ આણાપેસિ. થેરો તસ્સ તચપઞ્ચકકમ્મટ્ઠાનં આચિક્ખિત્વા પબ્બાજેસિ. સો બહું બુદ્ધવચનં ઉગ્ગણ્હિત્વા પરિપુણ્ણવસ્સો ઉપસમ્પદં લભિ. ઉપસમ્પન્નો હુત્વા યોનિસોમનસિકારે કમ્મં કરોન્તો ચતુન્નં અરૂપાવચરજ્ઝાનાનં લાભી હુત્વા ઝાનઙ્ગેહિ વુટ્ઠાય અરહત્તં પાપુણિ. ઇતિ સો સઞ્ઞાવિવટ્ટકુસલાનં અગ્ગો જાતો. સો ઝાનસુખેન ફલસુખેન વીતિનામેન્તો ચિન્તેસિ – ''સક્કા નુ ખો ઇમં સુખં ચૂળપન્થકસ્સ દાતુ''ન્તિ. તતો અય્યકસેટ્ઠિસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા ''મહાસેટ્ઠિ સચે તુમ્હે સમ્પટિચ્છથ, અહં ચૂળપન્થકં પબ્બાજેય્ય''ન્તિ આહ. પબ્બાજેથ, ભન્તેતિ . થેરો ચૂળપન્થકદારકં પબ્બાજેત્વા દસસુ સીલેસુ પતિટ્ઠાપેસિ. ચૂળપન્થકસામણેરો ભાતિકસ્સ સન્તિકે.

> ''પદુમં યથા કોકનદં સુગન્ધં,
> પાતો સિયા ફુલ્લમવીતગન્ધં;
> અઙ્ગીરસં પસ્સ વિરોચમાનં,
> તપન્તમાદિચ્ચમિવન્તલિક્ખે''તિ. (સં॰ નિ॰ ૧.૧૨૩; અ॰ નિ॰ ૫.૧૯૫) –

ઇમં ગાથં ગણ્હાતિ. ગહિતગહિતપદં ઉપરૂપરિપદં ગણ્હન્તસ્સ નસ્સતિ. તસ્સ ઇમં ગાથં ગહેતું વાયમન્તસ્સેવ ચત્તારો માસા અતિક્કન્તા. અથ નં મહાપન્થકો આહ – ''ચૂળપન્થક, ત્વં ઇમસ્મિં સાસને અભબ્બો, ચતૂહિ માસેહિ એકગાથમ્પિ ગહેતું ન સક્કોસિ, પબ્બજિતકિચ્ચં પન ત્વં કથં મત્થકં પાપેસ્સસિ, નિક્ખમ ઇતો''તિ. સો થેરેન પણામિતો વિહારપચ્ચન્તે રોદમાનો અટ્ઠાસિ.

તેન સમયેન સત્થા રાજગહં ઉપનિસ્સાય જીવકમ્બવને વિહરતિ. તસ્મિં સમયે જીવકો પુરિસં પેસેસિ ‘‘પઞ્ચહિ ભિક્ખુસતેહિ સદ્ધિં સત્થારં નિમન્તેહી’’તિ. તેન ખો પન સમયેન મહાપન્થકો ભત્તુદ્દેસકો હોતિ. સો ‘‘પઞ્ચન્નં ભિક્ખુસતાનં ભિક્ખં સમ્પટિચ્છથ, ભન્તે’’તિ વુત્તો ‘‘ચૂળપન્થકં ઠપેત્વા સેસાનં સમ્પટિચ્છામી’’તિ આહ. ચૂળપન્થકો તં કથં સુત્વા ભિય્યોસોમત્તાય દોમનસ્સપ્પત્તો અહોસિ. સત્થા ચૂળપન્થકસ્સ ખેદં દિસ્વા ‘‘ચૂળપન્થકો મયિ ગતે બુજ્ઝિસ્સતી’’તિ ગન્ત્વા અવિદૂરે ઠાને અત્તાનં દસ્સેત્વા ‘‘કિં ત્વં, પન્થક, રોદસી’’તિ આહ. ભાતા મં, ભન્તે, પણામેતીતિ. પન્થક, તુય્હં ભાતિકસ્સ પરપુગ્ગલાનં આસયાનુસયઞાણં નત્થિ, ત્વં બુદ્ધવેનેય્યપુગ્ગલો નામાતિ ઇદ્ધિયા અભિસઙ્ખરિત્વા સુદ્ધં ચોળખણ્ડં અદાસિ ‘‘ઇમં ગહેત્વા ‘રજોહરણં રજોહરણ’ન્તિ વત્વા ભાવેહિ પન્થકા’’તિ.

સો સત્થારા દિન્નં ચોળખણ્ડં ‘‘રજોહરણં રજોહરણ’’ન્તિ હત્થેન પરિમજ્જન્તો નિસીદિ. તસ્સ પરિમજ્જન્તસ્સ લોમાનિ કિલિટ્ઠધાતુકાનિ જાતાનિ. પુન પરિમજ્જન્તસ્સ ઉક્ખલિપરિપુઞ્છનસદિસં જાતં. સો ઞાણપરિપાકં આગમ્મ તત્થ ખયવયં પટ્ઠપેત્વા ચિન્તેસિ – ‘‘ઇદં ચોળખણ્ડં પકતિયા પણ્ડરં પરિસુદ્ધં, ઉપાદિન્નકસરીરં નિસ્સાય કિલિટ્ઠં જાતં, ઇદં ચિત્તમ્પિ એવંગતિકમેવા’’તિ. સમાધિં ભાવેત્વા ચત્તારિ રૂપાવચરજ્ઝાનાનિ પાદકાનિ કત્વા સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ. સો મનોમયજ્ઝાનલાભી હુત્વા એકો હુત્વા બહુધા, બહુધા હુત્વા એકો ભવિતું સમત્થો અહોસિ. અરહત્તમગ્ગેનેવ ચસ્સ તેપિટકઞ્ચ છ અભિઞ્ઞા ચ આગમિંસુ.

પુનદિવસે સત્થા એકૂનેહિ પઞ્ચહિ ભિક્ખુસતેહિ સદ્ધિં ગન્ત્વા જીવકસ્સ નિવેસને નિસીદિ. ચૂળપન્થકો પન અત્તનો ભિક્ખાય અસમ્પટિચ્છિતત્તાયેવ ન ગતો. જીવકો યાગું દાતું આરભિ, સત્થા હત્થેન પત્તં પિદહિ. કસ્મા, ભન્તે, ન ગણ્હથાતિ? વિહારે એકો ભિક્ખુ અત્થિ જીવકાતિ . સો પુરિસં પહિણિ ‘‘ગચ્છ, ભણે, વિહારે નિસિન્નં અય્યં ગહેત્વા એહી’’તિ. ચૂળપન્થકત્થેરોપિ તસ્સ પુરિસસ્સ પુરે આગમનાયેવ ભિક્ખુસહસ્સં નિમ્મિનિત્વા એકમ્પિ એકેન અસદિસં, એકસ્સપિ ચ ચીવરવિચારણાદિસમણકમ્મં અઞ્ઞેન અસદિસં અકાસિ. સો પુરિસો વિહારે ભિક્ખૂનં બહુભાવં દિસ્વા ગન્ત્વા જીવકસ્સ કથેસિ – ‘‘ભન્તે, ઇમસ્મિં વિહારે ભિક્ખુસઙ્ઘો બહુતરો, તતો પક્કોસિતબ્બં ભદન્તં ન જાનામી’’તિ. જીવકો સત્થારં પટિપુચ્છિ – ‘‘કોનામો, ભન્તે, વિહારે નિસિન્નભિક્ખૂ’’તિ? ચૂળપન્થકો નામ જીવકાતિ. ગચ્છ ભો ‘‘ચૂળપન્થકો નામ કતરો’’તિ પુચ્છિત્વા આનેહીતિ. સો વિહારં ગન્ત્વા ‘‘ચૂળપન્થકો નામ, ભન્તે, કતરો’’તિ પુચ્છિ. ‘‘અહં ચૂળપન્થકો અહં ચૂળપન્થકો’’તિ ભિક્ખુસહસ્સમ્પિ કથેસિ. સો પુનાગન્ત્વા જીવકસ્સ કથેસિ ‘‘સહસ્સમત્તા ભિક્ખૂ સબ્બેપિ ‘અહં ચૂળપન્થકો અહં ચૂળપન્થકો’તિ કથેન્તિ, અહં ‘અસુકો નામ પક્કોસિતબ્બો’તિ ન જાનામી’’તિ. જીવકોપિ પટિવિદ્ધસચ્ચતાય ‘‘ઇદ્ધિમા ભિક્ખૂ’’તિ નયતો ઞત્વા ‘‘પઠમં કથનભિક્ખુમેવ ‘તુમ્હે સત્થા પક્કોસતી’તિ વત્વા ચીવરકણ્ણે ગણ્હ તાતા’’તિ આહ. સો વિહારં ગન્ત્વા તથા અકાસિ, તાવદેવ સહસ્સમત્તા ભિક્ખૂ અન્તરધાયિંસુ. સો થેરં ગહેત્વા અગમાસિ. સત્થા તસ્મિં ખણે યાગું ગણ્હિ.

દસબલે ભત્તકિચ્ચં કત્વા વિહારં ગતે ધમ્મસભાયં કથા ઉદપાદિ ‘‘યાવ મહન્તા વત બુદ્ધા નામ ચત્તારો માસે એકગાથં ગણ્હિતું અસક્કોન્તં ભિક્ખું એવંમહિદ્ધિકં અકંસૂ’’તિ. સત્થા તેસં ભિક્ખૂનં ચિત્તાચારં ઞત્વા ગન્ત્વા પઞ્ઞત્તાસને નિસજ્જ ‘‘કિં વદેથ, ભિક્ખવે’’તિ પુચ્છિ. ન ભગવા અઞ્ઞં કિઞ્ચિ કથેમ, ચૂળપન્થકેન તુમ્હાકં સન્તિકા મહાલાભો લદ્ધોતિ તુમ્હાકંયેવ ગુણં કથેમાતિ. અનચ્છરિયં, ભિક્ખવે, ઇદાનિ મય્હં ઓવાદં કત્વા લોકુત્તરદાયજ્જલાભો, અયં અતીતેપિ અપરિપક્કઞાણે ઠિતસ્સ મય્હં ઓવાદં કત્વા લોકિયદાયજ્જં લભીતિ. ભિક્ખૂ ‘‘કદા, ભન્તે’’તિ આયાચિંસુ. સત્થા તેસં ભિક્ખૂનં અતીતં આહરિત્વા દસ્સેસિ.

ભિક્ખવે, અતીતે બારાણસીનગરે બ્રહ્મદત્તો નામ રાજા રજ્જં કારેસિ. તસ્મિં સમયે ચૂળકસેટ્ઠિ નામ પણ્ડિતો બ્યત્તો સબ્બનિમિત્તાનિ જાનાતિ. સો એકદિવસં રાજૂપટ્ઠાનં ગચ્છન્તો અન્તરવીથિયં મતમૂસિકં દિસ્વા તસ્મિં ખણે નક્ખત્તં સમાનેત્વા ઇદમાહ – ''સક્કા ચક્ખુમતા કુલપુત્તેન ઇમં ઉન્દૂરં ગહેત્વા દારભરણઞ્ચ કાતું કમ્મન્તે ચ પયોજેતુ''ન્તિ. અઞ્ઞતરો દુગ્ગતકુલપુત્તો તં સેટ્ઠિસ્સ વચનં સુત્વા ''નાયં અજાનિત્વા કથેસ્સતી''તિ મૂસિકં ગહેત્વા એકસ્મિં આપણે બિળારસ્સત્થાય દત્વા કાકણિકં લભિ. તાય કાકણિકાય ફાણિતં કિણિત્વા એકેન કુટેન પાનીયં ગણ્હિત્વા અરઞ્ઞતો આગચ્છન્તે માલાકારે દિસ્વા થોકં થોકં ફાણિતખણ્ડં દત્વા ઉળુઙ્કેન પાનીયં અદાસિ. તે તસ્સ એકેકં પુપ્ફમુટ્ઠિં અદંસુ. સો તેન પુપ્ફમૂલેન પુનદિવસેપિ ફાણિતઞ્ચ પાનીયઘટઞ્ચ ગહેત્વા પુપ્ફારામમેવ ગતો. તસ્સ તંદિવસં માલાકારા અડ્ઢઓચિતકે પુપ્ફગચ્છે દત્વા અગમંસુ. સો નચિરસ્સેવ ઇમિના ઉપાયેન અટ્ઠ કહાપણે લભિ.

પુન એકસ્મિં વાતવુટ્ઠિદિવસે છડ્ડિતઉય્યાનં ગન્ત્વા પતિતદારૂનં રાસિં કત્વા નિસિન્નો રાજકુમ્ભકારસ્સ સન્તિકા સોળસ કહાપણે લભિ. સો ચતુવીસતિયા કહાપણેસુ જાતેસુ ''અત્થિ અયં ઉપાયો મય્હ''ન્તિ નગરદ્વારતો અવિદૂરે ઠાને એકં પાનીયચાટિં ઠપેત્વા પઞ્ચસતે તિણહારકે પાનીયેન ઉપટ્ઠહિ. તે આહંસુ – ''ત્વં, સમ્મ, અમ્હાકં બહુપકારો, કિં તે કરોમા''તિ? સોપિ ''મય્હં કિચ્ચે ઉપ્પન્ને કરિસ્સથા''તિ વત્વા ઇતો ચિતો ચ વિચરન્તો થલપથકમ્મિકેન ચ જલપથકમ્મિકેન ચ સદ્ધિં મિત્તસન્થવં અકાસિ. તસ્સ થલપથકમ્મિકો ''સ્વે ઇમં નગરં અસ્સવાણિજકો પઞ્ચ અસ્સસતાનિ ગહેત્વા આગમિસ્સતી''તિ આચિક્ખિ. સો તસ્સ વચનં સુત્વા તિણહારકાનં સઞ્ઞં દત્વા એકેકં તિણકલાપં દિગુણં કત્વા આહરાપેસિ. અથ સો અસ્સાનં નગરં પવિટ્ઠવેલાય તિણકલાપસહસ્સં અન્તરદ્વારે રાસિં કત્વા નિસીદિ. અસ્સવાણિજો સકલનગરે અસ્સાનં ચારિં અલભિત્વા તસ્સ સહસ્સં દત્વા તં તિણં ગણ્હિ.

તતો કતિપાહચ્ચયેનસ્સ સમુદ્દકમ્મિકસહાયકો આરોચેસિ ''પટ્ટનં મહાનાવા આગતા''તિ. સો ''અત્થિ અયં ઉપાયો''તિ અટ્ઠહિ કહાપણેહિ સબ્બપરિવારસમ્પન્નં તાવકાલિકં રથં ગહેત્વા નાવાપટ્ટનં ગન્ત્વા એકં અઙ્ગુલિમુદ્દિકં નાવિકસ્સ સચ્ચકારં દત્વા અવિદૂરે ઠાને સાણિં પરિક્ખિપાપેત્વા તત્થ નિસિન્નો પુરિસે આણાપેસિ ''બાહિરકેસુ વાણિજેસુ આગતેસુ તતિયેન પટિહારેન આરોચેથા''તિ. ''નાવા આગતા''તિ સુત્વા બારાણસિતો સતમત્તા વાણિજા ''ભણ્ડં ગણ્હામા''તિ આગમંસુ. ભણ્ડં તુમ્હે ન લભિસ્સથ, અસુકટ્ઠાને નામ મહાવાણિજેન સચ્ચકારો દિન્નોતિ. તે તેસં સુત્વા તસ્સ સન્તિકં આગતા, પાદમૂલિકપુરિસા પુરિમસઞ્ઞાવસેન તતિયેન પાટિહારેન તેસં આગતભાવં આરોચેસું. તે સતમત્તાપિ વાણિજા એકેકં સહસ્સં દત્વા તેન સદ્ધિં નાવાય પત્તિકા હુત્વા પુન એકેકં સહસ્સં દત્વા પત્તિં વિસ્સજ્જાપેત્વા ભણ્ડં અત્તનો સન્તકં અકંસુ. સો પુરિસો દ્વે સતસહસ્સાનિ ગહેત્વા બારાણસિં આગન્ત્વા ''કતઞ્ઞુના ભવિતું વટ્ટતી''તિ એકં સતસહસ્સં ગહેત્વા ચૂળસેટ્ઠિસ્સ સન્તિકં ગતો.

અથ તં ચૂળસેટ્ઠિ ''કિં તે, તાત, કત્વા ઇદં ધનં લદ્ધ''ન્તિ પુચ્છિ. સો ''તુમ્હેહિ કથિતઉપાયે ઠત્વા ચતુમાસબ્ભન્તરેયેવ લદ્ધ''ન્તિ આહ. સેટ્ઠિ તસ્સ વચનં સુત્વા ''ઇદાનિ એવરૂપં દારકં પરસન્તકં કાતું ન વટ્ટતી''તિ વયપ્પત્તં ધીતરં દત્વા સકલકુટુમ્બસ્સ સામિકં અકાસિ. સોપિ કુલપુત્તો સેટ્ઠિનો અચ્ચયેન તસ્મિં નગરે સેટ્ઠિટ્ઠાનં ગહેત્વા યાવતાયુકં ઠત્વા યથાકમ્મં ગતો. સત્થા દ્વે વત્થૂનિ કથેત્વા અનુસન્ધિં ઘટેત્વા અભિસમ્બુદ્ધકાલે ઇમં ગાથમાહ –

''અપ્પકેનપિ મેધાવી, પાભતેન વિચક્ખણો;

સમુટ્ઠાપેતિ અત્તાનં, અણું અગ્ગિંવ સન્ધમ''ન્તિ. (જા॰ ૧.૧.૪);

ઇતિ સત્થા ધમ્મસભાયં સન્નિસિન્નાનં ઇમં કારણં દસ્સેસિ. અયં દ્વિન્નમ્પિ મહાસાવકાનં પુબ્બપત્થનતો પટ્ઠાય અનુપુબ્બિકથા. અપરભાગે પન સત્થા અરિયગણપરિવુતો ધમ્માસને નિસિન્નો મનોમયં કાયં અભિનિમ્મિનન્તાનં ચેતોવિવટ્ટકુસલાનઞ્ચ ચૂળપન્થકત્થેરં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસિ, સઞ્ઞાવિવટ્ટકુસલાનં મહાપન્થકન્તિ.

સુભૂતિત્થેરવત્થુ

૨૦૧. તતિયે **અરણવિહારીન**ન્તિ નિક્કિલેસવિહારીનં. **રણ**ન્તિ હિ રાગાદયો કિલેસા વુચ્ચન્તિ, તેસં અભાવેન નિક્કિલેસવિહારો અરણવિહારો નામ. સો યેસં અત્થિ, તે અરણવિહારિનો. તેસં અરણવિહારીનં સુભૂતિત્થેરો અગ્ગોતિ. કિઞ્ચાપિ હિ અઞ્ઞેપિ ખીણાસવા અરણવિહારિનોવ, થેરેન પન ધમ્મદેસનાય એતં નામં લદ્ધં. અઞ્ઞે હિ ભિક્ખૂ ધમ્મં દેસેન્તો ઉદ્દિસ્સકં કત્વા વણ્ણં વા અવણ્ણં વા કથેન્તિ, થેરો પન ધમ્મં દેસેન્તો સત્થારા દેસિતનિયામતો અનોક્કમિત્વા દેસેતિ, તસ્મા અરણવિહારીનં અગ્ગો નામ જાતો.

૨૦૨. ચતુત્થે **દક્ખિણેય્યાન**ન્તિ દક્ખિણારહાનં. તત્થ કિઞ્ચાપિ અઞ્ઞેપિ ખીણાસવા અગ્ગદક્ખિણેય્યા, થેરો પન પિણ્ડાય ચરન્તો ઘરે ઘરે મેત્તાઝાનં સમાપજ્જિત્વા સમાપત્તિતો વુટ્ઠાય ભિક્ખં ગણ્હાતિ ''એવં ભિક્ખાદાયકાનં મહપ્ફલં ભવિસ્સતી''તિ. તસ્મા દક્ખિણેય્યાનં અગ્ગોતિ વુત્તો. અત્તભાવો પનસ્સ સુસમિદ્ધો, અલઙ્કતતોરણં વિય ચિત્તપટો વિય ચ અતિવિય વિરોચતિ. તસ્મા સુભૂતીતિ વુચ્ચતિ.

તસ્સ પઞ્હકમ્મે અયમનુપુબ્બિકથા – અયં કિર પદુમુત્તરે ભગવતિ અનુપ્પન્નેયેવ હંસવતીનગરે બ્રાહ્મણમહાસાલકુલે નિબ્બત્તિ, નન્દમાણવોતિસ્સ નામં અકંસુ. સો વયપ્પત્તો તયો વેદે ઉગ્ગણ્હિત્વા તત્થ સારં અપસ્સન્તો અત્તનો પરિવારેહિ ચતુચત્તાલીસાય માણવકસહસ્સેહિ સદ્ધિં પબ્બતપાદે ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા પઞ્ચ અભિઞ્ઞા અટ્ઠ સમાપત્તિયો નિબ્બત્તેસિ, અન્તેવાસિકેપિ ઝાનલાભિનો અકાસિ.

તસ્મિં સમયે પદુમુત્તરો ભગવા લોકે નિબ્બત્તિત્વા હંસવતીનગરં ઉપનિસ્સાય વિહરન્તો એકદિવસં પચ્ચૂસસમયે લોકં ઓલોકેન્તો નન્દતાપસસ્સ અન્તેવાસિકાનં જટિલાનં અરહત્તૂપનિસ્સયં નન્દતાપસસ્સ ચ દ્વીહઙ્ગેહિ સમન્નાગતસ્સ સાવકસ્સ ઠાનન્તરપત્થનં દિસ્વા પાતોવ સરીરપટિજગ્ગનં કત્વા પુબ્બણ્હસમયં પત્તચીવરમાદાય સારિપુત્તત્થેરસ્સ વત્થુમ્હિ વુત્તનયેનેવ નન્દતાપસસ્સ અસ્સમં અગમાસિ. તત્થ ફલાફલદાનઞ્ચ પુપ્ફાસનપઞ્ઞાપનઞ્ચ નિરોધસમાપત્તિસમાપજ્જનઞ્ચ વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં.

સત્થા પન નિરોધા વુટ્ઠિતો અરણવિહારિઅઙ્ગેન ચ દક્ખિણેય્યઙ્ગેન ચાતિ દ્વીહઙ્ગેહિ સમન્નાગતં એકં સાવકં ''ઇસિગણસ્સ પુપ્ફાસનાનુમોદનં કરોહી''તિ આણાપેસિ. સો અત્તનો વિસયે ઠત્વા તેપિટકં સમ્મસિત્વા અનુમોદનં અકાસિ. તસ્સ દેસનાવસાને સત્થા સયં ધમ્મં દેસેસિ. દેસનાપરિયોસાને સબ્બે ચતુચત્તાલીસસહસ્સાપિ તાપસા અરહત્તં પાપુણિંસુ. નન્દતાપસો પન અનુમોદકસ્સ ભિક્ખુનો નિમિત્તં ગણ્હિત્વા સત્થુ દેસનાનુસારેન ઞાણં પેસેતું નાસક્ખિ. સત્થા ''એથ, ભિક્ખવો''તિ સેસભિક્ખૂનં હત્થં પસારેસિ. સબ્બેપિ અન્તરહિતકેસમસ્સૂ ઇદ્ધિમયપરિક્ખારા વસ્સસટ્ઠિકત્થેરા વિય અહેસું.

નન્દતાપસો તથાગતં વન્દિત્વા સમ્મુખે ઠિતો આહ – ‘‘ભન્તે, યેન ભિક્ખુના ઇસિગણસ્સ પુપ્ફાસનાનુમોદના કતા, કો નામોયં તુમ્હાકં સાસને’’તિ? અરણવિહારિઅઙ્ગેન ચ દક્ખિણેય્યઙ્ગેન ચ એતદગ્ગં પત્તો એસોતિ. ‘‘ભન્તે, અહમ્પિ ઇમિના સત્તાહકતેન અધિકારકમ્મેન અઞ્ઞં સમ્પત્તિં ન પત્થેમિ, અનાગતે પનાહં એકસ્સ બુદ્ધસ્સ સાસને અયં થેરો વિય દ્વીહઙ્ગેહિ સમન્નાગતો ભવેય્ય’’ન્તિ પત્થનં અકાસિ. સત્થા અનન્તરાયં દિસ્વા બ્યાકરિત્વા પક્કામિ. નન્દતાપસોપિ કાલેન કાલં દસબલસ્સ સન્તિકે ધમ્મં સુત્વા અપરિહીનજ્ઝાનો બ્રહ્મલોકે નિબ્બત્તો. ઇદમસ્સ કલ્યાણકમ્મં. અન્તરા પન કમ્મં ન કથિયતિ.

સો કપ્પસતસહસ્સં અતિક્કમિત્વા સાવત્થિયં સુમનસેટ્ઠિસ્સ ગેહે નિબ્બત્તિ, **સુભૂતી**તિસ્સ નામં અકંસુ. અપરભાગે અમ્હાકં સત્થા લોકે નિબ્બત્તો રાજગહં ઉપનિસ્સાય વિહરતિ. તદા અનાથપિણ્ડિકો સેટ્ઠિ સાવત્થિયં ઉટ્ઠાનકભણ્ડં ગહેત્વા અત્તનો સહાયકસ્સ રાજગહસેટ્ઠિનો ઘરં ગતો સત્થુ ઉપ્પન્નભાવં ઞત્વા સત્થારં સીતવને વિહરન્તં ઉપસઙ્કમિત્વા પઠમદસ્સનેનેવ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાય સત્થારં સાવત્થિં આગમનત્થાય યાચિત્વા પઞ્ચચત્તાલીસયોજને મગ્ગે યોજને યોજને સતસહસ્સપરિચ્ચાગેન વિહારે પતિટ્ઠાપેત્વા સાવત્થિયં રાજમાનેન અટ્ઠકરીસપ્પમાણં જેતરાજકુમારસ્સ ઉય્યાનભૂમિં કોટિસન્થારેન કિણિત્વા તત્થ ભગવતો વિહારં કારેત્વા અદાસિ. વિહારમહદિવસે અયં સુભૂતિકુટિમ્બિકો અનાથપિણ્ડિકસેટ્ઠિના સદ્ધિં ગન્ત્વા ધમ્મં સુણન્તો સદ્ધં પટિલભિત્વા પબ્બજિ. સો ઉપસમ્પન્નો દ્વે માતિકા પગુણં કત્વા કમ્મટ્ઠાનં કથાપેત્વા અરઞ્ઞે સમણધમ્મં કરોન્તો વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા મેત્તાઝાનં પાદકં કત્વા અરહત્તં પાપુણિ. ધમ્મં દેસેન્તો વુત્તનયેનેવ ધમ્મં કથેતિ, પિણ્ડાય ચરન્તો વુત્તનયેનેવ મેત્તાઝાનતો વુટ્ઠાય ભિક્ખં ગણ્હાતિ. અથ નં સત્થા ઇમં કારણદ્વયં પટિચ્ચ અરણવિહારીનઞ્ચ દક્ખિણેય્યાનઞ્ચ ભિક્ખૂનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

ખદિરવનિયરેવતત્થેરવત્થુ

૨૦૩. પઞ્ચમે **આરઞ્ઞકાન**ન્તિ અરઞ્ઞવાસીનં. **રેવતો ખદિરવનિયો**તિ ધમ્મસેનાપતિત્થેરસ્સ કનિટ્ઠભાતિકો. સો યથા અઞ્ઞે થેરા અરઞ્ઞે વસમાના વનસભાગં ઉદકસભાગં ભિક્ખાચારસભાગઞ્ચ સલ્લક્ખેત્વા અરઞ્ઞે વસન્તિ, ન એવં વસિ. એતાનિ પન સભાગાનિ અનાદિયિત્વા ઉજ્જઙ્ગલસક્ખરપાસાણવિસમે ખદિરવને પટિવસતિ. તસ્મા આરઞ્ઞકાનં અગ્ગોતિ વુત્તો.

તસ્સ પઞ્હકમ્મે અયમનુપુબ્બિકથા – અયં કિર અતીતે પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે હંસવતીનગરે નિબ્બત્તો મહાગઙ્ગાય પયાગપતિટ્ઠાનતિત્થે નાવાકમ્મં કરોન્તો પટિવસતિ. તસ્મિં સમયે સત્થા સતસહસ્સભિક્ખુપરિવારો ચારિકં ચરન્તો પયાગપતિટ્ઠાનતિત્થં સમ્પાપુણિ. સો દસબલં દિસ્વા ચિન્તેસિ – ‘‘મય્હં કાલેન કાલં બુદ્ધદસ્સનં નામ નત્થિ, અયં મે કલ્યાણકમ્માયૂહનક્ખણો’’તિ નાવાસઙ્ઘાટં બન્ધાપેત્વા ઉપરિ ચેલવિતાનં કારેત્વા ગન્ધમાલાદામાનિ ઓસારેત્વા હેટ્ઠા વરપોત્થકં ચિત્તત્થરણં અત્થરાપેત્વા સપરિવારં સત્થારં પરતીરં તારેસિ.

તસ્મિં સમયે સત્થા એકં આરઞ્ઞકં ભિક્ખું એતદગ્ગે ઠપેસિ. સો નાવિકો તં દિસ્વા ‘‘મયાપિ એવમેવં અનાગતે એકસ્સ બુદ્ધસ્સ સાસને આરઞ્ઞકાનં અગ્ગેન ભવિતું વટ્ટતી’’તિ સત્થારં નિમન્તેત્વા સત્તાહં મહાદાનં દત્વા સત્થુ પાદમૂલે નિપજ્જિત્વા, ‘‘ભન્તે, તુમ્હેહિ એતદગ્ગે ઠપિતો સો ભિક્ખુ વિય અહમ્પિ અનાગતે એકસ્સ બુદ્ધસ્સ સાસને આરઞ્ઞકાનં અગ્ગો ભવેય્ય’’ન્તિ પત્થનં અકાસિ. સત્થા અનન્તરાયં દિસ્વા ‘‘અનાગતે

ગોતમબુદ્ધસ્સ સાસને ત્વં આરઞ્ઞકાનં અગ્ગો ભવિસ્સસી''તિ બ્યાકરિત્વા પક્કામિ. અન્તરા પન અઞ્ઞં કમ્મં ન કથિયતિ.

સો યાવજીવં કલ્યાણકમ્મં કત્વા દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તો ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે મગધક્ખેત્તે નાલકબ્રાહ્મણગામે સારીબ્રાહ્મણિયા કુચ્છિમ્હિ પટિસન્ધિં ગહેત્વા તિણ્ણં ભાતિકાનં તિસ્સન્નઞ્ચ ભગિનીનં સબ્બકનિટ્ઠો હુત્વા નિબ્બત્તિ, **રેવતો**તિસ્સ નામં અકંસુ. અથસ્સ માતાપિતરો ચિન્તેસું – ''વડ્ઢિતવડ્ઢિતે દારકે સમણા સક્યપુત્તિયા નેત્વા પબ્બાજેન્તિ, અમ્હાકં પુત્તં રેવતં દહરમેવ ઘરબન્ધનેન બન્ધિસ્સામા''તિ સમાનકુલતો દારિકં આનેત્વા રેવતસ્સ અય્યિકં વન્દાપેત્વા, ''અમ્મ, તવ અય્યિકાય મહલ્લકતરા હોહી''તિ આહંસુ. રેવતો તેસં કથં સુત્વા ચિન્તેસિ – ''અયં દારિકા દહરા પઠમવયે ઠિતા, ઇમિસ્સા કિર એવંવિધં રૂપં મમ અય્યિકાય રૂપસદિસં ભવિસ્સતિ, પુચ્છિસ્સામિ તાવ નેસં અધિપ્પાય''ન્તિ ચિન્તેત્વા આહ – ''તુમ્હે કિં કથેથા''તિ? તાત, ''અયં દારિકા અય્યિકા વિય તે જરં પાપુણાતૂ''તિ વદામાતિ. સો ''ઇમિસ્સા રૂપં એવંવિધં ભવિસ્સતી''તિ પુચ્છિ. તાત, કિં વદેસિ, મહાપુઞ્ઞા એવંવિધા હોન્તીતિ.

સો ચિન્તેસિ – ''ઇદં કિર રૂપં ઇમિના નિયામેન વલિત્તચં ભવિસ્સતિ પલિતકેસં ખણ્ડદન્તં, અહં એવરૂપે રૂપે રજ્જિત્વા કિં કરિસ્સામિ, મમ ભાતિકાનં ગતમગ્ગમેવ ગમિસ્સામી''તિ કીળન્તો વિય હુત્વા સમવયે તરુણદારકે આહ – ''એથ, ભો, વિધાવનિકં કરિસ્સામા''તિ નિક્ખમિ. તાત, મઙ્ગલદિવસે મા બહિ ગચ્છાતિ. સો દારકેહિ સદ્ધિં કીળન્તો વિય અત્તનો ધાવનવારે સમ્પત્તે થોકં ગન્ત્વા પપઞ્ચેત્વા આગચ્છતિ . પુન દુતિયવારે સમ્પત્તે તતો તુરિતં વિય ગન્ત્વા આગતો, તતિયવારે સમ્પત્તે ''અયં મે કાલો''તિ ઞત્વા સમ્મુખટ્ઠાનેનેવ પલાયિત્વા પંસુકૂલિકભિક્ખૂનં નિવાસટ્ઠાનં અરઞ્ઞં ગન્ત્વા થેરે અભિવાદેત્વા પબ્બજ્જં યાચિ. સપ્પુરિસ મયં તં ન જાનામ ''કસ્સાસિ પુત્તો''તિ, ત્વઞ્ચ અલઙ્કતનિયામેનેવ આગતો, કો તં પબ્બાજેતું ઉસ્સહિસ્સતીતિ. સો ઉભો બાહા પગ્ગય્હ ''વિલુમ્પન્તિ મં વિલુમ્પન્તિ મ''ન્તિ મહારવં વિરવિ. ઇતો ચિતો ચ ભિક્ખૂ સન્નિપતિત્વા ''સપ્પુરિસ, ઇમસ્મિં ઠાને તવ વત્થં વા પિળન્ધનં વા કોચિ ગણ્હન્તો નામ નત્થિ, ત્વઞ્ચ 'વિલુમ્પન્તી'તિ વદસિ, કિં સન્ધાય વદસી''તિ? ભન્તે, નાહં વત્થાલઙ્કારં સન્ધાય વદામિ, તિસ્સન્નં પન મે સમ્પત્તીનં વિલોપો વત્તતિ, તં સન્ધાય વદામિ. મં તાવ તુમ્હે મા પબ્બાજયિત્થ, ભાતરં પન મે જાનાથાતિ. કોનામો પન તે ભાતાતિ? ગિહિકાલે ઉપતિસ્સો નામ, ઇદાનિ પન સારિપુત્તો નામ જાતોતિ વદન્તીતિ. ''આવુસો, એવં સન્તે અયં કુલપુત્તો અમ્હાકં કનિટ્ઠભાતિકો નામ હોતિ, જેટ્ઠભાતિકો નો ધમ્મસેનાપતિ પુરેતરંયેવ આહ – 'અમ્હાકં ઞાતકા સબ્બેવ મિચ્છાદિટ્ઠિકા, યો કોચિ અમ્હાકં ઞાતીતિ આગચ્છતિ, તં યેન તેનુપાયેન પબ્બાજેય્યાથા'તિ. અયં પન થેરસ્સ અજ્ઝત્તભાતિકો, પબ્બાજેથ ન''ન્તિ વત્વા તચપઞ્ચકકમ્મટ્ઠાનં આચિક્ખિત્વા પબ્બાજયિંસુ. અથ નં પરિપુણ્ણવસ્સં ઉપસમ્પાદેત્વા કમ્મટ્ઠાને યોજયિંસુ.

થેરો કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા આચરિયુપજ્ઝાયાનં અવિદૂરે ઠાને વુત્તપ્પકારં ખદિરવનં પવિસિત્વા સમણધમ્મં કરોતિ. તસ્સ ''અરહત્તં અપ્પત્વા દસબલં વા ભાતિકત્થેરં વા ન પસ્સિસ્સામી''તિ વાયમન્તસ્સેવ તયો માસા અતિક્કન્તા, સુખુમાલકુલપુત્તસ્સ લૂખભોજનં ભુઞ્જન્તસ્સ ચિત્તં વલીતં નામ હોતિ, કમ્મટ્ઠાનં વિમોક્ખં ન ગતં. સો તેમાસચ્ચયેન પવારેત્વા વુત્થવસ્સો હુત્વા તસ્મિંયેવ ઠાને સમણધમ્મં કરોતિ. તસ્સ સમણધમ્મં કરોન્તસ્સ ચિત્તં એકગ્ગં અહોસિ, સો વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા અરહત્તં પાપુણિ.

અથાયસ્મા સારિપુત્તો સત્થારં આહ – ''ભન્તે, મય્હં કિર કનિટ્ઠભાતા રેવતો પબ્બજિતો, સો અભિરમેય્ય વા ન વા, ગન્ત્વા નં પસ્સિસ્સામી''તિ. ભગવા રેવતસ્સ આરદ્ધવિપસ્સકભાવં ઞત્વા દ્વે વારે પટિક્ખિપિત્વા તતિયવારે

યાચિતો અરહત્તં પત્તભાવં ઞત્વા, ''સારિપુત્ત, અહમ્પિ ગમિસ્સામિ, ભિક્ખૂનં આરોચેહી''તિ. થેરો ભિક્ખુસઙ્ઘં સન્નિપાતેત્વા, ''આવુસો, સત્થા ચારિકં ચરિતુકામો, ગન્તુકામા આગચ્છન્તૂ''તિ સબ્બેસંયેવ આરોચેસિ. દસબલસ્સ ચારિકત્થાય ગમનકાલે ઓહીનકભિક્ખૂ નામ અપ્પકા હોન્તિ, ''સત્થુ સુવણ્ણવણ્ણં સરીરં પસ્સિસ્સામ, મધુરધમ્મકથં વા સુણિસ્સામા''તિ યેભુય્યેન ગન્તુકામાવ બહુકા હોન્તિ. ઇતિ સત્થા મહાભિક્ખુસઙ્ઘપરિવારો ''રેવતં પસ્સિસ્સામી''તિ નિક્ખન્તો.

અથેકસ્મિં પદેસે આનન્દત્થેરો દ્વેધાપથં પત્વા ભગવન્તં પુચ્છિ – ''ભન્તે, ઇમસ્મિં ઠાને દ્વે મગ્ગા, કતરમગ્ગેન સઙ્ઘો ગચ્છતૂ''તિ. કતરમગ્ગો, આનન્દ, ઉજુકોતિ? ભન્તે, ઉજુમગ્ગો તિંસયોજનો અમનુસ્સપથો, પરિહારમગ્ગો પન સટ્ઠિયોજનિકો ખેમો સુભિક્ખોતિ. આનન્દ , સીવલિ અમ્હેહિ સદ્ધિં આગતોતિ? આમ, ભન્તે, આગતોતિ. તેન હિ સઙ્ઘો ઉજુમગ્ગમેવ ગણ્હતુ, સીવલિસ્સ પુઞ્ઞં વીમંસિસ્સામાતિ. સત્થા ભિક્ખુસઙ્ઘપરિવારો સીવલિત્થેરસ્સ પુઞ્ઞવીમંસનત્થં અટવિમગ્ગં અભિરુહિ. મગ્ગં અભિરુહનટ્ઠાનતો પટ્ઠાય દેવસઙ્ઘો યોજને યોજને ઠાને નગરં માપેત્વા બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ વસનત્થાય વિહારે પટિયાદેસિ. દેવપુત્તા રઞ્ઞા પેસિતકમ્મકારા વિય હુત્વા યાગુખજ્જકાદીનિ ગહેત્વા ''કહં અય્યો સીવલિ, કહં અય્યો સીવલી''તિ પુચ્છન્તા ગચ્છન્તિ. થેરો તં સક્કારસમ્માનં ગણ્હાપેત્વા સત્થુ સન્તિકં ગચ્છતિ. સત્થા ભિક્ખુસઙ્ઘેન સદ્ધિં પરિભુઞ્જિ.

ઇમિનાવ નિયામેન સત્થા સક્કારસમ્માનં અનુભવન્તો દેવસિકં યોજનપરમં ગન્ત્વા તિંસયોજનિકં કન્તારં અતિક્કમ્મ ખદિરવનિયત્થેરસ્સ સભાગટ્ઠાનં પત્તો. થેરો સત્થુ આગમનં ઞત્વા અત્તનો વસનટ્ઠાને બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ પહોનકવિહારે દસબલસ્સ ગન્ધકુટિં રત્તિટ્ઠાનદિવાટ્ઠાનાદીનિ ચ ઇદ્ધિયા માપેત્વા તથાગતસ્સ પચ્ચુગ્ગમનં ગતો. સત્થા અલઙ્કતપટિયત્તેન મગ્ગેન વિહારં પાવિસિ. અથ તથાગતે ગન્ધકુટિં પવિટ્ઠે ભિક્ખૂ વસ્સગ્ગેન પત્તસેનાસનાનિ પવિસિંસુ. દેવતા ''અકાલો આહારસ્સા''તિ અટ્ઠવિધં પાનકં આહરિંસુ. સત્થા સઙ્ઘેન સદ્ધિં પાનકં પિવિ. ઇમિનાવ નિયામેન તથાગતસ્સ સક્કારસમ્માનં અનુભવન્તસ્સેવ અદ્ધમાસો અતિક્કન્તો.

અથેકચ્ચે ઉક્કણ્ઠિતભિક્ખૂ એકસ્મિં ઠાને નિસીદિત્વા કથં ઉપ્પાદયિંસુ ''સત્થા દસબલો 'મય્હં અગ્ગસાવકસ્સ કનિટ્ઠભાતા'તિ વત્વા એવરૂપં નવકમ્મિકભિક્ખું પસ્સિતું આગતો, ઇમસ્સ વિહારસ્સ સન્તિકે જેતવનમહાવિહારો વા વેળુવનવિહારાદયો વા કિં કરિસ્સન્તિ. અયમ્પિ ભિક્ખુ એવરૂપસ્સ નવકમ્મસ્સ કારકો, કિં નામ સમણધમ્મં કરિસ્સતી''તિ? અથ સત્થા ચિન્તેસિ – ''મયિ ચિરં વસન્તે ઇદં ઠાનં આકિણ્ણં ભવિસ્સતિ, આરઞ્ઞકા ભિક્ખૂ નામ પવિવેકત્થિકા હોન્તિ, રેવતસ્સ અફાસુવિહારો ભવિસ્સતી''તિ તતો રેવતસ્સ દિવાટ્ઠાનં ગતો. થેરો એકકોવ ચઙ્કમનકોટિયં આલમ્બનફલકં નિસ્સાય પાસાણફલકે નિસિન્નો સત્થારં દૂરતોવ આગચ્છન્તં દિસ્વા પચ્ચુગ્ગન્ત્વા વન્દિ.

અથ નં સત્થા પુચ્છિ – ''રેવત, ઇમં વાળમિગટ્ઠાનં , ચણ્ડાનં હત્થિઅસ્સાદીનં સદ્દં સુત્વા કિન્તિ કરોસી''તિ? તેસં મે, ભન્તે, સદ્દં સુણતો અરઞ્ઞરતિ નામ ઉપ્પજ્જતીતિ. સત્થા તસ્મિં ઠાને રેવતત્થેરસ્સ પઞ્ચહિ ગાથાસતેહિ અરઞ્ઞે નિવાસાનિસંસં નામ કથેત્વા પુનદિવસે અવિદૂરે ઠાને પિણ્ડાય ચરિત્વા રેવતત્થેરં નિવત્તેત્વા યેહિ ભિક્ખૂહિ થેરસ્સ અવણ્ણો કથિતો, તેસં કત્તરયટ્ઠિઉપાહનાતેલનાળિછત્તાનં પમુસ્સનભાવં અકાસિ. તે અત્તનો પરિક્ખારત્થાય નિવત્તા આગતમગ્ગેનેવ ગચ્છન્તાપિ તં ઠાનં સલ્લક્ખેતું ન સક્કોન્તિ. પઠમં હિ તે અલઙ્કતપટિયત્તેન મગ્ગેન ગન્ત્વા તંદિવસં પન વિસમમગ્ગેન ગચ્છન્તા તસ્મિં તસ્મિં ઠાને ઉક્કુટિકં નિસીદન્તિ, જાણુકેન ગચ્છન્તિ. તે ગુમ્બે ચ ગચ્છે ચ કણ્ટકે ચ મદ્દન્તા અત્તનો વસિતસભાગટ્ઠાનં ગન્ત્વા તસ્મિં તસ્મિં

ખદિરખાણુકે અત્તનો છત્તં સઞ્જાનન્તિ, ઉપાહનં કત્તરયટ્ઠિં તેલનાળિં સઞ્જાનન્તિ. તે તસ્મિં સમયે ''ઇદ્ધિમા અયં ભિક્ખૂ''તિ ઞત્વા અત્તનો પરિક્ખારે આદાય ''દસબલસ્સ પટિયત્તસક્કારો નામ એવરૂપો હોતી''તિ વદન્તા આગમંસુ.

પુરતો ગતભિક્ખૂ, વિસાખા ઉપાસિકા, અત્તનો ગેહે નિસિન્નકાલે પુચ્છતિ – ''મનાપં નુ ખો, ભન્તે, રેવતત્થેરસ્સ વસનટ્ઠાન''ન્તિ? મનાપં ઉપાસિકે નન્દનવનચિત્તલતાદિપટિભાગં તં સેનાસનન્તિ. અથ નેસં સબ્બપચ્છતો આગતભિક્ખૂ પુચ્છિ – ''મનાપં, અય્યા, રેવતત્થેરસ્સ વસનટ્ઠાન''ન્તિ. મા પુચ્છ ઉપાસિકે, કથેતું અયુત્તટ્ઠાનમેતં, ઉજ્જઙ્ગલં સક્ખરપાસાણવિસમં ખદિરવનં એતં, તત્થ સો ભિક્ખુ વિહરતીતિ. વિસાખા, પુરિમાનઞ્ચ પચ્છિમાનઞ્ચ ભિક્ખૂનં કથં સુત્વા ''કેસં નુ ખો કથા સચ્ચા''તિ પચ્છાભત્તે ગન્ધમાલં આદાય દસબલસ્સ ઉપટ્ઠાનં ગન્ત્વા, વન્દિત્વા એકમન્તં નિસિન્ના સત્થારં પુચ્છિ – ''ભન્તે, રેવતત્થેરસ્સ વસનટ્ઠાનં એકચ્ચે, અય્યા, વણ્ણેન્તિ, એકચ્ચે નિન્દન્તિ, કિં નામેતં, ભન્તે''તિ? વિસાખે રમણીયં વા હોતુ મા વા, યસ્મિં ઠાને અરિયાનં ચિત્તં રમતિ, તદેવ ઠાનં રમણીયં નામાતિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

''ગામે વા યદિ વારઞ્ઞે, નિન્ને વા યદિ વા થલે;
યત્થ અરહન્તો વિહરન્તિ, તં ભૂમિરામણેય્યક''ન્તિ. (ધ॰ પ॰ ૯૮; સં॰ નિ॰ ૧.૨૬૧);

અથ સત્થા અપરભાગે જેતવનમહાવિહારે અરિયગણમજ્ઝે નિસિન્નો થેરં આરઞ્ઞકાનં ભિક્ખૂનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

કઙ્ખારેવતત્થેરવત્થુ

૨૦૪. છટ્ઠે **ઝાયીન**ન્તિ ઝાનલાભીનં ઝાનાભિરતાનં. સો કિર થેરો યા ઝાનસમાપત્તિયો દસબલો સમાપજ્જતિ, તતો અપ્પતરં ઠપેત્વા બહુતરા સમાપજ્જતિ. તસ્મા ઝાયીનં અગ્ગો નામ જાતો. કઙ્ખાયનભાવેન **કઙ્ખારેવતો**તિ વુચ્ચતિ. કઙ્ખા નામ કુક્કુચ્ચં, કુક્કુચ્ચકોતિ અત્થો. કિં પન અઞ્ઞે કુક્કુચ્ચકા નત્થીતિ? અત્થિ, અયં પન થેરો કપ્પિયેપિ કુક્કુચ્ચં ઉપ્પાદેસિ. તેનસ્સ કુક્કુચ્ચકતા અતિપાકટા જાતાતિ કઙ્ખારેવતોત્વેવ સઙ્ખં ગતો.

તસ્સ પઞ્હકમ્મે અયમનુપુબ્બિકથા – અયં કિર પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે પુરિમનયેનેવ મહાજનેન સદ્ધિં વિહારં ગન્ત્વા પરિસપરિયન્તે ઠિતો ધમ્મં સુણન્તો સત્થારં એકં ભિક્ખું ઝાનાભિરતાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા ''મયાપિ અનાગતે એવરૂપેન ભવિતું વટ્ટતી''તિ દેસનાવસાને સત્થારં નિમન્તેત્વા પુરિમનયેનેવ સત્તાહં મહાસક્કારં કત્વા ભગવન્તં આહ – ''ભન્તે, અહં ઇમિના અધિકારકમ્મેન ન અઞ્ઞં સમ્પત્તિં પત્થેમિ, યથા પન સો તુમ્હેહિ ઇતો સત્તદિવસમત્થકે ભિક્ખુ ઝાયીનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપિતો, એવં અહમ્પિ અનાગતે એકસ્સ બુદ્ધસ્સ સાસને ઝાયીનં અગ્ગો ભવેય્ય''ન્તિ પત્થનં અકાસિ. સત્થા અનાગતં ઓલોકેત્વા સમિજ્ઝનભાવં દિસ્વા ''અનાગતે કપ્પસતસહસ્સાવસાને ગોતમો નામ બુદ્ધો ઉપ્પજ્જિસ્સતિ, તસ્સ સાસને ત્વં ઝાયીનં અગ્ગો ભવિસ્સસી''તિ બ્યાકરિત્વા પક્કામિ.

સો યાવજીવં કલ્યાણકમ્મં કત્વા કપ્પસતસહસ્સં દેવમનુસ્સેસુ સંસરિત્વા અમ્હાકં ભગવતો કાલે સાવત્થિનગરે મહાભોગકુલે નિબ્બત્તો પચ્છાભત્તં ધમ્મસ્સવનત્થં ગચ્છન્તેન મહાજનેન સદ્ધિં વિહારં ગન્ત્વા પરિસપરિયન્તે ઠિતો દસબલસ્સ ધમ્મકથં સુત્વા સદ્ધં પટિલભિત્વા પબ્બજિતો ઉપસમ્પદં લભિત્વા કમ્મટ્ઠાનં

કથાપેત્વા ઝાનપરિકમ્મં કરોન્તો ઝાનલાભી હુત્વા ઝાનમેવ પાદકં કત્વા અરહત્તફલં પાપુણિ. સો દસબલેન સમાપજ્જિતબ્બસમાપત્તીનં અપ્પતરા ઠપેત્વા બહુતરા સમાપજ્જન્તો અહોરત્તં ઝાનેસુ ચિણ્ણવસી અહોસિ. અથ નં અપરભાગે સત્થા ઇમં ગુણં ગહેત્વા ઝાયીનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસિ. ''અકપ્પિયો, આવુસો ગુળો, અકપ્પિયા મુગ્ગા''તિ (મહાવ॰ ૨૭૨) એવં પન કપ્પિયેસ્વેવ વત્થૂસુ કુક્કુચ્ચસ્સ ઉપ્પાદિતતાય કુક્કુચ્ચસઞ્ઞાતાય કઙ્ખાય ભાવેન કઙ્ખારેવતોતિ સઙ્ખં ગતોતિ.

સોણકોળિવિસત્થેરવત્થુ

૨૦૫. સત્તમે **આરદ્ધવીરિયાનન્તિ** પગ્ગહિતવીરિયાનં પરિપુણ્ણવીરિયાનં. **સોણો કોળિવિસો**તિ **સોણો**તિ તસ્સ નામં, **કોળિવિસો**તિ ગોત્તં. કોટિવેસ્સોતિ વા અત્થો, ઇસ્સરિયેન કોટિપ્પત્તસ્સ વેસ્સકુલસ્સ દારકોતિ અધિપ્પાયો. યસ્મા પન અઞ્ઞેસં ભિક્ખૂનં વીરિયં નામ વડ્ઢેતબ્બં હોતિ, થેરસ્સ પન હાપેતબ્બમેવ અહોસિ. તસ્મા એસ આરદ્ધવીરિયાનં અગ્ગો નામ જાતો.

તસ્સ પઞ્હકમ્મે અયમનુપુબ્બિકથા – અયં કિર અતીતે પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે સેટ્ઠિકુલે નિબ્બત્તિ, સિરિવડ્ઢકુમારોતિસ્સ નામં અકંસુ. સો વયપ્પત્તો પુરિમનયેનેવ વિહારં ગન્ત્વા પરિસપરિયન્તે ઠિતો ધમ્મં સુણન્તો સત્થારં એકં ભિક્ખું આરદ્ધવીરિયાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા ''મયાપિ અનાગતે એવરૂપેન ભવિતું વટ્ટતી''તિ દેસનાપરિયોસાને દસબલં નિમન્તેત્વા સત્તાહં મહાદાનં દત્વા વુત્તનયેનેવ પત્થનં અકાસિ. સત્થા તસ્સ પત્થનાય સમિજ્ઝનભાવં દિસ્વા પુરિમનયેનેવ બ્યાકરિત્વા વિહારં ગતો.

સોપિ સિરિવડ્ઢસેટ્ઠિ યાવજીવં કુસલં કત્વા દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તો કપ્પસતસહસ્સં અતિક્કમિત્વા ઇમસ્મિં કપ્પે પરિનિબ્બુતે કસ્સપદસબલે અનુપ્પન્ને અમ્હાકં ભગવતિ બારાણસિયં કુલગેહે પટિસન્ધિં ગણ્હિ. સો અત્તનો સહાયકેહિ સદ્ધિં ગઙ્ગાયં કીળતિ. તસ્મિં સમયે એકો જિણ્ણચીવરિકો પચ્ચેકબુદ્ધો ''બારાણસિં ઉપનિસ્સાય ગઙ્ગાતીરે પણ્ણસાલં કત્વા વસ્સં ઉપગચ્છિસ્સામી''તિ ઉદકેન સમુપબ્યૂળ્હે દણ્ડકે ચ વલ્લિયો ચ સંકડ્ઢતિ. અયં કુમારો સહાયકેહિ સદ્ધિં ગન્ત્વા અભિવાદેત્વા ઠિતો, ''ભન્તે, કિં કરોથા''તિ પુચ્છિ. કુમાર ઉપકટ્ઠે અન્તોવસ્સે પબ્બજિતાનં વસનટ્ઠાનં નામ લદ્ધું વટ્ટતીતિ. ''ભન્તે, અજ્જેવ એકદિવસં અય્યો યથા તથા આગમેતુ, અહં સ્વે અય્યસ્સ વસનટ્ઠાનં કરિસ્સામી''તિ આહ. પચ્ચેકબુદ્ધો ''તસ્સેવ કુમારસ્સ સઙ્ગહં કરિસ્સામી''તિ આગતત્તા અધિવાસેસિ. સો તસ્સ અધિવાસનં વિદિત્વા ગતો પુનદિવસે સક્કારસમ્માનં સજ્જેત્વા પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ આગમનં ઓલોકેન્તો અટ્ઠાસિ. પચ્ચેકબુદ્ધોપિ ''કહં નુ ખો અજ્જ ભિક્ખાચારં લભિસ્સામી''તિ આવજ્જેન્તો ગન્ત્વા તસ્સેવ ગેહદ્વારં અગમાસિ.

કુમારો પચ્ચેકબુદ્ધં દિસ્વા સમ્પિયાયમાનો પત્તં આદાય ભિક્ખં દત્વા ''ઇમં અન્તોવસ્સં મય્હં ગેહદ્વારમેવ આગચ્છથ, ભન્તે''તિ પટિઞ્ઞં ગહેત્વા પચ્ચેકબુદ્ધે ભત્તકિચ્ચં કત્વા પક્કન્તે અત્તનો સહાયકેહિ સદ્ધિં ગન્ત્વા એકદિવસેનેવ પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ વસનપણ્ણસાલઞ્ચ ચઙ્કમનઞ્ચ રત્તિટ્ઠાનદિવાટ્ઠાનાનિ ચ કારાપેત્વા અદાસિ. તસ્સેવ પણ્ણસાલં પવિસનવેલાય હરિતૂપલિત્તાય ભૂમિયા ''પાદેસુ કલલં મા લગ્ગી''તિ અત્તનો પારુપનં સતસહસ્સગ્ઘનકં રત્તકમ્બલં ભૂમત્થરણં સન્થરિત્વા કમ્બલસ્સ વણ્ણેન સદ્ધિં પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ સરીરપ્પભં એકસદિસં દિસ્વા અતિવિય પસન્નો હુત્વા આહ – ''યથા તુમ્હેહિ અક્કન્તકાલતો પટ્ઠાય ઇમસ્સ કમ્બલસ્સ અતિવિય પભા વિરોચતિ, એવમેવ મય્હમ્પિ નિબ્બત્તનિબ્બત્તટ્ઠાને હત્થપાદાનં વણ્ણો બન્ધુજીવકપુપ્ફવણ્ણો હોતુ, સતક્ખત્તું

વિહતકપ્પાસપટલફસ્સસદિસોવ ફસ્સો હોતૂ’’તિ. સો તેમાસં પચ્ચેકબુદ્ધં ઉપટ્ઠહિત્વા પવારિતકાલે તિચીવરં અદાસિ. પચ્ચેકબુદ્ધો પરિપુણ્ણપત્તચીવરો ગન્ધમાદનમેવ ગતો.

સોપિ કુલપુત્તો દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તો અમ્હાકં ભગવતો કાલે કાળચમ્પાનગરે ઉપસેટ્ઠિસ્સ ઘરે પટિસન્ધિં ગણ્હિ. તસ્સ પટિસન્ધિગ્ગહણકાલતો પટ્ઠાય સેટ્ઠિકુલં અનેકાનિ પણ્ણાકારસહસ્સાનિ આગચ્છન્તિ. જાતદિવસે ચ સકલનગરં એકસક્કારસમ્માનં અહોસિ. અથસ્સ નામગ્ગહણદિવસે માતાપિતરો ‘‘અમ્હાકં પુત્તો અત્તનો નામં ગણ્હિત્વાવ આગતો, રત્તસુવણ્ણરસપરિસિત્તા વિયસ્સ સરીરચ્છવી’’તિ સોણકુમારોત્વેવસ્સ નામં અકંસુ.

અથસ્સ સટ્ઠિ ધાતિયો ઉપનેત્વા દેવકુમારં વિય નં સુખેન વડ્ઢેસું. તસ્સ એવરૂપં આહારવિધાનં અહોસિ – સટ્ઠિકરીસમત્તં ઠાનં કસિત્વા તિવિધેન ઉદકેન પોસેન્તિ. કેદારે પવિસન્તીસુ ઉદકમાતિકાસુ ખીરોદકસ્સ ચ ગન્ધોદકસ્સ ચ અનેકાનિ ચાટિસહસ્સાનિ આસિઞ્ચન્તિ. સાલિસીસાનં ખીરગ્ગહણકાલે સુકાદીનં પાણાનં ઉચ્છિટ્ઠકરણનિવારણત્થં વીહિગબ્ભાનં સુખુમાલભાવત્થઞ્ચ પરિયન્તપરિક્ખેપે ચ અન્તરન્તરા ચ થમ્ભે નિખનિત્વા ઉપરિ દણ્ડકે દત્વા કિલઞ્જેહિ છાદેત્વા સમન્તા સાણિયા પરિક્ખિપિત્વા સબ્બપરિયન્તે આરક્ખં ગણ્હન્તિ. સસ્સે નિપ્ફન્ને કોટ્ઠે ચતુજાતિગન્ધેહિ પરિભણ્ડં કત્વા ઉપરિ ઉત્તમગન્ધેહિ પરિભાવેન્તિ . અનેકસહસ્સપુરિસા ખેત્તં ઓરુય્હ સાલિસીસાનિ વણ્ટેસુ છિન્દિત્વા મુટ્ઠિમુટ્ઠિયો કત્વા રજ્જુકેહિ બન્ધિત્વા સુક્ખાપેન્તિ. તતો કોટ્ઠકસ્સ હેટ્ઠિમતલે ગન્ધે સન્થરિત્વા ઉપરિ સાલિસીસાનિ સન્થરન્તિ. એવં એકન્તરિકં કત્વા સન્થરન્તા કોટ્ઠકં પૂરેત્વા દ્વારં પિદહન્તિ , તિવસ્સસમ્પત્તકાલે કોટ્ઠકં વિવરન્તિ. વિવટકાલે સકલનગરં સુગન્ધગન્ધિકં હોતિ. સાલિમ્હિ પહતે ધુત્તા થુસે કિણિત્વા ગણ્હન્તિ, કુણ્ડકં પન ચૂળુપટ્ઠાકા લભન્તિ. મુસલઘટ્ટિતકે સાલિતણ્ડુલે વિચિનિત્વા ગણ્હન્તિ . તે સુવણ્ણહીરકપચ્છિયં પક્ખિપિત્વા સતકાલં પરિસ્સાવેત્વા ગહિતે પક્કુથિતજાતિરસે એકવારં પક્ખિપિત્વા ઉદ્ધરન્તિ, પમુખટ્ઠાનં સુમનપુપ્ફસદિસં હોતિ. તં ભોજનં સુવણ્ણસરકે પક્ખિપિત્વા પક્કુથિતઅપ્પોદકમધુપાયાસપૂરિતસ્સ રજતથાલસ્સ ઉપરિ કત્વા આદાય ગન્ત્વા સેટ્ઠિપુત્તસ્સ પુરતો ઠપેન્તિ.

સો અત્તનો યાપનમત્તં ભુઞ્જિત્વા ગન્ધવાસિતેન ઉદકેન મુખં વિક્ખાલેત્વા હત્થપાદે ધોવતિ. અથસ્સ ધોતહત્થપાદસ્સ નાનપ્પકારં મુખવાસં ઉપનેન્તિ. તસ્સ અક્કમનટ્ઠાને વરપોત્થકચિત્તત્થરણં અત્થરન્તિ. હત્થપાદતલાનિસ્સ બન્ધુજીવકપુપ્ફવણ્ણાનિ હોન્તિ, સતકાલવિહતકપ્પાસસ્સ વિય ફસ્સો, પાદતલેસુ મણિકુણ્ડલાવત્તવણ્ણાનિ લોમાનિ જાયિંસુ. સો કસ્સચિદેવ કુજ્ઝિત્વા ‘‘આજાનાહિ ભૂમિં અક્કમિસ્સામી’’તિ વદતિ. તસ્સ વયપ્પત્તસ્સ તિણ્ણં ઉતૂનં અનુચ્છવિકે તયો પાસાદે કારેત્વા નાટકાનિ ચ ઉપટ્ઠાપેસું. સો મહાસમ્પત્તિં અનુભવન્તો દેવો મઞ્ઞે પટિવસતિ.

અથ અમ્હાકં સત્થરિ સબ્બઞ્ઞુતં પત્વા પવત્તિતવરધમ્મચક્કે રાજગહં ઉપનિસ્સાય વિહરન્તે પાદલોમદસ્સનત્થં રઞ્ઞા માગધેન પક્કોસાપેત્વા અસીતિયા ગામિયસહસ્સેહિ સદ્ધિં સત્થુ સન્તિકં પહિતો ધમ્મદેસનં સુત્વા પટિલદ્ધસદ્ધો સત્થારં પબ્બજ્જં યાચિ. અથ નં ભગવા ‘‘અનુઞ્ઞાતોસિ માતાપિતૂહી’’તિ પુચ્છિત્વા અનનુઞ્ઞાતભાવં સુત્વા ‘‘ન ખો, સોણ, તથાગતા માતાપિતૂહિ અનનુઞ્ઞાતં પુત્તં પબ્બાજેન્તી’’તિ પટિક્ખિપિ. સો ‘‘સાધુ ભગવા’’તિ તથાગતસ્સ વચનં સિરસા સમ્પટિચ્છિત્વા માતાપિતૂનં સન્તિકં ગન્ત્વા અનુજાનાપેત્વા સત્થુ સન્તિકં આગમ્મ અઞ્ઞતરસ્સ ભિક્ખુનો સન્તિકે પબ્બજિ. અયમેત્થ સઙ્ખેપો, વિત્થારતો પનસ્સ પબ્બજ્જાવિધાનં પાળિયં (મહાવ॰ ૨૪૩) આગતમેવ.

તસ્સ પબ્બજ્જઞ્ચ ઉપસમ્પદઞ્ચ લભિત્વા રાજગહે વિહરન્તસ્સ સમ્બહુલા ઞાતિસાલોહિતા ચ સન્દિટ્ઠસમ્ભત્તા ચ સક્કારસમ્માનં આહરન્તિ, રૂપનિપ્ફત્તિયા વણ્ણં કથેન્તિ, અઞ્ઞેપિ જના પસ્સિતું આગચ્છન્તિ. થેરો ચિન્તેસિ – ''મમ સન્તિકં બહૂ જના આગચ્છન્તિ, કમ્મટ્ઠાને વા વિપસ્સનાય વા કમ્મં કાતું કથં સક્ખિસ્સામિ, યંનૂનાહં સત્થુ સન્તિકે કમ્મટ્ઠાનં કથાપેત્વા સીતવનસુસાનં ગન્ત્વા સમણધમ્મં કરેય્યં. તત્ર હિ સુસાનન્તિ જિગુચ્છિત્વા બહૂ જના નાગમિસ્સન્તિ, એવંસન્તે મમ કિચ્ચં મત્થકં પાપુણિસ્સતી''તિ સત્થુ સન્તિકે કમ્મટ્ઠાનં કથાપેત્વા સીતવનં ગન્ત્વા સમણધમ્મં કાતું આરભિ. સો ચિન્તેસિ – ''મય્હં સરીરં પરમસુખુમાલં, ન ખો પન સક્કા સુખેનેવ સુખં પાપુણિતું, કાયં કિલમેત્વાપિ સમણધમ્મં કાતું વટ્ટતી''તિ. તતો ઠાનચઙ્કમમેવ અધિટ્ઠાય પધાનમકાસિ. તસ્સ સુખુમાલાનં પાદતલાનં અન્તન્તેહિ ફોટા ઉટ્ઠાય ભિજ્જિંસુ, ચઙ્કમો એકલોહિતોવ અહોસિ. પાદેસુ અવહન્તેસુ જણ્ણુકેહિપિ હત્થેહિપિ વાયમિત્વા ચઙ્કમતિ. એવં વીરિયં દળ્હં કરોન્તોપિ ઓભાસમત્તમ્પિ નિબ્બત્તેતું અસક્કોન્તો ચિન્તેસિ – ''સચે અઞ્ઞોપિ આરદ્ધવીરિયો ભવેય્ય, માદિસોવ ભવેય્ય. અહં ખો પન એવં વાયમન્તોપિ મગ્ગં વા ફલં વા ઉપ્પાદેતું ન સક્કોમિ, અદ્ધા નેવાહં ઉગ્ઘટિતઞ્ઞૂ, ન વિપઞ્ચિતઞ્ઞૂ, ન નેય્યો, પદપરમેન મયા ભવિતબ્બં. કિં મે પબ્બજ્જાય, હીનાયાવત્તિત્વા ભોગે ચ ભુઞ્જિસ્સામિ પુઞ્ઞાનિ ચ કરિસ્સામી''તિ.

તસ્મિં સમયે સત્થા થેરસ્સ વિતક્કં ઞત્વા સાયન્હસમયે ભિક્ખુસઙ્ઘપરિવુતો તત્થ ગન્ત્વા લોહિતેન ફુટ્ઠં ચઙ્કમં દિસ્વા થેરં વીણોવાદેન (મહાવ॰ ૨૪૩) ઓવદિત્વા વીરિયસમથયોજનત્થાય તસ્સ કમ્મટ્ઠાનં કથેત્વા ગિજ્ઝકૂટમેવ ગતો. સોણત્થેરોપિ દસબલસ્સ સમ્મુખા ઓવાદં લભિત્વા નચિરસ્સેવ અરહત્તે પતિટ્ઠાસિ. અથ સત્થા અપરભાગે જેતવને ભિક્ખુસઙ્ઘપરિવુતો ધમ્મં દેસેન્તો થેરં આરદ્ધવીરિયાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

સોણકુટિકણ્ણત્થેરવત્થુ

૨૦૬. અટ્ઠમે **કલ્યાણવાક્કરણાન**ન્તિ વાક્કરણં વુચ્ચતિ વચનકિરિયા, મધુરવચનાનન્તિ અત્થો. અયઞ્હિ થેરો દસબલેન સદ્ધિં એકગન્ધકુટિયા તથાગતસ્સ મધુરેન સરેન ધમ્મકથં કથેસિ. અથસ્સ સત્થા સાધુકારં અદાસિ. તસ્મા સો કલ્યાણવાક્કરણાનં અગ્ગો નામ જાતો. **સોણો**તિ તસ્સ નામં, કોટિઅગ્ઘનકં પન કણ્ણપિળન્ધનં ધારેસિ. તસ્મા **કુટિકણ્ણો**તિ વુચ્ચતિ, કોટિકણ્ણોતિ અત્થો.

તસ્સ પઞ્હકમ્મે અયમનુપુબ્બિકથા – અયમ્પિ પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે પુરિમનયેનેવ મહાજનેન સદ્ધિં વિહારં ગન્ત્વા પરિસપરિયન્તે ઠત્વા સત્થુ ધમ્મં સુણન્તો સત્થારં એકં ભિક્ખું કલ્યાણવાક્કરણાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા ''મયાપિ અનાગતે એકસ્સ બુદ્ધસ્સ સાસને કલ્યાણવાક્કરણાનં અગ્ગેન ભવિતું વટ્ટતી''તિ ચિન્તેત્વા દસબલં નિમન્તેત્વા સત્તાહં મહાદાનં દત્વા, ''ભન્તે, યં ભિક્ખું તુમ્હે ઇતો સત્તદિવસમત્થકે કલ્યાણવાક્કરણાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપયિત્થ, અહમ્પિ ઇમસ્સ અધિકારકમ્મસ્સ ફલેન અનાગતે એકસ્સ બુદ્ધસ્સ સાસને તથારૂપો ભવેય્ય''ન્તિ પત્થનં અકાસિ. સત્થા તસ્સ અનન્તરાયં દિસ્વા ''અનાગતે ગોતમબુદ્ધસ્સ સાસને કલ્યાણવાક્કરણાનં અગ્ગો ભવિસ્સસી''તિ બ્યાકરિત્વા પક્કામિ.

સોપિ યાવજીવં કુસલં કત્વા કપ્પસતસહસ્સં દેવેસુ ચ મનુસ્સેસુ ચ સંસરન્તો અમ્હાકં દસબલસ્સ ઉપ્પત્તિતો પુરેતરમેવ દેવલોકા ચવિત્વા કાળિયા નામ કુરરઘરિકાય ઉપાસિકાય કુચ્છિસ્મિં પટિસન્ધિં ગણ્હિ. સા પરિપક્કે ગબ્ભે રાજગહનગરે અત્તનો કુલનિવેસનં આગતા.

તસ્મિં સમયે અમ્હાકં સત્થા સબ્બઞ્ઞુતં પત્તો ઇસિપતને ધમ્મચક્કં પવત્તેસિ. ધમ્મચક્કપ્પવત્તને દસસહસ્સચક્કવાળદેવતા સન્નિપતિંસુ. તત્થ એકો અટ્ઠવીસતિયા યક્ખસેનાપતીનં અબ્ભન્તરે સાતાગિરો નામ યક્ખો દસબલસ્સ ધમ્મકથં સુત્વા સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાય ચિન્તેસિ – ''કિં નુ ખો અયં એવં મધુરધમ્મકથા મમ સહાયેન હેમવતેન સુતા ન સુતા''તિ? સો દેવસઙ્ઘસ્સ અન્તરે ઓલોકેન્તો તં અપસ્સિત્વા ''અદ્ધા મમ સહાયો તિણ્ણં રતનાનં ઉપ્પન્નભાવં ન જાનાતિ, ગચ્છામિ દસબલસ્સ ચેવ વણ્ણં કથેસ્સામિ, પટિવિદ્ધધમ્મઞ્ચ આરોચેસ્સામી''તિ અત્તનો પરિસાય સદ્ધિં રાજગહમત્થકેન તસ્સ સન્તિકં પાયાસિ.

હેમવતોપિ તિયોજનસહસ્સં હિમવન્તં અકાલપુપ્ફિતં દિસ્વા ''મમ સહાયેન સાતાગિરેન સદ્ધિં હિમવન્તકીળિતં કીળિસ્સામી''તિ અત્તનો પરિસાય સદ્ધિં રાજગહમત્થકેનેવ પાયાસિ. તેસં દ્વિન્નમ્પિ અગ્ગબલકાયા કુલઘરિકાય કાળિઉપાસિકાય નિવેસનમત્થકે સમાગન્ત્વા ''તુમ્હે કસ્સ પરિસા, મયં સાતાગિરસ્સ. તુમ્હે કસ્સ પરિસા, મયં હેમવતસ્સા''તિ આહંસુ. તે હટ્ઠતુટ્ઠાવ ગન્ત્વા તેસં યક્ખસેનાપતીનં આરોચયિંસુ. તેપિ તંખણઞ્ઞેવ ઉપાસિકાય નિવેસનમત્થકે સમાગચ્છિંસુ. સાતાગિરો હેમવતં આહ – ''કહં, સમ્મ, ગચ્છસી''તિ? તવ સન્તિકં સમ્માતિ. કિંકારણાતિ? હિમવન્તં પુપ્ફિતં દિસ્વા તયા સદ્ધિં તત્થ કીળિસ્સામીતિ. ત્વં પન, સમ્મ, કહં ગચ્છસીતિ? તવ સન્તિકં, સમ્માતિ. કિંકારણાતિ? ત્વં હિમવન્તસ્સ કેન પુપ્ફિતભાવં જાનાસીતિ? ન જાનામિ, સમ્માતિ. સુદ્ધોદનમહારાજસ્સ પુત્તો સિદ્ધત્થકુમારો દસસહસ્સિલોકધાતું કમ્પેત્વા પટિવિદ્ધસબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણો દસસહસ્સચક્કવાળદેવતાનં મજ્ઝે અનુત્તરં ધમ્મચક્કં પવત્તેસિ. તસ્સ પવત્તિતભાવં ન જાનાસીતિ? ન જાનામિ, સમ્માતિ. ત્વં એત્તકમેવ ઠાનં પુપ્ફિતન્તિ અઞ્ઞાસિ, તસ્સ પન પુરિસસ્સ સક્કારત્થાય સકલદસસહસ્સચક્કવાળં એકમાલાગુળસદિસં અજ્જ જાતં સમ્માતિ. માલા તાવ પુપ્ફન્તુ, તયા સો સત્થા અક્ખીનિ પૂરેત્વા દિટ્ઠોતિ. આમ, સમ્મ, સત્થા ચ મે દિટ્ઠો, ધમ્મો ચ સુતો, અમતઞ્ચ પીતં. અહં ''એતં અમતધમ્મં તમ્પિ જાનાપેસ્સામી''તિ તવ સન્તિકં આગતોસ્મિ, સમ્માતિ. તેસં અઞ્ઞમઞ્ઞં કથેન્તાનંયેવ ઉપાસિકા સિરિસયનતો ઉટ્ઠાય નિસિન્ના તં કથાસલ્લાપં સુત્વા સદ્દે નિમિત્તં ગણ્હિ. ''અયં સદ્દો ઉદ્ધં, ન હેટ્ઠા, અમનુસ્સભાસિતો, નો મનુસ્સભાસિતો''તિ સલ્લક્ખેત્વા ઓહિતસોતા પગ્ગહિતમાનસા હુત્વા નિસીદિ. તતો –

> ''અજ્જ પન્નરસો ઉપોસથો (ઇતિ સાતાગિરો યક્ખો),
> દિબ્બા રત્તિ ઉપટ્ઠિતા;
> અનોમનામં સત્થારં,
> હન્દ પસ્સામ ગોતમ''ન્તિ. (સુ॰ નિ॰ ૧૫૩) –

એવં સાતાગિરેન વુત્તે –

> ''કચ્ચિ મનો સુપણિહિતો (ઇતિ હેમવતો યક્ખો),
> સબ્બભૂતેસુ તાદિનો;
> કચ્ચિ ઇટ્ઠે અનિટ્ઠે ચ,
> સઙ્કપ્પસ્સ વસીકતા''તિ. (સુ॰ નિ॰ ૧૫૪);

એવં હેમવતો સત્થુ કાયસમાચારઞ્ચ આજીવઞ્ચ મનોસમાચારઞ્ચ પુચ્છિ. પુચ્છિતં પુચ્છિતં સાતાગિરો વિસ્સજ્જેસિ. એવં સત્થુ સરીરવણ્ણગુણવણ્ણકથનવસેન હેમવતસુત્તન્તે નિટ્ઠિતે હેમવતો સહાયકસ્સ

ધમ્મદેસનાનુસારેન ઞાણં પેસેત્વા સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ.

અથ, કાળી ઉપાસિકા, પરસ્સ ધમ્મે દેસીયમાને તથાગતં અદિટ્ઠપુબ્બાવ હુત્વા અનુસ્સવપ્પસાદં ઉપ્પાદેત્વા પરસ્સ વડ્ઢિતં ભોજનં ભુઞ્જમાના વિય સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાસિ. સા સબ્બમાતુગામાનં અન્તરે પઠમકસોતાપન્ના સબ્બજેટ્ઠિકા અહોસિ. તસ્સા સહ સોતાપત્તિભાવેન તમેવ રત્તિં ગબ્ભવુટ્ઠાનં જાતં, પટિલદ્ધદારકસ્સ નામગ્ગહણદિવસે સોણોતિ નામં અકાસિ. સા યથારુચિયા કુલગેહે વસિત્વા કુલઘરમેવ અગમાસિ.

તસ્મિં સમયે મહાકચ્ચાનત્થેરો તં નગરં ઉપનિસ્સાય ઉપવત્તે પબ્બતે પટિવસતિ. ઉપાસિકા થેરં ઉપટ્ઠાતિ. થેરો નિબદ્ધં તસ્સા નિવેસનં ગચ્છતિ. સોણદારકોપિ નિબદ્ધં થેરસ્સ સન્તિકે વિચરન્તો વિસ્સાસિકો અહોસિ. સો અપરેન સમયેન થેરસ્સ સન્તિકે પબ્બજિ. થેરો તં ઉપસમ્પાદેતુકામો તીણિ વસ્સાનિ ગણં પરિયેસિત્વા ઉપસમ્પાદેસિ. સો ઉપસમ્પન્નો કમ્મટ્ઠાનં કથાપેત્વા વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા અરહત્તં પત્વા થેરસ્સેવ સન્તિકે સુત્તનિપાતં ઉગ્ગણ્હિત્વા વુત્થવસ્સો પવારેત્વા સત્થારં પસ્સિતુકામો હુત્વા ઉપજ્ઝાયં આપુચ્છિ. થેરો આહ – ''સોણ, તયિ ગતે સત્થા તં એકગન્ધકુટિયં વસાપેત્વા ધમ્મં અજ્ઝેસિસ્સતિ, ત્વં ધમ્મં કથેસ્સસિ. સત્થા તવ ધમ્મકથાય પસીદિત્વા તુય્હં વરં દસ્સતિ. ત્વં વરં ગણ્હન્તો ઇમઞ્ચ ઇમઞ્ચ ગણ્હાહિ, મમ વચનેન દસબલસ્સ પાદે વન્દાહી''તિ. સો ઉપજ્ઝાયેન અનુઞ્ઞાતો માતુઉપાસિકાય ગેહં ગન્ત્વા આરોચેસિ. સાપિ ''સાધુ , તાત, ત્વં દસબલં પસ્સિતું ગચ્છન્તો ઇમં કમ્બલં આહરિત્વા સત્થુ વસનગન્ધકુટિયા ભૂમત્થરણં કત્વા અત્થરાહી''તિ કમ્બલં અદાસિ. સોણત્થેરો તં આદાય સેનાસનં સંસામેત્વા અનુપુબ્બેન સત્થુ વસનટ્ઠાનં ગન્ત્વા દસબલસ્સ બુદ્ધાસને નિસિન્નવેલાયમેવ ઉપસઙ્કમિત્વા અભિવાદેત્વા એકમન્તં અટ્ઠાસિ. સત્થા તેન સદ્ધિં પટિસન્થારં કત્વા આનન્દત્થેરં આમન્તેસિ – ''આનન્દ, ઇમસ્સ ભિક્ખુસ્સ સેનાસનં જાનાહી''તિ. થેરો સત્થુ અધિપ્પાયં ઞત્વા અન્તોગન્ધકુટિયંયેવ ભૂમત્થરણં ઉસ્સારેન્તો વિય અત્થરિ.

અથ ખો ભગવા બહુદેવરત્તિં અજ્ઝોકાસે વીતિનામેત્વા વિહારં પાવિસિ, આયસ્માપિ ખો સોણો બહુદેવરત્તિં અજ્ઝોકાસે વીતિનામેત્વા વિહારં પાવિસિ. સત્થા પચ્છિમયામે સીહસેય્યં કપ્પેત્વા પચ્ચૂસસમયે વુટ્ઠાય નિસીદિત્વા ''એત્તકેન કાલેન સોણસ્સ કાયદરથો પટિપ્પસ્સદ્ધો ભવિસ્સતી''તિ ઞત્વા આયસ્મન્તં સોણં અજ્ઝેસિ – ''પટિભાતુ તં ભિક્ખુ ધમ્મો ભાસિતુ''ન્તિ. સોણત્થેરો મધુરસ્સરેન એકબ્યઞ્જનમ્પિ અવિનાસેન્તો અટ્ઠકવગ્ગિયાનિ સુત્તાનિ (સુ॰ નિ॰ ૭૭૨ આદયો) અભાસિ. કથાપરિયોસાને ભગવા સાધુકારં દત્વા ''સુગ્ગહિતો તે ભિક્ખુ ધમ્મો, મયા દેસિતકાલે ચ અજ્જ ચ એકસદિસાવ દેસના, કિઞ્ચિ ઊનં વા અધિકં વા નત્થી''તિ પસન્નભાવં પકાસેસિ. સોણત્થેરોપિ ''અયં ઓકાસો''તિ સલ્લક્ખેત્વા ઉપજ્ઝાયસ્સ વચનેન દસબલં વન્દિત્વા વિનયધરપઞ્ચમેન ગણેન ઉપસમ્પદં આદિં કત્વા સબ્બે વરે યાચિ, સત્થા અદાસિ. પુન થેરો માતુઉપાસિકાય વચનેન વન્દિત્વા ''અયં, ભન્તે, ઉપાસિકાય તુમ્હાકં વસનગન્ધકુટિયં ભૂમત્થરણત્થં કમ્બલો પહિતો''તિ કમ્બલં દત્વા ઉટ્ઠાયાસના સત્થારં વન્દિત્વા પદક્ખિણં કત્વા પક્કામિ. અયમેત્થ સઙ્ખેપો, વિત્થારતો પન થેરસ્સ પબ્બજ્જં આદિં કત્વા સબ્બં સુત્તે આગતમેવ.

ઇતિ થેરો સત્થુ સન્તિકા અટ્ઠ વરે લભિત્વા ઉપજ્ઝાયસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા સબ્બં તં પવત્તિં આરોચેસિ. પુનદિવસે માતુઉપાસિકાય નિવેસનદ્વારં ગન્ત્વા ભિક્ખાય અટ્ઠાસિ. ઉપાસિકા ''પુત્તો કિર મે દ્વારે ઠિતો''તિ સુત્વા વેગેન આગન્ત્વા અભિવાદેત્વા હત્થતો પત્તં ગહેત્વા અન્તોનિવેસને નિસીદાપેત્વા ભોજનં અદાસિ. અથ નં ભત્તકિચ્ચપરિયોસાને આહ – ''દિટ્ઠો તે, તાત, દસબલો''તિ? આમ ઉપાસિકેતિ. વન્દિતો તે મમ વચનેનાતિ?

આમ વન્દિતો, સોપિ ચ મે કમ્બલો તથાગતસ્સ વસનટ્ઠાને ભૂમત્થરણં કત્વા અત્થતોતિ. કિં, તાત, તયા કિર સત્થુ ધમ્મકથા કથિતા, સત્થારા ચ તે સાધુકારો દિન્નોતિ? તયા કથં ઞાતં ઉપાસિકેતિ? તાત, મય્હં ગેહે અધિવત્થા દેવતા દસબલેન તુય્હં સાધુકારં દિન્નદિવસે ''સકલદસસહસ્સચક્કવાળે દેવતા સાધુકારં અદંસૂ''તિ આહ – તાત, તયા કથિતધમ્મકથં બુદ્ધાનં કથિતનિયામેનેવ મય્હમ્પિ કથેતું પચ્ચાસીસામીતિ. થેરો માતુ કથં સમ્પટિચ્છિ. સા તસ્સ અધિવાસનં વિદિત્વા દ્વારે મણ્ડપં કારેત્વા દસબલસ્સ કથિતનિયામેનેવ અત્તનો ધમ્મકથં કથાપેસીતિ વત્થુ એત્થ સમુટ્ઠિતં. સત્થા અપરભાગે અરિયગણમજ્ઝે નિસિન્નો થેરં કલ્યાણવાક્કરણાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

સીવલિત્થેરવત્થુ

૨૦૭. નવમે **લાભીનં યદિદં સીવલી**તિ ઠપેત્વા તથાગતં લાભીનં ભિક્ખૂનં સીવલિત્થેરો અગ્ગોતિ દસ્સેતિ. તસ્સ પઞ્હકમ્મે અયમનુપુબ્બિકથા – અયમ્પિ અતીતે પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે વુત્તનયેનેવ વિહારં ગન્ત્વા પરિસપરિયન્તે ઠિતો ધમ્મં સુણન્તો સત્થારં એકં ભિક્ખું લાભીનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા ''મયાપિ અનાગતે એવરૂપેન ભવિતું વટ્ટતી''તિ દસબલં નિમન્તેત્વા પુરિમનયેનેવ સત્તાહં મહાદાનં દત્વા ''ભગવા અહમ્પિ ઇમિના અધિકારકમ્મેન અઞ્ઞં સમ્પત્તિં ન પત્થેમિ, અનાગતે પન એકસ્સ બુદ્ધસ્સ સાસને અહમ્પિ તુમ્હેહિ સો એતદગ્ગે ઠપિતભિક્ખુ વિય લાભીનં અગ્ગો ભવેય્ય''ન્તિ પત્થનં અકાસિ. સત્થા અનન્તરાયં દિસ્વા ''અયં તે પત્થના અનાગતે ગોતમસ્સ બુદ્ધસ્સ સાસને સમિજ્ઝિસ્સતી''તિ બ્યાકરિત્વા પક્કામિ.

સોપિ કુલપુત્તો યાવજીવં કુસલં કત્વા દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તો વિપસ્સીબુદ્ધકાલે બન્ધુમતીનગરતો અવિદૂરે એકસ્મિં ગામે પટિસન્ધિં ગણ્હિ. તસ્મિં સમયે બન્ધુમતીનગરવાસિનો રઞ્ઞા સદ્ધિં સાકચ્છિત્વા સાકચ્છિત્વા દસબલસ્સ દાનં દેન્તિ. તે એકદિવસં સબ્બેવ એકતો હુત્વા દાનં દેન્તા ''કિં નુ ખો અમ્હાકં દાનમુખે નત્થી''તિ મધુઞ્ચ ગુળદધિઞ્ચ ન અદ્દસંસુ. તે ''યતો કુતોચિ આહરિસ્સામા''તિ જનપદતો નગરં પવિસનમગ્ગે પુરિસં ઠપેસું. તદા એસ કુલપુત્તો અત્તનો ગામતો ગુળદધિવારકં ગહેત્વા ''કિઞ્ચિદેવ આહરિસ્સામી''તિ નગરં ગચ્છન્તો મુખં ધોવિત્વા ''ધોતહત્થપાદો પવિસિસ્સામી''તિ ફાસુકટ્ઠાનં ઓલોકેન્તો નઙ્ગલસીસમત્તં નિમ્મક્ખિકં દણ્ડકમધું દિસ્વા ''પુઞ્ઞેન મે ઇદં ઉપ્પન્ન''ન્તિ ગહેત્વા નગરં પવિસતિ. નાગરેહિ ઠપિતપુરિસો તં દિસ્વા, ''ભો પુરિસ, કસ્સિમં આહરસી''તિ પુચ્છિ. ન કસ્સચિ સામિ, વિક્કિણિતું પન મે ઇદં આનીતન્તિ. તેન હિ, ભો પુરિસ, ઇમં કહાપણં ગહેત્વા એતં મધુઞ્ચ ગુળદધિઞ્ચ દેહીતિ.

સો ચિન્તેસિ – ''ઇદં ન બહુમૂલં, અયઞ્ચ એકપ્પહારેનેવ બહું દેતિ, વીમંસિતું વટ્ટતી''તિ . તતો નં ''નાહં એકકહાપણેન દેમી''તિ આહ. યદિ એવં, દ્વે ગહેત્વા દેહીતિ. દ્વીહિપિ ન દેમીતિ. એતેનુપાયેન વડ્ઢન્તં વડ્ઢન્તં સહસ્સં પાપુણિ. સો ચિન્તેસિ – ''અતિઅઞ્છિતું ન વટ્ટતિ, હોતુ તાવ, ઇમસ્સ કત્તબ્બકિચ્ચં પુચ્છિસ્સામી''તિ. અથ નં આહ – ''ઇદં ન બહુઅગ્ઘનકં, ત્વઞ્ચ બહું દેસિ, કેન કમ્મેન ઇદં ગણ્હાસી''તિ? ઇધ, ભો, નગરવાસિનો રઞ્ઞા સદ્ધિં પટિવિરુજ્ઝિત્વા વિપસ્સીદસબલસ્સ દાનં દેન્તા ઇદં દ્વયં દાનમુખે અપસ્સન્તા પરિયેસન્તિ. સચે ઇદં દ્વયં ન લભિસ્સન્તિ, નાગરાનં પરાજયો ભવિસ્સતિ. તસ્મા સહસ્સં દત્વા ગણ્હામીતિ. કિં પનેતં નાગરાનમેવ વટ્ટતિ, ન અઞ્ઞેસં દાતું વટ્ટતીતિ? યસ્સ કસ્સચિ દાતું અવારિતમેતન્તિ. અત્થિ પન તે કોચિ નાગરાનં દાને એકદિવસં સહસ્સં દાતાતિ? નત્થિ સમ્માતિ. ઇમેસં પન દ્વિન્નં સહસ્સગ્ઘનકભાવં જાનાસીતિ? આમ જાનામીતિ. તેન હિ

ગચ્છ, નાગરાનં આચિક્ખ – ‘‘એકો પુરિસો ઇમાનિ દ્વે મૂલેન ન દેતિ, સહત્થેનેવ દાતુકામો, તુમ્હે ઇમેસં દ્વિન્નં કારણા નિરુસ્સુક્કા હોથા’’તિ. ત્વં પન મે ઇમસ્મિં દાનમુખે જેટ્ઠકભાવસ્સ કાયસક્ખી હોહીતિ.

સો ગામવાસી પરિબ્બયત્થં ગહિતમાસકેન પઞ્ચકટુકં ગહેત્વા ચુણ્ણં કત્વા દધિતો કઞ્જિયં વાહેત્વા તત્થ મધુપટલં પીળેત્વા પઞ્ચકટુકચુણ્ણેન યોજેત્વા એકસ્મિં પદુમિનિપત્તે પક્ખિપિત્વા તં સંવિદહિત્વા આદાય દસબલસ્સ અવિદૂરે ઠાને નિસીદિ. મહાજનેન આહરિયમાનસ્સ સક્કારસ્સ અન્તરે અત્તનો પત્તવારં ઓલોકયમાનો ઓકાસં ગત્વા સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા ‘‘ભગવા અયં મય્હં દુગ્ગતપણ્ણાકારો, ઇમં મે અનુકમ્પં પટિચ્ચ ગણ્હથા’’તિ. સત્થા તસ્સ અનુકમ્પં પટિચ્ચ ચતુમહારાજદત્તિયેન સેલમયેન પત્તેન તં પટિગ્ગહેત્વા યથા અટ્ઠસટ્ઠિભિક્ખુસતસહસ્સસ્સ દિય્યમાનં ન ખીયતિ, એવં અધિટ્ઠાસિ. સોપિ કુલપુત્તો નિટ્ઠિતભત્તકિચ્ચં ભગવન્તં અભિવાદેત્વા એકમન્તં ઠિતો આહ – ‘‘દિટ્ઠો મે ભગવા અજ્જ બન્ધુમતીનગરવાસિકેહિ તુમ્હાકં સક્કારો આહરિયમાનો, અહમ્પિ ઇમસ્સ કમ્મસ્સ નિસ્સન્દેન નિબ્બત્તનિબ્બત્તભવે લાભગ્ગયસગ્ગપ્પત્તો ભવેય્ય’’ન્તિ. સત્થા ‘‘એવં હોતુ કુલપુત્તા’’તિ વત્વા તસ્સ ચ નગરવાસીનઞ્ચ ભત્તાનુમોદનં કત્વા પક્કામિ.

સોપિ કુલપુત્તો યાવજીવં કુસલં કત્વા દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તો ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે સુપ્પવાસાય રાજધીતાય કુચ્છિસ્મિં પટિસન્ધિં ગણ્હિ. પટિસન્ધિગ્ગહણતો પટ્ઠાય સાયં પાતઞ્ચ પણ્ણાકારસતાનિ પાપુણન્તિ, સુપ્પવાસા સમ્પત્તિં ગચ્છતિ. અથ નં પુઞ્ઞવીમંસનત્થં હત્થેન બીજપચ્છિં કુસાપેન્તિ, એકેકબીજતો સલાકસતમ્પિ સલાકસહસ્સમ્પિ નિગચ્છતિ. એકકરીસખેત્તતો પઞ્ઞાસમ્પિ સટ્ઠિપિ સકટાનિ ઉપ્પજ્જન્તિ. કોટ્ઠપૂરણકાલેપિ કોટ્ઠદ્વારં હત્થેન કુસાપેન્તિ, રાજધીતાય પુઞ્ઞેન ગણ્હન્તાનં ગહિતગહિતટ્ઠાનં પુન પૂરતિ. પરિપુણ્ણભત્તકુમ્ભિતોપિ ‘‘રાજધીતાય પુઞ્ઞ’’ન્તિ વત્વા યસ્સ કસ્સચિ દેન્તાનં યાવ ન ઉક્કડ્ઢન્તિ, ન તાવ ભત્તં ખીયતિ. દારકે કુચ્છિગતેયેવ સત્ત વસ્સાનિ અતિક્કમિંસુ.

ગબ્ભે પન પરિપક્કે સત્તાહં મહાદુક્ખં અનુભોસિ. સા સામિકં આમન્તેત્વા ‘‘પુરે મરણા જીવમાનાવ દાનં દસ્સામી’’તિ સત્થુ સન્તિકં પેસેસિ – ‘‘ગચ્છ ઇમં પવત્તિં સત્થુ આરોચેત્વા સત્થારં નિમન્તેહિ, યઞ્ચ સત્થા વદેતિ, તં સાધુકં ઉપલક્ખેત્વા આગન્ત્વા મય્હં કથેહી’’તિ. સો ગન્ત્વા તસ્સા સાસનં ભગવતો આરોચેસિ. સત્થા ‘‘સુખિની હોતુ સુપ્પવાસા કોલિયધીતા, સુખિની અરોગા અરોગં પુત્તં વિજાયતૂ’’તિ આહ. રાજા તં સુત્વા ભગવન્તં અભિવાદેત્વા અન્તોગામાભિમુખો પાયાસિ. તસ્સ પુરે આગમનાયેવ સુપ્પવાસાય કુચ્છિતો ધમકરણા ઉદકં વિય ગબ્ભો નિક્ખમિ, પરિવારેત્વા નિસિન્નજનો અસ્સુમુખોવ હસિતું આરદ્ધો. હટ્ઠતુટ્ઠો મહાજનો રઞ્ઞો પુત્તસાસનં આરોચેતું અગમાસિ.

રાજા તેસં ઇઙ્ગિતં દિસ્વાવ ‘‘દસબલેન કથિતકથા નિપ્ફન્ના મઞ્ઞે’’તિ ચિન્તેસિ. સો આગન્ત્વા સત્થુ સાસનં રાજધીતાય આરોચેસિ. રાજધીતા ‘‘તયા નિમન્તિતં જીવિતભત્તમેવ મઙ્ગલભત્તં ભવિસ્સતિ, ગચ્છ સત્તાહં દસબલં નિમન્તેહી’’તિ. રાજા તથા અકાસિ. સત્તાહં બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ મહાદાનં પવત્તયિંસુ. દારકો સબ્બેસં ઞાતીનં સન્તત્તચિત્તં નિબ્બાપેન્તો જાતોતિ **સીવલિદારકો**ત્વેવસ્સ નામં અકંસુ. સો સત્ત વસ્સાનિ ગબ્ભે વસિતત્તા જાતકાલતો પટ્ઠાય સબ્બકમ્મક્ખમો અહોસિ. ધમ્મસેનાપતિ સારિપુત્તો સત્તમે દિવસે તેન સદ્ધિં કથાસલ્લાપં અકાસિ. સત્થાપિ ધમ્મપદે ગાથં અભાસિ –

‘‘યોમં પલિપથં દુગ્ગં, સંસારં મોહમચ્ચગા;

तिण्णो पारङ्गतो झायी, अनेजो अकथंकथी;
अनुपादाय निब्बुतो, तमहं ब्रूमि ब्राह्मण''न्ति. (ध॰ प॰ ४१४);

अथ नं थेरो एवमाह – ''किं पन तया एवरूपं दुक्खरासिं अनुभवित्वा पब्बजितुं न वट्टती''ति? लभमानो पब्बजेय्यं, भन्तेति. सुप्पवासा तं दारकं थेरेन सद्धिं कथेन्तं दिस्वा ''किं नु खो मे पुत्तो धम्मसेनापतिना सद्धिं कथेती''ति थेरं उपसङ्कमित्वा पुच्छि – ''मय्हं पुत्तो तुम्हेहि सद्धिं किं कथेति, भदन्ते''ति? अत्तना अनुभूतं गब्भवासदुक्खं कथेत्वा तुम्हेहि अनुञ्ञातो पब्बजिस्सामीति वदतीति. साधु, भन्ते, पब्बाजेथ नन्ति. थेरो तं विहारं नेत्वा तचपञ्चककम्मट्ठानं दत्वा पब्बाजेन्तो, ''सीवलि, न तुय्हं अञ्ञेन ओवादेन कम्मं अत्थि, तया सत्त वस्सानि अनुभूतदुक्खमेव पच्चवेक्खाही''ति. भन्ते, पब्बाजनमेव तुम्हाकं भारो, यं पन मया कातुं सक्का, तमहं जानिस्सामीति. सो पठमकेसवट्टिया ओहारितक्खणेयेव सोतापत्तिफले पतिट्ठासि, दुतियाय ओहारितक्खणे सकदागामिफले, ततियाय अनागामिफले. सब्बेसंयेव पन केसानं ओरोपनञ्च अरहत्तसच्छिकिरिया च अपच्छा अपुरिमा अहोसि. तस्स पब्बजितदिवसतो पट्ठाय भिक्खुसङ्घस्स चत्तारो पच्चया यदिच्छकं उप्पज्जन्ति. एवं एत्थ वत्थु समुट्ठितं.

अपरभागे सत्था सावत्थिं अगमासि. थेरो सत्थारं अभिवादेत्वा, ''भन्ते, मय्हं पुञ्ञं वीमंसिस्सामि, पञ्च मे भिक्खुसतानि देथा''ति आह . गण्ह, सीवलीति. सो पञ्चसते भिक्खू गहेत्वा हिमवन्ताभिमुखं गच्छन्तो अटविमग्गं गच्छति. तस्स पठमं दिट्ठा निग्रोधे अधिवत्था देवता सत्त दिवसानि दानं अदासि. इति सो –

''निग्रोधं पठमं पस्सि, दुतियं पण्डवपब्बतं;
ततियं अचिरवतियं, चतुत्थं वरसागरं.

''पञ्चमं हिमवन्तं सो, छट्ठं छद्दन्तुपागमि;
सत्तमं गन्धमादनं, अट्ठमं अथ रेवत''न्ति.

सब्बट्ठानेसु सत्त सत्त दिवसानेव दानं अदंसु. गन्धमादनपब्बते पन नागदत्तदेवराजा नाम सत्तदिवसेसु एकदिवसं खीरपिण्डपातं अदासि, एकदिवसं सप्पिपिण्डपातं अदासि. भिक्खुसङ्घो आह – ''आवुसो, इमस्स देवरञ्ञो नेव धेनुयो दुय्हमाना पञ्ञायन्ति, न दधिनिम्मथनं, कुतो ते, देवराज, इमं उप्पज्जती''ति? ''भन्ते, कस्सपदसबलस्स काले खीरसलाकभत्तदानस्सेतं फल''न्ति देवराजा आह. अपरभागे सत्था खदिरवनियरेवतस्स पच्चुग्गमनं अट्ठुप्पत्तिं कत्वा थेरं अत्तनो सासने लाभग्गयसग्गप्पत्तानं अग्गट्ठाने ठपेसीति.

वक्कलित्थेरवत्थु

२०८. दसमे **सद्धाधिमुत्तान**न्ति सद्धाय अधिमुत्तानं, बलवसद्धानं भिक्खूनं वक्कलित्थेरो अग्गोति दस्सेति. अञ्ञेसं हि सद्धा वड्ढेतब्बा होति, थेरस्स पन हापेतब्बा जाता. तस्मा सो सद्धाधिमुत्तानं अग्गोति वुत्तो. **वक्कली**ति पनस्स नामं.

तस्स पञ्हकम्मे अयमनुपुब्बिकथा – अयम्पि हि अतीते पदुमुत्तरबुद्धकाले वुत्तनयेनेव विहारं गन्त्वा परिसपरियन्ते ठितो धम्मं सुणन्तो सत्थारं एकं भिक्खुं सद्धाधिमुत्तानं अग्गट्ठाने ठपेन्तं दिस्वा ''मयापि

અનાગતે એવરૂપેન ભવિતું વટ્ટતી''તિ વુત્તનયેનેવ સત્થારં નિમન્તેત્વા સત્તાહં મહાદાનં દત્વા દસબલં વન્દિત્વા, ''ભન્તે, અહમ્પિ ઇમિના અધિકારકમ્મેન તુમ્હેહિ સદ્ધાધિમુત્તાનં એતદગ્ગે ઠપિતભિક્ખુ વિય અનાગતે એકસ્સ બુદ્ધસ્સ સાસને સદ્ધાધિમુત્તાનં અગ્ગો ભવેય્ય''ન્તિ પત્થનં અકાસિ. સત્થા તસ્સ અનન્તરાયં દિસ્વા બ્યાકરિત્વા પક્કામિ.

સોપિ યાવજીવં કુસલં કત્વા દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તો અમ્હાકં સત્થુકાલે સાવત્થિયં બ્રાહ્મણકુલે પટિસન્ધિં ગણ્હિ, વક્કલીતિસ્સ નામં અકંસુ. સો વુદ્ધિપ્પત્તો તયો વેદે ઉગ્ગણ્હિત્વા દસબલં ભિક્ખુસઙ્ઘપરિવુતં સાવત્થિયં ચરન્તં દિસ્વા સત્થુ સરીરસમ્પત્તિં ઓલોકેન્તો સરીરસમ્પત્તિદસ્સનેન અતિત્તો દસબલેન સદ્ધિંયેવ વિચરતિ. વિહારં ગચ્છન્તેન સદ્ધિં વિહારં ગન્ત્વા સરીરનિપ્ફત્તિં ઓલોકેન્તોવ તિટ્ઠતિ. ધમ્મસભાયં નિસીદિત્વા ધમ્મં કથેન્તસ્સ સમ્મુખટ્ઠાને ઠિતો ધમ્મં સુણાતિ. સો સદ્ધં પટિલભિત્વા ''અગારમજ્ઝે વસન્તો નિબદ્ધં દસબલસ્સ દસ્સનં ન લભિસ્સામી''તિ પબ્બજ્જં યાચિત્વા સત્થુ સન્તિકે પબ્બજિ.

તતો પટ્ઠાય ઠપેત્વા આહારકરણવેલં અવસેસકાલે યત્થ ઠિતેન સક્કા દસબલં પસ્સિતું, તત્થ ઠિતો યોનિસોમનસિકારં પહાય દસબલં ઓલોકેન્તોવ વિહરતિ. સત્થા તસ્સ ઞાણપરિપાકં આગમેન્તો દીઘમ્પિ અદ્ધાનં તસ્મિં રૂપદસ્સનવસેનેવ વિચરન્તે કિઞ્ચિ અવત્વા ''ઇદાનિસ્સ ઞાણં પરિપાકગતં, સક્કા એતં બોધેતુ''ન્તિ ઞત્વા એવમાહ – ''કિં તે, વક્કલિ, ઇમિના પૂતિકાયેન દિટ્ઠેન, યો ખો, વક્કલિ, ધમ્મં પસ્સતિ, સો મં પસ્સતિ. યો મં પસ્સતિ, સો ધમ્મં પસ્સતિ. ધમ્મઞ્હિ, વક્કલિ , પસ્સન્તો મં પસ્સતિ, મં પસ્સન્તો ધમ્મં પસ્સતી''તિ.

સત્થરિ એવં ઓવદન્તેપિ થેરો દસબલસ્સ દસ્સનં પહાય નેવ અઞ્ઞત્થ ગન્તું સક્કોતિ. તતો સત્થા ''નાયં ભિક્ખુ સંવેગં અલભિત્વા બુજ્ઝિસ્સતી''તિ ઉપકટ્ઠાય વસ્સૂપનાયિકાય રાજગહં ગન્ત્વા વસ્સૂપનાયિકદિવસે ''અપેહિ, વક્કલી''તિ થેરં પણામેતિ. બુદ્ધા ચ નામ આદેય્યવચના હોન્તિ, તસ્મા થેરો સત્થારં પટિપ્ફરિત્વા ઠાતું અસક્કોન્તો તેમાસં દસબલસ્સ સમ્મુખે આગન્તું અવિસહન્તો ''કિં દાનિ સક્કા કાતું, તથાગતેનમ્હિ પણામિતો, સમ્મુખીભાવં ન લભામિ, કિં મય્હં જીવિતેના''તિ ગિજ્ઝકૂટપબ્બતે પપાતટ્ઠાનં અભિરુહિ. સત્થા તસ્સ કિલમનભાવં ઞત્વા ''અયં ભિક્ખુ મમ સન્તિકા અસ્સાસં અલભન્તો મગ્ગફલાનં ઉપનિસ્સયં નાસેય્યા''તિ અત્તાનં દસ્સેતું ઓભાસં વિસ્સજ્જેસિ. અથસ્સ સત્થુ દિટ્ઠકાલતો પટ્ઠાય એવ મહન્તં સોકસલ્લં પહીનં. સત્થા સુક્ખતળાકે ઓઘં આહરન્તો વિય વક્કલિત્થેરસ્સ બલવપીતિસોમનસ્સં ઉપ્પાદેતું ધમ્મપદે ઇમં ગાથમાહ –

> ''પામોજ્જબહુલો ભિક્ખુ, પસન્નો બુદ્ધસાસને;
> અધિગચ્છે પદં સન્તં, સઙ્ખારૂપસમં સુખ''ન્તિ. (ધ॰ પ॰ ૩૮૧);

વક્કલિત્થેરસ્સ ચ ''એહિ, વક્કલી''તિ હત્થં પસારેસિ. થેરો ''દસબલો મે દિટ્ઠો, એહીતિ અવ્હાયનમ્પિ લદ્ધ''ન્તિ બલવપીતિં ઉપ્પાદેત્વા ''કુતો ગચ્છામી''તિ અત્તનો ગમનભાવં અજાનિત્વાવ દસબલસ્સ સમ્મુખે આકાસે પક્ખન્દિત્વા પઠમપાદેન પબ્બતે ઠિતોયેવ સત્થારા વુત્તગાથં આવજ્જેન્તો આકાસેયેવ પીતિં વિક્ખમ્ભેત્વા સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પત્વા તથાગતં વન્દમાનોવ ઓતરિ. અપરભાગે સત્થા અરિયગણમજ્ઝે નિસિન્નો થેરં સદ્ધાધિમુત્તાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

દુતિયવગ્ગવણ્ણના.

(૧૪) ૩. તતિયએતદગ્ગવગ્ગો

૨૦૯. તતિયવગ્ગસ્સ પઠમે **સિક્ખાકામાન**ન્તિ તિસ્સો સિક્ખા કામયમાનાનં સમ્પિયાયિત્વા સિક્ખન્તાનન્તિ અત્થો. **રાહુલો**તિ અત્તનો પુત્તં રાહુલત્થેરં દસ્સેતિ. થેરો કિર પબ્બજિતદિવસતો પટ્ઠાય પાતોવ ઉટ્ઠહન્તો હત્થપૂરં વાલિકં ઉક્ખિપિત્વા ''અહો વતાહં અજ્જ દસબલસ્સ ચેવ આચરિયુપજ્ઝાયાનઞ્ચ સન્તિકા એત્તકં ઓવાદઞ્ચેવ અનુસાસનિઞ્ચ લભેય્ય''ન્તિ પત્થેતિ. તસ્મા સિક્ખાકામાનં અગ્ગો નામ જાતોતિ.

૨૧૦. દુતિયે **સદ્ધાપબ્બજિતાન**ન્તિ સદ્ધાય પબ્બજિતાનં. **રટ્ઠપાલો**તિ રટ્ઠં પાલેતું સમત્થો, ભિન્નં વા રટ્ઠં સન્ધારેતું સમત્થે કુલે જાતોતિપિ રટ્ઠપાલોતિ સઙ્ખં ગતો. સો હિ સત્થુ ધમ્મદેસનં સુત્વા પટિલદ્ધસદ્ધો ચુદ્દસભત્તચ્છેદે કત્વા માતાપિતરો પબ્બજ્જં અનુજાનાપેત્વા પબ્બજિતો. તસ્મા સદ્ધાપબ્બજિતાનં અગ્ગો નામ જાતો.

રાહુલ-રટ્ઠપાલત્થેરવત્થુ

ઇમેસં પન ઉભિન્નમ્પિ થેરાનં પઞ્હકમ્મે અયમનુપુબ્બિકથા – એતે કિર દ્વેપિ અતીતે પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે હંસવતીનગરે ગહપતિમહાસાલકુલે નિબ્બત્તિંસુ. તેસં દહરકાલે નામં વા ગોત્તં વા ન કથિયતિ. વયપ્પત્તા પન ઘરાવાસે પતિટ્ઠાય અત્તનો અત્તનો પિતુ અચ્ચયેન ઉભોપિ અત્તનો અત્તનો રતનકોટ્ઠાગારકમ્મિકે પક્કોસાપેત્વા અપરિમાણં ધનં દિસ્વા – ''ઇમં એત્તકં ધનરાસિં અય્યકપય્યકાદયો અત્તના સદ્ધિં ગહેત્વા ગન્તું નાસક્ખિંસુ, અમ્હેહિ દાનિ યેન કેનચિ ઉપાયેન ઇમં ધનં ગહેત્વા ગન્તું વટ્ટતી''તિ તે ઉભોપિ જના ચતૂસુ ઠાનેસુ કપણદ્ધિકાદીનં મહાદાનં દાતું આરદ્ધા. એકો અત્તનો દાનગ્ગે આગતાગતજનં પુચ્છિત્વા યાગુખજ્જકાદીસુ યસ્સ યં પટિભાતિ, તસ્સ તં અદાસિ, તસ્સ તેનેવ કારણેન આગતપાકોતિ નામં જાતં. ઇતરો અપુચ્છિત્વાવ ગહિતગહિતભાજનં પૂરેત્વા પૂરેત્વા દેતિ, તસ્સપિ તેનેવ કારણેન અનગ્ગપાકોતિ નામં જાતં, અપ્પમાણપાકોતિ અત્થો.

તે ઉભોપિ એકદિવસં પાતોવ મુખધોવનત્થં બહિગામં અગમંસુ. તસ્મિં સમયે હિમવન્તતો દ્વે મહિદ્ધિકા તાપસા ભિક્ખાચારત્થાય આકાસેન આગન્ત્વા તેસં સહાયકાનં અવિદૂરે ઓતરિત્વા ''મા નો એતે પસ્સિંસૂ''તિ એકપસ્સે અટ્ઠંસુ. તે ઉભોપિ જના તેસં લાબુભાજનાદિપરિક્ખારં સંવિધાય અન્તોગામં સન્ધાય ભિક્ખાય ગતાનં સન્તિકં આગમ્મ વન્દિંસુ. અથ ને તાપસા ''કાય વેલાય આગતત્થ મહાપુઞ્ઞા''તિ આહંસુ. તે ''અધુનાવ, ભન્તે''તિ વત્વા તેસં હત્થતો લાબુભાજનં ગહેત્વા અત્તનો અત્તનો ગેહં નેત્વા ભત્તકિચ્ચપરિયોસાને નિબદ્ધં ભિક્ખાગહણત્થં પટિઞ્ઞં ગણ્હિંસુ.

તેસુ એકો તાપસો સપરિળાહકાયધાતુકો હોતિ. સો અત્તનો આનુભાવેન મહાસમુદ્દઉદકં દ્વેધા કત્વા પથવિન્ધરનાગરાજસ્સ ભવનં ગન્ત્વા દિવાવિહારં નિસીદતિ. સો ઉતુસપ્પાયં ગહેત્વા પચ્ચાગન્ત્વા અત્તનો ઉપટ્ઠાકસ્સ ગેહે ભત્તાનુમોદનં કરોન્તો ''પથવિન્ધરનાગભવનં વિય હોતૂ''તિ વદતિ. અથ નં એકદિવસં ઉપટ્ઠાકો પુચ્છિ – ''ભન્તે, તુમ્હે અનુમોદનં કરોન્તા 'પથવિન્ધરનાગભવનં વિય હોતૂ'તિ વદથ, મયમસ્સ અત્થં ન

જાનામ, કિં વુત્તં હોતિ ઇદં, ભન્તે''તિ? આમ, કુટુમ્બિય અહં ''તુમ્હાકં સમ્પત્તિ પથવિન્ધરનાગરાજસમ્પત્તિસદિસા હોતૂ''તિ વદામીતિ. કુટુમ્બિકો તતો પટ્ઠાય પથવિન્ધરનાગરાજભવને ચિત્તં ઠપેસિ.

ઇતરો તાપસો તાવતિંસભવનં ગન્ત્વા સુઞ્ઞે સેરિસકવિમાને દિવાવિહારં કરોતિ. સો આગચ્છન્તો ગચ્છન્તો ચ સક્કસ્સ દેવરાજસ્સ સમ્પત્તિં દિસ્વા અત્તનો ઉપટ્ઠાકસ્સ અનુમોદનં કરોન્તો ''સક્કવિમાનં વિય હોતૂ''તિ વદતિ. અથ નં સોપિ કુટુમ્બિયો ઇતરો સહાયકો તં તાપસં વિય પુચ્છિ. સો તસ્સ વચનં સુત્વા સક્કભવને ચિત્તં ઠપેસિ. તે ઉભોપિ પત્થિતટ્ઠાનેસુયેવ નિબ્બત્તા.

પથવિન્ધરભવને નિબ્બત્તો પથવિન્ધરનાગરાજા નામ જાતો. સો નિબ્બત્તક્ખણે અત્તનો અત્તભાવં દિસ્વા ''અમનાપસ્સ વત મે ઠાનસ્સ કુલુપકતાપસો વણ્ણં કથેસિ, ઉરેન પરિસક્કિત્વા વિચરણટ્ઠાનમેતં, નૂન સો અઞ્ઞં ઠાનં ન જાનાતી''તિ વિપ્પટિસારી અહોસિ. અથસ્સ તંખણેયેવ અલઙ્કતપટિયત્તાનિ નાગનાટકાનિ સબ્બદિસાસુ તૂરિયાનિ પગ્ગણ્હિંસુ. સો તસ્મિંયેવ ખણે તં અત્તભાવં વિજહિત્વા માણવકવણ્ણી અહોસિ. અન્વદ્ધમાસઞ્ચ ચત્તારો મહારાજાનો સક્કસ્સ ઉપટ્ઠાનં ગચ્છન્તિ. તસ્મા સોપિ વિરૂપક્ખેન નાગરઞ્ઞા સદ્ધિં સક્કસ્સ ઉપટ્ઠાનં ગતો. સક્કો તં દૂરતોવ આગચ્છન્તં દિસ્વા સઞ્જાનિ. અથ નં સમીપે આગન્ત્વા ઠિતકાલે ''કહં નિબ્બત્તોસિ સમ્મા''તિ પુચ્છિ. મા કથેસિ, મહારાજ, ઉરેન પરિસક્કનટ્ઠાને નિબ્બત્તોમ્હિ, તુમ્હે પન કલ્યાણમિત્તં લભિત્થાતિ. સમ્મ, ત્વં ''અટ્ઠાને નિબ્બત્તોમ્હી''તિ મા વિતક્કયિ , પદુમુત્તરદસબલો લોકે નિબ્બત્તો, તસ્સ અધિકારકમ્મં કત્વા ઇમંયેવ ઠાનં પત્થેહિ, ઉભો સુખં વસિસ્સામાતિ. સો ''એવં, દેવ, કરિસ્સામી''તિ ગન્ત્વા પદુમુત્તરદસબલં નિમન્તેત્વા અત્તનો નાગભવને નાગપરિસાય સદ્ધિં સબ્બરત્તિં સક્કારસમ્માનં સજ્જેસિ.

સત્થા પુનદિવસે ઉટ્ઠિતે અરુણે અત્તનો ઉપટ્ઠાકં સુમનત્થેરં આમન્તેસિ – ''સુમન, અજ્જ તથાગતો દૂરં ભિક્ખાચારં ગમિસ્સતિ, મા પુથુજ્જનભિક્ખૂ આગચ્છન્તુ, તેપિટકા પટિસમ્ભિદાપ્પત્તા છળભિઞ્ઞાવ આગચ્છન્તૂ''તિ. થેરો સત્થુ વચનં સુત્વા સબ્બેસં આરોચેસિ. સત્થારા સદ્ધિં સતસહસ્સા ભિક્ખૂ આકાસં પક્ખન્દિંસુ. પથવિન્ધરો નાગપરિસાય સદ્ધિં દસબલસ્સ પચ્ચુગ્ગમનં આગતો સત્થારં પરિવારેત્વા સમુદ્દમત્થકે મણિવણ્ણા ઊમિયો મદ્દમાનં ભિક્ખુસઙ્ઘં ઓલોકેત્વા આદિતો સત્થારં, પરિયોસાને સઙ્ઘનવકં તથાગતસ્સ પુત્તં ઉપરેવતસામણેરં નામ ઓલોકેન્તો ''અનચ્છરિયો સેસસાવકાનં એવરૂપો ઇદ્ધાનુભાવો, ઇમસ્સ પન તરુણબાલદારકસ્સ એવરૂપો ઇદ્ધાનુભાવો અતિવિય અચ્છરિયો''તિ પીતિપામોજ્જં ઉપ્પાદેસિ.

અથસ્સ ભવને દસબલે નિસિન્ને સેસભિક્ખૂસુ કોટિતો પટ્ઠાય નિસીદન્તેસુ સત્થુ સમ્મુખટ્ઠાનેયેવ ઉપરેવતસામણેરસ્સ આસનં પાપુણિ. નાગરાજા યાગું દેન્તોપિ ખજ્જકં દેન્તોપિ સકિં દસબલં ઓલોકેતિ, સકિં ઉપરેવતસામણેરં. તસ્સ કિર સરીરે સત્થુ સરીરે વિય દ્વત્તિંસ મહાપુરિસલક્ખણાનિ પઞ્ઞાયન્તિ. તતો નાગરાજા ''અયં સામણેરો બુદ્ધાનં સદિસો પઞ્ઞાયતિ, કિં નુ ખો હોતી''તિ અવિદૂરે નિસિન્નં અઞ્ઞતરં ભિક્ખું પુચ્છિ – ''અયં, ભન્તે, સામણેરો દસબલસ્સ કિં હોતી''તિ? પુત્તો, મહારાજાતિ. સો ચિન્તેસિ – ''મહા વતાયં ભિક્ખુ, એવરૂપસ્સ સોભગ્ગપ્પત્તસ્સ તથાગતસ્સ પુત્તભાવં લભિ. સરીરમ્પિસ્સ એકદેસેન બુદ્ધાનં સરીરસદિસં પઞ્ઞાયતિ, મયાપિ અનાગતે એવરૂપેન ભવિતું વટ્ટતી''તિ સત્તાહં મહાદાનં દત્વા, ''ભન્તે, અહં ઇમસ્સ અધિકારકમ્મસ્સાનુભાવેન અયં ઉપરેવતો વિય અનાગતે એકસ્સ બુદ્ધસ્સ પુત્તો ભવેય્ય''ન્તિ પત્થનં અકાસિ. સત્થા અનન્તરાયં દિસ્વા ''અનાગતે ગોતમબુદ્ધસ્સ પુત્તો ભવિસ્સસી''તિ બ્યાકરિત્વા પક્કામિ.

પથવિન્ધરોપિ પુન અદ્ધમાસે સમ્પત્તે વિરૂપક્ખેન સદ્ધિં સક્કસ્સ ઉપટ્ઠાનં ગતો. અથ નં સમીપે ઠિતં સક્કો પુચ્છિ – ''પત્થિતો તે, સમ્મ, અયં દેવલોકો''તિ? ન પત્થિતો મહારાજાતિ. કિં દોસં અદ્દસાતિ? દોસો નત્થિ, મહારાજ, અહં પન દસબલસ્સ પુત્તં ઉપરેવતસામણેરં પસ્સિં. તસ્સ મે દિટ્ઠકાલતો પટ્ઠાય અઞ્ઞત્થ ચિત્તં ન નમિ, સ્વાહં ''અનાગતે એકસ્સ બુદ્ધસ્સ એવરૂપો પુત્તો ભવેય્ય''ન્તિ પત્થનં અકાસિં. ત્વમ્પિ, મહારાજ, એકં પત્થનં કરોહિ, તે મયં નિબ્બત્તટ્ઠાને ન વિના ભવિસ્સામાતિ. સક્કો તસ્સ વચનં સમ્પટિચ્છિત્વા એકં મહાનુભાવં ભિક્ખું દિસ્વા ''કતરકુલા નુ ખો નિક્ખમિત્વા અયં કુલપુત્તો પબ્બજિતો''તિ આવજ્જેન્તો ''અયં ભિન્નં રટ્ઠં સન્ધારેતું સમત્થસ્સ કુલસ્સ પુત્તો હુત્વા ચુદ્દસ ભત્તચ્છેદે કત્વા માતાપિતરો પબ્બજ્જં અનુજાનાપેત્વા પબ્બજિતો''તિ અઞ્ઞાસિ. ઞત્વા ચ પન અજાનન્તો વિય દસબલં પુચ્છિત્વા સત્તાહં મહાસક્કારં કત્વા, ''ભન્તે, અહં ઇમસ્સ કલ્યાણકમ્મસ્સ નિસ્સન્દેન તુમ્હાકં સાસને અયં કુલપુત્તો વિય અનાગતે એકસ્સ બુદ્ધસ્સ સાસને સદ્ધાપબ્બજિતાનં અગ્ગો ભવેય્ય''ન્તિ પત્થનં અકાસિ. સત્થા અનન્તરાયં દિસ્વા ''ત્વં, મહારાજ, અનાગતે ગોતમસ્સ બુદ્ધસ્સ સાસને સદ્ધાપબ્બજિતાનં અગ્ગો ભવિસ્સસી''તિ બ્યાકરિત્વા પક્કામિ. સક્કોપિ અત્તનો દેવપુરમેવ ગતો.

તે ઉભોપિ નિબ્બત્તટ્ઠાનતો ચવિત્વા દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તા અનેકસહસ્સકપ્પે અતિક્કમિંસુ. ઇતો પન દ્વાનવુતિકપ્પમત્થકે ફુસ્સો નામ બુદ્ધો લોકે ઉદપાદિ. તસ્સ પિતા મહિન્દો નામ રાજા અહોસિ, વેમાતિકા તયો કનિટ્ઠભાતરો. રાજા દિવસે દિવસે ''મય્હંયેવ બુદ્ધો મય્હં ધમ્મો મય્હં સઙ્ઘો''તિ મમાયન્તો સયમેવ દસબલં નિબદ્ધં ભોજનં ભોજેતિ.

અથસ્સ એકદિવસં પચ્ચન્તો કુપિતો. સો પુત્તે આમન્તેસિ – ''તાતા, પચ્ચન્તો કુપિતો , તુમ્હેહિ વા મયા વા ગન્તબ્બં. યદિ અહં ગચ્છામિ, તુમ્હેહિ ઇમિના નિયામેન દસબલો પરિચરિતબ્બો''તિ. તે તયોપિ એકપ્પહારેનેવ આહંસુ – ''તાત, તુમ્હાકં ગમનકિચ્ચં નત્થિ, મયં ચોરે વિધમિસ્સામા''તિ પિતરં વન્દિત્વા પચ્ચન્તં ગન્ત્વા ચોરે વિધમિત્વા વિજિતસઙ્ગામા હુત્વા નિવત્તિંસુ. તે અન્તરામગ્ગે પાદમૂલિકેહિ સદ્ધિં મન્તયિંસુ – ''તાતા, અમ્હાકં ગતક્ખણેયેવ પિતા વરં દસ્સતિ, કતરં વરં ગણ્હામા''તિ? અય્યા, તુમ્હાકં પિતુ અચ્ચયેન દુલ્લભં નામ નત્થિ, તુમ્હાકં પન જેટ્ઠભાતિકં ફુસ્સબુદ્ધં પટિજગ્ગનવરં ગણ્હથા''તિ આહંસુ. તે ''કલ્યાણં તુમ્હેહિ વુત્ત''ન્તિ સબ્બેપિ એકચિત્તા હુત્વા ગન્ત્વા પિતરં અદ્દસંસુ. તદા પિતા તેસં પસીદિત્વા વરં અદાસિ. તે ''તેમાસં તથાગતં પટિજગ્ગિસ્સામા''તિ વરં યાચિંસુ. રાજા ''અયં દાતું ન સક્કા, અઞ્ઞં વરં ગણ્હથા''તિ આહ. તાત, અમ્હાકં અઞ્ઞેન વરેન કિચ્ચં નત્થિ, સચે તુમ્હે દાતુકામા, એતંયેવ નો વરં દેથાતિ. રાજા તેસુ પુનપ્પુનં કથેન્તેસુ અત્તના પટિઞ્ઞાતત્તા ''ન સક્કા ન દાતુ''ન્તિ ચિન્તેત્વા આહ – ''તાતા, અહં તુમ્હાકં વરં દેમિ, અપિચ ખો પન બુદ્ધા નામ દુરાસદા હોન્તિ સીહા વિય એકચરા, દસબલં પટિજગ્ગન્તા અપ્પમત્તા ભવેય્યાથા''તિ.

તે ચિન્તયિંસુ – ''અમ્હેહિ તથાગતં પટિજગ્ગન્તેહિ અનુચ્છવિકં કત્વા પટિજગ્ગિતું વટ્ટતી''તિ સબ્બેપિ એકચિત્તા હુત્વા દસસીલાનિ સમાદાય નિરામગન્ધા હુત્વા સત્થુ દાનગ્ગપરિવહનકે તયો પુરિસે ઠપયિંસુ. તેસુ એકો ધનધઞ્ઞુપ્પાદકો અહોસિ, એકો માપકો, એકો દાનસંવિધાયકો. તેસુ ધનધઞ્ઞુપ્પાદકો પચ્ચુપ્પન્ને બિમ્બિસારો મહારાજા જાતો, માપકો વિસાખો ઉપાસકો, દાનસંવિધાયકો રટ્ઠપાલત્થેરોતિ. સો તત્થ યાવજીવં કુસલં કત્વા દેવપુરે નિબ્બત્તો. અયં પન રાહુલત્થેરો નામ કસ્સપદસબલસ્સ કાલે કિકિસ્સ કાસિરઞ્ઞો જેટ્ઠપુત્તો હુત્વા નિબ્બત્તિ, પથવિન્ધરકુમારોતિસ્સ નામં અકંસુ. તસ્સ સત્ત ભગિનિયો અહેસું. તા દસબલસ્સ સત્ત પરિવેણાનિ કારયિંસુ. પથવિન્ધરો ઓપરજ્જં લભિ. સો તા ભગિનિયો આહ – ''તુમ્હેહિ કારિતપરિવેણેસુ મય્હમ્પિ એકં દેથા''તિ. ભાતિક, તુમ્હે ઉપરાજટ્ઠાને ઠિતા, તુમ્હેહિ નામ અમ્હાકં દાતબ્બં, તુમ્હે અઞ્ઞં પરિવેણં કરોથાતિ. સો

તાસં વચનં સુત્વા પઞ્ચ વિહારસતાનિ કારેસિ. પઞ્ચ પરિવેણસતાનીતિપિ વદન્તિ. સો તત્થ યાવજીવં કુસલં કત્વા દેવપુરે નિબ્બત્તિ. ઇમસ્મિં પન બુદ્ધુપ્પાદે પથવિન્ધરકુમારો અમ્હાકં બોધિસત્તસ્સ અગ્ગમહેસિયા કુચ્છિસ્મિં પટિસન્ધિં ગણ્હિ, તસ્સ સહાયકો કુરુરટ્ઠે થુલ્લકોટ્ઠિતનિગમે રટ્ઠપાલસેટ્ઠિગેહે નિબ્બત્તિ.

અથ અમ્હાકં દસબલો અભિસમ્બોધિં પત્વા પવત્તિતવરધમ્મચક્કો અનુપુબ્બેન કપિલવત્થું આગન્ત્વા રાહુલકુમારં પબ્બાજેસિ. તસ્સ પબ્બજ્જાવિધાનં પાળિયં (મહાવ॰ ૧૦૫) આગતમેવ. એવં પબ્બજિતસ્સ પનસ્સ સત્થા અભિણ્હઓવાદવસેન રાહુલોવાદસુત્તં અભાસિ. રાહુલોપિ પાતોવ વુટ્ઠાય હત્થેન વાલુકં ઉક્ખિપિત્વા ''દસબલસ્સ ચેવ આચરિયુપજ્ઝાયાનઞ્ચ સન્તિકા અજ્જ એત્તકં ઓવાદં લભેય્ય''ન્તિ વદતિ. ભિક્ખુસઙ્ઘમજ્ઝે કથા ઉદપાદિ ''ઓવાદક્ખમો વત રાહુલસામણેરો પિતુ અનુચ્છવિકો પુત્તો''તિ. સત્થા ભિક્ખૂનં ચિત્તાચારં ઞત્વા ''મયિ ગતે એકા ધમ્મદેસના ચ વડ્ઢિસ્સતિ, રાહુલસ્સ ચ ગુણો પાકટો ભવિસ્સતી''તિ ગન્ત્વા ધમ્મસભાયં બુદ્ધાસાને નિસિન્નો ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ''કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના''તિ. રાહુલસામણેરસ્સ ઓવાદક્ખમભાવં કથેમ ભગવાતિ. સત્થા ઇમસ્મિં ઠાને ઠત્વા રાહુલસ્સ ગુણદીપનત્થં મિગજાતકં આહરિત્વા કથેસિ –

''મિગં તિપલ્લત્થમનેકમાયં,
અટ્ઠક્ખુરં અડ્ઢરત્તા પપાયિં;
એકેન સોતેન છમા'સ્સસન્તો,
છહિ કલાહિતિભોતિ ભાગિનેય્યો''તિ. (જા॰ ૧.૧.૧૬);

અથસ્સ સત્તવસ્સિકસામણેરકાલે ''મા હેવ ખો રાહુલો દહરભાવેન કીળનત્થાયપિ સમ્પજાનમુસા ભાસેય્યા''તિ અમ્બલટ્ઠિયરાહુલોવાદં (મ॰ નિ॰ ૨.૧૦૭ આદયો) દેસેસિ. અટ્ઠારસવસ્સિકસામણેરકાલે તથાગતસ્સ પચ્છતો પિણ્ડાય પવિસન્તસ્સ સત્થુ ચેવ અત્તનો ચ રૂપસમ્પત્તિં દિસ્વા ગેહસિતં વિતક્કં વિતક્કેન્તસ્સ ''યંકિઞ્ચિ, રાહુલ, રૂપ''ન્તિઆદિના નયેન મહારાહુલોવાદસુત્તન્તં (મ॰ નિ॰ ૨.૧૧૩) કથેસિ. સંયુત્તકે (સં॰ નિ॰ ૪.૧૨૧) પન રાહુલોવાદોપિ અઙ્ગુત્તરે (અ॰ નિ॰ ૪.૧૭૭) રાહુલોવાદોપિ થેરસ્સ વિપસ્સનાચારોયેવ. અથસ્સ સત્થા ઞાણપરિપાકં ઞત્વા અવસ્સિકભિક્ખુકાલે અન્ધવને નિસિન્નો ચૂળરાહુલોવાદં (મ॰ નિ॰ ૩.૪૧૬ આદયો) કથેસિ. દેસનાપરિયોસાને રાહુલત્થેરો કોટિસતસહસ્સદેવતાહિ સદ્ધિં અરહત્તં પાપુણિ, સોતાપન્નસકદાગામિઅનાગામિદેવતાનં ગણના નત્થિ. અથ સત્થા અપરભાગે અરિયસઙ્ઘમજ્ઝે નિસિન્નો થેરં ઇમસ્મિં સાસને સિક્ખાકામાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસિ.

સત્થરિ પન કુરુરટ્ઠે ચારિકાય નિક્ખમિત્વા થુલ્લકોટ્ઠિતં અનુપ્પત્તે રટ્ઠપાલો કુલપુત્તો સત્થુ ધમ્મદેસનં સુત્વા પટિલદ્ધસદ્ધો માતાપિતરો અનુજાનાપેત્વા દસબલં ઉપસઙ્કમિત્વા સત્થુ આણત્તિયા અઞ્ઞતરસ્સ થેરસ્સ સન્તિકે પબ્બજિ. તસ્સ પબ્બજિતદિવસતો પટ્ઠાય સેટ્ઠિગહપતિ ભિક્ખૂ અત્તનો નિવેસનદ્વારેન ગચ્છન્તે દિસ્વા ''કિં તુમ્હાકં ઇમસ્મિં ગેહે કમ્મં, એકોવ પુત્તકો અહોસિ, તં ગણ્હિત્વા ગતત્થ, ઇદાનિ કિં કરિસ્સથા''તિ અક્કોસતિ પરિભાસતિ. સત્થા અદ્ધમાસં થુલ્લકોટ્ઠિતે વસિત્વા પુન સાવત્થિમેવ અગમાસિ. તત્થાયસ્મા રટ્ઠપાલો યોનિસો મનસિકરોન્તો કમ્મં કત્વા વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા અરહત્તં પાપુણિ. સો સત્થારં અનુજાનાપેત્વા માતાપિતરો દસ્સનત્થં થુલ્લકોટ્ઠિતં ગન્ત્વા તત્થ સપદાનં પિણ્ડાય ચરન્તો પિતુ નિવેસને આભિદોસિકં કુમ્માસં લભિત્વા તં અમતં વિય પરિભુઞ્જન્તો પિતરા નિમન્તિતો અધિવાસેત્વા દુતિયદિવસે પિતુ નિવેસને પિણ્ડપાતં પરિભુઞ્જિત્વા અલઙ્કતપટિયત્તે ઇત્થિજને

અસુભસઞ્ઞં ઉપ્પાદેત્વા ઠિતકોવ ધમ્મં દેસેત્વા જિયા મુત્તો વિય નારાચો આકાસં ઉપ્પતિત્વા કોરબ્યરઞ્ઞો મિગચીરં ગન્ત્વા મઙ્ગલસિલાપટ્ટે નિસિન્નો દસ્સનત્થાય આગતસ્સ રઞ્ઞો ચતુપારિજુઞ્ઞપટિમણ્ડિતં ધમ્મં (મ॰ નિ॰ ૨.૩૦૪) દેસેત્વા અનુપુબ્બેન ચારિકં ચરમાનો પુન સત્થુ સન્તિકંયેવ આગતો. એવમેતં વત્થુ સમુટ્ઠિતં. અથ સત્થા અપરભાગે અરિયગણમજ્ઝે નિસિન્નો થેરં ઇમસ્મિં સાસને સદ્ધાપબ્બજિતાનં કુલપુત્તાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

કુણ્ડધાનત્થેરવત્થુ

૨૧૧. તતિયે **પઠમં સલાકં ગણ્હન્તાનન્તિ** સબ્બપઠમં સલાકગાહકાનં ભિક્ખૂનં કુણ્ડધાનત્થેરો અગ્ગોતિ દસ્સેતિ. સો કિર થેરો મહાસુભદ્દાય નિમન્તિતદિવસે તથાગતે ઉગ્ગનગરં ગચ્છન્તે ''અજ્જ સત્થા દૂરં ભિક્ખાચારં ગમિસ્સતિ, પુથુજ્જના સલાકં મા ગણ્હન્તુ, પઞ્ચસતા ખીણાસવાવ ગણ્હન્તૂ''તિ વુત્તે પઠમમેવ સીહનાદં નદિત્વા સલાકં ગણ્હિ. ચૂળસુભદ્દાય નિમન્તિતદિવસે તથાગતે સાકેતં ગચ્છન્તેપિ પઞ્ચન્નં ભિક્ખુસતાનં અન્તરે પઠમમેવ સલાકં ગણ્હિ, સુનાપરન્તજનપદં ગચ્છન્તેપિ. ઇમેહિ કારણેહિ થેરો પઠમં સલાકં ગણ્હન્તાનં અગ્ગો નામ જાતો. **કુણ્ડધાનો**તિ પનસ્સ નામં.

તસ્સ પઞ્હકમ્મે અયમનુપુબ્બિકથા – અયં કિર પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે હંસવતીનગરે કુલગેહે નિબ્બત્તો વુત્તનયેનેવ વિહારં ગન્ત્વા ધમ્મં સુણન્તો સત્થારં એકં ભિક્ખું પઠમં સલાકં ગણ્હન્તાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા બુદ્ધાનં અધિકારકમ્મં કત્વા તં ઠાનન્તરં પત્થેત્વા સત્થારા અનન્તરાયં દિસ્વા બ્યાકતો યાવજીવં કુસલં કત્વા દેવેસુ ચ મનુસ્સેસુ ચ સંસરન્તો કસ્સપબુદ્ધકાલે ભૂમટ્ઠકદેવતા હુત્વા નિબ્બત્તિ. દીઘાયુકબુદ્ધાનઞ્ચ નામ ન અન્વદ્ધમાસિકો ઉપોસથો હોતિ. વિપસ્સીદસબલસ્સ હિ છબ્બસ્સન્તરે છબ્બસ્સન્તરે ઉપોસથો અહોસિ, કસ્સપદસબલો પન છટ્ઠે છટ્ઠે માસે પાતિમોક્ખં ઓસારેસિ. તસ્સ પાતિમોક્ખં ઓસારણકાલે દિસાવાસિકા દ્વે સહાયકા ભિક્ખૂ ''ઉપોસથં કરિસ્સામા''તિ ગચ્છન્તિ. અયં ભુમ્મદેવતા ચિન્તેસિ – ''ઇમેસં દ્વિન્નં ભિક્ખૂનં મેત્તિ અતિવિય દળ્હા, કિં નુ ખો ભેદકે સતિ ભિજ્જેય્ય, ન ભિજ્જેય્યા''તિ? તેસં ઓકાસં ઓલોકયમાના તેસં અવિદૂરેનેવ ગચ્છતિ.

અથેકો થેરો એકસ્સ હત્થે પત્તચીવરં દત્વા સરીરવળઞ્જનત્થં ઉદકફાસુકટ્ઠાનં ગન્ત્વા ધોતહત્થપાદો હુત્વા ગુમ્બસભાગતો નિક્ખમતિ. ભુમ્મદેવતા તસ્સ થેરસ્સ પચ્છતો પચ્છતો ઉત્તમરૂપા ઇત્થી હુત્વા કેસે વિધુનિત્વા સંવિધાય બન્ધન્તી વિય પિટ્ઠિતો પંસું પુઞ્છમાના વિય સાટકં સંવિધાય નિવાસયમાના વિય ચ હુત્વા થેરસ્સ પદાનુપદિકા હુત્વા ગુમ્બતો નિક્ખન્તા. એકમન્તે ઠિતો સહાયકત્થેરો ઇમં કારણં દિસ્વા દોમનસ્સજાતો ''નટ્ઠો દાનિ મે ઇમિના ભિક્ખુના સદ્ધિં દીઘરત્તાનુગતો સિનેહો. સચાહં એવંવિધભાવં જાનેય્યં, એત્તકં અદ્ધાનં ઇમિના સદ્ધિં વિસ્સાસં ન કરેય્ય''ન્તિ ચિન્તેત્વા આગચ્છન્તસ્સેવસ્સ ''હન્દાવુસો, તુય્હં પત્તચીવરં, તાદિસેન પાપેન સહાયેન સદ્ધિં એકમગ્ગં ન ગચ્છામી''તિ આહ . તં કથં સુત્વા તસ્સ લજ્જિભિક્ખુનો હદયં તિખિણસત્તિં ગહેત્વા વિદ્ધં વિય અહોસિ. તતો નં આહ – ''આવુસો, કિં નામેતં વદસિ, અહં એત્તકં કાલં દુક્કટમત્તમ્પિ આપત્તિં ન જાનામિ. ત્વં પન મં અજ્જ 'પાપો'તિ વદસિ, કિં તે દિટ્ઠ''ન્તિ? કિં અઞ્ઞેન દિટ્ઠેન, કિં ત્વં એવંવિધેન અલઙ્કતપટિયત્તેન માતુગામેન સદ્ધિં એકટ્ઠાને હુત્વા નિક્ખન્તોતિ? નત્થેતં, આવુસો, મય્હં, નાહં એવરૂપં માતુગામં પસ્સામીતિ. તસ્સ યાવતતિયં કથેન્તસ્સાપિ ઇતરો થેરો કથં અસદ્દહિત્વા અત્તના દિટ્ઠકારણંયેવ અત્થં ગહેત્વા તેન સદ્ધિં એકમગ્ગેન અગન્ત્વા અઞ્ઞેન મગ્ગેન સત્થુ સન્તિકં ગતો. ઇતરોપિ અઞ્ઞેન મગ્ગેન સત્થુ સન્તિકંયેવ ગતો.

તતો ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ ઉપોસથાગારં પવિસનવેલાય સો ભિક્ખુ તં ભિક્ખું ઉપોસથગ્ગે સઞ્જાનિત્વા ''ઇમસ્મિં ઉપોસથગ્ગે એવરૂપો નામ પાપભિક્ખુ અત્થિ, નાહં તેન સદ્ધિં ઉપોસથં કરિસ્સામી''તિ નિક્ખમિત્વા બહિ અટ્ઠાસિ. ભુમ્મદેવતા ''ભારિયં મયા કમ્મં કત''ન્તિ મહલ્લકઉપાસકવણ્ણેન તસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા ''કસ્મા, ભન્તે, અય્યો ઇમસ્મિં ઠાને ઠિતો''તિ આહ. ઉપાસક, ઇમં ઉપોસથગ્ગં એકો પાપભિક્ખુ પવિટ્ઠો, અહં તેન સદ્ધિં ઉપોસથં ન કરોમીતિ વત્વા નિક્ખમિત્વા બહિ ઠિતોમ્હીતિ. ભન્તે, મા એવં ગણ્હથ, પરિસુદ્ધસીલો એસ ભિક્ખુ. તુમ્હેહિ દિટ્ઠમાતુગામો નામ અહં, મયા તુમ્હાકં વીમંસનત્થાય ''દળ્હા નુ ખો ઇમેસં થેરાનં મેત્તિ, નો દળ્હા''તિ લજ્જિઅલજ્જિભાવં ઓલોકેન્તેન તં કમ્મં કતન્તિ. કો પન ત્વં સપ્પુરિસાતિ? અહં એકા ભુમ્મદેવતા, ભન્તેતિ. દેવપુત્તો કથેન્તોવ દિબ્બાનુભાવેન ઠત્વા થેરસ્સ પાદેસુ પતિત્વા ''મય્હં, ભન્તે, ખમથ, એતં દોસં થેરો ન જાનાતિ, ઉપોસથં કરોથા''તિ થેરં યાચિત્વા ઉપોસથગ્ગં પવેસેસિ. સો થેરો ઉપોસથં તાવ એકટ્ઠાને અકાસિ, મિત્તસન્થવવસેન ન પુન તેન સદ્ધિં એકટ્ઠાને અહોસીતિ. ઇમસ્સ થેરસ્સ કમ્મં ન કથિયતિ, ચુદિતકત્થેરો પન અપરાપરં વિપસ્સનાય કમ્મં કરોન્તો અરહત્તં પાપુણિ.

ભુમ્મદેવતા તસ્સ કમ્મસ્સ નિસ્સન્દેન એકં બુદ્ધન્તરં અપાયતો ન મુચ્ચિત્થ. સચે પન કાલેન કાલં મનુસ્સત્તં આગચ્છતિ, અઞ્ઞેન યેન કેનચિ કતો દોસો તસ્સેવ ઉપરિ પતતિ. સો અમ્હાકં ભગવતો કાલે સાવત્થિયં બ્રાહ્મણકુલે નિબ્બત્તિ, ધાનમાણવોતિસ્સ નામં અકંસુ. સો વયપ્પત્તો તયો વેદે ઉગ્ગણ્હિત્વા મહલ્લકકાલે સત્થુ ધમ્મદેસનં સુત્વા પટિલદ્ધસદ્ધો પબ્બજિ, તસ્સ ઉપસમ્પન્નદિવસતો પટ્ઠાય એકા અલઙ્કતપટિયત્તા ઇત્થી તસ્મિં ગામં પવિસન્તે સદ્ધિંયેવ ગામં પવિસતિ, નિક્ખમન્તે નિક્ખમતિ. વિહારં પવિસન્તેપિ પવિસતિ, તિટ્ઠન્તેપિ તિટ્ઠતીતિ એવં નિચ્ચાનુબન્ધા પઞ્ઞાયતિ. થેરો તં ન પસ્સતિ, તસ્સ પન પુરિમસ્સ કમ્મસ્સ નિસ્સન્દેન સા અઞ્ઞેસં ઉપટ્ઠાતિ.

ગામે યાગુભિક્ખં દદમાના ઇત્થિયો, ''ભન્તે, અયં એકો યાગુઉળુઙ્કો તુમ્હાકં, એકો ઇમિસ્સા અમ્હાકં સહાયિકાયા''તિ પરિહાસં કરોન્તિ. થેરસ્સ મહતી વિહેસા હોતિ. વિહારં ગતમ્પિ નં સામણેરા ચેવ દહરભિક્ખૂ ચ પરિવારેત્વા ''ધાનો કોણ્ડો જાતો''તિ પરિહાસં કરોન્તિ. અથસ્સ તેનેવ કારણેન કુણ્ડધાનત્થેરોતિ નામં જાતં . સો ઉટ્ઠાય સમુટ્ઠાય તેહિ કયિરમાનં કેળિં સહિતું અસક્કોન્તો ઉમ્માદં ગહેત્વા ''તુમ્હે કોણ્ડા, તુમ્હાકં ઉપજ્ઝાયા કોણ્ડા , આચરિયા કોણ્ડા''તિ વદતિ. અથ નં સત્થુ આરોચેસું – ''કુણ્ડધાનો દહરસામણેરેહિ સદ્ધિં એવં ફરુસવાચં વદતી''તિ. સત્થા તં પક્કોસાપેત્વા ''સચ્ચં ભિક્ખૂ''તિ પુચ્છિત્વા ''સચ્ચં ભગવા''તિ વુત્તે ''કસ્મા એવં વદેસી''તિ આહ. ભન્તે, નિબદ્ધં વિહેસં અસહન્તો એવં કથેમીતિ. ''ત્વં પુબ્બે કતકમ્મં યાવજ્જદિવસા જીરાપેતું ન સક્કોસિ, પુન એવરૂપં ફરુસં મા વદ ભિક્ખૂ''તિ વત્વા આહ –

> ''માવોચ ફરુસં કઞ્ચિ, વુત્તા પટિવદેય્યુ તં;
> દુક્ખા હિ સારમ્ભકથા, પટિદણ્ડા ફુસેય્યુ તં.
>
> ''સચે નેરેસિ અત્તાનં, કંસો ઉપહતો યથા;
> એસ પત્તોસિ નિબ્બાનં, સારમ્ભો તે ન વિજ્જતી''તિ. (ધ॰ પ॰ ૧૩૩-૧૩૪);

ઇમઞ્ચ પન તસ્સ થેરસ્સ માતુગામેન સદ્ધિં વિચરણભાવં કોસલરઞ્ઞોપિ કથયિંસુ. રાજા ''ગચ્છથ, ભણે, વીમંસથા''તિ પેસેત્વા સયમ્પિ મન્દેનેવ પરિવારેન સદ્ધિં થેરસ્સ વસનટ્ઠાનં ગન્ત્વા એકમન્તે ઓલોકેન્તો અટ્ઠાસિ.

તસ્મિં ખણે થેરો સૂચિકમ્મં કરોન્તો નિસિન્નો હોતિ, સાપિસ્સ ઇત્થી અવિદૂરે ઠાને ઠિતા વિય પઞ્ઞાયતિ.

રાજા તં દિસ્વા ''અત્થિદં કારણ''ન્તિ તસ્સા ઠિતટ્ઠાનં અગમાસિ. સા તસ્મિં આગચ્છન્તે થેરસ્સ વસનપણ્ણસાલં પવિટ્ઠા વિય અહોસિ. રાજાપિ તાય સદ્ધિંયેવ પણ્ણસાલં પવિસિત્વા સબ્બત્થ ઓલોકેન્તો અદિસ્વા ''નાયં માતુગામો, થેરસ્સ એકો કમ્મવિપાકો''તિ સઞ્ઞં કત્વા પઠમં થેરસ્સ સમીપેન ગચ્છન્તોપિ થેરં અવન્દિત્વા તસ્સ કારણસ્સ અભૂતભાવં ઞત્વા આગમ્મ થેરં વન્દિત્વા એકમન્તં નિસિન્નો ''કચ્ચિ, ભન્તે, પિણ્ડકેન ન કિલમથા''તિ પુચ્છિ. થેરો ''વટ્ટતિ મહારાજા''તિ આહ. ''જાનામિ, ભન્તે, અય્યસ્સ કથં, એવરૂપેન ચ પરિક્કિલેસેન સદ્ધિં ચરન્તાનં તુમ્હાકં કે નામ પસીદિસ્સન્તિ, ઇતો પટ્ઠાય વો કત્થચિ ગમનકિચ્ચં નત્થિ, અહં ચતૂહિ પચ્ચયેહિ ઉપટ્ઠહિસ્સામિ, તુમ્હે યોનિસોમનસિકારે મા પમજ્જિત્થા''તિ નિબદ્ધં ભિક્ખં પટ્ઠપેસિ. થેરો રાજાનં ઉપત્થમ્ભકં લભિત્વા ભોજનસપ્પાયેન એકગ્ગચિત્તો હુત્વા વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા અરહત્તં પાપુણિ. તતો પટ્ઠાય સા ઇત્થી અન્તરધાયિ.

મહાસુભદ્દા ઉગ્ગનગરે મિચ્છાદિટ્ઠિકુલે વસમાના ''સત્થા મં અનુકમ્પતૂ''તિ ઉપોસથં અધિટ્ઠાય નિરામગન્ધા હુત્વા ઉપરિપાસાદતલે ઠિતા ''ઇમાનિ પુપ્ફાનિ અન્તરે અટ્ઠત્વા દસબલસ્સ મત્થકે વિતાનં હુત્વા તિટ્ઠન્તુ, દસબલો ઇમાય સઞ્ઞાય સ્વે પઞ્ચહિ ભિક્ખુસતેહિ સદ્ધિં મય્હં ભિક્ખં ગણ્હતૂ''તિ સચ્ચકિરિયં કત્વા અટ્ઠ સુમનપુપ્ફમુટ્ઠિયો વિસ્સજ્જેસિ. પુપ્ફાનિ ગન્ત્વા ધમ્મદેસનાવેલાય સત્થુ મત્થકે વિતાનં હુત્વા અટ્ઠંસુ. સત્થા તં સુમનપુપ્ફવિતાનં દિસ્વા ચિત્તેનેવ સુભદ્દાય ભિક્ખં અધિવાસેત્વા પુનદિવસે અરુણે ઉટ્ઠિતે આનન્દત્થેરં આહ – ''આનન્દ, મયં અજ્જ દૂરં ભિક્ખાચારં ગમિસ્સામ, પુથુજ્જનાનં અદત્વા અરિયાનંયેવ સલાકં દેહી''તિ. થેરો ભિક્ખૂનં આરોચેસિ – ''આવુસો, સત્થા અજ્જ દૂરં ભિક્ખાચારં ગમિસ્સતિ, પુથુજ્જના મા ગણ્હન્તુ, અરિયાવ સલાકં ગણ્હન્તૂ''તિ. કુણ્ડધાનત્થેરો ''આહરાવુસો, સલાક''ન્તિ પઠમંયેવ હત્થં પસારેસિ. આનન્દો ''સત્થા તાદિસાનં ભિક્ખૂનં સલાકં ન દાપેતિ, અરિયાનંયેવ દાપેતી''તિ વિતક્કં ઉપ્પાદેત્વા ગન્ત્વા સત્થુ આરોચેસિ. સત્થા ''આહરાપેન્તસ્સ સલાકં દેહી''તિ આહ. થેરો ચિન્તેસિ – ''સચે કુણ્ડધાનસ્સ સલાકા દાતું ન યુત્તા અસ્સ, અથ સત્થા પટિબાહેય્ય, ભવિસ્સતિ એકં કારણ''ન્તિ. ''કુણ્ડધાનસ્સ સલાકં દસ્સામી''તિ ગમનં અભિનીહરિ. કુણ્ડધાનત્થેરો તસ્સ પુરે આગમનાવ અભિઞ્ઞાપાદકં ચતુત્થજ્ઝાનં સમાપજ્જિત્વા ઇદ્ધિયા આકાસે ઠત્વા ''આહરાવુસો આનન્દ, સત્થા મં જાનાતિ, માદિસં ભિક્ખું પઠમં સલાકં ગણ્હન્તં ન સત્થા વારેતી''તિ હત્થં પસારેત્વા સલાકં ગણ્હિ. સત્થા તં અટ્ઠુપ્પત્તિં કત્વા થેરં ઇમસ્મિં સાસને પઠમં સલાકં ગણ્હન્તાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

વઙ્ગીસત્થેરવત્થુ

૨૧૨. ચતુત્થે **પટિભાનવન્તાન**ન્તિ સમ્પન્નપટિભાનાનં વઙ્ગીસત્થેરો અગ્ગોતિ દસ્સેતિ. અયં કિર થેરો દસબલસ્સ સન્તિકં ઉપસઙ્કમન્તો ચક્ખુપથતો પટ્ઠાય ચન્દેન સદ્ધિં ઉપમેત્વા, સૂરિયેન, આકાસેન, મહાસમુદ્દેન, હત્થિનાગેન, સીહેન મિગરઞ્ઞા સદ્ધિં ઉપમેત્વાપિ અનેકેહિ પદસતેહિ પદસહસ્સેહિ સત્થુ વણ્ણં વદન્તોયેવ ઉપસઙ્કમતિ. તસ્મા પટિભાનવન્તાનં અગ્ગો નામ જાતો.

તસ્સ પઞ્હકમ્મે અયમનુપુબ્બિકથા – અયમ્પિ કિર પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે હંસવતીનગરે મહાભોગકુલે પટિસન્ધિં ગણ્હિત્વા પુરિમનયેનેવ વિહારં ગન્ત્વા ધમ્મં સુણન્તો સત્થારં એકં ભિક્ખું પટિભાનવન્તાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા સત્થુ અધિકારકમ્મં કત્વા ''અહમ્પિ અનાગતે પટિભાનવન્તાનં અગ્ગો ભવેય્ય''ન્તિ પત્થનં કત્વા સત્થારા

બ્યાકતો યાવજીવં કુસલં કત્વા દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તો ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે સાવત્થિયં બ્રાહ્મણકુલે નિબ્બત્તિ. વઙ્ગીસમાણવોતિસ્સ નામં અકંસુ. સો વયપ્પત્તો તયો વેદે ઉગ્ગણ્હન્તો આચરિયં આરાધેત્વા છવસીસમન્તં નામ સિક્ખિત્વા છવસીસં નખેન આકોટેત્વા ''અયં સત્તો અસુકયોનિયં નામ નિબ્બત્તો''તિ જાનાતિ.

બ્રાહ્મણા ''અયં અમ્હાકં જીવિકમગ્ગો''તિ ઞત્વા વઙ્ગીસમાણવં પટિચ્છન્નયાને નિસીદાપેત્વા ગામનિગમરાજધાનિયો ચરન્તા નગરદ્વારે વા નિગમદ્વારે વા ઠપેત્વા મહાજનસ્સ રાસિભૂતભાવં ઞત્વા ''યો વઙ્ગીસં પસ્સતિ, સો ધનં વા લભતિ, યસં વા લભતિ, સગ્ગં વા ગચ્છતી''તિ વદન્તિ. તેસં કથં સુત્વા બહૂ જના લઞ્જં દત્વા પસ્સિતુકામા હોન્તિ. રાજરાજમહામત્તા તેસં સન્તિકં ગન્ત્વા ''કો આચરિયસ્સ જાનવિસેસો''તિ પુચ્છન્તિ. તુમ્હે ન જાનાથ, સકલજમ્બુદીપે અમ્હાકં આચરિયસદિસો અઞ્ઞો પણ્ડિતો નામ નત્થિ, તિવસ્સમત્થકે મતકાનં સીસં આહરાપેત્વા નખેન આકોટેત્વા ''અયં સત્તો અસુકયોનિયં નિબ્બત્તો''તિ જાનાતિ. વઙ્ગીસોપિ મહાજનસ્સ કઙ્ખછેદનત્થં તે તે જને આવાહેત્વા અત્તનો અત્તનો ગતિં કથાપેતિ. તં નિસ્સાય મહાજનસ્સ હત્થતો સતમ્પિ સહસ્સમ્પિ લભતિ.

બ્રાહ્મણા વઙ્ગીસમાણવં આદાય યથારુચિં વિચરિત્વા પુન સાવત્થિં આગમંસુ. વઙ્ગીસો જેતવનમહાવિહારસ્સ અવિદૂરટ્ઠાને ઠિતો ચિન્તેસિ – ''સમણો ગોતમો પણ્ડિતોતિ વદન્તિ, ન ખો પન સબ્બકાલં મયા ઇમેસંયેવ વચનં કરોન્તેન ચરિતું વટ્ટતિ, પણ્ડિતાનમ્પિ સન્તિકં ગન્તું વટ્ટતી''તિ. સો બ્રાહ્મણે આહ – ''તુમ્હે ગચ્છથ, અહં ન બહુકેહિ સદ્ધિં ગન્ત્વા સમણં ગોતમં પસ્સિસ્સામી''તિ. તે આહંસુ – ''વઙ્ગીસ, મા તે રુચ્ચિ સમણં ગોતમં પસ્સિતું . યો હિ નં પસ્સતિ, તં સો માયાય આવટ્ટેતી''તિ. વઙ્ગીસો તેસં કથં અનાદિયિત્વા સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા મધુરપટિસન્થારં કત્વા એકમન્તં નિસીદિ.

અથ નં સત્થા પુચ્છિ – ''વઙ્ગીસ, કિઞ્ચિ સિપ્પં જાનાસી''તિ. આમ, ભો ગોતમ, છવસીસમન્તં નામેકં જાનામીતિ. કિં સો મન્તો કરોતીતિ? તિવસ્સમત્થકે મતાનમ્પિ તં મન્તં જપ્પિત્વા સીસં નખેન આકોટેત્વા નિબ્બત્તટ્ઠાનં જાનામીતિ. સત્થા તસ્સ એકં નિરયે ઉપ્પન્નસ્સ સીસં દસ્સેસિ, એકં મનુસ્સેસુ ઉપ્પન્નસ્સ, એકં દેવેસુ, એકં પરિનિબ્બુતસ્સ સીસં દસ્સેસિ. સો પઠમં સીસં આકોટેત્વા, ''ભો ગોતમ, અયં સત્તો નિરયં ગતો''તિ આહ. સાધુ સાધુ, વઙ્ગીસ, સુદિટ્ઠં તયા, અયં સત્તો કહં ગતોતિ પુચ્છિ. મનુસ્સલોકં, ભો ગોતમાતિ. અયં સત્તો કહં ગતોતિ? દેવલોકં, ભો ગોતમાતિ તિણ્ણમ્પિ ગતટ્ઠાનં કથેસિ. પરિનિબ્બુતસ્સ પન સીસં નખેન આકોટેન્તો નેવ અન્તં ન કોટિં પસ્સતિ. અથ નં સત્થા ''ન સક્કોસિ ત્વં, વઙ્ગીસા''તિ પુચ્છિ. ''પસ્સથ, ભો ગોતમ, ઉપપરિક્ખામિ તાવા''તિ પુનપ્પુનં પરિવત્તેતિ. બાહિરકમન્તેન ખીણાસવસ્સ ગતિં કથં જાનિસ્સતિ, અથસ્સ મત્થકતો સેદો મુચ્ચિ. સો લજ્જિત્વા તુણ્હીભૂતો અટ્ઠાસિ. અથ નં સત્થા ''કિલમસિ, વઙ્ગીસા''તિ આહ. આમ, ભો ગોતમ, ઇમસ્સ સત્તસ્સ ગતટ્ઠાનં જાનિતું ન સક્કોમિ. સચે તુમ્હે જાનાથ, કથેથાતિ. ''વઙ્ગીસ, અહં એતમ્પિ જાનામિ ઇતો ઉત્તરિતરમ્પી''તિ વત્વા ધમ્મપદે ઇમા દ્વે ગાથા અભાસિ –

''ચુતિં યો વેદિ સત્તાનં, ઉપપત્તિં ચ સબ્બસો;
અસત્તં સુગતં બુદ્ધં, તમહં બ્રૂમિ બ્રાહ્મણં.

''યસ્સ ગતિં ન જાનન્તિ, દેવા ગન્ધબ્બમાનુસા;
ખીણાસવં અરહન્તં, તમહં બ્રૂમિ બ્રાહ્મણ''ન્તિ. (ધ॰ પ॰ ૪૧૯-૪૨૦);

તતો વઙ્ગીસો આહ – ‘‘ભો ગોતમ, વિજ્જાય વિજ્જં દેન્તસ્સ નામ પરિહાનિ નત્થિ, અહં અત્તના જાનનકં મન્તં તુમ્હાકં દસ્સામિ, તુમ્હે એતં મન્તં મય્હં દેથા’’તિ. વઙ્ગીસ, ન મયં મન્તેન મન્તં દેમ, એવમેવ દેમાતિ. ‘‘સાધુ, ભો ગોતમ, દેથ મે મન્ત’’ન્તિ અપચિતિં દસ્સેત્વા હત્થકચ્છપકં કત્વા નિસીદિ. કિં, વઙ્ગીસ, તુમ્હાકં સમયે મહગ્ઘમન્તં વા કિઞ્ચિ વા ગણ્હન્તાનં પરિવાસો નામ ન હોતીતિ? હોતિ, ભો ગોતમાતિ. અમ્હાકં પન મન્તો નિપ્પરિવાસોતિ સઞ્ઞં કરોસીતિ? બ્રાહ્મણા નામ મન્તેહિ અતિત્તા હોન્તિ, તસ્મા સો ભગવન્તં આહ – ‘‘ભો ગોતમ, તુમ્હેહિ કથિતનિયામં કરિસ્સામી’’તિ. ભગવા આહ – ‘‘વઙ્ગીસ, મયં ઇમં મન્તં દેન્તા અમ્હેહિ સમાનલિઙ્ગસ્સ દેમા’’તિ. વઙ્ગીસો ‘‘યંકિઞ્ચિ કત્વા મયા ઇમં મન્તં ગણ્હિત્વા ગન્તું વટ્ટતી’’તિ બ્રાહ્મણે આહ. તુમ્હે મયિ પબ્બજન્તે મા ચિન્તયિત્થ, અહં ઇમં મન્તં ગણ્હિત્વા સકલજમ્બુદીપે જેટ્ઠકો ભવિસ્સામિ. એવં સન્તે તુમ્હાકમ્પિ ભદ્દકં ભવિસ્સતી’’તિ મન્તત્થાય સત્થુ સન્તિકે પબ્બજિ. સત્થા ‘‘મન્તપરિવાસં તાવ વસાહી’’તિ દ્વત્તિંસાકારં આચિક્ખિ. પઞ્ઞવા સત્તો દ્વત્તિંસાકારં સજ્ઝાયન્તોવ તત્થ ખયવયં પટ્ઠપેત્વા વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા અરહત્તં પાપુણિ .

તસ્મિં અરહત્તં પત્તે બ્રાહ્મણા ‘‘કા નુ ખો વઙ્ગીસસ્સ પવત્તિ, પસ્સિસ્સામ ન’’ન્તિ તસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા ‘‘કિં, ભો વઙ્ગીસ, સમણસ્સ ગોતમસ્સ સન્તિકે સિપ્પં સિક્ખિત’’ન્તિ પુચ્છિંસુ. આમ, સિક્ખિતન્તિ. તેન હિ એહિ ગમિસ્સામાતિ. ગચ્છથ તુમ્હે, તુમ્હેહિ સદ્ધિં ગન્તબ્બકિચ્ચં મય્હં નિટ્ઠિતન્તિ. પઠમમેવ અમ્હેહિ તુય્હં કથિતં ‘‘સમણો ગોતમો અત્તાનં પસ્સિતું આગતે માયાય આવટ્ટેતી’’તિ. ત્વં હિ ઇદાનિ સમણસ્સ ગોતમસ્સ વસં આપન્નો, કિં મયં તવ સન્તિકે કરિસ્સામાતિ આગતમગ્ગેનેવ પક્કમિંસુ. વઙ્ગીસત્થેરોપિ યં યં વેલં દસબલં પસ્સિતું ગચ્છતિ, એકં થુતિં કરોન્તોવ ગચ્છતિ. તેન તં સત્થા સઙ્ઘમજ્ઝે નિસિન્નો પટિભાનવન્તાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

ઉપસેનવઙ્ગન્તપુત્તત્થેરવત્થુ

૨૧૩. પઞ્ચમે **સમન્તપાસાદિકાન**ન્તિ સબ્બપાસાદિકાનં. **ઉપસેનો**તિ તસ્સ થેરસ્સ નામં. વઙ્ગન્તબ્રાહ્મણસ્સ પન સો પુત્તો, તસ્મા **વઙ્ગન્તપુત્તો**તિ વુચ્ચતિ. અયં પન થેરો ન કેવલં અત્તનાવ પાસાદિકો, પરિસાપિસ્સ પાસાદિકા, ઇતિ પરિસં નિસ્સાય લદ્ધનામવસેન સમન્તપાસાદિકાનં અગ્ગો નામ જાતો.

પઞ્હકમ્મે પનસ્સ અયમનુપુબ્બિકથા – અયમ્પિ હિ પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે હંસવતીનગરે કુલગેહે નિબ્બત્તો વયં આગમ્મ પુરિમનયેનેવ સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા ધમ્મં સુણમાનો સત્થારં એકં ભિક્ખું સમન્તપાસાદિકાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા સત્થુ અધિકારકમ્મં કત્વા તં ઠાનન્તરં પત્થેત્વા યાવજીવં કુસલં કત્વા દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તો ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે નાલકબ્રાહ્મણગામે સારિબ્રાહ્મણિયા કુચ્છિસ્મિં પટિસન્ધિં ગણ્હિ, ઉપસેનદારકોતિસ્સ નામં અકંસુ.

સો વયપ્પત્તો તયો વેદે ઉગ્ગણ્હિત્વા દસબલસ્સ સન્તિકે ધમ્મં સુત્વા પટિલદ્ધસદ્ધો પબ્બજિ. સો ઉપસમ્પદાય એકવસ્સિકો હુત્વા ‘‘અરિયગબ્ભં વડ્ઢેમી’’તિ એકં કુલપુત્તં અત્તનો સન્તિકે પબ્બાજેત્વા ઉપસમ્પાદેસિ. સો પવારેત્વા સદ્ધિવિહારિકસ્સ એકવસ્સિકકાલે અત્તના દુવસ્સો ‘‘દસબલો મં પસ્સિત્વા તુસિસ્સતી’’તિ સદ્ધિવિહારિકં આદાય દસબલં પસ્સિતું આગતો. સત્થા તં વન્દિત્વા એકમન્તે નિસિન્નં પુચ્છિ – ‘‘કતિવસ્સોસિ ત્વં ભિક્ખૂ’’તિ? દુવસ્સો અહં ભગવાતિ. અયં પન ભિક્ખુ કતિવસ્સોતિ? એકવસ્સો ભગવાતિ. કિન્તાયં ભિક્ખુ હોતીતિ? સદ્ધિવિહારિકો મે ભગવાતિ. અથ નં સત્થા ‘‘અતિલહું ખો ત્વં, મોઘપુરિસ, બાહુલ્લાય આવત્તો’’તિ વત્વા અનેકપરિયાયેન વિગરહિ. થેરો સત્થુ સન્તિકા ગરહં લભિત્વા ભગવન્તં વન્દિત્વા ‘‘ઇમિનાવ

પુણ્ણચન્દસસ્સિરિકેન મુખેન સત્થારં પરિસમેવ નિસ્સાય સાધુકારં દાપેસ્સામી''તિ તંદિવસેયેવ એકં ઠાનં ગન્ત્વા વિપસ્સનાય કમ્મં કત્વા નચિરસ્સેવ અરહત્તં પાપુણિ.

તતો યસ્મા થેરો મહાકુલતો નિક્ખમિત્વા પબ્બજિતો પથવિધુટ્ઠધમ્મકથિકોવ, તસ્મા તસ્સ ધમ્મકથાય ચેવ પસીદિત્વા મિત્તામચ્ચઞાતિકુલેહિ ચ નિક્ખમિત્વા બહૂ કુલદારકા થેરસ્સ સન્તિકે પબ્બજન્તિ. ''અહં આરઞ્ઞકો, તુમ્હેપિ આરઞ્ઞકા ભવિતું સક્કોન્તા પબ્બજથા''તિ તેરસ ધુતઙ્ગાનિ આચિક્ખિત્વા ''સક્ખિસ્સામ, ભન્તે''તિ વદન્તે પબ્બાજેતિ. તે અત્તનો બલેન તં તં ધુતઙ્ગં અધિટ્ઠહન્તિ. થેરો અત્તનો દસવસ્સકાલે વિનયં પગુણં કત્વા સબ્બેવ ઉપસમ્પાદેસિ. એવં ઉપસમ્પન્ના યસ્સ પઞ્ચસતમત્તા ભિક્ખૂ પરિવારા અહેસું.

તસ્મિં સમયે સત્થા જેતવનમહાવિહારે વસન્તો ''ઇચ્છામહં, ભિક્ખવે, અદ્ધમાસં પટિસલ્લીયિતુ''ન્તિ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ આરોચેત્વા એકવિહારી હોતિ. ભિક્ખુસઙ્ઘોપિ ''યો ભગવન્તં દસ્સનાય ઉપસઙ્કમતિ, સો પાચિત્તિયં દેસાપેતબ્બો''તિ કતિકં અકાસિ. તદા ઉપસેનત્થેરો ''ભગવન્તં પસ્સિસ્સામી''તિ અત્તનો પરિસાય સદ્ધિં જેતવનં ગન્ત્વા સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા અભિવાદેત્વા એકમન્તં નિસીદિ. સત્થા કથાસમુટ્ઠાપનત્થં અઞ્ઞતરં થેરસ્સ સદ્ધિવિહારિકં આમન્તેસિ – ''મનાપાનિ તે ભિક્ખુ પંસુકૂલાની''તિ. ''ન ખો મે, ભન્તે, મનાપાનિ પંસુકૂલાની''તિ વત્વા ઉપજ્ઝાયે ગારવેન પંસુકૂલિકભાવં આરોચેસિ. ઇમસ્મિં ઠાને સત્થા ''સાધુ સાધુ, ઉપસેના''તિ થેરસ્સ સાધુકારં દત્વા અનેકપરિયાયેન ગુણકથં કથેસિ. અયમેત્થ સઙ્ખેપો, વિત્થારતો પન ઇદં વત્થુ પાળિયં (પારા॰ ૫૬૫) આગતમેવ. અથ સત્થા અપરભાગે અરિયગણમજ્ઝે નિસિન્નો ઇમસ્મિં સાસને થેરં સમન્તપાસાદિકાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

દબ્બત્થેરવત્થુ

૨૧૪. છટ્ઠે **સેનાસનપઞ્ઞાપકાન**ન્તિ સેનાસનં પઞ્ઞાપેન્તાનં. થેરસ્સ કિર સેનાસનપઞ્ઞાપનકાલે અટ્ઠારસસુ મહાવિહારેસુ અસમ્મટ્ઠં પરિવેણં વા અપટિજગ્ગિતં સેનાસનં વા અસોધિતં મઞ્ચપીઠં વા અનુપટ્ઠિતં પાનીયપરિભોજનીયં વા નાહોસિ. તસ્મા સેનાસનપઞ્ઞાપકાનં અગ્ગો નામ જાતો. **દબ્બો**તિસ્સ નામં. મલ્લરાજકુલે પન ઉપ્પન્નત્તા **મલ્લપુત્તો** નામ જાતો.

તસ્સ પઞ્હકમ્મે અયમનુપુબ્બિકથા – અયઞ્હિ પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે હંસવતીનગરે કુલગેહે નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તો વુત્તનયેનેવ વિહારં ગન્ત્વા ધમ્મં સુણન્તો સત્થારં એકં ભિક્ખું સેનાસનપઞ્ઞાપકાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા અધિકારકમ્મં કત્વા તં ઠાનન્તરં પત્થેત્વા સત્થારા બ્યાકતો યાવજીવં કુસલં કત્વા દેવમનુસ્સેસુ સંસરિત્વા કસ્સપદસબલસ્સ સાસનસ્સ ઓસક્કનકાલે પબ્બજિ, તદા તેન સદ્ધિં અપરે છ જનાતિ સત્ત ભિક્ખૂ એકચિત્તા હુત્વા અઞ્ઞે સાસને અગારવં કરોન્તે દિસ્વા ''ઇધ કિં કરોમ, એકમન્તે સમણધમ્મં કત્વા દુક્ખસ્સન્તં કરિસ્સામા''તિ નિસ્સેણિં બન્ધિત્વા ઉચ્ચપબ્બતસિખરં અભિરુહિત્વા ''અત્તનો ચિત્તબલં જાનન્તા નિસ્સેણિં પાતેન્તુ, જીવિતે સાલયા ઓતરન્તુ, મા પચ્છાનુતાપિનો અહુવત્થા''તિ વત્વા સબ્બે એકચિત્તા હુત્વા નિસ્સેણિં પાતેત્વા ''અપ્પમત્તા હોથ, આવુસો''તિ અઞ્ઞમઞ્ઞં ઓવદિત્વા ચિત્તરુચિયેસુ ઠાનેસુ નિસીદિત્વા સમણધમ્મં કાતું આરભિંસુ.

તત્રેકો થેરો પઞ્ચમે દિવસે અરહત્તં પત્વા ''મમ કિચ્ચં નિપ્ફન્નં, અહં ઇમસ્મિં ઠાને કિં કરિસ્સામી''તિ ઇદ્ધિયા ઉત્તરકુરુતો પિણ્ડપાતં આહરિત્વા, ''આવુસો, ઇમં પિણ્ડપાતં પરિભુઞ્જથ , ભિક્ખાચારકિચ્ચં મમાયત્તં હોતુ, તુમ્હે અત્તનો કમ્મં કરોથા''તિ આહ. કિં નુ ખો મયં, આવુસો, નિસ્સેણિં પાતેન્તા એવં અવોચુમ્હા ''યો પઠમં ધમ્મં

સચ્છિકરોતિ, સો ભિક્ખં આહરતુ, તેન આભતં સેસા પરિભુઞ્જિત્વા સમણધમ્મં કરિસ્સન્તી''તિ. નત્થિ, આવુસોતિ. તુમ્હે અત્તનો પુબ્બહેતુના લભિત્થ, મયમ્પિ સક્કોન્તા વટ્ટસ્સન્તં કરિસ્સામ, ગચ્છથ તુમ્હેતિ . થેરો તે સઞ્ઞાપેતું અસક્કોન્તો ફાસુકટ્ઠાને પિણ્ડપાતં પરિભુઞ્જિત્વા ગતો. અપરો થેરો સત્તમે દિવસે અનાગામિફલં પત્વા તતો ચુતો સુદ્ધાવાસબ્રહ્મલોકે નિબ્બત્તો.

ઇતરેપિ થેરા તતો ચુતા એકં બુદ્ધન્તરં દેવમનુસ્સેસુ સંસરિત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે તેસુ તેસુ કુલેસુ નિબ્બત્તા. એકો ગન્ધારરટ્ઠે તક્કસિલનગરે રાજગેહે નિબ્બત્તો, એકો પબ્બતેય્યરટ્ઠે પરિબ્બાજિકાય કુચ્છિમ્હિ નિબ્બત્તો, એકો બાહિયરટ્ઠે કુટુમ્બિકગેહે નિબ્બત્તો, એકો રાજગહે કુટુમ્બિકગેહે નિબ્બત્તો. અયં પન દબ્બત્થેરો મલ્લરટ્ઠે અનુપિયનગરે એકસ્સ મલ્લરઞ્ઞો ગેહે પટિસન્ધિં ગણ્હિ. તસ્સ માતા ઉપવિજઞ્ઞકાલે કાલમકાસિ, મતસરીરં સુસાનં નેત્વા દારુચિતકં આરોપેત્વા અગ્ગિં અદંસુ. તસ્સા અગ્ગિવેગસન્તત્તં ઉદરપટલં દ્વેધા અહોસિ. દારકો અત્તનો પુઞ્ઞબલેન ઉપ્પતિત્વા એકસ્મિં દબ્બત્થમ્ભે નિપતિ. તં દારકં ગહેત્વા અય્યિકાય અદંસુ. સા તસ્સ નામં ગણ્હન્તી દબ્બત્થમ્ભે નિપતિત્વા લદ્ધજીવિતત્તા દબ્બોતિસ્સ નામં અકાસિ.

તસ્સ સત્તવસ્સિકકાલે સત્થા ભિક્ખુસઙ્ઘપરિવારો મલ્લરટ્ઠે ચારિકં ચરમાનો અનુપિયનિગમં પત્વા અનુપિયમ્બવને વિહરતિ. દબ્બકુમારો સત્થારં દિસ્વા દસ્સનેનેવ પસીદિત્વા પબ્બજિતુકામો હુત્વા ''અહં દસબલસ્સ સન્તિકે પબ્બજિસ્સામી''તિ અય્યિકં આપુચ્છિ. સા ''સાધુ, તાતા''તિ દબ્બકુમારં આદાય સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા, ''ભન્તે, ઇમં કુમારં પબ્બાજેથા''તિ આહ. સત્થા અઞ્ઞતરસ્સ ભિક્ખુનો સઞ્ઞં અદાસિ ''ભિક્ખુ ઇમં દારકં પબ્બાજેહી''તિ. સો થેરો સત્થુ વચનં સુત્વા દબ્બકુમારં પબ્બાજેન્તો તચપઞ્ચકં કમ્મટ્ઠાનં આચિક્ખિ. પુબ્બહેતુસમ્પન્નો કતાભિનીહારો સત્તો પઠમકેસવટ્ટિયા ઓરોપિયમાનાય સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાસિ, દુતિયકેસવટ્ટિયા ઓરોપિયમાનાય સકદાગામિફલે, તતિયાય અનાગામિફલે. સબ્બકેસાનં પન ઓરોપનઞ્ચ અરહત્તફલસચ્છિકિરિયા ચ અપચ્છા અપુરે અહોસિ.

સત્થા મલ્લરટ્ઠે યથાભિરન્તં વિહરિત્વા રાજગહં ગન્ત્વા વેળુવને વાસં કપ્પેસિ. તત્રાયસ્મા દબ્બો મલ્લપુત્તો રહોગતો અત્તનો કિચ્ચનિપ્ફત્તિં ઓલોકેત્વા સઙ્ઘસ્સ વેય્યાવચ્ચકરણે કાયં યોજેતુકામો ચિન્તેસિ – ''યંનૂનાહં સઙ્ઘસ્સ સેનાસનઞ્ચ પઞ્ઞાપેય્યં, ભત્તાનિ ચ ઉદ્દિસેય્ય''ન્તિ. સો સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા અત્તનો પરિવિતક્કં આરોચેસિ. સત્થા તસ્સ સાધુકારં દત્વા સેનાસનપઞ્ઞાપકત્તઞ્ચ ભત્તુદ્દેસકત્તઞ્ચ સમ્પટિચ્છિ. અથ નં ''અયં દબ્બો દહરોવ સમાનો મહન્તટ્ઠાને ઠિતો''તિ સત્તવસ્સિકકાલેયેવ ઉપસમ્પાદેસિ. થેરો ઉપસમ્પન્નકાલતોયેવ પટ્ઠાય રાજગહં ઉપનિસ્સાય વિહરન્તાનં સબ્બભિક્ખૂનં સેનાસનાનિ ચ પઞ્ઞાપેતિ, ભિક્ખઞ્ચ સમ્પટિચ્છિત્વા ઉદ્દિસતિ. તસ્સ સેનાસનપઞ્ઞાપકભાવો સબ્બદિસાસુ પાકટો અહોસિ – ''દબ્બો કિર મલ્લપુત્તો સભાગસભાગાનં ભિક્ખૂનં એકટ્ઠાને સેનાસનાનિ પઞ્ઞાપેતિ, દૂરેપિ સેનાસનં પઞ્ઞાપેતિયેવ. ગન્તું અસક્કોન્તે ઇદ્ધિયા નેતીતિ.

અથ નં ભિક્ખૂ કાલેપિ વિકાલેપિ ''અમ્હાકં, આવુસો, જીવકમ્બવને સેનાસનં પઞ્ઞાપેહિ, અમ્હાકં મદ્દકુચ્છિસ્મિં મિગદાયે''તિ એવં સેનાસનં ઉદ્દિસાપેત્વા તસ્સ ઇદ્ધિં પસ્સન્તા ગચ્છન્તિ. સોપિ ઇદ્ધિયા મનોમયે કાયે અભિસઙ્ખરિત્વા એકેકસ્સ થેરસ્સ એકેકં અત્તના સદિસં ભિક્ખું નિમ્મિનિત્વા અઙ્ગુલિયા જલમાનાય પુરતો પુરતો ગન્ત્વા ''અયં મઞ્ચો, ઇદં પીઠ''ન્તિઆદીનિ વત્વા સેનાસનં પઞ્ઞાપેત્વા પુન અત્તનો વસનટ્ઠાનમેવ આગચ્છતિ. અયમેત્થ સઙ્ખેપો, વિત્થારતો પનિદં વત્થુ પાળિયં આગતમેવ. સત્થા ઇદમેવ કારણં અટ્ઠુપ્પત્તિં કત્વા અપરભાગે અરિયગણમજ્ઝે નિસિન્નો થેરં સેનાસનપઞ્ઞાપકાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

પિલિન્દવચ્છત્થેરવત્થુ

૨૧૫. સત્તમે **દેવતાનં પિયમનાપાન**ન્તિ દેવતાનં પિયાનઞ્ચેવ મનાપાનઞ્ચ પિલિન્દવચ્છત્થેરો અગ્ગોતિ દસ્સેતિ. સો કિર અનુપ્પન્ને બુદ્ધે ચક્કવત્તી રાજા હુત્વા મહાજનં પઞ્ચસુ સીલેસુ પતિટ્ઠાપેત્વા સગ્ગપરાયણં અકાસિ. યેભુય્યેન કિર છસુ કામસગ્ગેસુ નિબ્બત્તદેવતા તસ્સેવ ઓવાદં લભિત્વા નિબ્બત્તનિબ્બત્તટ્ઠાને અત્તનો સમ્પત્તિં ઓલોકેત્વા ''કં નુ ખો નિસ્સાય ઇમં સગ્ગસમ્પત્તિં લભિમ્હા''તિ આવજ્જમાના ઇમં થેરં દિસ્વા ''થેરં નિસ્સાય અમ્હેહિ સમ્પતિ લદ્ધા''તિ સાયંપાતં થેરં નમસ્સન્તિ. તસ્મા સો દેવતાનં પિયમનાપાનં અગ્ગો નામ જાતો. **પિલિન્દો**તિ પનસ્સ ગોત્તં, **વચ્છો**તિ નામં. તદુભયં સંસન્દેત્વા પિલિન્દવચ્છોતિ વુચ્ચતિ.

તસ્સ પઞ્હકમ્મે અયમનુપુબ્બિકથા – અયં કિર પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે હંસવતીનગરે મહાભોગકુલે નિબ્બત્તો પુરિમનયેનેવ સત્થુ ધમ્મદેસનં સુણન્તો સત્થારં એકં ભિક્ખું દેવતાનં પિયમનાપટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા તં ઠાનન્તરં પત્થેત્વા યાવજીવં કુસલં કત્વા દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તો ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે સાવત્થિયં બ્રાહ્મણકુલે નિબ્બત્તિ. પિલિન્દવચ્છોતિસ્સ નામં અકંસુ. સો અપરેન સમયેન સત્થુ ધમ્મદેસનં સુત્વા પટિલદ્ધસદ્ધો પબ્બજિત્વા ઉપસમ્પન્નો વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા અરહત્તં પાપુણિ. સો ગિહીહિપિ ભિક્ખૂહિપિ સદ્ધિં કથેન્તો ''એહિ, વસલ, ગચ્છ, વસલ, આહર, વસલ, ગણ્હ, વસલા''તિ વસલવાદેનેવ સમુદાચરતિ. તં કથં આહરિત્વા તથાગતં પુચ્છિંસુ – ''ભગવા અરિયા નામ ફરુસવાચા ન હોન્તી''તિ. ભિક્ખવે, અરિયાનં પરવમ્ભનવસેન ફરુસવાચા નામ નત્થિ, અપિચ ખો પન ભવન્તરે આચિણ્ણવસેન ભવેય્યાતિ. ભન્તે, પિલિન્દવચ્છત્થેરો ઉટ્ઠાય સમુટ્ઠાય ગિહીહિપિ ભિક્ખૂહિપિ સદ્ધિં કથેન્તો, ''વસલ, વસલા''તિ કથેતિ, કિમેત્થ કારણં ભગવાતિ. ભિક્ખવે, ન મય્હં પુત્તસ્સ એતં ઇદાનેવ આચિણ્ણં, અતીતે પનેસ પઞ્ચ જાતિસતાનિ વસલવાદિબ્રાહ્મણકુલે નિબ્બત્તિ. ઇચ્ચેસ ભવાચિણ્ણેનેવ કથેસિ, ન ફરુસવસેન. અરિયાનઞ્હિ વોહારો ફરુસોપિ સમાનો ચેતનાય અફરુસભાવેન પરિસુદ્ધોવ, અપ્પમત્તકમ્પેત્થ પાપં ન ઉપલબ્ભતીતિ વત્વા ધમ્મપદે ઇમં ગાથમાહ –

> ''અકક્કસં વિઞ્ઞાપનિં, ગિરં સચ્ચમુદીરયે;
> યાય નાભિસજે કઞ્ચિ, તમહં બ્રૂમિ બ્રાહ્મણ''ન્તિ.

અથેકદિવસં થેરો રાજગહં પિણ્ડાય પવિસન્તો એકં પુરિસં પિપ્પલીનં ભાજનં પૂરેત્વા આદાય અન્તોનગરં પવિસન્તં દિસ્વા ''કિં તે, વસલ, ભાજને''તિ આહ. સો ચિન્તેસિ – ''અયં સમણો મયા સદ્ધિં પાતોવ ફરુસકથં કથેસિ, ઇમસ્સ અનુચ્છવિકમેવ વત્તું વટ્ટતી''તિ ''મૂસિકવચ્ચં મે, ભન્તે, ભાજને''તિ આહ. એવં ભવિસ્સતિ, વસલાતિ. તસ્સ થેરસ્સ દસ્સનં વિજહન્તસ્સ સબ્બં મૂસિકવચ્ચમેવ અહોસિ. સો ચિન્તેસિ – ''ઇમા પિપ્પલિયો મૂસિકવચ્ચસદિસા પઞ્ઞાયન્તિ, સભાવો નુ ખો નો''તિ વીમંસન્તો હત્થેન ઉપ્પીળેસિ . અથસ્સ ઉન્દૂરવચ્ચભાવં ઞત્વા બલવદોમનસ્સં ઉપ્પજ્જિ. સો ''ઇમાયેવ નુ ખો એવરૂપા, ઉદાહુ સકટેપી''તિ ગન્ત્વા ઓલોકેન્તો સબ્બાપિ પિપ્પલિયો તાદિસાવ દિસ્વા હદયં હત્થેન સન્ધારેત્વા ''ઇદં ન અઞ્ઞસ્સ કમ્મં, મયા પાતોવ દિટ્ઠભિક્ખુસ્સેતં કમ્મં, અદ્ધા એકં ઉપાયં ભવિસ્સતિ, તસ્સ ગતટ્ઠાનં અનુવિચિનિત્વા એતં કારણં જાનિસ્સામી''તિ થેરસ્સ ગતમગ્ગં પુચ્છિત્વા પાયાસિ.

અથેકો પુરિસો તં અતિવિય ચણ્ડિકતં ગચ્છન્તં દિસ્વા, ''ભો પુરિસ, ત્વં અતિવિય ચણ્ડિકતોવ ગચ્છસિ, કેન કમ્મેન ગચ્છસી''તિ પુચ્છિ. સો તસ્સ તં પવત્તિં આરોચેસિ. સો તસ્સ કથં સુત્વા એવમાહ – ''ભો, મા ચિન્તયિ,

મય્હં અય્યો પિલિન્દવચ્છો ભવિસ્સતિ, ત્વં એતદેવ ભાજનં પૂરેત્વા આદાય ગન્ત્વા થેરસ્સ પુરતો તિટ્ઠ. ‘કિં નામેતં, વસલા’તિ વુત્તકાલે ચ ‘પિપ્ફલિયો, ભન્તે’તિ વદ, થેરો ‘એવં ભવિસ્સતિ, વસલા’તિ વક્ખતિ. પુન સબ્બાપિ પિપ્ફલિયો ભવિસ્સન્તી’’તિ. સો તથા અકાસિ. સબ્બા પિપ્ફલિયો પટિપાકતિકા અહેસું. ઇદમેત્તકં વત્થુ. અપરભાગે પન સત્થા દેવતાનં પિયમનાપકારણમેવ વત્થું કત્વા થેરં દેવતાનં પિયમનાપાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

બાહિયદારુચીરિયત્થેરવત્થુ

૨૧૬. અટ્ઠમે **ખિપ્પાભિઞ્ઞાનન્તિ** ખિપ્પં અધિગતઅભિઞ્ઞાનં દારુચીરિયત્થેરો અગ્ગોતિ દસ્સેતિ. અયઞ્હિ થેરો સંખિત્તધમ્મદેસનાપરિયોસાને અરહત્તં પાપુણિ, મગ્ગફલાનં પરિકમ્મકિચ્ચં નાહોસિ. તસ્મા ખિપ્પાભિઞ્ઞાનં અગ્ગો નામ જાતો. બાહિયરટ્ઠે પન જાતત્તા **બાહિયો**તિસ્સ નામં અહોસિ. સો અપરભાગે દારુચીરં નિવાસેસિ. તસ્મા **દારુચીરિયો** નામ જાતો.

તસ્સ પઞ્હકમ્મે અયમનુપુબ્બિકથા – અયમ્પિ હિ પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે હંસવતીનગરે કુલગેહે નિબ્બત્તો દસબલસ્સ ધમ્મદેસનં સુણન્તો સત્થારં એકં ભિક્ખું ખિપ્પાભિઞ્ઞાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા અધિકારકમ્મં કત્વા તં ઠાનન્તરં પત્થેત્વા યાવજીવં કુસલં કત્વા દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તો કસ્સપદસબલસ્સ સાસનસ્સ ઓસક્કનકાલે હેટ્ઠા વુત્તેહિ ભિક્ખૂહિ સદ્ધિં સમણધમ્મં કત્વા પરિપુણ્ણસીલો જીવિતક્ખયં પત્વા દેવલોકે નિબ્બત્તિ.

સો એકં બુદ્ધન્તરં દેવલોકે વસિત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે બાહિયરટ્ઠે કુલગેહે નિબ્બત્તો. વયં આગમ્મ ઘરાવાસં વસન્તો ‘‘વોહારં કરિસ્સામી’’તિ સુવણ્ણભૂમિગમનીયં નાવં અભિરુહિ. નાવા ઇચ્છિતં દેસં અપ્પત્વાવ સમુદ્દમજ્ઝે ભિન્ના, મહાજનો મચ્છકચ્છપભક્ખો અહોસિ. અયં પન એકં દારુખણ્ડં ગહેત્વા સત્તમે દિવસે સુપ્પારકપટ્ટને ઉત્તિણ્ણો મનુસ્સાવાસં પત્વા ‘‘અચેલકનિયામેન મનુસ્સે ઉપસઙ્કમિતું અયુત્ત’’ન્તિ અવિદૂરે ઠાને એકં મહાતળાકા સેવાલં ગહેત્વા સરીરં વેઠેત્વા એકસ્મિં ઠાને પતિતં એકં કપાલં આદાય ભિક્ખાય પાવિસિ.

મનુસ્સા તં દિસ્વા ચિન્તેસું – ‘‘સચે લોકે અરહન્તા નામ અત્થિ, એવંવિધેહિ ભવિતબ્બં. કિં નુ ખો અય્યો ઉક્કટ્ઠભાવેન વત્થં ન ગણ્હાતિ, ઉદાહુ દિય્યમાનં ગણ્હેય્યા’’તિ વીમંસન્તા નાનાદિસાહિ વત્થાનિ આહરિંસુ. સો ચિન્તેસિ – ‘‘સચાહં ન ઇમિના નિયામેન આગમિસ્સં, ન મે એતે પસીદેય્યું, યંકિઞ્ચિ કત્વા ઇમે વઞ્ચેત્વા જીવિકુપાયં કાતું વટ્ટતી’’તિ વત્થાનિ ન પટિગ્ગણ્હિ. મનુસ્સા ભિય્યોસોમત્તાય પસન્ના મહાસક્કારં કરિંસુ. સોપિ ભત્તકિચ્ચં કત્વા અવિદૂરટ્ઠાને દેવકુલં ગતો. મહાજનો તેન સદ્ધિંયેવ ગન્ત્વા દેવકુલં પટિજગ્ગિત્વા અદાસિ. સો ચિન્તેસિ – ‘‘ઇમે મય્હં સેવાલે નિવાસનમત્તે પસીદિત્વા એવંવિધં સક્કારં કરોન્તિ, એતેસં મયા ઉક્કટ્ઠેનેવ ભવિતું વટ્ટતી’’તિ સલ્લહુકાનિ રુક્ખફલકાનિ ગહેત્વા તચ્છેત્વા વાકેસુ આવુણિત્વા ચીરં કત્વા નિવાસેત્વા પારુપિત્વા જીવિકં કપ્પેન્તો વસિ.

અથ યો સો કસ્સપબુદ્ધકાલે સત્તસુ જનેસુ સમણધમ્મં કરોન્તેસુ એકો ભિક્ખુ સુદ્ધાવાસબ્રહ્મલોકે નિબ્બત્તો. સો નિબ્બત્તસમનન્તરમેવ અત્તનો બ્રહ્મસમ્પત્તિં ઓલોકેત્વા આગતટ્ઠાનં આવજ્જેન્તો સત્તન્નં જનાનં પબ્બતં આરુય્હ સમણધમ્મકરણટ્ઠાનં દિસ્વા સેસાનં છન્નં નિબ્બત્તટ્ઠાનં આવજ્જેન્તો એકસ્સ પરિનિબ્બુતભાવં ઇતરેસં પઞ્ચન્નં કામાવચરદેવલોકે નિબ્બત્તભાવં ઞત્વા કાલાનુકાલં તે પઞ્ચ જને આવજ્જેતિ . ઇમસ્મિં પન કાલે ‘‘કહં નુ ખો’’તિ આવજ્જેન્તો દારુચીરિયં સુપ્પારકપટ્ટનં ઉપનિસ્સાય કુહનકમ્મેન જીવિકં કપ્પેન્તં દિસ્વા ‘‘નટ્ઠો વતાયં બાલો,

પુબ્બે સમણધમ્મં કરોન્તો અતિઉક્કટ્ઠભાવેન અરહતાપિ આભતં પિણ્ડપાતં અપરિભુઞ્જિત્વા ઇદાનિ ઉદરત્થાય અનરહાવ અરહત્તં પટિજાનિત્વા લોકં વઞ્ચેન્તો વિચરતિ, દસબલસ્સ ચ નિબ્બત્તભાવં ન જાનાતિ, ગચ્છામિ નં સંવેજેત્વા દસબલસ્સ નિબ્બત્તભાવં જાનાપેમી''તિ તંખણંયેવ બ્રહ્મલોકતો સુપ્પારકપટ્ટને રત્તિભાગસમનન્તરે દારુચીરિયસ્સ સમ્મુખે પાતુરહોસિ.

સો અત્તનો વસનટ્ઠાને ઓભાસં દિસ્વા બહિ નિક્ખમિત્વા ઠિતો મહાબ્રહ્મં ઓલોકેત્વા અઞ્જલિં પગ્ગય્હ ''કે તુમ્હે''તિ પુચ્છિ. અહં તુય્હં પોરાણકસહાયો અનાગામિફલં પત્વા બ્રહ્મલોકે નિબ્બત્તો. અમ્હાકં પન સબ્બજેટ્ઠકો અરહત્તં પત્વા પરિનિબ્બુતો, તુમ્હે પઞ્ચ જના દેવલોકે નિબ્બત્તા. સ્વાહં તં ઇમસ્મિં ઠાને કુહનકમ્મેન જીવન્તં દિસ્વા દમેતું આગતોતિ વત્વા ઇદં કારણમાહ – ''ન ખો ત્વં, બાહિય અરહા, નપિ અરહત્તમગ્ગં સમાપન્નો, સાપિ તે પટિપદા નત્થિ, યાય ત્વં અરહા વા અસ્સ અરહત્તમગ્ગં વા સમાપન્નો''તિ. અથસ્સ સત્થુ ઉપ્પન્નભાવં સાવત્થિયં વસનભાવઞ્ચ આચિક્ખિત્વા ''સત્થુ સન્તિકં ગચ્છાહી''તિ તં ઉય્યોજેત્વા બ્રહ્મલોકમેવ અગમાસિ.

દારુચીરિયો મહાબ્રહ્મુના સંવેજિતો ''મોક્ખમગ્ગં ગવેસિસ્સામી''તિ વીસયોજનસતં મગ્ગં એકરત્તિવાસેન ગન્ત્વા સત્થારં પિણ્ડાય પવિટ્ઠં અન્તરઘરે સમ્પાપુણિત્વા સત્થુ પાદેસુ નિપતિત્વા ''દેસેતુ મે, ભન્તે, ભગવા ધમ્મં, દેસેતુ સુગતો ધમ્મ''ન્તિ યાવતતિયં યાચિ. સત્થા ''એત્તાવતા બાહિયસ્સ ઞાણં પરિપાકં ગત''ન્તિ ઞત્વા ''તસ્માતિહ તે, બાહિય, એવં સિક્ખિતબ્બં દિટ્ઠે દિટ્ઠમત્તં ભવિસ્સતી''તિ (ઉદા॰ ૧૦) ઇમિના ઓવાદેન ઓવદિ . સોપિ દેસનાપરિયોસાને અન્તરવીથિયં ઠિતોવ દેસનાનુસારેન ઞાણં પેસેત્વા સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ.

સો અત્તનો કિચ્ચં મત્થકપ્પત્તં ઞત્વા ભગવન્તં પબ્બજ્જં યાચિત્વા અપરિપુણ્ણપત્તચીવરતાય પત્તચીવરં પરિયેસન્તો સઙ્કારટ્ઠાનતો ચોળક્ખણ્ડાનિ સંકડ્ઢતિ. અથ નં પુબ્બવેરિકો અમનુસ્સો એકિસ્સા તરુણવચ્છાય ગાવિયા સરીરે અધિમુચ્ચિત્વા જીવિતક્ખયં પાપેસિ. સત્થા સાવત્થિતો નિક્ખમન્તો અન્તરવીથિયં બાહિયં સઙ્કારટ્ઠાને પતિતં દિસ્વા ''ગણ્હથ, ભિક્ખવે, બાહિયસ્સ દારુચીરિયસ્સ સરીર''ન્તિ નીહરાપેત્વા સરીરકિચ્ચં કારેત્વા ચાતુમહાપથે ચેતિયં કારાપેસિ. તતો સઙ્ઘમજ્ઝે કથા ઉદપાદિ – ''તથાગતો ભિક્ખુસઙ્ઘેન બાહિયસ્સ સરીરજ્ઝાપનકિચ્ચં કારેસિ, ધાતુયો ગહેત્વા ચેતિયં કારેસિ, કતરમગ્ગો નુ ખો તેન સચ્છિકતો, સામણેરો નુ ખો સો, ભિક્ખુ નુ ખો''તિ ચિત્તં ઉપ્પાદયિંસુ . સત્થા તં અટ્ઠુપ્પત્તિં કત્વા ''પણ્ડિતો, ભિક્ખવે, બાહિયો''તિ ઉપરિ ધમ્મદેસનં વડ્ઢેત્વા તસ્સ પરિનિબ્બુતભાવં પકાસેસિ. પુન સઙ્ઘમજ્ઝે કથા ઉદપાદિ ''ન ચ સત્થારા બાહિયસ્સ બહુ ધમ્મો દેસિતો, અરહત્તં પત્તોતિ ચ વદેતિ. કિં નામેત''ન્તિ? સત્થા ''ધમ્મો મન્દો બહૂતિ અકારણં, વિસપીતકસ્સ અગદો વિય ચેસો''તિ વત્વા ધમ્મપદે ગાથમાહ –

''સહસ્સમપિ ચે ગાથા, અનત્થપદસંહિતા;
એકં ગાથાપદં સેય્યો, યં સુત્વા ઉપસમ્મતી''તિ. (ધ॰ પ॰ ૧૦૦);

દેસનાપરિયોસાને ચતુરાસીતિ પાણસહસ્સાનિ અમતપાનં પિવિંસુ. ઇદઞ્ચ પન બાહિયત્થેરસ્સ વત્થુ સુત્તે (ઉદા॰ ૧૦) આગતત્તા વિત્થારેન ન કથિતં. અપરભાગે પન સત્થા સઙ્ઘમજ્ઝે નિસિન્નો બાહિયત્થેરં ખિપ્પાભિઞ્ઞાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

કુમારકસ્સપત્થેરવત્થુ

૨૧૭. નવમે **ચિત્તકથિકાન**ન્તિ વિચિત્તં કત્વા ધમ્મં કથેન્તાનં. થેરો કિર એકસ્સપિ દ્વિન્નમ્પિ ધમ્મં કથેન્તો બહૂહિ ઉપમાહિ ચ કારણેહિ ચ મણ્ડયિત્વા બોધેન્તો કથેતિ. તસ્મા ચિત્તકથિકાનં અગ્ગો નામ જાતો.

તસ્સ પઞ્હકમ્મે અયમનુપુબ્બિકથા – અયમ્પિ હિ પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે હંસવતીનગરે કુલગેહે પટિસન્ધિં ગણ્હિત્વા વયપ્પત્તો દસબલસ્સ ધમ્મકથં સુણન્તો સત્થારં એકં ભિક્ખું ચિત્તકથિકાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા અધિકારકમ્મં કત્વા તં ઠાનન્તરં પત્થેત્વા દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તો કસ્સપબુદ્ધસાસનોસક્કનકાલે સત્તન્નં ભિક્ખૂનં અબ્ભન્તરો હુત્વા પબ્બતમત્થકે સમણધમ્મં કત્વા અપરિહીનસીલો તતો ચુતો દેવલોકે નિબ્બત્તિત્વા એકં બુદ્ધન્તરં સમ્પત્તિં અનુભવમાનો અમ્હાકં સત્થુ કાલે રાજગહે એકિસ્સા કુલદારિકાય કુચ્છિમ્હિ ઉપ્પન્નો. સા ચ પઠમં માતાપિતરો યાચિત્વા પબ્બજ્જં અલભમાના કુલઘરં ગતા ગબ્ભં ગણ્હિ. તમ્પિ અજાનન્તી સામિકં આરાધેત્વા તેન અનુઞ્ઞાતા ભિક્ખુનીસુ પબ્બજિતા. તસ્સા ગબ્ભનિમિત્તં દિસ્વા ભિક્ખુનિયો દેવદત્તં પુચ્છિંસુ, સો ''અસ્સમણી''તિ આહ. દસબલં પુચ્છિંસુ, સત્થા ઉપાલિત્થેરં પટિચ્છાપેસિ. થેરો સાવત્થિનગરવાસીનિ કુલાનિ વિસાખઞ્ચ ઉપાસિકં પક્કોસાપેત્વા સોધેન્તો ''પુરે લદ્ધો ગબ્ભો, પબ્બજ્જા અરોગા''તિ આહ. સત્થા ''સુવિનિચ્છિતં અધિકરણ''ન્તિ થેરસ્સ સાધુકારં અદાસિ.

સા ભિક્ખુની સુવણ્ણબિમ્બસદિસં પુત્તં વિજાયિ. તં ગહેત્વા રાજા પસેનદિકોસલો પોસાપેસિ, કસ્સપોતિ ચસ્સ નામં કત્વા અપરભાગે અલઙ્કરિત્વા સત્થુ સન્તિકં નેત્વા પબ્બાજેસિ. કુમારકાલે પન પબ્બજિતત્તા ભગવતા ''કસ્સપં પક્કોસથ, ઇદં ફલં વા ખાદનીયં વા કસ્સપસ્સ દેથા''તિ વુત્તે ''કતરકસ્સપસ્સાતિ. કુમારકસ્સપસ્સા''તિ એવં ગહિતનામત્તા તતો પટ્ઠાય વુડ્ઢકાલેપિ **કુમારકસ્સપો**ત્વેવ વુચ્ચતિ. અપિચ રઞ્ઞો પોસાવનિકપુત્તત્તાપિ કુમારકસ્સપોતિ તં સઞ્જાનિંસુ.

સો પબ્બજિતકાલતો પટ્ઠાય વિપસ્સનાય ચેવ કમ્મં કરોતિ, બુદ્ધવચનઞ્ચ ગણ્હાતિ. અથ સો તેન સદ્ધિં પબ્બતમત્થકે સમણધમ્મં કત્વા અનાગામિફલં પત્વા સુદ્ધાવાસે નિબ્બત્તો મહાબ્રહ્મા તસ્મિં સમયે આવજ્જેન્તો કુમારકસ્સપં દિસ્વા ''સહાયકો મે વિપસ્સનાય કિલમતિ, ગન્ત્વા તસ્સ વિપસ્સનાય નયમુખં દસ્સેત્વા મગ્ગફલપત્તિયા ઉપાયં કરિસ્સામી''તિ બ્રહ્મલોકે ઠિતોવ પઞ્ચદસ પઞ્હે અભિસઙ્ખરિત્વા રત્તિભાગસમનન્તરે કુમારકસ્સપત્થેરસ્સ વસનટ્ઠાને અન્ધવને પાતુરહોસિ. થેરો આલોકં દિસ્વા ''કો એત્થા''તિ આહ. ''અહં પુબ્બે તયા સદ્ધિં સમણધમ્મં કત્વા અનાગામિફલં પત્વા સુદ્ધાવાસે નિબ્બત્તબ્રહ્મા''તિ આહ. કેન કમ્મેન આગતત્થાતિ? મહાબ્રહ્મા અત્તનો આગતકારણં દીપેતું તે પઞ્હે આચિક્ખિત્વા ''ત્વં ઇમે પઞ્હે ઉગ્ગણ્હિત્વા અરુણે ઉટ્ઠિતે તથાગતં ઉપસઙ્કમિત્વા પુચ્છ, ઠપેત્વા હિ તથાગતં અઞ્ઞો ઇમે પઞ્હે કથેતું સમત્થો નામ નત્થી''તિ વત્વા બ્રહ્મલોકમેવ ગતો.

થેરોપિ પુનદિવસે સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા વન્દિત્વા મહાબ્રહ્મુના કથિતનિયામેનેવ પઞ્હે પુચ્છિ. સત્થા કુમારકસ્સપત્થેરસ્સ અરહત્તં પાપેત્વા પઞ્હે કથેસિ. થેરો સત્થારા કથિતનિયામેનેવ ઉગ્ગણ્હિત્વા અન્ધવનં ગન્ત્વા વિપસ્સનં ગબ્ભં ગાહાપેત્વા અરહત્તં પાપુણિ. તતો પટ્ઠાય ચતુન્નં પરિસાનં ધમ્મકથં કથેન્તો બહુકાહિ ઉપમાહિ ચ કારણેહિ ચ મણ્ડેત્વા ચિત્તકથમેવ કથેતિ. અથ નં સત્થા પાયાસિરઞ્ઞો પઞ્ચદસહિ પઞ્હેહિ પટિમણ્ડેત્વા સુત્તન્તે (દી॰ નિ॰ ૨.૪૦૬ આદયો) દેસિતે તં સુત્તન્તં અટ્ઠુપ્પત્તિં કત્વા ઇમસ્મિં સાસને ચિત્તકથિકાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

મહાકોટ્ઠિતત્થેરવત્થુ

૨૧૮. દસમે **પટિસમ્ભિદાપત્તાનન્તિ** ચતસ્સો પટિસમ્ભિદા પત્વા ઠિતાનં મહાકોટ્ઠિતત્થેરો અગ્ગોતિ દસ્સેતિ. અયં હિ થેરો અત્તનો પટિસમ્ભિદાસુ ચિણ્ણવસિભાવેન અભિઞ્ઞાતે અભિઞ્ઞાતે મહાસાવકે ઉપસઙ્કમિત્વા પઞ્હં પુચ્છન્તોપિ દસબલં ઉપસઙ્કમિત્વા પઞ્હં પુચ્છન્તોપિ પટિસમ્ભિદાસુયેવ પઞ્હં પુચ્છતિ. ઇતિ ઇમિના ચિણ્ણવસિભાવેન પટિસમ્ભિદાપત્તાનં અગ્ગો નામ જાતો.

તસ્સ પઞ્હકમ્મે અયમનુપુબ્બિકથા – અયમ્પિ હિ પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે હંસવતીનગરે મહાભોગકુલે નિબ્બત્તો અપરેન સમયેન સત્થુ ધમ્મકથં સુણન્તો સત્થારં એકં ભિક્ખું પટિસમ્ભિદાપત્તાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા અધિકારકમ્મં કત્વા તં ઠાનન્તરં પત્થેસિ. સો યાવજીવં કુસલં કત્વા દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તો ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે સાવત્થિયં બ્રાહ્મણકુલે નિબ્બત્તિ. કોટ્ઠિતમાણવોતિસ્સ નામં અકંસુ. સો વયપ્પત્તો તયો વેદે ઉગ્ગણ્હિત્વા એકદિવસં સત્થુ ધમ્મકથં સુત્વા પટિલદ્ધસદ્ધો પબ્બજિ. સો ઉપસમ્પન્નકાલતો પટ્ઠાય વિપસ્સનાય કમ્મં કરોન્તો સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પત્વા નિચ્ચકાલં પટિસમ્ભિદાસુ ચિણ્ણવસી હુત્વા પઞ્હં પુચ્છન્તો પટિસમ્ભિદાસુયેવ પુચ્છતિ. અથ નં સત્થા અપરભાગે મહાવેદલ્લસુત્તં (મ॰ નિ॰ ૧.૪૪૯ આદયો) અટ્ઠુપ્પત્તિં કત્વા પટિસમ્ભિદાપત્તાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

તતિયવગ્ગવણ્ણના.

૧૪. એતદગ્ગવગ્ગો

(૧૪) ૪. ચતુત્થએતદગ્ગવગ્ગો

આનન્દત્થેરવત્થુ

૨૧૯-૨૨૩. ચતુત્થસ્સ પઠમે **બહુસ્સુતાનન્તિ**આદીસુ અઞ્ઞેપિ થેરા બહુસ્સુતા સતિમન્તા ગતિમન્તા ધિતિમન્તા ઉપટ્ઠાકા ચ અત્થિ. અયં પનાયસ્મા બુદ્ધવચનં ઉગ્ગણ્હન્તો દસબલસ્સ સાસને ભણ્ડાગારિકપરિયત્તિયં ઠત્વા ગણ્હિ. તસ્મા બહુસ્સુતાનં અગ્ગો નામ જાતો. ઇમસ્સેવ ચ થેરસ્સ બુદ્ધવચનં ગહેત્વા ધારણકસતિ અઞ્ઞેહિ થેરેહિ બલવતરા અહોસિ, તસ્મા **સતિમન્તાનં** અગ્ગો નામ જાતો. અયમેવ ચાયસ્મા એકપદે ઠત્વા સટ્ઠિ પદસહસ્સાનિ ગણ્હન્તો સત્થારા કથિતનિયામેનેવ સબ્બપદાનિ જાનાતિ, તસ્મા **ગતિમન્તાનં** અગ્ગો નામ જાતો. તસ્સેવ ચાયસ્મતો બુદ્ધવચનં ઉગ્ગણ્હનવીરિયં સજ્ઝાયનવીરિયઞ્ચ ધારણવીરિયઞ્ચ સત્થુ ઉપટ્ઠાનવીરિયઞ્ચ અઞ્ઞેહિ અસદિસં અહોસિ, તસ્મા **ધિતિમન્તાનં** અગ્ગો નામ જાતો. તથાગતં ઉપટ્ઠહન્તો ચેસ ન અઞ્ઞેસં ઉપટ્ઠાકભિક્ખૂનં ઉપટ્ઠાનાકારેન ઉપટ્ઠહિ, અઞ્ઞે હિ તથાગતં ઉપટ્ઠહન્તા ન ચિરં ઉપટ્ઠહિંસુ, ન ચ બુદ્ધાનં મનં ગહેત્વા ઉપટ્ઠહિંસુ. અયં થેરો પન ઉપટ્ઠાકટ્ઠાનં લદ્ધદિવસતો પટ્ઠાય આરદ્ધવીરિયો હુત્વા તથાગતસ્સ મનં ગહેત્વા ઉપટ્ઠહિ. તસ્મા **ઉપટ્ઠાકાનં** અગ્ગો નામ જાતો.

તસ્સ પઞ્હકમ્મે અયમનુપુબ્બિકથા – ઇતો કિર સતસહસ્સમત્થકે કપ્પે પદુમુત્તરો નામ સત્થા લોકે ઉપ્પજ્જિ. તસ્સ હંસવતી નામ નગરં અહોસિ, નન્દો નામ રાજા પિતા, સુમેધા નામ દેવી માતા, બોધિસત્તો ઉત્તરકુમારો નામ અહોસિ. સો પુત્તસ્સ જાતદિવસે મહાભિનિક્ખમનં નિક્ખમ્મ પબ્બજિત્વા પધાનમનુયુત્તો અનુક્કમેન સબ્બઞ્ઞુતં પત્વા ''અનેકજાતિસંસાર''ન્તિ ઉદાનં ઉદાનેત્વા સત્તાહં બોધિપલ્લઙ્કે વીતિનામેત્વા ''પથવિયં ઠપેસ્સામી''તિ પાદં અભિનીહરિ. અથ પથવિં ભિન્દિત્વા હેટ્ઠા વુત્તપ્પમાણં પદુમં ઉટ્ઠાસિ. તદુપાદાય

ભગવા પદુમુત્તરોતેવ પઞ્ઞાયિત્થ. તસ્સ દેવલો ચ સુજાતો ચ દ્વે અગ્ગસાવકા અહેસું , અમિતા ચ અસમા ચ દ્વે અગ્ગસાવિકા, સુમનો નામ ઉપટ્ઠાકો. પદુમુત્તરો ભગવા પિતુ સઙ્ગહં કુરુમાનો ભિક્ખુસતસહસ્સપરિવારો હંસવતિયા રાજધાનિયા વસતિ.

કનિટ્ઠભાતા પનસ્સ સુમનકુમારો નામ. તસ્સ રાજા હંસવતિતો વીસયોજનસતે ભોગગામં અદાસિ. સો કદાચિ કદાચિ આગન્ત્વા પિતરઞ્ચ સત્થારઞ્ચ પસ્સતિ. અથેકદિવસં પચ્ચન્તો કુપિતો સુમનો રઞ્ઞો પેસેસિ. રાજા ''ત્વં મયા તત્થ કસ્મા ઠપિતો''તિ પટિપેસેસિ. સો ચોરે વૂપસમેત્વા ''ઉપસન્તો, દેવ, જનપદો''તિ રઞ્ઞો પેસેસિ. રાજા તુટ્ઠો ''સીઘં મમ પુત્તો આગચ્છતૂ''તિ આહ. તસ્સ સહસ્સમત્તા અમચ્ચા હોન્તિ. સો તેહિ સદ્ધિં અન્તરામગ્ગે મન્તેસિ – ''મય્હં પિતા તુટ્ઠો સચે મે વરં દેતિ, કિં ગણ્હામી''તિ? અથ નં એકચ્ચે ''હત્થિં ગણ્હથ, અસ્સં ગણ્હથ, જનપદં ગણ્હથ, સત્ત રતનાનિ ગણ્હથા''તિ આહંસુ. અપરે ''તુમ્હે પથવિસ્સરસ્સ પુત્તા, ન તુમ્હાકં ધનં દુલ્લભં, લદ્ધમ્પિ ચેતં સબ્બં પહાય ગમનીયં, પુઞ્ઞમેવ એકં આદાય ગમનીયં. તસ્મા દેવે વરં દદમાને તેમાસં પદુમુત્તરભગવન્તં ઉપટ્ઠાતું વરં ગણ્હથા''તિ આહંસુ. સો ''તુમ્હે મય્હં કલ્યાણમિત્તા, ન મેતં ચિત્તં અત્થિ, તુમ્હેહિ પન ઉપ્પાદિતં, એવં કરિસ્સામી''તિ ગન્ત્વા પિતરં વન્દિત્વા પિતરા આલિઙ્ગેત્વા મત્થકે ચુમ્બેત્વા ''વરં તે પુત્ત દેમી''તિ વુત્તે ''ઇચ્છામહં, મહારાજ, ભગવન્તં તેમાસં ચતૂહિ પચ્ચયેહિ ઉપટ્ઠહન્તો જીવિતં અવઞ્ઝં કાતું, ઇમં મે દેવ વરં દેહી''તિ આહ. ન સક્કા, તાત, અઞ્ઞં વરેહીતિ. દેવ, ખત્તિયાનં નામ દ્વે કથા નત્થિ, એતદેવ મે વરં દેહિ, ન મમ અઞ્ઞેન અત્થોતિ. તાત, બુદ્ધાનં નામ ચિત્તં દુજ્જાનં, સચે ભગવા ન ઇચ્છિસ્સતિ, મયા દિન્નેપિ કિં ભવિસ્સતીતિ? ''સાધુ, દેવ, અહં ભગવતો ચિત્તં જાનિસ્સામી''તિ વિહારં ગતો.

તેન ચ સમયેન ભત્તકિચ્ચં નિટ્ઠાપેત્વા ભગવા ગન્ધકુટિં પવિટ્ઠો હોતિ, સો મણ્ડલમાળે સન્નિપતિતાનં ભિક્ખૂનં સન્તિકં અગમાસિ. તે નં આહંસુ – ''રાજપુત્ત, કસ્મા આગતોસી''તિ? ભગવન્તં દસ્સનાય, દસ્સેથ મે ભગવન્તન્તિ. ન મયં, રાજપુત્ત, ઇચ્છિતિચ્છિતક્ખણે સત્થારં દટ્ઠું લભામાતિ. કો પન, ભન્તે, લભતીતિ? સુમનત્થેરો નામ રાજપુત્તાતિ. સો ''કુહિં, ભન્તે, થેરો''તિ? થેરસ્સ નિસિન્નટ્ઠાનં પુચ્છિત્વા ગન્ત્વા વન્દિત્વા ''ઇચ્છામહં, ભન્તે, ભગવન્તં પસ્સિતું, દસ્સેથ મે ભગવન્ત''ન્તિ આહ. થેરો પસ્સન્તસ્સેવ રાજકુમારસ્સ આપોકસિણજ્ઝાનં સમાપજ્જિત્વા મહાપથવિં ઉદકં અધિટ્ઠાય પથવિયં નિમુજ્જિત્વા સત્થુ ગન્ધકુટિયંયેવ પાતુરહોસિ. અથ નં ભગવા ''સુમન કસ્મા આગતોસી''તિ આહ. રાજપુત્તો, ભન્તે, ભગવન્તં દસ્સનાય આગતોતિ. તેન હિ ભિક્ખુ આસનં પઞ્ઞાપેહીતિ. પુન થેરો પસ્સન્તસ્સેવ રાજકુમારસ્સ બુદ્ધાસનં ગહેત્વા અન્તોગન્ધકુટિયં નિમુજ્જિત્વા બહિપરિવેણે પાતુભવિત્વા પરિવેણે આસનં પઞ્ઞાપેસિ. રાજકુમારો ઇમાનિ દ્વે અચ્છરિયાકારાનિ દિસ્વા ''મહન્તો વતાયં ભિક્ખૂ''તિ ચિન્તેસિ.

ભગવાપિ ગન્ધકુટિતો નિક્ખમિત્વા પઞ્ઞત્તે આસને નિસીદિ. રાજપુત્તો ભગવન્તં વન્દિત્વા પટિસન્થારં અકાસિ. ''કદા આગતોસિ રાજપુત્તા''તિ વુત્તે, ''ભન્તે, તુમ્હેસુ ગન્ધકુટિં પવિટ્ઠેસુ, ભિક્ખૂ પન 'ન મયં ઇચ્છિતિચ્છિતક્ખણે ભગવન્તં દટ્ઠું લભામા'તિ મં થેરસ્સ સન્તિકં પાહેસું. થેરો પન એકવચનેનેવ દસ્સેતિ, થેરો, ભન્તે, તુમ્હાકં સાસને વલ્લભો મઞ્ઞે''તિ. આમ રાજકુમાર, વલ્લભો એસ ભિક્ખુ મય્હં સાસનેતિ. ભન્તે, બુદ્ધાનં સાસને કિં કત્વા વલ્લભા હોન્તીતિ? દાનં દત્વા સીલં સમાદિયિત્વા ઉપોસથકમ્મં કત્વા કુમારાતિ. ભગવા અહં થેરો વિય બુદ્ધસાસને વલ્લભો હોતુકામો, સ્વે મય્હં ભિક્ખં અધિવાસેથાતિ. અધિવાસેસિ ભગવા તુણ્હીભાવેન . રાજકુમારો અત્તનો વસનટ્ઠાનં ગન્ત્વા સબ્બરત્તિં મહાસક્કારં સજ્જેત્વા સત્ત દિવસાનિ ખન્ધાવારભત્તં નામ અદાસિ.

સત્તમે દિવસે સત્થારં વન્દિત્વા, ભન્તે, મયા પિતુ સન્તિકા તેમાસં અન્તોવસ્સં તુમ્હાકં પટિજગ્ગનવરો લદ્ધો, તેમાસં મે વસ્સાવાસં અધિવાસેથાતિ. ભગવા ‘‘અત્થિ નુ ખો તત્થ ગતેન અત્થો’’તિ ઓલોકેત્વા ‘‘અત્થી’’તિ દિસ્વા ‘‘સુઞ્ઞાગારે ખો, રાજકુમાર, તથાગતા અભિરમન્તી’’તિ આહ. કુમારો ‘‘અઞ્ઞાતં ભગવા અઞ્ઞાતં સુગતા’’તિ વત્વા ‘‘અહં, ભન્તે, પુરિમતરં ગન્ત્વા વિહારં કારેમિ, મયા પેસિતે ભિક્ખુસતસહસ્સેન સદ્ધિં આગચ્છથા’’તિ ભગવન્તં પટિઞ્ઞં ગાહાપેત્વા પિતુ સન્તિકં ગન્ત્વા ‘‘દિન્ના મે, દેવ, ભગવતા પટિઞ્ઞા, મયા પહિતે ભગવન્તં પેસેય્યથા’’તિ વત્વા પિતરં વન્દિત્વા નિક્ખમિત્વા યોજને યોજને વિહારં કારેન્તો વીસયોજનસતં અદ્ધાનં ગતો. ગન્ત્વા ચ અત્તનો નગરે વિહારટ્ઠાનં વિચિનન્તો સોભનનામસ્સ કુટુમ્બિકસ્સ ઉય્યાનં દિસ્વા સતસહસ્સેન કિણિત્વા સતસહસ્સં વિસ્સજ્જેત્વા વિહારં કારેસિ. તત્થ ભગવતો ગન્ધકુટિં સેસભિક્ખૂનઞ્ચ રત્તિટ્ઠાનદિવાટ્ઠાનત્થાય કુટિલેણમણ્ડપે કારેત્વા પાકારપરિક્ખેપં દ્વારકોટ્ઠકઞ્ચ નિટ્ઠાપેત્વા પિતુ સન્તિકં પેસેસિ – ‘‘નિટ્ઠિતં મય્હં કિચ્ચં, સત્થારં પહિણથા’’તિ.

રાજા ભગવન્તં ભોજેત્વા ‘‘ભગવા સુમનસ્સ કિચ્ચં નિટ્ઠિતં, તુમ્હાકં ગમનં પચ્ચાસીસતી’’તિ આહ. ભગવા ભિક્ખુસતસહસ્સપરિવુતો યોજને યોજને વિહારેસુ વસમાનો અગમાસિ. કુમારો ‘‘સત્થા આગચ્છતી’’તિ સુત્વા યોજનં પચ્ચુગ્ગન્ત્વા ગન્ધમાલાદીહિ પૂજયમાનો વિહારં પવેસેત્વા –

> ‘‘સતસહસ્સેન મે કીતં, સતસહસ્સેન માપિતં;
> સોભનં નામ ઉય્યાનં, પટિગ્ગણ્હ મહામુની’’તિ. –

વિહારં નિય્યાદેસિ. સો વસ્સૂપનાયિકાદિવસે દાનં દત્વા અત્તનો પુત્તદારે ચ અમચ્ચે ચ પક્કોસાપેત્વા આહ – ‘‘સત્થા અમ્હાકં સન્તિકં દૂરતોવ આગતો, બુદ્ધા ચ નામ ધમ્મગરુકા ન આમિસચક્ખુકા . તસ્મા અહં ઇમં તેમાસં દ્વે સાટકે નિવાસેત્વા દસ સીલાનિ સમાદિયિત્વા ઇધેવ વસિસ્સામિ, તુમ્હે ખીણાસવસતસહસ્સસ્સ ઇમિનાવ નીહારેન તેમાસં દાનં દદેય્યાથા’’તિ.

સો સુમનત્થેરસ્સ વસનટ્ઠાનસભાગેયેવ ઠાને વસન્તો યં થેરો ભગવતો વત્તં કરોતિ, તં સબ્બં દિસ્વા ‘‘ઇમસ્મિં ઠાને એકન્તવલ્લભો એસ થેરો, એતસ્સેવ મે ઠાનન્તરં પત્થેતું વટ્ટતી’’તિ ચિન્તેત્વા ઉપકટ્ઠાય પવારણાય ગામં પવિસિત્વા સત્તાહં મહાદાનં દત્વા સત્તમે દિવસે ભિક્ખુસતસહસ્સસ્સ પાદમૂલે તિચીવરં ઠપેત્વા ભગવન્તં વન્દિત્વા, ‘‘ભન્તે, યદેતં મયા સત્તાહં ખન્ધાવારદાનતો પટ્ઠાય પુઞ્ઞં કતં, તં નેવ સક્કસમ્પત્તિં, ન મારબ્રહ્મસમ્પત્તિં પત્થયન્તેન, બુદ્ધસ્સ પન ઉપટ્ઠાકભાવં પત્થેન્તેન કતં. તસ્મા અહમ્પિ ભગવા અનાગતે સુમનત્થેરો વિય એકસ્સ બુદ્ધસ્સ ઉપટ્ઠાકો હોમી’’તિ પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન પતિટ્ઠહિત્વા વન્દિ. સત્થા તસ્સ અનન્તરાયં દિસ્વા બ્યાકરિત્વા પક્કામિ. કુમારો તં સુત્વા ‘‘બુદ્ધા ચ નામ અદ્વેજ્ઝકથા હોન્તી’’તિ દુતિયદિવસે ગોતમબુદ્ધસ્સ પત્તચીવરં ગહેત્વા પિટ્ઠિતો પિટ્ઠિતો ગચ્છન્તો વિય અહોસિ.

સો તસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે વસ્સસતસહસ્સં દાનં દત્વા સગ્ગે નિબ્બત્તિત્વા કસ્સપબુદ્ધકાલે પિણ્ડાય ચરતો થેરસ્સ પત્તગ્ગહણત્થં ઉત્તરિસાટકં દત્વા પૂજં અકાસિ. પુન સગ્ગે નિબ્બત્તિત્વા તતો ચુતો બારાણસિરાજા હુત્વા ઉપરિપાસાદવરગતો ગન્ધમાદનતો આકાસેન આગચ્છન્તે અટ્ઠ પચ્ચેકબુદ્ધે દિસ્વા નિમન્તાપેત્વા ભોજેત્વા અત્તનો મઙ્ગલઉય્યાને તેસં અટ્ઠ પણ્ણસાલાયો કારેત્વા તેસં નિસીદનત્થાય અત્તનો નિવેસને અટ્ઠ સબ્બરતનમયાનિ પીઠાનિ ચેવ મણિઆધારકે ચ પટિયાદેત્વા દસ વસ્સસહસ્સાનિ ઉપટ્ઠાનં અકાસિ. એતાનિ પાકટટ્ઠાનાનિ.

કપ્પસતસહસ્સં પન દાનં દદમાનોવ અમ્હાકં બોધિસત્તેન સદ્ધિં તુસિતપુરે નિબ્બત્તિત્વા તતો ચુતો અમિતોદનસક્કસ્સ ગેહે નિબ્બત્તિ. અથસ્સ સબ્બેવ ઞાતકે આનન્દિતે પમુદિતે કરોન્તો જાતોતિ આનન્દોત્વેવ નામં અકંસુ. સો અનુપુબ્બેન કતાભિનિક્ખમને સમ્માસમ્બોધિં પત્વા પઠમગમનેન કપિલવત્થું આગન્ત્વા તતો નિક્ખન્તે ભગવતિ ભગવતો પરિવારત્થં રાજકુમારેસુ પબ્બજન્તેસુ ભદ્દિયાદીહિ સદ્ધિં નિક્ખમિત્વા ભગવતો સન્તિકે પબ્બજિત્વા નચિરસ્સેવ આયસ્મતો પુણ્ણસ્સ મન્તાણિપુત્તસ્સ સન્તિકે ધમ્મકથં સુત્વા સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ.

તેન ખો પન સમયેન ભગવતો પઠમબોધિયં વીસતિ વસ્સાનિ અનિબદ્ધા ઉપટ્ઠાકા અહેસું. એકદા નાગસમાલો પત્તચીવરં ગહેત્વા વિચરિ એકદા નાગિતો, એકદા ઉપવાનો, એકદા સુનક્ખત્તો, એકદા ચુન્દો સમણુદ્દેસો , એકદા સાગતો, એકદા રાધો, એકદા મેઘિયો. તત્થ એકદા ભગવા નાગસમાલત્થેરેન સદ્ધિં અદ્ધાનમગ્ગપ્પટિપન્નો દ્વેધાપથં પત્તો. થેરો મગ્ગા ઓક્કમ્મ ''ભગવા અહં ઇમિના મગ્ગેન ગચ્છામી''તિ આહ. અથ નં ભગવા ''એહિ ભિક્ખુ, ઇમિના મગ્ગેન ગચ્છામા''તિ આહ. સો ''હન્દ ભગવા તુમ્હાકં પત્તચીવરં ગણ્હથ, અહં ઇમિના મગ્ગેન ગચ્છામી''તિ વત્વા પત્તચીવરં ભૂમિયં ઠપેતું આરદ્ધો. અથ નં ભગવા ''આહર ભિક્ખૂ''તિ વત્વા પત્તચીવરં ગહેત્વા ગતો. તસ્સપિ ભિક્ખુનો ઇતરેન મગ્ગેન ગચ્છતો ચોરા પત્તચીવરઞ્ચેવ હરિંસુ, સીસઞ્ચ ભિન્દિંસુ. સો ''ભગવા ઇદાનિ મે પટિસરણં, ન અઞ્ઞો''તિ ચિન્તેત્વા લોહિતેન ગલન્તેન ભગવતો સન્તિકં આગમિ. ''કિમિદં ભિક્ખૂ''તિ ચ વુત્તે તં પવત્તિં આરોચેસિ. અથ નં ભગવા ''મા ચિન્તેયિ ભિક્ખુ, એતસ્સ કારણાયેવ તં નિવારયિમ્હા''તિ વત્વા સમસ્સાસેસિ.

એકદા પન ભગવા મેઘિયત્થેરેન સદ્ધિં પાચીનવંસે મિગદાયે જન્તુગામં અગમાસિ. તત્રાપિ મેઘિયો જન્તુગામે પિણ્ડાય ચરિત્વા નદીતીરે પાસાદિકં અમ્બવનં દિસ્વા ''ભગવા તુમ્હાકં પત્તચીવરં ગણ્હથ, અહં તસ્મિં અમ્બવને સમણધમ્મં કરોમી''તિ વત્વા ભગવતા તિક્ખત્તું નિવારિયમાનોપિ ગન્ત્વા અકુસલવિતક્કેહિ અન્વાસત્તો પચ્ચાગન્ત્વા તં પવત્તિં આરોચેસિ. તમ્પિ ભગવા ''ઇમમેવ તે કારણં સલ્લક્ખેત્વા નિવારયિમ્હા''તિ વત્વા અનુપુબ્બેન સાવત્થિં અગમાસિ. તત્થ ગન્ધકુટિપરિવેણે પઞ્ઞત્તવરબુદ્ધાસને નિસિન્નો ભિક્ખુસઙ્ઘપરિવુતો ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ''ભિક્ખવે, ઇદાનિમ્હિ મહલ્લકો, 'એકચ્ચે ભિક્ખૂ ઇમિના મગ્ગેન ગચ્છામા'તિ વુત્તે અઞ્ઞેન ગચ્છન્તિ, એકચ્ચે મય્હં પત્તચીવરં ભૂમિયં નિક્ખિપન્તિ, મય્હં નિબદ્ધુપટ્ઠાકં એકં ભિક્ખું જાનાથા''તિ . ભિક્ખૂનં ધમ્મસંવેગો ઉદપાદિ. અથાયસ્મા સારિપુત્તો ઉટ્ઠાયાસના ભગવન્તં વન્દિત્વા ''અહં, ભન્તે, તુમ્હેયેવ પત્થયમાનો સતસહસ્સકપ્પાધિકં અસઙ્ખ્યેય્યં પારમિયો પૂરયિં, નનુ માદિસો મહાપઞ્ઞો ઉપટ્ઠાકો નામ વટ્ટતિ, અહં ઉપટ્ઠહિસ્સામી''તિ આહ. તં ભગવા ''અલં, સારિપુત્ત, યસ્સં દિસાયં ત્વં વિહરસિ, અસુઞ્ઞા વે સા દિસા, તવ હિ ઓવાદો બુદ્ધાનં ઓવાદસદિસો, તેન મે તયા ઉપટ્ઠાકકિચ્ચં અત્થી''તિ પટિક્ખિપિ. એતેનેવ ઉપાયેન મહામોગ્ગલ્લાનં આદિં કત્વા અસીતિ મહાસાવકા ઉટ્ઠહિંસુ. તે સબ્બે ભગવા પટિક્ખિપિ.

આનન્દત્થેરો પન તુણ્હીયેવ નિસીદિ. અથ નં ભિક્ખૂ આહંસુ – ''આવુસો આનન્દ, ભિક્ખુસઙ્ઘો ઉપટ્ઠાકટ્ઠાનં યાચતિ, ત્વમ્પિ યાચાહી''તિ. યાચિત્વા લદ્ધટ્ઠાનં નામ, આવુસો, કીદિસં હોતિ, કિં મં સત્થા ન પસ્સતિ? સચે સત્થા રોચિસ્સતિ, ''આનન્દો મં ઉપટ્ઠહતૂ''તિ વક્ખતીતિ. અથ ભગવા ''ન, ભિક્ખવે, આનન્દો અઞ્ઞેહિ ઉસ્સાહેતબ્બો, સયમેવ જાનિત્વા મં ઉપટ્ઠહિસ્સતી''તિ આહ. તતો ભિક્ખૂ ''ઉટ્ઠેહિ, આવુસો આનન્દ, ઉટ્ઠેહિ, આવુસો આનન્દ, દસબલં ઉપટ્ઠાકટ્ઠાનં યાચાહી''તિ આહંસુ. થેરો ઉટ્ઠહિત્વા ચત્તારો પટિક્ખેપા ચતસ્સો ચ આયાચનાતિ અટ્ઠ વરે યાચિ.

ચત્તારો પટિક્ખેપા નામ – ‘‘સચે મે, ભન્તે, ભગવા અત્તના લદ્ધં પણીતં ચીવરં ન દસ્સતિ, પિણ્ડપાતં ન દસ્સતિ, એકગન્ધકુટિયં વસિતું ન દસ્સતિ, નિમન્તનં ગહેત્વા ન ગમિસ્સતિ, એવાહં ભગવન્તં ઉપટ્ઠહિસ્સામી’’તિ વત્વા ‘‘કં પનેત્થ, આનન્દ, આદીનવં અદ્દસા’’તિ વુત્તે આહ – ‘‘સચાહં, ભન્તે, ઇમાનિ વત્થૂનિ લભિસ્સામિ, ભવિસ્સન્તિ વત્તારો ‘આનન્દો દસબલેન લદ્ધં પણીતં ચીવરં પરિભુઞ્જતિ, પિણ્ડપાતં પરિભુઞ્જતિ, એકગન્ધકુટિયં વસતિ , એકતો નિમન્તનં ગચ્છતિ. એતં લાભં લભન્તો તથાગતં ઉપટ્ઠાતિ, કો એવં ઉપટ્ઠહતો ભારો’’’તિ? ઇમે ચત્તારો પટિક્ખેપે યાચિ.

ચતસ્સો આયાચના નામ – ‘‘સચે, ભન્તે, ભગવા મયા ગહિતનિમન્તનં ગમિસ્સતિ, સચાહં તિરોરટ્ઠા તિરોજનપદા ભગવન્તં દટ્ઠું આગતં પરિસં આગતક્ખણેયેવ ભગવન્તં દસ્સેતું લચ્છામિ, યદા મે કઙ્ખા ઉપ્પજ્જતિ, તસ્મિંયેવ ખણે ભગવન્તં ઉપસઙ્કમિતું લચ્છામિ, તથા યં ભગવા મય્હં પરમ્મુખે ધમ્મં દેસેતિ, તં આગન્ત્વા મય્હં કથેસ્સતિ, એવાહં ભગવન્તં ઉપટ્ઠહિસ્સામી’’તિ વત્વા ‘‘કં પનેત્થ, આનન્દ, આનિસંસં પસ્સસી’’તિ વુત્તે આહ – ‘‘ઇધ, ભન્તે, સદ્ધા કુલપુત્તા ભગવતો ઓકાસં અલભન્તા મં એવં વદન્તિ ‘સ્વે, ભન્તે આનન્દ, ભગવતા સદ્ધિં અમ્હાકં ઘરે ભિક્ખં ગણ્હેય્યાથા’તિ. સચે ભગવા તત્થ ન ગમિસ્સતિ, ઇચ્છિતિચ્છિતક્ખણેયેવ પરિસં દસ્સેતું, કઙ્ખઞ્ચ વિનોદેતું ઓકાસં ન લચ્છામિ, ભવિસ્સન્તિ વત્તારો ‘કિં આનન્દો દસબલં ઉપટ્ઠાતિ . એત્તકમ્પિસ્સ ભગવા અનુગ્ગહં ન કરોતી’તિ. ભગવતો ચ પરમ્મુખા મં પુચ્છિસ્સન્તિ ‘અયં, આવુસો આનન્દ, ગાથા, ઇદં સુત્તં, ઇદં જાતકં કત્થ દેસિત’ન્તિ. સચાહં તં ન સમ્પાદયિસ્સામિ, ભવિસ્સન્તિ વત્તારો – ‘એત્તકમ્પિ, આવુસો, ન જાનાસિ, કસ્મા ત્વં છાયા વિય ભગવન્તં અવિજહન્તો દીઘરત્તં વિચરસી’તિ. તેનાહં પરમ્મુખા દેસિતસ્સપિ ધમ્મસ્સ પુન કથનં ઇચ્છામી’’તિ. ઇમા ચતસ્સો આયાચના યાચિ. ભગવાપિસ્સ અદાસિ.

એવં ઇમે અટ્ઠ વરે ગહેત્વા નિબદ્ધુપટ્ઠાકો અહોસિ. તસ્સેવ ઠાનન્તરસ્સ અત્થાય કપ્પસતસહસ્સં પૂરિતાનં પારમીનં ફલં પાપુણિ. સો ઉપટ્ઠાકટ્ઠાનં લદ્ધદિવસતો પટ્ઠાય દસબલસ્સ દુવિધેન ઉદકેન તિવિધેન દન્તકટ્ઠેન હત્થપાદપરિકમ્મેન પિટ્ઠિપરિકમ્મેન ગન્ધકુટિપરિવેણં સમ્મજ્જનેનાતિ એવમાદીહિ કિચ્ચેહિ ઉપટ્ઠહન્તો ‘‘ઇમાય નામ વેલાય સત્થુ ઇમં નામ લદ્ધું વટ્ટતિ, ઇદં નામ કાતું વટ્ટતી’’તિ દિવસભાગં સન્તિકાવચરો હુત્વા રત્તિભાગસમનન્તરે દણ્ડદીપિકં ગહેત્વા એકરત્તિં ગન્ધકુટિપરિવેણં નવ વારે અનુપરિયાયતિ. એવઞ્હિસ્સ અહોસિ – ‘‘સચે મે થિનમિદ્ધં ઓક્કમેય્ય, દસબલે પક્કોસન્તે પટિવચનં દાતું ન સક્કુણેય્ય’’ન્તિ. તસ્મા સબ્બરત્તિં દણ્ડદીપિકં હત્થેન ન મુઞ્ચતિ. ઇદમેત્તકં વત્થુ. અપરભાગે પન સત્થા જેતવને વિહરન્તો અનેકપરિયાયેન ધમ્મભણ્ડાગારિકઆનન્દત્થેરસ્સ વણ્ણં કથેત્વા થેરં ઇમસ્મિં સાસને બહુસ્સુતાનં સતિમન્તાનં ગતિમન્તાનં ધિતિમન્તાનં ઉપટ્ઠાકાનઞ્ચ ભિક્ખૂનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

ઉરુવેલકસ્સપત્થેરવત્થુ

૨૨૪. દુતિયે **મહાપરિસાન**ન્તિ મહાપરિવારાનં ઉરુવેલકસ્સપો અગ્ગોતિ દસ્સેતિ. અઞ્ઞેસઞ્હિ થેરાનં કઞ્ચિ કાલં પરિવારો મહા હોતિ કઞ્ચિ કાલં અપ્પો, ઇમસ્સ પન થેરસ્સ દ્વીહિ ભાતિકેહિ સદ્ધિં એકં સમણસહસ્સં નિબદ્ધપરિવારોવ અહોસિ. તેસુ એકેકસ્મિં એકેકં પબ્બાજેન્તે દ્વે સમણસહસ્સાનિ હોન્તિ, દ્વે દ્વે પબ્બાજેન્તે તીણિ સહસ્સાનિ હોન્તિ. તસ્મા સો મહાપરિવારાનં અગ્ગો નામ જાતો. **કસ્સપો**તિ પનસ્સ ગોત્તં. ઉરુવેલાયં પબ્બજિતત્તા **ઉરુવેલકસ્સપો**તિ પઞ્ઞાયિત્થ.

તસ્સ પઞ્હકમ્મે અયમનુપુબ્બિકથા – અયમ્પિ હિ પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે હંસવતીનગરે કુલગેહે પટિસન્ધિં ગહેત્વા વયપ્પત્તો સત્થુ ધમ્મકથં સુણન્તો સત્થારં એકં ભિક્ખું મહાપરિસાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા ''મયાપિ અનાગતે એવરૂપેન ભવિતું વટ્ટતી''તિ સત્તાહં બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ મહાદાનં દત્વા તિચીવરેન અચ્છાદેત્વા સત્થારં વન્દિત્વા મહાપરિસાનં અગ્ગભાવત્થં પત્થનં અકાસિ. સત્થા અનન્તરાયં દિસ્વા અનાગતે ગોતમબુદ્ધસ્સ સાસને મહાપરિસાનં અગ્ગો ભવિસ્સતી''તિ બ્યાકરિત્વા પક્કામિ.

સોપિ કુલપુત્તો યાવજીવં કલ્યાણકમ્મં કત્વા દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તો ઇતો દ્વેનવુતિકપ્પમત્થકે ફુસ્સબુદ્ધસ્સ વેમાતિકકનિટ્ઠભાતા હુત્વા નિબ્બત્તો, પિતા મહિન્દરાજા નામ. અપરે પનસ્સ દ્વે કનિટ્ઠભાતરો અહેસું. એવં તે તયો ભાતરો વિસું વિસું ઠાનન્તરં લભિંસુ. તે હેટ્ઠા વુત્તનયેનેવ કુપિતં પચ્ચન્તં વૂપસમેત્વા પિતુ સન્તિકા વરં લભિત્વા ''તેમાસં દસબલં પટિજગ્ગિસ્સામા''તિ વરં ગણ્હિંસુ. અથ નેસં એતદહોસિ – ''અમ્હેહિ દસબલં પટિજગ્ગન્તેહિ અનુચ્છવિકં કાતું વટ્ટતી''તિ એકં અમચ્ચં ઉપ્પાદકટ્ઠાને ઠપેત્વા એકં આયવયજાનનકં કત્વા એકં બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ પરિવેસકટ્ઠાને ઠપેત્વા અત્તના દસ સીલાનિ સમાદાય તેમાસં સિક્ખાપદાનિ રક્ખિંસુ. તે તયો અમચ્ચા હેટ્ઠા વુત્તનયેનેવ ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે બિમ્બિસારવિસાખરટ્ઠપાલા જાતા.

તે પન રાજકુમારા વુત્થવસ્સે દસબલે સહત્થા બુદ્ધપ્પમુખં ભિક્ખુસઙ્ઘં પચ્ચયપૂજાય પૂજેત્વા યાવજીવં કલ્યાણકમ્મં કત્વા અમ્હાકં દસબલસ્સ નિબ્બત્તિતો પુરેતરમેવ બ્રાહ્મણકુલે નિબ્બત્તિત્વા અત્તનો ગોત્તવસેન તયોપિ જના કસ્સપા એવ નામ જાતા. તે વયપ્પત્તા તયો વેદે ઉગ્ગણ્હિંસુ. તેસં જેટ્ઠભાતિકસ્સ પઞ્ચ માણવકસતાનિ પરિવારો અહોસિ, મજ્ઝિમસ્સ તીણિ, કનિટ્ઠસ્સ દ્વે. તે અત્તનો ગન્થે સારં ઓલોકેન્તા દિટ્ઠધમ્મિકમેવ પસ્સિંસુ, ન સમ્પરાયિકં. અથ નેસં જેટ્ઠભાતા અત્તનો પરિવારેન સદ્ધિં ઉરુવેલં ગન્ત્વા ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા ઉરુવેલકસ્સપો નામ જાતો, મહાગઙ્ગાનદીવઙ્કે પબ્બજિતો નદીકસ્સપો નામ જાતો, ગયાસીસે પબ્બજિતો ગયાકસ્સપો નામ જાતો.

એવં તેસુ ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા તત્થ વસન્તેસુ બહૂનં દિવસાનં અચ્ચયેન અમ્હાકં બોધિસત્તો મહાભિનિક્ખમનં નિક્ખમિત્વા પટિવિદ્ધસબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણો અનુક્કમેન ધમ્મચક્કં પવત્તેત્વા પઞ્ચવગ્ગિયે થેરે અરહત્તે પતિટ્ઠાપેત્વા યસદારકપ્પમુખે પઞ્ચપઞ્ઞાસ સહાયકેપિ વિનેત્વા સટ્ઠિ અરહન્તે ''ચરથ, ભિક્ખવે , ચારિક''ન્તિ બહુજનહિતાય ચારિકં પેસેત્વા ભદ્દવગ્ગિયે વિનેત્વા ઉરુવેલકસ્સપસ્સ હેતું દિસ્વા ''મયિ ગતે તયો ભાતિકા સપરિવારા અરહત્તં પાપુણિસ્સન્તી''તિ ઞત્વા એકકો અદુતિયો ઉરુવેલકસ્સપસ્સ વસનટ્ઠાનં ગન્ત્વા વસનત્થાય અગ્યાગારં યાચિત્વા તત્થ કતં નાગદમનં આદિં કત્વા અડ્ઢુડ્ઢસહસ્સેહિ પાટિહારિયેહિ ઉરુવેલકસ્સપં સપરિવારં વિનેત્વા પબ્બાજેસિ. તસ્સ પબ્બજિતભાવં ઞત્વા ઇતરેપિ દ્વે ભાતરો સપરિવારા આગન્ત્વા પબ્બજિંસુ, સબ્બેપિ એહિભિક્ખૂ ઇદ્ધિમયપત્તચીવરધરા અહેસું.

સત્થા તં સમણસહસ્સં આદાય ગયાસીસં ગન્ત્વા પિટ્ઠિપાસાણે નિસિન્નો ''કથંરૂપા નુ ખો એતેસં ધમ્મદેસના સપ્પાયા''તિ ઓલોકેન્તો ''ઇમે અગ્ગિં પરિચરન્તા વિચરિંસુ, ઇમેસં તયો ભવે આદિત્તાગારસદિસે કત્વા દસ્સેતું વટ્ટતી''તિ આદિત્તપરિયાયસુત્તં (મહાવ॰ ૫૪) દેસેસિ. દેસનાપરિયોસાને સબ્બેવ અરહત્તં પત્તા. સત્થા તેહિ પરિવુતો પુબ્બે બિમ્બિસારરઞ્ઞો દિન્નપટિઞ્ઞત્તા રાજગહનગરે લટ્ઠિવનુય્યાનં અગમાસિ. રાજા દસબલસ્સ આગતભાવં સુત્વા દ્વાદસનહુતેહિ બ્રાહ્મણગહપતિકેહિ સદ્ધિં સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા વન્દિત્વા એકમન્તં નિસીદિ. સત્થા સબ્બાવન્તં પરિસં ઓલોકેત્વા મહાજનં ઉરુવેલકસ્સપસ્સ નિપચ્ચકારં કરોન્તં દિસ્વા ''ઇમે મય્હં વા

કસ્સપસ્સ વા મહન્તભાવં ન જાનન્તિ, સવિતક્કા ચ નામ દેસનં સમ્પટિચ્છિતું ન સક્કોન્તી''તિ ચિન્તેત્વા, ''કસ્સપ, તુય્હં ઉપટ્ઠાકાનં વિતક્કં છિન્દા''તિ થેરસ્સ સઞ્ઞં અદાસિ. થેરો સત્થુ વચનં સમ્પટિચ્છિત્વા ઉટ્ઠાયાસના સત્થારં પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન વન્દિત્વા તાલપ્પમાણં આકાસં ઉપ્પતિત્વા ઇદ્ધિવિકુબ્બનં દસ્સેત્વા ''સત્થા મે, ભન્તે, ભગવા, સાવકોહમસ્મિ, સત્થા મે, ભન્તે, ભગવા, સાવકોહમસ્મી''તિ વત્વા ઓરુય્હ દસબલસ્સ પાદે વન્દિ. એતેનુપાયેન સત્તમે વારે સત્તતાલપ્પમાણં આકાસં અબ્ભુગ્ગન્ત્વા પુન આગન્ત્વા દસબલસ્સ પાદે વન્દિત્વા એકમન્તં નિસીદિ.

તસ્મિં કાલે મહાજનો ''અયં લોકે મહાસમણો''તિ સત્થરિ નિબ્બિતક્કો જાતો, અથસ્સ સત્થા ધમ્મં દેસેસિ. દેસનાપરિયોસાને રાજા એકાદસનહુતેહિ બ્રાહ્મણગહપતિકેહિ સદ્ધિં સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠિતો, એકનહુતં ઉપાસકત્તં પટિવેદેસિ. તેપિ ઉરુવેલકસ્સપસ્સ પરિવારા સહસ્સમત્તા ભિક્ખૂ અત્તનો આસેવનવસેન ચિન્તેસું – ''અમ્હાકં પબ્બજિતકિચ્ચં મત્થકં પત્તં, બહિ ગન્ત્વા કિં કરિસ્સામા''તિ ઉરુવેલકસ્સપત્થેરંયેવ પરિવારેત્વા વિચરિંસુ. તેસુ એકેકસ્મિં એકેકં નિસ્સિતકં ગણ્હન્તે દ્વે સહસ્સાનિ હોન્તિ, દ્વે દ્વે ગણ્હન્તે તીણિ સહસ્સાનિ હોન્તિ. તતો પટ્ઠાય યત્તકા તેસં નિસ્સિતકા, તત્તકે કથેતું વટ્ટતીતિ. ઇદમેત્થ વત્થુ. અપરભાગે પન સત્થા જેતવને વિહરન્તો થેરં મહાપરિસાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

કાળુદાયિત્થેરવત્થુ

૨૨૫. તતિયે **કુલપ્પસાદકાન**ન્તિ કુલં પસાદેન્તાનં. અયં હિ થેરો અદિટ્ઠબુદ્ધદસ્સનંયેવ સુદ્ધોદનમહારાજસ્સ નિવેસનં પસાદેસિ, તસ્મા કુલપ્પસાદકાનં અગ્ગો નામ જાતો.

તસ્સ પઞ્હકમ્મે અયમનુપુબ્બિકથા – અયમ્પિ હિ પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે હંસવતીનગરે કુલગેહે નિબ્બત્તો સત્થુ ધમ્મદેસનં સુણન્તો સત્થારં એકં ભિક્ખું કુલપ્પસાદકાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા અધિકારકમ્મં કત્વા તં ઠાનન્તરં પત્થેસિ. સો યાવજીવં કુસલં કત્વા દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તો અમ્હાકં બોધિસત્તસ્સ માતુકુચ્છિયં પટિસન્ધિગ્ગહણદિવસે કપિલવત્થુસ્મિંયેવ અમચ્ચગેહે પટિસન્ધિં ગણ્હિ. જાતદિવસે બોધિસત્તેન સદ્ધિંયેવ જાતોતિ તંદિવસંયેવ તં દુકૂલચુમ્બુટકે નિપજ્જાપેત્વા બોધિસત્તસ્સ ઉપટ્ઠાનત્થાય નયિંસુ. બોધિસત્તેન હિ સદ્ધિં બોધિરુક્ખો રાહુલમાતા ચતસ્સો નિધિકુમ્ભિયો આરોહનિયહત્થી કણ્ડકો છન્નો કાળુદાયીતિ ઇમે સત્ત એકદિવસે જાતત્તા સહજાતા નામ અહેસું. અથસ્સ નામગ્ગહણદિવસે સકલનગરસ્સ ઉદગ્ગચિત્તદિવસે જાતોતિ ઉદાયીત્વેવ નામં અકંસુ. થોકં કાળધાતુકત્તા પન **કાળુદાયી** નામ જાતો. સો બોધિસત્તેન સદ્ધિં કુમારકીળં કીળન્તો વુદ્ધિં અગમાસિ.

અપરભાગે બોધિસત્તો મહાભિનિક્ખમનં નિક્ખમિત્વા અનુક્કમેન સબ્બઞ્ઞુતં પત્વા પવત્તિતવરધમ્મચક્કો લોકાનુગ્ગહં કરોન્તો રાજગહં ઉપનિસ્સાય વિહરતિ. તસ્મિં સમયે સુદ્ધોદનમહારાજા ''સિદ્ધત્થકુમારો અભિસમ્બોધિં પત્વા રાજગહં ઉપનિસ્સાય વેળુવને વિહરતી''તિ સુત્વા પુરિસસહસ્સપરિવારં એકં અમચ્ચં ''પુત્તં મે ઇધ આનેહી''તિ પેસેસિ. સો સટ્ઠિયોજનમગ્ગં ગન્ત્વા દસબલસ્સ ચતુપરિસમજ્ઝે નિસીદિત્વા ધમ્મદેસનાવેલાય વિહારં પાવિસિ. સો ''તિટ્ઠતુ તાવ રઞ્ઞા પહિતસાસન''ન્તિ પરિસપરિયન્તે ઠિતો સત્થુ ધમ્મદેસનં સુત્વા યથાઠિતોવ સદ્ધિં પુરિસસહસ્સેહિ અરહત્તં પાપુણિ. અથ નેસં સત્થા ''એથ ભિક્ખવો''તિ હત્થં પસારેસિ, સબ્બે તંખણંયેવ ઇદ્ધિમયપત્તચીવરધરા વસ્સસટ્ઠિકત્થેરા વિય અહેસું. અરહત્તં પત્તકાલતો પટ્ઠાય પન અરિયા નામ મજ્ઝત્તાવ હોન્તીતિ રઞ્ઞા પહિતસાસનં દસબલસ્સ ન કથેસિ. રાજા ''નેવ ગતો આગચ્છતિ, ન સાસનં સુય્યતી''તિ ''એહિ,

તાત, ત્વં ગચ્છા''તિ તેનેવ નિયામેન અઞ્ઞં અમચ્ચં પેસેસિ. સોપિ ગન્ત્વા પુરિમનયેનેવ સદ્ધિં પરિસાય અરહત્તં પત્વા તુણ્હી અહોસિ. એવં નવહિ અમચ્ચેહિ સદ્ધિં નવ પુરિસસહસ્સાનિ પેસેસિ. સબ્બે અત્તનો કિચ્ચં નિટ્ઠાપેત્વા તુણ્હી અહેસું.

અથ રાજા ચિન્તેસિ – ''એત્તકા જના મયિ સિનેહાભાવેન દસબલસ્સ ઇધાગમનત્થાય ન કિઞ્ચિ કથયિંસુ, અઞ્ઞે ગન્ત્વાપિ દસબલં આનેતું ન સક્ખિસ્સન્તિ. મય્હં ખો પન પુત્તો ઉદાયી દસબલેન સદ્ધિં એકવયો સહપંસુકીળિકો, મયિ ચસ્સ સિનેહો અત્થી''તિ કાળુદાયિં પક્કોસાપેત્વા, ''તાત, પુરિસસહસ્સપરિવારો ગન્ત્વા દસબલં આનેહી''તિ આહ. પઠમં ગતપુરિસા વિય પબ્બજિતું લભન્તો આનેસ્સામિ, દેવાતિ. યંકિઞ્ચિ કત્વા મમ પુત્તં દસ્સેહીતિ. ''સાધુ, દેવા''તિ રઞ્ઞો સાસનં આદાય રાજગહં ગન્ત્વા સત્થુ ધમ્મદેસનાવેલાય પરિસપરિયન્તે ઠિતો ધમ્મં સુત્વા સપરિવારો અરહત્તફલં પત્વા એહિભિક્ખુભાવે પતિટ્ઠાસિ. તતો ચિન્તેસિ – ''ન તાવ દસબલસ્સ કુલનગરં ગન્તું એસ કાલો, વસન્તસમયે સુપુપ્ફિતેસુ વનસણ્ડેસુ હરિતતિણસઞ્છન્નાય પથવિયા એસ કાલો ભવિસ્સતી''તિ કાલં પટિમાનેન્તો તસ્સ કાલસ્સ આગતભાવં ઞત્વા –

> ''નાતિસીતં નાતિઉણ્હં, નાતિદુબ્ભિક્ખછાતકં;
> સદ્દલા હરિતા ભૂમિ, એસ કાલો મહામુની''તિ. –

સટ્ઠિમત્તાહિ ગાથાહિ દસબલસ્સ કુલનગરં ગમનત્થાય ગમનવણ્ણં વણ્ણેસિ. સત્થા ''ઉદાયી ગમનવણ્ણં કથેતિ, કપિલવત્થુનગરં ગન્તું એસ કાલો''તિ વીસતિસહસ્સભિક્ખુપરિવારો અતુરિતગમનેન ચારિકં નિક્ખમિ.

ઉદાયિત્થેરો સત્થુ નિક્ખન્તભાવં ઞત્વા ''પિતુ મહારાજસ્સ સઞ્ઞં દાતું વટ્ટતી''તિ વેહાસં અબ્ભુગ્ગન્ત્વા રઞ્ઞો નિવેસને પાતુરહોસિ. સુદ્ધોદનમહારાજા થેરં દિસ્વા તુટ્ઠચિત્તો મહારહે પલ્લઙ્કે નિસીદાપેત્વા અત્તનો પટિયાદિતસ્સ નાનગ્ગરસભોજનસ્સ પત્તં પૂરેત્વા અદાસિ. થેરો ઉટ્ઠાય ગમનાકપ્પં દસ્સેસિ. નિસીદિત્વાવ ભુઞ્જ, તાતાતિ. સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા ભુઞ્જિસ્સામિ, મહારાજાતિ. કહં પન, તાત, સત્થાતિ? વીસતિસહસ્સભિક્ખુપરિવારો તુમ્હાકં દસ્સનત્થાય ચારિકં નિક્ખન્તો, મહારાજાતિ. તુમ્હે ઇમં પિણ્ડપાતં પરિભુઞ્જિત્વા યાવ મમ પુત્તો ઇમં નગરં સમ્પાપુણાતિ, તાવસ્સ ઇતોવ પિણ્ડપાતં હરથાતિ. થેરો ભત્તકિચ્ચં કત્વા દસબલસ્સ આહરિતબ્બં ભત્તં ગહેત્વા ધમ્મકથં કથેત્વા દસબલસ્સ અદસ્સનેનેવ સકલરાજનિવેસનં સદ્ધાપટિલાભં લભાપેત્વા સબ્બેસં પસ્સન્તાનઞ્ઞેવ પત્તં આકાસે વિસ્સજ્જેત્વા સયમ્પિ વેહાસં અબ્ભુગ્ગન્ત્વા પિણ્ડપાતં આદાય સત્થુ હત્થે ઠપેસિ, સત્થા તં પિણ્ડપાતં પરિભુઞ્જિ. થેરો સટ્ઠિયોજનમગ્ગં યોજનપરમં ગચ્છન્તસ્સ સત્થુનો દિવસે દિવસે રાજગેહતો ભત્તં આહરિત્વા અદાસિ. એવં વત્થુ વેદિતબ્બં. અથ અપરભાગે સત્થા ''મય્હં પિતુ મહારાજસ્સ સકલનિવેસનં પસાદેસી''તિ થેરં કુલપ્પસાદકાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

બાકુલત્થેરવત્થુ

૨૨૬. ચતુત્થે **અપ્પાબાધાનન્તિ** નિરાબાધાનં. **બાકુલો**તિ દ્વીસુ કુલેસુ વડ્ઢિતત્તા એવંલદ્ધનામો થેરો.

તસ્સ પઞ્હકમ્મે અયમનુપુબ્બિકથા – અયં કિર અતીતે ઇતો કપ્પસતસહસ્સાધિકે અસઙ્ખ્યેય્યમત્થકે અનોમદસ્સિદસબલસ્સ નિબ્બત્તિતો પુરેતરમેવ બ્રાહ્મણકુલે પટિસન્ધિં ગણ્હિત્વા વયં આગમ્મ ઉગ્ગહિતવેદો વેદત્તયે સારં અપસ્સન્તો ''સમ્પરાયિકત્થં ગવેસિસ્સામી''તિ પબ્બતપાદે ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા પઞ્ચાભિઞ્ઞા-

અટ્ઠસમાપત્તિલાભી હુત્વા ઝાનકીળિતાય વીતિનામેસિ. તસ્મિં સમયે અનોમદસ્સી બોધિસત્તો સબ્બઞ્ઞુતં પત્વા અરિયગણપરિવુતો ચારિકં ચરતિ. તાપસો ''તીણિ રતનાનિ ઉપ્પન્નાની''તિ સુત્વા સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા ધમ્મં સુત્વા દેસનાપરિયોસાને સરણેસુ પતિટ્ઠિતો, અત્તનો ઠાનં પન વિજહિતું નાસક્ખિ. સો કાલેન કાલં સત્થુ દસ્સનાય ચેવ ગચ્છતિ, ધમ્મઞ્ચ સુણાતિ.

અથેકસ્મિં સમયે તથાગતસ્સ ઉદરવાતો ઉપ્પજ્જિ. તાપસો સત્થુ દસ્સનત્થાય આગતો ''સત્થા ગિલાનો''તિ સુત્વા ''કો, ભન્તે, આબાધો''તિ. ''ઉદરવાતો''તિ વુત્તે ''અયં કાલો મય્હં પુઞ્ઞં કાતુ''ન્તિ પબ્બતપાદં ગન્ત્વા નાનાવિધાનિ ભેસજ્જાનિ સમોધાનેત્વા ''ઇદં ભેસજ્જં સત્થુ ઉપનેથા''તિ ઉપટ્ઠાકત્થેરસ્સ અદાસિ. સહ ભેસજ્જસ્સ ઉપયોગેન ઉદરવાતો પટિપ્પસ્સમ્ભિ. સો સત્થુ ફાસુકકાલે ગન્ત્વા એવમાહ – ''ભન્તે, યદિદં મમ ભેસજ્જેન તથાગતસ્સ ફાસુકં જાતં, તસ્સ મે નિસ્સન્દેન નિબ્બત્તનિબ્બત્તભવે ગદ્દૂહનમત્તમ્પિ સરીરે બ્યાધિ નામ મા હોતૂ''તિ. ઇદમસ્સ તસ્મિં અત્તભાવે કલ્યાણકમ્મં.

સો તતો ચુતો બ્રહ્મલોકે નિબ્બત્તિત્વા એકં અસઙ્ખ્યેય્યં દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તો પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે હંસવતીનગરે કુલગેહે પટિસન્ધિં ગહેત્વા સત્થારં એકં ભિક્ખું અપ્પાબાધાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા અધિકારકમ્મં કત્વા તં ઠાનન્તરં પત્થેસિ. સો યાવતાયુકં કુસલં કત્વા દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તો વિપસ્સીદસબલસ્સ નિબ્બત્તિતો પુરેતરમેવ બન્ધુમતીનગરે બ્રાહ્મણકુલે નિબ્બત્તો પુરિમનયેનેવ ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા ઝાનલાભી હુત્વા પબ્બતપાદે વસતિ.

વિપસ્સીબોધિસત્તોપિ સબ્બઞ્ઞુતં પત્વા અટ્ઠસટ્ઠિભિક્ખુસતસહસ્સપરિવારો બન્ધુમતીનગરં ઉપનિસ્સાય પિતુ મહારાજસ્સ સઙ્ગહં કરોન્તો ખેમે મિગદાયે વિહરતિ. અથાયં તાપસો દસબલસ્સ લોકે નિબ્બત્તભાવં ઞત્વા આગન્ત્વા સત્થુ ધમ્મકથં સુત્વા સરણેસુ પતિટ્ઠાસિ, અત્તનો પબ્બજ્જં જહિતું નાસક્ખિ, કાલેન કાલં પન સત્થુ ઉપટ્ઠાનં ગચ્છતિ.

અથેકસ્મિં સમયે ઠપેત્વા સત્થારઞ્ચેવ દ્વે અગ્ગસાવકે ચ હિમવતિ પુપ્ફિતાનં વિસરુક્ખાનં વાતસમ્ફસ્સેન સેસભિક્ખૂનં મત્થકરોગો નામ ઉદપાદિ. તાપસો સત્થુ ઉપટ્ઠાનં આગતો ભિક્ખૂ સસીસં પારુપિત્વા નિપન્ને દિસ્વા – ''કિં, ભન્તે, ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ અફાસુક''ન્તિ પુચ્છિ. ભિક્ખૂનં તિણપુપ્ફકરોગો, આવુસોતિ. તાપસો ચિન્તેસિ – ''અયં કાલો મય્હં ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ કાયવેય્યાવતિકકમ્મં કત્વા પુઞ્ઞં નિબ્બત્તેતુ''ન્તિ અત્તનો આનુભાવેન નાનાવિધાનિ ભેસજ્જાનિ સંકડ્ઢિત્વા યોજેત્વા અદાસિ. સબ્બભિક્ખૂનં રોગો તંખણંયેવ વૂપસન્તો.

સો યાવતાયુકં ઠત્વા બ્રહ્મલોકે નિબ્બત્તિત્વા એકનવુતિકપ્પે દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તો કસ્સપબુદ્ધકાલે બારાણસિયં કુલગેહે નિબ્બત્તો ઘરાવાસં વસન્તો ''મય્હં વસનગેહં દુબ્બલં, પચ્ચન્તં ગન્ત્વા દબ્બસમ્ભારં આહરિત્વા ગેહં કરિસ્સામી''તિ વડ્ઢકીહિ સદ્ધિં ગચ્છન્તો અન્તરામગ્ગે એકં જિણ્ણં મહાવિહારં દિસ્વા ''તિટ્ઠતુ તાવ મય્હં ગેહકમ્મં, ન તં મયા સદ્ધિં ગમિસ્સતિ, યંકિઞ્ચિ કત્વા પન સદ્ધિં ગમનકમ્મમેવ પુરેતરં કાતું વટ્ટતી''તિ તેહેવ વડ્ઢકીહિ દબ્બસમ્ભારં ગાહાપેત્વા તસ્મિં વિહારે ઉપોસથાગારં કારેસિ, ભોજનસાલં અગ્ગિસાલં દીઘચઙ્કમં જન્તાઘરં કપ્પિયકુટિં વચ્ચકુટિં આરોગ્યસાલં કારેસિ, યંકિઞ્ચિ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ ઉપભોગપરિભોગં ભેસજ્જં નામ સબ્બં પટિયાદેત્વા ઠપેસિ.

સો યાવજીવં કુસલં કત્વા એકં બુદ્ધન્તરં દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તો અમ્હાકં દસબલસ્સ નિબ્બત્તિતો પુરેતરમેવ કોસમ્બિયં સેટ્ઠિગેહે પટિસન્ધિં ગણ્હિ. તસ્સ પટિસન્ધિગ્ગહણદિવસતો પટ્ઠાય તં સેટ્ઠિકુલં લાભગ્ગયસગ્ગપ્પત્તં અહોસિ. અથસ્સ માતા પુત્તં વિજાયિત્વા ચિન્તેસિ – ''અયં દારકો પુઞ્ઞવા કતાધિકારો, યત્તકં કાલં અરોગો દીઘાયુકો હુત્વા તિટ્ઠતિ, તત્તકં અમ્હાકં સમ્પત્તિદાયકો ભવિસ્સતિ. જાતદિવસેયેવ મહાયમુનાય ન્હાતદારકા નિરોગા હોન્તી''તિ ન્હાપનત્થાય નં પેસેસિ. ''પઞ્ચમે દિવસે સીસં ન્હાપેત્વા નદીકીળનત્થાય નં પેસેસી''તિ મજ્ઝિમભાણકા. તત્થ ધાતિયા દારકં નિમુજ્જનુમ્મુજ્જનવસેન કીળાપેન્તિયા એકો મચ્છો દારકં દિસ્વા ''ભક્ખો મે અય''ન્તિ મઞ્ઞમાનો મુખં વિવરિત્વા ઉપગતો. ધાતી દારકં છડ્ડેત્વા પલાતા, મચ્છો તં ગિલિ. પુઞ્ઞવા સત્તો દુક્ખં ન પાપુણિ, સયનગબ્ભં પવિસિત્વા નિપન્નો વિય અહોસિ. મચ્છો દારકસ્સ તેજેન તત્તકપલ્લં ગિલિત્વા ડય્હમાનો વિય વેગેન તિંસયોજનં ગન્ત્વા બારાણસિનગરવાસિનો મચ્છબન્ધસ્સ જાલં પાવિસિ. મહામચ્છા નામ જાલેન બદ્ધા મારિયમાનાવ મરન્તિ, અયં પન દારકસ્સ તેજેન જાલતો નીહટમત્તોવ મતો. મચ્છબન્ધા ચ મહામચ્છં લભિત્વા ફાલેત્વા વિક્કિણન્તિ, તં પન દારકસ્સ આનુભાવેન અફાલેત્વા સકલમેવ કાજેન હરિત્વા ''સહસ્સેન દેમા''તિ વદન્તા નગરે વિચરિંસુ, કોચિ ન ગણ્હાતિ.

તસ્મિં પન નગરે અપુત્તકં અસીતિકોટિવિભવં સેટ્ઠિકુલં અત્થિ. તસ્સ દ્વારમૂલં પત્વા ''કિં ગહેત્વા દેથા''તિ વુત્તા ''કહાપણ''ન્તિ આહંસુ. તેહિ કહાપણં દત્વા ગહિતો. સેટ્ઠિભરિયાપિ અઞ્ઞેસુ દિવસેસુ મચ્છે ન કેળાયતિ, તંદિવસં પન મચ્છં ફલકે ઠપેત્વા સયમેવ ફાલેસિ. મચ્છઞ્ચ નામ કુચ્છિતો ફાલેન્તિ, સા પન પિટ્ઠિતો ફાલેન્તી મચ્છકુચ્છિયં સુવણ્ણવણ્ણં દારકં દિસ્વા ''મચ્છકુચ્છિયં મે પુત્તો લદ્ધો''તિ નાદં નદિત્વા દારકં આદાય સામિકસ્સ સન્તિકં અગમાસિ. સેટ્ઠિ તાવદેવ ભેરિં ચરાપેત્વા દારકમાદાય રઞ્ઞો સન્તિકં ગન્ત્વા ''મચ્છકુચ્છિયં મે, દેવ, દારકો લદ્ધો, કિં કરોમા''તિ આહ. પુઞ્ઞવા એસ, યો મચ્છકુચ્છિયં આરોગો વસિ, પોસેહિ નન્તિ .

અસ્સોસિ ખો ઇતરં કુલં ''બારાણસિયં કિર એકં સેટ્ઠિકુલં મચ્છકુચ્છિયં દારકં લભી''તિ. તે તત્થ અગમંસુ. અથસ્સ માતા દારકં અલઙ્કરિત્વા કીળાપિયમાનં દિસ્વા ''મનાપો વતાયં દારકો''તિ ગહેત્વા પકતિં આચિક્ખિ. ઇતરા ''મય્હં પુત્તો''તિ આહ. કહં તે લદ્ધોતિ. મચ્છકુચ્છિયન્તિ. ન તુય્હં પુત્તો, મય્હં પુત્તોતિ. કહં તે લદ્ધોતિ. મયા દસ માસે કુચ્છિયા ધારિતો, અથ નં નદિયા કીળાપિયમાનં મચ્છો ગિલીતિ. તુય્હં પુત્તો અઞ્ઞેન મચ્છેન ગિલિતો ભવિસ્સતિ, અયં પન મયા મચ્છકુચ્છિયં લદ્ધોતિ ઉભોપિ રાજકુલં અગમંસુ. રાજા આહ – ''અયં દસ માસે કુચ્છિયા ધારિતત્તા અમાતા કાતું ન સક્કા, મચ્છં ગણ્હન્તાપિ વક્કયકનાદીનિ બહિ કત્વા ગણ્હન્તા નામ નત્થીતિ મચ્છકુચ્છિયં લદ્ધત્તા અયમ્પિ અમાતા કાતું ન સક્કા, દારકો ઉભિન્નમ્પિ કુલાનં દાયાદો હોતૂ''તિ. તતો પટ્ઠાય દ્વેપિ કુલાનિ અતિવિય લાભગ્ગયસગ્ગપ્પત્તાનિ અહેસું. તસ્સ દ્વીહિ કુલેહિ વડ્ઢિતત્તા બાકુલકુમારોતિ નામં કરિંસુ.

તસ્સ વિઞ્ઞુતં પત્તસ્સ દ્વીસુપિ નગરેસુ તયો તયો પાસાદે કારેત્વા નાટકાનિ પચ્ચુપટ્ઠપેસું. એકેકસ્મિં નગરે ચત્તારો ચત્તારો માસે વસતિ. એકસ્મિં નગરે ચત્તારો માસે વુત્થસ્સ સઙ્ઘાટનાવાસુ મણ્ડપં કારેત્વા તત્થ નં સદ્ધિં નાટકેહિ આરોપેન્તિ. સો સમ્પત્તિં અનુભવમાનો ચતૂહિ માસેહિ ઇતરં નગરં ગચ્છતિ. તંનગરવાસીનિ નાટકાનિ ''દ્વીહિ માસેહિ ઉપડ્ઢમગ્ગં આગતો ભવિસ્સતી''તિ પચ્ચુગ્ગન્ત્વા તં પરિવારેત્વા દ્વીહિ માસેહિ અત્તનો નગરં નેન્તિ, ઇતરાનિ નાટકાનિ નિવત્તિત્વા અત્તનો નગરમેવ ગચ્છન્તિ. તત્થ ચત્તારો માસે વસિત્વા તેનેવ નિયામેન પુન ઇતરં નગરં ગચ્છતિ. એવમસ્સ સમ્પત્તિં અનુભવન્તસ્સ અસીતિ વસ્સાનિ પરિપુણ્ણાનિ.

તસ્મિં સમયે અમ્હાકં બોધિસત્તો સબ્બઞ્ઞુતં પત્વા પવત્તિતવરધમ્મચક્કો અનુક્કમેન ચારિકં ચરમાનો કોસમ્બિં પાપુણિ, બારાણસિન્તિ મજ્ઝિમભાણકા. બાકુલો સેટ્ઠિપિ ખો ''દસબલો આગતો''તિ સુત્વા બહું ગન્ધમાલં આદાય સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા ધમ્મકથં સુત્વા પટિલદ્ધસદ્ધો પબ્બજિ. સો સત્તાહમેવ પુથુજ્જનો હુત્વા અટ્ઠમે અરુણે સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ. અથસ્સ દ્વીસુ નગરેસુ ગિહિકાલે પરિચારિકમાતુગામા અત્તનો કુલઘરાનિ આગન્ત્વા તત્થ વસમાના ચીવરાનિ કત્વા પહિણિંસુ. થેરો એકં અદ્ધમાસં કોસમ્બિવાસિકેહિ પહિતં ચીવરં ભુઞ્જતિ, એકં અદ્ધમાસં બારાણસિવાસિકેહીતિ. એતેનેવ નિયામેન દ્વીસુપિ નગરેસુ યં યં ઉત્તમં, તં તં થેરસ્સેવ આહરિયતિ. થેરસ્સ અસીતિ વસ્સાનિ અગારમજ્ઝે વસન્તસ્સ દ્વીહઙ્ગુલેહિ ગન્ધપિણ્ડં ગહેત્વા ઉપસિઙ્ઘનમત્તમ્પિ કાલં ન કોચિ આબાધો નામ અહોસિ. આસીતિમે વસ્સે સુખેનેવ પબ્બજ્જં ઉપગતો. પબ્બજિતસ્સાપિસ્સ અપ્પમત્તકોપિ આબાધો વા ચતૂહિ પચ્ચયેહિ વેકલ્લં વા નાહોસિ. સો પચ્છિમે કાલે પરિનિબ્બાનસમયેપિ પુરાણગિહિસહાયકસ્સ અચેલકસ્સપસ્સ અત્તનો કાયિકચેતસિકસુખદીપનવસેનેવ સકલં બાકુલસુત્તં (મ॰ નિ॰ ૩.૨૦૯ આદયો) કથેત્વા અનુપાદિસેસાય નિબ્બાનધાતુયા પરિનિબ્બાયિ. એવં અટ્ઠુપ્પત્તિ સમુટ્ઠિતા. સત્થા પન થેરસ્સ ધરમાનકાલેયેવ થેરે યથા પટિપાટિયા ઠાનન્તરે ઠપેન્તો બાકુલત્થેરં ઇમસ્મિં સાસને અપ્પાબાધાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

સોભિતત્થેરવત્થુ

૨૨૭. પઞ્ચમે **પુબ્બેનિવાસં અનુસ્સરન્તાનન્તિ** પુબ્બે નિવુત્થક્ખન્ધસન્તાનં અનુસ્સરણસમત્થાનં સોભિતત્થેરો અગ્ગોતિ દસ્સેતિ. સો કિર પુબ્બેનિવાસં અનુપટિપાટિયા અનુસ્સરમાનો પઞ્ચ કપ્પસતાનિ અસઞ્ઞિભવે અચિત્તકપટિસન્ધિં નયતો અગ્ગહેસિ આકાસે પદં દસ્સેન્તો વિય. તસ્મા પુબ્બેનિવાસં અનુસ્સરન્તાનં અગ્ગો નામ જાતો.

તસ્સ પઞ્હકમ્મે અયમનુપુબ્બિકથા – અયમ્પિ કિર પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે હંસવતીનગરે કુલગેહે પટિસન્ધિં ગણ્હિત્વા વયપ્પત્તો સત્થુ ધમ્મદેસનં સુણન્તો સત્થારં એકં ભિક્ખું પુબ્બેનિવાસઞાણલાભીનં ભિક્ખૂનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા અધિકારકમ્મં કત્વા તં ઠાનન્તરં પત્થેસિ. સો યાવજીવં કુસલકમ્મં કત્વા દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તો ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે સાવત્થિયં બ્રાહ્મણકુલે નિબ્બત્તિ, **સોભિતો**તિસ્સ નામં અકંસુ.

સો અપરેન સમયેન સત્થુ ધમ્મદેસનં સુત્વા પટિલદ્ધસદ્ધો પબ્બજિત્વા વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા અરહત્તં પત્વા પુબ્બેનિવાસઞાણે ચિણ્ણવસી અહોસિ. સો અનુપટિપાટિયા અત્તનો નિબ્બત્તટ્ઠાનં અનુસ્સરન્તો યાવ અસઞ્ઞિભવે અચિત્તકપટિસન્ધિ, તાવ પટિસન્ધિં અદ્દસ. તતો પરં અન્તરે પઞ્ચ કપ્પસતાનિ પવત્તિં અદિસ્વા અવસાને ચુતિં દિસ્વા ''કિં નામેત''ન્તિ આવજ્જમાનો નયવસેન ''અસઞ્ઞિભવો ભવિસ્સતી''તિ નિટ્ઠં અગમાસિ. સત્થા ઇમં કારણં અટ્ઠુપ્પત્તિં કત્વા થેરં પુબ્બેનિવાસં અનુસ્સરન્તાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

ઉપાલિત્થેરવત્થુ

૨૨૮. છટ્ઠે **વિનયધરાનં યદિદં ઉપાલીતિ** વિનયધરાનં ભિક્ખૂનં ઉપાલિત્થેરો અગ્ગોતિ દસ્સેતિ. થેરો કિર તથાગતસ્સેવ સન્તિકે કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા અરહત્તં પાપુણિ. તથાગતસ્સેવ સન્તિકે વિનયપિટકં ઉગ્ગણ્હિત્વા ભારુકચ્છકવત્થું, અજ્જુકવત્થું, (પારા॰ ૧૫૮) કુમારકસ્સપવત્થુન્તિ ઇમાનિ તીણિ વત્થૂનિ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણેન સદ્ધિં સંસન્દેત્વા કથેસિ. તસ્મા વિનયધરાનં અગ્ગો નામ જાતો.

તસ્સ પઞ્હકમ્મે અયમનુપુબ્બિકથા – પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે કિરેસ હંસવતિયં કુલઘરે નિબ્બત્તો એકદિવસં સત્થુ ધમ્મકથં સુણન્તો સત્થારં એકં ભિક્ખું વિનયધરાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા અધિકારકમ્મં કત્વા તં ઠાનન્તરં પત્થેસિ. સો યાવજીવં કુસલં કત્વા દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તો ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે કપ્પકગેહે પટિસન્ધિં ગણ્હિ , ઉપાલિદારકોતિસ્સ નામં અકંસુ. સો વયપ્પત્તો છન્નં ખત્તિયાનં પસાધકો હુત્વા તથાગતે અનુપિયમ્બવને વિહરન્તે પબ્બજ્જત્થાય નિક્ખમન્તેહિ તેતિ છહિ ખત્તિયેહિ સદ્ધિં નિક્ખમિત્વા પબ્બજિ. તસ્સ પબ્બજ્જાવિધાનં પાળિયં (ચૂળવ॰ ૩૩૦) આગતમેવ.

સો પબ્બજિત્વા ઉપસમ્પન્નો સત્થારં કમ્મટ્ઠાનં કથાપેત્વા ''મય્હં, ભન્તે, અરઞ્ઞવાસં અનુજાનાથા''તિ આહ. ભિક્ખુ તવ અરઞ્ઞે વસન્તસ્સ એકમેવ ધુરં વડ્ઢિસ્સતિ, અમ્હાકં પન સન્તિકે વસન્તસ્સ વિપસ્સનાધુરઞ્ચ ગન્થધુરઞ્ચ પરિપૂરેસ્સતીતિ. થેરો સત્થુ વચનં સમ્પટિચ્છિત્વા વિપસ્સનાય કમ્મં કરોન્તો નચિરસ્સેવ અરહત્તં પાપુણિ. અથ નં સત્થા સયમેવ સકલં વિનયપિટકં ઉગ્ગણ્હાપેસિ. સો અપરભાગે હેટ્ઠા વુત્તાનિ તીણિ વત્થૂનિ વિનિચ્છિનિ. સત્થા એકેકસ્મિં વિનિચ્છિતે સાધુકારં દત્વા તયોપિ વિનિચ્છયે અટ્ઠુપ્પત્તિં કત્વા થેરં વિનયધરાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

નન્દકત્થેરવત્થુ

૨૨૯. સત્તમે **ભિક્ખુનોવાદકાનં યદિદં નન્દકો**તિ અયં હિ થેરો ધમ્મકથં કથેન્તો એકસમોધાને પઞ્ચ ભિક્ખુનીસતાનિ અરહત્તં પાપેસિ. તસ્મા ભિક્ખુનોવાદકાનં અગ્ગો નામ જાતો.

તસ્સ પઞ્હકમ્મે અયમનુપુબ્બિકથા – અયઞ્હિ પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે હંસવતીનગરે કુલગેહે નિબ્બત્તો સત્થુ ધમ્મદેસનં સુણન્તો સત્થારં એકં ભિક્ખું ભિક્ખુનોવાદકાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા અધિકારકમ્મં કત્વા તં ઠાનન્તરં પત્થેસિ. સો યાવજીવં કુસલં કત્વા દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તો ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે સાવત્થિયં કુલગેહે પટિસન્ધિં ગહેત્વા વયપ્પત્તો સત્થુ ધમ્મદેસનં સુત્વા પટિલદ્ધસદ્ધો સત્થુ સન્તિકે પબ્બજિત્વા વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા અરહત્તં પાપુણિ, પુબ્બેનિવાસઞાણે ચ ચિણ્ણવસી અહોસિ. સો ચતૂસુ પરિસાસુ સમ્પત્તાસુ ''સબ્બેસંયેવ મનં ગહેત્વા કથેતું સક્કોતી''તિ ધમ્મકથિકનન્દકો નામ જાતો. તથાગતોપિ ખો રોહિણીનદીતીરે ચુમ્બટકકલહે નિક્ખમિત્વા પબ્બજિતાનં પઞ્ચન્નં સાકિયકુમારસતાનં અનભિરતિયા ઉપ્પન્નાય તે ભિક્ખૂ આદાય કુણાલદહં ગન્ત્વા કુણાલજાતકકથાય (જા॰ ૨.૨૧.કુણાલજાતક) નેસં સંવિગ્ગભાવં ઞત્વા ચતુસચ્ચકથં કથેત્વા સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાપેસિ. અપરભાગે મહાસમયસુત્તં (દી॰ નિ॰ ૨.૩૩૧ આદયો) કથેત્વા અગ્ગફલં અરહત્તં પાપેસિ. તેસં થેરાનં પુરાણદુતિયિકા ''અમ્હે દાનિ ઇધ કિં કરિસ્સામા''તિ વત્વા સબ્બાવ એકચિત્તા હુત્વા મહાપજાપતિં ઉપસઙ્કમિત્વા પબ્બજ્જં યાચિંસુ. તાપિ પઞ્ચસતા થેરિયા સન્તિકે પબ્બજ્જઞ્ચ ઉપસમ્પદઞ્ચ લભિંસુ. અતીતાનન્તરાય પન જાતિયા સબ્બાવ તા નન્દકત્થેરસ્સ રાજપુત્તભાવે ઠિતસ્સ પાદપરિચારિકા અહેસું.

તેન સમયેન સત્થા ''ભિક્ખૂ ભિક્ખુનિયો ઓવદન્તૂ''તિ આહ. થેરો અત્તનો વારે સમ્પત્તે તાસં પુરિમભવે અત્તનો પાદપરિચારિકભાવં ઞત્વા ચિન્તેસિ – ''મં ઇમસ્સ ભિક્ખુનીસઙ્ઘસ્સ મજ્ઝે નિસિન્નં ઉપમાયો ચ કારણાનિ ચ આહરિત્વા ધમ્મં કથયમાનં દિસ્વા અઞ્ઞો પુબ્બેનિવાસઞાણલાભી ભિક્ખુ ઇમં કારણં ઓલોકેત્વા 'આયસ્મા નન્દકો યાવજ્જદિવસા ઓરોધે ન વિસ્સજ્જેતિ, સોભતાયમાયસ્મા ઓરોધપરિવુતો'તિ વત્તબ્બં મઞ્ઞેય્યા''તિ. તસ્મા સયં અગન્ત્વા અઞ્ઞં ભિક્ખું પેસેસિ. તા પન પઞ્ચસતા ભિક્ખુનિયો થેરસ્સેવ ઓવાદં પચ્ચાસીસન્તિ.

ઇમિના કારણેન ભગવા ‘‘અત્તનો વારે સમ્પત્તે અઞ્ઞં અપેસેત્વા સયમેવ ગન્ત્વા ભિક્ખુનીસઙ્ઘં ઓવદાહી’’તિ થેરં આહ. સો સત્થુ કથં પટિબાહિતું અસક્કોન્તો અત્તનો વારે સમ્પત્તે ચાતુદ્દસે ભિક્ખુનિસઙ્ઘસ્સ ઓવાદં દત્વા સબ્બાવ તા ભિક્ખુનિયો સળાયતનપટિમણ્ડિતાય ધમ્મદેસનાય સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાપેસિ.

તા ભિક્ખુનિયો થેરસ્સ ધમ્મદેસનાય અત્તમના હુત્વા સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા અત્તનો પટિવિદ્ધગુણં આરોચેસું. સત્થા ‘‘કસ્મિં નુ ખો ધમ્મં દેસેન્તે ઇમા ભિક્ખુનિયો ઉપરિમગ્ગફલાનિ પાપુણેય્યુ’’ન્તિ આવજ્જેન્તો પુન ‘‘તંયેવ નન્દકસ્સ ધમ્મદેસનં સુત્વા પઞ્ચસતાપિ એતા અરહત્તં પાપુણિસ્સન્તી’’તિ દિસ્વા પુનદિવસેપિ થેરસ્સેવ સન્તિકં ધમ્મસ્સવનત્થાય પેસેસિ. તા પુનદિવસે ધમ્મં સુત્વા સબ્બાવ અરહત્તં પત્તા. તંદિવસં ભગવા તાસં ભિક્ખુનીનં અત્તનો સન્તિકં આગતકાલે ધમ્મદેસનાય સફલભાવં ઞત્વા ‘‘હિય્યો નન્દકસ્સ ધમ્મદેસના ચાતુદ્દસિયં ચન્દસદિસી અહોસિ, અજ્જ પન્નરસિયં ચન્દસદિસી’’તિ વત્વા થેરસ્સ સાધુકારં દત્વા તદેવ ચ કારણં અટ્ઠુપ્પત્તિં કત્વા થેરં ભિક્ખુનોવાદકાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

નન્દત્થેરવત્થુ

૨૩૦. અટ્ઠમે **ઇન્દ્રિયેસુ ગુત્તદ્વારાન**ન્તિ છસુ ઇન્દ્રિયેસુ પિહિતદ્વારાનં નન્દત્થેરો અગ્ગોતિ દસ્સેતિ. કિઞ્ચાપિ હિ સત્થુસાવકા અગુત્તદ્વારા નામ નત્થિ, નન્દત્થેરો પન દસસુ દિસાસુ યં યં દિસં ઓલોકેતુકામો હોતિ, ન તં ચતુસમ્પજઞ્ઞવસેન અપરિચ્છિન્દિત્વા ઓલોકેતિ. તસ્મા ઇન્દ્રિયેસુ ગુત્તદ્વારાનં અગ્ગો નામ જાતો.

તસ્સ પઞ્હકમ્મે અયમનુપુબ્બિકથા – અયમ્પિ હિ પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે હંસવતીનગરે કુલગેહે પટિસન્ધિં ગહેત્વા વયપ્પત્તો સત્થુ સન્તિકે ધમ્મં સુણન્તો સત્થારં એકં ભિક્ખું ઇન્દ્રિયેસુ ગુત્તદ્વારાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા અધિકારકમ્મં કત્વા તં ઠાનન્તરં પત્થેસિ. સો યાવજીવં કુસલં કત્વા દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તો કપિલવત્થુપુરે મહાપજાપતિગોતમિયા કુચ્છિમ્હિ પટિસન્ધિં ગણ્હિ. અથસ્સ નામગ્ગહણદિવસે ઞાતિસઙ્ઘં નન્દયન્તો તોસેન્તો જાતોતિ **નન્દકુમારો**તેવ નામં અકંસુ.

મહાસત્તોપિ સબ્બઞ્ઞુતં પત્વા પવત્તિતવરધમ્મચક્કો લોકાનુગ્ગહં કરોન્તો રાજગહતો કપિલવત્થુપુરં ગન્ત્વા પઠમદસ્સનેનેવ પિતરં સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાપેસિ. પુનદિવસે પિતુ નિવેસનં ગન્ત્વા રાહુલમાતાય ઓવાદં દત્વા સેસજનસ્સપિ ધમ્મં કથેસિ. પુનદિવસે નન્દકુમારસ્સ અભિસેકગેહપવેસનઆવાહમઙ્ગલેસુ વત્તમાનેસુ તસ્સ નિવેસનં ગન્ત્વા કુમારં પત્તં ગાહાપેત્વા પબ્બાજેતું વિહારાભિમુખો પાયાસિ. નન્દકુમારં અભિસેકમઙ્ગલં ન તથા પીળેસિ, પત્તં આદાય ગમનકાલે પન જનપદકલ્યાણી ઉપરિપાસાદવરગતા સીહપઞ્જરં ઉગ્ઘાટેત્વા ‘‘તુવટં ખો, અય્યપુત્ત, આગચ્છેય્યાસી’’તિ યં વાચં નિચ્છારેસિ. તં સુત્વા ગેહસિતછન્દરાગવસેન ઓલોકેન્તો પનેસ સત્થરિ ગારવેન યથારુચિયા નિમિત્તં ગહેતું નાસક્ખિ, તેનસ્સ ચિત્તસન્તાપો અહોસિ. અથ નં ‘‘ઇમસ્મિં ઠાને નિવત્તેસ્સતિ, ઇમસ્મિં ઠાને નિવત્તેસ્સતી’’તિ ચિન્તેન્તમેવ સત્થા વિહારં નેત્વા પબ્બાજેસિ. પબ્બજિતોપિ પટિબાહિતું અસક્કોન્તો તુણ્હી અહોસિ. પબ્બજિતદિવસતો પટ્ઠાય પન જનપદકલ્યાણિયા વુત્તવચનમેવ સરતિ. અથસ્સ સા આગન્ત્વા અવિદૂરે ઠિતા વિય અહોસિ. સો અનભિરતિયા પીળિતો થોકં ઠાનં ગચ્છતિ, તસ્સ ગુમ્બં વા ગચ્છં વા અતિક્કમન્તસ્સેવ દસબલો પુરતો ઠિતકો વિય અહોસિ. સો અગ્ગિમ્હિ પક્ખિત્તં કુક્કુટપત્તં વિય પટિનિવત્તિત્વા અત્તનો વસનટ્ઠાનમેવ પવિસતિ.

સત્થા ચિન્તેસિ – ‘‘નન્દો અતિવિય પમત્તો વિહરતિ, અનભિરતિં વૂપસમેતું ન સક્કોતિ, એતસ્સ ચિત્તનિબ્બાપનં કાતું વટ્ટતી’’તિ. તતો નં આહ – ‘‘એહિ, નન્દ, દેવચારિકં ગચ્છિસ્સામા’’તિ. ભગવા કથાહં ઇદ્ધિમન્તેહિ ગન્તબ્બટ્ઠાનં ગમિસ્સામીતિ. ત્વં કેવલં ગમનચિત્તં ઉપ્પાદેહિ, ગન્ત્વા પસ્સિસ્સસીતિ. સો દસબલસ્સ આનુભાવેન તથાગતેનેવ સદ્ધિં દેવચારિકં ગન્ત્વા સક્કસ્સ દેવરઞ્ઞો નિવેસનં ઓલોકેત્વા પઞ્ચ અચ્છરાસતાનિ અદ્દસ. સત્થા નન્દત્થેરં સુભનિમિત્તવસેન તા ઓલોકેન્તં દિસ્વા, ‘‘નન્દ, ઇમા નુ ખો અચ્છરા મનાપા, અથ જનપદકલ્યાણી’’તિ પુચ્છિ. ભન્તે, જનપદકલ્યાણી ઇમા અચ્છરા ઉપનિધાય કણ્ણનાસચ્છિન્નકા મક્કટી વિય ખાયતીતિ. નન્દ, એવરૂપા અચ્છરા સમણધમ્મં કરોન્તાનં ન દુલ્લભાતિ. સચે મે, ભન્તે ભગવા, પાટિભોગો હોતિ, અહં સમણધમ્મં કરિસ્સામીતિ. વિસ્સત્થો ત્વં, નન્દ, સમણધમ્મં કરોહિ. સચે તે સપ્પટિસન્ધિકા કાલકિરિયા ભવિસ્સતિ, અહં એતાસં પટિલાભત્થાય પાટિભોગોતિ. ઇતિ સત્થા યથારુચિયા દેવચારિકં ચરિત્વા જેતવનમેવ પચ્ચાગચ્છિ.

તતો પટ્ઠાય નન્દત્થેરો અચ્છરાનં હેતુ રત્તિન્દિવં સમણધમ્મં કરોતિ. સત્થા ભિક્ખૂ આણાપેસિ – ‘‘તુમ્હે નન્દસ્સ વસનટ્ઠાને ‘એકો કિર ભિક્ખુ દસબલં પાટિભોગં કત્વા અચ્છરાનં હેતુ સમણધમ્મં કરોતી’તિ તત્થ તત્થ કથેન્તા વિચરથા’’તિ. તે સત્થુ વચનં સમ્પટિચ્છિત્વા ‘‘ભતકો કિરાયસ્મા નન્દો, ઉપક્કિતકો કિરાયસ્મા નન્દો, અચ્છરાનં હેતુ બ્રહ્મચરિયં ચરતિ, ભગવા કિરસ્સ પાટિભોગો પઞ્ચન્નં અચ્છરાસતાનં પટિલાભાય કકુટપાદીન’’ન્તિ થેરસ્સ સવનૂપચારે કથેન્તા વિચરન્તિ. નન્દત્થેરો તં કથં સુત્વા ‘‘ઇમે ભિક્ખૂ ન અઞ્ઞં કથેન્તિ, મં આરબ્ભ કથેન્તિ, અયુત્તં મમ કમ્મ’’ન્તિ પટિસઙ્ખાનં ઉપ્પાદેત્વા વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા અરહત્તં પાપુણિ. અથસ્સ અરહત્તપત્તક્ખણેયેવ અઞ્ઞતરા દેવતા ભગવતો એતમત્થં આરોચેસિ, સયમ્પિ ભગવા અઞ્ઞાસિયેવ. પુનદિવસે નન્દત્થેરો ભગવન્તં ઉપસઙ્કમિત્વા એવમાહ – ‘‘યં મે, ભન્તે ભગવા , પાટિભોગો પઞ્ચન્નં અચ્છરાસતાનં પટિલાભાય કકુટપાદીનં, મુઞ્ચામહં, ભન્તે, ભગવન્તં એતસ્મા પટિસ્સવા’’તિ. એવં વત્થુ (ઉદા॰ ૨૨) સમુટ્ઠિતં . સત્થા અપરભાગે જેતવનવિહારે વિહરન્તો થેરં ઇન્દ્રિયેસુ ગુત્તદ્વારાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

મહાકપ્પિનત્થેરવત્થુ

૨૩૧. નવમે **ભિક્ખુઓવાદકાન**ન્તિ ભિક્ખૂ ઓવદન્તાનં મહાકપ્પિનત્થેરો અગ્ગોતિ દસ્સેતિ. અયં કિર થેરો એકસમોધાનસ્મિંયેવ ધમ્મકથં કથેન્તો ભિક્ખુસહસ્સં અરહત્તં પાપેસિ. તસ્મા ભિક્ખુઓવાદકાનં અગ્ગો નામ જાતો.

તસ્સ પઞ્હકમ્મે અયમનુપુબ્બિકથા – અયમ્પિ હિ પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે હંસવતિયં કુલઘરે નિબ્બત્તિત્વા અપરભાગે સત્થુ ધમ્મકથં સુણન્તો સત્થારં એકં ભિક્ખું ભિક્ખુઓવાદકાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા અધિકારકમ્મં કત્વા તં ઠાનન્તરં પત્થેસિ. સો યાવજીવં કુસલં કત્વા દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તો કસ્સપસમ્માસમ્બુદ્ધકાલે બારાણસિયં કુલગેહે પટિસન્ધિં ગહેત્વા પુરિસસહસ્સસ્સ ગણજેટ્ઠકો હુત્વા ગબ્ભસહસ્સપટિમણ્ડિતં મહાપરિવેણં કારેસિ. તે સબ્બેપિ જના યાવજીવં કુસલં કત્વા કપ્પિનઉપાસકં જેટ્ઠકં કત્વા સપુત્તદારા દેવલોકે નિબ્બત્તા. એકં બુદ્ધન્તરં દેવમનુસ્સેસુ સંસરિંસુ.

અથ અમ્હાકં સત્થુ નિબ્બત્તિતો પુરેતરમેવ અયં કપ્પિનો પચ્ચન્તદેસે કુક્કુટવતીનગરે રાજગેહે પટિસન્ધિં ગણ્હિ, સેસપુરિસા તસ્મિંયેવ નગરે અમચ્ચકુલેસુ નિબ્બત્તિંસુ. તેસુ કપ્પિનકુમારો પિતુ અચ્ચયેન છત્તં ઉસ્સાપેત્વા મહાકપ્પિનરાજા નામ જાતો. પુબ્બે કલ્યાણકમ્મકરણકાલે તસ્સ ઘરસામિની ઇત્થી સમાનજાતિકે રાજકુલે

નિબ્બત્તિત્વા મહાકપ્પિનરઞ્ઞો અગ્ગમહેસી જાતા, અનોજાપુપ્ફસદિસવણ્ણતાય પનસ્સા અનોજાદેવીત્વેવ નામં અહોસિ. મહાકપ્પિનરાજાપિ સુતવિત્તકો અહોસિ. સો પાતોવ ઉટ્ઠાય ચતૂહિ દ્વારેહિ સીઘં દૂતે પેસેસિ – ''યત્થ બહુસ્સુતે સુતધરે પસ્સથ, તતો નિવત્તિત્વા મય્હં આરોચેથા''તિ.

તેન ખો પન સમયેન અમ્હાકં સત્થા લોકે નિબ્બત્તિત્વા સાવત્થિં ઉપનિસ્સાય પટિવસતિ. તસ્મિં કાલે સાવત્થિનગરવાસિનો વાણિજા સાવત્થિયં ઉટ્ઠાનકભણ્ડં ગહેત્વા, તં નગરં ગન્ત્વા, ભણ્ડં પટિસામેત્વા, ''રાજાનં પસ્સિસ્સામા''તિ પણ્ણાકારં ગહેત્વા, રાજકુલદ્વારં ગન્ત્વા, ''રાજા ઉય્યાનં ગતો''તિ સુત્વા, ઉય્યાનં ગન્ત્વા, દ્વારે ઠિતા પટિહારકસ્સ આરોચયિંસુ. અથ રઞ્ઞો નિવેદિ, તે રાજા પક્કોસાપેત્વા નિય્યાતિતપણ્ણાકારે વન્દિત્વા ઠિતે, ''તાતા, કુતો આગચ્છથા''તિ પુચ્છિ. સાવત્થિતો, દેવાતિ. કચ્ચિ વો રટ્ઠં સુભિક્ખં, ધમ્મિકો રાજાતિ? આમ, દેવાતિ. અત્થિ પન તુમ્હાકં દેસે કિઞ્ચિ સાસનન્તિ? અત્થિ દેવ, ન પન સક્કા ઉચ્છિટ્ઠમુખેહિ કથેતુન્તિ. રાજા સુવણ્ણભિઙ્ગારેન ઉદકં દાપેસિ. તે મુખં વિક્ખાલેત્વા દસબલાભિમુખા અઞ્જલિં પગ્ગહેત્વા, ''દેવ, અમ્હાકં દેસે બુદ્ધરતનં નામ ઉપ્પન્ન''ન્તિ આહંસુ. રઞ્ઞો ''બુદ્ધો''તિ વચને સુતમત્તેયેવ સકલસરીરં ફરમાના પીતિ ઉપ્પજ્જિ. તતો ''બુદ્ધોતિ, તાતા, વદથા''તિ આહ. બુદ્ધોતિ, દેવ, વદામાતિ. એવં તિક્ખત્તું વદાપેત્વા ''બુદ્ધોતિપદં અપરિમાણં, નાસ્સ સક્કા પરિમાણં કાતુ''ન્તિ તસ્મિંયેવ પદે પસન્નો સતસહસ્સં દત્વા ''અપરં કિં સાસન''ન્તિ પુચ્છિ. દેવ ધમ્મરતનં નામ ઉપ્પન્નન્તિ. તમ્પિ સુત્વા તથેવ તિક્ખત્તું પટિઞ્ઞં ગહેત્વા અપરમ્પિ સતસહસ્સં દત્વા પુન ''અઞ્ઞં કિં સાસન''ન્તિ પુચ્છિ. સઙ્ઘરતનં દેવ ઉપ્પન્નન્તિ. તમ્પિ સુત્વા તથેવ પટિઞ્ઞં ગહેત્વા અપરમ્પિ સતસહસ્સં દત્વા દિન્નભાવં પણ્ણે લિખિત્વા, ''તાતા, દેવિયા સન્તિકં ગચ્છથા''તિ પેસેસિ. તેસુ ગતેસુ અમચ્ચે પુચ્છિ – ''તાતા, બુદ્ધો લોકે ઉપ્પન્નો, તુમ્હે કિં કરિસ્સથા''તિ? દેવ તુમ્હે કિં કત્તુકામાતિ? અહં પબ્બજિસ્સામીતિ. મયમ્પિ પબ્બજિસ્સામાતિ. તે સબ્બેપિ ઘરં વા કુટુમ્બં વા અનપલોકેત્વા યે અસ્સે આરુય્હ ગતા તેહેવ નિક્ખમિંસુ.

વાણિજા અનોજાદેવિયા સન્તિકં ગન્ત્વા પણ્ણં દસ્સેસું. સા તં વાચેત્વા ''રઞ્ઞા તુમ્હાકં બહૂ કહાપણા દિન્ના, કિં તુમ્હેહિ કતં, તાતા''તિ પુચ્છિ. પિયસાસનં, દેવિ, આનીતન્તિ. અમ્હેપિ સક્કા, તાતા, સુણાપેતુન્તિ? સક્કા, દેવિ, ઉચ્છિટ્ઠમુખેહિ પન વત્તું ન સક્કાતિ. સા સુવણ્ણભિઙ્ગારેન ઉદકં દાપેસિ. તે મુખં વિક્ખાલેત્વા રઞ્ઞો આરોચિતનિયામેનેવ આરોચેસું. સાપિ તં સુત્વા ઉપ્પન્નપામોજ્જા તેનેવ નયેન એકેકસ્મિં પદે તિક્ખત્તું પટિઞ્ઞં ગહેત્વા પટિઞ્ઞાગણનાય તીણિ તીણિ કત્વા નવ સતસહસ્સાનિ અદાસિ. વાણિજા સબ્બાનિપિ દ્વાદસ સતસહસ્સાનિ લભિંસુ. અથ ને ''રાજા કહં, તાતા''તિ પુચ્છિ. પબ્બજિસ્સામીતિ નિક્ખન્તો, દેવીતિ. ''તેન હિ, તાતા, તુમ્હે ગચ્છથા''તિ તે ઉય્યોજેત્વા રઞ્ઞા સદ્ધિં ગતાનં અમચ્ચાનં માતુગામે પક્કોસાપેત્વા ''તુમ્હે અત્તનો સામિકાનં ગતટ્ઠાનં જાનાથ અમ્મા''તિ પુચ્છિ. જાનામ, અય્યે, રઞ્ઞા સદ્ધિં ઉય્યાનકીળં ગતાતિ. આમ, અમ્મા ગતા, તત્થ પન ગન્ત્વા ''બુદ્ધો ઉપ્પન્નો, ધમ્મો ઉપ્પન્નો, સઙ્ઘો ઉપ્પન્નો''તિ સુત્વા ''દસબલસ્સ સન્તિકે પબ્બજિસ્સામા''તિ ગતા, તુમ્હે કિં કરિસ્સથાતિ? તુમ્હે પન, અય્યે, કિં કત્તુકામાતિ? ''અહં પબ્બજિસ્સામિ, ન તેહિ વન્તવમનં જિવ્હગ્ગે ઠપેય્યન્તિ. ''યદિ એવં, મયમ્પિ પબ્બજિસ્સામા''તિ સબ્બાપિ રથે યોજેત્વા નિક્ખમિંસુ.

રાજાપિ અમચ્ચસહસ્સેહિ સદ્ધિં ગઙ્ગાતીરં પાપુણિ, તસ્મિં સમયે ગઙ્ગા પૂરા હોતિ. અથ નં દિસ્વા ''અયં ગઙ્ગા પૂરા હોતિ ચણ્ડમચ્છાકિણ્ણા, અમ્હેહિ ચ સદ્ધિં આગતા દાસા વા મનુસ્સા વા નત્થિ, યે નો નાવં વા ઉળુમ્પં વા કત્વા દદેય્યું. એતસ્સ પન સત્થુ ગુણા નામ હેટ્ઠા અવીચિતો ઉપરિ યાવ ભવગ્ગા પત્થટા. સચે એસ સત્થા સમ્માસમ્બુદ્ધો, ઇમેસં અસ્સાનં ખુરપિટ્ઠાનિ મા તેમેન્તૂ''તિ ઉદકપિટ્ઠેન અસ્સે પક્ખન્દાપેસું. એકસ્સ અસ્સસ્સાપિ ખુરપિટ્ઠમત્તં ન તેમિ, રાજમગ્ગેન ગચ્છન્તા વિય પરતીરં પત્વા પરતો અઞ્ઞં મહાનદિં પાપુણિંસુ. ''દુતિયા

કિન્નમા’’તિ પુચ્છિ. નીલવાહિની નામ ગમ્ભીરતોપિ પુથુલતોપિ અડ્ઢયોજનમત્તા દેવાતિ. તત્થ અઞ્ઞા સચ્ચકિરિયા નત્થિ, તાય એવ સચ્ચકિરિયાય તમ્પિ અડ્ઢયોજનવિત્થારં નદિં અતિક્કમિંસુ. અથ તતિયં ચન્દભાગં નામ મહાનદિં પત્વા તમ્પિ તાય એવ સચ્ચકિરિયાય અતિક્કમિંસુ.

સત્થાપિ તંદિવસં પચ્ચૂસસમયે મહાકરુણાસમાપત્તિતો વુટ્ઠાય લોકં ઓલોકેન્તો ‘‘અજ્જ મહાકપ્પિનો તિયોજનસતિકં રજ્જં પહાય અમચ્ચસહસ્સપરિવારો મમ સન્તિકે પબ્બજિતું આગચ્છતી’’તિ દિસ્વા ‘‘મયા તેસં પચ્ચુગ્ગમનં કાતું યુત્ત’’ન્તિ પાતોવ સરીરપટિજગ્ગનં કત્વા ભિક્ખુસઙ્ઘપરિવારો સાવત્થિયં પિણ્ડાય ચરિત્વા પચ્છાભત્તં પિણ્ડપાતપટિક્કન્તો સયમેવ પત્તચીવરં ગહેત્વા આકાસે ઉપ્પતિત્વા ચન્દભાગાય તીરે તેસં ઉત્તરણતિત્થઅભિમુખટ્ઠાને મહાનિગ્રોધરુક્ખો અત્થિ, તત્થ પલ્લઙ્કેન નિસીદિત્વા પરિમુખં સતિં ઉપટ્ઠપેત્વા છબ્બણ્ણબુદ્ધરસ્મિયો વિસ્સજ્જેસિ. તે તેન તિત્થેન ઉત્તરન્તા બુદ્ધરસ્મિયો ઇતો ચિતો ચ ધાવન્તિયો ઓલોકેત્વા દસબલસ્સ પુણ્ણચન્દસસ્સિરિકં મુખં દિસ્વા ‘‘યં સત્થારં ઉદ્દિસ્સ મયં પબ્બજિતા, અદ્ધા સો એસો’’તિ દસ્સનેનેવ નિટ્ઠં ગન્ત્વા દિટ્ઠટ્ઠાનતો પટ્ઠાય ઓણમિત્વા વન્દમાના આગમ્મ સત્થારં વન્દિંસુ. રાજા ગોપ્ફકેસુ ગહેત્વા સત્થારં વન્દિત્વા એકમન્તં નિસીદિ સદ્ધિં અમચ્ચસહસ્સેન. સત્થા તેસં ધમ્મકથં કથેસિ. દેસનાપરિયોસાને સબ્બેવ અરહત્તે પતિટ્ઠાય સત્થારં પબ્બજ્જં યાચિંસુ. સત્થા ‘‘પુબ્બે ઇમે ચીવરદાનસ્સ દિન્નત્તા અત્તનો પત્તચીવરાનિ ગહેત્વાવ આગતા’’તિ સુવણ્ણવણ્ણં હત્થં પસારેત્વા ‘‘એથ ભિક્ખવો, સ્વાક્ખાતો ધમ્મો, ચરથ બ્રહ્મચરિયં સમ્મા દુક્ખસ્સ અન્તકિરિયાયા’’તિ આહ. સાવ તેસં આયસ્મન્તાનં પબ્બજ્જા ચ ઉપસમ્પદા ચ અહોસિ, વસ્સસટ્ઠિકત્થેરા વિય સત્થારં પરિવારયિંસુ.

અનોજાપિ દેવી રથસહસ્સપરિવારા ગઙ્ગાતીરં પત્વા રઞ્ઞો અત્થાય આભતં નાવં વા ઉળુમ્પં વા અદિસ્વા અત્તનો બ્યત્તતાય ચિન્તેસિ – ‘‘રાજા સચ્ચકિરિયં કત્વા ગતો ભવિસ્સતિ, સો પન સત્થા ન કેવલં તેસંયેવ અત્થાય નિબ્બત્તો, સચે સો સત્થા સમ્માસમ્બુદ્ધો, અમ્હાકં રથા મા ઉદકે નિમુજ્જિંસૂ’’તિ ઉદકપિટ્ઠેન રથે પક્ખન્દાપેસિ. રથાનં નેમિવટ્ટિમત્તમ્પિ ન તેમિ. દુતિયનદિમ્પિ તતિયનદિમ્પિ તેનેવ સચ્ચકારેન ઉત્તરિ. ઉત્તરમાના એવ ચ નિગ્રોધરુક્ખમૂલે સત્થારં અદ્દસ. સત્થાપિ ‘‘ઇમાસં અત્તનો સામિકે પસ્સન્તીનં છન્દરાગો ઉપ્પજ્જિત્વા મગ્ગફલાનં અન્તરાયં કરેય્ય, ધમ્મં સોતું ચ ન સક્ખિસ્સન્તી’’તિ. યથા અઞ્ઞમઞ્ઞં ન પસ્સન્તિ, તથા અકાસિ. તા સબ્બાપિ તિત્થતો ઉત્તરિત્વા દસબલં વન્દિત્વા નિસીદિંસુ. સત્થા તાસં ધમ્મકથં કથેસિ. દેસનાપરિયોસાને સબ્બા સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાય અઞ્ઞમઞ્ઞં પસ્સિંસુ. સત્થા ‘‘ઉપ્પલવણ્ણા આગચ્છતૂ’’તિ ચિન્તેસિ. થેરી આગન્ત્વા સબ્બા પબ્બાજેત્વા આદાય ભિક્ખુનિઉપસ્સયં ગતા, સત્થા ભિક્ખુસહસ્સં ગહેત્વા આકાસેન જેતવનં અગમાસિ.

અથાયં મહાકપ્પિનત્થેરો અત્તનો કિચ્ચં મત્થકપ્પત્તં ઞત્વા અપ્પોસ્સુક્કો હુત્વા ફલસમાપત્તિસુખેન વીતિનામેન્તો અરઞ્ઞગતોપિ રુક્ખમૂલગતોપિ સુઞ્ઞાગારગતોપિ ‘‘અહો સુખં અહો સુખ’’ન્તિ અભિણ્હં ઉદાનં ઉદાનેસિ. ભિક્ખૂ કથં ઉપ્પાદેસું ‘‘કપ્પિનત્થેરો રજ્જસુખં અનુસ્સરન્તો ઉદાનં ઉદાનેતી’’તિ. તે તથાગતસ્સ આરોચેસું. ભગવા ‘‘મમ પુત્તો મગ્ગસુખં ફલસુખં આરબ્ભ ઉદાનં ઉદાનેસી’’તિ વત્વા ધમ્મપદે ઇમં ગાથમાહ –

> ‘‘ધમ્મપીતિ સુખં સેતિ, વિપ્પસન્નેન ચેતસા;
> અરિયપ્પવેદિતે ધમ્મે, સદા રમતિ પણ્ડિતો’’તિ. (ધ॰ પ॰ ૭૯);

અથેકદિવસં સત્થા તસ્સ અન્તેવાસિકભિક્ખુસહસ્સં આમન્તેત્વા આહ – ‘‘કચ્ચિ વો, ભિક્ખવે, આચરિયો ધમ્મં દેસેતી’’તિ. ન ભગવા દેસેતિ, અપ્પોસ્સુક્કો દિટ્ઠધમ્મસુખવિહારં અનુયુત્તો વિહરતિ, કસ્સચિ ઓવાદમત્તમ્પિ ન દેતીતિ. સત્થા તં પક્કોસાપેત્વા ‘‘સચ્ચં કિર ત્વં, કપ્પિન, અન્તેવાસિકાનં ઓવાદમત્તમ્પિ ન દેસી’’તિ? સચ્ચં ભગવાતિ. બ્રાહ્મણ, મા એવં કરિ, અજ્જ પટ્ઠાય અન્તેવાસિકાનં ધમ્મં દેસેહીતિ. ‘‘સાધુ, ભન્તે’’તિ થેરો સત્થુ કથં સિરવરેન સમ્પટિચ્છિત્વા એકસમોધાનેયેવ સમણસહસ્સસ્સ ધમ્મં દેસેત્વા સબ્બે અરહત્તં પાપેસિ. અપરભાગે સત્થા સઙ્ઘમજ્ઝે નિસિન્નો પટિપાટિયા થેરે ઠાનન્તરેસુ ઠપેન્તો મહાકપ્પિનત્થેરં ભિક્ખુઓવાદકાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

સાગતત્થેરવત્થુ

૨૩૨. દસમે **તેજોધાતુકુસલાન**ન્તિ તેજોધાતું સમાપજ્જિતું કુસલાનં સાગતત્થેરો અગ્ગોતિ દસ્સેતિ. અયઞ્હિ થેરો તેજોધાતુસમાપત્તિયા અમ્બતિત્થનાગસ્સ તેજસા તેજં પરિયાદિયિત્વા તં નાગં નિબ્બિસેવનં અકાસિ. તસ્મા તેજોધાતુકુસલાનં અગ્ગો નામ જાતો.

તસ્સ પઞ્હકમ્મે અયમનુપુબ્બિકથા – અયમ્પિ હિ પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે હંસવતિયં કુલગેહે પટિસન્ધિં ગહેત્વા અપરભાગે સત્થુધમ્મદેસનં સુણન્તો સત્થારં એકં ભિક્ખું તેજોધાતુકુસલાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા અધિકારકમ્મં કત્વા તં ઠાનન્તરં પત્થેસિ. સો યાવજીવં કુસલં કત્વા દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તો ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે સાવત્થિયં બ્રાહ્મણકુલે નિબ્બત્તિ, સાગતમાણવોતિસ્સ નામં અકંસુ. સો અપરભાગે સત્થુ ધમ્મદેસનં સુત્વા પટિલદ્ધસદ્ધો પબ્બજિત્વા અટ્ઠ સમાપત્તિયો નિબ્બત્તેત્વા તત્થ વસીભાવં પાપુણિ.

અથેકદિવસં સત્થા ચારિકં ચરમાનો કોસમ્બિનગરસમીપં અગમાસિ. તેન ચ સમયેન નદીતિત્થે પોરાણકનાવિકસ્સ બહૂ આગન્તુકગમિકા વેરિનો હુત્વા તં પોથેત્વા મારયિંસુ. સો વિરુદ્ધેન ચિત્તેન પત્થનં પટ્ઠપેત્વા તસ્મિંયેવ તિત્થે મહાનુભાવો નાગરાજા હુત્વા નિબ્બત્તો. સો વિરુદ્ધચિત્તત્તા અકાલેયેવ વસ્સાપેતિ, કાલે પન ન વસ્સાપેતિ, સસ્સાનિ ન સમ્મા સમ્પજ્જન્તિ. સકલરટ્ઠવાસિનો ચ તસ્સ વૂપસમનત્થં અનુસંવચ્છરં બલિકમ્મં કરોન્તિ, વસનત્થાય ચસ્સ એકં ગેહં અકંસુ. સત્થાપિ તેનેવ તિત્થેન ઉત્તરિત્વા ભિક્ખુસઙ્ઘપરિવુતો ‘‘તસ્મિંયેવ પદેસે રત્તિં વસિસ્સામી’’તિ અગમાસિ.

અથાયં થેરો ‘‘ચણ્ડો કિરેત્થ નાગરાજા’’તિ સુત્વા ‘‘ઇમં નાગરાજાનં દમેત્વા નિબ્બિસેવનં કત્વા સત્થુ વસનટ્ઠાનં પરિયાદેતું વટ્ટતી’’તિ નાગરાજસ્સ વસનટ્ઠાનં પવિસિત્વા પલ્લઙ્કં આભુજિત્વા નિસીદિ. નાગો કુજ્ઝિત્વા ‘‘કોનામાયં મુણ્ડકો મય્હં વસનટ્ઠાનં પવિસિત્વા નિસિન્નો’’તિ ધૂપાયિ, થેરો ઉત્તરિતરં ધૂપાયિ. નાગો, પજ્જલિ, થેરોપિ ઉત્તરિતરં પજ્જલિત્વા તસ્સ તેજં પરિયાદિયિ. સો ‘‘મહન્તો વતાયં ભિક્ખૂ’’તિ થેરસ્સ પાદમૂલે નિપતિત્વા, ‘‘ભન્તે, તુમ્હાકં સરણં ગચ્છામી’’તિ આહ. મય્હં સરણગમનકિચ્ચં નત્થિ, દસબલસ્સ સરણં ગચ્છાતિ. સો ‘‘સાધૂ’’તિ સરણગતો હુત્વા તતો પટ્ઠાય ન કઞ્ચિ વિહેઠેતિ, દેવમ્પિ સમ્મા વસ્સાપેતિ, સસ્સાનિ સમ્મા સમ્પજ્જન્તિ.

કોસમ્બિવાસિનો ‘‘અય્યેન કિર સાગતેન અમ્બતિત્થકનાગો દમિતો’’તિ સુત્વા સત્થુ આગમનં ઉદિક્ખમાના દસબલસ્સ મહાસક્કારં સજ્જયિંસુ. તે દસબલસ્સ મહાસક્કારં કત્વા છબ્બગ્ગિયાનં વચનેન સબ્બગેહેસુ કાપોતિકં પસન્નં પટિયાદેત્વા પુનદિવસે સાગતત્થેરસ્સ પિણ્ડાય ચરન્તસ્સ ગેહે ગેહે થોકં થોકં અદંસુ. થેરો અપઞ્ઞત્તે

સિક્ખાપદે મનુસ્સેહિ યાચિયમાનો ગેહે ગેહે થોકં થોકં પિવિત્વા અવિદૂરં ગન્ત્વાવ અનાહારિકભાવેન સતિં વિસ્સજ્જેત્વા સઙ્કારટ્ઠાને પતિ.

સત્થા કતભત્તકિચ્ચો નિક્ખમન્તો તં દિસ્વા ગાહાપેત્વા વિહારં ગન્ત્વા વિગરહિત્વા સિક્ખાપદં પઞ્ઞાપેસિ. સો પુનદિવસે સતિં લભિત્વા અત્તના કતકારણં સુત્વા અચ્ચયં દેસેત્વા દસબલં ખમાપેત્વા ઉપ્પન્નસંવેગો વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા અરહત્તં પાપુણિ. એવં વત્થુ વિનયે સમુટ્ઠિતં. તં તત્થ આગતનયેનેવ વિત્થારતો વેદિતબ્બં. અપરભાગે પન સત્થા જેતવને મહાવિહારે નિસીદિત્વા પટિપાટિયા થેરે ઠાનન્તરેસુ ઠપેન્તો સાગતત્થેરં તેજોધાતુકુસલાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

રાધત્થેરવત્થુ

૨૩૩. એકાદસમે **પટિભાનેય્યકાનન્તિ** સત્થુ ધમ્મદેસનાપટિભાનસ્સ પચ્ચયભૂતાનં પટિભાનજનકાનં ભિક્ખૂનં રાધત્થેરો અગ્ગોતિ દસ્સેતિ. થેરસ્સ હિ દિટ્ઠિસમુદાચારઞ્ચ ઓકપ્પનિયસદ્ધઞ્ચ આગમ્મ દસબલસ્સ નવનવા ધમ્મદેસના પટિભાતિ. તસ્મા થેરો પટિભાનેય્યકાનં અગ્ગો નામ જાતો.

તસ્સ પઞ્હકમ્મે અયમનુપુબ્બિકથા – અયમ્પિ હિ પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે હંસવતિયં કુલગેહે નિબ્બત્તિત્વા અપરભાગે સત્થુ ધમ્મદેસનં સુણન્તો સત્થારં એકં ભિક્ખું પટિભાનેય્યકાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા અધિકારકમ્મં કત્વા તં ઠાનન્તરં પત્થેસિ. સો યાવજીવં તથાગતં પરિચરિત્વા દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તો ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે રાજગહનગરે બ્રાહ્મણકુલે પટિસન્ધિં ગણ્હિ, રાધમાણવોતિસ્સ નામં અકંસુ.

સો મહલ્લકકાલે અત્તનો પુત્તદારેન અબહુમતો ''પબ્બજિત્વા કાલં વીતિનામેસ્સામી''તિ વિહારં ગન્ત્વા થેરે પબ્બજ્જં યાચિ. ''જિણ્ણો મહલ્લકબ્રાહ્મણો''તિ ન કોચિ પબ્બાજેતું ઇચ્છિ. અથેકદિવસં બ્રાહ્મણો સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા પટિસન્થારં કત્વા એકમન્તં નિસીદિ. સત્થા તસ્સ ઉપનિસ્સયસમ્પત્તિં દિસ્વા કથં સમુટ્ઠાપેતુકામો ''કિં, બ્રાહ્મણ, પુત્તદારા તં પટિજગ્ગન્તી''તિ? કુતો, ભો ગોતમ, પટિજગ્ગનં, મહલ્લકોતિ મં બહિ નીહરિંસુ. કિં પન તે, બ્રાહ્મણ, પબ્બજિતું ન વટ્ટતીતિ? કો મં, ભો ગોતમ, પબ્બાજેસ્સતિ, મહલ્લકભાવેન મં ન કોચિ ઇચ્છતીતિ. સત્થા સારિપુત્તત્થેરસ્સ સઞ્ઞં અદાસિ. થેરો સત્થુ વચનં સિરસા સમ્પટિચ્છિત્વા રાધબ્રાહ્મણં પબ્બાજેત્વા ચિન્તેસિ – ''સત્થા ઇમં બ્રાહ્મણં સાદરેન પબ્બજાપેસિ, ન ખો મે એતં અનાદરેન પરિહરિતું વટ્ટતી''તિ રાધત્થેરં આદાય ગામકાવાસં અગમાસિ. તત્રસ્સ અધુના પબ્બજિતત્તા કિચ્છલાભિસ્સ થેરો અત્તનો પત્તં આવાસં દેતિ, અત્તનો પત્તં પણીતપિણ્ડપાતમ્પિ તસ્સેવ દત્વા સયં પિણ્ડાય ચરતિ. રાધત્થેરો સેનાસનસપ્પાયઞ્ચ ભોજનસપ્પાયઞ્ચ લભિત્વા સારિપુત્તત્થેરસ્સ સન્તિકે કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા નચિરસ્સેવ અરહત્તં પાપુણિ.

અથ નં થેરો ગહેત્વા દસબલં પસ્સિતું આગતો. સત્થા જાનન્તોવ પુચ્છિ – ''યો તે મયા , સારિપુત્ત, નિસ્સિતકો દિન્નો, કીદિસં તસ્સ, ન ઉક્કણ્ઠતી''તિ? ભન્તે, સાસને અભિરમિતભિક્ખુ નામ એવરૂપો ભવેય્યાતિ. અથાયસ્મતો સારિપુત્તસ્સ ''સારિપુત્તત્થેરો કતઞ્ઞૂ કતવેદી''તિ સઙ્ઘમજ્ઝે કથા ઉદપાદિ. તં સુત્વા સત્થા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ''અનચ્છરિયં, ભિક્ખવે, સારિપુત્તસ્સ ઇદાનિ કતઞ્ઞૂકતવેદિતા, સો અતીતે અહેતુકપટિસન્ધિયં નિબ્બત્તોપિ કતઞ્ઞૂકતવેદીયેવ અહોસી''તિ. કતરસ્મિં કાલે ભગવાતિ?

અતીતે, ભિક્ખવે, પબ્બતપાદમ્હિ પઞ્ચસતમત્તા વડ્ઢકિપુરિસા મહાઅરઞ્ઞં પવિસિત્વા દબ્બસમ્ભારે છિન્દિત્વા મહાઉળુમ્પં બન્ધિત્વા નદિયા ઓતારેન્તિ. અથેકો હત્થિનાગો એકસ્મિં વિસમટ્ઠાને સોણ્ડાય સાખં ગણ્હન્તો સાખાભઙ્ગવેગં સન્ધારેતું અસક્કોન્તો તિખિણખાણુકે પાદેન અવત્થાસિ, પાદો વિદ્ધો, દુક્ખવેદના વત્તન્તિ. સો ગમનં અભિનીહરિતું અસક્કોન્તો તત્થેવ નિપજ્જિ. સો કતિપાહચ્ચયેન તે વડ્ઢકી અત્તનો સમીપેન ગચ્છન્તે દિસ્વા ‘‘ઇમે નિસ્સાયાહં જીવિતં લભિસ્સામી’’તિ તેસં અનુપદં અગમાસિ. તે નિવત્તિત્વા હત્થિં દિસ્વા ભીતા પલાયન્તિ. સો તેસં પલાયનભાવં ઞત્વા અટ્ઠાસિ, પુન ઠિતકાલે અનુબન્ધિ.

વડ્ઢકિજેટ્ઠકો ચિન્તેસિ – ‘‘અયં હત્થિ અમ્હેસુ તિટ્ઠન્તેસુ અનુબન્ધતિ, પલાયન્તેસુ તિટ્ઠતિ, ભવિસ્સતિ તત્થ કારણ’’ન્તિ. સબ્બે તં તં રુક્ખં આરુય્હ તસ્સ આગમનં પટિમાનેન્તા નિસીદિંસુ. સો તેસં સન્તિકં આગન્ત્વા અત્તનો પાદં દસ્સેન્તો પરિવત્તેત્વા નિપજ્જિ. તદા વડ્ઢકીનં સઞ્ઞા ઉદપાદિ – ‘‘ગિલાનભાવેન, ભો, એસ આગચ્છતિ, ન અઞ્ઞેન કારણેના’’તિ તસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા પાદે પવિટ્ઠખાણુકં દિસ્વા ‘‘ઇમિના કારણેન એસ આગતો’’તિ તિખિણવાસિયા ખાણુકકોટિયં ઓધિં દત્વા દળ્હાય રજ્જુયા બન્ધિત્વા કડ્ઢિત્વા નીહરિંસુ. અથસ્સ વણમુખં પીળેત્વા પુબ્બલોહિતં નીહરિત્વા કસાવોદકેન ધોવિત્વા અત્તનો જાનનભેસજ્જં મક્ખેત્વા નચિરસ્સેવ ફાસુકં અકંસુ.

હત્થિનાગો ગિલાના વુટ્ઠિતો ચિન્તેસિ – ‘‘ઇમે મય્હં બહુપકારા, ઇમે મયા નિસ્સાય જીવિતં લદ્ધં, મયા ઇમેસં કતઞ્ઞુના કતવેદિના ભવિતું વટ્ટતી’’તિ અત્તનો વસનટ્ઠાનં ગન્ત્વા સેતં ગન્ધહત્થિપોતકં આનેસિ. વડ્ઢકિનો હત્થિપોતકં દિસ્વા ‘‘અમ્હાકં હત્થી પુત્તમ્પિ ગહેત્વા આગતો’’તિ અતિવિય તુટ્ઠચિત્તા અહેસું. હત્થિનાગો ચિન્તેસિ – ‘‘મયિ તિટ્ઠન્તે ‘કિં નુ ખો અયં આગતો’તિ મમ આગતકારણં ન જાનિસ્સન્તી’’તિ ઠિતટ્ઠાનતો પક્કામિ. હત્થિપોતકો પિતુ પચ્છતો પચ્છતો અનુપાયાસિ. હત્થિનાગો તસ્સ આગતભાવં ઞત્વા નિવત્તનત્થાય સઞ્ઞં અદાસિ. સો પિતુ કથં સુત્વા નિવત્તિત્વા વડ્ઢકીનં સન્તિકં ગતો. વડ્ઢકિનો ‘‘ઇમં હત્થિપોતકં અમ્હાકં દાતું આગતો ભવિસ્સતિ એસો’’તિ ઞત્વા ‘‘અમ્હાકં સન્તિકે તયા કત્તબ્બકિચ્ચં નત્થિ, પિતુ સન્તિકંયેવ ગચ્છા’’તિ પહિણિંસુ. હત્થિનાગો યાવતતિયં અત્તનો સન્તિકં આગતમ્પિ પુન વડ્ઢકીનંયેવ સમીપં પેસેસિ. તતો પટ્ઠાય વડ્ઢકિનો હત્થિપોતકં અત્તનો સન્તિકે કત્વા પટિજગ્ગન્તિ. ભોજનકાલે એકેકં ભત્તપિણ્ડં દેન્તિ, ભત્તં તસ્સ યાવદત્થં અહોસિ. સો વડ્ઢકીહિ અન્તોગહને કોટ્ટિતં દબ્બસમ્ભારં આહરિત્વા અઙ્ગણટ્ઠાને રાસિં કરોતિ. એતેનેવ નિયામેન અઞ્ઞમ્પિ ઉપકારકમ્મં કરોતિ.

સત્થા ઇમં કારણં આહરિત્વા પુબ્બેપિ સારિપુત્તસ્સ કતઞ્ઞૂકતવેદિભાવં દીપેતિ. સારિપુત્તત્થેરો હિ તદા મહાહત્થી અહોસિ, અટ્ઠુપ્પત્તિયં આગતો ઓસ્સટ્ઠવીરિયો ભિક્ખુ હત્થિપોતકો અહોસિ. સંયુત્તનિકાયં પન પત્વા સકલં રાધસંયુત્તં, ધમ્મપદે ચ –

> ‘‘નિધીનંવ પવત્તારં, યં પસ્સે વજ્જદસ્સિનં;
> નિગ્ગય્હવાદિં મેધાવિં, તાદિસં પણ્ડિતં ભજે;
> તાદિસં ભજમાનસ્સ, સેય્યો હોતિ ન પાપિયો’’તિ. (ધ॰ પ॰ ૭૬) –

ગાથા થેરસ્સ ધમ્મદેસના નામ. અપરભાગે પન સત્થા પટિપાટિયા થેરે ઠાનન્તરેસુ ઠપેન્તો રાધત્થેરં પટિભાનેય્યકાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

મોઘરાજત્થેરવત્થુ

૨૩૪. દ્વાદસમે **લૂખચીવરધરાન**ન્તિ લૂખચીવરં ધારેન્તાનં મોઘરાજા અગ્ગોતિ દસ્સેતિ. અયં હિ થેરો સત્થલૂખં સુત્તલૂખં રજનલૂખન્તિ તિવિધેનપિ લૂખેન સમન્નાગતં પંસુકૂલં ધારેસિ. તસ્મા લૂખચીવરધરાનં અગ્ગો નામ જાતો.

તસ્સ પઞ્હકમ્મે અયમનુપુબ્બિકથા – અયમ્પિ હિ પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે હંસવતિયં કુલગેહે પટિસન્ધિં ગહેત્વા નિબ્બત્તિ, તતો અપરભાગે સત્થુ ધમ્મકથં સુણન્તો સત્થારં એકં ભિક્ખું લૂખચીવરધરાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા અધિકારકમ્મં કત્વા તં ઠાનન્તરં પત્થેસિ. સો યાવજીવં કુસલં કત્વા દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તો કસ્સપદસબલસ્સ નિબ્બત્તિતો પુરેતરમેવ કટ્ઠવાહનનગરે અમચ્ચગેહે પટિસન્ધિં ગણ્હિ. અપરભાગે વયપ્પત્તો કટ્ઠવાહનરાજાનં ઉપટ્ઠહન્તો અમચ્ચટ્ઠાનં લભિ.

તસ્મિં કાલે કસ્સપદસબલો લોકે ઉપ્પજ્જિ. કટ્ઠવાહનરાજા ''બુદ્ધો કિર લોકે ઉપ્પન્નો''તિ સુત્વા તં પક્કોસાપેત્વા આહ – ''તાત, બુદ્ધો કિર લોકે ઉપ્પન્નો, ઇમં પચ્ચન્તનગરં એકપ્પહારેનેવ ઉભોહિ અમ્હેહિ તુચ્છં કાતું ન સક્કા, ત્વં તાવ મજ્ઝિમદેસં ગન્ત્વા બુદ્ધસ્સ ઉપ્પન્નભાવં ઞત્વા દસબલં ઇમં નગરં આનેહી''તિ પુરિસસહસ્સેન સદ્ધિં પેસેસિ. સો અનુપુબ્બેન સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા ધમ્મકથં સુત્વા પટિલદ્ધસદ્ધો તત્થેવ પબ્બજિત્વા વીસતિ વસ્સસહસ્સાનિ સમણધમ્મં અકાસિ. તેન સદ્ધિં ગતપુરિસા પન સબ્બેપિ નિવત્તિત્વા પુન રઞ્ઞો સન્તિકં આગતા.

અયં થેરો પરિપુણ્ણસીલો કાલં કત્વા એકં બુદ્ધન્તરં દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તો અમ્હાકં દસબલસ્સ નિબ્બત્તિતો પુરેતરમેવ સાવત્થિયં બ્રાહ્મણકુલે પટિસન્ધિં ગણ્હિ, મોઘરાજમાણવોતિસ્સ નામં અકંસુ. કટ્ઠવાહનરાજાપિ કસ્સપસ્સ ભગવતો અધિકારકમ્મં કત્વા એકં બુદ્ધન્તરં સપરિવારો દેવમનુસ્સેસુ સંસરિત્વા અમ્હાકં દસબલસ્સ નિબ્બત્તિતો પુરેતરમેવ સાવત્થિયં પુરોહિતગેહે પટિસન્ધિં ગણ્હિ, બાવરિમાણવોતિસ્સ નામં અકંસુ. સો અપરેન સમયેન તયો વેદે ઉગ્ગણ્હિત્વા સોળસન્નં માણવકસહસ્સાનં સિપ્પં વાચેન્તો ચરતિ. અથસ્સ પસેનદિકોસલરઞ્ઞો કાલે પિતુ અચ્ચયેન પુરોહિતટ્ઠાનં અદંસુ. તદા અયમ્પિ મોઘરાજમાણવો બાવરિબ્રાહ્મણસ્સ સન્તિકે સિપ્પં ગણ્હાતિ.

અથેકદિવસં બાવરિબ્રાહ્મણો રહોગતો અત્તનો સિપ્પે સારં ઓલોકેન્તો સમ્પરાયિકં સારં અદિસ્વા ''એકં પબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા સમ્પરાયિકં ગવેસેસ્સામી''તિ કોસલરાજાનં ઉપસઙ્કમિત્વા અત્તનો પબ્બજ્જં અનુજાનાપેસિ. સો તેન અનુઞ્ઞાતો સોળસહિ માણવકસહસ્સેહિ પરિવુતો પબ્બજ્જત્થાય નિક્ખમિ. કોસલરાજાપિ તેન સદ્ધિંયેવ એકં અમચ્ચં કહાપણસહસ્સં દત્વા પેસેસિ – ''યસ્મિં ઠાને આચરિયો પબ્બજતિ, તત્રસ્સ વસનટ્ઠાનં ગહેત્વા દેથા''તિ. બાવરિબ્રાહ્મણો ફાસુકટ્ઠાનં ઓલોકેન્તો મજ્ઝિમદેસતો પટિક્કમ્મ અસ્સકરઞ્ઞો ચ મુળ્હકરઞ્ઞો ચ સીમન્તરે ગોધાવરિતીરે અત્તનો વસનટ્ઠાનં કારેસિ.

અથેકો પુરિસો જટિલાનં દસ્સનાય ગતો તેસં સન્તકે ભૂમિટ્ઠાને તેહિ અનુઞ્ઞાતો અત્તનો વસનટ્ઠાનં અકાસિ. તેન કતં દિસ્વા અપરં કુલસતં ગેહસતં કારેસિ. તે સબ્બેપિ સન્નિપતિત્વા ''મયં અય્યાનં સન્તકે ભૂમિભાગે વસામ, મુધા વસિતું ન કારણં, સુખવાસં વો દસ્સામા''તિ એકેકો એકેકં કહાપણં બાવરિબ્રાહ્મણસ્સ વસનટ્ઠાને ઠપેસિ. સબ્બેહિપિ આભતકહાપણા સતસહસ્સમત્તા અહેસું. બાવરિબ્રાહ્મણો ''કિમત્થં એતે આભતા''તિ આહ. સુખવાસદાનત્થાય, ભન્તેતિ. સચાહં હિરઞ્ઞસુવણ્ણેન અત્થિકો અસ્સં, અહં મહન્તં ધનરાસિં પહાય ન પબ્બજેય્યં.

તુમ્હાકં કહાપણે ગણ્હિત્વા ગચ્છથાતિ. અમ્હેહિ અય્યસ્સ પરિચ્ચત્તં ન પુન ગણ્હામ, અનુસંવચ્છરં પન એતેનેવ નિયામેન આહરિસ્સામ, ઇમે ગહેત્વા અય્યો દાનં દેતૂતિ. બ્રાહ્મણો અધિવાસેત્વા કપણદ્ધિકવણિબ્બકયાચકાનં દાનમુખે નિય્યાતેસિ. તસ્સ અપરાપરં દાયકભાવો સકલજમ્બુદીપે પઞ્ઞાયિત્થ.

તતો કાલિઙ્ગરટ્ઠે દુન્નિવિટ્ઠે નામ ગામે જૂજકબ્રાહ્મણસ્સ વંસે જાતબ્રાહ્મણસ્સ બ્રાહ્મણી ઉટ્ઠાય સમુટ્ઠાય બ્રાહ્મણં ચોદેતિ – ''બાવરી, કિર દાનં દેતિ, ગન્ત્વા તતો હિરઞ્ઞસુવણ્ણં આહરા''તિ. સો તાય ચોદિયમાનો સણ્ઠાતું અસક્કોન્તો બાવરિસ્સ સન્તિકં ગચ્છમાનો બાવરિમ્હિ દાનં દત્વા પણ્ણસાલં પવિસિત્વા નિપજ્જિત્વા દાનં અનુસ્સરમાને ગતો. ગન્ત્વા ચ ''દાનં મે, બ્રાહ્મણ, દેહિ, દાનં મે, બ્રાહ્મણ, દેહી''તિ આહ. અકાલે ત્વં, બ્રાહ્મણ, આગતો, સમ્પત્તયાચકાનં મે દિન્નં, ઇદાનિ કહાપણં નત્થીતિ. ન મય્હં, બ્રાહ્મણ, બહૂહિ કહાપણેહિ અત્થો, તવ એત્તકં દાનં દદન્તસ્સ ન સક્કા કહાપણેહિ વિના ભવિતું, મય્હં પઞ્ચ કહાપણસતાનિ દેહીતિ. બ્રાહ્મણ, પઞ્ચપિ સતાનિ નત્થિ, પુન દાનકાલે સમ્પત્તે લભિસ્સસીતિ. કિં પનાહં તવ દાનકાલે આગમિસ્સામીતિ? બાવરિબ્રાહ્મણસ્સ પણ્ણસાલદ્વારે વાલુકં થૂપં કત્વા સમન્તતો રત્તવણ્ણાનિ પુપ્ફાનિ વિકિરિત્વા મન્તં જપ્પેન્તો વિય ઓટ્ઠે ચાલેત્વા ચાલેત્વા ''મુદ્ધા ફલતુ સત્તધા''તિ વદતિ.

બાવરિબ્રાહ્મણો ચિન્તેસિ – ''અયં મહાતપો તપચારં ગણ્હિત્વા ચરણબ્રાહ્મણકો મય્હં સત્તદિવસમત્થકે 'સત્તધા મુદ્ધા ફલતૂ'તિ વદતિ, મય્હઞ્ચ ઇમસ્સ દાતબ્બાનિ પઞ્ચ કહાપણસતાનિ નત્થિ, એકંસેન મં એસ ઘાતેસ્સતી''તિ. એવં તસ્મિં સોકસલ્લસમપ્પિતે નિપન્ને રત્તિભાગસમનન્તરે અનન્તરત્તભાવે બાવરિસ્સ માતા દેવતા હુત્વા નિબ્બત્તિ. સા પુત્તસ્સ સોકસલ્લસમપ્પિતભાવં દિસ્વા આગન્ત્વા આહ – ''તાત , એસ મુદ્ધં વા મુદ્ધફાલનં વા ન જાનાતિ, ત્વમ્પિ લોકે બુદ્ધાનં ઉપ્પન્નભાવં ન જાનાસિ. સચે તે સંસયો અત્થિ, સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા પુચ્છ, સો તે એતં કારણં કથેસ્સતી''તિ. બ્રાહ્મણો દેવતાય કથં સુતકાલતો પટ્ઠાય અસ્સાસં લભિત્વા પુનદિવસે ઉટ્ઠિતે અરુણે સબ્બેવ અન્તેવાસિકે પક્કોસિત્વા, ''તાતા, બુદ્ધો કિર લોકે ઉપ્પન્નો, તુમ્હે સીઘં ગન્ત્વા 'બુદ્ધો વા નો વા'તિ ઞત્વા આગન્ત્વા મય્હં આરોચેથ, અહં સત્થુ સન્તિકં ગમિસ્સામિ. અપિચ ખો પન મય્હં મહલ્લકભાવેન જીવિતન્તરાયો દુજ્જાનો, તુમ્હે તસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા ઇમિના ચ ઇમિના ચ નિયામેન પઞ્હે પુચ્છથા''તિ મુદ્ધફાલનપઞ્હં નામ અભિસઙ્ખરિત્વા અદાસિ.

તતો ચિન્તેસિ – ''સબ્બે ઇમે માણવા પણ્ડિતા, સત્થુ ધમ્મકથં સુત્વા અત્તનો કિચ્ચે મત્થકં પત્તે પુન મય્હં સન્તિકં આગચ્છેય્યું વા નો વા''તિ. અથ અત્તનો ભાગિનેય્યસ્સ અજિતમાણવસ્સ નામ સઞ્ઞં અદાસિ – ''ત્વં પન એકન્તેનેવ મમ સન્તિકં આગન્તું અરહસિ, તયા પટિલદ્ધગુણં આગન્ત્વા મય્હં કથેય્યાસી''તિ. અથ તે સોળસસહસ્સજટિલા અજિતમાણવં જેટ્ઠકં કત્વા સોળસહિ જેટ્ઠન્તેવાસિકેહિ સદ્ધિં ''સત્થારં પઞ્હં પુચ્છિસ્સામા''તિ ચારિકં ચરન્તા ગતગતટ્ઠાને, ''અય્યા, કહં ગચ્છથ, કહં ગચ્છથા''તિ પુચ્છિતા ''દસબલસ્સ સન્તિકં પઞ્હં પુચ્છિતું ગચ્છામા''તિ કોટિતો પટ્ઠાય પરિસં સંકડ્ઢન્તા અનેકયોજનસતં મગ્ગં ગતા. સત્થા ''તેસં આગમનદિવસે અઞ્ઞસ્સ ઓકાસો ન ભવિસ્સતિ, ઇદં ઇમિસ્સા પરિસાય અનુચ્છવિકટ્ઠાન''ન્તિ ગન્ત્વા પાસાણચેતિયે પિટ્ઠિપાસાણે નિસીદિ. સો અજિતમાણવોપિ સપરિસો તં પિટ્ઠિપાસાણં આરુય્હ સત્થુ સરીરસમ્પત્તિં દિસ્વા ''અયં પુરિસો ઇમસ્મિં લોકે વિવટચ્છદો બુદ્ધો ભવિસ્સતી''તિ અત્તનો આચરિયેન પહિતે પઞ્હે મનસા પુચ્છન્તોવ ગતો.

તંદિવસં તસ્મિં ઠાને સમ્પત્તપરિસા દ્વાદસયોજનિકા અહોસિ. તેસં સોળસન્નં અન્તેવાસિકાનં અન્તરે મોઘરાજમાણવો ''અહં સબ્બેહિ પણ્ડિતતરો''તિ માનત્થદ્ધો, તસ્સ એતદહોસિ – ''અયં અજિતમાણવો સબ્બેસં

જેટ્ઠકો, એતસ્સ પઠમતરં મમ પઞ્હં પુચ્છિતું ન યુત્ત’’ન્તિ . તસ્સ લજ્જાયન્તો પઠમતરં પઞ્હં અપુચ્છિત્વા તેન પુચ્છિતે દુતિયો હુત્વા સત્થારં પઞ્હં પુચ્છિ. સત્થા ‘‘માનત્થદ્ધો મોઘરાજમાણવા, ન તાવસ્સ ઞાણં પરિપાકં ગચ્છતિ, અસ્સ માનં નિવારિતું વટ્ટતી’’તિ ચિન્તેત્વા આહ – ‘‘તિટ્ઠ ત્વં, મોઘરાજ, અઞ્ઞે તાવ પઞ્હે પુચ્છન્તૂ’’તિ. સો સત્થુ સન્તિકા અપસાદં લભિત્વા ચિન્તેસિ – ‘‘અહં એત્તકં કાલં મયા પણ્ડિततરો નામ નત્થીતિ વિચરામિ, બુદ્ધા ચ નામ અજાનિત્વા ન કથેન્તિ. સત્થારા મમ પુચ્છાય દોસો દિટ્ઠો ભવિસ્સતી’’તિ તુણ્હી અહોસિ. સો અટ્ઠહિ જનેહિ પટિપાટિયા પઞ્હે પુચ્છિતે અધિવાસેતું અસક્કોન્તો નવમો હુત્વા પુન ઉટ્ઠાસિ. પુનપિ નં સત્થા અપસાદેસિ.

સો પુનપિ તુણ્હી હુત્વા ‘‘સટ્ઠનવકો દાનિ ભવિતું ન સક્ખિસ્સામી’’તિ પઞ્ચદસમો હુત્વા પઞ્હં પુચ્છિ. અથ સત્થા ઞાણસ્સ પરિપાકભાવં ઞત્વા પઞ્હં કથેસિ. સો દેસનાપરિયોસાને અત્તનો પરિવારેન જટિલસહસ્સેન સદ્ધિં અરહત્તં પાપુણિ. ઇમિનાવ નિયામેન સેસાનિપિ પન્નરસ જટિલસહસ્સાનિ અરહત્તં પાપુણિંસુ. સબ્બેપિ ઇદ્ધિમયપત્તચીવરધરા એહિભિક્ખૂવ અહેસું. સેસજના પન ન કથિયન્તિ. અયં મોઘરાજત્થેરો તતો પટ્ઠાય તીહિ લૂખેહિ સમન્નાગતં ચીવરં ધારેતિ. એવં પારાયને (સુ॰ નિ॰ ૯૮૨ આદયો) વત્થુ સમુટ્ઠિતં. સત્થા પન અપરભાગે જેતવને નિસિન્નો થેરે પટિપાટિયા ઠાનન્તરેસુ ઠપેન્તો મોઘરાજત્થેરં ઇમસ્મિં સાસને લૂખચીવરધરાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તો ‘‘એતદગ્ગં, ભિક્ખવે, મમ સાવકાનં ભિક્ખૂનં લૂખચીવરધરાનં યદિદં મોઘરાજા’’તિ આહ.

ચતુત્થવગ્ગવણ્ણના.

એકચત્તાલીસસુત્તમત્તાય થેરપાળિયા વણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૪. એતદગ્ગવગ્ગો

(૧૪) ૫. પઞ્ચમએતદગ્ગવગ્ગો

મહાપજાપતિગોતમીથેરીવત્થુ

૨૩૫. થેરિપાળિયા પઠમે **યદિદં મહાપજાપતિગોતમી**તિ મહાપજાપતિગોતમી થેરી રત્તઞ્ઞૂનં અગ્ગાતિ દસ્સેતિ.

તસ્સા પઞ્હકમ્મે પન અયમનુપુબ્બિકથા – અયં કિર પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે હંસવતિયં કુલગેહે પટિસન્ધિં ગણ્હિત્વા અપરેન સમયેન સત્થુ ધમ્મદેસનં સુણન્તી સત્થારં એકં ભિક્ખુનિં રત્તઞ્ઞૂનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા અધિકારકમ્મં કત્વા તં ઠાનન્તરં પત્થેસિ. સા યાવજીવં દાનં દત્વા સીલં રક્ખિત્વા તતો ચુતો દેવલોકે નિબ્બત્તિત્વા પન એકસ્મિં બુદ્ધન્તરે દેવલોકતો ચવિત્વા બારાણસિયં પઞ્ચન્નં દાસિસતાનં જેટ્ઠકદાસી હુત્વા નિબ્બત્તિ. અથ વસ્સૂપનાયિકસમયે પઞ્ચ પચ્ચેકબુદ્ધા નન્દમૂલકપબ્ભારતો ઇસિપતને ઓતરિત્વા નગરે પિણ્ડાય ચરિત્વા ઇસિપતનમેવ ગન્ત્વા ‘‘વસ્સૂપનાયિકકુટિયા અત્થાય હત્થકમ્મં યાચિસ્સામા’’તિ ચિન્તેસું. કસ્મા? વસ્સં ઉપગચ્છન્તેન હિ નાલકપટિપદં પટિપન્નેનાપિ પઞ્ચન્નં છદનાનં અઞ્ઞતરેન છદનેન છન્ને સદ્વારબદ્ધે સેનાસને ઉપગન્તબ્બં. વુત્તઞ્હેતં ‘‘ન, ભિક્ખવે, અસેનાસનિકેન વસ્સં ઉપગન્તબ્બં, યો ઉપગચ્છેય્ય, આપત્તિ દુક્કટસ્સા’’તિ (મહાવ॰ ૨૦૪). તસ્મા વસ્સકાલે ઉપકટ્ઠે સચે સેનાસનં લભતિ, ઇચ્ચેતં કુસલં. નો ચે લભતિ, હત્થકમ્મં પરિયેસિત્વાપિ કાતબ્બં. હત્થકમ્મં અલભન્તેન સામમ્પિ કાતબ્બં, ન ત્વેવ અસેનાસનિકેન વસ્સં ઉપગન્તબ્બં.

અયમનુધમ્મતા. તસ્મા તે પચ્ચેકબુદ્ધા ‘‘હત્થકમ્મં યાચિસ્સામા’’તિ ચીવરં પારુપિત્વા સાયન્હસમયે નગરં પવિસિત્વા સેટ્ઠિસ્સ ઘરદ્વારે અટ્ઠંસુ. જેટ્ઠકદાસી કુટં ગહેત્વા ઉદકતિત્થં ગચ્છન્તી પચ્ચેકબુદ્ધે નગરં પવિસન્તે અદ્દસ. સેટ્ઠિ તેસં આગતકારણં સુત્વા ‘‘અમ્હાકં ઓકાસો નત્થિ, ગચ્છન્તૂ’’તિ આહ.

અથ તે નગરા નિક્ખન્તે જેટ્ઠકદાસી કુટં ગહેત્વા પવિસન્તી દિસ્વા કુટં ઓતારેત્વા વન્દિત્વા ઓનમિત્વા મુખં ઉક્ખિપિત્વા, ‘‘અય્યા, નગરં પવિટ્ઠમત્તાવ નિક્ખન્તા, કિં નુ ખો’’તિ પુચ્છિ. વસ્સૂપનાયિકકુટિયા હત્થકમ્મં યાચિતું આગતમ્હાતિ. લદ્ધં, ભન્તેતિ? ન લદ્ધં ઉપાસિકેતિ. કિં પનેસા કુટિ ઇસ્સરેહેવ કાતબ્બા, ઉદાહુ દુગ્ગતેહિપિ સક્કા કાતુન્તિ? યેન કેનચિ સક્કા કાતુન્તિ. સાધુ, ભન્તે, મયં કરિસ્સામ, સ્વે મય્હં ભિક્ખં ગણ્હથાતિ નિમન્તેત્વા પુન કુટં ગહેત્વા આગમનતિત્થમગ્ગે ઠત્વા આગતાગતા અવસેસદાસિયો ‘‘એત્થેવ હોથા’’તિ વત્વા સબ્બાસં આગતકાલે આહ – ‘‘અમ્મા, કિં નિચ્ચમેવ પરસ્સ દાસિકમ્મં કરિસ્સથ, ઉદાહુ દાસિભાવતો મુચ્ચિતું ઇચ્છથા’’તિ. અજ્જેવ મુચ્ચિતું ઇચ્છામ, અય્યેતિ. યદિ એવં, મયા પચ્ચેકબુદ્ધા હત્થકમ્મં અલભન્તા સ્વાતનાય નિમન્તિતા, તુમ્હાકં સામિકેહિ એકદિવસં હત્થકમ્મં દાપેથાતિ. તા ‘‘સાધૂ’’તિ સમ્પટિચ્છિત્વા સાયં અટવિતો આગતકાલે સામિકાનં આરોચેસું. તે ‘‘સાધૂ’’તિ જેટ્ઠકદાસસ્સ ગેહદ્વારે સન્નિપતિંસુ.

અથ ને જેટ્ઠકદાસી ‘‘સ્વે, તાતા, પચ્ચેકબુદ્ધાનં હત્થકમ્મં દેથા’’તિ આનિસંસં આચિક્ખિત્વા યેપિ ન કાતુકામા, તે ગાળ્હેન ઓવાદેન તજ્જેત્વા સબ્બેપિ સમ્પટિચ્છાપેસિ. સા પુનદિવસે પચ્ચેકબુદ્ધાનં ભત્તં દત્વા સબ્બેસં દાસપુત્તાનં સઞ્ઞં અદાસિ. તે તાવદેવ અરઞ્ઞં પવિસિત્વા દબ્બસમ્ભારે સમોધાનેત્વા સતં સતં હુત્વા એકેકં કુટિં ચઙ્કમનાદિપરિવારં કત્વા મઞ્ચપીઠપાનીય-પરિભોજનીયાદીનિ ઠપેત્વા પચ્ચેકબુદ્ધાનં તેમાસં તત્થેવ વસનત્થાય પટિઞ્ઞં કારેત્વા વારભિક્ખં પટ્ઠપેસું. યા અત્તનો વારદિવસે ન સક્કોતિ, તસ્સા જેટ્ઠકદાસી સકગેહતો નીહરિત્વા દેતિ. એવં તેમાસં પટિજગ્ગિત્વા જેટ્ઠકદાસી એકેકં દાસિં એકેકં સાટકં સજ્જાપેસિ, પઞ્ચ થૂલસાટકસતાનિ અહેસું. તાનિ પરિવત્તાપેત્વા પઞ્ચન્નં પચ્ચેકબુદ્ધાનં તિચીવરાનિ કત્વા અદાસિ. પચ્ચેકબુદ્ધા તાસં પસ્સન્તીનંયેવ આકાસેન ગન્ધમાદનપબ્બતં અગમંસુ.

તાપિ સબ્બા યાવજીવં કુસલં કત્વા દેવલોકે નિબ્બત્તિંસુ. તાસુ જેટ્ઠિકા તતો ચવિત્વા બારાણસિયા અવિદૂરે પેસકારગામે પેસકારજેટ્ઠકસ્સ ગેહે નિબ્બત્તિ. અથેકદિવસં પદુમવતિયા પુત્તા પઞ્ચસતા પચ્ચેકબુદ્ધા બારાણસિરઞ્ઞા નિમન્તિતા રાજદ્વારં આગન્ત્વા કઞ્ચિ ઓલોકેન્તમ્પિ અદિસ્વા નિવત્તિત્વા નગરદ્વારેન નિક્ખમિત્વા તં પેસકારગામં અગમંસુ . સા ઇત્થી પચ્ચેકબુદ્ધે દિસ્વા સમ્પિયાયમાના સબ્બે વન્દિત્વા ભિક્ખં અદાસિ. તે ભત્તકિચ્ચં કત્વા ગન્ધમાદનમેવ અગમંસુ.

સાપિ યાવજીવં કુસલં કત્વા દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તી અમ્હાકં સત્થુ નિબ્બત્તિતો પુરેતરમેવ દેવદહનગરે મહાસુપ્પબુદ્ધસ્સ ગેહે પટિસન્ધિં ગણ્હિ, ગોતમીતિસ્સા નામં અકંસુ. મહામાયાય કનિટ્ઠભગિની હોતિ. મન્તજ્ઝાયકા બ્રાહ્મણા લક્ખણાનિ પરિગ્ગણ્હન્તા ‘‘ઇમાસં દ્વિન્નમ્પિ કુચ્છિયં વસિતદારકા ચક્કવત્તિનો ભવિસ્સન્તી’’તિ બ્યાકરિંસુ. સુદ્ધોદનમહારાજા વયપ્પત્તકાલે તા દ્વેપિ મઙ્ગલં કત્વા અત્તનો ઘરં આનેસિ. અપરભાગે અમ્હાકં બોધિસત્તો તુસિતપુરા ચવિત્વા મહામાયાય દેવિયા કુચ્છિયં પટિસન્ધિં ગણ્હિ. મહામાયા તસ્સ જાતદિવસતો સત્તમે દિવસે કાલં કત્વા તુસિતપુરે નિબ્બત્તિ. સુદ્ધોદનમહારાજા મહાસત્તસ્સ માતુચ્છં મહાપજાપતિગોતમિં અગ્ગમહેસિટ્ઠાને ઠપેસિ. તસ્મિં કાલે નન્દકુમારો જાતો. અયં મહાપજાપતિ નન્દકુમારં ધાતીનં દત્વા સયં બોધિસત્તં પરિહરિ.

અપરેન સમયેન બોધિસત્તો મહાભિનિક્ખમનં નિક્ખમિત્વા સબ્બઞ્ઞુતં પત્વા લોકાનુગ્ગહં કરોન્તો અનુક્કમેન કપિલવત્થું પત્વા નગરં પિણ્ડાય પાવિસિ. અથસ્સ પિતા સુદ્ધોદનમહારાજા અન્તરવીથિયંયેવ ધમ્મકથં સુત્વા સોતાપન્નો અહોસિ. અથ દુતિયદિવસે નન્દો પબ્બજિ, સત્તમે દિવસે રાહુલો. સત્થા અપરેન સમયેન વેસાલિં ઉપનિસ્સાય કૂટાગારસાલાયં વિહરતિ. તસ્મિં સમયે સુદ્ધોદનમહારાજા સેતચ્છત્તસ્સ હેટ્ઠા અરહત્તં સચ્છિકત્વા પરિનિબ્બાયિ. તદા મહાપજાપતિગોતમી પબ્બજ્જાય ચિત્તં ઉપ્પાદેસિ. તતો રોહિણીનદીતીરે કલહવિવાદસુત્તપરિયોસાને (સુ॰ નિ॰ ૮૬૮ આદયો) નિક્ખમિત્વા પબ્બજિતાનં પઞ્ચન્નં કુમારસતાનં પાદપરિચારિકા સબ્બાવ એકચિત્તા હુત્વા ''મહાપજાપતિયા સન્તિકં ગન્ત્વા સબ્બાવ સત્થુ સન્તિકે પબ્બજિસ્સામા''તિ મહાપજાપતિં જેટ્ઠિકં કત્વા સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા પબ્બજિતુકામા અહેસું. અયઞ્ચ મહાપજાપતિ પઠમમેવ એકવારં સત્થારં પબ્બજ્જં યાચમાના નાલત્થ, તસ્મા કપ્પકં પક્કોસાપેત્વા કેસે છિન્નાપેત્વા કાસાયાનિ અચ્છાદેત્વા સબ્બા તા સાકિયાનિયો આદાય વેસાલિં ગન્ત્વા આનન્દત્થેરેન દસબલં યાચાપેત્વા અટ્ઠહિ ગરુધમ્મેહિ પબ્બજ્જઞ્ચ ઉપસમ્પદઞ્ચ અલત્થ. ઇતરા પન સબ્બાપિ એકતોવ ઉપસમ્પન્ના અહેસું. અયમેત્થ સઙ્ખેપો, વિત્થારતો પનેતં વત્થુ પાળિયં (ચૂળવ॰ ૪૦૨ આદયો) આગતમેવ.

એવં ઉપસમ્પન્ના પન મહાપજાપતિ સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા અભિવાદેત્વા એકમન્તં અટ્ઠાસિ, અથસ્સા સત્થા ધમ્મં દેસેસિ. સા સત્થુ સન્તિકે કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા અરહત્તં પાપુણિ. સેસા પઞ્ચસતા ભિક્ખુનિયો નન્દકોવાદસુત્તપરિયોસાને (મ॰ નિ॰ ૩.૩૯૮ આદયો) અરહત્તં પાપુણિંસુ. એવમેતં વત્થુ સમુટ્ઠિતં. અપરભાગે સત્થા જેતવને નિસિન્નો ભિક્ખુનિયો ઠાનન્તરે ઠપેન્તો મહાપજાપતિં રત્તઞ્ઞૂનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

ખેમાથેરીવત્થુ

૨૩૬. દુતિયે **ખેમા**તિ એવંનામિકા ભિક્ખુની. ઇતો પટ્ઠાય ચ પનસ્સા પઞ્હકમ્મે અયમનુપુબ્બિકથાતિ અવત્વા સબ્બત્થ અભિનીહારં આદિં કત્વા વત્તબ્બમેવ વક્ખામ.

અતીતે કિર પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે હંસવતિયં અયં પરપરિયાપન્ના હુત્વા નિબ્બત્તિ. અથેકદિવસં તસ્સ ભગવતો અગ્ગસાવિકં સુજાતત્થેરિં નામ પિણ્ડાય ચરન્તં દિસ્વા તયો મોદકે દત્વા તંદિવસમેવ અત્તનો કેસે વિસ્સજ્જેત્વા થેરિયા દાનં દત્વા ''અનાગતે બુદ્ધુપ્પાદે તુમ્હે વિય મહાપઞ્ઞા ભવેય્ય''ન્તિ પત્થનં કત્વા યાવજીવં કુસલકમ્મેસુ અપ્પમત્તા હુત્વા કપ્પસતસહસ્સં દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તી કસ્સપબુદ્ધકાલે કિકિસ્સ કાસિરઞ્ઞો ગેહે પટિસન્ધિં ગહેત્વા સત્તન્નં ભગિનીનં અબ્ભન્તરા હુત્વા વીસતિવસ્સસહસ્સાનિ ગેહેયેવ કોમારિબ્રહ્મચરિયં ચરિત્વા તાહિ ભગિનીહિ સદ્ધિં દસબલસ્સ વસનપરિવેણં કારેત્વા એકં બુદ્ધન્તરં દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તી ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે મદ્દરટ્ઠે સાગલનગરે રાજકુલે પટિસન્ધિં ગણ્હિ, ખેમાતિસ્સા નામં અકંસુ. તસ્સા સરીરવણ્ણો સુવણ્ણરસપિઞ્જરો વિય અહોસિ. સા વયપ્પત્તા બિમ્બિસારરઞ્ઞો ગેહં અગમાસિ.

સા તથાગતે રાજગહં ઉપનિસ્સાય વેળુવને વિહરન્તે ''સત્થા કિર રૂપે દોસં દસ્સેતી''તિ રૂપમદમત્તા હુત્વા ''મય્હમ્પિ રૂપે દોસં દસ્સેય્યા''તિ ભયેન દસબલં દસ્સનાય ન ગચ્છતિ. રાજા ચિન્તેસિ – ''અહં સત્થુ અગ્ગુપટ્ઠાકો, માદિસસ્સ ચ નામ અરિયસાવકસ્સ અગ્ગમહેસી દસબલં દસ્સનાય ન ગચ્છતિ, ન મે એતં રુચ્ચતી''તિ. સો કવીહિ વેળુવનુય્યાનસ્સ વણ્ણં બન્ધાપેત્વા ''ખેમાય દેવિયા સવનૂપચારે ગાયથા''તિ આહ. સા ઉય્યાનસ્સ વણ્ણં સુત્વા ગન્તુકામા હુત્વા રાજાનં પટિપુચ્છિ. રાજા ''ઉય્યાનં ગચ્છ, સત્થારં પન અદિસ્વા આગન્તું ન

લભિસ્સસી''તિ આહ. સા રઞ્ઞો પટિવચનં અદત્વાવ મગ્ગં પટિપજ્જિ. રાજા તાય સદ્ધિં ગચ્છન્તે પુરિસે આહ – ''સચે દેવી ઉય્યાનતો નિવત્તમાના દસબલં પસ્સતિ, ઇચ્ચેતં કુસલં. સચે ન પસ્સતિ, રાજાણાય નં દસ્સેથા''તિ. અથ ખો સા દેવી દિવસભાગં ઉય્યાને ચરિત્વા નિવત્તન્તી દસબલં અદિસ્વાવ ગન્તું આરદ્ધા. અથ નં રાજપુરિસા અત્તનો અરુચિયાવ દેવિં સત્થુ સન્તિકં નયિંસુ.

સત્થા તં આગચ્છન્તિં દિસ્વા ઇદ્ધિયા એકં દેવચ્છરં નિમ્મિનિત્વા તાલવણ્ટં ગહેત્વા બીજમાનં વિય અકાસિ. ખેમા દેવી તં દિસ્વા ચિન્તેસિ – ''માનમ્હિ નટ્ઠા, એવરૂપા નામ દેવચ્છરપ્પટિભાગા ઇત્થિયો દસબલસ્સ અવિદૂરે તિટ્ઠન્તિ, અહં એતાસં પરિચારિકાપિ નપ્પહોમિ, માનમદં હિ નિસ્સાય પાપચિત્તસ્સ વસેન નટ્ઠા''તિ તં નિમિત્તં ગહેત્વા તમેવ ઇત્થિં ઓલોકયમાના અટ્ઠાસિ. અથસ્સા પસ્સન્તિયાવ તથાગતસ્સ અધિટ્ઠાનબલેન સા ઇત્થી પઠમવયં અતિક્કમ્મ મજ્ઝિમવયે ઠિતા વિય મજ્ઝિમવયં અતિક્કમ્મ પચ્છિમવયે ઠિતા વિય ચ વલિત્તચા પલિતકેસા ખણ્ડવિરળદન્તા અહોસિ. તતો તસ્સા પસ્સન્તિયાવ સદ્ધિં તાલવણ્ટેન પરિવત્તિત્વા પરિપતિ. તતો ખેમા પુબ્બહેતુસમ્પન્નત્તા તસ્મિં આરમ્મણે આપાથગતે એવં ચિન્તેસિ – ''એવંવિધમ્પિ નામ સરીરં એવરૂપં વિપત્તિં પાપુણાતિ, મય્હમ્પિ સરીરં એવંગતિકમેવ ભવિસ્સતી''તિ. અથસ્સા એવં ચિન્તિતક્ખણે સત્થા ઇમં ધમ્મપદે ગાથમાહ –

''યે રાગરત્તાનુપતન્તિ સોતં,
સયંકતં મક્કટકોવ જાલં;
એતમ્પિ છેત્વાન વજન્તિ ધીરા,
અનપેક્ખિનો સબ્બદુક્ખં પહાયા''તિ.

સા ગાથાપરિયોસાને ઠિતપદે ઠિતાયેવ સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ. અગારમજ્ઝે વસન્તેન નામ અરહત્તં પત્તેન તંદિવસમેવ પરિનિબ્બાયિતબ્બં વા પબ્બજિતબ્બં વા હોતિ, સા પન અત્તનો આયુસઙ્ખારાનં પવત્તનભાવં ઞત્વા ''અત્તનો પબ્બજ્જં અનુજાનાપેસ્સામી''તિ સત્થારં વન્દિત્વા રાજનિવેસનં ગન્ત્વા રાજાનં અનભિવાદેત્વાવ અટ્ઠાસિ. રાજા ઇઙ્ગિતેનેવ અઞ્ઞાસિ – ''અરિયધમ્મં પત્તા ભવિસ્સતી''તિ. અથ નં આહ – ''દેવિ ગતા નુ ખો સત્થુદસ્સનાયા''તિ. મહારાજ, તુમ્હેહિ દિટ્ઠદસ્સનં પરિત્તં, અહં પન દસબલં સુદિટ્ઠમકાસિં, પબ્બજ્જં મે અનુજાનાથાતિ . રાજા ''સાધુ, દેવી''તિ સમ્પટિચ્છિત્વા સુવણ્ણસિવિકાય ભિક્ખુનિઉપસ્સયં ઉપનેત્વા પબ્બાજેસિ. અથસ્સા ''ખેમાથેરી નામ ગિહિભાવે ઠત્વા અરહત્તં પત્તા''તિ મહાપઞ્ઞભાવો પાકટો અહોસિ. ઇદમેત્થ વત્થુ. અથ સત્થા અપરભાગે જેતવને નિસિન્નો ભિક્ખુનિયો પટિપાટિયા ઠાનન્તરે ઠપેન્તો ખેમાથેરિં મહાપઞ્ઞાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

ઉપ્પલવણ્ણાથેરીવત્થુ

૨૩૭. તતિયે **ઉપ્પલવણ્ણા**તિ નીલુપ્પલગબ્ભસદિસેનેવ વણ્ણેન સમન્નાગતત્તા એવંલદ્ધનામા થેરી. સા કિર પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે હંસવતિયં કુલગેહે પટિસન્ધિં ગણ્હિત્વા અપરભાગે મહાજનેન સદ્ધિં સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા ધમ્મં સુણન્તી સત્થારં એકં ભિક્ખુનિં ઇદ્ધિમન્તીનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા સત્તાહં બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ મહાદાનં દત્વા તં ઠાનન્તરં પત્થેસિ. સા યાવજીવં કુસલં કત્વા દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તી કસ્સપબુદ્ધકાલે બારાણસિનગરે

કિકિસ્સ કાસિરઞ્ઞો ગેહે પટિસન્ધિં ગણ્હિત્વા સત્તન્નં ભગિનીનં અબ્ભન્તરા હુત્વા વીસતિ વસ્સસહસ્સાનિ બ્રહ્મચરિયં ચરિત્વા ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ પરિવેણં કત્વા દેવલોકે નિબ્બત્તા.

તતો ચવિત્વા પુન મનુસ્સલોકં આગચ્છન્તી એકસ્મિં ગામે સહત્થા કમ્મં કત્વા જીવનકદ્ધાને નિબ્બત્તા. સા એકદિવસં ખેત્તકુટિં ગચ્છન્તી અન્તરામગ્ગે એકસ્મિં સરે પાતોવ પુપ્ફિતં પદુમપુપ્ફં દિસ્વા તં સરં ઓરુય્હ તઞ્ચેવ પુપ્ફં લાજપક્ખિપનત્થાય પદુમિનિયા પત્તઞ્ચ ગહેત્વા કેદારે સાલિસીસાનિ છિન્દિત્વા કુટિકાય નિસિન્ના લાજે ભજ્જિત્વા પઞ્ચ લાજસતાનિ ગણેસિ. તસ્મિં ખણે ગન્ધમાદનપબ્બતે નિરોધસમાપત્તિતો વુટ્ઠિતો એકો પચ્ચેકબુદ્ધો આગન્ત્વા તસ્સા અવિદૂરે અટ્ઠાસિ. સા પચ્ચેકબુદ્ધં દિસ્વા લાજેહિ સદ્ધિં પદુમપુપ્ફં ગહેત્વા કુટિતો ઓરુય્હ લાજે પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ પત્તે પક્ખિપિત્વા પદુમપુપ્ફેન પત્તં પિધાય અદાસિ. અથસ્સા પચ્ચેકબુદ્ધે થોકં ગતે એતદહોસિ – ‘‘પબ્બજિતા નામ પુપ્ફેન અનત્થિકા, અહં પુપ્ફં ગહેત્વા પિળન્ધિસ્સામી’’તિ ગન્ત્વા પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ હત્થતો પુપ્ફં ગહેત્વા પુન ચિન્તેસિ – ‘‘સચે, અય્યો, પુપ્ફેન અનત્થિકો અભવિસ્સ, પત્તમત્થકે ઠપેતું ન અદસ્સ, અદ્ધા અય્યસ્સ અત્થો ભવિસ્સતી’’તિ પુન ગન્ત્વા પત્તમત્થકે ઠપેત્વા પચ્ચેકબુદ્ધં ખમાપેત્વા, ‘‘ભન્તે , ઇમેસં મે લાજાનં નિસ્સન્દેન લાજગણનાય પુત્તા અસ્સુ, પદુમપુપ્ફસ્સ નિસ્સન્દેન નિબ્બત્તનિબ્બત્તટ્ઠાને મે પદે પદે પદુમપુપ્ફં ઉટ્ઠહતૂ’’તિ પત્થનં અકાસિ. પચ્ચેકબુદ્ધો તસ્સા પસ્સન્તિયાવ આકાસેન ગન્ધમાદનપબ્બતં ગન્ત્વા તં પદુમં નન્દમૂલકપબ્ભારે પચ્ચેકબુદ્ધાનં અક્કમનસોપાનસમીપે પાદપુઞ્છનં કત્વા ઠપેસિ.

સાપિ તસ્સ કમ્મસ્સ નિસ્સન્દેન દેવલોકે પટિસન્ધિં ગણ્હિ, નિબ્બત્તકાલતો પટ્ઠાય ચસ્સા પદે પદે મહાપદુમપુપ્ફં ઉટ્ઠાસિ. સા તતો ચવિત્વા પબ્બતપાદે એકસ્મિં પદુમસ્સરે પદુમગબ્ભે નિબ્બત્તિ. તં નિસ્સાય એકો તાપસો વસતિ, સો પાતોવ મુખધોવનત્થાય સરં ગન્ત્વા તં પુપ્ફં દિસ્વા ચિન્તેસિ – ‘‘ઇદં પુપ્ફં સેસેહિ મહન્તતરં, સેસાનિ ચ પુપ્ફિતાનિ, ઇદં મકુળિતમેવ, ભવિતબ્બમેત્થ કારણેના’’તિ ઉદકં ઓતરિત્વા તં પુપ્ફં ગણ્હિ. તં તેન ગહિતમત્તમેવ પુપ્ફિતં. તાપસો અન્તોપદુમગબ્ભે નિપન્નદારિકં અદ્દસ. દિટ્ઠકાલતો પટ્ઠાય ચ ધીતુસિનેહં લભિત્વા પદુમેનેવ સદ્ધિં પણ્ણસાલં નેત્વા મઞ્ચકે નિપજ્જાપેસિ. અથસ્સા પુઞ્ઞાનુભાવેન અઙ્ગુટ્ઠકે ખીરં નિબ્બત્તિ. સો તસ્મિં પુપ્ફે મિલાતે અઞ્ઞં નવપુપ્ફં આહરિત્વા તં નિપજ્જાપેસિ. અથસ્સા આધાવનવિધાવનેન કીળિતું સમત્થકાલતો પટ્ઠાય પદવારે પદવારે પદુમપુપ્ફં ઉટ્ઠાસિ, કુઙ્કુમરાસિસ્સ વિયસ્સા સરીરવણ્ણો અહોસિ. સા અપ્પત્તા દેવવણ્ણં, અતિક્કન્તા માનુસવણ્ણં અહોસિ. સા પિતરિ ફલાફલત્થાય ગતે પણ્ણસાલાયં ઓહીયતિ.

અથેકદિવસં તસ્સા વયપ્પત્તકાલે પિતરિ ફલાફલત્થાય ગતે એકો વનચરકો તં દિસ્વા ચિન્તેસિ – ‘‘મનુસ્સાનં નામ એવંવિધં રૂપં નત્થિ, વીમંસિસ્સામિ ન’’ન્તિ તાપસસ્સ આગમનં ઉદિક્ખન્તો નિસીદિ. સા પિતરિ આગચ્છન્તે પટિપથં ગન્ત્વા તસ્સ હત્થતો કાજકમણ્ડલું અગ્ગહેસિ, આગન્ત્વા નિસિન્નસ્સ ચસ્સ અત્તના કરણવત્તં દસ્સેસિ. તદા સો વનચરકો મનુસ્સભાવં ઞત્વા તાપસં અભિવાદેત્વા નિસીદિ. તાપસો તં વનચરકં વનમૂલફલાફલેહિ ચ પાનીયેન ચ નિમન્તેત્વા, ‘‘ભો પુરિસ, ઇમસ્મિંયેવ ઠાને વસિસ્સસિ, ઉદાહુ ગમિસસ્સી’’તિ પુચ્છિ. ગમિસ્સામિ, ભન્તે, ઇધ કિં કરિસ્સામીતિ. ઇદં તયા દિટ્ઠકારણં એત્તો ગન્ત્વા અકથેતું સક્ખિસ્સસીતિ. સચે, અય્યો, ન ઇચ્છતિ, કિં કારણા કથેસ્સામીતિ તાપસં વન્દિત્વા પુન આગમનકાલે મગ્ગસઞ્જાનનત્થં સાખાસઞ્ઞઞ્ચ રુક્ખસઞ્ઞઞ્ચ કરોન્તો પક્કામિ.

સો બારાણસિં ગન્ત્વા રાજાનં અદ્દસ, રાજા ‘‘કસ્મા આગતોસી’’તિ પુચ્છિ. ‘‘અહં, દેવ, તુમ્હાકં વનચરકો પબ્બતપાદે અચ્છરિયં ઇત્થિરતનં દિસ્વા આગતોમ્હી’’તિ સબ્બં પવત્તિં કથેસિ. સો તસ્સ વચનં સુત્વા વેગેન

પબ્બતપાદં ગન્ત્વા અવિદૂરે ઠાને ખન્ધાવારં નિવેસેત્વા વનચરકેન ચેવ અઞ્ઞેહિ ચ પુરિસેહિ સદ્ધિં તાપસસ્સ ભત્તકિચ્ચં કત્વા નિસિન્નવેલાય તત્થ ગન્ત્વા અભિવાદેત્વા પટિસન્થારં કત્વા એકમન્તં નિસીદિ. રાજા તાપસસ્સ પબ્બજિતપરિક્ખારભણ્ડં પાદમૂલે ઠપેત્વા, ''ભન્તે, ઇમસ્મિં ઠાને કિં કરોમ, ગચ્છામા''તિ આહ. ગચ્છ, મહારાજાતિ. આમ, ગચ્છામિ, ભન્તે. અય્યસ્સ પન સમીપે વિસભાગપરિસા અત્થીતિ અસ્સુમ્હ, અસારુપ્પા એસા પબ્બજિતાનં, મયા સદ્ધિં ગચ્છતુ, ભન્તેતિ. મનુસ્સાનં ચિત્તં નામ દુત્તોસયં, કથં બહૂનં મજ્ઝે વસિસ્સતીતિ . અમ્હાકં રુચિતકાલતો પટ્ઠાય સેસાનં જેટ્ઠકટ્ઠાને ઠપેત્વા પટિજગ્ગિસ્સામિ, ભન્તેતિ.

સો રઞ્ઞો કથં સુત્વા દહરકાલે ગહિતનામવસેનેવ, ''અમ્મ, પદુમવતી''તિ ધીતરં પક્કોસિ. સા એકવચનેનેવ પણ્ણસાલતો નિક્ખમિત્વા પિતરં અભિવાદેત્વા અટ્ઠાસિ. અથ નં પિતા આહ – ''ત્વં, અમ્મ, વયપ્પત્તા, ઇમસ્મિં ઠાને રઞ્ઞા દિટ્ઠકાલતો પટ્ઠાય વસિતું અયુત્તા, રઞ્ઞા સદ્ધિં ગચ્છ, અમ્મા''તિ. સા ''સાધુ, તાતા''તિ પિતુ વચનં સમ્પટિચ્છિત્વા અભિવાદેત્વા પરોદમાના અટ્ઠાસિ. રાજા ''ઇમિસ્સા પિતુ ચિત્તં ગણ્હામી''તિ તસ્મિંયેવ ઠાને કહાપણરાસિમ્હિ ઠપેત્વા અભિસેકં અકાસિ. અથ નં ગહેત્વા અત્તનો નગરં આનેત્વા આગતકાલતો પટ્ઠાય સેસઇત્થિયો અનોલોકેત્વા તાય સદ્ધિંયેવ રમતિ. તા ઇત્થિયો ઇસ્સાપકતા તં રઞ્ઞો અન્તરે પરિભિન્દિતુકામા એવમાહંસુ – ''નાયં, મહારાજ, મનુસ્સજાતિકા, કહં નામ તુમ્હેહિ મનુસ્સાનં વિચરણટ્ઠાને પદુમાનિ ઉટ્ઠહન્તાનિ દિટ્ઠપુબ્બાનિ, અદ્ધા અયં યક્ખિની, નીહરથ નં મહારાજા''તિ. રાજા તાસં કથં સુત્વા તુણ્હી અહોસિ.

અથસ્સ અપરેન સમયેન પચ્ચન્તો કુપિતો. સો ''ગરુગબ્ભા પદુમવતી''તિ તં નગરે ઠપેત્વા પચ્ચન્તં અગમાસિ. અથ તા ઇત્થિયો તસ્સા ઉપટ્ઠાયિકાય લઞ્જં દત્વા ''ઇમિસ્સા દારકં જાતમત્તમેવ અપનેત્વા એકં દારુઘટિકં લોહિતેન મક્ખેત્વા સન્તિકે ઠપેહી''તિ આહંસુ. પદુમવતિયાપિ નચિરસ્સેવ ગબ્ભવુટ્ઠાનં અહોસિ. મહાપદુમકુમારો એકકોવ કુચ્છિયં પટિસન્ધિં ગણ્હિ. અવસેસા એકૂનપઞ્ચસતા દારકા મહાપદુમકુમારસ્સ માતુકુચ્છિતો નિક્ખમિત્વા નિપન્નકાલે સંસેદજા હુત્વા નિબ્બત્તિંસુ. અથસ્સ ''ન તાવાયં સતિં પટિલભતી''તિ ઞત્વા ઉપટ્ઠાયિકા એકં દારુઘટિકં લોહિતેન મક્ખેત્વા સમીપે ઠપેત્વા તાસં ઇત્થીનં સઞ્ઞં અદાસિ. તા પઞ્ચસતાપિ ઇત્થિયો એકેકા એકેકં દારકં ગહેત્વા ચુન્દકારકાનં સન્તિકં પેસેત્વા કરણ્ડકે આહરાપેત્વા અત્તના અત્તના ગહિતદારકે તત્થ નિપજ્જાપેત્વા બહિ લઞ્છનં કત્વા ઠપયિંસુ.

પદુમવતીપિ ખો સઞ્ઞં લભિત્વા તં ઉપટ્ઠાયિકં ''કિં વિજાતમ્હિ, અમ્મા''તિ પુચ્છિ. સા તં સન્તજ્જેત્વા ''કુતો ત્વં દારકં લભિસ્સસી''તિ વત્વા ''અયં તે કુચ્છિતો નિક્ખન્તદારકો''તિ લોહિતમક્ખિતં દારુઘટિકં પુરતો ઠપેસિ. સા તં દિસ્વા દોમનસ્સપ્પત્તા ''સીઘં નં ફાલેત્વા અપનેહિ, સચે કોચિ પસ્સેય્ય લજ્જિતબ્બં ભવેય્યા''તિ આહ. સા તસ્સા કથં સુત્વા અત્થકામા વિય દારુઘટિકં ફાલેત્વા ઉદ્ધને પક્ખિપિ.

રાજાપિ પચ્ચન્તતો આગન્ત્વા નક્ખત્તં પટિમાનેન્તો બહિનગરે ખન્ધાવારં બન્ધિત્વા નિસીદિ. અથ તા પઞ્ચસતા ઇત્થિયો રઞ્ઞો પચ્ચુગ્ગમનં આગન્ત્વા આહંસુ – ''ત્વં, મહારાજ, ન અમ્હાકં સદ્દહસિ, અમ્હેહિ વુત્તં અકારણં વિય હોતિ. ત્વં મહેસિયા ઉપટ્ઠાયિકં પક્કોસાપેત્વા પટિપુચ્છ, દારુઘટિકં તે દેવી વિજાતા''તિ. રાજા તં કારણં ન ઉપપરિક્ખિત્વાવ ''અમનુસ્સજાતિકા ભવિસ્સતી''તિ તં ગેહતો નિક્કડ્ઢિ. તસ્સા રાજગેહતો સહ નિક્ખમનેનેવ પદુમપુપ્ફાનિ અન્તરધાયિંસુ, સરીરચ્છવિપિ વિવણ્ણા અહોસિ. સા એકિકાવ અન્તરવીથિયા

પાયાસિ. અથ નં એકા વયપ્પત્તા મહલ્લિકા ઇત્થી દિસ્વા ધીતુસિનેહં ઉપ્પાદેત્વા ''કહં ગચ્છસિ અમ્મા''તિ આહ. આગન્તુકમ્હિ, વસનટ્ઠાનં ઓલોકેન્તી વિચરામીતિ. ઇધાગચ્છ, અમ્માતિ વસનટ્ઠાનં દત્વા ભોજનં પટિયાદેસિ.

તસ્સા ઇમિનાવ નિયામેન તત્થ વસમાનાય તા પઞ્ચસતા ઇત્થિયો એકચિત્તા હુત્વા રાજાનં આહંસુ – ''મહારાજ, તુમ્હેસુ યુદ્ધં ગતેસુ અમ્હેહિ ગઙ્ગાદેવતાય 'અમ્હાકં દેવે વિજિતસઙ્ગામે આગતે બલિકમ્મં કત્વા ઉદકકીળં કરિસ્સામા'તિ પત્થિતં અત્થિ, એતમત્થં , દેવ, જાનાપેમા''તિ. રાજા તાસં વચનેન તુટ્ઠો ગઙ્ગાયં ઉદકકીળં કાતું અગમાસિ. તાપિ અત્તના અત્તના ગહિતં કરણ્ડકં પટિચ્છન્નં કત્વા આદાય નદિં ગન્ત્વા તેસં કરણ્ડકાનં પટિચ્છાદનત્થં પારુપિત્વા પારુપિત્વા ઉદકે પતિત્વા કરણ્ડકે વિસ્સજ્જેસું. તેપિ ખો કરણ્ડકા સબ્બે સહ ગન્ત્વા હેટ્ઠાસોતે પસારિતજાલમ્હિ લગ્ગિંસુ. તતો ઉદકકીળં કીળિત્વા રઞ્ઞો ઉત્તિણ્ણકાલે જાલં ઉક્ખિપન્તા તે કરણ્ડકે દિસ્વા રઞ્ઞો સન્તિકં આનયિંસુ. રાજા કરણ્ડકે દિસ્વા ''કિં, તાતા, કરણ્ડકેસૂ''તિ આહ. ન જાનામ, દેવાતિ. સો તે કરણ્ડકે વિવરાપેત્વા ઓલોકેન્તો પઠમં મહાપદુમકુમારસ્સ કરણ્ડકં વિવરાપેસિ. તેસં પન સબ્બેસમ્પિ કરણ્ડકેસુ નિપજ્જાપિતદિવસેયેવ પુઞ્ઞિદ્ધિયા અઙ્ગુટ્ઠતો ખીરં નિબ્બત્તિ. સક્કો દેવરાજા તસ્સ રઞ્ઞો નિક્કઙ્ખભાવત્થં અન્તોકરણ્ડકે અક્ખરાનિ લિખાપેસિ ''ઇમે કુમારા પદુમવતિયા કુચ્છિમ્હિ નિબ્બત્તા બારાણસિરઞ્ઞો પુત્તા, અથ ને પદુમવતિયા સપત્તિયો પઞ્ચસતા ઇત્થિયો કરણ્ડકેસુ પક્ખિપિત્વા ઉદકે ખિપિંસુ, રાજા ઇમં કારણં જાનાતૂ''તિ. કરણ્ડકે વિવરિતમત્તે રાજા અક્ખરાનિ વાચેત્વા દારકે દિસ્વા મહાપદુમકુમારં ઉક્ખિપિત્વા ''વેગેન રથે યોજેથ, અસ્સે કપ્પેથ, અહં અજ્જ અન્તોનગરં પવિસિત્વા એકચ્ચાનં માતુગામાનં પિયં કરિસ્સામી''તિ પાસાદં આરુય્હ હત્થિગીવાય સહસ્સભણ્ડિકં ઠપેત્વા ભેરિં ચરાપેસિ ''યો પદુમવતિં પસ્સતિ, સો ઇમં સહસ્સં ગણ્હતૂ''તિ.

તં કથં સુત્વા પદુમવતી માતુયા સઞ્ઞં અદાસિ – ''હત્થિગીવતો સહસ્સં ગણ્હ, અમ્મા''તિ. અહં એવરૂપં ગણ્હિતું ન વિસહામીતિ. સા દુતિયમ્પિ તતિયમ્પિ વુત્તે, ''કિં વત્વા ગણ્હામિ અમ્મા''તિ આહ. ''મમ ધીતા, પદુમવતિં દેવિં પસ્સતી''તિ વત્વા ગણ્હાહીતિ. સા ''યં વા તં વા હોતૂ''તિ ગન્ત્વા સહસ્સચઙ્કોટકં ગણ્હિ. અથ નં મનુસ્સા પુચ્છિંસુ – ''પદુમવતિં દેવિં પસ્સસિ, અમ્મા''તિ. ''અહં ન પસ્સામિ, ધીતા કિર મે પસ્સતી''તિ આહ. તે ''કહં પન સા, અમ્મા''તિ વત્વા તાય સદ્ધિં ગન્ત્વા પદુમવતિં સઞ્જાનિત્વા પાદેસુ નિપતિંસુ. તસ્મિં કાલે સા ''પદુમવતી દેવી અય''ન્તિ ઞત્વા ''ભારિયં વત ઇત્થિયા કમ્મં કતં, યા એવંવિધસ્સ રઞ્ઞો મહેસી સમાના એવરૂપે ઠાને નિરારક્ખા વસી''તિ આહ. તેપિ રાજપુરિસા પદુમવતિયા નિવેસનં સેતસાણીહિ પરિક્ખિપાપેત્વા દ્વારે આરક્ખં ઠપેત્વા રઞ્ઞો આરોચેસું. રાજા સુવણ્ણસિવિકં પેસેસિ. સા ''અહં એવં ન ગમિસ્સામિ, મમ વસનટ્ઠાનતો પટ્ઠાય યાવ રાજગેહં એત્થન્તરે વરપોત્થકચિત્તત્થરણે અત્થરાપેત્વા ઉપરિ સુવણ્ણતારકવિચિત્તં ચેલવિતાનં બન્ધાપેત્વા પસાધનત્થાય સબ્બાલઙ્કારેસુ પહિતેસુ પદસાવ ગમિસ્સામિ, એવં મે નાગરા સમ્પત્તિં પસ્સિસ્સન્તી''તિ આહ. રાજા ''પદુમવતિયા યથારુચિં કરોથા''તિ આહ. તતો પદુમવતી સબ્બપસાધનં પસાધેત્વા ''રાજગેહં ગમિસ્સામી''તિ મગ્ગં પટિપજ્જિ. અથસ્સા અક્કન્તઅક્કન્તટ્ઠાને વરપોત્થકચિત્તત્થરણાનિ ભિન્દિત્વા પદુમપુપ્ફાનિ ઉટ્ઠહિંસુ. સા મહાજનસ્સ અત્તનો સમ્પત્તિં દસ્સેત્વા રાજનિવેસનં આરુય્હ સબ્બે ચિત્તત્થરણે તસ્સા મહલ્લિકાય પોસાવનિકમૂલં કત્વા દાપેસિ.

રાજાપિ ખો તા પઞ્ચસતા ઇત્થિયો પક્કોસાપેત્વા ''ઇમાયો તે દેવિ દાસિયો કત્વા દેમી''તિ આહ. સાધુ, મહારાજ, એતાસં મય્હં દિન્નભાવં સકલનગરે જાનાપેહીતિ . રાજા નગરે ભેરિં ચરાપેસિ – ''પદુમવતિયા દુબ્ભિકા પઞ્ચસતા ઇત્થિયો એતિસ્સા એવ દાસિયો કત્વા દિન્ના''તિ. સા ''તાસં સકલનગરેન દાસિભાવો સલ્લક્ખિતો''તિ ઞત્વા ''અહં મમ દાસિયો ભુજિસ્સા કાતું લભામિ દેવા''તિ રાજાનં પુચ્છિ. તવ ઇચ્છા દેવીતિ. એવં સન્તે તમેવ

ભેરિચારિકં પક્કોસાપેત્વા ‘‘પદુમવતિદેવિયા અત્તનો દાસિયો કત્વા દિન્ના પઞ્ચસતા ઇત્થિયો સબ્બાવ ભુજિસ્સા કતાતિ પુન ભેરિં ચરાપેથા’’તિ આહ. સા તાસં ભુજિસ્સભાવે કતે એકૂનાનિ પઞ્ચસત્તપુત્તાનિ તાસંયેવ હત્થે પોસનત્થાય દત્વા સયં મહાપદુમકુમારંયેવ ગણ્હિ.

અથ અપરભાગે તેસં કુમારાનં કીળનવયે સમ્પત્તે રાજા ઉય્યાને નાનાવિધં કીળનટ્ઠાનં કારેસિ. તે અત્તનો સોળસવસ્સુદ્દેસિકકાલે સબ્બેવ એકતો હુત્વા ઉય્યાને પદુમસઞ્છન્નાય મઙ્ગલપોક્ખરણિયા કીળન્તા નવપદુમાનિ પુપ્ફિતાનિ પુરાણપદુમાનિ ચ વણ્ટતો પતન્તાનિ દિસ્વા ‘‘ઇમસ્સ તાવ અનુપાદિન્નકસ્સ એવરૂપા જરા પાપુણાતિ, કિમઙ્ગં પન અમ્હાકં સરીરસ્સ. ઇદમ્પિ હિ એવંગતિકમેવ ભવિસ્સતી’’તિ આરમ્મણં ગહેત્વા સબ્બેવ પચ્ચેકબોધિઞાણં નિબ્બત્તેત્વા ઉટ્ઠાયુટ્ઠાય પદુમકણ્ણિકાસુ પલ્લઙ્કેન નિસીદિંસુ.

અથ તેહિ સદ્ધિં આગતા રાજપુરિસા બહુગતં દિવસં ઞત્વા ‘‘અય્યપુત્તા તુમ્હાકં વેલં જાનાથા’’તિ આહંસુ. તે તુણ્હી અહેસું. તે પુરિસા ગન્ત્વા રઞ્ઞો આરોચેસું – ‘‘કુમારા દેવ, પદુમકણ્ણિકાસુ નિસિન્ના, અમ્હેસુ કથેન્તેસુપિ વચીભેદં ન કરોન્તી’’તિ. યથારુચિયા તેસં નિસીદિતું દેથાતિ. તે સબ્બરત્તિં ગહિતારક્ખા પદુમકણ્ણિકાસુ નિસિન્નનિયામેનેવ અરુણં ઉટ્ઠાપેસું. પુરિસા પુનદિવસે ઉપસઙ્કમિત્વા ‘‘દેવા વેલં જાનાથા’’તિ આહંસુ. ન મયં દેવા, પચ્ચેકબુદ્ધા નામ મયન્તિ. અય્યા, તુમ્હે ભારિયં કથં કથેથ, પચ્ચેકબુદ્ધા નામ તુમ્હાદિસા ન હોન્તિ, દ્વઙ્ગુલકેસમસ્સુધરા કાયે પટિમુક્કઅટ્ઠપરિક્ખારા હોન્તીતિ. તે દક્ખિણહત્થેન સીસં પરામસિંસુ. તાવદેવ ગિહિલિઙ્ગં અન્તરધાયિ, અટ્ઠ પરિક્ખારા કાયે પટિમુક્કાવ અહેસું. તતો પસ્સન્તસ્સેવ મહાજનસ્સ આકાસેન નન્દમૂલકપબ્ભારં અગમંસુ.

સાપિ ખો, પદુમવતી દેવી, ‘‘અહં બહુપુત્તા હુત્વા નિપુત્તા જાતા’’તિ હદયસોકં પત્વા તેનેવ સોકેન કાલં કત્વા રાજગહનગરદ્વારગામકે સહત્થેન કમ્મં કત્વા જીવનકટ્ઠાને નિબ્બત્તિ. અપરભાગે કુલઘરં ગન્ત્વા એકદિવસં સામિકસ્સ ખેત્તં યાગું હરમાના તેસં અત્તનો પુત્તાનં અન્તરે અટ્ઠ પચ્ચેકબુદ્ધે ભિક્ખાચારવેલાય આકાસેન ગચ્છન્તે દિસ્વા સીઘં સીઘં ગન્ત્વા સામિકસ્સ આરોચેસિ – ‘‘પસ્સ, અય્ય, પચ્ચેકબુદ્ધે, એતે નિમન્તેત્વા ભોજેસ્સામા’’તિ. સો આહ – ‘‘સમણસકુણા નામેતે અઞ્ઞત્થાપિ એવં ચરન્તિ, ન એતે પચ્ચેકબુદ્ધા’’તિ. તે તેસં કથેન્તાનંયેવ અવિદૂરે ઠાને ઓતરિંસુ. સા ઇત્થી તંદિવસં અત્તનો ભત્તખજ્જભોજનં તેસં દત્વા ‘‘સ્વેપિ અટ્ઠ જના મય્હં ભિક્ખં ગણ્હથા’’તિ આહ. સાધુ, ઉપાસિકે, તવ સક્કારો એત્તકોવ હોતુ, આસનાનિ ચ અટ્ઠેવ હોન્તુ, અઞ્ઞેપિ બહૂ પચ્ચેકબુદ્ધે દિસ્વા તવ ચિત્તં પસાદેય્યાસીતિ. સા પુનદિવસે અટ્ઠ આસનાનિ પઞ્ઞાપેત્વા અટ્ઠન્નં સક્કારસમ્માનં પટિયાદેત્વા નિસીદિ.

નિમન્તિતપચ્ચેકબુદ્ધા સેસાનં સઞ્ઞં અદંસુ – ‘‘મારિસા, અજ્જ અઞ્ઞત્થ અગન્ત્વા સબ્બેવ તુમ્હાકં માતુ સઙ્ગહં કરોથા’’તિ. તે તેસં વચનં સુત્વા સબ્બેવ એકતો આકાસેન આગન્ત્વા માતુ-ગેહદ્વારે પાતુરહેસું. સાપિ પઠમં લદ્ધસઞ્ઞતાય બહૂપિ દિસ્વા ન કમ્પિત્થ, સબ્બેપિ તે ગેહં પવેસેત્વા આસનેસુ નિસીદાપેસિ. તેસુ પટિપાટિયા નિસીદન્તેસુ નવમો અઞ્ઞાનિ અટ્ઠ આસનાનિ માપેત્વા સયં ધુરાસને નિસીદિ. યાવ આસનાનિ વડ્ઢન્તિ, તાવ ગેહં વડ્ઢતિ. એવં તેસુ સબ્બેસુપિ નિસિન્નેસુ સા ઇત્થી અટ્ઠન્નં પચ્ચેકબુદ્ધાનં પટિયાદિતં સક્કારં પઞ્ચસતાનમ્પિ યાવદત્થં દત્વા અટ્ઠ નીલુપ્પલહત્થકે આહરિત્વા નિમન્તિતપચ્ચેકબુદ્ધાનંયેવ પાદમૂલે ઠપેત્વા આહ – ‘‘મય્હં, ભન્તે, નિબ્બત્તનિબ્બત્તટ્ઠાને સરીરવણ્ણો ઇમેસં નીલુપ્પલાનં અન્તોગબ્ભવણ્ણો વિય હોતૂ’’તિ પત્થનં અકાસિ. પચ્ચેકબુદ્ધા માતુ અનુમોદનં કત્વા ગન્ધમાદનંયેવ અગમંસુ.

સાપિ યાવજીવં કુસલં કત્વા તતો ચુતા દેવલોકે નિબ્બત્તિત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે સાવત્થિયં સેટ્ઠિકુલે પટિસન્ધિં ગણ્હિ, નીલુપ્પલગબ્ભસમાનવણ્ણતાય ચસ્સા ઉપ્પલવણ્ણાત્વેવ નામં અકંસુ. અથસ્સા વયપ્પત્તકાલે સકલજમ્બુદીપરાજાનો ચ સેટ્ઠિનો ચ સેટ્ઠિસ્સ સન્તિકં પહિણિંસુ – ''ધીતરં અમ્હાકં દેતૂ''તિ . અપહિણન્તો નામ નાહોસિ. તતો સેટ્ઠિ ચિન્તેસિ – ''અહં સબ્બેસં મનં ગહેતું ન સક્ખિસ્સામિ, ઉપાયં પનેકં કરિસ્સામી''તિ ધીતરં પક્કોસાપેત્વા ''પબ્બજિતું અમ્મ સક્ખિસ્સસી''તિ આહ. તસ્સા પચ્છિમભવિકત્તા પિતુવચનં સીસે આસિત્તસતપાકતેલં વિય અહોસિ, તસ્મા પિતરં ''પબ્બજિસ્સામિ, તાતા''તિ આહ. સો તસ્સા સક્કારં કત્વા ભિક્ખુનિઉપસ્સયં નેત્વા પબ્બાજેસિ. તસ્સા અચિરપબ્બજિતાય એવ ઉપોસથાગારે કાલવારો પાપુણિ. સા દીપં જાલેત્વા ઉપોસથાગારં સમ્મજ્જિત્વા દીપસિખાય નિમિત્તં ગણ્હિત્વા પુનપ્પુનં ઓલોકયમાના તેજોકસિણારમ્મણં ઝાનં નિબ્બત્તેત્વા તદેવ પાદકં કત્વા અરહત્તં પાપુણિ. અરહત્તફલેન સદ્ધિંયેવ ચ ઇદ્ધિવિકુબ્બને ચિણ્ણવસી અહોસિ. સા અપરભાગે સત્થુ યમકપાટિહારિયકરણદિવસે ''અહં, ભન્તે, પાટિહારિયં કરિસ્સામી''તિ સીહનાદં નદિ. સત્થા ઇદં કારણં અટ્ઠુપ્પત્તિં કત્વા જેતવનવિહારે નિસિન્નો પટિપાટિયા ભિક્ખુનિયો ઠાનન્તરે ઠપેન્તો ઇમં થેરિં ઇદ્ધિમન્તીનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

પટાચારાથેરીવત્થુ

૨૩૮. ચતુત્થે **વિનયધરાનં યદિદં પટાચારા**તિ પટાચારા થેરી વિનયધરાનં અગ્ગાતિ દસ્સેતિ. સા કિર પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે હંસવતિયં કુલગેહે પટિસન્ધિં ગણ્હિત્વા અપરભાગે સત્થુ ધમ્મદેસનં સુણન્તી સત્થારં એકં ભિક્ખુનિં વિનયધરાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા અધિકારકમ્મં કત્વા તં ઠાનન્તરં પત્થેસિ. સા યાવજીવં કુસલં કત્વા દેવમનુસ્સેસુ સંસરિત્વા કસ્સપબુદ્ધકાલે કિકિસ્સ કાસિરઞ્ઞો ગેહે પટિસન્ધિં ગણ્હિત્વા સત્તન્નં ભગિનીનં અબ્ભન્તરા હુત્વા વીસતિ વસ્સસહસ્સાનિ બ્રહ્મચરિયં ચરિત્વા ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ પરિવેણં કત્વા પુન દેવલોકે નિબ્બત્તિત્વા એકં બુદ્ધન્તરં સમ્પત્તિં અનુભવિત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે સાવત્થિયં સેટ્ઠિગેહે પટિસન્ધિં ગણ્હિ.

સા અપરભાગે વયપ્પત્તા અત્તનો ગેહે એકેન કમ્મકારેન સદ્ધિં સન્થવં કત્વા અપરભાગે અત્તનો સમાનજાતિકં કુલં ગચ્છન્તી કતસન્થવસ્સ પુરિસસ્સ સઞ્ઞં અદાસિ – ''ન ત્વં સ્વે પટ્ઠાય મં પટિહારસતેનપિ દટ્ઠું લભિસ્સસિ, સચે તે કમ્મં અત્થિ, ઇદાનિ મં ગણ્હિત્વા ગચ્છાહી''તિ. સો ''એવં હોતૂ''તિ અનુચ્છવિકં હત્થસારં ગહેત્વા તં આદાય નગરતો તીણિ ચત્તારિ યોજનાનિ પટિક્કમિત્વા એકસ્મિં ગામકે વાસં કપ્પેસિ.

અથ અપરભાગે તસ્સા કુચ્છિયં ગબ્ભો પતિટ્ઠાસિ. સા ગબ્ભે પરિપક્કે ''ઇદં અમ્હાકં અનાથટ્ઠાનં, કુલગેહં ગચ્છામ સામી''તિ આહ. સો ''અજ્જ ગચ્છામ, સ્વે ગચ્છામા''તિ ગન્તું અસક્કોન્તો કાલં વીતિનામેસિ. સા તસ્સ કારણં ઞત્વા ''નાયં બાલો મં નેસ્સતી''તિ તસ્મિં બહિ ગતે ''એકિકાવ કુલગેહં ગમિસ્સામી''તિ મગ્ગં પટિપજ્જિ. સો આગન્ત્વા તં ગેહે અપસ્સન્તો પટિવિસ્સકે પુચ્છિત્વા ''કુલગેહં ગતા''તિ સુત્વા ''મં નિસ્સાય કુલધીતા અનાથા જાતા''તિ પદાનુપદિકં ગન્ત્વા સમ્પાપુણિ. તસ્સા અન્તરામગ્ગેવ ગબ્ભવુટ્ઠાનં અહોસિ. તતો ''યસ્સત્થાય મયં ગચ્છેય્યામ, સો અત્થો અન્તરામગ્ગેવ નિપ્ફન્નો, ઇદાનિ ગન્ત્વા કિં કરિસ્સામા''તિ પટિનિવત્તિંસુ. પુન તસ્સા કુચ્છિયં ગબ્ભો પતિટ્ઠાસીતિ પુરિમનયેનેવ વિત્થારેતબ્બં.

અન્તરામગ્ગે પનસ્સા ગબ્ભવુટ્ઠાને જાતમત્તેયેવ ચતૂસુ દિસાસુ મહામેઘો ઉટ્ઠહિ. સા તં પુરિસં આહ – ''સામિ, અવેલાય ચતૂસુ દિસાસુ મેઘો ઉટ્ઠિતો, અત્તનો વસનટ્ઠાનં કાતું વાયમાહી''તિ. સો ''એવં કરિસ્સામી''તિ દણ્ડકેહિ

કુટિકં કત્વા ‘‘છદનત્થાય તિણં આહરિસ્સામી’’તિ એકસ્મિં મહાવમ્મિકપાદે તિણં છિન્દતિ. અથ નં વમ્મિકે નિપન્નો કણ્હસપ્પો પાદે ડંસિ, સો તસ્મિંયેવ ઠાને પતિતો. સાપિ ‘‘ઇદાનિ આગમિસ્સતિ, ઇદાનિ આગમિસ્સતી’’તિ સબ્બરત્તિં ખેપેત્વા ‘‘અદ્ધા મં સો ‘અનાથા એસા’તિ મગ્ગે છડ્ડેત્વા ગતો ભવિસ્સતી’’તિ આલોકે સઞ્જાતે પદાનુસારેન ઓલોકેન્તી વમ્મિકપાદે પતિતં દિસ્વા ‘‘મં નિસ્સાય નટ્ઠો પુરિસો’’તિ પરિદેવિત્વા દહરદારકં પસ્સેનાદાય મહલ્લકં અઙ્ગુલીહિ ગાહાપેત્વા મગ્ગેન ગચ્છન્તી અન્તરામગ્ગે એકં ઉત્તાનનદિં દિસ્વા ‘‘દ્વેપિ દારકે એકપ્પહારેનેવ આદાય ગન્તું ન સક્ખિસ્સામી’’તિ જેટ્ઠકં ઓરિમતીરે ઠપેત્વા દહરં પરતીરં નેત્વા પિલોતિકચુમ્બટકે નિપજ્જાપેત્વા પુન નિવત્તિત્વા ‘‘ઇતરં ગહેત્વા ગમિસ્સામી’’તિ નદિં ઓતરિ.

અથસ્સા નદીમજ્ઝં પત્તકાલે એકો સેનો ‘‘મંસપિણ્ડો અય’’ન્તિ સઞ્ઞાય દારકં વિજ્ઝિતું આગચ્છતિ. સા હત્થં પસારેત્વા સેનં પલાપેસિ. તસ્સા તં હત્થવિકારં દિસ્વા મહલ્લકદારકો ‘‘મં પક્કોસતી’’તિ સઞ્ઞાય નદિં ઓતરિત્વા સોતે પતિતો યથાસોતં અગમાસિ . સોપિ સેનો તસ્સા અસમ્પત્તાય એવ તં દહરદારકં ગણ્હિત્વા અગમાસિ. સા બલવસોકાભિભૂતા અન્તરામગ્ગે ઇમં વિલાપગીતં ગાયન્તી ગચ્છતિ –

‘‘ઉભો પુત્તા કાલઙ્કતા, પન્થે મય્હં પતી મતો’’તિ.

સા એવં વિલપમાનાવ સાવત્થિં પત્વા કુલસભાગં ગન્ત્વાપિ સોકવસેનેવ અત્તનો ગેહં વવત્થપેતું અસક્કોન્તી ‘‘ઇમસ્મિં ઠાને એવંવિધં નામ કુલં અત્થિ, કતરં તં ગેહ’’ન્તિ પટિપુચ્છિ. ત્વં તં કુલં પટિપુચ્છિત્વા કિં કરિસ્સસિ? તેસં વસનગેહં વાતપ્પહારેન પતિતં, તત્થેવ તે સબ્બેપિ જીવિતક્ખયં પત્તા, અથ ને ખુદ્દકમહલ્લકે એકચિતકસ્મિંયેવ ઝાપેન્તિ, પસ્સ એસા ધૂમવટ્ટિ પઞ્ઞાયતીતિ. સા તં કથં સુત્વાવ કિં તુમ્હે વદથા’’તિ અત્તનો નિવત્થસાટકં સન્ધારેતું અસક્કોન્તી જાતનિયામેનેવ બાહા પગ્ગય્હ કન્દમાના ઞાતીનં ચિતકટ્ઠાનં ગન્ત્વા તં વિલાપગીતં પરિપુણ્ણં કત્વા પરિદેવમાના –

‘‘ઉભો પુત્તા કાલઙ્કતા, પન્થે મય્હં પતી મતો;
માતા પિતા ચ ભાતા ચ, એકચિતકસ્મિં ડય્હરે’’તિ. –

આહ. અઞ્ઞેન જનેન સાટકં દિન્નમ્પિ ફાલેત્વા ફાલેત્વા છડ્ડેતિ. અથ નં દિટ્ઠદિટ્ઠટ્ઠાને મહાજનો પરિવારેત્વા ચરતિ. અથસ્સા ‘‘અયં પટાચારં પટપરિહરણં વિના ચરતી’’તિ **પટાચારા**તેવ નામં અકંસુ. યસ્મા ચસ્સા સો નગ્ગભાવેન અલજ્જીઆચારો પાકટો અહોસિ, તસ્મા પતિતો આચારો અસ્સાતિ પટાચારાત્વેવ નામં અકંસુ.

સા એકદિવસં સત્થરિ મહાજનસ્સ ધમ્મં દેસેન્તે વિહારં પવિસિત્વા પરિસપરિયન્તે અટ્ઠાસિ. સત્થા મેત્તાફરણેન ફરિત્વા ‘‘સતિં પટિલભ, ભગિનિ, સતિં પટિલભ, ભગિની’’તિ આહ. તસ્સા સત્થુ વચનં સુત્વા બલવહિરોત્તપ્પં આગતં, સા તત્થેવ ભૂમિયં નિસીદિ. અવિદૂરે ઠિતો પુરિસો ઉત્તરિસાટકં ખિપિત્વા અદાસિ. સા તં નિવાસેત્વા ધમ્મં અસ્સોસિ. સત્થા તસ્સા ચરિયવસેન ઇમા ધમ્મપદે ગાથા આહ –

‘‘ન સન્તિ પુત્તા તાણાય, ન પિતા નાપિ બન્ધવા;
અન્તકેનાધિપન્નસ્સ, નત્થિ ઞાતીસુ તાણતા.

‘‘એતમત્થવસં ઞત્વા, પણ્ડિતો સીલસંવુતો;

નિબ્બાનગમનં મગ્ગં, ખિપ્પમેવ વિસોધયે''તિ. (ધ॰ પ॰ ૨૮૮-૨૮૯);

સા ગાથાપરિયોસાને યથાઠિતાવ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાય સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા વન્દિત્વા પબ્બજ્જં યાચિ. સત્થા ''તસ્સા ભિક્ખુનિઉપસ્સયં ગન્ત્વા પબ્બજા''તિ પબ્બજ્જં સમ્પટિચ્છિ. સા પબ્બજિત્વા નચિરસ્સેવ અરહત્તં પત્વા બુદ્ધવચનં ગણ્હન્તી વિનયપિટકે ચિણ્ણવસી અહોસિ. અપરભાગે સત્થા જેતવને નિસિન્નો ભિક્ખુનિયો પટિપાટિયા ઠાનન્તરે ઠપેન્તો પટાચારં વિનયધરાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

ધમ્મદિન્નાથેરીવત્થુ

૨૩૯. પઞ્ચમે **ધમ્મકથિકાન**ન્તિ ધમ્મકથિકાનં ભિક્ખુનીનં ધમ્મદિન્ના અગ્ગાતિ દસ્સેતિ. સા કિર પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે હંસવતિયં પરાયત્તટ્ઠાને નિબ્બત્તિત્વા પદુમુત્તરસ્સ ભગવતો અગ્ગસાવકસ્સ સુજાતત્થેરસ્સ અધિકારકમ્મં કત્વા તં ઠાનન્તરં પત્થેસિ. સા યાવજીવં કુસલં કત્વા સગ્ગે નિબ્બત્તિ. સબ્બં હેટ્ઠા ખેમાથેરિયા અભિનીહારવસેનેવ વેદિતબ્બં. ફુસ્સબુદ્ધકાલે પનેસા સત્થુ વેમાતિકાનં તિણ્ણં ભાતિકાનં દાનાધિકારે ઠપિતકમ્મિકસ્સ ગેહે વસમાના ''એકં દેહી''તિ વુત્તા દ્વે અદાસિ. એવં સબ્બં અપરિહાપેન્તી દત્વા દ્વેનવુતિકપ્પે અતિક્કમ્મ કસ્સપબુદ્ધકાલે કિકિસ્સ કાસિરઞ્ઞો ગેહે પટિસન્ધિં ગણ્હિત્વા સત્તન્નં ભગિનીનં અબ્ભન્તરા હુત્વા વીસતિ વસ્સસહસ્સાનિ બ્રહ્મચરિયં ચરિત્વા ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ વસનપરિવેણં કારેત્વા એકં બુદ્ધન્તરં દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તી ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે કુલગેહે પટિસન્ધિં ગણ્હિત્વા અપરભાગે વિસાખસેટ્ઠિનો ગેહં ગતા. વિસાખસેટ્ઠિ નામ બિમ્બિસારસ્સ સહાયકો રઞ્ઞા સદ્ધિં દસબલસ્સ પઠમદસ્સનં ગન્ત્વા ધમ્મં સુત્વા સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠિતો, અપરભાગે અનાગામિફલં સચ્છાકાસિ.

સો તંદિવસં ઘરં ગન્ત્વા સોપાનમત્થકે ઠિતાય ધમ્મદિન્નાય હત્થે પસારિતે હત્થં અનાલમ્બિત્વાવ પાસાદં અભિરુહિ. ભુઞ્જમાનોપિ ''ઇમં દેથ, ઇમં હરથા''તિ ન બ્યાહરિ. ધમ્મદિન્ના કટચ્છું ગહેત્વા પરિવિસમાના ચિન્તેસિ – ''અયં મે હત્થાલમ્બકં દેન્તિયાપિ હત્થં ન આલમ્બિ, ભુઞ્જમાનોપિ કિઞ્ચિ ન કથેતિ, કો નુ ખો મય્હં દોસો''તિ? અથ નં ભુત્તાવિં ''કો નુ ખો મે, અય્ય, દોસો''તિ પુચ્છિ. ધમ્મદિન્ને તુય્હં દોસો નત્થિ, અહં પન અજ્જ પટ્ઠાય સન્થવવસેન તુમ્હાકં સન્તિકે નિસીદિતું વા ઠાતું વા આહરાપેત્વા ખાદિતું વા ભુઞ્જિતું વા અભબ્બો. ત્વં સચે ઇચ્છસિ, ઇમસ્મિં ગેહે વસ. નો ચે ઇચ્છસિ, યત્તકેન તે ધનેન અત્થો, તં ગણ્હિત્વા કુલઘરં ગચ્છાહીતિ. અય્યપુત્ત, એવં સન્તે અહં તુમ્હેહિ છડ્ડિતખેળં વમિતવમનં સીસેન ઉક્ખિપિત્વા ન ચરિસ્સામિ, મય્હં પબ્બજ્જં અનુજાનાથાતિ. વિસાખો ''સાધુ, ધમ્મદિન્ને''તિ રઞ્ઞો આરોચેત્વા ધમ્મદિન્નં સુવણ્ણસિવિકાય ભિક્ખુનિઉપસ્સયં પબ્બજ્જત્થાય પેસેસિ.

સા પબ્બજિત્વા ચિન્તેસિ – ''અયં તાવ સેટ્ઠિ ઘરમજ્ઝે ઠિતોવ દુક્ખસ્સન્તં અકાસિ, પબ્બજ્જં લદ્ધકાલતો પટ્ઠાય પન મયાપિ દુક્ખસ્સન્તં કાતું વટ્ટતી''તિ આચરિયુપજ્ઝાયાનં સન્તિકં ગન્ત્વા, ''અય્યે, મય્હં આકિણ્ણટ્ઠાને ચિત્તં ન રમતિ, ગામકાવાસં ગચ્છામી''તિ આહ. થેરિયો તસ્સા મહાકુલા નિક્ખમ્મ પબ્બજિતભાવેન ચિત્તં વારેતું અસક્કોન્તિયો તં ગહેત્વા ગામકાવાસં અગમંસુ. સા અતીતે મદ્દિતસઙ્ખારતાય નચિરસ્સેવ સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ. અથસ્સા એતદહોસિ – ''મય્હં કિચ્ચં મત્થકં પત્તં, ઇધ વસિત્વા કિં કરિસ્સામિ, રાજગહમેવ ગચ્છામિ, તત્ર મં નિસ્સાય બહુ ઞાતિસઙ્ઘો પુઞ્ઞાનિ કરિસ્સતી''તિ થેરિયો ગહેત્વા નગરમેવ પચ્ચાગતા.

વિસાખો તસ્સા આગતભાવં ञत्वा ‘‘સીઘં આગતા ઉક્કણ્ઠિતા નુ ખો ભવિસ્સતી’’તિ સાયન્હસમયે તસ્સા સન્તિકં ગન્ત્વા અભિવાદેત્વા એકમન્તં નિસિન્નો ‘‘ઉક્કણ્ઠિતભાવં પુચ્છિતું અયુત્ત’’ન્તિ પઞ્ચક્ખન્ધાદિવસેન પઞ્હે પુચ્છિ, ધમ્મદિન્ના ખગ્ગેન ઉપ્પલનાલં છિન્દન્તી વિય પુચ્છિતં પુચ્છિતં વિસ્સજ્જેસિ. ઉપાસકો ધમ્મદિન્નાથેરિયા ञાણસ્સ સૂરભાવં ञत्वा અત્તનો અધિગતટ્ઠાને પટિપાટિયા તીસુ મગ્ગેસુ સબ્બાકારેન પઞ્હે પુચ્છિત્વા ઉગ્ગહવસેન અરહત્તમગ્ગેપિ પુચ્છિ. ધમ્મદિન્નાથેરીપિ ઉપાસકસ્સ યાવ અનાગામિફલાવ વિસયભાવં ञत्वा ‘‘ઇદાનિ અત્તનો વિસયં અતિક્કમિત્વા ધાવતી’’તિ તં નિવત્તેન્તી ‘‘અચ્ચસરા, આવુસો વિસાખ, પઞ્હે, નાસક્ખિ પઞ્હાનં પરિયન્તં ગહેતું, નિબ્બાનોગધઞ્હિ , આવુસો વિસાખ, બ્રહ્મચરિયં નિબ્બાનપરાયણં નિબ્બાનપરિયોસાનં. આકઙ્ખમાનો ચ ત્વં, આવુસો વિસાખ, ભગવન્તં ઉપસઙ્કમિત્વા એતમત્થં પુચ્છેય્યાસિ. યથા ચ તે ભગવા બ્યાકરોતિ, તથા નં ધારેય્યાસી’’તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૪૬૬) આહ.

વિસાખો સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા સબ્બં પુચ્છાવિસ્સજ્જનનયં કથેસિ. સત્થા તસ્સ વચનં સુત્વા ‘‘મમ ધીતાય અતીતાનાગતપચ્ચુપ્પન્નેસુ ખન્ધેસુ તણ્હા નત્થી’’તિ વત્વા ધમ્મપદે ઇમં ગાથમાહ –

‘‘યસ્સ પુરે ચ પચ્છા ચ, મજ્ઝે ચ નત્થિ કિઞ્ચનં;
અકિઞ્ચનં અનાદાનં, તમહં બ્રૂમિ બ્રાહ્મણ’’ન્તિ. (ધ॰ પ॰ ૪૨૧);

તતો ધમ્મદિન્નાય સાધુકારં દત્વા વિસાખં ઉપાસકં એતદવોચ – ‘‘પણ્ડિતા, વિસાખ, ધમ્મદિન્ના ભિક્ખુની, મહાપञ्ञા વિસાખ, ધમ્મદિન્ના ભિક્ખુની. મં ચેપિ ત્વં, વિસાખ, એતમત્થં પુચ્છેય્યાસિ, અહમ્પિ તં એવમેવ બ્યાકરેય્યં, યથા તં ધમ્મદિન્નાય ભિક્ખુનિયા બ્યાકતં, એસો ચેવેતસ્સ અત્થો, એવઞ્ચ નં ધારેહી’’તિ. એવમેતં વત્થુ સમુટ્ઠિતં. અપરભાગે સત્થા જેતવને નિસિન્નો પટિપાટિયા ભિક્ખુનિયો ઠાનન્તરે ઠપેન્તો ઇદમેવ ચૂળવેદલ્લં અટ્ઠુપ્પત્તિં કત્વા થેરિં ઇમસ્મિં સાસને ધમ્મકથિકાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

નન્દાથેરીવત્થુ

૨૪૦. છટ્ઠે **ઝાયીનં યદિદં નન્દા**તિ ઝાનાભિરતાનં, નન્દા થેરી, અગ્ગાતિ દસ્સેતિ. સા કિર પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે હંસવતિયં કુલગેહે પટિસન્ધિં ગહેત્વા અપરભાગે સત્થુ ધમ્મં સુણન્તી સત્થારં એકં ભિક્ખુનિં ઝાનાભિરતાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા અધિકારકમ્મં કત્વા તં ઠાનન્તરં પત્થેસિ. સા તતો કપ્પસતસહસ્સં દેવમનુસ્સેસુ સંસરિત્વા અમ્હાકં સત્થુ નિબ્બત્તિતો પુરેતરમેવ મહાપજાપતિગોતમિયા કુચ્છિમ્હિ પટિસન્ધિં ગણ્હિ, નન્દાતિસ્સા નામં અકંસુ. રૂપનન્દાતિપિ વુચ્ચતિ. સા અપરભાગે ઉત્તમરૂપભાવેન જનપદકલ્યાણી નામ જાતા.

સા અમ્હાકં દસબલે સબ્બञ्ञુતં પત્વા અનુપુબ્બેન કપિલવત્થું આગન્ત્વા નન્દઞ્ચ રાહુલઞ્ચ પબ્બાજેત્વા પક્કન્તે સુદ્ધોદનમહારાજસ્સ પરિનિબ્બુતકાલે ‘‘મહાપજાપતિગોતમી ચ રાહુલમાતા ચ નિક્ખમિત્વા સત્થુ સન્તિકે પબ્બજિતા’’તિ ञत्वा ‘‘ઇમાસં પબ્બજિતકાલતો પટ્ઠાય મય્હં ઇધ કિં કમ્મ’’ન્તિ મહાપજાપતિયા સન્તિકં ગન્ત્વા પબ્બજિ. પબ્બજિતદિવસતો પટ્ઠાય ‘‘સત્થા રૂપં ગરહતી’’તિ સત્થુ ઉપટ્ઠાનં ન ગચ્છતિ, ઓવાદવારે સમ્પત્તે अञ्ञં પેસેત્વા ઓવાદં આહરાપેતિ. સત્થા તસ્સા રૂપમદમત્તભાવં ञत्वा ‘‘અત્તનો ઓવાદં અત્તનાવ આગન્ત્વા ગણ્હન્તુ, ન ભિક્ખુનીહિ अञ्ञા પેસેતબ્બા’’તિ આહ. તતો રૂપનન્દા अञ्ञં મગ્ગં અપસ્સન્તી અકામા ઓવાદં અગમાસિ.

સત્થા તસ્સા ચરિતવસેન ઇદ્ધિયા એકં ઇત્થિરૂપં નિમ્મિનિત્વા તાલવણ્ટં ગહેત્વા બીજમાનં વિય અકાસિ. રૂપનન્દા તં દિસ્વા ચિન્તેસિ – ''અહં અકારણેનેવ પમત્તા હુત્વા નાગચ્છામિ, એવરૂપાપિ ઇત્થિયો સત્થુ સન્તિકે વિસ્સત્થા ચરન્તિ. મમ રૂપં એતાસં રૂપસ્સ કલં નાગ્ઘતિ સોળસિં, અજાનિત્વાવ એત્તકં કાલં ન આગતમ્હી''તિ તમેવ ઇત્થિનિમિત્તં ગણ્હિત્વા ઓલોકેન્તી અટ્ઠાસિ. સત્થા તસ્સા પુબ્બહેતુસમ્પન્નતાય ''અટ્ઠીનં નગરં કત''ન્તિ (ધ॰ પ॰ ૧૫૦) ધમ્મપદે ગાથં વત્વા –

> ''ચરં વા યદિ વા તિટ્ઠં, નિસિન્નો ઉદ વા સય''ન્તિ. (સુ॰ નિ॰ ૧૯૫) –

સુત્તં અભાસિ. સા તસ્મિંયેવ રૂપે ખયવયં પટ્ઠપેત્વા અરહત્તં પાપુણિ. ઇમસ્મિં ઠાને ઇદં વત્થુ હેટ્ઠા ખેમાથેરિયા વત્થુના સદિસમેવાતિ ન વિત્થારિતં. તતો પટ્ઠાય, રૂપનન્દા, ઝાનાભિરતાનં અન્તરે ધુરપ્પત્તા અહોસિ. સત્થા અપરભાગે જેતવને નિસિન્નો પટિપાટિયા ભિક્ખુનિયો ઠાનન્તરે ઠપેન્તો નન્દાથેરિં ઝાયીનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

સોણાથેરીવત્થુ

૨૪૧. સત્તમે **આરદ્ધવીરિયાન**ન્તિ પગ્ગહિતપરિપુણ્ણવીરિયાનં સોણા અગ્ગાતિ દસ્સેતિ. અયં કિર પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે હંસવતીનગરે કુલગેહે પટિસન્ધિં ગહેત્વા અપરભાગે ધમ્મં સુણન્તી સત્થારં એકં ભિક્ખુનિં આરદ્ધવીરિયાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા અધિકારકમ્મં કત્વા તં ઠાનન્તરં પત્થેસિ. સા કપ્પસતસહસ્સં દેવમનુસ્સેસુ સંસરિત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે સાવત્થિયં કુલગેહે પટિસન્ધિં ગહેત્વા અપરભાગે ઘરાવાસે વુત્થા બહૂ પુત્તધીતરો લભિત્વા સબ્બેપિ વિસું વિસું ઘરાવાસે પતિટ્ઠાપેસિ. તે તતો પટ્ઠાય ''અયં અમ્હાકં કિં કરિસ્સતી''તિ તં અત્તનો સન્તિકં આગતં ''માતા''તિ સઞ્ઞમ્પિ ન કરિંસુ. બહુપુત્તિકસોણા તેસં અત્તનિ અગારવભાવં ઞત્વા ''ઘરાવાસેન કિં કરિસ્સામી''તિ નિક્ખમિત્વા પબ્બજિ. અથ નં ભિક્ખુનિયો ''અયં વત્તં ન જાનાતિ, અયુત્તં કરોતી''તિ દણ્ડકમ્મં કરોન્તિ. પુત્તધીતરો તં દણ્ડકમ્મં આહરન્તિં દિસ્વા ''અયં યાવજ્જદિવસા સિક્ખામત્તમ્પિ ન જાનાતી''તિ દિટ્ઠદિટ્ઠટ્ઠાને ઉપ્પણ્ડેસું. સા તેસં વચનં સુત્વા ઉપ્પન્નસંવેગા ''અત્તનો ગતિવિસોધનં કાતું વટ્ટતી''તિ નિસિન્નટ્ઠાનેપિ ઠિતટ્ઠાનેપિ દ્વત્તિંસાકારં સજ્ઝાયતિ. સા યથેવ પુબ્બે બહુપુત્તિકસોણત્થેરીતિ પઞ્ઞાયિત્થ, એવં પચ્છા આરદ્ધવીરિયસોણત્થેરીતિ પાકટા જાતા.

અથેકદિવસં ભિક્ખુનિયો વિહારં ગચ્છન્તિયો ''ભિક્ખુનિસઙ્ઘસ્સ ઉદકં તાપેય્યાસિ, સોણે''તિ વત્વા અગમંસુ. સાપિ ઉદકતાપનતો પુરેતરમેવ અગ્ગિસાલાય ચઙ્કમિત્વા ચઙ્કમિત્વા દ્વત્તિંસાકારં સજ્ઝાયન્તી વિપસ્સનં વડ્ઢેસિ. સત્થા ગન્ધકુટિયં નિસિન્નોવ ઇમં ઓભાસગાથં અભાસિ –

> ''યો ચ વસ્સસતં જીવે, અપસ્સં ધમ્મમુત્તમં;
> એકાહં જીવિતં સેય્યો, પસ્સતો ધમ્મમુત્તમ''ન્તિ. (ધ॰ પ॰ ૧૧૫);

સા ગાથાપરિયોસાને અરહત્તં પત્વા ચિન્તેસિ – ''અહં અરહત્તં પત્તા, આગન્તુકજનો ચ અનુપધારેત્વાવ મયિ અવઞ્ઞાય કિઞ્ચિ વત્વા બહું અપુઞ્ઞમ્પિ પસવેય્ય, તસ્મા સંલક્ખણકારણં કાતું વટ્ટતી''તિ. સા ઉદકભાજનં ઉદ્ધનં આરોપેત્વા હેટ્ઠા અગ્ગિં ન અકાસિ. ભિક્ખુનિયો આગન્ત્વા ઉદ્ધનં ઓલોકેન્તિયો અગ્ગિં અદિસ્વા ''ઇમં મહલ્લિકં 'ભિક્ખુનિસઙ્ઘસ્સ ઉદકં તાપેહી'તિ અવોચુમ્હ, અજ્જાપિ ઉદ્ધને અગ્ગિમ્પિ ન કરોતી''તિ આહંસુ. અય્યે, કિં તુમ્હાકં અગ્ગિના, ઉણ્હોદકેન ન્હાયિતુકામા ભાજનતો ઉદકં ગહેત્વા ન્હાયથાતિ? તાપિ ''ભવિસ્સતિ એત્થ કારણ''ન્તિ

ગન્ત્વા ઉદકે હત્થં ઓતારેત્વા ઉણ્હભાવં ઞત્વા એકકુટં આહરિત્વા ઉદકં ગણ્હન્તિ, ગહિતગહિતટ્ઠાનં પરિપૂરતિ. તદા સબ્બાવ તસ્સા અરહત્તે ઠિતભાવં ઞત્વા દહરતરા તાવ પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન પાદેસુ પતિત્વા ''મયં, અય્યે, એત્તકં કાલં તુમ્હે અનુપધારેત્વા વિહેઠેત્વા વિહેઠેત્વા કથયિમ્હ, ખમથ નો''તિ ખમાપેસું. વુડ્ઢતરાપિ ઉક્કુટિકં નિસીદિત્વા ''ખમ, અય્યે''તિ ખમાપેસું. તતો પટ્ઠાય ''મહલ્લકકાલે પબ્બજિત્વાપિ આરદ્ધવીરિયભાવેન નચિરસ્સેવ અગ્ગફલે પતિટ્ઠિતા''તિ થેરિયા ગુણો પાકટો અહોસિ. અપરભાગે સત્થા જેતવને નિસીદિત્વા ભિક્ખુનિયો પટિપાટિયા ઠાનન્તરે ઠપેન્તો સોણત્થેરિં આરદ્ધવીરિયાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

બકુલાથેરીવત્થુ

૨૪૨. અટ્ઠમે **દિબ્બચક્ખુકાનં યદિદં બકુલા**તિ દિબ્બચક્ખુકાનં, બકુલા થેરી, અગ્ગાતિ દસ્સેતિ. અયં કિર પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે હંસવતિયં કુલગેહે નિબ્બત્તિત્વા સત્થુ ધમ્મકથં સુણન્તી સત્થારં એકં ભિક્ખુનિં દિબ્બચક્ખુકાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા અધિકારકમ્મં કત્વા તં ઠાનન્તરં પત્થેસિ. સા કપ્પસતસહસ્સં દેવેસુ ચ મનુસ્સેસુ ચ સંસરિત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે સાવત્થિયં કુલગેહે નિબ્બત્તિત્વા અપરભાગે સત્થુ ધમ્મદેસનં સુત્વા પટિલદ્ધસદ્ધા પબ્બજિત્વા નચિરસ્સેવ અરહત્તં પાપુણિ. સા તતો પટ્ઠાય દિબ્બચક્ખુમ્હિ ચિણ્ણવસી અહોસિ. અપરભાગે સત્થા જેતવને નિસિન્નો ભિક્ખુનિયો પટિપાટિયા ઠાનન્તરે ઠપેન્તો ઇમં થેરિં દિબ્બચક્ખુકાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

કુણ્ડલકેસાથેરીવત્થુ

૨૪૩. નવમે **ખિપ્પાભિઞ્ઞાનન્**તિ ખિપ્પાભિઞ્ઞાનં ભિક્ખુનીનં, ભદ્દા કુણ્ડલકેસા, અગ્ગાતિ દસ્સેતિ. અયમ્પિ હિ પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે હંસવતિયં કુલગેહે નિબ્બત્તા સત્થુ ધમ્મકથં સુત્વા સત્થારં એકં ભિક્ખુનિં ખિપ્પાભિઞ્ઞાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા અધિકારકમ્મં કત્વા તં ઠાનન્તરં પત્થેસિ. સા કપ્પસતસહસ્સં દેવમનુસ્સેસુ સંસરિત્વા કસ્સપબુદ્ધકાલે કિકિસ્સ કાસિરઞ્ઞો ગેહે સત્તન્નં ભગિનીનં અબ્ભન્તરા હુત્વા વીસતિ વસ્સસહસ્સાનિ દસ સીલાનિ સમાદાય કોમારિકબ્રહ્મચરિયં ચરન્તી સઙ્ઘસ્સ વસનપરિવેણં કારેત્વા એકં બુદ્ધન્તરં દેવમનુસ્સેસુ સંસરિત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે રાજગહનગરે સેટ્ઠિકુલે પટિસન્ધિં ગણ્હિ, ભદ્દાતિસ્સા નામં અકંસુ.

તંદિવસંયેવ ચ તસ્મિં નગરે પુરોહિતપુત્તો જાતો. તસ્સ જાતવેલાય રાજનિવેસનં આદિં કત્વા સકલનગરે આવુધાનિ પજ્જલિંસુ. પુરોહિતો પાતોવ રાજકુલં ગન્ત્વા રાજાનં સુખસેય્યં પુચ્છિ. રાજા ''કુતો મે, આચરિય, સુખસેય્યા, અજ્જ સબ્બરત્તિં રાજનિવેસને આવુધાનિ પજ્જલિતાનિ દિસ્વા ભયપ્પત્તા અહુમ્હા''તિ આહ. મહારાજ, તપ્પચ્ચયા મા ચિન્તયિત્થ, ન તુમ્હાકંયેવ ગેહે આવુધાનિ પજ્જલિંસુ, સકલનગરે એવં અહોસીતિ. કિં કારણા, આચરિયાતિ? અમ્હાકં ગેહે ચોરનક્ખત્તેન દારકો જાતો, સો સકલનગરસ્સ સત્તુ હુત્વા ઉપ્પન્નો, તસ્સેતં પુબ્બનિમિત્તં. તુમ્હાકં ઉપદ્દવો નત્થિ, સચે પન ઇચ્છથ, હારેમ નન્તિ. અમ્હાકં પીળાય અસતિયા હારણકમ્મં નત્થીતિ. પુરોહિતો ''મમ પુત્તો અત્તનો નામં ગહેત્વાવ આગતો''તિ સત્તુકોતેવસ્સ નામં અકાસિ. સેટ્ઠિગેહેપિ ભદ્દા વડ્ઢતિ, પુરોહિતગેહેપિ સત્તુકો વડ્ઢતિ. સો અત્તનો આધાવનવિધાવનેન કીળિતું સમત્થકાલતો પટ્ઠાય અત્તનો વિચરણટ્ઠાને યં યં પસ્સતિ, તં તં સબ્બં આહરિત્વા માતાપિતૂનં ગેહં પૂરેતિ. પિતા નં કારણસહસ્સમ્પિ વત્વા વારેતું નાસક્ખિ.

અપરભાગે પનસ્સ વયપ્પત્તસ્સ સબ્બાકારેનાપિ વારેતું અસક્કુણેય્યભાવં ઞત્વા દ્વે નીલસાટકે દત્વા સન્ધિચ્છેદનઉપકરણઞ્ચ સિઙ્ઘાટકયન્તઞ્ચ હત્થે દત્વા ''ત્વં ઇમિનાવ કમ્મેન જીવાહી''તિ નં વિસ્સજ્જેસિ. સો

તંદિવસતો પટ્ઠાય સિઙ્ઘાટકયન્તં ખિપિત્વા કુલાનં પાસાદે આરુય્હ સન્ધિં છિન્દિત્વા પરકુલેસુ નિક્ખિત્તભણ્ડં અત્તના ઠપિતં વિય ગહેત્વા ગચ્છતિ. સકલનગરે તેન અવિલુત્તગેહં નામ નાહોસિ. એકદિવસં રાજા રથેન નગરે વિચરન્તો સારથિં પુચ્છિ – ‘‘કિં નુ ખો ઇમસ્મિં નગરે તસ્મિં તસ્મિં ઘરે છિદ્દમેવ પઞ્ઞાયતી’’તિ. દેવ ઇમસ્મિં નગરે સત્તુકો નામ ચોરો ભિત્તિં છિન્દિત્વા કુલાનં સન્તકં હરતીતિ. રાજા નગરગુત્તિકં પક્કોસાપેત્વા ‘‘ઇમસ્મિં કિર નગરે એવરૂપો નામ ચોરો અત્થિ, કસ્મા નં ન ગણ્હસી’’તિ આહ. મયં, દેવ, તં ચોરં સહોઢં પસ્સિતું ન સક્કોમાતિ. સચે અજ્જ નં ચોરં ગણ્હસિ, જીવસિ. સચે ન ગણ્હસિ, રાજાણં તે કરિસ્સામીતિ. એવં દેવાતિ નગરગુત્તિકો સકલનગરે મનુસ્સે ચારેત્વા તં ભિત્તિં છિન્દિત્વા પરભણ્ડં અવહરન્તં સહોઢમેવ ગહેત્વા રઞ્ઞો દસ્સેસિ. રાજા ‘‘ઇમં ચોરં દક્ખિણદ્વારેન નીહરિત્વા ઘાતેથા’’તિ આહ. નગરગુત્તિકો રઞ્ઞો પટિસ્સુણિત્વા તં ચોરં ચતુક્કે ચતુક્કે પહારસહસ્સેન તાળેન્તો ગાહાપેત્વા દક્ખિણદ્વારં ગચ્છતિ.

તસ્મિં સમયે અયં ભદ્દા નામ સેટ્ઠિધીતા મહાજનસ્સ કોલાહલસદ્દેન સીહપઞ્જરં ઉગ્ઘાટેત્વા ઓલોકેન્તી તં સત્તુકં ચોરં તથા નીયમાનં દિસ્વા ઉભોહિ હત્થેહિ હદયં સન્ધારેન્તી ગન્ત્વા સિરિસયને અધોમુખા નિપજ્જિ . સા ચ તસ્સ કુલસ્સ એકધીતા, તેનસ્સા ઞાતકા અપ્પમત્તકમ્પિ મુખવિકારં સહિતું ન સક્કોન્તિ. અથ નં માતા સયને નિપન્નં દિસ્વા ‘‘કિં કરોસિ, અમ્મા’’તિ પુચ્છિ. એતં વજ્ઝં કત્વા નીયમાનં ચોરં અદ્દસ, અમ્માતિ? આમ, અમ્માતિ. એતં લભમાના જીવિસ્સામિ, અલભમાનાય મે મરણમેવાતિ. તે તં નાનપ્પકારેનપિ સઞ્ઞાપેતું અસક્કોન્તા ‘‘મરણા જીવિતં સેય્યો’’તિ સલ્લક્ખેસું. અથસ્સા પિતા નગરગુત્તિકસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા સહસ્સં લઞ્જં દત્વા ‘‘મય્હં ધીતા ચોરે પટિબદ્ધચિત્તા, યેન કેનચિ ઉપાયેન ઇમં મુઞ્ચા’’તિ આહ. સો ‘‘સાધૂ’’તિ સેટ્ઠિસ્સ પટિસ્સુણિત્વા ચોરં ગહેત્વા યાવ સૂરિયસ્સ અત્થઙ્ગમના ઇતો ચિતો ચ પપઞ્ચાપેત્વા સૂરિયે અત્થઙ્ગતે ચારકતો એકં મનુસ્સં નીહરાપેત્વા સત્તુકસ્સ બન્ધનં મોચેત્વા સત્તુકં સેટ્ઠિગેહં પેસેત્વા તેન બન્ધનેન ઇતરં બન્ધિત્વા દક્ખિણદ્વારેન નીહરિત્વા ઘાતેસિ. સેટ્ઠિદાસાપિ સત્તુકં ગહેત્વા સેટ્ઠિનો નિવેસનં આગમંસુ. તં દિસ્વા સેટ્ઠિ ‘‘ધીતુ મનં પૂરેસ્સામી’’તિ સત્તુકં ગન્ધોદકેન ન્હાપેત્વા સબ્બાલઙ્કારપટિમણ્ડિતં કારેત્વા પાસાદં પેસેસિ. ભદ્દાપિ ‘‘પરિપુણ્ણો મે સઙ્કપ્પો’’તિ અનેકાલઙ્કારેન અલઙ્કરિત્વા તં પરિચરતિ.

સત્તુકો કતિપાહં વીતિનામેત્વા ચિન્તેસિ – ‘‘ઇમિસ્સા પસાધનભણ્ડકં મય્હં ભવિસ્સતિ, કેનચિ ઉપાયેન ઇમં આભરણં ગહેતું વટ્ટતી’’તિ સમીપે સુખેન નિસિન્નકાલે ભદ્દં આહ – ‘‘મય્હં એકં વચનં વત્તબ્બં અત્થી’’તિ. સેટ્ઠિધીતા સહસ્સલાભં લભિત્વા વિય તુટ્ઠમાનસા ‘‘વિસ્સત્થં વદેહિ, અય્યા’’તિ આહ. ત્વં ચિન્તેસિ – ‘‘મં નિસ્સાય ઇમિના જીવિતં લદ્ધ’’ન્તિ, અહં પન ગહિતમત્તોવ ચોરપપાતપબ્બતે અધિવત્થાય દેવતાય ‘‘સચાહં જીવિતં લભિસ્સામિ, બલિકમ્મં તે દસ્સામી’’તિ આયાચિં. તં નિસ્સાય મયા જીવિતં લદ્ધં , સીઘં બલિકમ્મં સજ્જાપેહીતિ. ભદ્દા, ‘‘અહં તસ્સ મનં પૂરેસ્સામી’’તિ બલિકમ્મં સજ્જાપેત્વા સબ્બં પસાધનં પસાધેત્વા એકયાને આરુય્હ સામિકેન સદ્ધિં ચોરપપાતપબ્બતં ગન્ત્વા ‘‘પબ્બતદેવતાય બલિકમ્મં કરિસ્સામી’’તિ અભિરુહિતું આરદ્ધા. સત્તુકો ચિન્તેસિ – ‘‘સબ્બેસુ અભિરુહન્તેસુ મમ ઇમિસ્સા આભરણં ગહેતું ન ઓકાસો ભવિસ્સતી’’તિ તમેવ બલિભાજનં ગાહાપેત્વા પબ્બતં અભિરુહિ.

સો ભદ્દાય સદ્ધિં કથેન્તો પિયકથં ન કથેતિ. સા ઇઙ્ગિતેનેવ તસ્સ અધિપ્પાયં અઞ્ઞાસિ. અથ નં સો આહ – ‘‘ભદ્દે, તવ ઉત્તરિસાટકં ઓમુઞ્ચિત્વા કાયારુળ્હં તે પસાધનં એત્થ ભણ્ડિકં કરોહી’’તિ. સામિ મય્હં કો અપરાધોતિ? કિં પનાહં, બાલે, બલિકમ્મત્થં આગતોતિ સઞ્ઞં કરોસિ? અહઞ્હિ ઇમિસ્સા દેવતાય યકનં ઉબ્બટ્ટેત્વા દદેય્યં, બલિકમ્માપદેસેન પન તવ આભરણં ગણ્હિતુકામો હુત્વા આગતોમ્હીતિ. કસ્સ પન, અય્ય, પસાધનં, કસ્સ

અહન્તિ? મયં એવરૂપં ન જાનામ, અઞ્ઞં તવ સન્તકં, અઞ્ઞં મમ સન્તકન્તિ. સાધુ, અય્ય, એકં પન મે અધિપ્પાયં પૂરેથ, અલઙ્કતનિયામેનેવ મે પુરતો ચ પચ્છતો ચ આલિઙ્ગિતું દેથાતિ. સો ''સાધૂ''તિ સમ્પટિચ્છિ. સા તેન સમ્પટિચ્છિતભાવં ઞત્વા પુરતો આલિઙ્ગિત્વા પચ્છતો આલિઙ્ગન્તી વિય હુત્વા પબ્બતપપાતે પાતેસિ. સો પતન્તો આકાસેયેવ ચુણ્ણવિચુણ્ણો અહોસિ. તાય કતં વિચિત્રભાવં દિસ્વા પબ્બતે અધિવત્થા દેવતા ગુણકિત્તનવસેન ઇમા ગાથા આહ –

''ન સો સબ્બેસુ ઠાનેસુ, પુરિસો હોતિ પણ્ડિતો;
ઇત્થીપિ પણ્ડિતા હોતિ, તત્થ તત્થ વિચક્ખણા.

''ન સો સબ્બેસુ ઠાનેસુ, પુરિસો હોતિ પણ્ડિતો;
ઇત્થીપિ પણ્ડિતા હોતિ, મુહુત્તમપિ ચિન્તયે''તિ. (અપ॰ થેરી ૨.૩.૩૧-૩૨);

તતો ભદ્દા ચિન્તેસિ – ''ન સક્કા મયા ઇમિના નિયામેન પુન ગેહં ગન્તું, ઇતોવ ગન્ત્વા એકં પબ્બજ્જં પબ્બજિસ્સામી''તિ, નિગણ્ઠારામં ગન્ત્વા નિગણ્ઠે પબ્બજ્જં યાચિ. અથ નં તે આહંસુ – ''કેન નિયામેન પબ્બજ્જા હોતૂ''તિ? યં તુમ્હાકં પબ્બજ્જાય ઉત્તમં, તદેવ કરોથાતિ. તે ''સાધૂ''તિ તસ્સા તાલટ્ઠિના કેસે લુઞ્ચિત્વા પબ્બાજેસું. કેસા પુન વડ્ઢન્તા રાસિરાસિવસેન કુણ્ડલાવત્તા હુત્વા વડ્ઢિંસુ. સા તેનેવ કારણેન કુણ્ડલકેસા નામ જાતા. સા અત્તનો પબ્બજિતટ્ઠાને સબ્બસિપ્પં ઉગ્ગણ્હિત્વા ''એતેસં ઇતો ઉત્તરિ વિસેસો નત્થી''તિ ઞત્વા ગામનિગમરાજધાનિયો વિચરન્તી યત્થ યત્થ પણ્ડિતા અત્થિ , તત્થ તત્થ ગન્ત્વા તેસં જાનનસિપ્પં સબ્બમેવ ઉગ્ગણ્હાતિ. અથસ્સા બહૂસુ ઠાનેસુ સિક્ખિતભાવેન પટિવાદં દાતું સમત્થા ન હોન્તિ. સા અત્તના સદ્ધિં કથેતું સમત્થં અદિસ્વા યં ગામં વા નિગમં વા પવિસતિ, તસ્સ દ્વારે વાલુકરાસિં કત્વા તત્થ જમ્બુસાખં ઠપેતિ. ''યો મમ વાદં આરોપેતું સક્કોતિ, સો ઇમં સાખં મદ્દતૂ''તિ સમીપે ઠિતાનં દારકાનં સઞ્ઞં દેતિ. તં સત્તાહમ્પિ મદ્દન્તા ન હોન્તિ. અથ નં ગહેત્વા પક્કમતિ.

તસ્મિં સમયે અમ્હાકં ભગવા લોકે નિબ્બત્તિત્વા સાવત્થિં ઉપનિસ્સાય જેતવને વિહરતિ. કુણ્ડલકેસાપિ ખો અનુપુબ્બેન સાવત્થિં પત્વા અન્તોનગરં પવિસમાના પોરાણકનિયામેનેવ વાલુકારાસિમ્હિ સાખં ઠપેત્વા દારકાનં સઞ્ઞં દત્વા પાવિસિ. તસ્મિં સમયે ધમ્મસેનાપતિ ભિક્ખુસઙ્ઘે પવિટ્ઠે એકકોવ નગરં પવિસન્તો વાલુકાથૂપે જમ્બુસાખં દિસ્વા ''કસ્મા અયં ઠપિતા''તિ પુચ્છિ. દારકા તં કારણં અપરિહાપેત્વા કથેસું. એવં સન્તે ઇમં ગહેત્વા મદ્દથ, દારકાતિ. તેસુ થેરસ્સ વચનં સુત્વા એકચ્ચે મદ્દિતું ન વિસહિંસુ, એકચ્ચે તંખણેયેવ મદ્દિત્વા ચુણ્ણવિચુણ્ણં અકંસુ. કુણ્ડલકેસા ભત્તકિચ્ચં કત્વા નિક્ખમન્તી તં સાખં મદ્દિતં દિસ્વા ''કસ્સેતં કમ્મ''ન્તિ પુચ્છિ. અથસ્સા ધમ્મસેનાપતિના કારાપિતભાવં કથયિંસુ. સા ''અત્તનો થામં અજાનન્તો ઇમં સાખં મદ્દાપેતું નો વિસહિસ્સતિ, અદ્ધા મહન્તો એસો ભવિસ્સતિ . અહમ્પિ પન ખુદ્દિકા ભવન્તી ન સોભિસ્સામિ, અન્તોગામમેવ પવિસિત્વા પરિસાય સઞ્ઞં દાતું વટ્ટતી''તિ ચિન્તેત્વા તથા અકાસિ. અસીતિકુલસહસ્સનિવાસે નગરે સભાગસભાગવસેન સબ્બેવ સન્નિપતિંસૂતિ વેદિતબ્બં.

થેરોપિ ભત્તકિચ્ચં કત્વા અઞ્ઞતરસ્મિં રુક્ખમૂલે નિસીદિ. અથાયં કુણ્ડલકેસા મહાજનપરિવુતા થેરસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા પટિસન્થારં કત્વા એકમન્તં ઠત્વા, ''ભન્તે, તુમ્હેહિ સાખા મદ્દાપિતા''તિ પુચ્છિ. આમ, મયા મદ્દાપિતાતિ. એવં સન્તે તુમ્હેહિ સદ્ધિં અમ્હાકં વાદો હોતુ, ભન્તેતિ . હોતુ, ભદ્દેતિ. કસ્સ પુચ્છા હોતુ, કસ્સ વિસ્સજ્જનન્તિ?

પુચ્છા નામ અમ્હાકં પત્તા, ત્વં પન તુય્હં જાનનકં પુચ્છાતિ. સા થેરેન દિન્નઅનુમતિયા સબ્બમેવ અત્તનો જાનનકં વાદં પુચ્છિ, થેરો સબ્બં વિસ્સજ્જેસિ. સા સબ્બં પુચ્છિત્વા તુણ્હી અહોસિ. અથ નં થેરો આહ – ''તયા બહું પુચ્છિતં, મયમ્પિ એકં પઞ્હં પુચ્છામા''તિ. પુચ્છથ, ભન્તેતિ. એકં નામ કિન્તિ? કુણ્ડલકેસા ''ન જાનામિ, ભન્તે''તિ આહ. ત્વં એત્તકમ્પિ ન જાનાસિ, અઞ્ઞં કિં જાનિસ્સસીતિ? સા થેરસ્સ પાદેસુ પતિત્વા ''તુમ્હાકં સરણં ગચ્છામિ, ભન્તે''તિ આહ. મમ સરણગમનકમ્મં નત્થિ, સદેવકે લોકે અગ્ગપુગ્ગલો ધુરવિહારે વસતિ, તં સરણં ગચ્છાહીતિ. સા ''એવં કરિસ્સામિ, ભન્તે''તિ સાયન્હસમયે સત્થુ ધમ્મદેસનાવેલાય સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન વન્દિત્વા એકમન્તં અટ્ઠાસિ. સત્થા તસ્સા મદ્દિતસઙ્ખારાય ચરિયાવસેન ધમ્મપદે ઇમં ગાથમાહ –

''સહસ્સમપિ ચે ગાથા, અનત્થપદસંહિતા;
એકં ગાથાપદં સેય્યો, યં સુત્વા ઉપસમ્મતી''તિ. (ધ॰ પ॰ ૧૦૧);

સા ગાથાપરિયોસાને યથાઠિતાવ સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પત્વા પબ્બજ્જં યાચિ. સત્થા તસ્સા પબ્બજ્જં સમ્પટિચ્છિ. સા ભિક્ખુનુપસ્સયં ગન્ત્વા પબ્બજિ. અપરભાગે ચતુપરિસમજ્ઝે કથા ઉદપાદિ – ''મહન્તા વતાયં ભદ્દા કુણ્ડલકેસા, યા ચતુપ્પદિકગાથાવસાને અરહત્તં પત્તા''તિ. સત્થા તં કારણં અટ્ઠુપ્પત્તિં કત્વા થેરિં ખિપ્પાભિઞ્ઞાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

ભદ્દાકાપિલાનીથેરીવત્થુ

૨૪૪. દસમે **પુબ્બેનિવાસ**ન્તિ પુબ્બે નિવુત્થક્ખન્ધસન્તાનં અનુસ્સરન્તીનં ભદ્દા કાપિલાની અગ્ગાતિ દસ્સેતિ. સા કિર પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે હંસવતિયં કુલગેહે નિબ્બત્તિત્વા સત્થુ ધમ્મદેસનં સુણન્તી સત્થારં એકં ભિક્ખુનિં પુબ્બેનિવાસં અનુસ્સરન્તીનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા અધિકારકમ્મં કત્વા તં ઠાનન્તરં પત્થેસિ. સા કપ્પસતસહસ્સં દેવમનુસ્સેસુ સંસરિત્વા અનુપ્પન્ને બુદ્ધે બારાણસિયં કુલગેહે પટિસન્ધિં ગણ્હિત્વા અત્તનો સામિભગિનિયા સદ્ધિં કલહં કરોન્તી તાય પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ પિણ્ડપાતે દિન્ને, ''અયં ઇમસ્સ પિણ્ડપાતં દત્વા અત્તનો વસં વત્તેતી''તિ પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ હત્થતો પત્તં ગણ્હિત્વા ભત્તં છડ્ડેત્વા કલલસ્સ પૂરેત્વા અદાસિ. મહાજનો ''બાલા અય''ન્તિ ગરહિત્વા, ''યાય તે સદ્ધિં કલહો કતો, તસ્સા કિઞ્ચિ ન કરોસિ, પચ્ચેકબુદ્ધો તે કિં અપરજ્ઝતી''તિ આહ. સા તેસં વચનેન લજ્જાયમાના પુન પત્તં ગહેત્વા કલલં હારેત્વા ધોવિત્વા ગન્ધચુણ્ણેન ઉબ્બટ્ટેત્વા ચતુમધુરસ્સ પૂરેત્વા ઉપરિ આસિત્તેન પદુમગબ્ભવણ્ણેન સપ્પિના વિજ્જોતમાનં પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ હત્થે ઠપેત્વા ''યથા અયં પિણ્ડપાતો ઓભાસજાતો, એવં ઓભાસજાતં મે સરીરં હોતૂ''તિ પત્થનં પટ્ઠપેસીતિ સબ્બં મહાકસ્સપત્થેરસ્સ વત્થુમ્હિ વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં.

મહાકસ્સપત્થેરો પન દક્ખિણમગ્ગં ગહેત્વા દસબલસ્સ સન્તિકં બહુપુત્તકનિગ્રોધમૂલં ગતો, અયં ભદ્દા કાપિલાની વામમગ્ગં ગણ્હિત્વા માતુગામસ્સ પબ્બજ્જાય અનનુઞ્ઞાતભાવેન પરિબ્બાજિકારામં અગમાસિ. યદા પન મહાપજાપતિગોતમી પબ્બજ્જઞ્ચ ઉપસમ્પદઞ્ચ લભિ, તદા સા થેરી થેરિયા સન્તિકે પબ્બજ્જઞ્ચ ઉપસમ્પદઞ્ચ લભિત્વા અપરભાગે વિપસ્સનાય કમ્મં કરોન્તી અરહત્તં પત્વા પુબ્બેનિવાસઞાણે ચિણ્ણવસી અહોસિ. અથ સત્થા જેતવને નિસીદિત્વા ભિક્ખુનિયો પટિપાટિયા ઠાનન્તરેસુ ઠપેન્તો ઇમં થેરિં પુબ્બેનિવાસં અનુસ્સરન્તીનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

ભદ્દાકચ્ચાનાથેરીવત્થુ

૨૪૫. એકાદસમે **મહાભિઞ્ઞાપ્પત્તાનન્તિ** મહતિયો અભિઞ્ઞાયો પત્તાનં, ભદ્દા કચ્ચાના, નામ અગ્ગાતિ દસ્સેતિ. એકસ્સ હિ બુદ્ધસ્સ ચત્તારોવ જના મહાભિઞ્ઞા હોન્તિ, ન અવસેસસાવકા. અવસેસસાવકા હિ કપ્પસતસહસ્સમેવ અનુસ્સરિતું સક્કોન્તિ, ન તતો પરં. મહાભિઞ્ઞાપ્પત્તા પન કપ્પસતસહસ્સાધિકં અસઙ્ખ્યેય્યં અનુસ્સરન્તિ. અમ્હાકમ્પિ સત્થુ સાસને દ્વે અગ્ગસાવકા બાકુલત્થેરો ભદ્દા કચ્ચાનાતિ ઇમે ચત્તારો એત્તકં અનુસ્સરિતું સક્ખિંસુ. તસ્મા અયં થેરી મહાભિઞ્ઞાપ્પત્તાનં અગ્ગા નામ જાતા. ભદ્દા કચ્ચાનાતિ તસ્સા નામં. ભદ્દકઞ્ચનસ્સ હિ ઉત્તમસુવણ્ણસ્સ વિય તસ્સા સરીરવણ્ણો અહોસિ, સા તસ્મા ભદ્દકઞ્ચનાતિ નામં લભિ, સા પચ્છા કચ્ચાનાત્વેવ સઙ્ખં ગતા. રાહુલમાતાયેતં અધિવચનં.

સા હિ પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે હંસવતિયં કુલગેહે પટિસન્ધિં ગહેત્વા અપરભાગે સત્થુ ધમ્મકથં સુણન્તી સત્થારં એકં ભિક્ખુનિં મહાભિઞ્ઞાપ્પત્તાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા અધિકારકમ્મં કત્વા તં ઠાનન્તરં પત્થેસિ. સા કપ્પસતસહસ્સં દેવમનુસ્સેસુ સંસરિત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે સુપ્પબુદ્ધસક્કસ્સ ગેહે પટિસન્ધિં ગણ્હિ, ભદ્દા કચ્ચાનાતિસ્સા નામં અકંસુ.

સા વયપ્પત્તા બોધિસત્તસ્સ ગેહં અગમાસિ. સા અપરભાગે રાહુલકુમારં નામ પુત્તં વિજાયિ. તસ્સ જાતદિવસેવ બોધિસત્તો નિક્ખમિત્વા બોધિમણ્ડે સબ્બઞ્ઞુતં પત્વા લોકાનુગ્ગહં કરોન્તો અનુપુબ્બેન કપિલવત્થું આગમ્મ ઞાતીનં સઙ્ગહં અકાસિ. અપરભાગે પરિનિબ્બુતે સુદ્ધોદનમહારાજે મહાપજાપતિગોતમી પઞ્ચહિ માતુગામસતેહિ સદ્ધિં સત્થુ સન્તિકે પબ્બજિ. રાહુલમાતાપિ જનપદકલ્યાણીપિ થેરિયા સન્તિકં ગન્ત્વા પબ્બજિ. સા પબ્બજિતકાલતો પટ્ઠાય ભદ્દકચ્ચાનત્થેરીત્વેવ પાકટા અહોસિ. સા અપરભાગે વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા અરહત્તં પત્વા અભિઞ્ઞાસુ ચિણ્ણવસી અહોસિ, એકપલ્લઙ્કેન નિસિન્ના એકાવજ્જનેન કપ્પસતસહસ્સાધિકં અસઙ્ખ્યેય્યં અનુસ્સરતિ. તસ્સા તસ્મિં ગુણે પાકટે જાતે સત્થા જેતવને નિસિન્નો ભિક્ખુનિયો પટિપાટિયા ઠાનન્તરે ઠપેન્તો ઇમં થેરિં મહાભિઞ્ઞાપ્પત્તાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

કિસાગોતમીથેરીવત્થુ

૨૪૬. દ્વાદસમે **લૂખચીવરધરાનન્તિ** તીહિ લૂખેહિ સમન્નાગતં પંસુકૂલં ધારેન્તીનં, કિસાગોતમી, અગ્ગાતિ દસ્સેતિ. ગોતમીતિ તસ્સા નામં, થોકં કિસધાતુકત્તા પન **કિસાગોતમીતિ** વુચ્ચતિ. અયમ્પિ પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે હંસવતિયં કુલગેહે નિબ્બત્તિત્વા સત્થુ ધમ્મદેસનં સુણન્તી સત્થારં એકં ભિક્ખુનિં લૂખચીવરધરાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા અધિકારકમ્મં કત્વા તં ઠાનન્તરં પત્થેસિ. સા કપ્પસતસહસ્સં દેવમનુસ્સેસુ સંસરિત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે સાવત્થિયં દુગ્ગતકુલે નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તકાલે એકં કુલં અગમાસિ. તત્થ નં ''દુગ્ગતકુલસ્સ ધીતા''તિ પરિભવિંસુ.

સા અપરભાગે પુત્તં વિજાયિ, અથસ્સા સમ્માનમકંસુ. સો પનસ્સા દારકો આધાવિત્વા પરિધાવિત્વા કીળનવયે ઠિતો કાલમકાસિ, તસ્સા સોકો ઉદપાદિ. સા ''અહં ઇમસ્મિંયેવ ગેહે હતલાભસક્કારા હુત્વા પુત્તસ્સ જાતકાલતો પટ્ઠાય સક્કારં પાપુણિં, ઇમે મય્હં પુત્તં બહિ છડ્ડેતુમ્પિ વાયમેય્યુ''ન્તિ પુત્તં અઙ્કેનાદાય ''પુત્તસ્સ મે ભેસજ્જં દેથા''તિ ગેહદ્વારપટિપાટિયા વિચરતિ. દિટ્ઠદિટ્ઠટ્ઠાને મનુસ્સા ''કત્થ તે મતકસ્સ ભેસજ્જં દિટ્ઠપુબ્બ''ન્તિ પાણિં પહરિત્વા પરિહાસં કરોન્તિ. સા તેસં કથાય નેવ સઞ્ઞત્તિં ગચ્છતિ. અથ નં એકો પણ્ડિતપુરિસો દિસ્વા, ''અયં પુત્તસોકેન ચિત્તવિક્ખેપં પત્તા ભવિસ્સતિ, એતિસ્સા પન ભેસજ્જં ન અઞ્ઞો જાનિસ્સતિ, દસબલોવ

જાનિસ્સતી''તિ ચિન્તેત્વા એવમાહ – ''અમ્મ, તવ પુત્તસ્સ ભેસજ્જં અઞ્ઞો જાનન્તો નામ નત્થિ, સદેવકે પન લોકે અગ્ગપુગ્ગલો દસબલો ધુરવિહારે વસતિ, તસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા પુચ્છાહી''તિ. સા ''સચ્ચં પુરિસો કથેતી''તિ પુત્તમાદાય તથાગતસ્સ બુદ્ધાસને નિસિન્નવેલાય પરિસપરિયન્તે ઠત્વા ''પુત્તસ્સ મે ભેસજ્જં દેથ ભગવા''તિ આહ.

સત્થા તસ્સા ઉપનિસ્સયં દિસ્વા ''ભદ્દકં તે ગોતમિ કતં ભેસજ્જત્થાય ઇધાગચ્છન્તિયા, ગચ્છ નગરં પવિસિત્વા કોટિતો પટ્ઠાય સકલનગરં ચરિત્વા યસ્મિં ગેહે કોચિ મતપુબ્બો નત્થિ, તતો સિદ્ધત્થકં આહરા''તિ આહ. સા ''સાધુ, ભન્તે''તિ તુટ્ઠમાનસા અન્તોનગરં પવિસિત્વા પઠમગેહેયેવ ''દસબલો મમ પુત્તસ્સ ભેસજ્જત્થાય સિદ્ધત્થકં આહરાપેતિ, સિદ્ધત્થકં મે દેથા''તિ આહ. ''હન્દ ગોતમી''તિ નીહરિત્વા અદંસુ. અહં એવં ગહેતું ન સક્કોમિ, ઇમસ્મિં ગેહે કોચિ મતપુબ્બો નામ નત્થીતિ? કિં વદેસિ ગોતમિ, કો ઇધ મતકે ગણેતું સક્કોતીતિ? ''તેન હિ અલં નાહં ગણ્હિસ્સામિ, દસબલો મં યત્થ મતપુબ્બો નત્થિ, તતો નં ગણ્હાપેતી''તિ આહ. સા ઇમિનાવ નિયામેન તતિયઘરં ગન્ત્વા ચિન્તેસિ – ''સકલનગરે અયમેવ નિયામો ભવિસ્સતિ, ઇદં હિતાનુકમ્પકેન બુદ્ધેન દિટ્ઠં ભવિસ્સતી''તિ સંવેગં લભિત્વા તતોવ બહિ નિક્ખમિત્વા આમકસુસાનં ગન્ત્વા પુત્તં હત્થેન ગહેત્વા, ''પુત્તક, અહં ઇમં મરણં તવેવ ઉપ્પન્નન્તિ ચિન્તેસિં, ન પનેતં તવેવ, મહાજનસાધારણો એસ ધમ્મો''તિ વત્વા પુત્તં આમકસુસાને છડ્ડેત્વા ઇમં ગાથમાહ –

> ''ન ગામધમ્મો નો નિગમસ્સ ધમ્મો,
> ન ચાપિયં એકકુલસ્સ ધમ્મો;
> સબ્બસ્સ લોકસ્સ સદેવકસ્સ,
> એસેવ ધમ્મો યદિદં અનિચ્ચતા''તિ. (અપ॰ થેરી ૨.૩.૮૨);

એવઞ્ચ પન વત્વા સત્થુ સન્તિકં અગમાસિ. અથ નં સત્થા ''લદ્ધો તે, ગોતમિ, સિદ્ધત્થકો''તિ આહ. નિટ્ઠિતં, ભન્તે, સિદ્ધત્થકેન કમ્મં, પતિટ્ઠં પન મે દેથાતિ આહ. અથસ્સા સત્થા ધમ્મપદે ઇમં ગાથમાહ –

> ''તં પુત્તપસુસમ્મત્તં, બ્યાસત્તમનસં નરં;
> સુત્તં ગામં મહોઘોવ, મચ્ચુ આદાય ગચ્છતી''તિ. (ધ॰ પ॰ ૨૮૭);

સા ગાથાપરિયોસાને યથાઠિતાવ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાય પબ્બજ્જં યાચિ, સત્થા પબ્બજ્જં અનુજાનિ. સા તિક્ખત્તું સત્થારં પદક્ખિણં કત્વા વન્દિત્વા ભિક્ખુનિઉપસ્સયં ગન્ત્વા પબ્બજ્જઞ્ચ ઉપસમ્પદઞ્ચ લભિત્વા નચિરસ્સેવ યોનિસોમનસિકારે કમ્મં કરોન્તી વિપસ્સનં વડ્ઢેસિ. અથસ્સા સત્થા ઇમં ઓભાસગાથમાહ –

> ''યો ચ વસ્સસતં જીવે, અપસ્સં અમતં પદં;
> એકાહં જીવિતં સેય્યો, પસ્સતો અમતં પદ''ન્તિ. (ધ॰ પ॰ ૧૧૪);

સા ગાથાપરિયોસાને અરહત્તં પત્તા પરિક્ખારવલઞ્જે પરમુક્કટ્ઠા હુત્વા તીહિ લૂખેહિ સમન્નાગતં ચીવરં પારુપિત્વા વિચરિ. અપરભાગે સત્થા જેતવને નિસિન્નો ભિક્ખુનિયો પટિપાટિયા ઠાનન્તરે ઠપેન્તો ઇમં થેરિં લૂખચીવરધરાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

સિઙ્ગાલકમાતાથેરીવત્થુ

૨૪૭. તેરસમે **સદ્ધાધિમુત્તાનન્તિ** સદ્ધાલક્ખણે અભિનિવિટ્ઠાનં, સિઙ્ગાલકમાતા, અગ્ગાતિ દસ્સેતિ. અયં કિર પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે હંસવતિયં કુલઘરે નિબ્બત્તા સત્થુ ધમ્મકથં સુણન્તી સત્થારં એકં ભિક્ખુનિં સદ્ધાધિમુત્તાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા અધિકારકમ્મં કત્વા તં ઠાનન્તરં પત્થેસિ. સા કપ્પસતસહસ્સં દેવમનુસ્સેસુ સંસરિત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે રાજગહનગરે સેટ્ઠિકુલે નિબ્બત્તા સમાનજાતિકં કુલં ગન્ત્વા એકં પુત્તં વિજાયિ, તસ્સ સિઙ્ગાલકકુમારોતિ નામં અકંસુ. સાપિ તેનેવ કારણેન સિઙ્ગાલકમાતા નામ જાતા. સા એકદિવસં સત્થુ ધમ્મકથં સુત્વા પટિલદ્ધસદ્ધા સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા પબ્બજિ. પબ્બજિતકાલતો પટ્ઠાય સદ્ધિન્દ્રિયં અધિમત્તં પટિલભિ. સા ધમ્મસ્સવનત્થાય વિહારં ગન્ત્વા દસબલસ્સ સરીરસમ્પત્તિં ઓલોકયમાનાવ તિટ્ઠતિ. સત્થા તસ્સા સદ્ધાલક્ખણે અભિનિવિટ્ઠભાવં ઞત્વા સપ્પાયં કત્વા પસાદનીયમેવ ધમ્મં દેસેસિ. સાપિ થેરી સદ્ધાલક્ખણમેવ ધુરં કત્વા અરહત્તં પાપુણિ. અથ નં સત્થા અપરભાગે જેતવને નિસીદિત્વા ભિક્ખુનિયો પટિપાટિયા ઠાનન્તરે ઠપેન્તો ઇમં થેરિં સદ્ધાધિમુત્તાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

પઞ્ચમવગ્ગવણ્ણના.

તેરસસુત્તપટિમણ્ડિતાય થેરિપાળિયા વણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૪. એતદગ્ગવગ્ગો

(૧૪) ૬. છટ્ઠએતદગ્ગવગ્ગો

તપુસ્સભલ્લિકવત્થુ

૨૪૮. ઉપાસકપાળિયા પઠમે **પઠમં સરણં ગચ્છન્તાનન્તિ** સબ્બપઠમં સરણં ગચ્છન્તાનં તપુસ્સો ચ ભલ્લિકો ચાતિ ઇમે દ્વે વાણિજા અગ્ગાતિ દસ્સેતિ. ઇમે કિર પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે હંસવતિયં કુલગેહે પટિસન્ધિં ગહેત્વા અપરભાગે સત્થુ ધમ્મદેસનં સુણન્તા સત્થારં દ્વે ઉપાસકે પઠમં સરણં ગચ્છન્તાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા અધિકારકમ્મં કત્વા તં ઠાનન્તરં પત્થયિંસુ. તે કપ્પસતસહસ્સં દેવમનુસ્સેસુ સંસરિત્વા અમ્હાકં બોધિસત્તસ્સ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણપત્તિતો પુરેતરમેવ અસિતઞ્જનનગરે કુટુમ્બિયગેહે નિબ્બત્તિંસુ. જેટ્ઠભાતિકો તપુસ્સો નામ અહોસિ, કનિટ્ઠો ભલ્લિકો નામ.

તે અપરેન સમયેન ઘરાવાસં વસન્તા કાલેન કાલં પઞ્ચ સકટસતાનિ યોજાપેત્વા વાણિજકમ્મં કરોન્તા ચરન્તિ. તસ્મિં સમયે અમ્હાકં બોધિસત્તો સબ્બઞ્ઞુતં પત્વા સત્તસત્તાહં બોધિમણ્ડે વિહરિત્વા અટ્ઠમે સત્તાહે રાજાયતનમૂલે નિસીદિ. તસ્મિં સમયે તે વાણિજા પઞ્ચમત્તેહિ સકટસતેહિ તં ઠાનં અનુપ્પત્તા અહેસું. તેસં અનન્તરે અત્તભાવે માતા તસ્મિં પદેસે દેવતા હુત્વા નિબ્બત્તિ. સા ચિન્તેસિ – ‘‘ઇદાનિ બુદ્ધાનં આહારો લદ્ધું વટ્ટતિ. ન હિ સક્કા ઇતો પરં નિરાહારેહિ યાપેતું. ઇમે ચ મે પુત્તા ઇમિના મગ્ગેન ગચ્છન્તિ, તેહિ અજ્જ બુદ્ધાનં પિણ્ડપાતં દાપેતું વટ્ટતી’’તિ પઞ્ચસુ સકટસતેસુ યુત્તગોણાનં ગમનુપચ્છેદં અકાસિ. તે ‘‘કિં નામેત’’ન્તિ નાનાવિધાનિ નિમિત્તાનિ ઓલોકેન્તિ. અથ તેસં કિલમનભાવં ઞત્વા એકસ્સ પુરિસસ્સ સરીરે અધિમુચ્ચિત્વા ‘‘કિં કારણા કિલમથ? તુમ્હાકં અઞ્ઞો યક્ખાવટ્ટો વા ભૂતાવટ્ટો વા નાગાવટ્ટો વા નત્થિ, અહં પન વો અતીતત્તભાવે માતા ઇમસ્મિં ઠાને ભુમ્મદેવતા હુત્વા નિબ્બત્તા. એસ દસબલો રાજાયતનમૂલે નિસિન્નો, તસ્સ પઠમં પિણ્ડપાતં દેથા’’તિ.

તે તસ્સા કથં સુત્વા તુટ્ઠમાનસા હુત્વા મન્થઞ્ચ મધુપિણ્ડિકઞ્ચ સુવણ્ણથાલકેન આદાય સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા ‘‘ઇમં ભોજનં પટિગ્ગણ્હથ, ભન્તે’’તિ આહંસુ. સત્થા અતીતબુદ્ધાનં આચિણ્ણં ઓલોકેસિ, અથસ્સ ચત્તારો મહારાજાનો સેલમયે પત્તે ઉપનામેસું. સત્થા ‘‘તેસં મહપ્ફલં હોતૂ’’તિ ચત્તારોપિ પત્તે ‘‘એકોવ પત્તો હોતૂ’’તિ અધિટ્ઠાસિ. તસ્મિં ખણે તે વાણિજા તથાગતસ્સ પત્તે મન્થઞ્ચ મધુપિણ્ડિકઞ્ચ પતિટ્ઠપેત્વા પરિભુત્તકાલે ઉદકં દત્વા ભત્તકિચ્ચપરિયોસાને સત્થારં અભિવાદેત્વા એકમન્તં નિસીદિંસુ. અથ નેસં સત્થા ધમ્મં દેસેસિ, દેસનાપરિયોસાને દ્વેપિ જના દ્વેવાચિકે સરણે પતિટ્ઠાય સત્થારં અભિવાદેત્વા અત્તનો નગરં ગન્તુકામા , ‘‘ભન્તે, અમ્હાકં પરિચરણચેતિયં દેથા’’તિ વદિંસુ. સત્થા દક્ખિણેન હત્થેન સીસં પરામસિત્વા દ્વિન્નમ્પિ જનાનં અટ્ઠ કેસધાતુયો અદાસિ. તે ઉભોપિ જના કેસધાતુયો સુવણ્ણસમુગ્ગેસુ ઠપેત્વા અત્તનો નગરં નેત્વા અસિતઞ્જનનગરદ્વારે જીવકેસધાતુયા ચેતિયં પતિટ્ઠાપેસું. ઉપોસથદિવસે ચેતિયતો નીલરસ્મિયો નિગ્ગચ્છન્તિ. એવમેતં વત્થુ સમુટ્ઠિતં. સત્થા પન અપરભાગે જેતવને નિસીદિત્વા ઉપાસકે પટિપાટિયા ઠાનન્તરેસુ ઠપેન્તો ઇમે દ્વે જને પઠમં સરણં ગચ્છન્તાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

અનાથપિણ્ડિકસેટ્ઠિવત્થુ

૨૪૯. દુતિયે **દાયકાનન્**તિ દાનાભિરતાનં સુદત્તો, ગહપતિ, અનાથપિણ્ડિકો અગ્ગોતિ દસ્સેતિ. સો કિર પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે હંસવતિયં કુલગેહે નિબ્બત્તો સત્થુ ધમ્મકથં સુણન્તો સત્થારં એકં ઉપાસકં દાયકાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા અધિકારકમ્મં કત્વા તં ઠાનન્તરં પત્થેસિ. સો કપ્પસતસહસ્સં દેવમનુસ્સેસુ સંસરિત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે સાવત્થિયં સુમનસેટ્ઠિસ્સ ગેહે નિબ્બત્તિ, સુદત્તોતિસ્સ નામં અકંસુ.

સો અપરભાગે ઘરાવાસે પતિટ્ઠિતો દાયકો દાનપતિ હુત્વા તેનેવ ગુણેન પત્થટનામધેય્યો અનાથપિણ્ડિકો નામ અહોસિ. સો પઞ્ચહિ સકટસતેહિ ભણ્ડં આદાય રાજગહે અત્તનો પિયસહાયકસ્સ સેટ્ઠિનો ગેહં ગન્ત્વા તત્થ બુદ્ધસ્સ ભગવતો ઉપ્પન્નભાવં સુત્વા બલવપચ્ચૂસકાલે દેવતાનુભાવેન વિવટેન દ્વારેન સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા ધમ્મં સુત્વા સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાય દુતિયદિવસે ચ બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ મહાદાનં દત્વા સાવત્થિં આગમનત્થાય સત્થુ પટિઞ્ઞં ગહેત્વા અન્તરામગ્ગે પઞ્ચચત્તાલીસયોજનમગ્ગે સતસહસ્સં સતસહસ્સં દત્વા યોજનિકવિહારે કારેત્વા જેતવનં કોટિસન્થારેન સન્થરિત્વા અટ્ઠારસહિ કોટીહિ કિણિત્વા અટ્ઠારસહિ કોટીહિ વિહારં કારેત્વા વિહારે નિટ્ઠિતે ચતુન્નં પરિસાનં પુરેભત્તપચ્છાભત્તેસુ યદિચ્છકં દાનં દદન્તો અટ્ઠારસહિ કોટીહિ વિહારમહં નિટ્ઠાપેસિ. વિહારમહો નવહિ માસેહિ નિટ્ઠાનં અગમાસિ , ‘‘પઞ્ચહી’’તિ અપરે. તેમાસે પન સબ્બાચરિયાનં વિવાદો નત્થિ.

એવં ચતુપણ્ણાસકોટિધનં વિસ્સજ્જેત્વા નિચ્ચકાલં ગેહે એવરૂપં દાનં પવત્તેસિ. દેવસિકં પઞ્ચ સલાકભત્તસતાનિ હોન્તિ, પઞ્ચ પક્ખિકભત્તસતાનિ, પઞ્ચ સલાકયાગુસતાનિ, પઞ્ચ પક્ખિકયાગુસતાનિ, પઞ્ચ ધુરભત્તસતાનિ, પઞ્ચ આગન્તુકભત્તસતાનિ, પઞ્ચ ગમિકભત્તસતાનિ, પઞ્ચ ગિલાનભત્તસતાનિ, પઞ્ચ ગિલાનુપટ્ઠાકભત્તસતાનિ, પઞ્ચ આસનસતાનિ ગેહે નિચ્ચપઞ્ઞત્તાનેવ હોન્તીતિ. અથ નં અપરભાગે સત્થા જેતવને નિસિન્નો ઉપાસકે પટિપાટિયા ઠાનન્તરેસુ ઠપેન્તો દાયકાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

ચિત્તગહપતિવત્થુ

૨૫૦. તતિયે **ધમ્મકથિકાન**ન્તિ ધમ્મકથિકાનં ઉપાસકાનં ચિત્તો, ગહપતિ, અગ્ગોતિ દસ્સેતિ. સો કિર પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે હંસવતિયં કુલગેહે નિબ્બત્તો અપરભાગે ધમ્મકથં સુણન્તો સત્થારં એકં ઉપાસકં ધમ્મકથિકાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા અધિકારકમ્મં કત્વા તં ઠાનન્તરં પત્થેસિ. સો કપ્પસતસહસ્સં દેવમનુસ્સેસુ સંસરિત્વા કસ્સપબુદ્ધકાલે મિગલુદ્દકગેહે નિબ્બત્તો અપરભાગે અરઞ્ઞે કમ્મં કાતું સમત્થકાલે એકદિવસં દેવે વસ્સન્તે મિગમારણત્થાય સત્તિં આદાય અરઞ્ઞં ગન્ત્વા મિગરૂપાનિ ઓલોકેન્તો એકસ્મિં અકતપબ્ભારે સસીસં પંસુકૂલં પારુપિત્વા પાસાણફલકે નિસિન્નં એકં ભિક્ખું દિસ્વા ‘‘એકો અય્યો સમણધમ્મં કરોન્તો નિસિન્નો ભવિસ્સતી’’તિ સઞ્ઞં ઉપ્પાદેત્વા વેગેન ઘરં ગન્ત્વા એકસ્મિં ઉદ્ધને હિય્યો આભતમંસં, એકસ્મિં ભત્તં પચાપેત્વા પિણ્ડાચારિકે દ્વે ભિક્ખૂ દિસ્વા તેસં પત્તં આદાય પઞ્ઞત્તાસને નિસીદાપેત્વા ભિક્ખં સમાદાપેત્વા, ‘‘અય્યે, પરિવિસથા’’તિ અઞ્ઞે આણાપેત્વા તં ભત્તં કુટે પક્ખિપિત્વા પણ્ણેન મુખં બન્ધિત્વા કુટં આદાય ગચ્છન્તો અન્તરામગ્ગે નાનાવિધાનિ પુપ્ફાનિ ઓચિનિત્વા પત્તપુટકેન ગહેત્વા થેરસ્સ નિસિન્નટ્ઠાનં ગન્ત્વા કુટં ઓતારેત્વા એકમન્તે ઠપેત્વા ‘‘મય્હં , ભન્તે, સઙ્ગહં કરોથા’’તિ વત્વા થેરસ્સ પત્તં આદાય ભત્તસ્સ પૂરેત્વા થેરસ્સ હત્થે પતિટ્ઠપેત્વા તેહિ મિસ્સકપુપ્ફેહિ થેરં પૂજેત્વા એકમન્તે ઠિતો ‘‘યથાયં રસપિણ્ડપાતેન સદ્ધિં પુપ્ફપૂજા ચિત્તં પરિતોસેતિ, એવં નિબ્બત્તનિબ્બત્તટ્ઠાને મે પણ્ણાકારસહસ્સાનિ ચેવ આગચ્છન્તુ પઞ્ચવણ્ણકુસુમવસ્સઞ્ચ વસ્સતૂ’’તિ આહ.

થેરો તસ્સ ઉપનિસ્સયં દિસ્વા દ્વત્તિંસાકારકમ્મટ્ઠાનં આચિક્ખિત્વા અદાસિ. સો યાવજીવં કુસલં કત્વા દેવલોકે નિબ્બત્તિ, નિબ્બત્તટ્ઠાને જણ્ણુમત્તેન ઓધિના દિબ્બપુપ્ફવસ્સં વસ્સિ, સયઞ્ચ અઞ્ઞાહિ દેવતાહિ અધિકતરેન રૂપેન સમન્નાગતો અહોસિ. સો એકં બુદ્ધન્તરં દેવમનુસ્સેસુ સંસરિત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે મગધરટ્ઠે મચ્છિકાસણ્ડનગરે સેટ્ઠિકુલે નિબ્બત્તિ, જાતકાલેવસ્સ સકલનગરે જણ્ણુમત્તેન ઓધિના પઞ્ચવણ્ણકુસુમવસ્સં વસ્સિ. અથસ્સ માતાપિતરો ‘‘અમ્હાકં પુત્તો અત્તનાવ અત્તનો નામં ગહેત્વા આગતો, જાતદિવસેવસ્સ સકલનગરં પઞ્ચવણ્ણેહિ પુપ્ફેહિ વિચિત્તં જાત’’ન્તિ **ચિત્તકુમારો**તિ નામં અકંસુ.

સો અપરભાગે ઘરાવાસે પતિટ્ઠિતો પિતુ અચ્ચયેન તસ્મિં નગરે સેટ્ઠિટ્ઠાનં પાપુણિ. તસ્મિં સમયે પઞ્ચવગ્ગિયત્થેરાનં અબ્ભન્તરો મહાનામત્થેરો નામ મચ્છિકાસણ્ડનગરં અગમાસિ. ચિત્તો ગહપતિ તસ્સ ઇરિયાપથે પસીદિત્વા પત્તં આદાય ગેહં આનેત્વા પિણ્ડપાતેન પતિમાનેત્વા કતભત્તકિચ્ચં અમ્બાટકારામં નામ ઉય્યાનં નેત્વા તત્થસ્સ વસનટ્ઠાનં કારેત્વા નિબદ્ધં અત્તનો ગેહે પિણ્ડપાતં ગહેત્વા વસનત્થાય પટિઞ્ઞં ગણ્હિ. થેરોપિ તસ્સ ઉપનિસ્સયં દિસ્વા ધમ્મં દેસેન્તો સળાયતનવિભત્તિમેવ દેસેસિ. ચિત્તો ગહપતિ પુરિમભવે મદ્દિતસઙ્ખારતાય નચિરસ્સેવ અનાગામિફલં સમ્પાપુણિ. અથેકદિવસં ઇસિદત્તત્થેરો તત્થ ગન્ત્વા વિહરન્તો સેટ્ઠિસ્સ નિવેસને ભત્તકિચ્ચપરિયોસાને આયસ્મતા થેરેન પઞ્હં વિસ્સજ્જેતું અસક્કોન્તેન અજ્ઝિટ્ઠો ઉપાસકસ્સ પઞ્હં વિસ્સજ્જેત્વા તેન પુબ્બે ગિહિસહાયકભાવે ઞાતે ‘‘ન ઇદાનિ ઇધ વત્થબ્બ’’ન્તિ યથાસુખં પક્કામિ. પુનેકદિવસં, સેટ્ઠિ ગહપતિ, મહાનામત્થેરં ઇદ્ધિપાટિહારિયકરણત્થં યાચિ . સોપિ તસ્સ તેજોસમાપત્તિપાટિહારિયં દસ્સેત્વા ‘‘ઇદાનિ ઇધ વસિતું ન યુત્ત’’ન્તિ યથાસુખં પક્કામિ.

અથેકદિવસં દ્વે અગ્ગસાવકા ભિક્ખુસહસ્સપરિવારા અમ્બાટકારામં અગમંસુ. સેટ્ઠિ ગહપતિ, તેસં મહાસક્કારં સજ્જેસિ. સુધમ્મત્થેરો તં અસહમાનો સેટ્ઠિં તિલસઙ્ગુલિકાવાદેન ખુંસેત્વા તેન પણામિતો સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા ઓવાદં લભિત્વા દસબલસ્સ ઓવાદે ઠિતો ચિત્તં ગહપતિં ખમાપેત્વા તત્થેવ અમ્બાટકારામે વિહરન્તો વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા અરહત્તં પાપુણિ. તદા ઉપાસકો ચિન્તેસિ – ‘‘અહં દસબલં અદિસ્વાવ ચિરં વીતિનામેસિં, સત્થુ સન્તિકં ગચ્છન્તેન પન અયુત્તં તુચ્છહત્થેન ગન્તુ’’ન્તિ પઞ્ચહિ સકટસતેહિ તેલમધુફાણિતાદીનિ આદાય ‘‘યે દસબલં

પસ્સિતુકામા, તે મયા સદ્ધિં આગચ્છન્તૂ''તિ નગરે ભેરિં ચરાપેત્વા દ્વીહિ પુરિસસહસ્સેહિ પરિવુતો સત્થારં પસ્સિતું પક્કામિ. તિંસયોજને મગ્ગે દેવતા પણ્ણાકારં ઉપટ્ઠપેસું. સો સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન સત્થારં વન્દિ, તસ્મિં ખણે આકાસા પઞ્ચવણ્ણાનં પુપ્ફાનં વસ્સં વસ્સિ.

સત્થા તસ્સ અજ્ઝાસયવસેન સળાયતનવિભત્તિમેવ કથેસિ. તસ્સ અડ્ઢમાસમત્તં દસબલસ્સ દાનં દેન્તસ્સાપિ સકનિવેસનતો નીતાનિ તણ્ડુલતેલમધુફાણિતાદીનિ ન ખીયિંસુ. રાજગહવાસિકેહિ પહિતપણ્ણાકારોવ અલં અહોસિ. સો સત્થારં પસ્સિત્વા અત્તનો નગરં ગચ્છન્તો સકટેહિ આભતં સબ્બં ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ અદાસિ. સકટેસુ તુચ્છેસુ જાતમત્તેસ્વેવ દેવતા સત્ત રતનાનિ પૂરયિંસુ. મહાજનન્તરે કથા ઉદપાદિ ''યાવ સક્કારસમ્માનપ્પત્તો વતાયં ચિત્તો ગહપતી''તિ. તં સુત્વા સત્થા ધમ્મપદે ઇમં ગાથમાહ –

''સદ્ધો સીલેન સમ્પન્નો, યસો ભોગસમપ્પિતો;
યં યં પદેસં ભજતિ, તત્થ તત્થેવ પૂજિતો''તિ. (ધ॰ પ॰ ૩૦૩);

સો તતો પટ્ઠાય અરિયસાવકાનંયેવ ઉપાસકાનં પઞ્ચહિ સતેહિ પરિવુતો વિચરતિ. અથ નં સત્થા અપરભાગે ઉપાસકે પટિપાટિયા ઠાનન્તરે ઠપેન્તો ચિત્તસંયુત્તં અટ્ઠુપ્પત્તિં કત્વા ધમ્મકથિકાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

હત્થકઆળવકવત્થુ

૨૫૧. ચતુત્થે **ચતૂહિ સઙ્ગહવત્થૂહી**તિ ચતુબ્બિધેન સઙ્ગહવત્થુના પરિસં સઙ્ગણ્હન્તાનં હત્થકો આળવકો અગ્ગોતિ દસ્સેતિ. અયં કિર પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે હંસવતિયં કુલઘરે નિબ્બત્તો અપરભાગે સત્થુ ધમ્મકથં સુણન્તો સત્થારં ચતૂહિ સઙ્ગહવત્થૂહિ સમન્નાગતં એકં ઉપાસકં ઠાનન્તરે ઠપેન્તં દિસ્વા અધિકારકમ્મં કત્વા તં ઠાનન્તરં પત્થેસિ. સો કપ્પસતસહસ્સં દેવમનુસ્સેસુ સંસરિત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે આળવિરટ્ઠે આળવિનગરે આળવકસ્સ રઞ્ઞો ગેહે પટિસન્ધિં ગણ્હિ, સ્વે ભત્તચાટિયા સદ્ધિં આળવકસ્સ પેસેતબ્બો અહોસિ.

તત્રાયં અનુપુબ્બિકથા – એકદિવસં કિર આળવકો રાજા મિગવત્થાય અરઞ્ઞં ગન્ત્વા એકં મિગં અનુબન્ધિત્વા ઘાતેત્વા છિન્દિત્વા ધનુકોટિયં લગેત્વા નિવત્તેત્વા આગચ્છન્તો વાતાતપેન કિલન્તકાયો એકં સન્દચ્છાયં નિગ્રોધરુક્ખમૂલં પવિસિત્વા નિસીદિ. અથ નં મુહુત્તં દરથં વિનોદેત્વા નિક્ખમન્તં રુક્ખે અધિવત્થા દેવતા ''તિટ્ઠ તિટ્ઠ, ભક્ખોસિ મે''તિ હત્થે ગણ્હિ. સો દળ્હં ગહિતત્તા અઞ્ઞં ઉપાયં અપસ્સન્તો ''દેવસિકં તે એકેકપુરિસેન સદ્ધિં ચાટિભત્તં પેસેસ્સામી''તિ વત્વા નગરં ગતો. તતો પટ્ઠાય બન્ધનાગારતો એકેકમનુસ્સેન સદ્ધિં ચાટિભત્તં પેસેસિ. એતેનેવ નિયામેન બન્ધનાગારે મનુસ્સેસુ ખીણેસુ ''મહલ્લકમનુસ્સેસુ ગય્હમાનેસુ રટ્ઠખોભો હોતી''તિ તે અગ્ગહેત્વા દહરકુમારે ગણ્હિતું આરભિંસુ. તતો પટ્ઠાય નગરે દારકમાતરો ચ ગબ્ભિનિયો ચ અઞ્ઞં રટ્ઠં ગચ્છન્તિ.

તસ્મિં સમયે સત્થા પચ્ચૂસસમયન્તે લોકં વોલોકેન્તો આળવકકુમારસ્સ તિણ્ણં મગ્ગફલાનં ઉપનિસ્સયં દિસ્વા ''અયં કુમારો કપ્પસતસહસ્સં પત્થિતપત્થનો દેવલોકા ચવિત્વા આળવકરઞ્ઞો ગેહે નિબ્બત્તો, અઞ્ઞં કુમારં અલભન્તા સ્વે કુમારં ચાટિભત્તેન સદ્ધિં ગહેત્વા ગચ્છિસ્સન્તી''તિ ચિન્તેત્વા સાયન્હસમયે અઞ્ઞાતકવેસેન આળવકસ્સ યક્ખસ્સ ભવનદ્વારં ગન્ત્વા તસ્સ દોવારિકં ગદ્રભં નામ યક્ખં ભવનં પવિસનત્થાય યાચિ. સો આહ –

‘‘ભગવા તુમ્હે પવિસથ, મય્હં પન આળવકસ્સ અનારોચનં નામ અયુત્ત’’ન્તિ. સો હિમવન્તે યક્ખસમાગમં ગતસ્સ આળવકસ્સ સન્તિકં અગમાસિ. સત્થાપિ તં ભવનં પવિસિત્વા આળવકસ્સ નિસીદનપલ્લઙ્કે નિસીદિ.

તસ્મિં સમયે સાતાગિરહેમવતા આળવકસ્સ ભવનમત્થકેન યક્ખસમાગમં ગચ્છન્તા અત્તનો ગમને અસમ્પજ્જમાને ‘‘કિં નુ ખો કારણ’’ન્તિ આવજ્જેન્તા સત્થારં આળવકસ્સ ભવને નિસિન્નં દિસ્વા સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા વન્દિત્વા યક્ખસમાગમં ગન્ત્વા આળવકસ્સ તુટ્ઠિં પવેદયિંસુ – ‘‘લાભા તે, આવુસો આળવક, યસ્સ તે સદેવકે લોકે અગ્ગપુગ્ગલો ભવને નિસિન્નો , ગન્ત્વા સત્થુ સન્તિકે ધમ્મં સુણાહી’’તિ. સો તેસં કથં સુત્વા ચિન્તેસિ – ‘‘ઇમે એકસ્સ મુણ્ડકસમણસ્સ મમ પલ્લઙ્કે નિસિન્નભાવં કથેન્તી’’તિ અનત્તમનો કોધાભિભૂતો હુત્વા ‘‘અજ્જ મય્હં એતેન સમણેન સદ્ધિં સઙ્ગામો ભવિસ્સતિ, તત્થ મે સહાયા નામ હોથા’’તિ દક્ખિણપાદં ઉક્ખિપિત્વા સટ્ઠિયોજનમત્તં પબ્બતકૂટં અક્કમિ, તં ભિજ્જિત્વા દ્વિધા અહોસિ. ઇતો પટ્ઠાય આળવકયુદ્ધં વિત્થારેતબ્બં. આળવકો પન સબ્બરત્તિં તથાગતેન સદ્ધિં નાનપ્પકારેન યુજ્ઝન્તોપિ કિઞ્ચિ કાતું અસક્કોન્તો સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા અટ્ઠ પઞ્હે પુચ્છિ, સત્થા વિસ્સજ્જેસિ . દેસનાપરિયોસાને સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાસિ. વિત્થારેત્વા કથેતુકામેન આળવકસુત્તવણ્ણના (સં॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧.૨૪૬) ઓલોકેતબ્બા.

પુનદિવસે ઉટ્ઠિતે અરુણે ચાટિભત્તાહરણવેલાય સકલનગરે ગહેતબ્બયુત્તં દારકં અદિસ્વા રઞ્ઞો આરોચેસું. રાજા આહ – ‘‘ગણ્હિતું અયુત્તટ્ઠાને પન અત્થિ, તાતા’’તિ. આમ, દેવ, અજ્જ રાજકુલે પુત્તો જાતોતિ. ગચ્છથ, તાતા, મયં જીવન્તા પુત્તં લભિસ્સામ, ચાટિભત્તેન નં પેસેથાતિ. તે દેવિયા વિક્કન્દમાનાય દારકં ગહેત્વા ચાટિભત્તેન સદ્ધિં આળવકસ્સ ભવનદ્વારં ગન્ત્વા ‘‘હન્દ, અય્ય, તવ ભાગં પટિચ્છાહી’’તિ આહંસુ. આળવકો તેસં કથં સુત્વા અરિયસાવકત્તા લજ્જમાનો અધોમુખો નિસીદિ. અથ નં સત્થા આહ – ‘‘ઇદાનિ તે, આળવક, લજ્જનકિચ્ચં નત્થિ, દારકં ગહેત્વા મમ હત્થે ઠપેહી’’તિ. તે રાજપુરિસા આળવકકુમારં આળવકસ્સ હત્થે ઠપેસું, આળવકો તં આદાય દસબલસ્સ હત્થે ઠપેસિ, સત્થા પટિગ્ગણ્હિત્વા પુન આળવકસ્સ હત્થે ઠપેસિ, આળવકો તં ગહેત્વા રાજપુરિસાનં હત્થે ઠપેસિ. ઇતિસ્સ હત્થતો હત્થં ગતત્તા ‘‘હત્થકો આળવકો’’ત્વેવ નામં અકંસુ.

અથ નં તે રાજપુરિસા તુટ્ઠમાનસા આદાય રઞ્ઞો સન્તિકં અગમંસુ. રાજા તં દિસ્વા ‘‘અજ્જ ચાટિભત્તં ન સમ્પટિચ્છતી’’તિ સઞ્ઞં કત્વા ‘‘કસ્મા, તાતા, એવમેવ આગતત્થા’’તિ આહ. દેવ, રાજકુલસ્સ તુટ્ઠિ ચ વડ્ઢિ ચ, સત્થા આળવકસ્સ ભવને નિસીદિત્વા આળવકં દમેત્વા ઉપાસકત્તે પતિટ્ઠાપેત્વા કુમારં અમ્હાકં દાપેસીતિ. સત્થાપિ આળવકં પત્તચીવરં ગાહાપેત્વા આળવિનગરાભિમુખો પાયાસિ. સો નગરં ઉપસઙ્કમન્તો લજ્જિત્વાવ ઓસક્કતિ. સત્થા નં ઓલોકેત્વા ‘‘લજ્જસિ, આળવકા’’તિ પુચ્છિ. આમ, ભન્તે, નગરવાસિનો મં નિસ્સાય માતિમરણં પિતિમરણં પુત્તદારમરણઞ્ચ પાપુણિંસુ. તે મં પસ્સિત્વા દણ્ડેહિપિ લેડ્ડૂહિપિ પહરિસ્સન્તિ. તસ્મા ઓસક્કામિ, ભન્તેતિ. ‘‘આળવક, નત્થિ તે મયા સદ્ધિં ગચ્છન્તસ્સ ભયં, વિસ્સત્થો એહી’’તિ વત્વા નગરસ્સ અવિદૂરે ઠાને વનસણ્ડે અટ્ઠાસિ. આળવકરાજાપિ નાગરે ગહેત્વા સત્થુ પચ્ચુગ્ગમનં ગતો. સત્થા સમ્પત્તપરિસાય ધમ્મં દેસેસિ, દેસનાવસાને ચતુરાસીતિ પાણસહસ્સાનિ અમતપાનં પિવિંસુ. તે આળવકસ્સ તત્થેવ વસનટ્ઠાનં કત્વા અનુસંવચ્છરં બલિકમ્મં પટ્ઠપેસું.

આળવકોપિ નાગરે ધમ્મિકાય રક્ખાય સઙ્ગણ્હિ. સોપિ આળવકકુમારો વુડ્ઢિપ્પત્તો સત્થુ ધમ્મદેસનં સુત્વા તીણિ મગ્ગફલાનિ પટિવિજ્ઝિ. સો સબ્બકાલં અરિયસાવકઉપાસકાનં પઞ્ચહિ સતેહિ પરિવુતો ચરતિ. અથેકદિવસં તેહિ ઉપાસકેહિ સદ્ધિં સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા વન્દિત્વા એકમન્તં નિસીદિ. સત્થા સુવિનીતં પરિસં દિસ્વા ‘‘મહતી તે,

આળવક, પરિસા, કથં તં સઙ્ગણ્હાસી''તિ આહ. ભગવા દાનેન તુસ્સન્તં દાનેન સઙ્ગણ્હામિ, પિયવચનેન તુસ્સન્તં પિયવચનેન સઙ્ગણ્હામિ, ઉપ્પન્નેસુ કિચ્ચેસુ તેસં નિત્થરણેન તુસ્સન્તં ઉપ્પન્નકિચ્ચનિત્થરણેન સઙ્ગણ્હામિ, સમાનત્તટ્ઠાનેન તુસ્સન્તં સમાનત્તતાય સઙ્ગણ્હામીતિ. એવમેતં વત્થુ સમુટ્ઠિતં. અથ સત્થા અપરભાગે જેતવને નિસીદિત્વા ઉપાસકે ઠાનન્તરેસુ ઠપેન્તો હત્થકં આળવકં ચતૂહિ સઙ્ગહવત્થૂહિ પરિસં સઙ્ગણ્હન્તાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

મહાનામસક્કવત્થુ

૨૫૨. પઞ્ચમે **પણીતદાયકાનન્તિ** પણીતરસદાયકાનં મહાનામો સક્કો અગ્ગોતિ દસ્સેતિ. સો કિર પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે હંસવતિયં કુલગેહે નિબ્બત્તો સત્થુ ધમ્મકથં સુણન્તો સત્થારં એકં ઉપાસકં પણીતરસદાયકાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા અધિકારકમ્મં કત્વા તં ઠાનન્તરં પત્થેસિ. સો કપ્પસતસહસ્સં દેવમનુસ્સેસુ સંસરિત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે કપિલવત્થુપુરે સક્યરાજકુલે નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તો દસબલસ્સ પઠમદસ્સનેયેવ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાસિ.

અથેકસ્મિં સમયે સત્થા વેરઞ્જાયં વસ્સાવાસં વસિત્વા અનુપુબ્બેન કપિલવત્થુપુરં ગન્ત્વા નિગ્રોધારામે પટિવસતિ. મહાનામો ''સત્થા આગતો''તિ સુત્વા સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા અભિવાદેત્વા એકમન્તં નિસિન્નો સત્થારં એવમાહ – ''ભગવા સુતમેતં 'ભિક્ખુસઙ્ઘો કિર વેરઞ્જાયં ભિક્ખાચારેન કિલમતી'તિ, મમ ચતુમાસં ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ પટિજગ્ગને પટિઞ્ઞં દેથ, અહં ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ સરીરે ઓજં પવેસેસ્સામી''તિ. સત્થા અધિવાસેસિ. સો સત્થુ અધિવાસનં વિદિત્વા પુનદિવસતો પટ્ઠાય બુદ્ધપ્પમુખં ભિક્ખુસઙ્ઘં પણીતરસભોજનચતુમધુરાદીહિ પટિજગ્ગિત્વા પુન ચતુમાસં પટિઞ્ઞં ગહેત્વા અટ્ઠ માસે પૂરેત્વા પુન ચતુમાસં પટિઞ્ઞં ગહેત્વા સકલસંવચ્છરં પટિજગ્ગિ. સત્થા તતો પરં પટિઞ્ઞં નાદાસિ. મહાનામો પન તતો પટ્ઠાય અપરાપરં સમ્પત્તભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ તેનેવ નિયામેન સક્કારં કરોતિ. તસ્સ સો ગુણો સકલજમ્બુદીપે પાકટો જાતો. એવમેતં વત્થુ સમુટ્ઠિતં. સત્થા પન અપરભાગે જેતવને નિસીદિત્વા મહાનામં સક્કં પણીતદાયકાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

ઉગ્ગગહપતિવત્થુ

૨૫૩. છટ્ઠે **મનાપદાયકાનન્તિ** મનાપં ચિત્તરુચિતભોજનં દાયકાનં ઉગ્ગો ગહપતિ, વેસાલિકો અગ્ગોતિ દસ્સેતિ. સો કિર પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે હંસવતિયં કુલગેહે નિબ્બત્તો અપરભાગે સત્થુ ધમ્મકથં સુણન્તો સત્થારં એકં ઉપાસકં મનાપદાયકાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા અધિકારકમ્મં કત્વા તં ઠાનન્તરં પત્થેસિ. સો કપ્પસતસહસ્સં દેવમનુસ્સેસુ સંસરિત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે વેસાલિયં સેટ્ઠિકુલે નિબ્બત્તિ. તસ્સ જાતકાલે નામં અનિયામિતં. અપરભાગે પનસ્સ અત્તભાવોપિ ઉગ્ગતો અહોસિ સમિદ્ધો, અલઙ્કતતોરણં વિય ઉસ્સિતચિત્તપટો વિય ચ અતિવિરોચિત્થ. ગુણાપિસ્સ ઉગ્ગતા અહેસું. સો ઇમેસં દ્વિન્નમ્પિ ઉગ્ગતત્તા **ઉગ્ગસેટ્ઠિ**ત્વેવ સઙ્ખં ગતો. સો પનાયં દસબલસ્સ પઠમદસ્સનેયેવ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાય અપરભાગે તીણિપિ મગ્ગફલાનિ સચ્છાકાસિ. સો અત્તનો મહલ્લકકાલે રહોગતો નિસીદિત્વા ચિન્તેસિ – ''યં યં મય્હં પિયં મનાપં, તં તદેવ દસબલસ્સ દસ્સામિ, ઇદં મે સત્થુ સમ્મુખાપિ સુતં 'મનાપદાયી લભતે મનાપ'''ન્તિ. અથસ્સ એતદહોસિ – ''અપિ નુ ખો મે ચિત્તં જાનિત્વા સત્થાપિ નિવેસનદ્વારં આગચ્છેય્યા''તિ.

સત્થાપિ ખો તસ્સ ચિત્તં ઞત્વા ભિક્ખુસઙ્ઘપરિવુતો નિવેસનદ્વારેયેવ પાતુરહોસિ. સો ''સત્થા આગતો''તિ સુત્વા અતિવિય ઉસ્સાહજાતો દસબલસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન વન્દિત્વા સત્થુ પત્તં પટિગ્ગહેત્વા ઘરં પવેસેત્વા પઞ્ઞત્તવરબુદ્ધાસને સત્થારં, અવસેસઆસનેસુ ભિક્ખુસઙ્ઘં નિસીદાપેત્વા બુદ્ધપ્પમુખં ભિક્ખુસઙ્ઘં નાનગ્ગરસેહિ પરિવિસિત્વા ભત્તકિચ્ચપરિયોસાને એકમન્તં નિસીદિત્વા એવમાહ – ''સમ્મુખા મેતં, ભન્તે, ભગવતો સુતં સમ્મુખા પટિગ્ગહિતં 'મનાપદાયી લભતે મનાપ'''ન્તિ. યં યં, ભન્તે, મય્હં મનાપં, તં તં મયા બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ દિન્નમેવા''તિ સત્થારં જાનાપેત્વા તતો પટ્ઠાય યં યં તસ્સ મનાપં, તં તં બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ દેતિ. તં પન સબ્બં પઞ્ચકનિપાતે ઉગ્ગસુત્તે વિત્થારતો આગમિસ્સતિ. એવમેતં વત્થુ સમુટ્ઠિતં. સત્થા અપરભાગે જેતવને વિહરન્તો તં ઉપાસકં મનાપદાયકાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

ઉગ્ગતગહપતિવત્થુ

૨૫૪. સત્તમે **સઙ્ઘુપટ્ઠાકાન**ન્તિ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ ઉપટ્ઠાકાનં હત્થિગામકો ઉગ્ગતો ગહપતિ, અગ્ગોતિ દસ્સેતિ. સોપિ પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે હંસવતિયં કુલગેહે નિબ્બત્તો અપરભાગે સત્થુ ધમ્મદેસનં સુત્વા સત્થારં એકં ઉપાસકં સઙ્ઘુપટ્ઠાકાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા અધિકારકમ્મં કત્વા તં ઠાનન્તરં પત્થેસિ. સો કપ્પસતસહસ્સં દેવમનુસ્સેસુ સંસરિત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે હત્થિગામે સેટ્ઠિકુલે નિબ્બત્તિ, તસ્સ ઉગ્ગતકુમારોતિ નામં અકંસુ.

સો અપરભાગે ઘરાવાસે પતિટ્ઠિતો પિતુ અચ્ચયેન સેટ્ઠિટ્ઠાનં પાપુણિ. તેન સમયેન સત્થા ભિક્ખુસઙ્ઘપરિવુતો ચારિકં ચરન્તો હત્થિગામં પત્વા નાગવનુય્યાને વિહરતિ. તદા અયં ઉગ્ગતસેટ્ઠિ સત્તાહં પાનમદમત્તો હુત્વા નાટકેહિ પરિવુતો નાગવનુય્યાનં ગન્ત્વા પરિચારયમાનો દસબલં દિસ્વા બલવહિરોત્તપ્પં પચ્ચુપટ્ઠાપેસિ. અથસ્સ સત્થારં ઉપસઙ્કમન્તસ્સ સબ્બો સુરામદો અબ્ભત્થં અગમાસિ. સો સત્થારં વન્દિત્વા એકમન્તં નિસીદિ. અથસ્સ સત્થા ધમ્મં દેસેસિ. દેસનાપરિયોસાને તીણિ મગ્ગફલાનિ પટિવિજ્ઝિ. તતો પટ્ઠાય નાટકાનિ ''તુમ્હે યથાસુખં ગચ્છથા''તિ વિસ્સજ્જેત્વા દાનાભિરતો હુત્વા ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ દાનમેવ દેતિ. દેવતા રત્તિભાગસમનન્તરે આગન્ત્વા સેટ્ઠિસ્સ આરોચેન્તિ – ''ગહપતિ, અસુકો ભિક્ખુ તેવિજ્જો, અસુકો ભિક્ખુ છળભિઞ્ઞો, અસુકો સીલવા, અસુકો દુસ્સીલો''તિ. સો તાસં વચનં સુત્વાપિ ગુણં તાવ યથાભૂતતો જાનાતિ, દેય્યધમ્મં પન સમચિત્તેનેવ દેતિ. સત્થુ સન્તિકે નિસીદિત્વાપિ તમેવ ગુણં કથેતિ. અપરભાગે સત્થા જેતવને નિસીદિત્વા તં ગહપતિં સઙ્ઘુપટ્ઠાકાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

સૂરમ્બટ્ઠવત્થુ

૨૫૫. અટ્ઠમે **અવેચ્ચપ્પસન્નાન**ન્તિ અવિગચ્છનસભાવેન અચલેન પસાદેન સમન્નાગતાનં સૂરમ્બટ્ઠો અગ્ગોતિ દસ્સેતિ. અયં કિર પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે હંસવતિયં કુલગેહે નિબ્બત્તો સત્થુ ધમ્મકથં સુત્વા સત્થારં એકં ઉપાસકં અવેચ્ચપ્પસન્નાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા અધિકારકમ્મં કત્વા તં ઠાનન્તરં પત્થેસિ. સો કપ્પસતસહસ્સં દેવમનુસ્સેસુ સંસરિત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે સાવત્થિયં સેટ્ઠિકુલે નિબ્બત્તિ, સૂરમ્બટ્ઠોતિસ્સ નામં અકંસુ.

સો અપરભાગે વયપ્પત્તો ઘરાવાસે પતિટ્ઠાય અઞ્ઞતિત્થિયાનં ઉપટ્ઠાકો હુત્વા ચરતિ. અથ સત્થા પચ્ચૂસસમયે લોકં વોલોકેન્તો તસ્સ સોતાપત્તિમગ્ગહેતું દિસ્વા ભિક્ખાચારવેલાય નિવેસનદ્વારં અગમાસિ. સો દસબલં દિસ્વા ચિન્તેસિ – ''સમણો ગોતમો મહાકુલે ચેવ જાતો, લોકે ચ અભિઞ્ઞાતો, તેનસ્સ સન્તિકં અગમનં નામ ન યુત્ત''ન્તિ સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા પાદેસુ વન્દિત્વા પત્તં ગહેત્વા ઘરં પવેસેત્વા મહારહે પલ્લઙ્કે નિસીદાપેત્વા

ભિક્ખં દત્વા ભત્તકિચ્ચપરિયોસાને એકમન્તં નિસીદિ. સત્થા તસ્સ ચરિતવસેન ધમ્મં દેસેસિ. દેસનાપરિયોસાને સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ. સત્થાપિ તં દમેત્વા વિહારમેવ ગતો.

તતો મારો ચિન્તેસિ – ''અયં સૂરમ્બટ્ઠો નામ અમ્હાકં સન્તકો, સત્થા પનસ્સ અજ્જ ગેહં ગતો, કિં નુ ખો સત્થુ ધમ્મં સુત્વા મગ્ગપાતુભાવં અકરિત્થાતિ યાવસ્સ મમ વિસયા અતિક્કન્તભાવં વા અનતિક્કન્તભાવં વા જાનામી''તિ અત્તનો કામરૂપિતાય દસબલસ્સ સરિક્ખકં રૂપં માપેત્વા ચીવરગ્ગહણમ્પિ પત્તગ્ગહણમ્પિ બુદ્ધાકપ્પેનેવ કત્વા દ્વત્તિંસલક્ખણધરો હુત્વા સૂરમ્બટ્ઠસ્સ ગેહદ્વારે અટ્ઠાસિ. સૂરમ્બટ્ઠોપિ ''પુન દસબલો આગતો''તિ સુત્વા ''બુદ્ધાનં અનિય્યાનિકગમનં નામ નત્થિ, કેન નુ ખો કારણેન આગતો''તિ વેગેન ''દસબલો''તિ સઞ્ઞાય તસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા અભિવાદેત્વા એકમન્તં ઠિતો, ''ભન્તે, તુમ્હે ઇદાનેવ ઇમસ્મિં ગેહે ભત્તકિચ્ચં કત્વા ગતા, કિં નુ ખો કારણં પટિચ્ચ પુન આગતત્થા''તિ આહ. ''સૂરમ્બટ્ઠ મયા ધમ્મં કથેન્તેન એકં અનુપધારેત્વા કથિતં. મયા હિ પઞ્ચક્ખન્ધા 'સબ્બેવ અનિચ્ચા દુક્ખા અનત્તા'તિ કથિતા, ન પનેતે સબ્બેવ એવરૂપા. એકચ્ચે હિ ખન્ધા નિચ્ચા ધુવા સસ્સતા અત્થી''તિ આહ.

તતો સૂરમ્બટ્ઠો ચિન્તેસિ – ''અયં કથા અતિવિય ભારિયા. બુદ્ધાનઞ્હિ અનુપધારેત્વા કથનં નામ નત્થિ, દસબલસ્સ મારો કિર પટિપક્ખો, અદ્ધા અયં મારો ભવિસ્સતી''તિ ચિન્તેત્વા – ''મારોસિ ત્વ''ન્તિ આહ. અરિયસાવકેન કથિતકથા તસ્સ ફરસુપ્પહારો વિય અહોસિ, તસ્મા સકભાવેન ઠાતું અસક્કોન્તો ''આમ, સૂરમ્બટ્ઠ, અહં મારો''તિ આહ. ''તાદિસાનં મારાનં સતમ્પિ સહસ્સમ્પિ આગન્ત્વા મમ સદ્ધં ચાલેતું ન સક્કોતિ, મહાગોતમો દસબલો મય્હં ધમ્મં દેસેન્તો 'સબ્બે સઙ્ખારા અનિચ્ચા'તિ બોધેત્વા દેસેસિ, મા મે ઘરદ્વારે તિટ્ઠા''તિ અચ્છરં પહરિ. મારો તસ્સ વચનં સુત્વા પટિપ્ફરિત્વા કથેતું અસક્કોન્તો તત્થેવ અન્તરધાયિ. સૂરમ્બટ્ઠોપિ સાયન્હસમયે સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા મારેન કતકિરિયં કથેત્વા, ''ભન્તે, એવં મારો મમ સદ્ધં ચાલેતું વાયમિત્થા''તિ આહ. સત્થા એતદેવ કારણં અટ્ઠુપત્તિં કત્વા ઇમસ્મિં સાસને સૂરમ્બટ્ઠં અવેચ્ચપ્પસન્નાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

જીવકવત્થુ

૨૫૬. નવમે **પુગ્ગલપ્પસન્નાન**ન્તિ પુગ્ગલિયપ્પસાદેન સમન્નાગતાનં ઉપાસકાનં જીવકો કોમારભચ્ચો અગ્ગોતિ દસ્સેતિ. સો હિ પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે હંસવતિયં કુલગેહે નિબ્બત્તો . સત્થુ ધમ્મકથં સુણન્તો સત્થારં એકં ઉપાસકં પુગ્ગલપ્પસન્નાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા અધિકારકમ્મં કત્વા તં ઠાનન્તરં પત્થેસિ. સો કપ્પસતસહસ્સં દેવમનુસ્સેસુ સંસરિત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે રાજગહનગરે અભયરાજકુમારં પટિચ્ચ સાલવતિયા નામ રૂપૂપજીવિનિયા કુચ્છિમ્હિ નિબ્બત્તો. રૂપૂપજીવિનિયો ચ નામ વિજાતકાલે સચે પુત્તો હોતિ, છડ્ડેન્તિ. સચે ધીતા, પટિજગ્ગન્તિ. ઇતિ સા તં દારકં કત્તરસુપ્પકેન સઙ્કારકૂટે છડ્ડાપેસિ. અથ નં અભયો રાજકુમારો રાજુપટ્ઠાનં ગચ્છન્તો તં દિસ્વા ''કિં, ભણે, એતં કાકેહિ સમ્પરિકિણ્ણ''ન્તિ મનુસ્સે પેસેત્વા ''દારકો દેવા''તિ. જીવતિ, ભણેતિ, ''જીવતિ, દેવા''તિ સુત્વા અત્તનો અન્તેપુરે પોસાપેસિ. તસ્સ જીવતીતિ કથિતત્તા જીવકોતિ નામં અકંસુ, કુમારેન પોસાપિતોતિ કોમારભચ્ચોતિ નામં અકંસુ.

સો અત્તનો સોળસવસ્સુદ્દેસિકકાલે તક્કસિલં ગન્ત્વા વેજ્જસિપ્પં ઉગ્ગણ્હિત્વા બિમ્બિસારરઞ્ઞો સન્તિકા સક્કારં લભિત્વા ચણ્ડપજ્જોતસ્સ રઞ્ઞો રોગં ફાસુકં અકાસિ. સો તસ્સ પઞ્ચ તણ્ડુલસકટસતાનિ સોળસ કહાપણસહસ્સાનિ દુસ્સસહસ્સપરિવારં અનગ્ઘં સિવેય્યકં દુસ્સયુગઞ્ચ પેસેસિ. તસ્મિં સમયે સત્થા રાજગહં

ઉપનિસ્સાય ગિજ્ઝકૂટે પબ્બતે વિહરતિ. જીવકો સત્થુ ઉસ્સન્નધાતુકે કાયે વિરેચનં દત્વા ભેસજ્જં કરોન્તો ‘‘ચત્તારો પચ્ચયા મમ સન્તકાવ હોન્તૂ’’તિ સત્થારં અત્તનો વિહારે વસાપેત્વા સત્થુ ભેસજ્જં કત્વા તં દુસ્સયુગં ઉપનેત્વા ‘‘ઇદં, ભન્તે, તુમ્હેયેવ પરિભોગં કરોથા’’તિ વત્વા તેન સદ્ધિં લદ્ધં દુસ્સસહસ્સં ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ અદાસિ. અયમેત્થ સઙ્ખેપો, વિત્થારેન પન જીવકવત્થુ ખન્ધકે (મહાવ॰ ૩૨૬ આદયો) આગતમેવ. સત્થા અપરભાગે જેતવને વિહરન્તો જીવકં કોમારભચ્ચં પુગ્ગલપ્પસન્નાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

નકુલપિતુગહપતિવત્થુ

૨૫૭. દસમે **વિસ્સાસકાન**ન્તિ વિસ્સાસિકકથં કથેન્તાનં ઉપાસકાનં અન્તરે, નકુલપિતા ગહપતિ, અગ્ગોતિ દસ્સેતિ. સો કિર પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે હંસવતિયં કુલગેહે નિબ્બત્તો સત્થુ ધમ્મદેસનં સુણન્તો સત્થારં એકં ઉપાસકં વિસ્સાસકાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા અધિકારકમ્મં કત્વા તં ઠાનન્તરં પત્થેસિ. સો કપ્પસતસહસ્સં દેવમનુસ્સેસુ સંસરિત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે ભગ્ગરટ્ઠે સુસુમારગિરિનગરે સેટ્ઠિકુલે નિબ્બત્તિ. સત્થાપિ ભિક્ખુસઙ્ઘપરિવુતો ચારિકં ચરમાનો તં નગરં પત્વા ભેસકળાવને વિહરતિ. અથાયં, નકુલપિતા ગહપતિ, સુસુમારગિરિવાસીહિ સદ્ધિં સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા પઠમદસ્સનેનેવ સો ચ ભરિયા ચસ્સ દસબલં ‘‘અયં અમ્હાકં પુત્તો’’તિ સઞ્ઞં પટ્ઠપેત્વા ઉભોપિ સત્થુ પાદેસુ નિપતિત્વા, ‘‘તાત, ત્વં એત્તકં કાલં અમ્હે છડ્ડેત્વા કહં વિચરસી’’તિ આહંસુ. અયં કિર, નકુલપિતા ગહપતિ, પુબ્બે પઞ્ચ જાતિસતાનિ દસબલસ્સ પિતા અહોસિ, પઞ્ચ જાતિસતાનિ ચૂળપિતા, પઞ્ચ જાતિસતાનિ મહાપિતા, પઞ્ચ જાતિસતાનિ માતુલો, નકુલમાતાપિ પઞ્ચ જાતિસતાનિ માતા અહોસિ, પઞ્ચ જાતિસતાનિ ચૂળમાતા, પઞ્ચ જાતિસતાનિ મહામાતા, પઞ્ચ જાતિસતાનિ પિતુચ્છા. ઇતિ દીઘરત્તં અનુગતસિનેહત્તા દસબલં દિસ્વાવ ‘‘પુત્તો’’તિ સઞ્ઞં કત્વા સણ્ઠાતું નાસક્ખિંસુ. સત્થા યાવ તેસં ચિત્તં સઞ્ઞત્તિં ન ગચ્છતિ, તાવ ‘‘અપેથા’’તિ નાવોચ. અથ નેસં યથામનેનેવ સતિં પટિલભિત્વા મજ્ઝત્તભૂતાનં આસયં ઞત્વા ધમ્મં દેસેસિ. દેસનાપરિયોસાને ઉભોપિ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિંસુ.

સત્થા અપરભાગે તેસં મહલ્લકકાલે પુન તં નગરં અગમાસિ. તે ‘‘સત્થા આગતો’’તિ સુત્વા સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન વન્દિત્વા સ્વાતનાય નિમન્તેત્વા પુનદિવસે અત્તનો નિવેસને બુદ્ધપ્પમુખં ભિક્ખુસઙ્ઘં નાનગ્ગરસેહિ પરિવિસિત્વા સત્થારં કતભત્તકિચ્ચં ઉપસઙ્કમિત્વા એકમન્તં નિસીદિંસુ. એકમન્તં નિસિન્નો ખો નકુલપિતા ગહપતિ, ભગવન્તં એતદવોચ – ‘‘યતો મે, ભન્તે, નકુલમાતા ગહપતાની, દહરસ્સેવ દહરા આનીતા, નાભિજાનામિ નકુલમાતરં ગહપતાનિં મનસાપિ અતિચરિતા, કુતો પન કાયેન. ઇચ્છેય્યામ મયં, ભન્તે, દિટ્ઠે ચેવ ધમ્મે અઞ્ઞમઞ્ઞં પસ્સિતું અભિસમ્પરાયઞ્ચ અઞ્ઞમઞ્ઞં પસ્સિતુ’’ન્તિ. નકુલમાતાપિ ખો, ગહપતાની, ભગવન્તં એતદવોચ – ‘‘યતો અહં, ભન્તે, નકુલપિતુનો ગહપતિસ્સ દહરસ્સેવ દહરા આનીતા, નાભિજાનામિ નકુલપિતરં ગહપતિં મનસાપિ અતિચરિતા, કુતો પન કાયેન. ઇચ્છેય્યામ મયં, ભન્તે, દિટ્ઠે ચેવ ધમ્મે અઞ્ઞમઞ્ઞં પસ્સિતું અભિસમ્પરાયઞ્ચ અઞ્ઞમઞ્ઞં પસ્સિતુ’’ન્તિ. અથ અપરભાગે સત્થા જેતવને નિસીદિત્વા ઉપાસકે પટિપાટિયા ઠાનન્તરેસુ ઠપેન્તો ઇમં ઇમેસં દ્વિન્નમ્પિ કથં અટ્ઠુપ્પત્તિં કત્વા નકુલપિતરં ગહપતિં વિસ્સાસકાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

છટ્ઠવગ્ગવણ્ણના.

દસસુત્તપટિમણ્ડિતાય ઉપાસકપાળિયા વણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૪. એતદગ્ગવગ્ગો

(૧૪) ૭. સત્તમએતદગ્ગવગ્ગો

સુજાતાવત્થુ

૨૫૮. ઉપાસિકાપાળિયા પઠમે **પઠમં સરણં ગચ્છન્તીન**ન્તિ સબ્બપઠમં સરણેસુ પતિટ્ઠિતાનં ઉપાસિકાનં, સુજાતા નામ, સેનિયધીતા અગ્ગાતિ દસ્સેતિ. સાપિ પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે હંસવતિયં કુલગેહે નિબ્બત્તા અપરભાગે સત્થુ ધમ્મકથં સુણન્તી સત્થારં એકં ઉપાસિકં પઠમં સરણં ગચ્છન્તીનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા અધિકારં કત્વા તં ઠાનન્તરં પત્થેસિ. સા કપ્પસતસહસ્સં દેવમનુસ્સેસુ સંસરિત્વા અમ્હાકં સત્થુ નિબ્બત્તિતો પુરેતરમેવ ઉરુવેલાયં સેનાનિગમે સેનિયકુટુમ્બિકસ્સ ગેહે નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તા એકસ્મિં નિગ્રોધમૂલે પત્થનં અકાસિ – ''સચે સમજાતિકં કુલઘરં ગન્ત્વા પઠમગબ્ભે પુત્તં લભિસ્સામિ, અનુસંવચ્છરં બલિકમ્મં કરિસ્સામી''તિ. તસ્સા સા પત્થના સમિજ્ઝિ.

સા મહાસત્તસ્સ દુક્કરકારિકં કરોન્તસ્સ છટ્ઠે વસ્સે પરિપુણ્ણે વિસાખપુણ્ણમદિવસે ''પાતોવ બલિકમ્મં કરિસ્સામી''તિ રત્તિયા પચ્ચૂસસમયં પચ્ચુટ્ઠાય ધેનુયો દુહાપેસિ. વચ્છકા ધેનૂનં થનમૂલં ન આગમંસુ, થનમૂલે નવભાજનમ્હિ ઉપનીતમત્તે અત્તનોવ ધમ્મતાય ખીરધારા પતિંસુ. તં અચ્છરિયં દિસ્વા, સુજાતા, સહત્થેનેવ ખીરં ગણ્હિત્વા નવભાજને પક્ખિપિત્વા સહત્થેનેવ અગ્ગિં કત્વા પચિતું આરભિ. તસ્મિં પાયાસે પચ્ચમાને મહન્તમહન્તા બુબ્બુળા ઉટ્ઠહિત્વા દક્ખિણાવત્તા હુત્વા સઞ્ચરન્તિ, એકફુસિતમ્પિ બહિ ન નિગ્ગચ્છતિ. મહાબ્રહ્મા છત્તં ધારેસિ, ચત્તારો લોકપાલા ખગ્ગહત્થા આરક્ખં ગણ્હિંસુ, સક્કો અલાતાનિ સમાનેન્તો અગ્ગિં જાલેસિ. દેવતા ચતૂસુ દીપેસુ ઓજં સંહરિત્વા તત્થ પક્ખિપિંસુ. સુજાતા, એકદિવસેયેવ ઇમાનિ અચ્છરિયાનિ દિસ્વા પુણ્ણાદાસિં આમન્તેસિ – ''અમ્મ, પુણ્ણે અજ્જ અમ્હાકં દેવતા અતિવિય પસન્ના, મયા એત્તકં કાલં એવરૂપં અચ્છરિયં નામ ન દિટ્ઠપુબ્બં , વેગેન ગન્ત્વા દેવટ્ઠાનં પટિજગ્ગાહી''તિ. સા ''સાધુ, અય્યે''તિ તસ્સા વચનં સમ્પટિચ્છિત્વા તુરિતતુરિતા રુક્ખમૂલં અગમાસિ.

બોધિસત્તોપિ ખો ભિક્ખાચારકાલં આગમયમાનો પાતોવ ગન્ત્વા રુક્ખમૂલે નિસીદિ. રુક્ખમૂલં સોધનત્થાય ગતા પુણ્ણા આગન્ત્વા સુજાતાય આરોચેસિ – ''દેવતા રુક્ખમૂલે નિસિન્ના''તિ. સુજાતા, ''સચે જે સચ્ચં ભણસિ, અદાસિં કરોમી''તિ વત્વા સબ્બપસાધનં પસાધેત્વા સતસહસ્સગ્ઘનકે સુવણ્ણથાલે પાયાસં વડ્ઢેત્વા અપરાય સુવણ્ણપાતિયા પિદહિત્વા સેતવત્થેન સમ્પલિવેઠેત્વા સમન્તા ગન્ધદામમાલાદામાનિ ઓસારેત્વા ઉક્ખિપિત્વા ગન્ત્વા મહાપુરિસં દિસ્વા બલવપીતિં ઉપ્પાદેત્વા દિટ્ઠટ્ઠાનતો પટ્ઠાય ઓણતોણતા ગન્ત્વા સીસતો થાલં ઓતારેત્વા વિવરિત્વા સહેવ પાતિયા પાયાસં મહાપુરિસસ્સ હત્થે ઠપેત્વા વન્દિત્વા ''યથા મય્હં મનોરથો નિપ્ફન્નો, એવં તુમ્હાકમ્પિ નિપ્ફજ્જતૂ''તિ વત્વા પક્કામિ. બોધિસત્તો નેરઞ્જરાય નદિયા તીરં ગન્ત્વા સુવણ્ણથાલં તીરે ઠપેત્વા ન્હત્વા પચ્ચુત્તરિત્વા એકૂનપણ્ણાસ પિણ્ડે કરોન્તો પાયાસં પરિભુઞ્જિત્વા સુવણ્ણપાતિં નદિયા સમ્પવાહેત્વા અનુક્કમેન બોધિમણ્ડં આરુય્હ સબ્બઞ્ઞુતં પત્વા સત્તસત્તાહં બોધિમણ્ડે અતિક્કમિત્વા ઇસિપતને મિગદાયે પવત્તિતવરધમ્મચક્કો સુજાતાય પુત્તસ્સ યસદારકસ્સ ઉપનિસ્સયં દિસ્વા ગન્ત્વા અઞ્ઞતરસ્મિં રુક્ખમૂલે નિસીદિ.

યસોપિ કુલપુત્તો રત્તિભાગસમનન્તરે વિવટં ઇત્થાગારં દિસ્વા સઞ્જાતસંવેગો ‘‘ઉપદ્દુતં વત, ભો, ઉપસટ્ઠં વત, ભો’’તિ વત્વા નિવેસનતો નિક્ખમિત્વાવ બહિનગરે સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા ધમ્મદેસનં સુત્વા તીણિ મગ્ગફલાનિ પટિવિજ્ઝિ. અથસ્સ પિતા પદાનુપદિકં ગન્ત્વા ભગવન્તં ઉપસઙ્કમિત્વા યસસ્સ પવત્તિં પુચ્છિ. સત્થા યસં કુલપુત્તં પટિચ્છાદેત્વા ધમ્મં દેસેસિ. દેસનાપરિયોસાને સો સેટ્ઠિગહપતિ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાસિ, યસો અરહત્તફલં પાપુણિ. તં ભગવા ‘‘એહિ ભિક્ખૂ’’તિ આહ, તાવદેવસ્સ ગિહિલિઙ્ગં અન્તરધાયિ, ઇદ્ધિમયપત્તચીવરધરો અહોસિ. પિતાપિસ્સ સત્થારં નિમન્તેસિ. સત્થા યસં કુલપુત્તં પચ્છાસમણં કત્વા તસ્સ ઘરં ગન્ત્વા કતભત્તકિચ્ચો ધમ્મં દેસેસિ, દેસનાપરિયોસાને યસસ્સ માતા, સુજાતા, પુરાણદુતિયિકા ચ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિંસુ. તંદિવસં અયં, સુજાતા, તેવાચિકસરણે પતિટ્ઠાસિ સદ્ધિં સુણિસાય. અયમેત્થ સઙ્ખેપો , વિત્થારતો પનેતં વત્થુ ખન્ધકે (મહાવ॰ ૨૫-૨૮) આગતમેવ . સત્થા અપરભાગે પટિપાટિયા ઉપાસિકાયો ઠાનન્તરેસુ ઠપેન્તો ઇમં ઉપાસિકં પઠમં સરણં ગચ્છન્તીનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

વિસાખાવત્થુ

૨૫૯. દુતિયે **દાયિકાનન્તિ** દાનાભિરતાનં ઉપાસિકાનં, વિસાખા મિગારમાતા, અગ્ગાતિ દસ્સેતિ. સા કિર પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે હંસવતિયં કુલગેહે નિબ્બત્તા અપરભાગે સત્થુ ધમ્મદેસનં સુણન્તી સત્થારં એકં ઉપાસિકં દાયિકાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા અધિકારકમ્મં કત્વા તં ઠાનન્તરં પત્થેસિ. સા કપ્પસતસહસ્સં દેવમનુસ્સેસુ સંસરિત્વા કસ્સપબુદ્ધકાલે કિકિસ્સ કાસિરઞ્ઞો ગેહે સત્તન્નં ભગિનીનં સબ્બકનિટ્ઠા હુત્વા નિબ્બત્તિ. તદા કિર –

‘‘સમણી સમણગુત્તા ચ, ભિક્ખુની ભિક્ખુદાયિકા;
ધમ્મા ચેવ સુધમ્મા ચ, સઙ્ઘદાસી ચ સત્તમા’’તિ.

ઇમા સત્ત ભગિનિયો અહેસું. તા એતરહિ –

‘‘ખેમા ઉપ્પલવણ્ણા ચ, પટાચારા ચ ગોતમી;
ધમ્મદિન્ના મહામાયા, વિસાખા ચેવ સત્તમી’’તિ. –

એવંનામા હુત્વા નિબ્બત્તા. તત્રાયં સઙ્ઘદાસી એકં બુદ્ધન્તરં દેવમનુસ્સેસુ સંસરિત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે અઙ્ગરટ્ઠે ભદ્દિયનગરે મેણ્ડકસેટ્ઠિપુત્તસ્સ ધનઞ્ચયસેટ્ઠિનો અગ્ગમહેસિયા સુમનદેવિયા નામ કુચ્છિસ્મિં નિબ્બત્તિ, **વિસાખાતિ**સ્સા નામં અકંસુ. તસ્સા સત્તવસ્સિકકાલે દસબલો સેલબ્રાહ્મણસ્સ ચ અઞ્ઞેસઞ્ચ બોધનેય્યબન્ધવાનં ઉપનિસ્સયસમ્પત્તિં દિસ્વા મહાભિક્ખુસઙ્ઘપરિવારો ચારિકં ચરમાનો તસ્મિં રટ્ઠે તં નગરં પાપુણિ.

તસ્મિઞ્ચ સમયે મેણ્ડકો ગહપતિ તસ્મિં નગરે પઞ્ચન્નં મહાપુઞ્ઞાનં જેટ્ઠકો હુત્વા સેટ્ઠિટ્ઠાનં કારેસિ. **પઞ્ચ મહાપુઞ્ઞા** નામ મેણ્ડકો સેટ્ઠિ, ચન્દપદુમા નામ તસ્સેવ અગ્ગમહેસી, તસ્સ ચ પુત્તો ધનઞ્ચયો નામ, તસ્સ ભરિયા સુમનદેવી નામ, મેણ્ડકસેટ્ઠિસ્સ દાસો પુણ્ણો નામાતિ. ન કેવલઞ્ચ મેણ્ડકસેટ્ઠિયેવ, બિમ્બિસારમહારાજસ્સ પન આણાપવત્તિટ્ઠાને **પઞ્ચ અમિતભોગા** નામ અહેસું જોતિકો જટિલો મેણ્ડકો પુણ્ણો કાકવલિયોતિ. તેસુ અયં મેણ્ડકસેટ્ઠિ દસબલસ્સ અત્તનો નગરં સમ્પત્તભાવં સુત્વા પુત્તસ્સ ધનઞ્ચયસેટ્ઠિનો ધીતરં વિસાખાદારિકં પક્કોસિત્વા એવમાહ – ‘‘અમ્મ, તુય્હમ્પિ મઙ્ગલં અમ્હાકમ્પિ મઙ્ગલં, તવ પરિચારિકાહિ પઞ્ચદારિકાસતેહિ સદ્ધિં પઞ્ચ રથસતાનિ આરુય્હ પઞ્ચહિ દાસિસતેહિ પરિવુતા દસબલસ્સ પચ્ચુગ્ગમનં કરોહી’’તિ. સા પિતામહસ્સ વચનં સુત્વા તથા અકાસિ.

કારણાકારણેસુ પન કુસલત્તા યાવતિકા યાનસ્સ ભૂમિ, યાનેન ગન્ત્વા યાના પચ્ચોરોહિત્વા પત્તિકાવ સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા વન્દિત્વા એકમન્તં અટ્ઠાસિ. અથસ્સા ચરિતવસેન સત્થા ધમ્મં દેસેસિ. દેસનાપરિયોસાને પઞ્ચહિ દારિકાસતેહિ સદ્ધિં સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાસિ. મેણ્ડકસેટ્ઠિપિ ખો સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા સત્થારં વન્દિત્વા એકમન્તં અટ્ઠાસિ. અથ સત્થા તસ્સપિ ચરિતવસેન ધમ્મં દેસેસિ. સો દેસનાપરિયોસાને સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાય સત્થારં સ્વાતનાય નિમન્તેત્વા પુનદિવસે અત્તનો નિવેસને પણીતેન ખાદનીયેન ભોજનીયેન બુદ્ધપ્પમુખં ભિક્ખુસઙ્ઘં પરિવિસિત્વા એતેનુપાયેન અડ્ઢમાસં મહાદાનં અદાસિ. સત્થા ભદ્દિયનગરે યથાભિરન્તં વિહરિત્વા પક્કામિ.

ઇતો પરં અઞ્ઞં કથામગ્ગં વિસ્સજ્જેત્વા વિસાખાય ઉપ્પત્તિકથાવ કથેતબ્બા. સાવત્થિયઞ્હિ કોસલરાજા બિમ્બિસારસ્સ સન્તિકં પેસેસિ – ''મમ આણાપવત્તિટ્ઠાને અમિતભોગવિન્દનકુલં નામ નત્થિ, અમ્હાકં અમિતભોગવિન્દનકુલં પેસેતૂ''તિ. રાજા અમચ્ચેહિ સદ્ધિં મન્તેસિ. અમચ્ચા ''મહાકુલં પેસેતું ન સક્કા, એકં પન સેટ્ઠિપુત્તં પેસેસ્સામા''તિ મેણ્ડકસેટ્ઠિનો પુત્તં ધનઞ્ચયસેટ્ઠિં આયાચિંસુ. રાજા તેસં વચનં સુત્વા તં પેસેસિ. અથ નં કોસલરાજા સાવત્થિતો સત્તયોજનમત્થકે સાકેતનગરે સેટ્ઠિટ્ઠાનં દત્વા વાસેસિ.

સાવત્થિયઞ્ચ મિગારસેટ્ઠિનો પુત્તો પુણ્ણવડ્ઢનકુમારો નામ વયપ્પત્તો અહોસિ. અથસ્સ પિતા ''પુત્તો મે વયપ્પત્તો, ઘરાવાસેનસ્સ આબન્ધનસમયો''તિ ઞત્વા ''અમ્હાકં સમાનજાતિકે કુલે દારિકં પરિયેસથા''તિ કારણાકારણકુસલે પુરિસે પેસેસિ. તે સાવત્થિયં અત્તનો રુચિતં દારિકં અદિસ્વા સાકેતં અગમંસુ. તંદિવસઞ્ચ, વિસાખા, અત્તનો સમાનવયેહિ પઞ્ચહિ કુમારિકાસતેહિ પરિવારિતા નક્ખત્તકીળનત્થાય એકં મહાગામં અગમાસિ . તેપિ પુરિસા અન્તોનગરે ચરિત્વા અત્તનો રુચિતં દારિકં અદિસ્વા બહિનગરદ્વારે અટ્ઠંસુ. તસ્મિં સમયે દેવો વસ્સિતું આરભિ. અથ તા વિસાખાય સદ્ધિં નિક્ખન્તા દારિકા તેમનભયેન વેગેન સાલં પવિસિંસુ. તે પુરિસા તાસમ્પિ અન્તરે યથારુચિતં દારિકં ન પસ્સિંસુ. તાસં પન સબ્બપચ્છતો, વિસાખા, દેવં વસ્સન્તમ્પિ અગણેત્વા અતુરિતગમનેન તેમયમાનાવ સાલં પાવિસિ. તે પુરિસા તં દિસ્વા ચિન્તયિંસુ – ''રૂપવતી તાવ કઞ્ઞા એતપરમા ભવેય્ય, રૂપં પનેતં એકચ્ચાય કારિતપત્તં વિય હોતિ, કથં સમુટ્ઠાપેત્વા કથેન્તા જાનિસ્સામ મધુરવચના વા નો વા''તિ. તતો નં આહંસુ – ''અતિવિય પરિણતવયા ઇત્થી વિય યાસિ, અમ્મા''તિ. કિં દિસ્વા કથેથ, તાતાતિ? અઞ્ઞા તયા સદ્ધિં કીળનકુમારિયો તેમનભયેન વેગેન આગન્ત્વા સાલં પવિટ્ઠા, ત્વં પન મહલ્લિકા વિય પદવારં અતિક્કમ્મ નાગચ્છસિ, સાટકસ્સ તેમનભાવમ્પિ ન ગણેસિ. સચે તં હત્થી વા અસ્સો વા અનુબન્ધેય્ય, કિં એવમેવં કરેય્યાસીતિ? તાતા, સાટકા નામ ન દુલ્લભા, સુલભા મય્હં કુલે સાટકા. વયપ્પત્તા માતુગામા પન પણિયભણ્ડસદિસા, હત્થે વા પાદે વા ભગ્ગે અઙ્ગવિકલં માતુગામં જિગુચ્છન્તા નિટ્ઠુભિત્વા ગચ્છન્તિ, તસ્મા સણિકં આગતામ્હીતિ.

તે ચિન્તયિંસુ – ''ઇમાય સદિસા ઇમસ્મિં જમ્બુદીપે ઇત્થી નામ નત્થિ, યાદિસા રૂપેન, કથાયપિ તાદિસાવ. કારણાકારણં ઞત્વા કથેતી''તિ તસ્સા ઉપરિ માલાગુળં ખિપિંસુ. અથ, વિસાખા, ચિન્તેસિ – ''અહં પુબ્બે અપરિગ્ગહિતા, ઇદાનિ પન પરિગ્ગહિતામ્હી''તિ વિનીતેનાકારેન ભૂમિયં નિસીદિ. અથ નં તત્થેવ સાણિયા પરિક્ખિપિંસુ. સા પટિચ્છન્નભાવં ઞત્વા દાસિગણપરિવુતા ગેહં અગમાસિ. તેપિ મિગારસેટ્ઠિનો પુરિસા તાય સદ્ધિંયેવ ધનઞ્ચયસેટ્ઠિસ્સ સન્તિકં અગમંસુ. ''કતરગામવાસિનો , તાતા, તુમ્હે''તિ પુચ્છિતા ''સાવત્થિનગરે મિગારસેટ્ઠિનો પુરિસમ્હા''તિ વત્વા ''મયં અમ્હાકં સેટ્ઠિના તુમ્હાકં ગેહે વયપ્પત્તા દારિકા અત્થીતિ સુત્વા પેસિતા''તિ. સાધુ, તાતા, તુમ્હાકં સેટ્ઠિ કિઞ્ચાપિ ભોગેન અમ્હેહિ અસદિસો, જાતિયા પન સદિસો. સબ્બાકારસમ્પન્નો નામ દુલ્લભો ગચ્છથ તુમ્હે સેટ્ઠિસ્સ અમ્હેહિ સમ્પટિચ્છિતભાવં આરોચેથાતિ.

તે તસ્સ વચનં સુત્વા સાવત્થિં ગન્ત્વા મિગારસેટ્ઠિસ્સ તુટ્ઠિં વડ્ઢિં ચ પવેદેત્વા ''લદ્ધા નો સામિ સાકેતે ધનઞ્ચયસેટ્ઠિસ્સ ગેહે દારિકા''તિ આહંસુ. તં સુત્વા મિગારસેટ્ઠિ ''મહાકુલગેહે કિર નો દારિકા લદ્ધા''તિ તુટ્ઠમાનસો હુત્વા તાવદેવ ધનઞ્ચયસેટ્ઠિસ્સ સાસનં પહિણિ ''ઇદાનેવ દારિકં આનયિસ્સામ, કત્તબ્બકિચ્ચં કરોન્તૂ''તિ. સોપિસ્સ પટિસાસનં પેસેસિ – ''નયિદં અમ્હાકં ભારિયં, સેટ્ઠિ પન અત્તનો કત્તબ્બકિચ્ચં કરોતૂ''તિ. સો કોસલરઞ્ઞો સન્તિકં ગન્ત્વા આરોચેસિ – ''દેવ, એકા મે મઙ્ગલકિરિયા અત્થિ, દાસસ્સ તે પુણ્ણવડ્ઢનસ્સ ધનઞ્ચયસેટ્ઠિનો ધીતરં વિસાખં નામ દારિકં આનેસ્સામિ, સાકેતગમનં મે અનુજાનાથા''તિ. સાધુ, મહાસેટ્ઠિ, કિં પન અમ્હેહિપિ આગન્તબ્બન્તિ? દેવ તુમ્હાદિસાનં ગમનં લદ્ધું સક્કાતિ? રાજા મહાકુલસ્સ સઙ્ગહં કાતુકામો ''હોતુ સેટ્ઠિ, આગમિસ્સામી''તિ સમ્પટિચ્છિત્વા મિગારસેટ્ઠિના સદ્ધિં સાકેતનગરં અગમાસિ. ધનઞ્ચયસેટ્ઠિ ''મિગારસેટ્ઠિ કિર કોસલરાજાનં ગહેત્વા આગતો''તિ સુત્વા પચ્ચુગ્ગમનં કત્વા રાજાનં ગહેત્વા અત્તનો નિવેસનં અગમાસિ. તાવદેવ રઞ્ઞો ચ રાજબલસ્સ ચ મિગારસેટ્ઠિનો ચ વસનટ્ઠાનં ચેવ માલાગન્ધભત્તાદીનિ ચ સબ્બાનિ પટિયાદેસિ. ''ઇદં ઇમસ્સ લદ્ધું વટ્ટતિ, ઇદં ઇમસ્સા''તિ સબ્બં અત્તનાવ જાનાતિ. તે તે જના ચિન્તયિંસુ – ''સેટ્ઠિ અમ્હાકમેવ સક્કારં કરોતી''તિ.

અથેકદિવસં રાજા ધનઞ્ચયસેટ્ઠિસ્સ સાસનં પહિણિ ''ન સક્કા સેટ્ઠિના ચિરકાલં અમ્હાકં ભરણપોસનં કાતું, દારિકાય ગમનકાલં જાનાતૂ''તિ. સોપિ રઞ્ઞો સાસનં પેસેસિ – ''ઇદાનિ વસ્સકાલો આગતો, ન સક્કા ચતુમાસં વિચરિતું, તુમ્હાકં બલકાયસ્સ યં યં લદ્ધું વટ્ટતિ, સબ્બં તં મમ ભારો. કેવલં દેવો મયા પેસિતકાલે ગચ્છતૂ''તિ. તતો પટ્ઠાય સાકેતનગરં નિચ્ચનક્ખત્તગામો વિય અહોસિ. એવં તયો માસા અતિક્કન્તા. ધનઞ્ચયસેટ્ઠિનો પન ધીતાય મહાલતાપસાધનં ન તાવ નિટ્ઠં ગચ્છતિ. અથસ્સ કમ્મન્તાધિટ્ઠાયકા આગન્ત્વા આરોચયિંસુ – ''સેસં અસન્તં નામ નત્થિ, બલકાયસ્સ પન ભત્તપચનદારૂનિ નપ્પહોન્તી''તિ. ''ગચ્છથ, તાતા, હત્થિસાલા અસ્સસાલા વિયોજેત્વા ભત્તં પચથા''તિ. એવં પચન્તાનમ્પિ અડ્ઢમાસો અતિક્કન્તો. તતો પુન આરોચયિંસુ – ''દારૂનિ સામિ નપ્પહોન્તી''તિ. ''તાતા, ઇમસ્મિં કાલે દારૂનિ લદ્ધું ન સક્કા, દુસ્સકોટ્ઠાગારં પન વિવરિત્વા થૂલસાટકે ગહેત્વા વટ્ટિયો કત્વા તેલચાટિયં તેમેત્વા ભત્તં પચથા''તિ. ઇમિના નિયામેન પચન્તાનં ચત્તારો માસા પૂરયિંસુ.

તતો ધનઞ્ચયસેટ્ઠિ ધીતુયા મહાલતાપસાધનસ્સ નિટ્ઠિતભાવં ઞત્વા ''સ્વે દારિકં પેસેસ્સામી''તિ ધીતરં સમીપે નિસીદાપેત્વા ''અમ્મ પતિકુલે વસન્તિયા નામ ઇમઞ્ચિમઞ્ચ આચારં સિક્ખિતું વટ્ટતી''તિ ઓવાદં અદાસિ. અયં મિગારસેટ્ઠિ અનન્તરગબ્ભે નિસિન્નો ધનઞ્ચયસેટ્ઠિનો ઓવાદં અસ્સોસિ. સોપિ સેટ્ઠિ ધીતરં એવં ઓવદિ –

> ''અમ્મ સસુરકુલે વસન્તિયા નામ અન્તોઅગ્ગિ બહિ ન નીહરિતબ્બો, બહિઅગ્ગિ અન્તો ન પવેસેતબ્બો, દદન્તસ્સેવ દાતબ્બં, અદદન્તસ્સ ન દાતબ્બં, દદન્તસ્સપિ અદદન્તસ્સપિ દાતબ્બં, સુખં નિસીદિતબ્બં, સુખં પરિભુઞ્જિતબ્બં, સુખં નિપજ્જિતબ્બં, અગ્ગિ પરિચરિતબ્બો, અન્તોદેવતા નમસ્સિતબ્બા''તિ.

ઇમં દસવિધં ઓવાદં દત્વા પુનદિવસે સબ્બા સેનિયો સન્નિપાતેત્વા રાજસેનાય મજ્ઝે અટ્ઠ કુટુમ્બિકે પાટિભોગે ગહેત્વા ''સચે મે ધીતુ ગતટ્ઠાને દોસો ઉપ્પજ્જતિ, તુમ્હેહિ સોધેતબ્બો''તિ વત્વા નવકોટિઅગ્ઘનકેન મહાલતાપસાધનેન ધીતરં પસાધેત્વા ન્હાનચુણ્ણમૂલં ચતુપણ્ણાસસકટસતં ધનં દત્વા ધીતાય સદ્ધિં નિબદ્ધં ગમનચારિનિયો પઞ્ચસતા દાસિયો પઞ્ચ આજઞ્ઞરથસતાનિ સબ્બૂપકારઞ્ચ સતં સતં દત્વા કોસલરાજાનઞ્ચ મિગારસેટ્ઠિઞ્ચ, વિસ્સજ્જેત્વા ધીતુ ગમનવેલાયં વજાધિટ્ઠાયકે પુરિસે પક્કોસાપેત્વા, ''તાતા, મમ ધીતાય ગતટ્ઠાને ખીરપાનત્થં ધેનૂહિ, યાનયોજનત્થં ઉસભેહિ ચ અત્થો હોતિ, તસ્મા મમ ધીતુ ગમનમગ્ગે વજદ્વારં વિવરિત્વા

પુથુલતો અટ્ઠ ઉસભાનિ ગોગણેન પૂરેત્વા તિગાવુતમત્થકે અસુકા નામ કન્દરા અત્થિ, અગ્ગગોયૂથે તં ઠાનં પત્તે ભેરિસઞ્ઞાય વજદ્વારં પિદહેય્યાથા''તિ. તે ''સાધૂ''તિ સેટ્ઠિસ્સ વચનં સમ્પટિચ્છિત્વા તથા અકંસુ . વજદ્વારે વિવટે ઉળારુળારાયેવ ગાવિયો નિક્ખમિંસુ. દ્વારે પિદહિતે પન વિસાખાય પુઞ્ઞબલેન બલવગાવો ચ દમ્મગાવો ચ બહિ લઙ્ઘિત્વા મગ્ગં પટિપજ્જિંસુ. અથ, વિસાખા, સાવત્થિનગરદ્વારં પત્તકાલે ચિન્તેસિ – ''પટિચ્છન્નયાનસ્મિં નુ ખો નિસીદિત્વા પવિસામિ, ઉદાહુ રથે ઠત્વા''તિ. અથસ્સા એતદહોસિ – ''પટિચ્છન્નયાનેન મે પવિસન્તિયા મહાલતાપસાધનસ્સ વિસેસો ન પઞ્ઞાયિસ્સતી''તિ. સા સકલનગરસ્સ અત્તાનં દસ્સેન્તી રથે ઠત્વા નગરં પાવિસિ. સાવત્થિવાસિનો વિસાખાય સમ્પત્તિં દિસ્વા ''એસા કિર, વિસાખા, નામ એવરૂપા, અયઞ્ચ સમ્પત્તિ એતિસ્સાવ અનુચ્છવિકા''તિ આહંસુ. ઇતિ સા મહાસમ્પત્તિયા મિગારસેટ્ઠિનો ગેહં પાવિસિ. આગતદિવસે ચસ્સા સકલનગરવાસિનો ''અમ્હાકં, ધનઞ્ચયસેટ્ઠિ, અત્તનો નગરં સમ્પત્તાનં મહાસક્કારં અકાસી''તિ યથાબલં પણ્ણાકારં પહિણિંસુ. વિસાખા, પહિતપહિતં પણ્ણાકારં તસ્મિંયેવ નગરે અઞ્ઞમઞ્ઞેસુ કુલેસુ સબ્બત્થકમેવ દાપેસિ. અથસ્સા રત્તિભાગસમનન્તરે એકિસ્સા આજઞ્ઞવળવાય ગબ્ભવુટ્ઠાનં અહોસિ. સા દાસીહિ દણ્ડદીપિકા ગાહાપેત્વા તત્થ ગન્ત્વા વળવં ઉણ્હોદકેન ન્હાપેત્વા તેલેન મક્ખાપેત્વા અત્તનો વસનટ્ઠાનમેવ અગમાસિ.

મિગારસેટ્ઠિપિ સત્તાહં પુત્તસ્સ આવાહસક્કારં કરોન્તો ધુરવિહારે વસન્તમ્પિ તથાગતં અમનસિકત્વા સત્તમે દિવસે સકલનિવેસનં પૂરેન્તો નગ્ગસમણકે નિસીદાપેત્વા ''આગચ્છતુ મે ધીતા, અરહન્તે વન્દતૂ''તિ વિસાખાય સાસનં પહિણિ. સા ''અરહન્તા''તિ વચનં સુત્વા સોતાપન્ના અરિયસાવિકા હટ્ઠતુટ્ઠા હુત્વા તેસં નિસિન્નટ્ઠાનં ગન્ત્વા તે ઓલોકેત્વા ''ન એવરૂપા નામ અરહન્તા હોન્તિ, હિરોત્તપ્પવિવજ્જિતાનં નામ સન્તિકં કસ્મા મં સસુરો પક્કોસાપેતી''તિ ''ધી, ધી''તિ ગરહિત્વા અત્તનો વસનટ્ઠાનમેવ ગતા. નગ્ગસમણા તં દિસ્વા સબ્બે એકપ્પહારેનેવ સેટ્ઠિં ગરહિંસુ – ''કિં ત્વં, ગહપતિ, અઞ્ઞં નાલત્થ, સમણસ્સ ગોતમસ્સ સાવિકં મહાકાળકણ્ણિં કસ્મા ઇમં ગેહં પવેસેસિ, વેગેન નં ઇમસ્મા ગેહા નીહરાહી''તિ. તતો સેટ્ઠિ ''ન સક્કા મયા ઇમેસં વચનેન ઇમં ગેહા નીહરિતું, મહાકુલસ્સ ધીતા અય''ન્તિ ચિન્તેત્વા – ''આચરિયા દહરા નામ જાનિત્વા વા અજાનિત્વા વા કરેય્યું, તુમ્હે તુણ્હી હોથા''તિ નગ્ગે ઉય્યોજેત્વા મહાપલ્લઙ્કે નિસીદાપેત્વા સુવણ્ણકટચ્છું ગહેત્વા વિસાખાય પરિવિસિયમાનો સુવણ્ણપાતિયં અપ્પોદકમધુપાયાસં પરિભુઞ્જિ.

તસ્મિં સમયે એકો પિણ્ડચારિકો થેરો પિણ્ડાય ચરન્તો સેટ્ઠિસ્સ ઘરદ્વારં પાપુણિ. વિસાખા, તં દિસ્વા ''સસુરસ્સ આચિક્ખિતું ન યુત્ત''ન્તિ યથા સો થેરં પસ્સતિ, એવં અપગન્ત્વા અટ્ઠાસિ. સો પન બાલો થેરં દિસ્વાપિ અપસ્સન્તો વિય હુત્વા અધોમુખો પાયાસમેવ ભુઞ્જતિ. વિસાખા, ''થેરં દિસ્વાપિ મે સસુરો સઞ્ઞં ન કરોતી''તિ ઞત્વા થેરં ઉપસઙ્કમિત્વા ''અતિચ્છથ, ભન્તે, મય્હં સસુરો પુરાણં ખાદતી''તિ આહ. સો નિગણ્ઠેહિ તાવ કથિતકાલે અધિવાસેસિ, ''પુરાણં ખાદતી''તિ વુત્તક્ખણેયેવ પન હત્થં અપનેત્વા ''ઇમં પાયાસં ઇતો હરથ, એતઞ્ચ ઇમસ્મા ગેહા નીહરથ. અયઞ્હિ મં એવરૂપે મઙ્ગલગેહે અસુચિખાદકં નામ કરોતી''તિ આહ. તસ્મિં ખો પન નિવેસને સબ્બેપિ દાસકમ્મકરા વિસાખાય સન્તકાવ, કો નં હત્થે વા પાદે વા ગણ્હિસ્સતિ, મુખેન કથેતું સમત્થોપિ નામ નત્થિ. તતો, વિસાખા, સસુરસ્સ કથં સુત્વા આહ – ''તાત, ન એત્તકેન વચનેન મયં નિક્ખમામ, નાહં તુમ્હેહિ ઉદકતિત્થતો કુમ્ભદાસિકા વિય આનીતા. ધરમાનકમાતાપિતૂનં ધીતરો નામ ન એત્તકેનેવ નિક્ખમન્તિ, એતેનેવ મે કારણેન પિતા ઇધાગમનદિવસે અટ્ઠ કુટુમ્બિકે પક્કોસાપેત્વા 'સચે મે ધીતરં ઉપાદાય દોસો ઉપ્પજ્જતિ, સોધેય્યાથા'તિ વત્વા તેસં હત્થે ઠપેસિ. તે પક્કોસાપેત્વા મય્હં દોસાદોસં સોધાપેથા''તિ.

તતો સેટ્ઠિ ‘‘કલ્યાણં એસા કથેતી’’તિ અટ્ઠ કુટુમ્બિકે પક્કોસાપેત્વા ‘‘અયં દારિકા સત્તમે દિવસે અપરિપુણ્ણેયેવ મઙ્ગલગેહે નિસિન્નં મં ‘અસુચિખાદકો’તિ વદતી’’તિ આહ. એવં કિર, અમ્માતિ? ‘‘તાતા, મય્હં સસુરો અસુચિં ખાદિતુકામો ભવિસ્સતિ, અહં પન એવં કત્વા ન કથેમિ. એકસ્મિં પન પિણ્ડપાતિકત્થેરે ઘરદ્વારે ઠિતે અયં અપ્પોદકમધુપાયાસં ભુઞ્જન્તો ન તં મનસિ કરોતિ, અહં ઇમિના કારણેન ‘અતિચ્છથ, ભન્તે, મય્હં સસુરો ઇમસ્મિં અત્તભાવે પુઞ્ઞં ન કરોતિ, પુરાણપુઞ્ઞં ખાદતી’તિ એત્તકં કથયિન્તિ આહ. અય્ય, ઇધ દોસો નત્થિ, અમ્હાકં ધીતા કારણં કથેતિ, ત્વં કસ્મા કુજ્ઝસીતિ? અય્યા, એસ તાવ દોસો મા હોતુ, અયં પન દારિકા આગતદિવસેયેવ મમ પુત્તે સઞ્ઞં અકત્વા અત્તનો ઇચ્છિતટ્ઠાનં અગમાસીતિ. એવં કિર, અમ્માતિ? તાતા, નાહં ઇચ્છિતટ્ઠાનં ગચ્છામિ, ઇમસ્મિં પન ગેહે આજાનીયવળવાય વિજાતાય સઞ્ઞમ્પિ અકત્વા નિસીદનં નામ અયુત્તન્તિ દણ્ડદીપિકા ગાહાપેત્વા દાસીહિ પરિવુતા તત્થ ગન્ત્વા વળવાય વિજાતપરિહારં કારાપેસિન્તિ. અય્ય, અમ્હાકં ધીતા તવ ગેહે દાસીહિપિ અકત્તબ્બકમ્મં અકાસિ, ત્વં એત્થ કિં દોસં પસ્સસીતિ?

અય્યા, એસ તાવ ગુણો હોતુ, ઇમિસ્સા પન પિતા ઇધાગમનદિવસે ઓવાદં દેન્તો “**અન્તોઅગ્ગિ બહિ ન નીહરિતબ્બો**”તિ આહ, કિં પન સક્કા અમ્હેહિ ઉભતો પટિવિસ્સકગેહાનં અગ્ગિં અદત્વા વસિતુન્તિ? એવં કિર, અમ્માતિ? તાતા, ન મય્હં પિતા એતં અગ્ગિં ઉપાદાય કથેસિ, યા પન અન્તોનિવેસને સસ્સુઆદીનં રહસ્સકથા ઉપ્પજ્જતિ, સા દાસિદાસાનં ન કથેતબ્બા. એવરૂપા હિ કથા વડ્ઢમાના કલહાય સંવત્તતિ, ઇદં સન્ધાય મય્હં પિતા કથેસિ, તાતાતિ.

અય્યા, એતં તાવ એવં હોતુ, ઇમિસ્સા પિતા “**બાહિરતો અગ્ગિ ન અન્તો પવેસેતબ્બો**”તિ આહ, કિં સક્કા અમ્હેહિ અન્તોઅગ્ગિમ્હિ નિબ્બુતે બાહિરતો અગ્ગિં અનાહરિતુન્તિ ? એવં કિર, અમ્માતિ? તાતા, મય્હં પિતા એતં અગ્ગિં સન્ધાય ન કથેસિ, યં પન દોસં દાસકમ્મકારેહિ કથિતં હોતિ, તં અન્તોમાનુસકાનં ન કથેતબ્બં...પે॰....

યમ્પિ તેન “**યે દદન્તિ, તેસંયેવ દાતબ્બ**”ન્તિ વુત્તં, તં ‘‘યાચિતકં ઉપકરણં ગહેત્વા યે પટિદદન્તિ, તેસંયેવ દાતબ્બ’’ન્તિ સન્ધાય વુત્તં.

“**યે ન દદન્તી**”તિ ઇદમ્પિ યાચિતકં ઉપકરણં ગહેત્વા યે ન પટિદદન્તિ, તેસં ન દાતબ્બન્તિ સન્ધાય વુત્તં.

“**દદન્તસ્સપિ અદદન્તસ્સપિ દાતબ્બ**”ન્તિ , ઇદં પન દુગ્ગતેસુ ઞાતિમિત્તેસુ સમ્પત્તેસુ પટિદાતું સક્કોન્તુ વા મા વા, દાતુમેવ વટ્ટતીતિ સન્ધાય વુત્તં.

“**સુખં નિસીદિતબ્બ**”ન્તિ ઇદમ્પિ સસ્સુસસુરે દિસ્વા ઉટ્ઠાતબ્બટ્ઠાને નિસીદિતું ન વટ્ટતીતિ સન્ધાય વુત્તં.

“**સુખં ભુઞ્જિતબ્બ**”ન્તિ ઇદં પન સસ્સુસસુરસામિકેહિ પુરેતરં અભુઞ્જિત્વા તે પરિવિસિત્વા સબ્બેહિ લદ્ધાલદ્ધં ઞત્વા પચ્છા સયં ભુઞ્જિતું વટ્ટતીતિ સન્ધાય વુત્તં.

“**સુખં નિપજ્જિતબ્બ**”ન્તિ ઇદમ્પિ સસ્સુસસુરસામિકેહિ પુરેતરમેવ સયનં આરુય્હ ન નિપજ્જિતબ્બં, તેસં કત્તબ્બયુત્તકં વત્તપટિવત્તં કત્વા પચ્છા સયં નિપજ્જિતું યુત્તન્તિ ઇદં સન્ધાય વુત્તં.

“**અગ્ગિ પરિચરિતબ્બો**”તિ ઇદં પન સસ્સુમ્પિ સસુરમ્પિ સામિકમ્પિ અગ્ગિક્ખન્ધં વિય ઉરગરાજાનં વિય ચ કત્વા પસ્સિતું વટ્ટતીતિ ઇદં સન્ધાય વુત્તન્તિ.

એતે તાવ એત્તકા ગુણા હોન્તુ, ઇમિસ્સા પન પિતા **અન્તોદેવતા નમસ્સાપેતિ**, ઇમસ્સ કો અત્થોતિ? એવં કિર, અમ્માતિ? આમ, તાતા, એતમ્પિ હિ મે પિતરા ઇદં સન્ધાય વુત્તં – ''આવેણિકઘરાવાસં વસનકાલતો પટ્ઠાય અત્તનો ઘરદ્વારં સમ્પત્તપબ્બજિતં દિસ્વા યં ઘરે ખાદનીયં ભોજનીયં અત્થિ, તતો પબ્બજિતાનં દત્વાવ ખાદિતું વટ્ટતી''તિ. અથ નં તે આહંસુ – ''તુય્હં પન મહાસેટ્ઠિ પબ્બજિતે દિસ્વા અદાનમેવ રુચ્ચતિ મઞ્ઞેતિ. સો અઞ્ઞં પટિવચનં અપસ્સન્તો અધોમુખો નિસીદિ''.

અથ નં કુટુમ્બિકા ''કિં સેટ્ઠિ અઞ્ઞોપિ અમ્હાકં ધીતુ દોસો અત્થી''તિ પુચ્છિંસુ. નત્થિ , અય્યાતિ. કસ્મા પન નં નિદ્દોસં અકારણા ગેહતો નીહરાપેસીતિ? તસ્મિં ખણે, વિસાખા, આહ – ''પઠમં તાવ મય્હં મમ સસુરસ્સ વચનેન ગમનં ન યુત્તં, મય્હં પન આગમનદિવસે મમ દોસાદોસં સોધનત્થાય મમ પિતા તુમ્હાકં હત્થે ઠપેત્વા અદાસિ, ઇદાનિ મય્હં ગન્તું સુખ''ન્તિ દાસિદાસે ''યાનાદીનિ સજ્જાનિ કરોથા''તિ આણાપેસિ. અથ નં સેટ્ઠિ તે કુટુમ્બિકે ગહેત્વા, ''અમ્મ, મયા અજાનિત્વા કથિતં, ખમાહિ મય્હ''ન્તિ આહ. ''તાતા, તુમ્હાકં ખમિતબ્બં તાવ ખમામિ, અહં પન બુદ્ધસાસને અવેચ્ચપ્પસન્નસ્સ કુલસ્સ ધીતા, ન મયં વિના ભિક્ખુસઙ્ઘેન વત્તામ. સચે મમ રુચિયા ભિક્ખુસઙ્ઘં પટિજગ્ગિતું લભામિ, વસિસ્સામી''તિ. ''અમ્મ, ત્વં યથારુચિયા તવ સમણે પટિજગ્ગાહી''તિ.

તતો, વિસાખા, દસબલં નિમન્તાપેત્વા પુનદિવસે નિવેસનં પૂરેન્તી બુદ્ધપ્પમુખં ભિક્ખુસઙ્ઘં નિસીદાપેસિ. નગ્ગપરિસાપિ સત્થુ મિગારસેટ્ઠિનો ગેહં ગતભાવં સુત્વા તત્થ ગન્ત્વા ગેહં પરિવારેત્વા નિસીદિંસુ. વિસાખા, દક્ખિણોદકં દત્વા ''સબ્બો સક્કારો પટિયાદિતો, સસુરો મે આગન્ત્વા દસબલં પરિવિસતૂ''તિ સાસનં પેસેસિ. સો નિગણ્ઠાનં વચનં સુત્વા ''મમ ધીતા સમ્માસમ્બુદ્ધં પરિવિસતૂ''તિ આહ. વિસાખા, નાનગ્ગરસેહિ દસબલં પરિવિસિત્વા નિટ્ઠિતે ભત્તકિચ્ચે પુન સાસનં પહિણિ – ''સસુરો મે આગન્ત્વા દસબલસ્સ ધમ્મકથં સુણાતૂ''તિ. અથ નં ''ઇદાનિ અગમનં નામ અતિવિય અકારણ''ન્તિ ધમ્મકથં સોતુકમ્યતાય ગચ્છન્તં નગ્ગસમણા આહંસુ – ''સમણસ્સ ગોતમસ્સ ધમ્મં સુણન્તો બહિસાણિયં નિસીદિત્વા સુણાહી''તિ. પુરેતરમેવ ચ ગન્ત્વા સાણિયા પરિક્ખિપિંસુ. મિગારસેટ્ઠિ ગન્ત્વા બહિસાણિયં નિસીદિ. તથાગતો ''ત્વં બહિસાણિયં વા નિસીદ, પરકુટ્ટે વા પરસેલે વા પરચક્કવાળે વા નિસીદ. અહં બુદ્ધો નામ સક્કોમિ તં મમ સદ્દં સાવેતુ''ન્તિ સુવણ્ણવણ્ણફલં અમ્બરુક્ખં ખન્ધે ગહેત્વા ચાલેન્તો વિય ધમ્મકથં કથેસિ, દેસનાપરિયોસાને સેટ્ઠિ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાય સાણિં ઉક્ખિપિત્વા સત્થુ પાદે પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન વન્દિત્વા સત્થુ સન્તિકેયેવ ચ ''ત્વં, અમ્મ, અજ્જ આદિં કત્વા મમ માતા''તિ વિસાખં અત્તનો માતુટ્ઠાને ઠપેસિ. તતો પટ્ઠાય, વિસાખા **મિગારમાતા**, નામ જાતા.

સા એકદિવસં નક્ખત્તસમયે વત્તન્તે ''અન્તોનગરે ગુણો નત્થી''તિ દાસીહિ પરિવુતા સત્થુ ધમ્મકથં સોતું ગચ્છન્તી ''બુદ્ધાનં સન્તિકં ઉદ્ધતવેસેન ગન્તું અયુત્ત''ન્તિ મહાલતાપસાધનં ઓમુઞ્ચિત્વા દાસિયા હત્થે દત્વા સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા અભિવાદેત્વા એકમન્તં નિસીદિ, સત્થા ધમ્મકથં કથેસિ. સા ધમ્મદેસનાપરિયોસાને દસબલં વન્દિત્વા નગરાભિમુખા પાયાસિ. સાપિ દાસી અત્તના ગહિતપસાધનસ્સ ઠપિતટ્ઠાનં અસલ્લક્ખેત્વા ગચ્છન્તી પસાધનત્થાય પટિનિવત્તિ. અથ નં, વિસાખા, ''કહં પન તે તં ઠપિત''ન્તિ પટિપુચ્છિ. ગન્ધકુટિપરિવેણે, અય્યેતિ. હોતુ જે ગન્ત્વા આહર, ગન્ધકુટિપરિવેણે ઠપિતકાલતો પટ્ઠાય આહરાપનં નામ અમ્હાકં અયુત્તં. તસ્મા તં વિસ્સજ્જેત્વા દણ્ડકમ્મં કરિસ્સામ. તત્થ પન ઠપિતે અય્યાનં પલિબોધો હોતીતિ.

પુનદિવસે સત્થા ભિક્ખુસઙ્ઘપરિવારો વિસાખાય નિવેસનદ્વારં સમ્પાપુણિ. નિવેસને ચ નિબદ્ધપઞ્ઞત્તાનિ આસનાનિ . વિસાખા, સત્થુ પત્તં ગણ્હિત્વા સત્થારં ગેહં પવેસેત્વા પઞ્ઞત્તાસનેસુયેવ નિસીદાપેત્વા કતભત્તકિચ્ચે

સત્થરિ તં પસાધનં આહરિત્વા સત્થુ પાદમૂલે નિક્ખિપિત્વા ‘‘ઇદં, ભન્તે, તુમ્હાકં દમ્મી’’તિ આહ. સત્થા ‘‘અલઙ્કારો નામ પબ્બજિતાનં ન વટ્ટતી’’તિ પટિક્ખિપિ. જાનામિ, ભન્તે, અહં પન ઇમં અગ્ઘાપેત્વા ધનં ગહેત્વા તુમ્હાકં વસનગન્ધકુટિં કારેસ્સામીતિ. તદા સત્થા અધિવાસેસિ. સાપિ તં અગ્ઘાપેત્વા નવકોટિધનં ગહેત્વા ગબ્ભસહસ્સપટિમણ્ડિતે પુબ્બારામવિહારે તથાગતસ્સ વસનગન્ધકુટિં કારેસિ. વિસાખાય પન નિવેસનં પુબ્બણ્હસમયે કાસાવપજ્જોતં ઇસિવાતપટિવાતમેવ હોતિ અનાથપિણ્ડિકસ્સ ગેહં વિય. તસ્સાપિ ગેહે સબ્બભત્તાનિ પટિયત્તાનેવ અહેસું. સા પુબ્બણ્હસમયે ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ આમિસસઙ્ગહં કત્વા પચ્છાભત્તે ભેસજ્જાનિ ચેવ અટ્ઠવિધપાનાનિ ચ ગણ્હાપેત્વા વિહારં ગન્ત્વા ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ દત્વા પચ્છા સત્થુ ધમ્મદેસનં સુત્વા આગચ્છતિ. સત્થા અપરભાગે ઉપાસિકાયો પટિપાટિયા ઠાનન્તરેસુ ઠપેન્તો વિસાખં મિગારમાતરં દાયિકાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

ખુજ્જુત્તરા-સામાવતીવત્થુ

૨૬૦-૨૬૧. તતિયચતુત્થેસુ **બહુસ્સુતાનં યદિદં, ખુજ્જુત્તરા, મેત્તાવિહારીનં યદિદં, સામાવતી**તિ બહુસ્સુતાનં ઉપાસિકાનં ખુજ્જુત્તરા, મેત્તાવિહારીનં સામાવતી અગ્ગાતિ દસ્સેતિ. તા કિર દ્વેપિ પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે હંસવતિયં કુલગેહે પટિસન્ધિં ગણ્હિત્વા અપરભાગે ‘‘સત્થુ ધમ્મકથં સોસ્સામા’’તિ વિહારં અગમંસુ. તત્થ, ખુજ્જુત્તરા, સત્થારં એકં ઉપાસિકં બહુસ્સુતાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા અધિકારકમ્મં કત્વા તં ઠાનન્તરં પત્થેસિ. સામાવતીપિ એકં ઉપાસિકં મેત્તાવિહારીનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા અધિકારકમ્મં કત્વા તં ઠાનન્તરં પત્થેસિ. તાસં દ્વિન્નમ્પિ યાવજીવં કુસલં કત્વા દેવલોકે નિબ્બત્તિત્વા દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તીનંયેવ કપ્પસતસહસ્સં અતિક્કન્તં.

અથ અમ્હાકં સત્થુ નિબ્બત્તિતો પુરેતરમેવ અલ્લકપ્પરટ્ઠે અહિવાતકરોગો નામ ઉદપાદિ. એકેકસ્મિં ગેહે એકપ્પહારેનેવ દસપિ વીસમ્પિ તિંસમ્પિ જના મરન્તિ, તિરોરટ્ઠં ગતા પન જીવિતં લભન્તિ. તં ઞત્વા એકો પુરિસો અત્તનો પુત્તદારં આદાય ‘‘અઞ્ઞં રટ્ઠં ગમિસ્સામી’’તિ તતો નિક્ખમિ. અથસ્સ ઘરે ગહિતપાથેય્યં અન્તરામગ્ગે કન્તારે અનુત્તિણ્ણેયેવ પરિક્ખયં અગમાસિ. તેસં સરીરબલં પરિહાયિ, સકિં માતા પુત્તં ઉક્ખિપતિ, સકિં પિતા. અથસ્સ પિતા ચિન્તેસિ – ‘‘અમ્હાકં સરીરબલં પરિહીનં, પુત્તં ઉક્ખિપિત્વા ગચ્છન્તા કન્તારં નિત્થરિતું ન સક્ખિસ્સામા’’તિ. સો તસ્સ માતરં અજાનાપેત્વાવ ઉદકકિચ્ચેન ઓહીનો વિય પુત્તં મગ્ગે નિસીદાપેત્વા એકકોવ મગ્ગં પટિપજ્જિ. ‘‘અથસ્સ ભરિયા આગમનં ઓલોકયમાના ઠિતા હત્થે પુત્તં અદિસ્વા વિરવમાના ગન્ત્વા કહં મે સામિ પુત્તો’’તિ આહ. કો તે પુત્તેન અત્થો? જીવમાના પુત્તં લભિસ્સામાતિ. સા ‘‘અતિસાહસિકો વતાયં પુરિસો’’તિ વત્વા ‘‘ગચ્છ ત્વં, નાહં તાદિસેન સદ્ધિં ગમિસ્સામી’’તિ આહ. સો ‘‘અનુપધારેત્વા મે ભદ્દે કતં, ખમેતં મય્હ’’ન્તિ વત્વા પુત્તં આદાયાગતો.

તે તં કન્તારં સમતિક્કમિત્વા સાયં એકં ગોપાલકકુલં સમ્પાપુણિંસુ. તં દિવસઞ્ચ ગોપાલકકુલવાસિનો નિરુદકપાયાસં પચિંસુ. તે તે દિસ્વા ‘‘ઇમે અતિવિય છાતકા’’તિ પાયાસસ્સ મહાભાજનં પૂરેત્વા ઉળુઙ્કપૂરં સપ્પિં આસિઞ્ચિત્વા અદંસુ. તેસુ તં પાયાસં ભુઞ્જન્તેસુ સા ઇત્થી પમાણેનેવ ભુઞ્જિ, પુરિસો પન પમાણાતિક્કન્તં ભુઞ્જિત્વા જીરાપેતું અસક્કોન્તો રત્તિભાગસમનન્તરે કાલમકાસિ. સો કાલં કરોન્તો તેસુ સાલયભાવેન ગોપાલકાનં ગેહે સુનખિયા કુચ્છિસ્મિં પટિસન્ધિં ગણ્હિ. સુનખી નચિરસ્સેવ વિજાતા. ગોપાલકો તં કુક્કુરં સસ્સિરિકં દિસ્વા પિણ્ડેન પલોભેત્વા અત્તનિ ઉપ્પન્નસિનેહં ગહેત્વા સદ્ધિમેવ ચરતિ.

અથેકદિવસં એકો પચ્ચેકબુદ્ધો ભિક્ખાચારવેલાય ગોપાલકસ્સ ઘરદ્વારં સમ્પત્તો. સોપિ તં દિસ્વા ભિક્ખં દત્વા અત્તાનં નિસ્સાય વસનત્થાય પટિઞ્ઞં ગણ્હિ. પચ્ચેકબુદ્ધો ગોપાલકકુલસ્સ અવિદૂરે ઠાને એકસ્મિં વનસણ્ડે વાસં ઉપગતો. ગોપાલકો તસ્સ સન્તિકં ગચ્છન્તો તં કુક્કુરં ગહેત્વાવ ગચ્છતિ, અન્તરામગ્ગે ચ વાળમિગટ્ઠાને વાળમિગાનં પલાયનત્થં રુક્ખે વા પાસાણે વા પહારં દેતિ, સોપિ કુક્કુરો તસ્સ કરણવિધાનં વવત્થપેતિ. અથેકદિવસં સો ગોપાલકો પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ સન્તિકે નિસીદિત્વા, "ભન્તે, અમ્હાકં સબ્બકાલં આગમનં નામ ન હોતિ. અયં પન કુક્કુરો છેકો, ઇમસ્સ આગતસઞ્ઞાય અમ્હાકં ગેહદ્વારં આગચ્છેય્યાથા"તિ આહ. સો એકદિવસં "પચ્ચેકબુદ્ધં ગણ્હિત્વા એહી"તિ કુક્કુરં પેસેસિ. કુક્કુરો તસ્સ વચનં સુત્વા ભિક્ખાચારવેલાય ગન્ત્વા પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ પાદમૂલે ઉરેન નિપજ્જિ. પચ્ચેકબુદ્ધો "અયં મમ સન્તિકં આગતો"તિ ઞત્વા પત્તચીવરં આદાય મગ્ગં પટિપજ્જિ. સો તસ્સ વીમંસનત્થાય ઉક્કમિત્વા અઞ્ઞં મગ્ગં ગણ્હિ, કુક્કુરો પુરતો ઠત્વા ગોપાલકમગ્ગં પટિપન્નકાલે અપસક્કિ. યસ્મિં ચ યસ્મિં ચ ઠાને વાળમિગાનં પલાયનત્થં ગોપાલકો રુક્ખં વા પાસાણં વા પહરિ, તં તં ઠાનં પત્વા કુક્કુરો મહાવિરવં વિરવિ. તસ્સ સદ્દેન વાળમિગા પલાયન્તિ. પચ્ચેકબુદ્ધોપિ ભત્તકિચ્ચવેલાય મહન્તં સિનિદ્ધપિણ્ડં તસ્સ દેતિ. સોપિ પિણ્ડલાભેન પચ્ચેકબુદ્ધે ઉત્તરિતરં સિનેહં કરોતિ.

ગોપાલકો તેમાસં વુત્થસ્સ પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ તિચીવરપ્પહોનકં સાટકં દત્વા, "ભન્તે, સચે વો રુચ્ચતિ, ઇધેવ વસથ. નો ચે રુચ્ચતિ, યથાસુખં ગચ્છથા"તિ આહ. પચ્ચેકબુદ્ધો ગમનાકારં દસ્સેતિ. સો ગોપાલકો પચ્ચેકબુદ્ધં અનુગન્ત્વા નિવત્તતિ. કુક્કુરો પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ અઞ્ઞત્થ ગમનભાવં ઞત્વા અતિસિનેહેન ઉપ્પન્નબલવસોકો હદયફાલનં પત્વા કાલં કત્વા તાવતિંસપુરે નિબ્બત્તિ. અથસ્સ પચ્ચેકબુદ્ધેન સદ્ધિં ગમનકાલે ઉચ્ચાસદ્દં કત્વા વાળમિગાનં પલાપિતભાવેન દેવતાહિ સદ્ધિં કથેન્તસ્સ સદ્દો સકલદેવપુરં છાદેત્વા અટ્ઠાસિ. સો તેનેવ નામધેય્યં લભિત્વા **ઘોસકદેવપુત્તો** નામ જાતો. અથસ્સ તસ્મિં સમ્પત્તિં અનુભવન્તસ્સ મનુસ્સપથે કોસમ્બિનગરે ઉદેનો નામ રાજા રજ્જં પટિપજ્જિ. તસ્સ વત્થુ મજ્ઝિમપણ્ણાસકે બોધિરાજકુમારસુત્તવણ્ણનાયં (મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૩૨૪ આદયો) વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં.

તસ્મિં પન રજ્જં કારયમાને ઘોસકદેવપુત્તો ચવિત્વા કોસમ્બિયં એકિસ્સા રૂપૂપજીવિનિયા કુચ્છિમ્હિ પટિસન્ધિં ગણ્હિ. સા દસમાસચ્ચયેન વિજાયિત્વા પુત્તભાવં ઞત્વા સઙ્કારકૂટે છડ્ડાપેસિ. તસ્મિં ખણે કોસમ્બિસેટ્ઠિનો કમ્મન્તિકો પાતોવ સેટ્ઠિઘરં ગચ્છન્તો "કિં નુ ખો ઇમં કાકેહિ સમ્પરિકિણ્ણ"ન્તિ ગન્ત્વા દારકં દિસ્વા "મહાપુઞ્ઞવા એસ દારકો ભવિસ્સતી"તિ એકસ્સ પુરિસસ્સ હત્થે ગેહં પેસેત્વા સેટ્ઠિઘરં અગમાસિ. સેટ્ઠિપિ રાજૂપટ્ઠાનવેલાય રાજકુલં ગચ્છન્તો અન્તરામગ્ગે પુરોહિતં દિસ્વા "અજ્જ કિં નક્ખત્ત"ન્તિ પુચ્છિ. સો તત્થેવ ઠિતો ગણેત્વા "અસુકં નામ નક્ખત્તં, અજ્જ ઇમિના નક્ખત્તેન જાતદારકો ઇમસ્મિં નગરે સેટ્ઠિટ્ઠાનં લભિસ્સતી"તિ આહ. સો તસ્સ કથં સુત્વા વેગેન ઘરં પેસેસિ – "ઇમસ્સ પુરોહિતસ્સ દ્વે કથા નામ નત્થિ, ઘરણી ચ મે ગરુગબ્ભા, જાનાથ તાવ નં વિજાતા વા નો વા"તિ. તે ગન્ત્વા જાનિત્વા, "અય્ય, ન તાવ વિજાતા"તિ આહંસુ. તેન હિ ગચ્છથ, ઇમસ્મિં નગરે અજ્જ જાતદારકં પરિયેસથાતિ. તે પરિયેસન્તા તસ્સ સેટ્ઠિનો કમ્મન્તિકસ્સ ગેહે તં દારકં દિસ્વા સેટ્ઠિનો આરોચયિંસુ. તેન હિ ગચ્છથ ભણે, તં કમ્મન્તિકં પક્કોસથાતિ. તે તં પક્કોસિંસુ. અથ નં સેટ્ઠિ "ગેહે કિર તે દારકો અત્થી"તિ પુચ્છિ. "આમ, અય્યા"તિ. "તં દારકં અમ્હાકં દેહી"તિ. "ન દેમિ, અય્યા"તિ. "હન્દ સહસ્સં ગણ્હિત્વા દેહી"તિ. સો "અયં જીવેય્ય વા મરેય્ય વા, દુજ્જાનમિદ"ન્તિ સહસ્સં ગણ્હિત્વા અદાસિ.

તતો સેટ્ઠિ ચિન્તેસિ – "સચે મે ભરિયા ધીતરં વિજાયિસ્સતિ, ઇમમેવ પુત્તં કરિસ્સામિ. સચે પુત્તં વિજાયિસ્સતિ, મારેસ્સામી"તિ. ચિન્તેત્વા ગેહે પોસેસિ. અથસ્સ ભરિયા કતિપાહચ્ચયેન પુત્તં વિજાયિ. તતો સેટ્ઠિ

‘‘એવં તં ગાવો મદ્દિત્વા મારેસ્સન્તી’’તિ ચિન્તેત્વા ‘‘ઇમં દારકં વજદ્વારે નિપજ્જાપેથા’’તિ આહ. તં તત્થ નિપજ્જાપેસું. અથ નં યૂથપતિ ઉસભો પઠમં નિક્ખમન્તો દિસ્વા ‘‘એવં તં અઞ્ઞે ન મદ્દિસ્સન્તી’’તિ ચતુન્નં પાદાનં અન્તરે કત્વા અટ્ઠાસિ. અથ નં ગોપાલકા દિસ્વા ‘‘મહાપુઞ્ઞો એસ દારકો ભવિસ્સતિ , યસ્સ તિરચ્છાનગતાપિ ગુણં જાનન્તિ, પટિજગ્ગિસ્સામ ન’’ન્તિ અત્તનો ગેહં નયિંસુ.

સોપિ સેટ્ઠિ તસ્સ મતભાવં અનુવિજ્જન્તો ‘‘ગોપાલકેહિ નીતો’’તિ સુત્વા પુન સહસ્સં દત્વા આણાપેત્વા આમકસુસાને છડ્ડાપેસિ. તસ્મિં ચ કાલે સેટ્ઠિસ્સ ઘરે અજપાલકો સુસાનં નિસ્સાય અજિકા ચારેતિ. અથેકા ધેનુ અજિકા દારકસ્સ પુઞ્ઞેન મગ્ગા ઓક્કમ્મ ગન્ત્વા દારકસ્સ ખીરં દત્વા ગતા. તતો નિવત્તમાનાપિ તથેવ ગન્ત્વા ખીરમદાસિ. અજપાલકો ચિન્તેસિ – ‘‘અયં અજિકા પાતોપિ ઇમસ્મા ઠાના ઓક્કમિત્વા ગતા, કિં નુ ખો એત’’ન્તિ ગન્ત્વા ઓલોકેન્તો તં દારકં દિસ્વા ‘‘મહાપુઞ્ઞો એસ દારકો, તિરચ્છાનગતાપિસ્સ ગુણં જાનન્તિ, પટિજગ્ગિસ્સામિ ન’’ન્તિ ગહેત્વા ગેહં ગતો.

પુનદિવસે સેટ્ઠિ ‘‘મતો નુ ખો દારકો, ન મતો’’તિ ઓલોકાપેન્તો અજપાલકેન ગહિતભાવં ઞત્વા સહસ્સં દત્વા આણાપેત્વા ‘‘સ્વે ઇમં નગરં એકો સત્થવાહપુત્તો પવિસિસ્સતિ, ઇમં દારકં નેત્વા ચક્કમગ્ગે ઠપેથ, એવં તં સકટચક્કં છિન્દન્તં ગમિસ્સતી’’તિ આહ. તં તત્થ નિક્ખિત્તં સત્થવાહપુત્તસ્સ પુરિમસકટે ગોણા દિસ્વા ચત્તારો પાદે થમ્ભે વિય ઓતારેત્વા અટ્ઠંસુ. સત્થવાહો ‘‘કિં નુ ખો એત’’ન્તિ તેસં ઠિતકારણં ઓલોકેન્તો દારકં દિસ્વા ‘‘મહાપુઞ્ઞો દારકો, પતિજગ્ગિતું વટ્ટતી’’તિ ગણ્હિત્વા અગમાસિ.

સેટ્ઠિપિ તસ્સ ચક્કપથે મતભાવં વા અમતભાવં વા ઓલોકાપેન્તો સત્થવાહેન ગહિતભાવં ઞત્વા તસ્સપિ સહસ્સં દત્વા આણાપેત્વા નગરતો અવિદૂરે ઠાને પપાતે પાતાપેસિ. સો તત્થ પપતન્તો નળકારાનં કમ્મકરણટ્ઠાને એકસાલાય પતિતો. સા તસ્સ પુઞ્ઞાનુભાવેન સતવિહતકપ્પાસપિચુસમ્ફસ્સસદિસા અહોસિ. અથ નં નળકારજેટ્ઠકો ‘‘પુઞ્ઞવા એસ દારકો, પટિજગ્ગિતું વટ્ટતી’’તિ ગણ્હિત્વા ગેહં ગતો. સેટ્ઠિ દારકસ્સ પપાતતો પતિતટ્ઠાને મતભાવં વા અમતભાવં વા પરિયેસાપેન્તો નળકારજેટ્ઠકેન ગહિતભાવં ઞત્વા તસ્સપિ સહસ્સં દત્વા આણાપેસિ.

અપરભાગે સેટ્ઠિસ્સ સકપુત્તોપિ સોપિ ઉભો વયપ્પત્તા અહેસું. સેટ્ઠિ પુન ઘોસકદારકસ્સ મારણુપાયં ચિન્તેન્તો અત્તનો કુમ્ભકારસ્સ ગેહં ગન્ત્વા ‘‘અમ્ભો મય્હં ગેહે એવરૂપો એકો અવજાતદારકો અત્થિ, તં દારકં યંકિઞ્ચિ કત્વા મારેતું વટ્ટતિ રહસ્સેના’’તિ આહ. સો ઉભોપિ કણ્ણે પિદહિત્વા ‘‘એવરૂપં નામ ભારિયં કથં કથેતું ન વટ્ટતી’’તિ આહ. તતો સેટ્ઠિ ‘‘અયં મુધા ન કરિસ્સતી’’તિ ચિન્તેત્વા – ‘‘હન્દ, ભો, સહસ્સં ગણ્હિત્વા એતં કમ્મં નિપ્ફાદેહી’’તિ આહ. લઞ્જં નામ અભિન્નં ભિન્દતિ, તસ્મા સો સહસ્સં લભિત્વા સમ્પટિચ્છિત્વા ‘‘અહં, અય્ય, અસુકદિવસે નામ આવાપં આલિમ્પેસ્સામિ, તદા તં દારકં અસુકવેલાય નામ પેસેહી’’તિ આહ. સેટ્ઠિપિ ખો તસ્સ વચનં સમ્પટિચ્છિત્વા તતો પટ્ઠાય દિવસે ગણેન્તો કુમ્ભકારેન વુત્તદિવસસ્સ સમ્પત્તભાવં ઞત્વા ઘોસકકુમારં પક્કોસાપેત્વા ‘‘અમ્હાકં, તાત, અસુકદિવસે નામ બહૂહિ ભાજનેહિ અત્થો, ત્વં અમ્હાકં કુમ્ભકારસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા ‘પિતરા કિર મે તુમ્હાકં એકં કથિતં અત્થિ, તં અજ્જ નિપ્ફાદેહી’તિ વદેહી’’તિ આહ. સો ‘‘સાધૂ’’તિ તસ્સ વચનં સમ્પટિચ્છિત્વા નિક્ખમિ.

અથ નં અન્તરામગ્ગે સેટ્ઠિસ્સ સકપુત્તો ગુળકીળં કીળન્તો દિસ્વા વેગેન ગન્ત્વા ''અહં ભાતિક દારકેહિ સદ્ધિં કીળન્તો એત્તકં નામ જિતો, તં મે પટિજિનિત્વા દેહી''તિ આહ. સો ''મય્હં ઇદાનિ ઓકાસો નત્થિ, પિતા મં અચ્ચાયિકકમ્મેન કુમ્ભકારસ્સ સન્તિકં પહિણી''તિ આહ. ઇતરો ''અહં ભાતિક તત્થ ગમિસ્સામિ, ત્વં ઇમેહિ સદ્ધિં કીળિત્વા મય્હં લક્ખં પચ્ચાહરિત્વા દેહી''તિ આહ. ''તેન હિ ગચ્છા''તિ અત્તનો કથિતસાસનં તસ્સ કથેત્વા દારકેહિ સદ્ધિં કીળિ. સોપિ કુમારો કુમ્ભકારસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા તં સાસનં આરોચેસિ. સો ''સાધુ, તાત, નિપ્ફાદેસ્સામી''તિ તં કુમારં ગબ્ભં પવેસેત્વા તિખિણાય વાસિયા ખણ્ડાખણ્ડિકં છિન્દિત્વા ચાટિયં પક્ખિપિત્વા ચાટિમુખં પિદહિત્વા ભાજનન્તરે ઠપેત્વા આવાપં આલિમ્પેસિ. ઘોસકકુમારો બહૂ જિનિત્વા કનિટ્ઠસ્સ આગમનં ઓલોકેન્તો નિસીદિ. સો તં ચિરાયમાનં ઞત્વા ''કિં નુ ખો ચિરાયતી''તિ કુમ્ભકારગેહસભાગં ગન્ત્વા કત્થચિ અદિસ્વા ''ગેહં ગતો ભવિસ્સતી''તિ નિવત્તિત્વા ગેહં અગમાસિ.

સેટ્ઠિ નં દૂરતોવ આગચ્છન્તં દિસ્વા ''કિં નુ ખો કારણં ભવિસ્સતિ, મયા એસ મારણત્થાય કુમ્ભકારસ્સ સન્તિકં પહિતો, સો દાનિ પુન ઇધેવાગચ્છતી''તિ આગચ્છન્તંયેવ નં ''કિં, તાત, કુમ્ભકારસ્સ સન્તિકં ન ગતોસી''તિ આહ. ''આમ, તાત, ન ગતોમ્હી''તિ. ''કસ્મા, તાતા''તિ? સો અત્તનો નિવત્તકારણઞ્ચ કનિટ્ઠભાતિકસ્સ તત્થ ગતકારણઞ્ચ આરોચેસિ. સેટ્ઠિ તસ્સ વચનસ્સ સુતકાલતો પટ્ઠાય મહાપથવિયા અજ્ઝોત્થટો વિય હુત્વા ''કિં નામેતં ત્વં વદસી''તિ વિપ્ફન્દચિત્તો વેગેન કુમ્ભકારસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા અઞ્ઞેસં સન્તિકે અકથનીયભાવેન ''પેક્ખ, ભો, પેક્ખ, ભો''તિ આહ. ''કિં પેક્ખાપેસિ ત્વં''? નિટ્ઠિતં એતં કમ્મન્તિ. સો તતોવ નિવત્તિત્વા ગેહં અગમાસિ. તતો પટ્ઠાય ચસ્સ ચેતસિકરોગો ઉપ્પજ્જિ.

સો તસ્મિં કાલે તેન સદ્ધિં અભુઞ્જિત્વા આસં ભિન્દિત્વા ''યેન કેનચિ ઉપાયેન મમ પુત્તસ્સ સત્તુનો અન્તરમેવ પસ્સિતું વટ્ટતી''તિ એકં પણ્ણં લિખિત્વા ઘોસકકુમારં પક્કોસિત્વા ''ત્વં ઇમં પણ્ણં આદાય અસુકગામે નામ અમ્હાકં કમ્મન્તિકો અત્થિ, તસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા ઇમં પણ્ણં દત્વા 'ઇમસ્મિં કિર પણ્ણે સાસનં સીઘં કરોહી'તિ વદ. અન્તરામગ્ગે અમ્હાકં સહાયકો ગામકસેટ્ઠિ નામ એકો સેટ્ઠિ અત્થિ, તસ્સ ઘરં ગન્ત્વા ભત્તં ભુઞ્જિત્વા ગચ્છેય્યાસી''તિ ચ મુખસાસનં અદાસિ. સો સેટ્ઠિં વન્દિત્વા પણ્ણં ગહેત્વા નિક્ખન્તો અન્તરામગ્ગે ગામકસેટ્ઠિસ્સ વસનટ્ઠાનં ગન્ત્વા તસ્સ ગેહં પુચ્છિત્વા તં બહિદ્વારકોટ્ઠકે નિસીદિત્વા મસ્સુપરિકમ્મં કરોન્તં વન્દિત્વા અટ્ઠાસિ. ''કુતો આગચ્છસિ, તાતા''તિ ચ વુત્તે ''કોસમ્બિસેટ્ઠિનો પુત્તોમ્હિ, તાતા''તિ આહ. સો ''અમ્હાકં સહાયસેટ્ઠિનો પુત્તો''તિ હટ્ઠતુટ્ઠો અહોસિ.

તસ્મિં ચ ખણે તસ્સ સેટ્ઠિનો ધીતાય એકા દાસી સેટ્ઠિધીતુ પુપ્ફાનિ આહરિતું ગચ્છતિ. અથ નં સેટ્ઠિ આહ – ''ત્વં, અમ્મ, એતં કમ્મં ઠપેત્વા ઘોસકકુમારસ્સ પાદે ધોવિત્વા સયનં અત્થરિત્વા દેહી''તિ. સા તથા કત્વા આપણં ગન્ત્વા સેટ્ઠિધીતુ પુપ્ફાનિ આહરિ. સેટ્ઠિધીતા તં દિસ્વા ''ત્વં અજ્જ ચિરં બહિ પપઞ્ચેસી''તિ તસ્સા કુજ્ઝિત્વા ''કિં તે એત્તકં કાલં એત્થ કત''ન્તિ આહ. ''મા કથેસિ, અય્યે, મયા એવરૂપો નદિટ્ઠપુબ્બો, તુય્હં કિર પિતુ સહાયકસેટ્ઠિનો પુત્તો એકો, ન સક્કા તસ્સ રૂપસમ્પત્તિં કથેતું. સેટ્ઠિ મં પુપ્ફાનં અત્થાય ગચ્છન્તિં 'તસ્સ કુમારસ્સ પાદે ધોવિત્વા સયનં અત્થરિત્વા દેહી'તિ આહ, તેનાહં બહિ ચિરં પપઞ્ચેસિ''ન્તિ. સાપિ ખો સેટ્ઠિધીતા તસ્સ કુમારસ્સ ચતુત્થે અત્તભાવે ઘરસામિની અહોસિ, તસ્મા તસ્સા વચનસ્સ સુતકાલતો પટ્ઠાય નેવ અત્તનો ઠિતભાવં , ન નિસિન્નભાવં અઞ્ઞાસિ. સા તમેવ દાસિં ગહેત્વા તસ્સ નિપન્નટ્ઠાનં ગન્ત્વા તં નિદ્દાયમાનં ઓલોકેત્વા દુસ્સન્તે પણ્ણં દિસ્વા ''કિં નુ ખો એતં પણ્ણ''ન્તિ કુમારં અનુટ્ઠાપેત્વાવ પણ્ણં ગહેત્વા વાચેત્વા ''અયં અત્તનો મરણપણ્ણં સયમેવ ગહેત્વા આગચ્છતી''તિ તં પણ્ણં ફાલેત્વા તસ્મિં અપ્પબુદ્ધેયેવ ''મયા તવ સન્તિકં પુત્તો પેસિતો, સહાયકસ્સ મે

ગામકસેટ્ઠિસ્સ વયપ્પત્તા દારિકા અત્થિ, ત્વં સીઘં અમ્હાકં આણાપવત્તિટ્ઠાને ઉપ્પાદં ધનં ગણ્હિત્વા સબ્બસતેન મમ પુત્તસ્સ ગામકસેટ્ઠિનો ધીતરં ગહેત્વા મઙ્ગલં કરોહિ. મઙ્ગલે ચ નિટ્ઠિતે 'ઇમિના મે વિધાનેન કત'ન્તિ મય્હં સાસનં પેસેહિ. અહં તવ ઇધ કત્તબ્બં જાનિસ્સામી''તિ પણ્ણં લિખિત્વા તમેવ લઞ્છનં દત્વા પઠમં બદ્ધનિયામેનેવ દુસ્સન્તે બન્ધિ.

સોપિ ખો કુમારો તંદિવસં તત્થ વસિત્વા પુનદિવસે સેટ્ઠિં આપુચ્છિત્વા કમ્મન્તિકસ્સ ગામં ગન્ત્વા પણ્ણં અદાસિ . કમ્મન્તિકો પણ્ણં વાચેત્વા ગામિકે સન્નિપાતેત્વા ''તુમ્હેવ મં ન ગણેથ, મમ સામી અત્તનો જેટ્ઠપુત્તસ્સ સબ્બસતેન દારિકં આનેતું મય્હં સન્તિકં પેસેસિ, વેગેન ઇમસ્મિં ઠાને ઉપ્પાદં સમ્પિણ્ડેથા''તિ સબ્બં મઙ્ગલસક્કારં સજ્જેત્વા ગામકસેટ્ઠિસ્સ સાસનં પેસેત્વા સમ્પટિચ્છાપેત્વા સબ્બસતેન મઙ્ગલકિરિયં નિટ્ઠાપેત્વા કોસમ્બિસેટ્ઠિસ્સ પણ્ણં પહિણિ ''મયા તુમ્હેહિ પહિતપણ્ણે સાસનં સુત્વા ઇદઞ્ચિદઞ્ચ કત''ન્તિ.

સેટ્ઠિ તં સાસનં સુત્વા અગ્ગિદડ્ઢો વિય ''ઇદાનિ નટ્ઠોમ્હી''તિ ચિન્તનવસેન લોહિતપક્ખન્દિકરોગં પત્વા ''યેન કેનચિ તં ઉપાયેન પક્કોસિત્વા મમ સન્તકસ્સ અસ્સામિકં કરિસ્સામી''તિ ''મઙ્ગલસ્સ નિટ્ઠિતકાલતો પટ્ઠાય કસ્મા મય્હં પુત્તો બહિ હોતિ, સીઘં આગચ્છતૂ''તિ સાસનં પેસેસિ. સાસનં સુત્વા કુમારે ગન્તું આરદ્ધે સેટ્ઠિધીતા ચિન્તેસિ – ''અયં બાલો મં નિસ્સાય ઇમં સમ્પત્તિં અલત્થન્તિ ન જાનાતિ, યંકિઞ્ચિ કત્વા ઇમસ્સ ગમનપટિબાહનુપાયો કાતું વટ્ટતી''તિ. તતો નં આહ – ''કુમાર, મા અતિવેગેન ગચ્છાહિ, કુલગામં ગચ્છન્તેન નામ અત્તનો પરિવચ્છં કત્વા ગન્તું વટ્ટતી''તિ.

કોસમ્બકસેટ્ઠિપિ તસ્સ ચિરાયનભાવં ઞત્વા પુન સાસનં પહિણિ ''કસ્મા મે પુત્તો ચિરાયતિ, અહં લોહિતપક્ખન્દિકરોગં પત્તો, જીવન્તમેવ મં આગન્ત્વા દટ્ઠું વટ્ટતી''તિ. તસ્મિં કાલે સેટ્ઠિધીતા તસ્સ આરોચેસિ – ''ન એસો તવ પિતા, ત્વં પન 'પિતા'તિ સઞ્ઞં કરોસિ . એસ તવ મારણત્થાય કમ્મન્તિકસ્સ પણ્ણં પહિણિ, અહં તં પણ્ણં અપનેત્વા અઞ્ઞં સાસનં લિખિત્વા તવ એતં સમ્પત્તિં ઉપ્પાદયિં. એસ તં 'અપુત્તં કરિસ્સામી'તિ પક્કોસતિ, એતસ્સ કાલકિરિયં આગમેહી''તિ. અથસ્સ ધરમાનકસ્સેવ કાલકતભાવં સુત્વા કોસમ્બિનગરં અગમાસિ. સેટ્ઠિધીતાપિ તસ્સ બહિયેવ સઞ્ઞં અદાસિ ''ત્વં પવિસન્તો સકલગેહે તવ આરક્ખં ઠપેન્તોવ પવિસાહી''તિ. સયમ્પિ સેટ્ઠિપુત્તેન સદ્ધિમેવ પવિસિત્વા ઉભો હત્થે ઉક્ખિપિત્વા રોદન્તી વિય હુત્વા અન્ધકારટ્ઠાને નિપન્નકસ્સ સેટ્ઠિસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા સીસેનેવ હદયં પહરિ. સો દુબ્બલતાય તેનેવ પહારેન કાલમકાસિ.

કુમારોપિ પિતુ સરીરકિચ્ચં કત્વા ''તુમ્હે મહાસેટ્ઠિસ્સ મં સકપુત્તોતિ વદથા''તિ પાદમૂલિકાનં લઞ્જં અદાસિ. તતો સત્તમે દિવસે રાજા ''સેટ્ઠિટ્ઠાનારહં એકં લદ્ધું વટ્ટતી''તિ ''સેટ્ઠિસ્સ સપુત્તકનિપુત્તકભાવં જાનાથા''તિ પેસેસિ. સેટ્ઠિપાદમૂલિકા રઞ્ઞો સેટ્ઠિસ્સ સપુત્તભાવં કથયિંસુ. રાજા ''સાધૂ''તિ સમ્પટિચ્છિત્વા તસ્સ સેટ્ઠિટ્ઠાનં અદાસિ. સો ઘોસકસેટ્ઠિ નામ જાતો. અથ નં ભરિયા આહ – ''અય્યપુત્ત, ત્વમ્પિ અવજાતો, અહમ્પિ દુગ્ગતકુલે નિબ્બત્તા. પુબ્બે કતકુસલવસેન પન એવરૂપં સમ્પત્તિં અલભિમ્હ, અધુનાપિ કુસલં કરિસ્સામા''તિ. સો ''સાધુ ભદ્દે''તિ સમ્પટિચ્છિત્વા દેવસિકં સહસ્સં વિસ્સજ્જેત્વા દાનં પટ્ઠપેસિ.

તસ્મિં સમયે તાસં દ્વિન્નં જનાનં ખુજ્જુત્તરા દેવલોકતો ચવિત્વા ઘોસકસેટ્ઠિસ્સ ગેહે ધાતિયા કુચ્છિસ્મિં પટિસન્ધિં ગણ્હિ. સા જાતકાલે ખુજ્જા અહોસીતિ ખુજ્જુત્તરાતેવસ્સા નામં અકંસુ. સામાવતીપિ દેવલોકતો ચવિત્વા ભદ્દવતિયરટ્ઠે ભદ્દિયનગરે ભદ્દવતિયસેટ્ઠિસ્સ ગેહે પટિસન્ધિં ગણ્હિ, સામાતિસ્સા નામં અકંસુ. અપરભાગે તસ્મિં

નગરે છાતકભયં ઉપ્પજ્જિ, મનુસ્સા છાતકભયભીતા યેન વા તેન વા ગચ્છન્તિ. તદા અયં ભદ્દવતિયસેટ્ઠિ ભરિયાય સદ્ધિં મન્તેસિ – ''ભદ્દે ઇમસ્મિં છાતકભયસ્સ અન્તો ન પઞ્ઞાયતિ, કોસમ્બિનગરે અમ્હાકં સહાયકસ્સ ઘોસકસેટ્ઠિસ્સ સન્તિકં ગચ્છામ, ન સો અમ્હે દિસ્વા પમજ્જિસ્સતી''તિ. તસ્સ કિર સો સેટ્ઠિ અદિટ્ઠસહાયકો અહોસિ, તસ્મા એવમાહ. સો સેસજનં નિવત્તાપેત્વા ભરિયઞ્ચ ધીતરઞ્ચ ગણ્હિત્વા કોસમ્બિનગરસ્સ મગ્ગં પટિપજ્જિ. તે તયોપિ અન્તરામગ્ગે મહાદુક્ખં અનુભવન્તા અનુપુબ્બેન કોસમ્બિં પત્વા એકાય સાલાય નિવાસં અકંસુ.

ઘોસકસેટ્ઠિપિ ખો અત્તનો ઘરદ્વારે કપણદ્ધિકવનિબ્બકયાચકાનં મહાદાનં દાપેસિ. અથાયં ભદ્દવતિયસેટ્ઠિ ચિન્તેસિ – ''ન સક્કા અમ્હેહિ ઇમિનાવ કપણવેસેન સહાયકસ્સ અત્તાનં દસ્સેતું, સરીરે પાકતિકે જાતે સુનિવત્થા સુપારુતા સેટ્ઠિં પસ્સિસ્સામા''તિ. તે ઉભોપિ ધીતરં ઘોસકસેટ્ઠિસ્સ દાનગ્ગં પહિણિંસુ. સા અત્તનો ભત્તં આહરણત્થાય ભાજનં ગહેત્વા દાનગ્ગં ગન્ત્વા એકસ્મિં ઓકાસે લજ્જમાનરૂપા અટ્ઠાસિ. તં દિસ્વા દાનકમ્મિકો ચિન્તેસિ – ''સેસજના સમ્મુખસમ્મુખટ્ઠાને કેવટ્ટા મચ્છવિલોપે વિય મહાસદ્દં કત્વા ગણ્હિત્વા ગચ્છન્તિ, અયં પન દારિકા કુલધીતા ભવિસ્સતિ, ઉપધિસમ્પદાપિસ્સા અત્થી''તિ.

તતો નં આહ – ''ત્વં, અમ્મ, કસ્મા સેસજનો વિય ગણ્હિત્વા ન ગચ્છસી''તિ? તાત, એવરૂપં સમ્બાધટ્ઠાનં કિન્તિ કત્વા પવિસામીતિ. અમ્મ, કતિ પન જના તુમ્હેતિ? તયો જના, તાતાતિ. સો તયો ભત્તપિણ્ડે અદાસિ. સા તં ભત્તં માતાપિતૂનં અદાસિ, પિતા દીઘરત્તં છાતકત્તા અતિરેકં ભુઞ્જિત્વા કાલમકાસિ. સા પુનદિવસે ગન્ત્વા દ્વેયેવ ભત્તપિણ્ડે ગણ્હિ. તંદિવસં સેટ્ઠિભરિયા ભત્તેન ચ કિલન્તતાય સેટ્ઠિનો ચ મરણસોકેન રત્તિભાગસમનન્તરે કાલમકાસિ. સા પુનદિવસે સેટ્ઠિધીતા એકમેવ ભત્તપિણ્ડં ગણ્હિ. દાનકમ્મિકો તસ્સા કિરિયં ઉપધારેત્વા, ''અમ્મ, તયા પઠમદિવસે તયો પિણ્ડા ગહિતા, પુનદિવસે દ્વે, અજ્જ એકમેવ ગણ્હસિ. કિં નુ ખો કારણ''ન્તિ પુચ્છિ. સા તં કારણં કથેસિ. કતરગામવાસિનો પન, અમ્મ, તુમ્હેતિ. સા તમ્પિ કારણં નિપ્પદેસતો કથેસિ. ''અમ્મ, એવં સન્તે ત્વં અમ્હાકં સેટ્ઠિધીતા નામ અહોસિ, મય્હઞ્ચ અઞ્ઞા દારિકા નત્થિ, ત્વં ઇતો પટ્ઠાય મમ ધીતા, અમ્મા''તિ તં ધીતરં કત્વા ગણ્હિ.

સા ઉટ્ઠાય સમુટ્ઠાય દાનગ્ગે મહાસદ્દં સુત્વા ''કસ્મા અયં, તાત, ઉચ્ચાસદ્દમહાસદ્દો''તિ આહ. અમ્મ, મહાજનસ્સ અન્તરે નામ અપ્પસદ્દં કાતું ન સક્કાતિ. અહમેત્થ ઉપાયં જાનામિ, તાતાતિ. કિં કાતું વટ્ટતિ, અમ્માતિ? સમન્તા વતિં કત્વા દ્વે દ્વારાનિ યોજેત્વા અન્તો ભાજનાનિ ઠપાપેત્વા એકેન દ્વારેન પવિસિત્વા ભત્તં ગણ્હિત્વા એકેન દ્વારેન નિક્ખમનં કરોથ, તાતાતિ. સાધુ, અમ્માતિ પુનદિવસતો પટ્ઠાય તથા કારેસિ. તતો પટ્ઠાય દાનગ્ગં પદુમસ્સરં વિય સન્નિસિન્નસદ્દં અહોસિ.

તતો ઘોસકસેટ્ઠિ પુબ્બે દાનગ્ગસ્મિં ઉચ્ચાસદ્દમહાસદ્દં સુત્વા તદા તં અસુણન્તો દાનકમ્મિકં પક્કોસાપેત્વા પુચ્છિ – ''ત્વં અજ્જ દાનં ન દાપેસી''તિ. દિન્નં , અય્યાતિ. અથ કસ્મા પુબ્બે વિય દાનગ્ગે સદ્દો ન સુય્યતીતિ? આમ, અય્ય, એકા મે ધીતા અત્થિ, અહં તાય કથિતઉપાયે ઠત્વા દાનગ્ગં નિસ્સદ્દમકાસિન્તિ. તવ ધીતા નામ નત્થિ, કુતો તે ધીતા લદ્ધાતિ? સો વઞ્ચેતું અસક્કુણેય્યભાવેન સેટ્ઠિસ્સ સબ્બં ધીતુ આગમનવિધાનં કથેસિ. કસ્મા પન ભો ત્વં એવરૂપં ભારિયં કમ્મમકાસિ? ત્વં એત્તકં અદ્ધાનં મમ ધીતરં અત્તનો સન્તિકે વસમાનં નારોચેસિ , વેગેન તં અમ્હાકં ગેહં આણાપેહીતિ. સો તસ્સ વચનં સુત્વા અકામકો આણાપેસિ. તતો પટ્ઠાય સેટ્ઠિ તં ધીતુટ્ઠાને ઠપેત્વા ''ધીતુ સક્કારં કરોમી''તિ અત્તનો સમાનજાતિકેહિ કુલેહિ ધીતુ સમાનવયાનિ પઞ્ચ કુમારિકસતાનિ તસ્સા પરિવારમકાસિ.

અથેકદિવસં ઉદેનો રાજા નગરે અનુસઞ્ચરન્તો તં સામાવતિં તાહિ કુમારીહિ પરિવારિતં કીળમાનં દિસ્વા ‘‘કસ્સાયં દારિકા’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘ઘોસકસેટ્ઠિસ્સ ધીતા’’તિ સુત્વા સસ્સામિકઅસ્સામિકભાવં પુચ્છિ. તતો અસ્સામિકભાવે કથિતે ‘‘ગચ્છથ સેટ્ઠિનો કથેથ ‘તુમ્હાકં ધીતરં રાજા ઇચ્છતી’’’તિ. તં સુત્વા સેટ્ઠિ ‘‘અમ્હાકં અઞ્ઞા દારિકા નત્થિ, એકધીતિકં સપત્તિવાસે દાતું ન સક્કોમા’’તિ. રાજા તં કથં સુત્વા સેટ્ઠિં ચ સેટ્ઠિભરિયઞ્ચ બહિ કત્વા સકલગેહં લઞ્છાપેસિ. સામાવતી બહિ કીળિત્વા આગચ્છન્તી માતાપિતરો બહિ નિસિન્નકે દિસ્વા ‘‘અમ્મતાતા, કસ્મા ઇધ નિસિન્નત્થા’’તિ? તે તં કારણં કથયિંસુ. અમ્મતાતા, કસ્મા તુમ્હે ઇમં પટિવચનં ન જાનાથ ‘‘મમ ધીતા સપત્તિવાસે વસન્તી એકિકા વસિતું ન સક્ખિસ્સતિ, સચસ્સા પરિવારા પઞ્ચસતા કુમારિયો વસાપેથ, એવં વસિસ્સતી’’તિ. ઇદાનિ એવં કથાપેથ, તાતાતિ. ‘‘સાધુ, અમ્મ, મયં તવ ચિત્તં ન જાનિમ્હા’’તિ વત્વા તે તથા કથયિંસુ. રાજા ઉત્તરિતરં પસીદિત્વા ‘‘સહસ્સમ્પિ હોતુ, સબ્બા આનેથા’’તિ આહ. અથ નં ભદ્દકેન નક્ખત્તમુહુત્તકેન પઞ્ચમાતુગામસતપરિવારં રાજગેહં નયિંસુ. રાજા તા પઞ્ચસતાપિ તસ્સાયેવ પરિવારં કત્વા અભિસેકં કત્વા વિસું એકસ્મિં પાસાદે વસાપેસિ.

તેન ચ સમયેન કોસમ્બિયં ઘોસકસેટ્ઠિ કુક્કુટસેટ્ઠિ પવારિકસેટ્ઠીતિ તયો જના અઞ્ઞમઞ્ઞં સહાયકા હોન્તિ. તે તયોપિ જના પઞ્ચસતે તાપસે પટિજગ્ગન્તિ. તાપસાપિ ચત્તારો માસે તેસં સન્તિકે વસિત્વા અટ્ઠ માસે હિમવન્તે વસન્તિ. અથેકદિવસં તે તાપસા હિમવન્તતો આગચ્છન્તા મહાકન્તારે તસિતા કિલન્તા એકં મહન્તં વટરુક્ખં પત્વા તત્થ અધિવત્થાય દેવતાય સન્તિકા સઙ્ગહં પચ્ચાસીસન્તા નિસીદિંસુ. દેવતા સબ્બાલઙ્કારવિભૂસિતં હત્થં પસારેત્વા તેસં પાનીયપાનકાદીનિ દત્વા કિલમથં પટિવિનોદેસિ. તે દેવતાય આનુભાવેન વિમ્હિતા પુચ્છિંસુ – ‘‘કિં નુ ખો દેવતે કમ્મં કત્વા તયા અયં સમ્પત્તિ લદ્ધા’’તિ? દેવતા આહ – લોકે બુદ્ધો નામ ભગવા ઉપ્પન્નો, સો એતરહિ સાવત્થિયં વિહરતિ. અનાથપિણ્ડિકો ગહપતિ તં ઉપટ્ઠાતિ. સો ઉપોસથદિવસેસુ અત્તનો ભતકાનં પકતિભત્તવેતનમેવ દત્વા ઉપોસથં કારાપેસિ. અથાહં એકદિવસં મજ્ઝન્હિકે પાતરાસત્થાય આગતો કઞ્ચિ ભતકં કમ્મં કરોન્તં અદિસ્વા ‘‘અજ્જ મનુસ્સા કસ્મા કમ્મં ન કરોન્તી’’તિ પુચ્છિં. તસ્સ મે એતમત્થં આરોચેસું. અથાહં એતદવોચં – ‘‘ઇદાનિ ઉપડ્ઢદિવસો ગતો, સક્કા નુ ખો ઉપડ્ઢઉપોસથં કાતુ’’ન્તિ. તતો સેટ્ઠિસ્સ પટિવેદેત્વા ‘‘સક્કા કાતુ’’ન્તિ આહ. સ્વાહં ઉપડ્ઢદિવસં ઉપોસથં સમાદિયિત્વા તદહેવ કાલં કત્વા ઇમં સમ્પત્તિં પટિલભિન્તિ.

અથ તે તાપસા ‘‘બુદ્ધો કિર ઉપ્પન્નો’’તિ સઞ્જાતપીતિપામોજ્જા તતો સાવત્થિં ગન્તુકામા હુત્વાપિ ‘‘બહૂપકારા નો ઉપટ્ઠાકસેટ્ઠિનો, તેસમ્પિ ઇમમત્થં આરોચેસ્સામા’’તિ કોસમ્બિં ગન્ત્વા સેટ્ઠીહિ કતસક્કારબહુમાના ‘‘તદહેવ મયં ગચ્છામા’’તિ આહંસુ. ‘‘કિં, ભન્તે, તુરિતત્થ, નનુ તુમ્હે પુબ્બે ચત્તારો પઞ્ચ માસે વસિત્વા ગચ્છથા’’તિ વુત્તા તં પવત્તિં આરોચેસું. ‘‘તેન હિ, ભન્તે, સહેવ ગચ્છામા’’તિ ચ વુત્તે – ‘‘ગચ્છામ મયં, તુમ્હે સણિકં આગચ્છથા’’તિ સાવત્થિં ગન્ત્વા ભગવતો સન્તિકે પબ્બજિત્વા અરહત્તં પાપુણિંસુ.

તેપિ સેટ્ઠિનો પચ્છા પઞ્ચસતપઞ્ચસતસકટપરિવારા સાવત્થિં ગન્ત્વા જેતવનતો અવિદૂરે ઠાને ખન્ધાવારં બન્ધિત્વા સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન વન્દિત્વા એકમન્તં નિસીદિંસુ. સત્થા તેસં ચરિયાવસેન ધમ્મં દેસેસિ. દેસનાપરિયોસાને તયોપિ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાય સ્વાતનાય નિમન્તેત્વા પુનદિવસે બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ મહાદાનં દત્વા તેનેવ નિયામેન અજ્જતનાય સ્વાતનાયાતિ નિમન્તેત્વા અદ્ધમાસં ખન્ધાવારભત્તં નામ દત્વા સત્થારં અત્તનો નગરં આગમનત્થાય યાચિંસુ. સત્થા ‘‘સુઞ્ઞાગારે તથાગતા અભિરમન્તી’’તિ કથેસિ. તે ‘‘અઞ્ઞાતં, ભન્તે’’તિ વત્વા ‘‘તુમ્હે અમ્હેહિ પહિતસાસનેન આગચ્છેય્યાથા’’તિ વત્વા સત્થારં વન્દિત્વા તિક્ખત્તું પદક્ખિણં કત્વા અત્તનો નગરમેવ આગન્ત્વા તયોપિ જના સકે સકે ઉય્યાને વિહારે કારાપેસું. ઘોસકસેટ્ઠિના

કારિતો ઘોસિતારામો નામ જાતો, કુક્કુટસેટ્ઠિના કારિતો કુક્કુટારામો નામ જાતો, પાવારિકસેટ્ઠિના કારિતં પાવારિકમ્બવનં નામ જાતં. તે વિહારે કારાપેત્વા સત્થુ દૂતં પહિણિંસુ – ''સત્થા અમ્હાકં સઙ્ગહં કાતું ઇમં નગરં આગચ્છતૂ''તિ. સત્થા ''કોસમ્બિં ગમિસ્સામી''તિ મહાભિક્ખુસઙ્ઘપરિવારો ચારિકં નિક્ખમન્તો અન્તરામગ્ગે માગણ્ડિયબ્રાહ્મણસ્સ અરહત્તૂપનિસ્સયં દિસ્વા ગમનં વિચ્છિન્દિત્વા કુરુરટ્ઠે કમ્માસદમ્મં નામ નિગમં અગમાસિ.

તસ્મિં સમયે માગણ્ડિયો સબ્બરત્તિં બહિગામે અગ્ગિં જુહિત્વા પાતોવ અન્તોગામં પવિસતિ. સત્થાપિ પુનદિવસે અન્તોગામં પિણ્ડાય પવિસન્તો પટિપથે માગણ્ડિયબ્રાહ્મણસ્સ અત્તાનં દસ્સેસિ. સો દસબલં દિસ્વા ચિન્તેસિ – ''અહં એત્તકં કાલં મમ ધીતુ રૂપસમ્પત્તિયા સદિસં દારકં પરિયેસન્તો ચરામિ, રૂપસમ્પત્તિયા ચ સતિપિ એવરૂપં ગહિતપબ્બજ્જમેવ પત્થેસિં. અયં ખો પન પબ્બજિતો અભિરૂપો દસ્સનીયો મમ ધીતુયેવ અનુચ્છવિકો''તિ વેગેન ગેહં અગમાસિ. તસ્સ કિર બ્રાહ્મણસ્સ પુબ્બે એકો પબ્બજિતવંસો અત્થિ, તેનસ્સ પબ્બજિતમેવ દિસ્વા ચિત્તં નમતિ. સો બ્રાહ્મણિં આમન્તેસિ – ''ભદ્દે મયા એવરૂપો પબ્બજિતો નામ નદિટ્ઠપુબ્બો સુવણ્ણવણ્ણો બ્રહ્મવણ્ણો મમ ધીતુયેવ અનુચ્છવિકો, સીઘં મે ધીતરં અલઙ્કરોહી''તિ. બ્રાહ્મણિયા ધીતરં અલઙ્કરોન્તિયાવ સત્થા અત્તનો ઠિતટ્ઠાને પદચેતિયાનિ દસ્સેત્વા અન્તોનગરં પાવિસિ.

અથ બ્રાહ્મણો બ્રાહ્મણિયા સદ્ધિં ધીતરં ગહેત્વા તં ઠાનં આગચ્છન્તો અન્તોગામં પવિટ્ઠકાલે આગતત્તા ઇતો ચિતો ચ ઓલોકેન્તો દસબલં અદિસ્વા બ્રાહ્મણિં પરિભાસતિ – ''તવ કારણં ભદ્દકં નામ નત્થિ, તયિ પપઞ્ચં કરોન્તિયાવ સો પબ્બજિતો નિક્ખમિત્વા ગતો''તિ. બ્રાહ્મણ, ગતો તાવ હોતુ, કતરદિસાભાગેન ગતોતિ? ઇમિના દિસાભાગેનાતિ સત્થુ ગતટ્ઠાનં ઓલોકેન્તોવ પદચેતિયાનિ દિસ્વા ''ભદ્દે ઇમાનિ તસ્સ પુરિસસ્સ પદાનિ, ઇતો ગતો ભવિસ્સતી''તિ આહ. અથ, બ્રાહ્મણી, સત્થુ પદચેતિયં દિસ્વા ચિન્તેસિ – ''બાલો વતાયં બ્રાહ્મણો અત્તનો ગન્થમત્તસ્સાપિ અત્થં ન જાનાતી''તિ તેન સદ્ધિં પરિહાસં કરોન્તી આહ – ''યાવ બાલો ચાસિ, બ્રાહ્મણ, એવરૂપસ્સ નામ પુરિસસ્સ ધીતરં દસ્સામીતિ વદસિ. રાગેન હિ રત્તસ્સ દોસેન દુટ્ઠસ્સ મોહેન મૂળ્હસ્સ પુરિસસ્સ પદં નામ એવરૂપં ન હોતિ. લોકે પન વિવટચ્છદસ્સ સબ્બઞ્ઞુબુદ્ધસ્સ એતં પદં'' પસ્સ, બ્રાહ્મણ –

''રત્તસ્સ હિ ઉક્કુટિકં પદં ભવે,
દુટ્ઠસ્સ હોતિ અવકડ્ઢિતં પદં;
મૂળ્હસ્સ હોતિ સહસાનુપીળિતં,
વિવટચ્છદસ્સ ઇદમીદિસં પદ''ન્તિ.

સો બ્રાહ્મણિયા એત્તકં કથેન્તિયાપિ અસુત્વા ''ત્વં નામ ચણ્ડા મુખરા''તિ આહ. તેસં દ્વિન્નમ્પિ અઞ્ઞમઞ્ઞં વિવાદં કરોન્તાનંયેવ સત્થા પિણ્ડાય ચરિત્વા સદ્ધિં ભિક્ખુસઙ્ઘેન કતભત્તકિચ્ચો બ્રાહ્મણસ્સ દસ્સનૂપચારેનેવ નિક્ખમિ. બ્રાહ્મણો સત્થારં દૂરતોવ આગચ્છન્તં દિસ્વા બ્રાહ્મણિં અપસાદેત્વા ''અયં સો પુરિસો''તિ હટ્ઠપહટ્ઠો દસબલસ્સ પુરતો ઠત્વા ''ભો પબ્બજિત, અહં પાતોવ પટ્ઠાય તં પરિયેસન્તો ચરામિ, ઇમસ્મિં જમ્બુદીપે મમ ધીતાય સમાનરૂપા ઇત્થી નામ નત્થિ, પુરિસોપિ તયા સદ્ધિં સમાનરૂપો નામ નત્થિ, મમ ધીતરં તુય્હં પોસનત્થાય દમ્મિ, ગણ્હાહિ ન''ન્તિ આહ. અથ નં સત્થા ''અહં, બ્રાહ્મણ, કામગ્ગવાસિનિયો ઉત્તમરૂપધરા નાનાવણ્ણં કથં કથેન્તિયો મમ પલોભનત્થમેવ આગન્ત્વા સન્તિકે ઠિતા દેવધીતાપિ ન ઇચ્છિં, કિમઙ્ગં પન ઇમં ગણ્હિસ્સામી''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

‘‘દિસ્વાન તણ્હં અરતિં રગઞ્ચ,
નાહોસિ છન્દો અપિ મેથુનસ્મિં;
કિંમેવિદં મુત્તકરીસપુણ્ણં,
પાદાપિ નં સમ્ફુસિતું ન ઇચ્છે’’તિ. (સુ॰ નિ॰ ૮૪૧);

માગણ્ડિયા ચિન્તેસિ – ‘‘અનત્થિકેન નામ ‘અલ’ન્તિ વત્તુમેવ વટ્ટતિ. અયં પન મમ સરીરં મુત્તકરીસપુણ્ણં નામ કત્વા ‘પાદાપિ નં સમ્ફુસિતું ન ઇચ્છે’તિ અવોચ, એકં ઇસ્સરિયટ્ઠાનં લભન્તી અન્તરમેવસ્સ પસ્સિસ્સામી’’તિ આઘાતં બન્ધિ. સત્થા તં અમનસિકત્વા ચરિયવસેન બ્રાહ્મણસ્સ ધમ્મદેસનં આરભિ. દેસનાપરિયોસાને ઉભોપિ જાયમ્પતિકા અનાગામિફલે પતિટ્ઠાય ‘‘ઇદાનિ અમ્હાકં ઘરાવાસેન અત્થો નત્થી’’તિ ધીતરં માગણ્ડિયં ચૂળપિતરં સમ્પટિચ્છાપેત્વા ઉભોપિ પબ્બજિત્વા અરહત્તં પાપુણિંસુ. અથ રાજા ઉદેનો ચૂળમાગણ્ડિયેન સદ્ધિં વોહારં કત્વા માગણ્ડિયદારિકં રાજાનુભાવેન ગેહં આનેત્વા અભિસેકં કત્વા તસ્સા પઞ્ચમાતુગામસતપરિવારાય વસનટ્ઠાનં વિસું પાસાદં અદાસિ.

સત્થાપિ ખો અનુપુબ્બેન ચારિકં ચરમાનો કોસમ્બિનગરં સમ્પાપુણિ. સેટ્ઠિનો સત્થુ આગમનં સુત્વા પચ્ચુગ્ગમનં કત્વા પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન વન્દિત્વા એકમન્તં નિસિન્ના ભગવન્તં એતદવોચું – ‘‘ઇમે, ભન્તે, તયો વિહારા તુમ્હે ઉદ્દિસ્સ કતા, પટિગ્ગણ્હથ, ભન્તે, વિહારે ચાતુદ્દિસસ્સ સઙ્ઘસ્સ સઙ્ગહત્થાયા’’તિ. પટિગ્ગહેસિ ભગવા વિહારે. તેપિ સેટ્ઠિનો સત્થારં સ્વાતનાય નિમન્તેત્વા અભિવાદેત્વા ઘરં અગમંસુ.

માગણ્ડિયાપિ ખો સત્થુ આગતભાવં સુત્વા છિન્નભિન્નકે ધુત્તે પક્કોસાપેત્વા તેસં લઞ્જં દત્વા ‘‘તુમ્હે સમણં ગોતમં ઇમિના ઇમિના ચ નિયામેન અક્કોસથા’’તિ વત્વા ઉય્યોજેસિ. તે સત્થુ અન્તોગામં પવિસનવેલાય સપરિવારં સત્થારં નાનાવિધેહિ અક્કોસેહિ અક્કોસિંસુ. આયસ્મા આનન્દો સત્થારં આહ – ‘‘ભન્તે, એવરૂપે અક્કોસનટ્ઠાને ન વસિસ્સામ, અઞ્ઞં નગરં ગચ્છામા’’તિ. સત્થા, ‘‘આનન્દ, તથાગતા નામ અટ્ઠહિ લોકધમ્મેહિ ન કમ્પન્તિ, અયમ્પિ સદ્દો સત્તાહં નાતિક્કમિસ્સતિ, અક્કોસકાનંયેવ ઉપરિ પતિસ્સતિ, ત્વં મા વિતક્કયિત્થા’’તિ. તેપિ તયો નગરસેટ્ઠિનો મહાસક્કારેન ભગવન્તં પવેસેત્વા મહાદાનં અદંસુ. તેસં અપરાપરં દાનં દદન્તાનંયેવ માસો અતિક્કમિ, અથ નેસં એતદહોસિ – ‘‘બુદ્ધા નામ સબ્બલોકં અનુકમ્પમાના ઉપ્પજ્જન્તિ, અઞ્ઞેસમ્પિ ઓકાસં દસ્સામા’’તિ. તતો તે કોસમ્બિનગરવાસિનોપિ જનસ્સ ઓકાસં અકંસુ. તતો પટ્ઠાય નાગરાપિ વીથિસભાગેન ગણસભાગેન મહાદાનં દેન્તિ.

અથેકદિવસં સત્થા ભિક્ખુસઙ્ઘપરિવુતો માલાકારકજેટ્ઠકસ્સ ગેહે નિસીદિ. તસ્મિં ખણે સામાવતિયા ઉપટ્ઠાયિકા ખુજ્જુત્તરા અટ્ઠ કહાપણે આદાય માલત્થાય તં ગેહં અગમાસિ. માલાકારજેટ્ઠકો તં દિસ્વા, ‘‘અમ્મ ઉત્તરે, અજ્જ તુય્હં પુપ્ફાનિ દાતું ખણો નત્થિ, અહં બુદ્ધપ્પમુખં ભિક્ખુસઙ્ઘં પરિવિસામિ. ત્વમ્પિ પરિવેસનાય સહાયિકા હોહિ, એવં ઇતો પરેસં વેય્યાવચ્ચકરણતો મુચ્ચિસ્સતી’’તિ આહ. તતો ખુજ્જુત્તરા અત્તના લદ્ધં ભોજનં ભુઞ્જિત્વા બુદ્ધાનં ભત્તગ્ગે વેય્યાવચ્ચં અકાસિ. સા સત્થારા ઉપનિસિન્નકથાવસેન કથિતં ધમ્મં સબ્બમેવ ઉગ્ગણ્હિ. અનુમોદનં પન સુત્વા સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાસિ.

સા અઞ્ઞેસુ દિવસેસુ ચત્તારોવ કહાપણે દત્વા પુપ્ફાનિ ગહેત્વા ગચ્છતિ, તસ્મિં પન દિવસે દિટ્ઠસચ્ચભાવેન પરસન્તકે ચિત્તં અનુપ્પાદેત્વા સબ્બેવ અટ્ઠ કહાપણે દત્વા પચ્છિં પૂરેત્વા પુપ્ફાનિ આદાય સામાવતિયા સન્તિકં

અગમાસિ. અથ નં સા પુચ્છિ – ''અમ્મ ઉત્તરે, ત્વં અઞ્ઞેસુ દિવસેસુ ન બહૂનિ પુપ્ફાનિ આહરસિ, અજ્જ પન બહુકાનિ, કિં નો રાજા ઉત્તરિતરં પસન્નો''તિ? સા મુસાવાદે અભબ્બતાય અતીતે અત્તના કતં અનિગુહિત્વા સબ્બં કથેસિ. ''અથ કસ્મા અજ્જ બહૂનિ પુપ્ફાનિ આહરસી''તિ વુત્તા ચ એવમાહ – ''અહં અજ્જ દસબલસ્સ ધમ્મં સુત્વા અમતં સચ્છાકાસિં, તસ્મા તુમ્હે ન વઞ્ચેમી''તિ. તં સુત્વા, ''અમ્મ ઉત્તરે, તયા લદ્ધં અમતધમ્મં અમ્હાકમ્પિ દેહી''તિ સબ્બાવ હત્થં પસારયિંસુ. અય્યે, એવં દાતું ન સક્કા, અહં પન સત્થારા કથિતનિયામેન તુમ્હાકં ધમ્મં દેસેસ્સામિ, તુમ્હે અત્તનો હેતુમ્હિ સતિ તં ધમ્મં લભિસ્સથાતિ. તેન હિ, અમ્મ ઉત્તરે, કથેહીતિ. ''એવં કથેતું ન સક્કા, મય્હં ઉચ્ચં આસનં પઞ્ઞાપેત્વા તુમ્હે નીચાસનેસુ નિસીદથા''તિ આહ. તા પઞ્ચસતાપિ ઇત્થિયો ખુજ્જુત્તરાય ઉચ્ચાસનં દત્વા સયં નીચાસનાનિ ગહેત્વા નિસીદિંસુ. ખુજ્જુત્તરાપિ સેક્ખપટિસમ્ભિદાસુ ઠત્વા તાસં ધમ્મં દેસેસિ. દેસનાપરિયોસાને સામાવતિં જેટ્ઠિકં કત્વા સબ્બાવ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિંસુ. તતો પટ્ઠાય ખુજ્જુત્તરં વેય્યાવચ્ચકરણતો અપનેત્વા ''ત્વં સત્થુ ધમ્મકથં સુત્વા આહરિત્વા અમ્હે સાવેહી''તિ આહંસુ. ખુજ્જુત્તરાપિ તતો પટ્ઠાય તથા અકાસિ.

કસ્મા પનેસા દાસી હુત્વા નિબ્બત્તાતિ? સા કિર કસ્સપદસબલસ્સ સાસને એકાય સામણેરિયા અત્તનો વેય્યાવચ્ચં કારેસિ. તેન કમ્મેન પઞ્ચ જાતિસતાનિ પરેસં દાસીયેવ હુત્વા નિબ્બત્તિ. કસ્મા પન ખુજ્જા અહોસીતિ? અનુપ્પન્ને કિર બુદ્ધે અયં બારાણસિરઞ્ઞો ગેહે વસન્તી એકં રાજકુલૂપકં પચ્ચેકબુદ્ધં ખુજ્જધાતુકં દિસ્વા અત્તના સહવાસીનં માતુગામાનં પુરતો પરિહાસં કરોન્તી ખુજ્જાકારેન વિચરિ. તસ્મા ખુજ્જા હુત્વા નિબ્બત્તિ. કિં પન કત્વા સા પઞ્ઞવન્તી જાતાતિ? અનુપ્પન્ને બુદ્ધે અયં બારાણસિરઞ્ઞો ગેહે વસન્તી અટ્ઠ પચ્ચેકબુદ્ધે રાજગેહતો ઉણ્હપાયાસસ્સ પૂરિતે પત્તે ગહેત્વા ગચ્છન્તે દિસ્વા ''એત્થ ઠપેત્વા ગચ્છથ, ભન્તે''તિ અટ્ઠ સુવણ્ણકટકે ઓમુઞ્ચિત્વા અદાસિ. તસ્સ કમ્મસ્સ નિસ્સન્દેન પઞ્ઞવન્તી હુત્વા નિબ્બત્તિ.

અથ ખો તા સામાવતિયા પરિવારા પઞ્ચસતા ઇત્થિયો પટિવિદ્ધસચ્ચાપિ સમાના રઞ્ઞો અસ્સદ્ધભાવેન કાલેન કાલં સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા બુદ્ધદસ્સનં ન લભન્તિ. તસ્મા દસબલે અન્તરવીથિં પટિપન્ને વાતપાનેસુ નપ્પહોન્તેસુ અત્તનો અત્તનો ગબ્ભેસુ છિદ્દં કત્વા તેહિ ઓલોકેન્તિ . અથેકદિવસં માગણ્ડિયા અત્તનો પાસાદતલતો નિક્ખમિત્વા ચઙ્કમમાના તાસં વસનટ્ઠાનં ગન્ત્વા ગબ્ભચ્છિદ્દં દિસ્વા ''કિમિદ''ન્તિ પુચ્છિ. તાહિ તસ્સા સત્થરિ બદ્ધાઘાતતં અજાનન્તીહિ – ''સત્થા ઇમં નગરં આગતો, મયં એત્થ ઠત્વા સત્થારં પસ્સામ ચેવ પૂજેમ ચા''તિ વુત્તે ''ઇદાનિસ્સ કત્તબ્બં જાનિસ્સામિ, ઇમાપિ તસ્સ ઉપટ્ઠાયિકા, ઇમાસમ્પિ કત્તબ્બં જાનિસ્સામી''તિ ચિન્તેત્વા ગન્ત્વા રઞ્ઞા સદ્ધિં રહોગતકાલે, ''મહારાજ, સામાવતિમિસ્સકાનં બહિદ્ધા પત્થના અત્થિ, કતિપાહેનેવ તે જીવિતં મારેસ્સન્તિ, સામાવતી, સપરિવારા તુમ્હેસુ સિનેહં વા પેમં વા ન કરોતિ, સમણં પન ગોતમં અન્તરવીથિયા ગચ્છન્તં દિસ્વા વાતપાનેસુ અપ્પહોન્તેસુ તાનિ ખણ્ડિત્વાપિ ઓકાસં કત્વા ઓલોકેન્તી''તિ આહ. રાજા ''ન તા એવરૂપં કરિસ્સન્તી''તિ ન સદ્દહતિ. પુન વુત્તેપિ ન સદ્દહતિયેવ. અથ નં તિક્ખત્તું વુત્તેપિ અસ્સદ્દહન્તં ''સચે મે વચનં ન સદ્દહસિ, તાસં વસનટ્ઠાનં ગન્ત્વા ઉપધારેહિ, મહારાજા''તિ આહ. રાજા ગન્ત્વા ગબ્ભેસુ છિદ્દં દિસ્વા ''ઇદં કિ''ન્તિ પુચ્છિત્વા તસ્મિં અત્થે આરોચિતે તાસં અક્કુજ્ઝિત્વા કિઞ્ચિ અવત્વા છિદ્દાનિ પિદહાપેસિ. રાજા તતો પટ્ઠાય તાસં પાસાદે ઉદ્ધચ્છિદ્દકજાલવાતપાનાનિ કારેસિ.

સા તેન કારણેન રાજાનં કોપેતું અસક્કોન્તી, ''દેવ, એતાસં તુમ્હેસુ પેમં અત્થિ વા નત્થિ વાતિ જાનિસ્સામ, અટ્ઠ કુક્કુટે પેસેત્વા તુમ્હાકં અત્થાય પચાપેથા''તિ આહ. રાજા તસ્સા વચનં સુત્વા ''ઇમે પચિત્વા પેસેતૂ''તિ સામાવતિયા અટ્ઠ કુક્કુટે પહિણિ. સોતાપન્ના અરિયસાવિકા જીવમાને કુક્કુટે કિં પચિસ્સતિ, અલન્તિ વત્વા પન

હત્થેનપિ કુસિતું ન ઇચ્છિ. માગણ્ડિયા “હોતુ, મહારાજ, એતેયેવ ચ કુક્કુટે સમણસ્સ ગોતમસ્સ પચનત્થાય પેસેહી”તિ. રાજા તથા અકાસિ. માગણ્ડિયા અન્તરામગ્ગેયેવ કુક્કુટે મારાપેત્વા “ઇમે કુક્કુટે પચાપેત્વા સમણસ્સ ગોતમસ્સ દેતૂ”તિ પહિણિ. સા તેસં મતભાવેન દસબલઞ્ચ ઉદ્દિસ્સ પહિતભાવેન પચિત્વા દસબલસ્સ પેસેસિ. માગણ્ડિયા “પસ્સ, મહારાજા”તિ વત્વા એત્તકેનપિ રાજાનં કોપેતું નાસક્ખિ.

અયં પન ઉદેનો તાસુ એકેકિસ્સા વસનટ્ઠાને સત્ત સત્ત દિવસાનિ વસિ. અથાયં માગણ્ડિયા એકં કણ્હસપ્પપોતકં વેળુપબ્બે પક્ખિપાપેત્વા અત્તનો વસનટ્ઠાને ઠપેસિ. રઞ્ઞો ચ યત્થ કત્થચિ ગચ્છન્તસ્સ હત્થિકન્તવીણં આદાયયેવ ગમનં આચિણ્ણં, માગણ્ડિયા રઞ્ઞો અત્તનો સન્તિકં આગમનકાલે તં સપ્પપોતકં અન્તોવીણાય પક્ખિપિત્વા છિદ્દં પિદહાપેસિ. અથ નં સામાવતિયા સન્તિકં ગમનકાલે, “મહારાજ, સામાવતી નામ સમણસ્સ ગોતમસ્સ પક્ખા, તુમ્હે ન ગણેતિ. યં કિઞ્ચિ કત્વા તુમ્હાકં દોસમેવ ચિન્તેતિ, અપ્પમત્તા હોથા”તિ આહ. રાજા સામાવતિયા વસનટ્ઠાને સત્તાહં વીતિનામેત્વા પુન સત્તાહે માગણ્ડિયાય નિવેસનં અગમાસિ. સા તસ્મિં આગચ્છન્તેયેવ “કચ્ચિ તે, મહારાજ, સામાવતી ઓતારં ન ગવેસતી”તિ કથેન્તી વિય રઞ્ઞો હત્થતો વીણં ગહેત્વા ચાલેત્વા “કિં નુ ખો, મહારાજ, એત્થ અબ્ભન્તરે વિચરતી”તિ વત્વા સપ્પસ્સ નિક્ખમનોકાસં કત્વા “અબ્ભુમ્મે અન્તો સપ્પો”તિ વીણં છડ્ડેત્વા પલાયિ. તસ્મિં કાલે રાજા પદિત્તં વેણુવનં વિય પક્ખિત્તલોણં ઉદ્ધનં વિય ચ દોસેન તટતટાયન્તો “વેગેન સપરિવારં સામાવતિં પક્કોસથા”તિ આહ. રાજપુરિસા ગન્ત્વા પક્કોસિંસુ.

સા રઞ્ઞો કુદ્ધભાવં ઞત્વા સેસમાતુગામાનં સઞ્ઞમદાસિ. “રાજા તુમ્હે ઘાતેતુકામો પક્કોસતિ, અજ્જ દિવસં ઓદિસ્સકેન મેત્તાફરણેન રાજાનં ફરથા”તિ આહ. રાજા તા ઇત્થિયો પક્કોસાપેત્વા સબ્બાવ પટિપાટિયા ઠપેત્વા મહાધનું આદાય વિસપીતકણ્ડં સન્નય્હિત્વા ધનું પૂરેત્વા અટ્ઠાસિ. તસ્મિં ખણે સબ્બાવ તા સામાવતિપ્પમુખા ઇત્થિયો ઓધિસો મેત્તં ફરિંસુ. રાજા કણ્ડં નેવ ખિપિતું ન અપનેતું સક્કોતિ, ગત્તેહિ સેદા મુચ્ચન્તિ, સરીરં વેધતિ, મુખતો ખેળો પતતિ, ગહેતબ્બગહણં ન પસ્સતિ. અથ નં સામાવતી “કિં, મહારાજ, કિલમસી”તિ આહ. આમ, દેવિ, કિલમામિ, અવસ્સયો મે હોહીતિ. સાધુ, મહારાજ, કણ્ડં મહાપથવિમુખં કરોહીતિ. રાજા તથા અકાસિ. સા “રઞ્ઞો હત્થતો કણ્ડં મુચ્ચતૂ”તિ અધિટ્ઠાસિ. તસ્મિં ખણે કણ્ડં મુચ્ચિ. રાજા તંખણંયેવ ઉદકે નિમુજ્જિત્વા આગમ્મ અલ્લકેસો અલ્લવત્થો સામાવતિયા પાદેસુ પતિત્વા “ખમ, દેવિ, મય્હં, ભેદકાનં મે વચનેન અનુપધારેત્વા એતં કત”ન્તિ આહ. ખમામિ, દેવાતિ. “સાધુ, દેવિ, એવં તયા મય્હં ખમિતં નામ હોતિ. ઇતો પટ્ઠાય તુમ્હાકં યથારુચિયા દસબલસ્સ દાનં દેથ, પચ્છાભત્તં વિહારં ગન્ત્વા ધમ્મકથં સુણાથ, અજ્જ વો પટ્ઠાય પરિહારં દમ્મીતિ. તેન હિ, દેવ, અજ્જ પટ્ઠાય એકં ભિક્ખું યાચિત્વા આનેથ, યો નો ધમ્મં વાચેસ્સતીતિ. રાજા સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા યાચન્તો આનન્દત્થેરં લભિ. તતો પટ્ઠાય તા પઞ્ચસતા ઇત્થિયો થેરં પક્કોસાપેત્વા સક્કારસમ્માનં કત્વા કતભત્તકિચ્ચસ્સ થેરસ્સ સન્તિકે ધમ્મં પરિયાપુણન્તિ.

તા એકદિવસં થેરસ્સ અનુમોદનાય પસન્ના થેરસ્સ પઞ્ચ ઉત્તરાસઙ્ગસતાનિ અદંસુ. થેરો કિર પુબ્બે તુન્નવાયકાલે એકસ્સ પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ એકાય સૂચિયા સદ્ધિં હત્થતલમત્તં ચોળખણ્ડં અદાસિ. સો સૂચિયા ફલેન ઇમસ્મિં અત્તભાવે મહાપઞ્ઞો અહોસિ, ચોળખણ્ડસ્સ ફલેન ઇમિનાવ નિયામેન પઞ્ચસતક્ખત્તું દુસ્સાનિ પટિલભિ.

તતો માગણ્ડિયા અઞ્ઞં કાતબ્બં અપસ્સન્તી “ઉય્યાનં ગચ્છામ, મહારાજા”તિ આહ. સાધુ, દેવીતિ. સા રઞ્ઞો સમ્પટિચ્છિતભાવં ઞત્વા ચૂળપિતરં પક્કોસાપેત્વા આહ – “અમ્હાકં ઉય્યાનં ગતકાલે સામાવતિયા વસનટ્ઠાનં ગન્ત્વા સામાવતિં સપરિવારં અન્તોકરિત્વા ‘રઞ્ઞો આણા’તિ વત્વા દ્વારં પિદહિત્વા પલાલેન

પલિવેઠેત્વા ગેહે અગ્ગિં દેથા''તિ. માગણ્ડિયો તસ્સા વચનં સુત્વા તથા અકાસિ. તસ્મિં દિવસે સબ્બાપિ તા ઇત્થિયો પુબ્બે કતસ્સ ઉપપીળકકમ્મસ્સાનુભાવેન સમાપત્તિં અપ્પેતું નાસક્ખિંસુ, એકપ્પહારેનેવ ભુસમુટ્ઠિ વિય ઝાયિંસુ. તાસં આરક્ખપુરિસા રઞ્ઞો સન્તિકં ગન્ત્વા, ''દેવ, ઇદં નામ કરિંસૂ''તિ આચિક્ખિંસુ.

રાજા ''કેન કત''ન્તિ પરિયેસન્તો માગણ્ડિયાય કારિતભાવં ઞત્વા તં પક્કોસાપેત્વા ''ભદ્દે, ભદ્દકં તયા કમ્મં કતં મયા કાતબ્બં કરોન્તિયા, ''ઉટ્ઠાય સમુટ્ઠાય મય્હં વધાય પરિસક્કમાના ઘાતિતા, પસન્નોસ્મિ, તુય્હં સમ્પત્તિં દસ્સામીતિ તવ ઞાતકે પક્કોસાપેહી''તિ આહ. સા રઞ્ઞો કથં સુત્વા અઞ્ઞાતકેપિ ઞાતકે કત્વા પક્કોસાપેસિ. રાજા સબ્બેસં સન્નિપતિતભાવં ઞત્વા રાજઙ્ગણે ગલપ્પમાણેસુ આવાટેસુ નિખનિત્વા ઉપરિ ઠિતાનિ સીસાનિ ભિન્દાપેન્તો મહન્તેહિ અયનઙ્ગલેહિ કસાપેસિ. માગણ્ડિયમ્પિ ખણ્ડાખણ્ડિકં છિન્દાપેત્વા પૂવપચનકટાહે પચાપેસિ.

કિં પન સામાવતિયા સપરિવારાય અગ્ગિના ઝાપનકમ્મન્તિ? સા કિર અનુપ્પન્ને બુદ્ધે તેહેવ પઞ્ચહિ માતુગામસતેહિ સદ્ધિં ગઙ્ગાયં કીળિત્વા બહિતિત્થે ઠિતા સીતે જાતે અવિદૂરટ્ઠાને પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ પણ્ણસાલં દિસ્વા અન્તો અસોધેત્વાવ બહિ અગ્ગિં દત્વા વિસિબ્બેસું. અન્તોપણ્ણસાલાય પચ્ચેકબુદ્ધો નિરોધસમાપત્તિં સમાપજ્જિત્વા નિસિન્નો. તા જાલાસુ પચ્છિન્નાસુ પચ્ચેકબુદ્ધં દિસ્વા ''કિં અમ્હેહિ કતં, અયં પચ્ચેકબુદ્ધો રઞ્ઞો કુલૂપકો, ઇમં દિસ્વા રાજા અમ્હાકં કુજ્ઝિસ્સતિ, ઇદાનિ નં સુજ્ઝાપિતં કાતું વટ્ટતી''તિ અઞ્ઞાનિપિ દારૂનિ પક્ખિપિત્વા અગ્ગિં અદંસુ. પુન જાલાય પચ્છિન્નાય પચ્ચેકબુદ્ધો સમાપત્તિતો વુટ્ઠાય તાસં પસ્સન્તીનંયેવ ચીવરાનિ પપ્ફોટેત્વા વેહાસં ઉપ્પતિત્વા ગતો. તેન કમ્મેન નિરયે પચ્ચિત્વા પક્કાવસેસેન ઇમં બ્યસનં પાપુણિંસુ. ચતુપરિસમજ્ઝે પન કથા ઉદપાદિ – ''બહુસ્સુતા વત ખુજ્જુત્તરા, માતુગામઅત્તભાવે ઠત્વા પઞ્ચન્નં માતુગામસતાનં ધમ્મં કથેત્વા સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાપેસિ. સામાવતીપિ રઞ્ઞા અત્તનો અપ્પિતં કણ્ડં મેત્તાફરણેન ફરિત્વા પટિબાહી''તિ તસ્સાપિ મહાજનો ગુણં કથેસિ. એવમેતં વત્થુ સમુટ્ઠિતં. અથ સત્થા અપરભાગે જેતવને નિસિન્નો તદેવ કારણં અટ્ઠુપ્પત્તિં કત્વા ખુજ્જુત્તરં બહુસ્સુતાનં, સામાવતિં મેત્તાવિહારીનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

ઉત્તરાનન્દમાતાવત્થુ

૨૬૨. પઞ્ચમે **ઝાયીન**ન્તિ ઝાનાભિરતાનં ઉપાસિકાનં, ઉત્તરા નન્દમાતા, અગ્ગાતિ દસ્સેતિ. સા કિર પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે હંસવતિયં કુલગેહે નિબ્બત્તા સત્થુ ધમ્મકથં સુણન્તી સત્થારં એકં ઉપાસિકં ઝાનાભિરતાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા અધિકારકમ્મં કત્વા તં ઠાનન્તરં પત્થેસિ. સા કપ્પસતસહસ્સં દેવમનુસ્સેસુ સંસરિત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે રાજગહનગરે સુમનસેટ્ઠિં નિસ્સાય વસન્તસ્સ પુણ્ણસીહસ્સ નામ ભરિયાય કુચ્છિસ્મિં પટિસન્ધિં ગણ્હિ, ઉત્તરાતિસ્સા નામં અકંસુ.

અથેકસ્મિં નક્ખત્તમહદિવસે રાજગહસેટ્ઠિ પુણ્ણં પક્કોસાપેત્વા આહ – ''તાત પુણ્ણ, નક્ખત્તં વા ઉપોસથો વા દુગ્ગતસ્સ કિં કરિસ્સતિ, એવં સન્તેપિ વદેહિ 'કિં નક્ખત્તપરિબ્બયં ગહેત્વા નક્ખત્તં કીળિસ્સસિ, બલવગોણે ચ ફાલઞ્ચ નઙ્ગલઞ્ચ ગહેત્વા કસિસ્સસી'''તિ. ''મમ ભરિયાય સદ્ધિં મન્તેત્વા જાનિસ્સામિ, અય્યા''તિ તં કથં ભરિયાય આરોચેસિ. ''સેટ્ઠિ નામ અય્યો ઇસ્સરો, તસ્સ તયા સદ્ધિં કથેન્તસ્સ કથા સોભતિ, ત્વં પન અત્તનો કસિકમ્મં મા વિસ્સજ્જેસી''તિ આહ. સો તસ્સા વચનં સુત્વા કસિભણ્ડં આદાય કસિતું ગતો.

તંદિવસઞ્ચ સારિપુત્તત્થેરો નિરોધસમાપત્તિતો વુટ્ઠાય ''કસ્સ અજ્જ મયા સઙ્ગહં કાતું વટ્ટતી''તિ આવજ્જેન્તો ઇમસ્સ પુણ્ણસ્સ ઉપનિસ્સયં દિસ્વા ભિક્ખાચારવેલાય પત્તચીવરમાદાય પુણ્ણસ્સ કસનટ્ઠાનં ગચ્છન્તો અવિદૂરે

અત્તાનં દસ્સેસિ. પુણ્ણો થેરં દિસ્વા કસિં ઠપેત્વા થેરસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન વન્દિ. થેરો તં ઓલોકેત્વા ઉદકસભાગં પુચ્છિ. તસ્સ એતદહોસિ – ''અય્યો મુખં ધોવિતુકામો ભવિસ્સતી''તિ. તતો વેગેન ગન્ત્વા દન્તકટ્ઠં આહરિત્વા કપ્પિયં કત્વા થેરસ્સ અદાસિ. થેરે દન્તકટ્ઠં ખાદન્તે પત્તેન સદ્ધિં ધમ્મકરણં નીહરિત્વા ઉદકસ્સ પૂરેત્વા આહરિ. થેરો મુખં ધોવિત્વા ભિક્ખાચારમગ્ગં પટિપજ્જિ. પુણ્ણો ચિન્તેસિ – ''થેરો અઞ્ઞેસુ દિવસેસુ ઇમં મગ્ગં ન પટિપજ્જતિ, અજ્જ પન મય્હં સઙ્ગહત્થાય પટિપન્નો ભવિસ્સતિ. અહો વત મે ભરિયા મમત્થાય આહરણકં આહારં થેરસ્સ પત્તે પતિટ્ઠપેય્યા''તિ.

અથસ્સ ભરિયા ''અજ્જ નક્ખત્તદિવસો''તિ પાતોવ અત્તનો લભનકનિયામેન ખાદનીયભોજનીયં સંવિધાય ગહેત્વા સામિકસ્સ કસનટ્ઠાનં આગચ્છન્તી અન્તરામગ્ગે થેરં દિસ્વા ચિન્તેસિ – ''અઞ્ઞેસુ દિવસેસુ મય્હં થેરં દિસ્વા દેય્યધમ્મો ન હોતિ, દેય્યધમ્મે સન્તેપિ મમ અય્યં ન પસ્સામિ, અજ્જ પન દ્વિન્નમ્પિ સમ્મુખીભાવો જાતો. મમ સામિકસ્સ પુન સમ્પાદેત્વા આહરિસ્સામિ, ઇમં તાવ આહારં થેરસ્સ દસ્સામી''તિ તીહિ ચેતનાહિ સમ્પયુત્તં કત્વા તં ભોજનં સારિપુત્તત્થેરસ્સ પત્તે પતિટ્ઠપેત્વા ''એવંવિધા દુગ્ગતજીવિતા મુચ્ચામી''તિ આહ. થેરોપિ ''તવ અજ્ઝાસયો પૂરતૂ''તિ તસ્સાનુમોદનં કત્વા તતો નિવત્તિત્વા વિહારં અગમાસિ.

સાપિ પુન અત્તનો ગેહં ગન્ત્વા સામિકસ્સ આહારં સમ્પાદેત્વા આદાય કસનટ્ઠાનં ગન્ત્વા સામિકસ્સ કુજ્ઝનભાવતો ભીતા ''સામિ, અજ્જ એકદિવસં તવ મનં સન્ધારેહી''તિ આહ. કિં કારણાતિ? અહં અજ્જ તાવ આહારં આહરન્તી અન્તરામગ્ગે થેરં દિસ્વા તવ ભાગભત્તં થેરસ્સ પત્તે પતિટ્ઠપેત્વા પુન ગેહં ગન્ત્વા આહારં પચિત્વા આદાય આગતામ્હીતિ. મનાપં તે, ભદ્દે, કતં, મયાપિ પાતોવ થેરસ્સ દન્તકટ્ઠઞ્ચ મુખોદકઞ્ચ દિન્નં. અજ્જ અમ્હાકં સુપ્પભાતં, સબ્બમ્પિ થેરસ્સ અમ્હાકં સન્તકમેવ જાતન્તિ દ્વિન્નમ્પિ જનાનં એકસદિસમેવ ચિત્તં અહોસિ. અથ પુણ્ણો આહારકિચ્ચં કત્વા ભરિયાય ઊરુમ્હિ સીસં કત્વા મુહુત્તં નિપજ્જિ. અથસ્સ નિદ્દા ઓક્કમિ. સો થોકં નિદ્દાયિત્વા પબુદ્ધો કસિતટ્ઠાનં ઓલોકેસિ, ઓલોકિતોલોકિતટ્ઠાનં મહાકોસાતકિપુપ્ફેહિ સમ્પરિકિણ્ણં વિય અહોસિ. સો ભરિયં આહ – ''ભદ્દે, કિન્નામેતં અજ્જ ઇદં કસિતટ્ઠાનં સુવણ્ણવણ્ણં હુત્વા ખાયતી''તિ. અય્ય , અજ્જ તે સકલદિવસં કિલન્તતાય અક્ખીનિ મઞ્ઞે ભમન્તીતિ. ભદ્દે, મય્હં અસ્સદ્દહન્તી સયં ઓલોકેહીતિ. તસ્મિં કાલે સા ઓલોકેત્વા સભાવં અય્ય, કથેસિ, એવમેતં ભવિસ્સતીતિ.

પુણ્ણો ઉટ્ઠાય એકં કટ્ઠિં ગહેત્વા નઙ્ગલસીસે પહરિ, ગુળપિણ્ડો વિય નઙ્ગલસીસે અલ્લીયિત્વા અટ્ઠાસિ. સો ભરિયં પક્કોસિત્વા આહ – ''ભદ્દે, અઞ્ઞેસં વપિતબીજં નામ તીહિ વા ચતૂહિ વા માસેહિ ફલં દેતિ, અમ્હાકં પન અય્યસ્સ સારિપુત્તત્થેરસ્સ અન્તરે રોપિતેન સદ્ધાબીજેન અજ્જેવ અવસ્સં ફલં દિન્નં. ઇમસ્મિં કરીસમત્તે પદેસે આમલકમત્તોપિ પંસુપિણ્ડો અસુવણ્ણો નામ નત્થી''તિ. ઇદાનિ કિં કરિસ્સામ, અય્યાતિ? ''ભદ્દે, ઇમં એત્તકં સુવણ્ણં થેનેત્વા ખાદિતું નામ ન સક્કા''તિ ભરિયં તસ્મિં ઠાને ઠપેત્વા ભત્તસ્સ પૂરેત્વા આભતં પાતિં સુવણ્ણસ્સ પૂરેત્વા ગન્ત્વા રઞ્ઞો આરોચાપેસિ – ''એકો મનુસ્સો સુવણ્ણપાતિં ગહેત્વા ઠિતો''તિ. રાજા તં પક્કોસાપેત્વા ''કહં તે, તાત, લદ્ધ''ન્તિ પુચ્છિ. ''દેવ, મય્હં એકં કસિતટ્ઠાનં સબ્બં સુવણ્ણમેવ જાતં, પહિણિત્વા આહરાપેથા''તિ આહ. ત્વં કિન્નામોસીતિ? પુણ્ણો નામ અહં, દેવાતિ. ગચ્છથ, ભણે, સકટાનિ યોજેત્વા પુણ્ણસ્સ કસિતટ્ઠાનતો સુવણ્ણમાહરથાતિ.

સકટેહિ સદ્ધિં ગતરાજપુરિસા ''રઞ્ઞો પુઞ્ઞ''ન્તિ વત્વા સુવણ્ણપિણ્ડે ગણ્હન્તિ, ગહિતગહિતમ્પિ કસિતલેડ્ડુયેવ હોતિ. તે ગન્ત્વા રઞ્ઞો આરોચેસું. તેન હિ ભણે ગન્ત્વા ''પુણ્ણસ્સ પુઞ્ઞ''ન્તિ વત્વા ગણ્હથાતિ. ગહિતગહિતં

સુવણ્ણમેવ હોતિ. તે સબ્બમ્પિ તં સુવણ્ણં આહરિત્વા રાજઙ્ગણે રાસિં અકંસુ. રાસિ ઉબ્બેધેન તાલપ્પમાણો અહોસિ. રાજા વાણિજે પક્કોસાપેત્વા ‘‘કસ્સ ગેહે એત્તકં સુવણ્ણં અત્થી’’તિ પુચ્છિ. નત્થિ, દેવ, કસ્સચીતિ. એત્તકસ્સ પન ધનસ્સ સામિનો કિં કાતું વટ્ટતીતિ? ધનસેટ્ઠિં નામ નં કાતું વટ્ટતિ, દેવાતિ? તેન હિ પુણ્ણં ઇમસ્મિં નગરે ધનસેટ્ઠિં નામ કરોથાતિ સબ્બં તં સુવણ્ણં તસ્સેવ દત્વા તંદિવસંયેવસ્સ સેટ્ઠિટ્ઠાનં અદાસિ. સો સેટ્ઠિ મઙ્ગલં કરોન્તો સત્તાહં બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ મહાદાનં અદાસિ. સત્તમે દિવસે દસબલસ્સ ભત્તાનુમોદનાય પુણ્ણસેટ્ઠિપિ ભરિયાપિ ધીતાપિ સબ્બે સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિંસુ.

અપરભાગે રાજગહસેટ્ઠિ ‘‘પુણ્ણસેટ્ઠિનો વયપ્પત્તા દારિકા અત્થી’’તિ સુત્વા અત્તનો પુત્તસ્સ કારણા તસ્સ ગેહં પેસેસિ. સો તસ્સ સાસનં સુત્વા ‘‘નાહં ધીતરં દસ્સામી’’તિ પટિસાસનં પેસેસિ. સુમનસેટ્ઠિપિ પુન પેસેસિ – ‘‘ત્વં મમ ગેહં નિસ્સાય વસિત્વા ઇદાનિ એકપ્પહારેનેવ ઇસ્સરો હુત્વા મય્હં દારિકં ન દેસી’’તિ. તતો પુણ્ણસેટ્ઠિ આહ – ‘‘ઇમં તાવ તુમ્હાકં સેટ્ઠિ સભાવમેવ કથેસિ , પુરિસો નામ સબ્બકાલે એવંવિધોયેવાતિ ન સલ્લક્ખેતબ્બો. અહઞ્હિ ઇદાનિ તાદિસે પુરિસે દાસે કત્વા ગહેતું સક્કોમિ, તુય્હં પન જાતિં વા ગોત્તં વા ન કોપેમિ. અપિચ ખો મમ ધીતા સોતાપન્ના અરિયસાવિકા દેવસિકં કહાપણગ્ઘનકેહિ પુપ્ફેહિ પૂજં કરોતિ, તમહં તુમ્હાદિસસ્સ મિચ્છાદિટ્ઠિકસ્સ ગેહં ન પેસેસ્સામી’’તિ. એવં પુણ્ણસેટ્ઠિસ્સ પટિબાહકભાવં ઞત્વા રાજગહસેટ્ઠિ પુન સાસનં પેસેસિ – ‘‘પોરાણકં વિસ્સાસં મા ભિન્દતુ, અહં મય્હં સુણિસાય દેવસિકં દ્વિન્નં કહાપણાનં અન્ધનકાનિ પુપ્ફાનિ સજ્જાપેસ્સામી’’તિ. સો ‘‘સાધૂ’’તિ સમ્પટિચ્છિત્વા ધીતરં તસ્સ ઘરં પેસેસિ.

અથેકદિવસં સા પુણ્ણસેટ્ઠિનો ધીતા ઉત્તરા અત્તનો સામિકં એવમાહ – ‘‘અહં અત્તનો કુલગેહે માસસ્સ અટ્ઠ દિવસાનિ નિબદ્ધં ઉપોસથકમ્મં કરોમિ, ઇદાનિપિ તુમ્હેસુ સમ્પટિચ્છન્તેસુ ઉપોસથઙ્ગાનિ અધિટ્ઠહેય્ય’’ન્તિ. સો ‘‘ન સક્કા’’તિ તં ન સમ્પટિચ્છિ. સા તં સઞ્ઞાપેતું અસક્કોન્તી તુણ્હી અહોસિ. પુન અન્તોવસ્સે ‘‘ઉપોસથિકા ભવિસ્સામી’’તિ તદાપિ ઓકાસં કારેન્તી નેવ અલત્થ. સા અન્તોવસ્સે અડ્ઢતિયેસુ માસેસુ અતિક્કન્તેસુ અડ્ઢમાસે અવસિટ્ઠે માતાપિતૂનં સાસનં પેસેસિ – ‘‘અહં તુમ્હેહિ ચારકે પક્ખિત્તા એત્તકે અદ્ધાને એકદિવસમ્પિ ઉપોસથઙ્ગાનિ અધિટ્ઠાતું ન લભામિ, પઞ્ચદસ મે કહાપણસહસ્સાનિ પેસેથા’’તિ. તે ધીતુ સાસનં સુત્વા ‘‘કિંકારણા’’તિ અપુચ્છિત્વાવ પહિણિંસુ. ઉત્તરા તે કહાપણે ગણ્હિત્વા તસ્મિં નગરે સિરિમા નામ ગણિકા અત્થિ, તં પક્કોસાપેત્વા ‘‘અમ્મ સિરિમે, અહં ઇમં અડ્ઢમાસં ઉપોસથઙ્ગાનિ અધિટ્ઠહિસ્સામિ, ત્વં ઇમાનિ પઞ્ચદસ કહાપણસહસ્સાનિ ગહેત્વા ઇમં અડ્ઢમાસં સેટ્ઠિપુત્તં પરિચરાહી’’તિ. સા ‘‘સાધુ, અય્યે’’તિ સમ્પટિચ્છિ. તતો પટ્ઠાય સેટ્ઠિપુત્તો ‘‘અહં સિરિમાય સદ્ધિં મોદિસ્સામી’’તિ ઉત્તરાય અડ્ઢમાસં ઉપોસથકમ્મં સમ્પટિચ્છિ.

સા તેન સમ્પટિચ્છિતભાવં ઞત્વા દિવસે દિવસે પાતોવ દાસિગણપરિવુતા સહત્થા સહત્થા ખાદનીયભોજનીયં સંવિદહિત્વા સત્થરિ ભત્તકિચ્ચં કત્વા વિહારં ગતે ઉપોસથઙ્ગાનિ અધિટ્ઠાય પાસાદવરં આરુય્હ અત્તનો સીલાનિ આવજ્જમાના નિસીદતિ. એવં અડ્ઢમાસં વીતિનામેત્વા ઉપોસથં વિસ્સજ્જનદિવસે પાતોવ યાગુખજ્જકાદીનિ સંવિદહન્તી વિચરતિ. તસ્મિં સમયે સેટ્ઠિપુત્તો સિરિમાય સદ્ધિં ઉપરિપાસાદવરગતો જાલવાતપાનં વિવરિત્વા અન્તરવત્થું ઓલોકેન્તો અટ્ઠાસિ. ઉત્તરા, વાતપાનચ્છિદ્દેન ઉદ્ધં ઓલોકેસિ. સેટ્ઠિપુત્તો ઉત્તરં ઓલોકેત્વા ‘‘નેરયિકજાતિકા વતાયં એવંવિધં નામ સમ્પત્તિં પહાય ઉક્ખલિકમસિમક્ખિતા હુત્વા નિક્કારણા દાસીનં અન્તરે વિચરતી’’તિ સિતં અકાસિ. ઉત્તરા, તસ્સ પમાદભાવં ઞત્વા ‘‘અયં બાલો નામ અત્તનો સમ્પત્તિ સબ્બકાલં થાવરાતિ સઞ્ઞી ભવિસ્સતી’’તિ સયમ્પિ સિતં અકાસિ. તતો સિરિમા ‘‘અયં ચેટિકા મયિ ઠિતાય એવં મમ સામિકેન સદ્ધિં સિતં કરોતી’’તિ કુપિતા વેગેન ઓતરિ. ઉત્તરા, તસ્સા આગમનાકપ્પેનેવ ‘‘અયં બાલા

અટ્ઠમાસમત્તં ઇમસ્મિં ગેહે વસિત્વા મય્હમેવેતં ગેહન્તિસઞ્ઞી જાતા''તિ ઞત્વા તઙ્ખણઞ્ઞેવ મેત્તાઝાનં સમાપજ્જિત્વા અટ્ઠાસિ. સિરિમાપિ દાસીનં અન્તરેન આગન્ત્વા ઉળુઙ્કં ગહેત્વા પૂવપચનટ્ઠાને પક્કુથિતતેલસ્સ પૂરેત્વા ઉત્તરાય મત્થકે આસિઞ્ચિ, મેત્તાઝાનસ્સ વિપ્ફારેન ઉત્તરાય મત્થકે આસિત્તં પક્કુથિતતેલં પદુમપત્તે આસિત્તઉદકં વિય વિનિવત્તિત્વા ગતં.

તસ્મિં ખણે સિરિમાય સમીપે ઠિતા દાસિયો તં ઓલોકેત્વા, ''ભો જે, ત્વં અમ્હાકં અય્યાય હત્થતો મૂલં ગહેત્વા આગતા ઇમસ્મિં ગેહે વસમાના અમ્હાકં અય્યાય સદિસા ભવિતું વાયમસી''તિ સમ્મુખટ્ઠાને તં પરિભાસિંસુ. તસ્મિં ખણે સિરિમા અત્તનો આગન્તુકભાવં અઞ્ઞાસિ. સા તતોવ ગન્ત્વા ઉત્તરાય પાદેસુ પતિત્વા, ''અય્યે, અનુપધારેત્વા મે કતં, ખમથ મય્હ''ન્તિ આહ. અમ્મ સિરિમે, નાહં તવ ઇમસ્મિં ઠાને ખમિસ્સામિ, અહં સપિતિકા ધીતા, દસબલે ખમન્તેયેવ ખમિસ્સામીતિ.

સત્થાપિ ખો ભિક્ખુસઙ્ઘપરિવારો આગન્ત્વા ઉત્તરાય નિવેસને પઞ્ઞત્તાસને નિસીદિ. સિરિમા ગન્ત્વા સત્થુ પાદેસુ પતિત્વા, ''ભન્તે, મયા અય્યાય ઉત્તરાય અન્તરે એકો દોસો કતો, તુમ્હેસુ ખમન્તેસુ ખમિસ્સામીતિ વદતિ, ખમથ મય્હં ભગવા''તિ. ખમામિ તે સિરિમેતિ. સા તસ્મિં કાલે ગન્ત્વા ઉત્તરં ખમાપેસિ. તંદિવસઞ્ચ સિરિમા દસબલસ્સ ભત્તાનુમોદનં સુત્વા –

''અક્કોધેન જિને કોધં, અસાધું સાધુના જિને;
જિને કદરિયં દાનેન, સચ્ચેનાલિકવાદિન''ન્તિ. (ધ॰ પ॰ ૨૨૩) –

ગાથાપરિયોસાને સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠિતા દસબલં નિમન્તેત્વા પુનદિવસે મહાદાનં અદાસિ. એવમેતં વત્થુ સમુટ્ઠિતં. અપરભાગે પન સત્થા જેતવને નિસીદિત્વા ઉપાસિકાયો ઠાનન્તરેસુ ઠપેન્તો ઉત્તરં નન્દમાતરં ઝાયીનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

સુપ્પવાસાવત્થુ

૨૬૩. છટ્ઠે **પણીતદાયિકાન**ન્તિ પણીતરસદાયિકાનં ઉપાસિકાનં, સુપ્પવાસા કોલિયધીતા, અગ્ગાતિ દસ્સેતિ. સા કિર પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે હંસવતિયં કુલગેહે નિબ્બત્તા સત્થુ ધમ્મદેસનં સુણન્તી સત્થારં એકં ઉપાસિકં પણીતદાયિકાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા અધિકારકમ્મં કત્વા તં ઠાનન્તરં પત્થેસિ. સા કપ્પસતસહસ્સં દેવમનુસ્સેસુ સંસરિત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે કોલિયનગરે ખત્તિયકુલે નિબ્બત્તિ, સુપ્પવાસાતિસ્સા નામં અકંસુ. સા વયપ્પત્તા એકસ્સ સક્યકુમારસ્સ ગેહં ગતા, પઠમદસ્સનેયેવ સત્થુ ધમ્મકથં સુત્વા સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાસિ. સા અપરભાગે સીવલિં નામ દારકં વિજાયિ. તસ્સ વત્થુ હેટ્ઠા વિત્થારિતમેવ.

સા એકસ્મિં સમયે બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ નાનગ્ગરસપણીતભોજનં અદાસિ. સત્થા કતભત્તકિચ્ચો અનુમોદનં કરોન્તો સુપ્પવાસાય ઇમં ધમ્મં દેસેસિ ''ભોજનં સુપ્પવાસે દેન્તી અરિયસાવિકા પટિગ્ગાહકાનં પઞ્ચ ઠાનાનિ દેતિ. આયું દેતિ, વણ્ણં દેતિ, સુખં દેતિ, બલં દેતિ, પટિભાનં દેતિ. આયું ખો પન દત્વા આયુસ્સ ભાગિની હોતિ દિબ્બસ્સ વા માનુસસ્સ વા…પે॰… પટિભાનં દત્વા પટિભાનસ્સ ભાગિની હોતિ દિબ્બસ્સ વા માનુસસ્સ વા''તિ. એવમેતં વત્થુ સમુટ્ઠિતં. અથ અપરભાગે સત્થા જેતવને નિસીદિત્વા ઉપાસિકાયો ઠાનન્તરેસુ ઠપેન્તો સુપ્પવાસં કોલિયધીતરં પણીતદાયિકાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

સુપ્પિયાવત્થુ

૨૬૪. સત્તમે **ગિલાનુપટ્ઠાકીન**ન્તિ ગિલાનુપટ્ઠાકીનં ઉપાસિકાનં, સુપ્પિયા ઉપાસિકા, અગ્ગાતિ દસ્સેતિ. અયં કિર પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે હંસવતિયં કુલગેહે નિબ્બત્તા અપરભાગે સત્થુ ધમ્મદેસનં સુણન્તી સત્થારં એકં ઉપાસિકં ગિલાનુપટ્ઠાકીનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા અધિકારકમ્મં કત્વા તં ઠાનન્તરં પત્થેસિ. સા કપ્પસતસહસ્સં દેવમનુસ્સેસુ સંસરિત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે બારાણસિયં કુલગેહે નિબ્બત્તિ, સુપ્પિયાતિસ્સા નામં અકંસુ. અપરભાગે સત્થા ભિક્ખુસઙ્ઘપરિવારો બારાણસિં અગમાસિ. સા તથાગતસ્સ પઠમદસ્સનેયેવ ધમ્મં સુત્વા સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાસિ.

અથેકદિવસં ધમ્મસ્સવનત્થાય વિહારં ગતા. વિહારચારિકં ચરમાના એકં ભિક્ખું ગિલાનં દિસ્વા અભિવાદેત્વા પટિસન્થારં કત્વા ''અય્યસ્સ કિં લદ્ધું વટ્ટતી''તિ પુચ્છિ. રસં લદ્ધું વટ્ટતિ, ઉપાસિકેતિ. ''હોતુ, ભન્તે, અહં પહિણિસ્સામી''તિ થેરં અભિવાદેત્વા અન્તોનગરં ગન્ત્વા પુનદિવસે પવત્તમંસત્થાય દાસિં અન્તરાપણં પેસેસિ. સા સકલનગરે પવત્તમંસં અલભિત્વા અલદ્ધભાવં કથેસિ. ઉપાસિકા ચિન્તેસિ – ''અહં અય્યસ્સ રસં પહિણિસ્સામીતિ વત્વા સચે ન પેસેસ્સામિ , અય્યો અઞ્ઞતોપિ અલભન્તો કિલમિસ્સતિ, યંકિઞ્ચિ કત્વા પેસેતું વટ્ટતી''તિ ગબ્ભં પવિસિત્વા ઊરુમંસં છિન્દિત્વા દાસિયા અદાસિ ''ઇદં મંસં ગહેત્વા સમ્ભારેહિ યોજેત્વા રસં કત્વા વિહારં નેત્વા અય્યસ્સ દેહિ. સો ચે મં પુચ્છતિ, ગિલાનાતિ વદેહી''તિ. સા તથા અકાસિ.

સત્થા તં કારણં ઞત્વા પુનદિવસે ભિક્ખાચારવેલાય ભિક્ખુસઙ્ઘપરિવુતો ઉપાસિકાય ગેહં અગમાસિ. સા તથાગતસ્સ આગતભાવં સુત્વા સામિકં આમન્તેસિ – ''અય્યપુત્ત, અહં સત્થુ સન્તિકં ગન્તું ન સક્કોમિ, ગચ્છ ત્વં સત્થારં અન્તોગેહં પવેસેત્વા નિસીદાપેહી''તિ. સો તથા અકાસિ. સત્થા ''કહં સુપ્પિયા''તિ પુચ્છિ. ગિલાના, ભન્તેતિ. પક્કોસથ, નન્તિ. અથ તે ગન્ત્વા ''સત્થા તં પક્કોસતી''તિ આહંસુ. સા ચિન્તેસિ – ''સબ્બલોકસ્સ હિતાનુકમ્પકો સત્થા ન ઇમં કારણં અદિસ્વા પક્કોસાપેસ્સતી''તિ સહસા મઞ્ચમ્હા વુટ્ઠાસિ. અથસ્સા બુદ્ધાનુભાવેન તંખણંયેવ વણો રુહિત્વા સુચ્છવિ અહોસિ સેસટ્ઠાનતો અતિરેકતરં વિપ્પસન્નવણ્ણો. તસ્મિં ખણે ઉપાસિકા સિતં કત્વા દસબલં પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન વન્દિત્વા એકમન્તં નિસીદિ. સત્થા ''ઇમિસ્સા ઉપાસિકાય કિં અફાસુક''ન્તિ પુચ્છિ. સા અત્તના કતકારણં સબ્બં કથેસિ. સત્થા કતભત્તકિચ્ચો વિહારં ગન્ત્વા ભિક્ખુસઙ્ઘં સન્નિપાતાપેત્વા તં ભિક્ખું અનેકપરિયાયેન વિગરહિત્વા સિક્ખાપદં (મહાવ॰ ૨૮૦) પઞ્ઞપેસિ. એવમેતં વત્થુ સમુટ્ઠિતં. અપરભાગે સત્થા જેતવને નિસિન્નો ઉપાસિકાયો ઠાનન્તરેસુ ઠપેન્તો સુપ્પિયં ઉપાસિકં ગિલાનુપટ્ઠાકીનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

કાતિયાનીવત્થુ

૨૬૫. અટ્ઠમે **અવેચ્ચપ્પસન્નાન**ન્તિ અધિગતેન અચલપ્પસાદેન સમન્નાગતાનં ઉપાસિકાનં, કાતિયાની, અગ્ગાતિ દસ્સેતિ. સા કિર પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે હંસવતિયં કુલગેહે નિબ્બત્તા સત્થારં એકં ઉપાસિકં અવેચ્ચપ્પસન્નાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા અધિકારકમ્મં કત્વા તં ઠાનન્તરં પત્થેસિ. સા કપ્પસતસહસ્સં દેવમનુસ્સેસુ સંસરિત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે કુરરઘરનગરે નિબ્બત્તિ, કાતિયાનીતિસ્સા નામં અકંસુ.

સા અપરભાગે વયપ્પત્તા કુરરઘરિકાય, કાળિયા સહાયિકા, દળ્હમિત્તા અહોસિ. યદા પન કુટિકણ્ણસોણત્થેરો ''દસબલસ્સ કથિતનિયામેન મય્હમ્પિ ધમ્મં કથેહી''તિ માતરા યાચિતો રત્તિભાગે અન્તોનગરે અલઙ્કતધમ્માસને નિસીદિત્વા માતરં કાયસક્ખિં કત્વા ધમ્મદેસનં આરભિ, તદા અયં કાતિયાની ઉપાસિકા કાળિયા સદ્ધિં ગન્ત્વા

પરિસપરિયન્તે ધમ્મં સુણન્તી અટ્ઠાસિ. તસ્મિં સમયે પઞ્ચમત્તાનિ ચોરસતાનિ અન્તોનગરે દિવા કતસઞ્ઞાય કોટિતો પટ્ઠાય ઉમ્મઙ્ગં ખનિત્વા ઇમિસ્સા કાતિયાનિયા ઘરં સમ્પાપુણિંસુ. તેસં ચોરજેટ્ઠકો તેહિ સદ્ધિં અપવિસિત્વા ‘‘કિં નુ ખો અયં પરિસા સન્નિપતિતા’’તિ વીમંસનત્થાય સોણત્થેરસ્સ ધમ્મકથનટ્ઠાનં ગન્ત્વા પરિસપરિયન્તે તિટ્ઠમાનો ઇમિસ્સા કાતિયાનિયા પિટ્ઠિપસ્સે અટ્ઠાસિ.

તસ્મિં સમયે, કાતિયાની, દાસિં આમન્તેસિ – ‘‘ગચ્છ જે, ગેહં પવિસિત્વા દીપતેલં આહર, મયં દીપે જાલેત્વા ધમ્મં સોસ્સામા’’તિ. સા ઘરં ગન્ત્વા ઉમ્મઙ્ગે ચોરે દિસ્વા દીપતેલં અગણ્હિત્વાવ આગન્ત્વા અત્તનો અય્યાય આરોચેસિ – ‘‘અય્યે, ગેહે ચોરા ઉમ્મઙ્ગં ખનન્તી’’તિ. તં સુત્વા ચોરજેટ્ઠકો ચિન્તેસિ – ‘‘સચાયં ઇમિસ્સા કથં ગણ્હિત્વા ગેહં ગમિસ્સતિ , એત્થેવ નં અસિના દ્વેધા છિન્દિસ્સામિ. સચે પન ગહિતનિમિત્તેનેવ ધમ્મં સુણિસ્સતિ, ચોરેહિ ગહિતભણ્ડકમ્પિ પુન દાપેસ્સામી’’તિ. કાતિયાનીપિ ખો દાસિયા કથં સુત્વા, ‘‘અમ્મ, મા સદ્દં કરિ, ચોરા નામ હરન્તા અત્તના દિટ્ઠમેવ હરિસ્સન્તિ, અહં પન અજ્જ દુલ્લભસ્સવનં સુણામિ, મા ધમ્મસ્સ અન્તરાયં કરોહી’’તિ આહ. ચોરજેટ્ઠકો તસ્સા વચનં સુત્વા ચિન્તેસિ – ‘‘ઇમિના અજ્ઝાસયેન ઠિતાય નામ ગેહે ભણ્ડં હરન્તેહિ અમ્હેહિ મહાપથવી પવિસિતબ્બા ભવેય્યા’’તિ. સો તાવદેવ ગન્ત્વા ચોરેહિ ગહિતભણ્ડં છટ્ટાપેત્વા ચોરેહિ સદ્ધિં આગન્ત્વા ધમ્મં સુણન્તો પરિસપરિયન્તે અટ્ઠાસિ. કાતિયાનીપિ ઉપાસિકા થેરસ્સ દેસનાપરિયોસાને સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાસિ.

અથ અરુણે ઉગ્ગતે ચોરજેટ્ઠકો ગન્ત્વા ઉપાસિકાય પાદેસુ પતિત્વા, ‘‘અય્યે, સબ્બેસંયેવ નો ખમાહી’’તિ આહ. કિં પન તુમ્હેહિ મય્હં કતન્તિ? સો સબ્બં અત્તના કતદોસં આરોચેસિ. તેન હિ, તાતા, ખમામિ તુમ્હાકન્તિ. અય્યે, અમ્હાકં એવં ખમિતં નામ ન હોતિ, તુમ્હાકં પન પુત્તત્થેરસ્સ સન્તિકે સબ્બેસંયેવ નો પબ્બજ્જં દાપેહીતિ. સા સબ્બેપિ તે ગહેત્વા કુટિકણ્ણસોણત્થેરસ્સ સન્તિકે પબ્બાજેસિ. તેપિ ખો ચોરા થેરસ્સ સન્તિકે પબ્બજિતા સબ્બેવ અરહત્તં પાપુણિંસુ. એવમેતં વત્થુ સમુટ્ઠિતં. અપરભાગે સત્થા જેતવને વિહરન્તો ઉપાસિકાયો ઠાનન્તરેસુ ઠપેન્તો કાતિયાનિં ઉપાસિકં અવેચ્ચપ્પસન્નાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

નકુલમાતાવત્થુ

૨૬૬. નવમે **વિસ્સાસિકાન**ન્તિ વિસ્સાસકથં કથેન્તીનં ઉપાસિકાનં, નકુલમાતા ગહપતાની, અગ્ગાતિ દસ્સેતિ. યં પનેત્થ વત્તબ્બં, તં સબ્બં હેટ્ઠા ઉપાસકપાળિયં વુત્તમેવ. કેવલં ઇધ નકુલમાતરં ધુરં કત્વા વેદિતબ્બન્તિ.

કાળીકુરરઘરિકાવત્થુ

૨૬૭. દસમે **અનુસ્સવપ્પસન્નાન**ન્તિ અનુસ્સવેનેવ ઉપ્પન્નેન પસાદેન સમન્નાગતાનં ઉપાસિકાનં અન્તરે, કાળી ઉપાસિકા, કુરરઘરિકા અગ્ગાતિ દસ્સેતિ. સા કિર પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે હંસવતિયં કુરરઘરનગરે નિબ્બત્તા સત્થુ ધમ્મકથં સુણન્તી સત્થારં એકં ઉપાસિકં અનુસ્સવપ્પસન્નાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા અધિકારકમ્મં કત્વા તં ઠાનન્તરં પત્થેસિ. સા કપ્પસતસહસ્સં દેવમનુસ્સેસુ સંસરિત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે રાજગહનગરે કુલગેહે નિબ્બત્તિ, કાળીતિસ્સા નામં અકંસુ.

સા વયપ્પત્તા કુરરઘરનગરે કુલગેહં ગતા. અથસ્સા સંવાસેન ગબ્ભો પતિટ્ઠહિ. સા પરિપુણ્ણગબ્ભા ''પરેસં ગેહે ગબ્ભવુટ્ઠાનં નામ અપ્પતિરૂપ''ન્તિ અત્તનો કુલનગરમેવ આગન્ત્વા રત્તિભાગસમનન્તરે અત્તનો પાસાદસ્સ ઉપરિ આકાસે ઠિતાનં સાતાગિરહેમવતાનં રતનત્તયસ્સ વણ્ણં કથેન્તાનં કથં સુત્વા અનુસ્સવિકપ્પસાદં ઉપ્પાદેત્વા સત્થુ અદસ્સનેનેવ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાસિ, અપરભાગે પનસ્સા ગબ્ભવુટ્ઠાનં અહોસીતિ સબ્બં વત્થુ હેટ્ઠા વિત્થારિતમેવ. અપરભાગે પન સત્થા જેતવને ભિક્ખુસઙ્ઘમજ્ઝે નિસીદિત્વા ઉપાસિકાયો ઠાનન્તરેસુ ઠપેન્તો ઇમં ઉપાસિકં અનુસ્સવપ્પસન્નાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

દસસુત્તપરિમાણાય ઉપાસિકાપાળિયા વણ્ણના નિટ્ઠિતા.

એત્તાવતા ચ મનોરથપૂરણિયા

અઙ્ગુત્તરનિકાય-અટ્ઠકથાય

સબ્બાપિ એતદગ્ગપાળિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૫. અટ્ઠાનપાળિ

(૧૫) ૧. અટ્ઠાનપાળિ-પઠમવગ્ગવણ્ણના

૨૬૮. અટ્ઠાનપાળિયા **અટ્ઠાન**ન્તિ હેતુપટિક્ખેપો. **અનવકાસો**તિ પચ્ચયપટિક્ખેપો. ઉભયેનાપિ કારણમેવ પટિક્ખિપતિ. કારણઞ્હિ તદાયત્તવુત્તિતાય અત્તનો ફલસ્સ ઠાનન્તિ ચ અવકાસોતિ ચ વુચ્ચતિ. **ય**ન્તિ યેન કારણેન. **દિટ્ઠિસમ્પન્નો**તિ મગ્ગદિટ્ઠિયા સમ્પન્નો સોતાપન્નો અરિયસાવકો. તસ્સ હિ દિટ્ઠિસમ્પન્નો ઇતિપિ, દસ્સનસમ્પન્નો ઇતિપિ, આગતો ઇમં સદ્ધમ્મં ઇતિપિ, પસ્સતિ ઇમં સદ્ધમ્મં ઇતિપિ, સેક્ખેન ઞાણેન સમન્નાગતો ઇતિપિ, સેક્ખાય વિજ્જાય સમન્નાગતો ઇતિપિ, ધમ્મસોતસમાપન્નો ઇતિપિ, અરિયો નિબ્બેધિકપઞ્ઞો ઇતિપિ, અમતદ્વારં આહચ્ચ તિટ્ઠતિ ઇતિપિતિ બહૂનિ નામાનિ હોન્તિ. **કઞ્ચિ સઙ્ખાર**ન્તિ ચતુભૂમકેસુ સઙ્ખતસઙ્ખારેસુ કઞ્ચિ એકં સઙ્ખારમ્પિ. **નિચ્ચતો ઉપગચ્છેય્યા**તિ નિચ્ચોતિ ગણ્હેય્ય. **નેતં ઠાનં વિજ્જતી**તિ એતં કારણં નત્થિ ન ઉપલબ્ભતિ. **યં પુથુજ્જનો**તિ યેન કારણેન પુથુજ્જનો. **ઠાનમેતં વિજ્જતી**તિ એતં કારણં અત્થિ. સસ્સતદિટ્ઠિયા હિ સો તેભૂમકેસુ સઙ્ખતસઙ્ખારેસુ કઞ્ચિ સઙ્ખારં નિચ્ચતો ગણ્હેય્યાતિ અત્થો. ચતુત્થભૂમકસઙ્ખારા પન તેજુસ્સદત્તા દિવસંસન્તત્તો અયોગુળો વિય મક્ખિકાનં, દિટ્ઠિયા વા અઞ્ઞેસં વા અકુસલાનં આરમ્મણં ન હોન્તિ. ઇમિના નયેન **કઞ્ચિ સઙ્ખારં સુખતો**તિઆદીસુપિ અત્થો વેદિતબ્બો.

૨૬૯. **સુખતો ઉપગચ્છેય્યા**તિ ''એકન્તસુખી અત્તા હોતિ આરોગો પરમ્મરણા''તિ (દી॰ નિ॰ ૧.૭૬, ૭૯; મ॰ નિ॰ ૩.૨૧, ૨૨) એવં અત્તદિટ્ઠિવસેન સુખતો ગાહં સન્ધાયેતં વુત્તં. દિટ્ઠિવિપ્પયુત્તચિત્તેન પન અરિયસાવકો પરિળાહાધિભૂતો પરિળાહવૂપસમત્થં મત્તહત્થિપરિત્તાસિતો વિય ચોક્ખબ્રાહ્મણો ગૂથં કઞ્ચિ સઙ્ખારં સુખતો ઉપગચ્છતિ.

૨૭૦. અત્તવારે કસિણાદિપણ્ણત્તિસઙ્ગહત્થં ''સઙ્ખાર''ન્તિ અવત્વા **કઞ્ચિ ધમ્મ**ન્તિ વુત્તં. ઇધાપિ અરિયસાવકસ્સ ચતુભૂમકવસેન પરિચ્છેદો વેદિતબ્બો, પુથુજ્જનસ્સ તેભૂમકવસેન . સબ્બવારેસુ વા અરિયસાવકસ્સાપિ તેભૂમકવસેનેવ પરિચ્છેદો વટ્ટતિ. યં યં હિ પુથુજ્જનો ગણ્હાતિ, તતો તતો અરિયસાવકો ગાહં વિનિવેઠેતિ. પુથુજ્જનો હિ યં યં નિચ્ચં સુખં અત્તાતિ ગણ્હાતિ, તં તં અરિયસાવકો અનિચ્ચં દુક્ખં અનત્તાતિ ગણ્હન્તો તં ગાહં વિનિવેઠેતિ. ઇતિ ઇમસ્મિં સુત્તત્તયે પુથુજ્જનત્તગ્ગાહવિનિવેઠનં નામ કથિતં.

૨૭૧. **માતર**ન્તિઆદીસુ જનિકાવ માતા, જનકોવ પિતા, મનુસ્સભૂતોવ ખીણાસવો અરહાતિ અધિપ્પેતો. કિં પન અરિયસાવકો અઞ્ઞં જીવિતા વોરોપેય્યાતિ? એતમ્પિ અટ્ઠાનં. સચેપિ ભવન્તરગતં અરિયસાવકં અત્તનો અરિયસાવકભાવં અજાનન્તમ્પિ કોચિ એવં વદેય્ય ''ઇમં કુન્થકિપિલ્લિકં જીવિતા વોરોપેત્વા સકલચક્કવાળગબ્ભે ચક્કવત્તિરજ્જં પટિપજ્જાહી''તિ, નેવ સો તં જીવિતા વોરોપેય્ય. અથાપિ નં એવં વદેય્યું ''સચે ઇમં ન ઘાતેસ્સસિ, સીસં તે છિન્દિસ્સામા''તિ. સીસમેવસ્સ છિન્દેય્યું, ન ચ સો તં ઘાતેય્ય. પુથુજ્જનભાવસ્સ પન મહાસાવજ્જભાવદસ્સનત્થં અરિયસાવકસ્સ ચ બલવદીપનત્થમેતં વુત્તં. અયઞ્હેત્થ અધિપ્પાયો – સાવજ્જો પુથુજ્જનભાવો, યત્ર હિ નામ પુથુજ્જનો માતુઘાતાદીનિપિ આનન્તરિયાનિ કરિસ્સતિ. મહાબલો ચ અરિયસાવકો, યો એતાનિ કમ્માનિ ન કરોતીતિ.

૨૭૪. પદુટ્ઠચિત્તોતિ વધકચિત્તેન પદુટ્ઠચિત્તો. **લોહિતં ઉપ્પાદેય્યા**તિ જીવમાનકસરીરે ખુદ્દકમક્ખિકાય પિવનમત્તમ્પિ લોહિતં ઉપ્પાદેય્ય.

૨૭૫. સઙ્ઘં ભિન્દેય્યાતિ સમાનસંવાસકં સમાનસીમાય ઠિતં પઞ્ચહિ કારણેહિ સઙ્ઘં ભિન્દેય્ય. વુત્તમ્પિ ચેતં ''પઞ્ચહુપાલિ , આકારેહિ સઙ્ઘો ભિજ્જતિ – કમ્મેન, ઉદ્દેસેન, વોહરન્તો, અનુસ્સાવનેન, સલાકગ્ગાહેના''તિ (પરિ॰ ૪૫૮).

તત્થ **કમ્મેના**તિ અપલોકનાદીસુ ચતૂસુ કમ્મેસુ અઞ્ઞતરેન કમ્મેન. **ઉદ્દેસેના**તિ પઞ્ચસુ પાતિમોક્ખુદ્દેસેસુ અઞ્ઞતરેન ઉદ્દેસેન. **વોહરન્તો**તિ કથયન્તો, તાહિ તાહિ ઉપ્પત્તીહિ **અધમ્મં ધમ્મો**તિઆદીનિ અટ્ઠારસ ભેદકરવત્થૂનિ દીપેન્તો. **અનુસ્સાવનેના**તિ ''નનુ તુમ્હે જાનાથ મય્હં ઉચ્ચાકુલા પબ્બજિતભાવં બહુસ્સુતભાવઞ્ચ, માદિસો નામ ઉદ્ધમ્મં ઉબ્બિનયં સત્થુ સાસનં ગાહેય્યાતિ ચિત્તમ્પિ ઉપ્પાદેતું ન તુમ્હાકં યુત્તં, કિં મય્હં અવીચિ નીલુપ્પલવનં વિય સીતલા, કિં અહં અપાયતો ન ભાયામી''તિઆદિના નયેન કણ્ણમૂલે વચીભેદં કત્વા અનુસ્સાવનેન . **સલાકગ્ગાહેના**તિ એવં અનુસ્સાવેત્વા તેસં ચિત્તં ઉપત્થમ્ભેત્વા અનિવત્તિધમ્મે કત્વા ''ગણ્હથ ઇમં સલાક''ન્તિ સલાકગ્ગાહેન.

એત્થ ચ કમ્મેવ ઉદ્દેસો વા પમાણં, વોહારાનુસ્સાવનસલાકગ્ગાહા પન પુબ્બભાગા. અટ્ઠારસવત્થુદીપનવસેન હિ વોહરન્તેન તત્થ રુચિજનનત્થં અનુસ્સાવેત્વા સલાકાય ગહિતાયપિ અભિન્નોવ હોતિ સઙ્ઘો. યદા પન એવં ચત્તારો વા અતિરેકા વા સલાકં ગહેત્વા આવેણિકં કમ્મં વા ઉદ્દેસં વા કરોન્તિ, તદા સઙ્ઘો ભિન્નો નામ હોતિ. એવં દિટ્ઠિસમ્પન્નો પુગ્ગલો સઙ્ઘં ભિન્દેય્યાતિ નેતં ઠાનં વિજ્જતિ. એત્તાવતા માતુઘાતાદીનિ પઞ્ચ આનન્તરિયકમ્માનિ દસ્સિતાનિ હોન્તિ, યાનિ પુથુજ્જનો કરોતિ, ન અરિયસાવકો. તેસં આવિભાવત્થં –

> ''કમ્મતો દ્વારતો ચેવ, કપ્પટ્ઠિતિયતો તથા;
> પાકસાધારણાદીહિ, વિઞ્ઞાતબ્બો વિનિચ્છયો''.

તત્થ **કમ્મતો** તાવ – એત્થ હિ મનુસ્સભૂતસ્સેવ મનુસ્સભૂતં માતરં વા પિતરં વા અપિ પરિવત્તલિઙ્ગં જીવિતા વોરોપેન્તસ્સ કમ્મં આનન્તરિયં હોતિ, તસ્સ વિપાકં પટિબાહિસ્સામીતિ સકલચક્કવાળં મહાચેતિયપ્પમાણેહિપિ કઞ્ચનથૂપેહિ પૂરેત્વાપિ સકલચક્કવાળં પૂરેત્વા નિસિન્નસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ મહાદાનં દત્વાપિ બુદ્ધસ્સ ભગવતો સઙ્ઘાટિકણ્ણં અમુઞ્ચન્તો વિચરિત્વાપિ કાયસ્સ ભેદા નિરયમેવ ઉપપજ્જતિ. યો પન સયં મનુસ્સો તિરચ્છાનભૂતં માતરં વા પિતરં વા, સયં વા તિરચ્છાનભૂતો મનુસ્સભૂતં, તિરચ્છાનભૂતોયેવ વા તિરચ્છાનભૂતં જીવિતા વોરોપેતિ, તસ્સ કમ્મં આનન્તરિયં ન હોતિ, ભારિયં પન હોતિ, આનન્તરિયં આહચ્ચેવ તિટ્ઠતિ. મનુસ્સજાતિકાનંવ પન વસેન અયં પઞ્હો કથિતો.

તત્થ એળકચતુક્કં, સઙ્ગામચતુક્કં, ચોરચતુક્કઞ્ચ કથેતબ્બં. એળકં મારેસ્સામીતિ અભિસન્ધિનાપિ હિ એળકટ્ઠાને ઠિતં મનુસ્સો મનુસ્સભૂતં માતરં વા પિતરં વા મારેન્તો આનન્તરિયં ફુસતિ. એળકાભિસન્ધિના માતાપિતિઅભિસન્ધિના વા એળકં મારેન્તો આનન્તરિયં ન ફુસતિ, માતાપિતિઅભિસન્ધિના માતાપિતરો મારેન્તો ફુસતેવ. એસ નયો ઇતરસ્મિમ્પિ ચતુક્કદ્વયે. યથા ચ માતાપિતૂસુ, એવં અરહન્તેપિ એતાનિ ચતુક્કાનિ વેદિતબ્બાનિ . મનુસ્સઅરહન્તમેવ ચ મારેત્વા આનન્તરિયં ફુસતિ, ન યક્ખભૂતં. કમ્મં પન ભારિયં, આનન્તરિયસદિસમેવ. મનુસ્સઅરહન્તસ્સ ચ પુથુજ્જનકાલેયેવ સત્થપ્પહારે વા વિસે વા દિન્નેપિ યદિ સો

અરહત્તં પત્વા તેનેવ મરતિ, અરહન્તઘાતકો હોતિયેવ. યં પન પુથુજ્જનકાલે દિન્નં દાનં અરહત્તં પત્વા પરિભુઞ્જતિ, પુથુજ્જનસ્સેવ તં દિન્નં હોતિ. સેસઅરિયપુગ્ગલે મારેન્તસ્સ આનન્તરિયં નત્થિ, કમ્મં પન ભારિયં, આનન્તરિયસદિસમેવ.

લોહિતુપ્પાદે તથાગતસ્સ અભેજ્જકાયતાય પરૂપક્કમેન ચમ્મચ્છેદં કત્વા લોહિતપગ્ઘરણં નામ નત્થિ, સરીરસ્સ પન અન્તોયેવ એકસ્મિં ઠાને લોહિતં સમોસરતિ. દેવદત્તેન પવિદ્ધસિલતો ભિજ્જિત્વા ગતા સકલિકાપિ તથાગતસ્સ પાદન્તં પહરિ, ફરસુના પહટો વિય પાદો અન્તોલોહિતોયેવ અહોસિ. તથા કરોન્તસ્સ આનન્તરિયં હોતિ. જીવકો પન તથાગતસ્સ રુચિયા સત્થકેન ચમ્મં છિન્દિત્વા તમ્હા ઠાના દુટ્ઠલોહિતં નીહરિત્વા ફાસુકમકાસિ. તથા કરોન્તસ્સ પુઞ્ઞકમ્મમેવ હોતિ.

અથ યે પરિનિબ્બુતે તથાગતે ચેતિયં ભિન્દન્તિ, બોધિં છિન્દન્તિ, ધાતુમ્હિ ઉપક્કમન્તિ, તેસં કિં હોતીતિ? ભારિયં કમ્મં હોતિ, આનન્તરિયસદિસં. સધાતુકં પન થૂપં વા પટિમં વા બાધયમાનં બોધિસાખં છિન્દિતું વટ્ટતિ. સચેપિ તત્થ નિલીના સકુણા ચેતિયે વચ્ચં પાતેન્તિ, છિન્દિતું વટ્ટતિયેવ. પરિભોગચેતિયતો હિ સરીરચેતિયં મહન્તતરં. ચેતિયવત્થું ભિન્દિત્વા ગચ્છન્તં બોધિમૂલમ્પિ છિન્દિત્વા હરિતું વટ્ટતિ. યા પન બોધિસાખા બોધિઘરં બાધતિ, તં ગેહરક્ખણત્થં છિન્દિતું ન લભતિ. બોધિઅત્થઞ્હિ ગેહં, ન ગેહત્થાય બોધિ. આસનઘરેપિ એસેવ નયો. યસ્મિં પન આસનઘરે ધાતુ નિહિતા હોતિ, તસ્સ રક્ખણત્થાય બોધિસાખં છિન્દિતું વટ્ટતિ. બોધિજગ્ગનત્થં ઓજાહરણસાખં વા પૂતિસાખં વા છિન્દિતું વટ્ટતિયેવ, સરીરપટિજગ્ગને વિય પુઞ્ઞમ્પિ હોતિ.

સઙ્ઘભેદેપિ સીમટ્ઠકસઙ્ઘે અસન્નિપતિતે વિસું પરિસં ગહેત્વા કતવોહારાનુસ્સાવનસલાકગ્ગાહસ્સ કમ્મં વા કરોન્તસ્સ ઉદ્દેસં વા ઉદ્દિસન્તસ્સ ભેદો ચ હોતિ આનન્તરિયકમ્મઞ્ચ. સમગ્ગસઞ્ઞાય પન વટ્ટતીતિ સઞ્ઞાય વા કરોન્તસ્સ ભેદોવ હોતિ, ન આનન્તરિયકમ્મં. તથા નવતો ઊનપરિસાય. સબ્બન્તિમેન પરિચ્છેદેન નવન્નં જનાનં યો સઙ્ઘં ભિન્દતિ, તસ્સ આનન્તરિયકમ્મં હોતિ. તસ્સ અનુવત્તકાનં અધમ્મવાદીનં મહાસાવજ્જકમ્મં , ધમ્મવાદિનો પન અનવજ્જા. તત્થ નવન્નમેવ સઙ્ઘભેદે ઇદં સુત્તં – ‘‘એકતો, ઉપાલિ, ચત્તારો હોન્તિ, એકતો ચત્તારો, નવમો અનુસ્સાવેતિ, સલાકં ગાહેતિ ‘અયં ધમ્મો અયં વિનયો ઇદં સત્થુ સાસનં, ઇમં ગણ્હથ, ઇમં રોચેથા’તિ. એવં ખો, ઉપાલિ, સઙ્ઘરાજિ ચેવ હોતિ સઙ્ઘભેદો ચ. નવન્નં વા , ઉપાલિ, અતિરેકનવન્નં વા સઙ્ઘરાજિ ચેવ હોતિ સઙ્ઘભેદો ચા’’તિ (ચૂળવ॰ ૩૫૧). એતેસુ ચ પન પઞ્ચસુ સઙ્ઘભેદો વચીકમ્મં, સેસાનિ કાયકમ્માનીતિ એવં કમ્મતો વિઞ્ઞાતબ્બો વિનિચ્છયો.

દ્વારતોતિ સબ્બાનેવ ચેતાનિ કાયદ્વારતોપિ વચીદ્વારતોપિ સમુટ્ઠહન્તિ. પુરિમાનિ પનેત્થ ચત્તારિ આણત્તિકવિજ્જામયપ્પયોગવસેન વચીદ્વારતો સમુટ્ઠહિત્વાપિ કાયદ્વારમેવ પૂરેન્તિ, સઙ્ઘભેદો હત્થમુદ્દાય ભેદં કરોન્તસ્સ કાયદ્વારતો સમુટ્ઠહિત્વાપિ વચીદ્વારમેવ પૂરેતીતિ એવમેત્થ દ્વારતોપિ વિઞ્ઞાતબ્બો વિનિચ્છયો.

કપ્પટ્ઠિતિયતોતિ સઙ્ઘભેદોયેવ ચેત્થ કપ્પટ્ઠિતિયો. સણ્ઠહન્તે હિ કપ્પે વા કપ્પવેમજ્ઝે વા સઙ્ઘભેદં કત્વા કપ્પવિનાસેયેવ મુચ્ચતિ. સચેપિ હિ ‘સ્વે કપ્પો વિનસ્સિસ્સતી’’તિ અજ્જ સઙ્ઘભેદં કરોતિ, સ્વેવ મુચ્ચતિ, એકદિવસમેવ નિરયે પચ્ચતિ. એવં કરણં પન નત્થિ. સેસાનિ ચત્તારિ કમ્માનિ આનન્તરિયાનેવ હોન્તિ, ન કપ્પટ્ઠિતિયાનીતિ એવમેત્થ કપ્પટ્ઠિતિયતોપિ વિઞ્ઞાતબ્બો વિનિચ્છયો.

પાકતોતિ યેન ચ પઞ્ચપેતાનિ કમ્માનિ કતાનિ હોન્તિ, તસ્સ સઙ્ઘભેદોયેવ પટિસન્ધિવસેન વિપચ્ચતિ, સેસાનિ ''અહોસિકમ્મં નાહોસિ કમ્મવિપાકો''તિ એવમાદીસુ સઙ્ખં ગચ્છન્તિ. સઙ્ઘભેદાભાવે લોહિતુપ્પાદો, તદભાવે અરહન્તઘાતો, તદભાવે સચે પિતા સીલવા હોતિ, માતા દુસ્સીલા, નો વા તથા સીલવતી, પિતુઘાતો પટિસન્ધિવસેન વિપચ્ચતિ. સચે માતા સીલવતી, માતુઘાતો. દ્વીસુપિ સીલેન વા દુસ્સીલેન વા સમાનેસુ માતુઘાતોવ પટિસન્ધિવસેન વિપચ્ચતિ . માતા હિ દુક્કરકારિની બહૂપકારા ચ પુત્તાનન્તિ. એવમેત્થ પાકતોપિ વિઞ્ઞાતબ્બો વિનિચ્છયો.

સાધારણાદીહીતિ પુરિમાનિ ચત્તારિ સબ્બેસમ્પિ ગહટ્ઠપબ્બજિતાનં સાધારણાનિ. સઙ્ઘભેદો પન ''ન ખો, ઉપાલિ ભિક્ખુની, સઙ્ઘં ભિન્દતિ, ન સિક્ખમાના, ન સામણેરો, ન સામણેરી , ન ઉપાસકો, ન ઉપાસિકા સઙ્ઘં ભિન્દતિ. ભિક્ખુ ખો, ઉપાલિ, પકતત્તો સમાનસંવાસકો સમાનસીમાયં ઠિતો સઙ્ઘં ભિન્દતી''તિ (ચૂળવ॰ ૩૫૧) વચનતો વુત્તપ્પકારસ્સ ભિક્ખુનોવ હોતિ, ન અઞ્ઞસ્સ, તસ્મા અસાધારણો. આદિસદ્દેન સબ્બેપેતે દુક્ખવેદનાય સહગતા દોસમોહસમ્પયુત્તા ચાતિ એવમેત્થ સાધારણાદીહિપિ વિઞ્ઞાતબ્બો વિનિચ્છયો.

૨૭૬. અઞ્ઞં સત્થારન્તિ ''અયં મે સત્થા સત્થુ કિચ્ચં કાતું અસમત્થો''તિ ભવન્તરેપિ અઞ્ઞં તિત્થકરં 'અયં મે સત્થા''તિ એવં ગણ્હેય્ય, નેતં ઠાનં વિજ્જતીતિ અત્થો.

૨૭૭. એકિસ્સા લોકધાતુયાતિ દસસહસ્સિલોકધાતુયા. તીણિ હિ ખેત્તાનિ જાતિખેત્તં, આણાખેત્તં વિસયખેત્તન્તિ. તત્થ **જાતિખેત્તં** નામ દસસહસ્સી લોકધાતુ. સા હિ તથાગતસ્સ માતુકુચ્છિસ્મિં ઓક્કમનકાલે નિક્ખમનકાલે સમ્બોધિકાલે ધમ્મચક્કપ્પવત્તને આયુસઙ્ખારવોસ્સજ્જને પરિનિબ્બાને ચ કમ્પતિ. કોટિસતસહસ્સચક્કવાળં પન **આણાખેત્તં** નામ. આટાનાટિયપરિત્તમોરપરિત્તધજગ્ગપરિત્તરતનપરિત્તાદીનઞ્હિ એત્થ આણા પવત્તતિ. **વિસયખેત્તસ્સ** પન પરિમાણં નત્થિ. બુદ્ધાનઞ્હિ ''યાવતકં ઞાણં તાવતકં ઞેય્યં, યાવતકં ઞેય્યં તાવતકં ઞાણં, ઞાણપરિયન્તિકં ઞેય્યં, ઞેય્યપરિયન્તિકં ઞાણ''ન્તિ (મહાનિ॰ ૬૯; ચૂળનિ॰ મોઘરાજમાણવપુચ્છાનિદ્દેસો ૮૫; પટિ॰ મ॰ ૩.૫) વચનતો અવિસયો નામ નત્થિ.

ઇમેસુ પન તીસુ ખેત્તેસુ ઠપેત્વા ઇમં ચક્કવાળં અઞ્ઞસ્મિં ચક્કવાળે બુદ્ધા ઉપ્પજ્જન્તીતિ સુત્તં નત્થિ, ન ઉપ્પજ્જન્તીતિ પન અત્થિ. **તીણિ** હિ **પિટકાનિ** – વિનયપિટકં, સુત્તન્તપિટકં, અભિધમ્મપિટકં. **તિસ્સો સઙ્ગીતિયો** – મહાકસ્સપત્થેરસ્સ સઙ્ગીતિ, યસત્થેરસ્સ સઙ્ગીતિ, મોગ્ગલિપુત્તત્થેરસ્સ સઙ્ગીતિ. ઇમા તિસ્સો સઙ્ગીતિયો આરુળ્હે તેપિટકે બુદ્ધવચને ઇમં ચક્કવાળં મુઞ્ચિત્વા અઞ્ઞત્થ બુદ્ધા ઉપ્પજ્જન્તીતિ સુત્તં નત્થિ, ન ઉપ્પજ્જન્તીતિ પન અત્થિ.

અપુબ્બં અચરિમન્તિ અપુરે અપચ્છા, એકતો ન ઉપ્પજ્જન્તિ. પુરે વા પચ્છા વા ઉપ્પજ્જન્તીતિ વુત્તં હોતિ. તત્થ બોધિપલ્લઙ્કે ''બોધિં અપ્પત્વા ન ઉટ્ઠહિસ્સામી''તિ નિસિન્નકાલતો પટ્ઠાય યાવ માતુકુચ્છિસ્મિં પટિસન્ધિગ્ગહણં, તાવ પુબ્બેતિ ન વેદિતબ્બં. બોધિસત્તસ્સ હિ પટિસન્ધિક્ખણે દસસહસ્સચક્કવાળકમ્પનેનેવ ખેત્તપરિગ્ગહો કતો, એત્થન્તરે અઞ્ઞસ્સ બુદ્ધસ્સ ઉપ્પત્તિ નિવારિતાવ હોતિ. પરિનિબ્બાનતો પટ્ઠાય યાવ સાસપમત્તાપિ ધાતુ તિટ્ઠતિ, તાવ પચ્છાતિ ન વેદિતબ્બં. ધાતૂસુ હિ ઠિતાસુ બુદ્ધા ઠિતાવ હોન્તિ. તસ્મા એત્થન્તરે અઞ્ઞસ્સ બુદ્ધસ્સ ઉપ્પત્તિ નિવારિતાવ હોતિ. ધાતુપરિનિબ્બાને પન જાતે અઞ્ઞસ્સ બુદ્ધસ્સ ઉપ્પત્તિ ન નિવારિતા.

કસ્મા પન અપુબ્બં અચરિમં ન ઉપ્પજ્જન્તીતિ? અનચ્છરિયત્તા. બુદ્ધા હિ અચ્છરિયમનુસ્સા. યથાહ – ‘‘એકપુગ્ગલો, ભિક્ખવે, લોકે ઉપ્પજ્જમાનો ઉપ્પજ્જતિ અચ્છરિયમનુસ્સો. કતમો એકપુગ્ગલો? તથાગતો અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો’’તિ (અ॰ નિ॰ ૧.૧૭૨). યદિ ચ દ્વે વા ચત્તારો વા અટ્ઠ વા સોળસ વા એકતો ઉપ્પજ્જેય્યું, અનચ્છરિયા ભવેય્યું. એકસ્મિઞ્હિ વિહારે દ્વિન્નં ચેતિયાનમ્પિ લાભસક્કારો ઉળારા ન હોન્તિ, ભિક્ખૂપિ બહુતાય અનચ્છરિયા જાતા, એવં બુદ્ધાપિ ભવેય્યું. તસ્મા ન ઉપ્પજ્જન્તિ.

દેસનાય ચ વિસેસાભાવતો. યઞ્હિ સતિપટ્ઠાનાદિકં ધમ્મં એકો દેસેતિ, અઞ્ઞેન ઉપ્પજ્જિત્વાપિ સોવ ધમ્મો દેસેતબ્બો સિયા. તતો અનચ્છરિયો સિયા. એકસ્મિં પન ધમ્મં દેસેન્તે દેસનાપિ અચ્છરિયાવ હોતિ.

વિવાદભાવતો ચ. બહૂસુ ચ બુદ્ધેસુ ઉપ્પન્નેસુ બહૂનં આચરિયાનં અન્તેવાસિકા વિય ‘‘અમ્હાકં બુદ્ધો પાસાદિકો, અમ્હાકં બુદ્ધો મધુરસ્સરો લાભી પુઞ્ઞવા’’તિ વિવદેય્યું, તસ્માપિ એવં ન ઉપ્પજ્જન્તિ.

અપિચેતં કારણં મિલિન્દરઞ્ઞા પુટ્ઠેન નાગસેનત્થેરેન વિત્થારિતમેવ. વુત્તઞ્હિ તત્થ (મિ॰ પ॰ ૫.૧.૧) –

> ‘‘ભન્તે, નાગસેન, ભાસિતમ્પિ હેતં ભગવતા – ‘અટ્ઠાનમેતં, ભિક્ખવે, અનવકાસો, યં એકિસ્સા લોકધાતુયા દ્વે અરહન્તો સમ્માસમ્બુદ્ધા અપુબ્બં અચરિમં ઉપ્પજ્જેય્યું , નેતં ઠાનં વિજ્જતી’તિ. દેસેન્તા ચ, ભન્તે નાગસેન, સબ્બેપિ તથાગતા સત્તતિંસ બોધિપક્ખિયધમ્મે દેસેન્તિ, કથયમાના ચ ચત્તારિ અરિયસચ્ચાનિ કથેન્તિ, સિક્ખાપેન્તા ચ તીસુ સિક્ખાસુ સિક્ખાપેન્તિ, અનુસાસમાના ચ અપ્પમાદપટિપત્તિયં અનુસાસન્તિ. યદિ, ભન્તે નાગસેન, સબ્બેસમ્પિ તથાગતાનં એકો ઉદ્દેસો એકા કથા એકા સિક્ખા એકા અનુસિટ્ઠિ, કેન કારણેન દ્વે તથાગતા એકક્ખણે ન ઉપ્પજ્જન્તિ. એકેનપિ તાવ બુદ્ધુપ્પાદેન અયં લોકો ઓભાસજાતો, યદિ દુતિયોપિ બુદ્ધો ભવેય્ય, દ્વિન્નં પભાય અયં લોકો ભિય્યોસોમત્તાય ઓભાસજાતો ભવેય્ય. ઓવદમાના ચ દ્વે તથાગતા સુખં ઓવદેય્યું, અનુસાસમાના ચ સુખં અનુસાસેય્યું. તત્થ મે કારણં દેસેહિ, યથાહં નિસ્સંસયો ભવેય્યન્તિ’’.

‘‘અયં, મહારાજ, દસસહસ્સી લોકધાતુ એકબુદ્ધધારણી, એકસ્સેવ તથાગતસ્સ ગુણં ધારેતિ. યદિ દુતિયો બુદ્ધો ઉપ્પજ્જેય્ય, નાયં દસસહસ્સી લોકધાતુ ધારેય્ય, ચલેય્ય કમ્પેય્ય નમેય્ય ઓનમેય્ય વિનમેય્ય વિકિરેય્ય વિધમેય્ય વિદ્ધંસેય્ય, ન ઠાનમુપગચ્છેય્ય.

‘‘યથા, મહારાજ, નાવા એકપુરિસસન્ધારણી ભવેય્ય. એકસ્મિં પુરિસે અભિરૂળ્હે સા નાવા સમુપાદિકા ભવેય્ય. અથ દુતિયો પુરિસો આગચ્છેય્ય તાદિસો આયુના વણ્ણેન વયેન પમાણેન કિસથૂલેન સબ્બઙ્ગપચ્ચઙ્ગેન, સો તં નાવં અભિરુહેય્ય. અપિ નુ સા, મહારાજ, નાવા દ્વિન્નમ્પિ ધારેય્યાતિ? ન હિ, ભન્તે, ચલેય્ય કમ્પેય્ય નમેય્ય ઓનમેય્ય વિનમેય્ય વિકિરેય્ય વિધમેય્ય વિદ્ધંસેય્ય, ન ઠાનમુપગચ્છેય્ય, ઓસીદેય્ય ઉદકેતિ. એવમેવ ખો, મહારાજ, અયં દસસહસ્સી લોકધાતુ એકબુદ્ધધારણી, એકસ્સેવ તથાગતસ્સ ગુણં ધારેતિ, યદિ દુતિયો બુદ્ધો ઉપ્પજ્જેય્ય, નાયં દસસહસ્સી લોકધાતુ ધારેય્ય, ચલેય્ય…પે॰… ન ઠાનમુપગચ્છેય્ય.

‘‘યથા વા પન, મહારાજ, પુરિસો યાવદત્થં ભોજનં ભુઞ્જેય્ય છાદેન્તં યાવ કણ્ઠમભિપૂરયિત્વા. સો ધાતો પીણિતો પરિપુણ્ણો નિરન્તરો તન્દિકતો અનોનમિતદણ્ડજાતો પુનદેવ તત્તકં ભોજનં ભુઞ્જેય્ય. અપિ નુ ખો સો,

મહારાજ, પુરિસો સુખિતો ભવેય્યાતિ? ન હિ, ભન્તે, સકિંભુત્તોવ મરેય્યાતિ. એવમેવ ખો, મહારાજ, અયં દસસહસ્સી લોકધાતુ એકબુદ્ધધારણી...પે॰... ન ઠાનમુપગચ્છેય્યાતિ.

''કિં નુ ખો, ભન્તે નાગસેન, અતિધમ્મભારેન પથવિ ચલતીતિ? ઇધ, મહારાજ, દ્વે સકટા રતનપરિપૂરિતા ભવેય્યું યાવ મુખસમા. એકસ્મા સકટતો રતનં ગહેત્વા એકસ્મિં સકટે આકિરેય્યું, અપિ નુ તં, મહારાજ, સકટં દ્વિન્નમ્પિ સકટાનં રતનં ધારેય્યાતિ? ન હિ, ભન્તે, નાભિપિ તસ્સ ફલેય્ય, અરાપિ તસ્સ ભિજ્જેય્યું, નેમીપિ તસ્સ ઓપતેય્યું, અક્ખોપિ તસ્સ ભિજ્જેય્યાતિ. કિં નુ ખો, મહારાજ, અતિરતનભારેન સકટં ભિજ્જતીતિ ? આમ, ભન્તેતિ. એવમેવ ખો, મહારાજ, અતિધમ્મભારેન પથવી ચલતીતિ.

''અપિ ચ, મહારાજ, ઇમં કારણં બુદ્ધબલપરિદીપનાય ઓસારિતં. અઞ્ઞમ્પિ તત્થ અભિરૂપં કારણં સુણોહિ, યેન કારણેન દ્વે સમ્માસમ્બુદ્ધા એકક્ખણે ન ઉપ્પજ્જન્તિ. યદિ, મહારાજ, દ્વે સમ્માસમ્બુદ્ધા એકક્ખણે ઉપ્પજ્જેય્યું, પરિસાય વિવાદો ઉપ્પજ્જેય્ય, 'તુમ્હાકં બુદ્ધો, અમ્હાકં બુદ્ધો'તિ ઉભતોપક્ખજાતા ભવેય્યું. યથા, મહારાજ, દ્વિન્નં બલવામચ્ચાનં પરિસાય વિવાદો ઉપ્પજ્જતિ, 'તુમ્હાકં અમચ્ચો અમ્હાકં અમચ્ચો'તિ ઉભતોપક્ખજાતા હોન્તિ. એવમેવ ખો, મહારાજ, યદિ દ્વે સમ્માસમ્બુદ્ધા એકક્ખણે ઉપ્પજ્જેય્યું, પરિસાય વિવાદો ઉપ્પજ્જેય્ય, 'તુમ્હાકં બુદ્ધો, અમ્હાકં બુદ્ધો'તિ ઉભતોપક્ખજાતા ભવેય્યું. ઇદં પઠમં કારણં સુણોહિ, યેન કારણેન દ્વે સમ્માસમ્બુદ્ધા એકક્ખણે ન ઉપ્પજ્જન્તિ.

''અપરમ્પિ, મહારાજ, ઉત્તરિં કારણં સુણોહિ, યેન કારણેન દ્વે સમ્માસમ્બુદ્ધા એકક્ખણે ન ઉપ્પજ્જન્તિ. યદિ, મહારાજ, દ્વે સમ્માસમ્બુદ્ધા એકક્ખણે ઉપ્પજ્જેય્યું, અગ્ગો બુદ્ધોતિ યં વચનં, તં મિચ્છા ભવેય્ય. જેટ્ઠો બુદ્ધોતિ... પે॰... સેટ્ઠો બુદ્ધોતિ. વિસિટ્ઠો બુદ્ધોતિ, ઉત્તમો બુદ્ધોતિ, પવરો બુદ્ધોતિ, અસમો બુદ્ધોતિ, અસમસમો બુદ્ધોતિ, અપ્પટિસમો બુદ્ધોતિ, અપ્પટિભાગો બુદ્ધોતિ, અપ્પટિપુગ્ગલો બુદ્ધોતિ યં વચનં, તં મિચ્છા ભવેય્ય. ઇમમ્પિ ખો ત્વં, મહારાજ, કારણં અત્થતો સમ્પટિચ્છ, યેન કારણેન દ્વે સમ્માસમ્બુદ્ધા એકક્ખણે ન ઉપ્પજ્જન્તિ.

''અપિચ, મહારાજ, બુદ્ધાનં ભગવન્તાનં સભાવપકતિકા એસા, યં એકોયેવ બુદ્ધો લોકે ઉપ્પજ્જતિ. કસ્મા? કારણમહન્તત્તા સબ્બઞ્ઞુબુદ્ધગુણાનં. અઞ્ઞમ્પિ, મહારાજ, યં મહન્તં હોતિ, તં એકંયેવ હોતિ. પથવી, મહારાજ, મહન્તી, સા એકાયેવ. સાગરો મહન્તો, સો એકોયેવ. સિનેરુ ગિરિરાજ મહન્તો, સો એકોયેવ. આકાસો મહન્તો, સો એકોયેવ . સક્કો મહન્તો, સો એકોયેવ. બ્રહ્મા મહન્તો, સો એકોયેવ. તથાગતો અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો મહન્તો, સો એકોયેવ. યત્થ તે ઉપ્પજ્જન્તિ, તત્થ અઞ્ઞેસં ઓકાસો ન હોતિ. તસ્મા તથાગતો અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો એકોયેવ લોકે ઉપ્પજ્જતીતિ. સુકથિતો, ભન્તે નાગસેન, પઞ્હો ઓપમ્મેહિ કારણેહી''તિ.

એકિસ્સા લોકધાતુયાતિ એકસ્મિં ચક્કવાળે. હેટ્ઠા ઇમિનાવ પદેન દસ ચક્કવાળસહસ્સાનિ ગહિતાનિ, તાનિપિ એકચક્કવાળેનેવ પરિચ્છિન્દિતું વટ્ટન્તિ. બુદ્ધા હિ ઉપ્પજ્જમાના ઇમસ્મિંયેવ ચક્કવાળે ઉપ્પજ્જન્તિ, ઉપ્પજ્જનટ્ઠાને પન વારિતે ઇતો અઞ્ઞેસુ ચક્કવાળેસુ ન ઉપ્પજ્જન્તીતિ વારિતમેવ હોતિ.

પઠમવગ્ગવણ્ણના.

૧૫. અટ્ઠાનપાળિ

(૧૫) ૨. અટ્ઠાનપાળિ-દુતિયવગ્ગવણ્ણના

૨૭૮. અપુબ્બં અચરિમન્તિ એત્થ ચક્કરતનપાતુભાવતો પુબ્બે પુબ્બં, તસ્સેવ અન્તરધાનતો પચ્છા ચરિમં. તત્થ દ્વિધા ચક્કરતનસ્સ અન્તરધાનં હોતિ ચક્કવત્તિનો કાલકિરિયાય વા પબ્બજ્જાય વા. અન્તરધાયમાનઞ્ચ પન તં કાલકિરિયતો વા પબ્બજ્જતો વા સત્તમે દિવસે અન્તરધાયતિ, તતો પરં ચક્કવત્તિનો પાતુભાવો અવારિતો.

કસ્મા પન એકચક્કવાળે દ્વે ચક્કવત્તિનો ન ઉપ્પજ્જન્તીતિ? વિવાદુપચ્છેદતો, અચ્છરિયભાવતો, ચક્કરતનસ્સ મહાનુભાવતો ચ. દ્વીસુ હિ ઉપ્પજ્જન્તેસુ ''અમ્હાકં રાજા મહન્તો, અમ્હાકં રાજા મહન્તો''તિ વિવાદો ઉપ્પજ્જેય્ય, ''એકસ્મિં દીપે ચક્કવત્તી, એકસ્મિં દીપે ચક્કવત્તી''તિ ચ અનચ્છરિયો ભવેય્ય. યો ચાયં ચક્કરતનસ્સ દ્વિસહસ્સદીપપરિવારેસુ ચતૂસુ મહાદીપેસુ ઇસ્સરિયાનુપ્પદાનસમત્થો મહાનુભાવો, સોપિ પરિહાયેથ. ઇતિ વિવાદુપચ્છેદતો અચ્છરિયભાવતો ચક્કરતનસ્સ મહાનુભાવતો ચ ન એકચક્કવાળે દ્વે ઉપ્પજ્જન્તિ.

૨૭૯. યં ઇત્થી અરહં અસ્સ સમ્માસમ્બુદ્ધોતિ એત્થ તિટ્ઠતુ તાવ સબ્બઞ્ઞુગુણે નિબ્બત્તેત્વા લોકનિત્થરણસમત્થો બુદ્ધભાવો, પણિધાનમત્તમ્પિ ઇત્થિયા ન સમ્પજ્જતિ.

> ''મનુસ્સત્તં લિઙ્ગસમ્પત્તિ, હેતુ સત્થારદસ્સનં;
> પબ્બજ્જા ગુણસમ્પત્તિ, અધિકારો ચ છન્દતા;
> અટ્ઠ ધમ્મસમોધાના, અભિનીહારો સમિજ્ઝતી''તિ. (બુ॰ વં॰ ૨.૫૯) –

ઇમાનિ હિ પણિધાનસમ્પત્તિકારણાનિ. ઇતિ પણિધાનમ્પિ સમ્પાદેતું અસમત્થાય ઇત્થિયા કુતો બુદ્ધભાવોતિ. ''અટ્ઠાનમેતં, ભિક્ખવે, અનવકાસો, યં ઇત્થી અરહં અસ્સ સમ્માસમ્બુદ્ધો''તિ વુત્તં . સબ્બાકારપરિપૂરોવ પુઞ્ઞુસ્સયો સબ્બાકારપરિપૂરમેવ અત્તભાવં નિબ્બત્તેતીતિ પુરિસોવ અરહં હોતિ સમ્માસમ્બુદ્ધો, ન ઇત્થી.

૨૮૦. રાજા અસ્સ ચક્કવત્તીતિઆદીસુપિ યસ્મા ઇત્થિયા કોસોહિતવત્થગુય્હતાદીનં અભાવેન લક્ખણાનિ ન પરિપૂરન્તિ, ઇત્થિરતનાભાવેન સત્તરતનસમઙ્ગિતા ન સમ્પજ્જતિ, સબ્બમનુસ્સેહિ ચ અધિકો અત્તભાવો ન હોતિ. તસ્મા ''અટ્ઠાનમેતં, ભિક્ખવે, અનવકાસો યં ઇત્થી રાજા અસ્સ ચક્કવત્તી''તિ વુત્તં.

૨૮૧. યસ્મા ચ સક્કત્તાદીનિ તીણિ ઠાનાનિ ઉત્તમાનિ, ઇત્થિલિઙ્ગઞ્ચ હીનં, તસ્મા ચસ્સા સક્કત્તાદીનિપિ પટિસિદ્ધાનિ.

નનુ ચ યથા ઇત્થિલિઙ્ગં, એવં પુરિસલિઙ્ગમ્પિ બ્રહ્મલોકે નત્થિ. તસ્મા ''યં પુરિસો બ્રહ્મત્તં કારેય્ય, ઠાનમેતં વિજ્જતી''તિપિ ન વત્તબ્બં સિયાતિ. નો ન વત્તબ્બં. કસ્મા? ઇધ પુરિસસ્સ તત્થ નિબ્બત્તનતો. બ્રહ્મત્તન્તિ હિ મહાબ્રહ્મત્તં અધિપ્પેતં. ઇત્થી ચ ઇધ ઝાનં ભાવેત્વા કાલં કત્વા બ્રહ્મપારિસજ્જાનં સહબ્યતં ઉપપજ્જતિ, ન મહાબ્રહ્માનં. પુરિસો પન તત્થ નુપ્પજ્જતીતિ ન વત્તબ્બો. સમાનેપિ ચેત્થ ઉભયલિઙ્ગાભાવે પુરિસસણ્ઠાનાવ બ્રહ્માનો, ન ઇત્થિસણ્ઠાના. તસ્મા સુવુત્તમેવેતં.

૨૮૪. **કાયદુચ્ચરિતસ્સા**તિઆદીસુ યથા નિમ્બબીજકોસાતકિબીજાદીનિ મધુરં ફલં ન નિબ્બત્તેન્તિ, અસાતં અમધુરમેવ નિબ્બત્તેન્તિ, એવં કાયદુચ્ચરિતાદીનિ મધુરં વિપાકં ન નિબ્બત્તેન્તિ, અમધુરમેવ નિબ્બત્તેન્તિ. યથા ચ ઉચ્છુબીજસાલિબીજાદીનિ મધુરં સાદુરસમેવ ફલં નિબ્બત્તેન્તિ, ન અસાતં કટુકં. એવં કાયસુચરિતાદીનિ મધુરમેવ વિપાકં નિબ્બત્તેન્તિ, ન અમધુરં. વુત્તમ્પિ ચેતં –

> ''યાદિસં વપતે બીજં, તાદિસં હરતે ફલં;
> કલ્યાણકારી કલ્યાણં, પાપકારી ચ પાપક''ન્તિ. (સં॰ નિ॰ ૧.૨૫૬);

તસ્મા ''અટ્ઠાનમેતં, ભિક્ખવે, અનવકાસો, યં કાયદુચ્ચરિતસ્સા''તિઆદિ વુત્તં.

૨૯૦-૨૯૫. **કાયદુચ્ચરિતસમઙ્ગી**તિઆદીસુ **સમઙ્ગી**તિ પઞ્ચવિધા સમઙ્ગિતા – આયૂહનસમઙ્ગિતા, ચેતનાસમઙ્ગિતા, કમ્મસમઙ્ગિતા, વિપાકસમઙ્ગિતા, ઉપટ્ઠાનસમઙ્ગિતાતિ. તત્થ કુસલાકુસલકમ્માયૂહનક્ખણે **આયૂહનસમઙ્ગિતા**તિ વુચ્ચતિ. તથા **ચેતનાસમઙ્ગિતા**. યાવ પન સત્તા અરહત્તં ન પાપુણન્તિ, તાવ સબ્બેપિ સત્તા પુબ્બે ઉપચિતચેતનાય સમઙ્ગિતાય ચેતનાસમઙ્ગિનોતિ વુચ્ચન્તિ. એસા ચેતનાસમઙ્ગિતા. યાવ અરહત્તં ન પાપુણન્તિ, તાવ સબ્બેપિ સત્તા પુબ્બે ઉપચિતં વિપાકારહં કમ્મં સન્ધાય ''કમ્મસમઙ્ગિનો''તિ વુચ્ચન્તિ. એસા **કમ્મસમઙ્ગિતા**. **વિપાકસમઙ્ગિતા** વિપાકક્ખણેયેવ વેદિતબ્બા. યાવ પન સત્તા અરહત્તં ન પાપુણન્તિ, તાવ તેસં તતો તતો ચવિત્વા નિરયે ઉપ્પજ્જમાનાનં અગ્ગિજાલાલોહકુમ્ભિઆદીહિ ઉપટ્ઠાનાકારેહિ નિરયો, ગબ્ભસેય્યકત્તં આપજ્જમાનાનં માતુકુચ્છિ, દેવેસુ ઉપ્પજ્જમાનાનં કપ્પરુક્ખવિમાનાદીહિ ઉપટ્ઠાનાકારેહિ દેવલોકોતિ એવં ઉપપત્તિનિમિત્તં ઉપટ્ઠાતિ. ઇતિ નેસં ઇમિના ઉપપત્તિનિમિત્તઉપટ્ઠાનેન અપરિમુત્તતા **ઉપટ્ઠાનસમઙ્ગિતા** નામ. સા ચલતિ, સેસા નિચ્ચલા. નિરયે હિ ઉપટ્ઠિતેપિ દેવલોકો ઉપટ્ઠાતિ, દેવલોકે ઉપટ્ઠિતેપિ નિરયો ઉપટ્ઠાતિ, મનુસ્સલોકે ઉપટ્ઠિતેપિ તિરચ્છાનયોનિ ઉપટ્ઠાતિ, તિરચ્છાનયોનિયા ચ ઉપટ્ઠિતાયપિ મનુસ્સલોકો ઉપટ્ઠાતિયેવ.

તત્રિદં વત્થુ – સોણગિરિપાદે કિર અચેલવિહારે સોણત્થેરો નામ એકો ધમ્મકથિકો. તસ્સ પિતા સુનખવાજિકો નામ અહોસિ, થેરો તં પટિબાહન્તોપિ સંવરે ઠપેતું અસક્કોન્તો ''મા નસ્સિ વરાકો''તિ મહલ્લકકાલે અકામકં નં પબ્બાજેસિ. તસ્સ ગિલાનસેય્યાય નિપન્નસ્સ નિરયો ઉપટ્ઠાસિ. સોણગિરિપાદતો મહન્તા સુનખા આગન્ત્વા ખાદિતુકામા વિય સમ્પરિવારેસું. સો મહાભયભીતો ''વારેહિ, તાત સોણ, વારેહિ, તાત સોણા''તિ આહ. કિં મહાથેરાતિ? ન પસ્સસિ, તાતાતિ તં પવત્તિં આચિક્ખિ. સોણત્થેરો ''કથઞ્હિ નામ માદિસસ્સ પિતા નિરયે નિબ્બત્તિસ્સતિ , પતિટ્ઠાસ્સ ભવિસ્સામી''તિ સામણેરેહિ નાનાપુપ્ફાનિ આહરાપેત્વા ચેતિયઙ્ગણબોધિયઙ્ગણેસુ તલસન્થરણપૂજં આસનપૂજઞ્ચ કારેત્વા પિતરં મઞ્ચકેન ચેતિયઙ્ગણં હરિત્વા મઞ્ચે નિસીદાપેત્વા ''અયં, મહાથેર, પૂજા તુમ્હાકં અત્થાય કતા, 'અયં મે ભગવા દુગ્ગતપણ્ણાકારો'તિ વત્વા ભગવન્તં વન્દિત્વા ચિત્તં પસાદેહી''તિ આહ. સા મહાથેરો પૂજં દિસ્વા તથા કરોન્તો ચિત્તં પસાદેસિ. તાવદેવસ્સ દેવલોકો ઉપટ્ઠાસિ. નન્દનવન-ચિત્તલતાવન-મિસ્સકવન-ફારુસકવન-વિમાનાનિ ચેવ દેવનાટકાનિ ચ પરિવારેત્વા ઠિતાનિ વિય અહેસું. સો ''અપેથ, સોણ, અપેથ, સોણા''તિ થેરં આહ. કિમિદં, મહાથેરાતિ? એતા તે માતરો આગચ્છન્તીતિ. થેરો ''સગ્ગો ઉપટ્ઠિતો મહાથેરસ્સા''તિ ચિન્તેસિ. એવં ઉપટ્ઠાનસમઙ્ગિતા ચલતીતિ વેદિતબ્બા. એતાસુ સમઙ્ગિતાસુ ઇધ આયૂહનચેતનાકમ્મ-સમઙ્ગિતાવસેન ''કાયદુચ્ચરિતસમઙ્ગી''તિઆદિ વુત્તં.

તત્થ એકે આચરિયા ‘‘યસ્મિં ખણે કમ્મં આયૂહતિ, તસ્મિંયેવ ખણે તસ્સ સઞ્ઞો વારિતો’’તિ વદન્તિ. અપરે પન ‘‘આયૂહિતકમ્મં નામ વિપાકવારં લભન્તમ્પિ અત્થિ અલભન્તમ્પિ. તત્થ યદા કમ્મં વિપાકવારં લભતિ, તસ્મિંયેવ કાલે તસ્સ સઞ્ઞો વારિતો’’તિ વદન્તિ. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનત્થમેવાતિ.

અટ્ઠાનપાળિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૬. એકધમ્મપાળિ

(૧૬) ૧. એકધમ્મપાળિ-પઠમવગ્ગવણ્ણના

૨૯૬. એકધમ્મપાળિયં **એકધમ્મો**તિ એકસભાવો. **એકન્તનિબ્બિદાયા**તિ એકન્તેન વટ્ટે નિબ્બિન્દનત્થાય ઉક્કણ્ઠનત્થાય. **વિરાગાયા**તિ વટ્ટે વિરજ્જનત્થાય, રાગાદીનં વા કિલેસાનં વિરજ્જનાય વિગમાય. **નિરોધાયા**તિ રાગાદીનં નિરોધાય અપ્પવત્તિકરણત્થાય, વટ્ટસ્સેવ વા નિરુજ્ઝનત્થાય. **ઉપસમાયા**તિ કિલેસવૂપસમનત્થાય, **અભિઞ્ઞાયા**તિ અનિચ્ચાદિવસેન લક્ખણત્તયં આરોપેત્વા અભિજાનનત્થાય. **સમ્બોધાયા**તિ ચતુન્નં સચ્ચાનં બુજ્ઝનત્થાય, ''બોધિ વુચ્ચતિ ચતૂસુ મગ્ગેસુ ઞાણ''ન્તિ (મહાનિ॰ ૧૯૧; ચૂળનિ॰ ખગ્ગવિસાણસુત્તનિદ્દેસો ૧૨૧) એવં વુત્તસ્સ વા ચતુમગ્ગઞાણસ્સ પટિવિજ્ઝનત્થાય. **નિબ્બાનાયા**તિ અપ્પચ્ચયનિબ્બાનસ્સ સચ્છિકરણત્થાય.

ઇતિ ભગવા ઇમેહિ સત્તહિ પદેહિ બુદ્ધાનુસ્સતિકમ્મટ્ઠાનસ્સ વણ્ણં કથેસિ. કસ્મા? મહાજનસ્સ ઉસ્સાહજનનત્થં વિસકણ્ટકવાણિજો વિય અત્તનો પણિયસ્સ. વિસકણ્ટકવાણિજો નામ ગુળવાણિજો વુચ્ચતિ. સો કિર ગુળફાણિતખણ્ડસક્કરાદીનિ સકટેનાદાય પચ્ચન્તગામં ગન્ત્વા ''વિસકણ્ટકં ગણ્હથ, વિસકણ્ટકં ગણ્હથા''તિ ઉગ્ઘોસેસિ. તં સુત્વા ગામિકા ''વિસં નામ કક્ખળં ઘોરં. યો નં ખાદતિ, સો મરતિ. કણ્ટકમ્પિ વિજ્ઝિત્વા મારેતિ, ઉભોપેતે કક્ખળા. કો એત્થ આનિસંસો''તિ ગેહદ્વારાનિ થકેસું, દારકે ચ પલાપેસું. તં દિસ્વા વાણિજો 'અવોહારકુસલા ઇમે ગામિકા, હન્દ ને ઉપાયેન ગાહાપેમી''તિ ''અતિમધુરં ગણ્હથ, અતિસાદું ગણ્હથ, ગુળં ફાણિતં સક્કરં સમગ્ઘં લબ્ભતિ, કૂટમાસકકૂટકહાપણાદીહિ વાપિ લબ્ભતી''તિ ઉગ્ઘોસેસિ. તં સુત્વા ગામિકા તુટ્ઠપહટ્ઠા વગ્ગવગ્ગા ગન્ત્વા બહુમ્પિ મૂલં દત્વા અગ્ગહેસું.

તત્થ વિસકણ્ટકવાણિજસ્સ ''વિસકણ્ટકં ગણ્હથા''તિ ઉગ્ઘોસનં વિય ભગવતો બુદ્ધાનુસ્સતિકમ્મટ્ઠાનકથનં, વિસકણ્ટકે વણ્ણં કથેત્વા તસ્સ ગહણત્થાય મહાજનસ્સ ઉસ્સાહકરણં વિય ઇમેહિ સત્તહિ પદેહિ બુદ્ધાનુસ્સતિકમ્મટ્ઠાનસ્સ વણ્ણભણનેન તસ્સ મહાજનસ્સ ઉસ્સાહકરણં.

કતમો એકધમ્મોતિ કથેતુકમ્યતાપુચ્છા. **બુદ્ધાનુસ્સતી**તિ બુદ્ધં આરબ્ભ ઉપ્પન્ના અનુસ્સતિ, બુદ્ધગુણારમ્મણાય સતિયા એતં અધિવચનં. તં પનેતં બુદ્ધાનુસ્સતિકમ્મટ્ઠાનં દુવિધં હોતિ ચિત્તસમ્પહંસનત્થઞ્ચેવ વિપસ્સનત્થઞ્ચ. કથં? યદા હિ અસુભારમ્મણેસુ અઞ્ઞતરં ભાવેન્તસ્સ ભિક્ખુનો ચિત્તુપ્પાદો ઉપહઞ્ઞતિ ઉક્કણ્ઠતિ નિરસ્સાદો હોતિ, વીથિં નપ્પટિપજ્જતિ, કૂટગોણો વિય ઇતો ચિતો ચ વિધાવતિ. તસ્મિં ખણે એસ મૂલકમ્મટ્ઠાનં પહાય ''ઇતિપિ સો ભગવા''તિઆદિના નયેન તથાગતસ્સ લોકિયલોકુત્તરગુણે અનુસ્સરતિ. તસ્સેવં બુદ્ધં અનુસ્સરન્તસ્સ ચિત્તુપ્પાદો પસીદતિ, વિનીવરણો હોતિ . સો તં ચિત્તં એવં દમેત્વા પુન મૂલકમ્મટ્ઠાનંયેવ મનસિ કરોતિ. કથં? યથા નામ બલવા પુરિસો કૂટાગારકણ્ણિકત્થાય મહારુક્ખં છિન્દન્તો સાખાપલાસચ્છેદનમત્તેનેવ ફરસુધારાય વિપન્નાય મહારુક્ખં છિન્દિતું અસક્કોન્તોપિ ધુરનિક્ખેપં અકત્વાવ કમ્મારસાલં ગન્ત્વા તિખિણં ફરસું કારાપેત્વા પુન તં છિન્દેય્ય. એવંસમ્પદમિદં દટ્ઠબ્બં. સો એવં બુદ્ધાનુસ્સતિવસેન ચિત્તં પરિદમેત્વા પુન મૂલકમ્મટ્ઠાનં મનસિકરોન્તો અસુભારમ્મણં પઠમજ્ઝાનં નિબ્બત્તેત્વા ઝાનઙ્ગાનિ સમ્મસિત્વા અરિયભૂમિં ઓક્કમતિ. એવં તાવ ચિત્તસમ્પહંસનત્થં હોતિ.

યદા પનેસ બુદ્ધાનુસ્સતિં અનુસ્સરિત્વા ‘‘કો અયં ઇતિપિ સો ભગવાતિઆદિના નયેન અનુસ્સરિ, ઇત્થિ નુ ખો પુરિસો નુ ખો દેવમનુસ્સમારબ્રહ્માનં અઞ્ઞતરો નુ ખો’’તિ પરિગ્ગણ્હન્તો ‘‘ન અઞ્ઞો કોચિ, સતિસમ્પયુત્તં પન ચિત્તમેવ અનુસ્સરી’’તિ દિસ્વા ‘‘તં ખો પનેતં ચિત્તં ખન્ધતો વિઞ્ઞાણક્ખન્ધો હોતિ, તેન સમ્પયુત્તા વેદના વેદનાક્ખન્ધો, તેન સમ્પયુત્તા સઞ્ઞા સઞ્ઞાક્ખન્ધો, સહજાતા ફસ્સાદયો સઙ્ખારક્ખન્ધોતિ ઇમે ચત્તારો અરૂપક્ખન્ધા હોન્તી’’તિ અરૂપઞ્ચ વવત્થપેત્વા તસ્સ નિસ્સયં પરિયેસન્તો હદયવત્થું દિસ્વા તસ્સ નિસ્સયાનિ ચત્તારિ મહાભૂતાનિ, તાનિ ઉપાદાય પવત્તાનિ સેસઉપાદારૂપાનિ ચ પરિગ્ગહેત્વા ‘‘સબ્બમ્પેતં રૂપં રૂપક્ખન્ધો’’તિ વવત્થપેત્વા ‘‘ઇદઞ્ચ રૂપં પુરિમઞ્ચ અરૂપ’’ન્તિ સઙ્ખેપતો રૂપારૂપં, પભેદતો પઞ્ચક્ખન્ધે પુન ‘‘સઙ્ખેપતો પઞ્ચપેતે ખન્ધા દુક્ખસચ્ચ’’ન્તિ દુક્ખસચ્ચં વવત્થપેત્વા ‘‘તસ્સ પભાવિકા તણ્હા સમુદયસચ્ચં, તસ્સા નિરોધો નિરોધસચ્ચં, નિરોધપજાનના પટિપદા મગ્ગસચ્ચ’’ન્તિ એવં પુબ્બભાગે ચત્તારિ ચ સચ્ચાનિ વવત્થપેત્વા પટિપાટિયા અરિયભૂમિં ઓક્કમતિ. તદાસ્સ ઇમં કમ્મટ્ઠાનં વિપસ્સનત્થં નામ હોતિ. **અયં ખો**તિઆદિ અપ્પનાવારો વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બો.

૨૯૭. **ધમ્માનુસ્સતિ**આદીસુપિ એસેવ નયો. અયં પનેત્થ વચનત્થો – ધમ્મં આરબ્ભ ઉપ્પન્ના અનુસ્સતિ **ધમ્માનુસ્સતિ**, સ્વાક્ખાતતાદિધમ્મગુણારમ્મણાય સતિયા એતં અધિવચનં. સઙ્ઘં આરબ્ભ ઉપ્પન્ના અનુસ્સતિ **સઙ્ઘાનુસ્સતિ**, સુપ્પટિપન્નતાદિસઙ્ઘગુણારમ્મણાય સતિયા એતં અધિવચનં. સીલં આરબ્ભ ઉપ્પન્ના અનુસ્સતિ **સીલાનુસ્સતિ**, અખણ્ડતાદિસીલગુણારમ્મણાય સતિયા એતં અધિવચનં. ચાગં આરબ્ભ ઉપ્પન્ના અનુસ્સતિ **ચાગાનુસ્સતિ**, મુત્તચાગતાદિચાગગુણારમ્મણાય સતિયા એતં અધિવચનં. દેવતા આરબ્ભ ઉપ્પન્ના અનુસ્સતિ **દેવતાનુસ્સતિ**, દેવતા સક્ખિટ્ઠાને ઠપેત્વા અત્તનો સદ્ધાદિગુણારમ્મણાય સતિયા એતં અધિવચનં. આનાપાને આરબ્ભ ઉપ્પન્ના સતિ **આનાપાનસ્સતિ**, અસ્સાસપસ્સાસનિમિત્તારમ્મણાય સતિયા એતં અધિવચનં. મરણં આરબ્ભ ઉપ્પન્ના સતિ **મરણસ્સતિ**, જીવિતિન્દ્રિયુપચ્છેદારમ્મણાય સતિયા એતં અધિવચનં. કેસાદિભેદં રૂપકાયં ગતા, કાયે વા ગતાતિ કાયગતા, કાયગતા ચ સા સતિ ચાતિ કાયગતાસતીતિ વત્તબ્બે રસ્સં અકત્વા **કાયગતાસતી**તિ વુત્તા. કેસાદિકાયકોટ્ઠાસનિમિત્તારમ્મણાય સતિયા એતં અધિવચનં. ઉપસમં આરબ્ભ ઉપ્પન્ના અનુસ્સતિ **ઉપસમાનુસ્સતિ**, સબ્બદુક્ખૂપસમારમ્મણાય સતિયા એતં અધિવચનં. દુવિધો વા ઉપસમો અચ્ચન્તૂપસમો ચ ખયૂપસમો ચ. તત્થ **અચ્ચન્તૂપસમો** નામ નિબ્બાનં, **ખયૂપસમો** નામ મગ્ગો. એવમેતં દુવિધમ્પિ ઉપસમં અનુસ્સરન્તસ્સ ઉપ્પન્ના સતિ ઉપસમાનુસ્સતીતિ અયમેત્થ અત્થો. ઇતિ ઇમેસુ દસસુ કમ્મટ્ઠાનેસુ આનાપાનસ્સતિ મરણસ્સતિ કાયગતાસતીતિ ઇમાનિ તીણિ વિપસ્સનત્થાનેવ હોન્તિ, સેસાનિ સત્ત ચિત્તસમ્પહંસનત્થાનિપિ હોન્તીતિ.

પઠમવગ્ગવણ્ણના.

૧૬. એકધમ્મપાળિ

(૧૬) ૨. એકધમ્મપાળિ-દુતિયવગ્ગવણ્ણના

૨૯૮. દુતિયે **મિચ્છાદિટ્ઠી**તિ દ્વાસટ્ઠિવિધાયપિ મિચ્છાદિટ્ઠિયા એતં અધિવચનં. **મિચ્છાદિટ્ઠિકસ્સા**તિ તાય દિટ્ઠિયા સમન્નાગતસ્સ.

૨૯૯. **સમ્માદિટ્ઠી**તિ પઞ્ચવિધાયપિ સમ્માદિટ્ઠિયા એતં અધિવચનં. **સમ્માદિટ્ઠિકસ્સા**તિ તાય દિટ્ઠિયા સમન્નાગતસ્સ.

૩૦૨. **અયોનિસો મનસિકારો**તિ અનુપાયમનસિકારો.

૩૦૩. **યોનિસો મનસિકારો**તિ ઉપાયમનસિકારો. તત્થ અયોનિસો મનસિકરોતો પુબ્બે અનુપ્પન્ના મિચ્છાદિટ્ઠિ ઉપ્પજ્જતિ, ઉપ્પન્ના પન યાવ નિયામોક્કમના પવડ્ઢતિ. નિયામે ઓક્કન્તે વડ્ઢિતા નામ હોતિ. યોનિસો મનસિકરોતો પુબ્બે અનુપ્પન્ના સમ્માદિટ્ઠિ ઉપ્પજ્જતિ, ઉપ્પન્ના પન યાવ અરહત્તમગ્ગા પવડ્ઢતિ. અરહત્તફલે પત્તે વડ્ઢિતા નામ હોતિ.

૩૦૪. **મિચ્છાદિટ્ઠિયા, ભિક્ખવે, સમન્નાગતા સત્તા**તિ એત્થ એકચ્ચા મિચ્છાદિટ્ઠિ સગ્ગાવરણા ચેવ હોતિ મગ્ગાવરણા ચ, એકચ્ચા મગ્ગાવરણાવ, ન સગ્ગાવરણા, એકચ્ચા નેવ સગ્ગાવરણા ન મગ્ગાવરણા. તત્થ અહેતુકદિટ્ઠિ, અકિરિયદિટ્ઠિ, નત્થિકદિટ્ઠીતિ અયં તિવિધા સગ્ગાવરણા ચેવ હોતિ મગ્ગાવરણા ચ. દસવત્થુકા અન્તગ્ગાહિકા મિચ્છાદિટ્ઠિ મગ્ગાવરણાવ હોતિ ન સગ્ગાવરણા. વીસતિવત્થુકા સક્કાયદિટ્ઠિ નેવ સગ્ગાવરણા ન મગ્ગાવરણા. ઇદં પન વિધાનં પટિક્ખિપિત્વા ઇમસ્મિં સુત્તે ‘‘મિચ્છાદિટ્ઠિયા, ભિક્ખવે, સમન્નાગતા’’તિ વચનતો અન્તમસો વીસતિવત્થુકં સક્કાયદિટ્ઠિં ઉપાદાય દિટ્ઠિ નામ સગ્ગં ઉપનેતું સમત્થા નામ નત્થિ, એકન્તં નિરયસ્મિંયેવ નિમુજ્જાપેતીતિ વુત્તં. યથા હિ મુગ્ગમાસપ્પમાણાપિ પાસાણસક્ખરા ઉદકે પક્ખિત્તા ઉપ્પિલવમાના નામ નત્થિ, એકન્તં હેટ્ઠાવ પવિસતિ, એવમેવં અન્તમસો સક્કાયદિટ્ઠિપિ સગ્ગં ઉપનેતું સમત્થા નામ નત્થિ, એકન્તં અપાયેસુયેવ નિમુજ્જાપેતીતિ.

૩૦૫. **સમ્માદિટ્ઠિયા સમન્નાગતા**તિ એત્થ કમ્મસ્સકતસમ્માદિટ્ઠિ, ઝાનસમ્માદિટ્ઠિ, વિપસ્સનાસમ્માદિટ્ઠિ, મગ્ગસમ્માદિટ્ઠિ, ફલસમ્માદિટ્ઠીતિ પઞ્ચવિધા સમ્માદિટ્ઠિ. તત્થ કમ્મસ્સકતસમ્માદિટ્ઠિ સમ્પત્તિભવં આકડ્ઢતિ, ઝાનસમ્માદિટ્ઠિ રૂપારૂપભવે પટિસન્ધિં દેતિ, મગ્ગસમ્માદિટ્ઠિ વટ્ટં વિદ્ધંસેતિ, ફલસમ્માદિટ્ઠિ ભવં પટિબાહતિ. વિપસ્સનાસમ્માદિટ્ઠિ કિં કરોતીતિ? સાપિ પટિસન્ધિં નાકડ્ઢતિ. તિપિટકચૂળાભયત્થેરો પનાહ ‘‘સચે વિપસ્સનાસમ્માદિટ્ઠિ ભાવિતા દિટ્ઠેવ ધમ્મે અરહત્તં પાપેતું સક્કોતિ, ઇચ્ચેતં કુસલં. સચે ન સક્કોતિ, સત્ત ભવે દેતિ, આવુસો’’તિ. એવમયં લોકિયલોકુત્તરા સમ્માદિટ્ઠિ કથિતા. ઇમસ્મિં પનત્થે લોકિકા ભવનિપ્ફાદિકાવ વેદિતબ્બા.

૩૦૬. **યઞ્ચેવ કાયકમ્મં યથાદિટ્ઠિ સમત્તં સમાદિન્ન**ન્તિ એત્થ **યથાદિટ્ઠી**તિ યા યા દિટ્ઠિ, તસ્સા તસ્સા અનુરૂપં. **સમત્ત**ન્તિ પરિપુણ્ણં. **સમાદિન્ન**ન્તિ ગહિતં. તદેતં યથાદિટ્ઠિયં ઠિતકાયકમ્મં, દિટ્ઠિસહજાતં કાયકમ્મં, દિટ્ઠાનુલોમિકં કાયકમ્મન્તિ તિવિધં હોતિ. તત્થ ‘‘પાણં હનતો અદિન્નં આદિયતો મિચ્છાચારં ચરતો નત્થિ તતોનિદાનં પાપં, નત્થિ પાપસ્સ આગમો’’તિ યં એવંલદ્ધિકસ્સ સતો પાણાતિપાત-અદિન્નાદાન-મિચ્છાચારસઙ્ખાતં કાયકમ્મં, ઇદં **યથાદિટ્ઠિયં ઠિતકાયકમ્મં** નામ. ‘‘પાણં હનતો અદિન્નં આદિયતો મિચ્છાચારં ચરતો નત્થિ તતોનિદાનં પાપં, નત્થિ પાપસ્સ આગમો’’તિ ઇમાય પન લદ્ધિયા ઇમિના દસ્સનેન સહજાતં કાયકમ્મં **દિટ્ઠિસહજાતં કાયકમ્મં** નામ. તદેવ પન સમત્તં સમાદિન્નં ગહિતં પરામટ્ઠં **દિટ્ઠાનુલોમિકં કાયકમ્મં** નામ. વચીકમ્માદીસુપિ એસેવ નયો. યથા પનેત્થ ‘‘પાણં હનતો અદિન્નં આદિયતો મિચ્છાચારં ચરતો નત્થિ તતોનિદાનં પાપ’’ન્તિ યોજના કતા, એવં

વચીકમ્મમનોકમ્મેસુ ‘‘મુસા ભણતો, પિસુણં કથેન્તસ્સ, ફરુસં કથેન્તસ્સ, સમ્ફં પલપન્તસ્સ, અભિજ્ઝાલુનો, બ્યાપન્નચિત્તસ્સ, મિચ્છાદિટ્ઠિકસ્સ ચ સતો નત્થિ તતોનિદાનં પાપ’’ન્તિ યોજના કાતબ્બા.

યા ચ ચેતનાતિઆદીસુ દિટ્ઠિસહજાતાવ ચેતના **ચેતના** નામ, દિટ્ઠિસહજાતાવ પત્થના **પત્થના** નામ, ચેતનાપત્થનાનં વસેન ચિત્તટ્ઠપના **પણિધિ** નામ, તેહિ પન ચેતનાદીહિ સમ્પયુત્તા ફસ્સાદયો **સઙ્ખારા** નામ. **દિટ્ઠિ હિસ્સ, ભિક્ખવે, પાપિકા**તિ યસ્મા તસ્સ પુગ્ગલસ્સ દિટ્ઠિ પાપિકા લામિકા. **નિક્ખિત્ત**ન્તિ રોપિતં. **ઉપાદિયતી**તિ ગણ્હાતિ. **કટુકત્તાયા**તિ ઇદં પુરિમસ્સેવ વેવચનં.

‘‘વણ્ણગન્ધરસૂપેતો , અમ્બોયં અહુવા પુરે;
તમેવ પૂજં લભમાનો, કેનમ્બો કટુકપ્ફલો.

‘‘પુચિમન્દપરિવારો, અમ્બો તે દધિવાહન;
મૂલં મૂલેન સંસટ્ઠં, સાખા સાખા નિસેવરે;
અસાતસન્નિવાસેન, તેનમ્બો કટુકપ્ફલો’’તિ. (જા॰ ૧.૨.૭૧-૭૨) –

આગતટ્ઠાને વિય હિ ઇધાપિ કટુકન્તિ તિત્તકં વેદિતબ્બં. **અસાતત્તાયા**તિ અમધુરત્તાય.

ઇમસ્મિં પન બીજૂપમસુત્તે ‘‘દિટ્ઠીતિ નિયતમિચ્છાદિટ્ઠિ ગહિતા’’તિ પોરાણકત્થેરા આહંસુ. તં પન પટિક્ખિપિત્વા ‘‘સબ્બાનિપિ દ્વાસટ્ઠિ દિટ્ઠિગતાનિ ગહિતાની’’તિ વુત્તં. અનન્તરસુત્તે ‘‘પાણાતિપાતા વિરમન્તસ્સ, અદિન્નાદાના વિરમન્તસ્સ, મિચ્છાચારા વિરમન્તસ્સ નત્થિ તતોનિદાનં પુઞ્ઞ’’ન્તિઆદિના નયેન યથાદિટ્ઠિયં ઠિતકાયકમ્માદીનિ યોજેત્વા વેદિતબ્બાનિ. ઇધ પન સમ્માદિટ્ઠિસહજાતા ચિત્તટ્ઠપનાવ પત્થનાતિ વેદિતબ્બા. સમ્માદિટ્ઠિ પનેત્થ લોકિયલોકુત્તરા કથિતા. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનત્થમેવાતિ.

દુતિયવગ્ગવણ્ણના.

૧૬. એકધમ્મપાળિ

(૧૬) ૩. એકધમ્મપાળિ-તતિયવગ્ગવણ્ણના

૩૦૮. તતિયસ્સ પઠમે **મિચ્છાદિટ્ઠિકો**તિ અયાથાવદિટ્ઠિકો. **વિપરીતદસ્સનો**તિ તાયેવ મિચ્છાદિટ્ઠિયા વિપરીતદસ્સનો. **સદ્ધમ્મા વુટ્ઠાપેત્વા**તિ દસકુસલકમ્મપથધમ્મતો વુટ્ઠાપેત્વા. **અસદ્ધમ્મે પતિટ્ઠાપેતી**તિ દસઅકુસલકમ્મપથસઙ્ખાતે અસદ્ધમ્મે પતિટ્ઠાપેતિ. **એકપુગ્ગલો**તિ ચેત્થ છહિ સત્થારેહિ સદ્ધિં દેવદત્તો ચ અઞ્ઞે ચ એવરૂપા વેદિતબ્બા.

૩૦૯. દુતિયે **સમ્માદિટ્ઠિકો**તિ યાથાવદિટ્ઠિકો. **અવિપરીતદસ્સનો**તિ તાયેવ સમ્માદિટ્ઠિયા અવિપરીતદસ્સનો. **અસદ્ધમ્મા**તિ દસઅકુસલકમ્મપથતો. **સદ્ધમ્મે**તિ દસકુસલકમ્મપથસઙ્ખાતે સદ્ધમ્મે. **એકપુગ્ગલો**તિ ચેત્થ અનુપ્પન્ને બુદ્ધે ચક્કવત્તી રાજા સબ્બઞ્ઞુબોધિસત્તોતિ એવમાદયો લબ્ભન્તિ, ઉપ્પન્ને બુદ્ધે બુદ્ધો ચેવ બુદ્ધસાવકા ચ.

૩૧૦. તતિયે **મિચ્છાદિટ્ઠિપરમાની**તિ મિચ્છાદિટ્ઠિ પરમા એતેસન્તિ મિચ્છાદિટ્ઠિપરમાનિ. પઞ્ચ હિ આનન્તરિયકમ્માનિ મહાસાવજ્જાનિ નામ, તેહિપિ મિચ્છાદિટ્ઠિયેવ મહાસાવજ્જતરાતિ અધિપ્પાયો. કસ્મા? તેસઞ્હિ પરિચ્છેદો અત્થિ. ચત્તારિ હિ આનન્તરિયકમ્માનિ નિરયે નિબ્બત્તાપેન્તીતિ વુત્તાનિ . સઙ્ઘભેદકમ્મમ્પિ નિરયે કપ્પટ્ઠિતિકમેવ હોતિ. એવમેતેસં પરિચ્છેદો અત્થિ, કોટિ પઞ્ઞાયતિ. નિયતમિચ્છાદિટ્ઠિયા પન પરિચ્છેદો નત્થિ. સા હિ વટ્ટસ્સ મૂલં, તાય સમન્નાગતસ્સ ભવતો વુટ્ઠાનં નત્થિ. યે તસ્સ સોતબ્બં મઞ્ઞન્તિ, તેપિ વિપ્પટિપાદેતિ. તાય ચ સમન્નાગતસ્સ નેવ સગ્ગો અત્થિ ન મગ્ગો. કપ્પવિનાસે મહાજને બ્રહ્મલોકે નિબ્બત્તેપિ નિયતમિચ્છાદિટ્ઠિકો તત્થ અનિબ્બત્તિત્વા પિટ્ઠિચક્કવાળે નિબ્બત્તતિ. કિં પન પિટ્ઠિચક્કવાળં ન ઝાયતીતિ? ઝાયતિ, તસ્મિં ઝાયમાનેપિ એસ આકાસે એકસ્મિં ઓકાસે પચ્ચતિયેવાતિ વદન્તિ.

૩૧૧. ચતુત્થે **મક્ખલી**તિ ''મા ખલી''તિ વચનં ઉપાદાય એવંલદ્ધનામો તિત્થકરો. **નદીમુખે**તિ દ્વિન્નં નદીનં સમાગતટ્ઠાને. દેસનામત્તમેવેતં, દ્વિન્નં કન્દરાનં, દ્વિન્નં ઉદકાનં, સમુદ્દસ્સ ચ, લોણિયા ચ, સમુદ્દસ્સ ચ નદિયા ચાતિ એતેસમ્પિ યસ્સ કસ્સચિ સમાગતટ્ઠાનં, અઞ્ઞમ્પિ તથારૂપં ઉદકં. **ખિપન્તિ** કુમિનં. **ઉડ્ડેય્યા**તિ ઓડ્ડેય્ય. મનુસ્સા હિ નળેહિ વા ઉચ્છૂહિ વા વેળૂહિ વા પલાસન્તિસલાકાય વા એકં દ્વે તયો વા કુમ્ભે ગણ્હનપ્પમાણકુમિનં કત્વા મુખવટ્ટિયા યોત્તેન બન્ધિત્વા નદીમુખં નેત્વા દ્વીસુ પસ્સેસુ ખાણુકે કોટ્ટેત્વા યોત્તેહિ તત્થ બન્ધન્તિ, તં સન્ધાયેતં વુત્તં. તસ્મિઞ્હિ પવિટ્ઠસ્સ ખુદ્દકસ્સ મચ્છસ્સાપિ મોક્ખો નત્થિ. **અનયાયા**તિ અવડ્ઢિયા. **બ્યાસનાયા**તિ વિનાસાય. **મક્ખલિ મોઘપુરિસો**તિ અયં મક્ખલિ ગોસાલો તુચ્છપુરિસો. **મનુસ્સખિપ્પં મઞ્ઞે લોકે ઉપ્પન્નો**તિ મહાજનસ્સ સગ્ગમોક્ખગમનમગ્ગે તત્થ ગમનનિવારણત્થં મનુસ્સકુમિનં વિય લોકે ઉપ્પન્નો.

૩૧૨. પઞ્ચમાદીસુ **દુરક્ખાતે**, **ભિક્ખવે**, **ધમ્મવિનયે**તિ દુરક્ખાતધમ્મવિનયો નામ બાહિરકસાસનં. તત્થ હિ સત્થાપિ અસબ્બઞ્ઞૂ હોતિ, ધમ્મોપિ દુરક્ખાતો, ગણોપિ દુપ્પટિપન્નો. **યો ચ સમાદપેતી**તિ યો આચરિયપુગ્ગલો સમાદપેતિ. **યઞ્ચ સમાદપેતી**તિ યં અન્તેવાસિકં સમાદપેતિ. **યો ચ સમાદપિતો તથત્તાય પટિપજ્જતી**તિ યો અન્તેવાસિકો આચરિયેન સમાદપિતો તસ્સ વચનં કરોન્તો તથાભાવાય પટિપજ્જતિ. **બહું અપુઞ્ઞં પસવન્તી**તિ સમાદપકો હિ પાણાતિપાતાદીસુ જઙ્ઘસતં સમાદપેન્તો તેસં સબ્બેસમ્પિ અકુસલેન સમકમેવ અકુસલં પાપુણાતિ. તેનાહ – ''સબ્બે તે બહું અપુઞ્ઞં પસવન્તી''તિ.

૩૧૩. **સ્વાક્ખાતે**તિ સુટ્ઠુ અક્ખાતે સુદેસિતે. એવરૂપે હિ ધમ્મવિનયે સત્થા ચ સબ્બઞ્ઞૂ હોતિ, ધમ્મો ચ સ્વાક્ખાતો, ગણો ચ સુપ્પટિપન્નો. **સબ્બે તે બહું પુઞ્ઞં પસવન્તી**તિ સમાદપકો હિ ભિક્ખૂ પિણ્ડાય પવિટ્ઠે દિસ્વા યાગુભત્તાદીનિ સમાદપેન્તો સબ્બેસમ્પિ દાયકાનં કુસલેન સમકં કુસલં પાપુણાતિ. તેન વુત્તં – ''બહું પુઞ્ઞં પસવન્તી''તિ.

૩૧૪. **દાયકેન મત્તા જાનિતબ્બા**તિ દાયકપુગ્ગલેન પમાણં જાનિતબ્બં, પમાણેન દાતબ્બં, પૂરેત્વા અતિરેકં ન દાતબ્બં. ન દાતબ્બન્તિ હિ અવત્વા પમાણવસેન થોકં દાતબ્બન્તિ વુત્તં. કસ્મા? પૂરેત્વા અતિરેકે દિન્નેપિ હિ અતિરેકા મનુસ્સસમ્પત્તિ વા દિબ્બસમ્પત્તિ વા નિબ્બાનસમ્પત્તિ વા નત્થિ. **નો પટિગ્ગાહકેના**તિ પટિગ્ગાહકસ્સ પન મત્તં જાનિત્વા પટિગ્ગહણકિચ્ચં નામ નત્થિ. કસ્મા? તસ્સ હિ મત્તં ઞત્વા પૂરેતબ્બા મત્તપટિગ્ગહણમૂલિકા અપ્પિચ્છપટિપદા નામ નત્થિ. યત્તકં પન લભતિ, તત્તકં ગહેતબ્બં. અતિરેકગ્ગહણમૂલં હિસ્સ પુત્તદારભરણં ભવિસ્સતિ.

૩૧૫. પટિગ્ગાહકેન મત્તા જાનિતબ્બાતિ પટિગ્ગાહકપુગ્ગલેન પમાણં જાનિતબ્બં. કથં? તેન હિ દાયકસ્સ વસો વેદિતબ્બો, દેય્યધમ્મસ્સ વસો વેદિતબ્બો, અત્તનો થામો વેદિતબ્બો. યદિ હિ દેય્યધમ્મો બહુ હોતિ, દાયકો અપ્પં દાતુકામો, દાયકસ્સ વસેન અપ્પં ગણ્હિતબ્બં. દેય્યધમ્મો અપ્પો, દાયકો બહું દાતુકામો, દેય્યધમ્મસ્સ વસેન અપ્પં ગણ્હિતબ્બં. દેય્યધમ્મોપિ બહુ, દાયકોપિ બહું દાતુકામો, અત્તનો થામં ઞત્વા પમાણેનેવ ગણ્હિતબ્બં. એવં મત્તં ઞત્વા પટિગ્ગણ્હન્તો હિ અપ્પિચ્છપટિપદં પૂરેતિ. અનુપ્પન્નસ્સ લાભો ઉપ્પજ્જતિ, ઉપ્પન્નો લાભો થાવરોવ હોતિ. અપ્પસન્ના પસીદન્તિ, પસન્નાપિ ભિય્યો પસાદમાપજ્જન્તિ, મહાજનસ્સ ચક્ખુભૂતો હોતિ, સાસનં ચિરટ્ઠિતિકં કરોતિ.

તત્રિમાનિ વત્થૂનિ – રોહણજનપદે કિર કુટિમ્બિયવિહારે એકો દહરો દુબ્ભિક્ખસમયે તસ્મિં ગામે એકસ્સ કમ્મકારસ્સ ગેહે ભુઞ્જનત્થાય કટચ્છુભત્તં ગહેત્વા ગમનત્થાય ચ કટચ્છુભત્તમેવ લભતિ. સો એકદિવસં તસ્મિં ગેહે એકં આગન્તુકં દિસ્વા એકમેવ કટચ્છુભત્તં ગણ્હિ. અથસ્સ ''કેન કારણેના''તિ વુત્તે તમત્થં વત્વા સો કુલપુત્તો પસીદિત્વા ''અમ્હાકં કુલૂપકભદન્તો એવરૂપો નામા''તિ રાજદ્વારે મિત્તામચ્ચાનં કથેસિ. તે સબ્બેપિ તસ્સ અપ્પિચ્છગુણે પસન્ના એકદિવસેનેવ સટ્ઠિ ધુરભત્તાનિ ઠપેસું. એવં **અપ્પિચ્છો અનુપ્પન્નલાભં ઉપ્પાદેતિ**.

સદ્ધાતિસ્સમહારાજાપિ ચૂળુપટ્ઠાકં તિસ્સામચ્ચં વીમંસિત્વા તેન એકં તિત્તિરં પચાપેત્વા આહરાપેસિ. અથ પરિભોગસમયે ''અગ્ગં દત્વા પરિભુઞ્જિસ્સામી''તિ અટ્ઠકસાલપરિવેણે મહાથેરસ્સ ભણ્ડગ્ગાહસામણેરસ્સ તિત્તિરમંસં દેન્તો તસ્મિં થોકંયેવ પટિગ્ગણ્હન્તે તસ્સ અપ્પિચ્છગુણે પસીદિત્વા ''પસન્નોસ્મિ, તાત, અટ્ઠ તે ધુરભત્તાનિ દેમી''તિ આહ. મહારાજ, ઉપજ્ઝાયસ્સ દેમીતિ. અપરાનિપિ અટ્ઠ દેમીતિ. તાનિ અમ્હાકં આચરિયસ્સ દેમીતિ. અપરાનિપિ અટ્ઠ દમ્મીતિ. તાનિ સમાનુપજ્ઝાયાનં દમ્મીતિ. અપરાનિપિ અટ્ઠ દમ્મીતિ. તાનિ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ દમ્મીતિ. અપરાનિપિ અટ્ઠ દમ્મીતિ. સામણેરો અધિવાસેસિ. એવમસ્સ **ઉપ્પન્નો લાભો થાવરો હોતિ**.

અપ્પસન્ના પસીદન્તીતિ એત્થપિ – દીઘબ્રાહ્મણો કિર બ્રાહ્મણે ભોજેન્તો પઞ્ચ પઞ્ચ ભત્તસરકાનિ દત્વા સન્તપ્પેતું નાસક્ખિ. અથેકદિવસં ''સમણા કિર નામ અપ્પિચ્છા''તિ કથં સુત્વા વીમંસનત્થાય ભત્તં ગાહાપેત્વા ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ ભત્તકિચ્ચકરણવેલાય વિહારં ગન્ત્વા તિંસમત્તે ભિક્ખૂ ભોજનસાલાયં ભુઞ્જન્તે દિસ્વા એકં ભત્તસરકં ગહેત્વા સઙ્ઘત્થેરસ્સ સન્તિકં અગમાસિ. થેરો અઙ્ગુલિં ચાલેત્વા થોકમેવ અગ્ગહેસિ. એતેનેવ નિયામેન એકં ભત્તસરકં સબ્બેસં સમ્પાપુણિ. તતો બ્રાહ્મણો ''સચ્ચોયેવ એતેસં સમણાનં ગુણો''તિ અપ્પિચ્છતાય પસન્નો સહસ્સં વિસ્સજ્જેત્વા તસ્મિંયેવ વિહારે ચેતિયં કારેસિ. એવં અપ્પસન્ના પસીદન્તિ.

પસન્ના ભિય્યો પસીદન્તીતિ એત્થ વત્થુના કિચ્ચં નત્થિ. પસન્નાનઞ્હિ અપ્પિચ્છં દિસ્વા પસાદો ભિય્યો વડ્ઢતિયેવ.

મજ્ઝન્તિકતિસ્સત્થેરસદિસે પન અપ્પિચ્છે દિસ્વા મહાજનો અપ્પિચ્છો ભવિતું મઞ્ઞતીતિ અપ્પિચ્છો **મહાજનસ્સ ચક્ખુભૂતો** નામ હોતિ.

''અપ્પિચ્છતા, ભિક્ખવે, સદ્ધમ્મસ્સ ઠિતિયા અસમ્મોસાય અનન્તરધાનાય સંવત્તતી''તિ (અ॰ નિ॰ ૧.૧૧૬-૧૨૯) વચનતો પન અપ્પિચ્છો **સાસનં ચિરટ્ઠિતિકં કરોતિ** નામ.

નો દાયકેનાતિ સ્વાક્ખાતે ધમ્મવિનયે પન દાયકસ્સ પમાણં ઞત્વા દાતબ્બકિચ્ચં નામ નત્થિ. યત્તકો દેય્યધમ્મો અત્થિ, તત્તકં અવત્થરિત્વા દાતું વટ્ટતિ. અવત્થરિત્વા દિન્નકારણા હિ એસ મનુસ્સસમ્પત્તિં, દિબ્બસમ્પત્તિં, નિબ્બાનસમ્પત્તિઞ્ચ અવત્થરિત્વા ઉત્તરુત્તરિ પણીતપણીતમેવ લભતિ.

૩૧૬. **યો આરદ્ધવીરિયો, સો દુક્ખં વિહરતી**તિ પઞ્ચાતપતપ્પનમરુપ્પપાતપતનાદિચ્ચાનુપરિવત્તન-ઉક્કુટિકપ્પધાનાદીનિ અનુયુઞ્જન્તો દિટ્ઠે ચેવ ધમ્મે દુક્ખં વિહરતિ , તસ્સેવ બાહિરસમયે સમાદિન્નસ્સ તપચરણસ્સ વિપાકેન નિરયે ઉપ્પજ્જિત્વા સમ્પરાયેપિ દુક્ખં વિહરતિ.

૩૧૭. **યો કુસીતો, સો દુક્ખં વિહરતી**તિ અયમ્પિ દિટ્ઠે ધમ્મે ચેવ સમ્પરાયે ચ દુક્ખં વિહરતિ. કથં? યસ્સ હિ પબ્બજિતકાલતો પટ્ઠાય યોનિસો મનસિકારો નત્થિ, બુદ્ધવચનં ન ઉગ્ગણ્હાતિ, આચરિયુપજ્ઝાયવત્તં ન કરોતિ, ચેતિયઙ્ગણબોધિયઙ્ગણવત્તં ન કરોતિ. જનસ્સ પન સદ્ધાદેય્યં અપચ્ચવેક્ખિતપરિભોગેન પરિભુઞ્જિત્વા દિવસં સેય્યસુખં પસ્સસુખં અનુયુઞ્જિત્વા પબુદ્ધકાલે તયો વિતક્કે વિતક્કેતિ. સો કતિપાહેનેવ ભિક્ખુભાવા ચવતિ? એવં દિટ્ઠધમ્મે ચ દુક્ખં વિહરતિ. પબ્બજિત્વા પન સમણધમ્મસ્સ સમ્મા અકતત્તા ચ –

> ‘‘કુસો યથા દુગ્ગહિતો, હત્થમેવાનુકન્તતિ;
> સામઞ્ઞં દુપ્પરામટ્ઠં, નિરયાયુપકડ્ઢતી’’તિ. (ધ॰ પ॰ ૩૧૧) –

અપાયસ્મિંયેવ પટિસન્ધિં ગણ્હતિ. એવં સમ્પરાયેપિ દુક્ખં વિહરતિ.

૩૧૮. **યો કુસીતો, સો સુખં વિહરતી**તિ કાલેન કાલં વુત્તપ્પકારે તપચરણે કિઞ્ચિ કિઞ્ચિ તપચરણં કત્વા કાલેન કાલં ઓદાતવત્થવસનો માલાગન્ધવિલેપનધરો મધુરભોજનં ભુઞ્જન્તો મુદુકાસુ સેય્યાસુ સયન્તો દિટ્ઠે ધમ્મે ચેવ સુખં વિહરતિ સમ્પરાયે ચ. સો હિ તસ્સ તપચરણસ્સ ગાળ્હં અગ્ગહિતત્તા નાતિબહું નિરયે દુક્ખં અનુભવતિ. તસ્મા સમ્પરાયે સુખં વિહરતિ નામ.

૩૧૯. **યો આરદ્ધવીરિયો, સો સુખં વિહરતી**તિ આરદ્ધવીરિયો હિ પબ્બજિતકાલતો પટ્ઠાય વત્તેસુ પરિપૂરકારી હોતિ, બુદ્ધવચનં ઉગ્ગણ્હાતિ, યોનિસો મનસિકારે કમ્મં કરોતિ. અથસ્સ વત્તપૂરણઞ્ચેવ ઉગ્ગહિતબુદ્ધવચનઞ્ચ સમણધમ્મકિરિયઞ્ચ આવજ્જેન્તસ્સ ચિત્તં પસીદતિ. એવં દિટ્ઠેવ ધમ્મે સુખં વિહરતિ. દિટ્ઠધમ્મે પન અરહત્તં પાપુણિતું અસક્કોન્તો નિબ્બત્તભવે ખિપ્પાભિઞ્ઞો હોતીતિ સમ્પરાયેપિ સુખં વિહરતિ નામ.

૩૨૦. **સેય્યથાપિ , ભિક્ખવે, અપ્પમત્તકોપિ ગૂથો દુગ્ગન્ધો હોતી**તિ ઇદં સુત્તં અટ્ઠુપ્પત્તિયં વુત્તં. કતરઅટ્ઠુપ્પત્તિયન્તિ? નવકનિપાતે (અ॰ નિ॰ ૯.૧૨) સત્તુપ્પાદસુત્ત અટ્ઠુપ્પત્તિયં. તથાગતો હિ તં અત્થં કથેન્તો – ‘‘નવ પુગ્ગલા નિરયતો મુત્તા, તિરચ્છાનયોનિતો મુત્તા, પેત્તિવિસયતો મુત્તા’’તિ કથેસિ. અથસ્સ એતદહોસિ – ‘‘સચે ખો પન મે પુત્તા ઇમં ધમ્મદેસનં સુત્વા ખીણનિરયમ્હા ખીણતિરચ્છાનયોનિકા ખીણપેત્તિવિસયા ખીણાપાયદુગ્ગતિવિનિપાતાતિ મઞ્ઞમાના ઉપરિમગ્ગફલત્થાય વાયમિતું ન મઞ્ઞેય્યું, તેસં સંવેગં જનેસ્સામી’’તિ સંવેગજનનત્થં ‘‘સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે’’તિ ઇમં સુત્તમારભિ. તત્થ **અપ્પમત્તકો**તિ થોકમત્તકો પરિત્તપ્પમાણો, અન્તમસો કુસગ્ગેનપિ ગહેત્વા ઉપસિઙ્ઘિયમાનો દુગ્ગન્ધોવ હોતિ. **અપ્પમત્તકમ્પિ ભવં ન વણ્ણેમી**તિ અપ્પમત્તકમ્પિ કાલં ભવે પટિસન્ધિં ન વણ્ણયામિ. ઇદાનિસ્સ ઉપમં દસ્સેન્તો આહ – **અન્તમસો**

અચ્છરાસઙ્ઘાતમત્તમ્પીતિ. સબ્બન્તિમેન પરિચ્છેદેન દ્વે અઙ્ગુલિયો એકતો કત્વા પહરણમત્તમ્પિ કાલન્તિ વુત્તં હોતિ. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનત્થમેવાતિ.

તતિયવગ્ગવણ્ણના.

૧૬. એકધમ્મપાળિ

(૧૬) ૪. એકધમ્મપાળિ-ચતુત્થવગ્ગવણ્ણના

૩૨૨. ચતુત્થવગ્ગસ્સ પઠમે **જમ્બુદીપે**તિ જમ્બુયા પઞ્ઞાતો પાકટો દીપોતિ જમ્બુદીપો. ઇમસ્સ કિર દીપસ્સ સઞ્ઞાણભૂતા યોજનસતુબ્બેધા પણ્ણાસયોજનસાખા પન્નરસયોજનાવટ્ટક્ખન્ધા હિમવન્તપબ્બતે જાતા કપ્પટ્ઠાયિની મહાજમ્બૂ નામ અત્થિ, તાય અયં દીપો જમ્બુદીપોતિ વુચ્ચતિ. યથા ચ ઇમસ્મિં દીપે જમ્બુરુક્ખો કપ્પટ્ઠાયી, તથા અપરગોયાને કદમ્બરુક્ખો, ઉત્તરકુરૂસુ કપ્પરુક્ખો, પુબ્બવિદેહે સિરીસરુક્ખો, અસુરાનં ચિત્તપાટલિરુક્ખો, સુપણ્ણાનં સિમ્બલિરુક્ખો , દેવાનં પારિચ્છત્તકોતિ ઇમેપિ કપ્પટ્ઠાયિનોવ.

> ‘‘પાટલી સિમ્બલી જમ્બૂ, દેવાનં પારિચ્છત્તકો;
> કદમ્બો કપ્પરુક્ખો ચ, સિરીસો ભવતિ સત્તમો’’તિ.

આરામરામણેય્યકન્તિ પુપ્ફારામફલારામાનં રામણેય્યકં વેળુવન-જીવકમ્બવન-જેતવનપુબ્બારામસદિસં. તં ઇમસ્મિં જમ્બુદીપે અપ્પમત્તકં પરિત્તકં, ન બહુકન્તિ અત્થો. સેસપદેસુપિ એસેવ નયો. એત્થ **વનરામણેય્યક**ન્તિ નાગવનસાલવનચમ્પકવનાદિસદિસં વઙ્કપબ્બતહિમવન્તપબ્બતપદેસાદીસુ અરઞ્ઞવનં વેદિતબ્બં. **ભૂમિરામણેય્યક**ન્તિ જેતવનવિહારમગધક્ખેત્તાદિસદિસં સમં ભૂમિટ્ઠાનં. **પોક્ખરણિરામણેય્યક**ન્તિ જેતવનપોક્ખરણિગગ્ગરાપોક્ખરણિસદિસાનં વટ્ટચતુરસ્સદીઘવઙ્કાદિસણ્ઠાનાનં પોક્ખરણીનં સન્નિવેસનટ્ઠાનં. **ઉક્કૂલવિકૂલ**ન્તિ ઉક્કૂલઞ્ચ વિકૂલઞ્ચ. તત્થ ઉક્કૂલં ઉન્નતટ્ઠાનં, વિકૂલં નિન્નટ્ઠાનં. **નદીવિદુગ્ગ**ન્તિ નદીનં ભિન્નટ્ઠાનં તં દુગ્ગમત્તા નદીવિદુગ્ગન્તિ વુચ્ચતિ. **ખાણુકણ્ટકટ્ઠાન**ન્તિ તત્થજાતકાનઞ્ચેવ આહરિયમાનાનઞ્ચ ખાણુકણ્ટકાદીનં પતિટ્ઠાનટ્ઠાનં. **પબ્બતવિસમ**ન્તિ ગિરિવિસમં. **યે ઓદકા**તિ યે ચ ઉદકે જાયન્તિ, તેયેવ બહુતરા. ઇતો કિર સુવણ્ણભૂમિ સત્તમત્તાનિ યોજનસતાનિ હોતિ, એકેન વાતેન ગચ્છન્તી નાવા સત્તહિ અહોરત્તેહિ ગચ્છતિ. અથેકસ્મિં સમયે એવં ગચ્છન્તી નાવા સત્તાહમ્પિ નન્દિયાવટ્ટમચ્છપિટ્ઠેનેવ ગતા. એવં ઓદકાનં સત્તાનં બહુભાવો વેદિતબ્બો.

અપિચ થલટ્ઠાનસ્સ પરિત્તભાવેન ઉદકસ્સ ચ બહુભાવેનાપિ અયમત્થો વેદિતબ્બો. યથા હિ મહાતળાકે એકોવ ઉપ્પલગચ્છો અસ્સ, તસ્સ ચત્તારિ ચ પણ્ણાનિ, મજ્ઝે ચ એકં ઉપ્પલમકુલં અસ્સ. એવમેવં ચત્તારિ પણ્ણાનિ વિય ચત્તારો દીપા, મજ્ઝે ઉપ્પલમકુલં વિય સિનેરુપબ્બતો, સેસં ઉદકં વિય ઉદકપરિક્ખિત્તો ઓકાસો. તસ્સ મહન્તભાવો ઇદ્ધિમન્તાનં પાકટો હોતિ. તેસઞ્હિ આકાસેન ગચ્છન્તાનં ચત્તારો મહાદીપા ચત્તારિ પણ્ણાનિ વિય ઉપટ્ઠહન્તિ, સિનેરુપબ્બતો મજ્ઝે ઉપ્પલમકુલં વિય, સેસં ઉદકં વિય ઉદકપરિક્ખિત્તો ઓકાસો. એવં મહન્તે ઉદકે જાતત્તા ઓદકાવ બહુતરા વેદિતબ્બા.

૩૨૩. દુતિયાદીસુ **અઞ્ઞત્ર મનુસ્સેહી**તિ ઇધ ચત્તારો અપાયા અઞ્ઞત્ર મનુસ્સેહીતિ અધિપ્પેતા.

મજ્ઝિમેસુ જનપદેસૂતિ ''પુરત્થિમાય દિસાય ગજઙ્ગલં નામ નિગમો, તસ્સ પરેન મહાસાલા, તતો પરા પચ્ચન્તિમા જનપદા, ઓરતો મજ્ઝે. પુરત્થિમદક્ખિણાય દિસાય સલ્લવતી નામ નદી, તતો પરા પચ્ચન્તિમા જનપદા, ઓરતો મજ્ઝે. દક્ખિણાય દિસાય સેતકણ્ણિકં નામ નિગમો, તતો પરા પચ્ચન્તિમા જનપદા, ઓરતો મજ્ઝે. પચ્છિમાય દિસાય થૂણં નામ બ્રાહ્મણગામો, તતો પરા પચ્ચન્તિમા જનપદા, ઓરતો મજ્ઝે. ઉત્તરાય દિસાય ઉસીરદ્ધજો નામ પબ્બતો, તતો પરા પચ્ચન્તિમા જનપદા, ઓરતો મજ્ઝે''તિ (મહાવ॰ ૨૫૯) એવં પરિચ્છિન્ને જનપદેતિ અત્થો. અયઞ્હિ જનપદો મુદિઙ્ગસણ્ઠાનો ઉજુકેન કત્થચિ અસીતિયોજનો હોતિ, કત્થચિ યોજનસતિકો, કત્થચિ દ્વિયોજનસતિકો, મજ્ઝેન પન તિયોજનસતિકો, પરિયન્તપરિક્ખેપેન નવમત્તયોજનસતિકો હોતિ. એત્તકે ઠાને બુદ્ધપચ્ચેકબુદ્ધા મહાસાવકા બુદ્ધુપટ્ઠાકા બુદ્ધસાવકા બુદ્ધમાતા બુદ્ધપિતા ચક્કવત્તી રાજાતિ ઇમે સત્તા નિબ્બત્તન્તિ. અપિચ ઉપાદાયુપાદાયાપિ મજ્ઝિમપદેસો લબ્ભતિ. સકલોપિ હિ જમ્બુદીપો મજ્ઝિમપદેસો નામ, સેસદીપા પચ્ચન્તિમા જનપદા. તમ્બપણ્ણિદીપે અનુરાધપુરં મજ્ઝિમપદેસો નામ, સેસો પચ્ચન્તોતિ એવં નયો વેદિતબ્બો.

૩૨૪. **પઞ્ઞવન્તો અજળા અનેળમૂગા**તિ એત્થ કમ્મસ્સકતપઞ્ઞા, ઝાનપઞ્ઞા વિપસ્સનાપઞ્ઞા, મગ્ગપઞ્ઞા, ફલપઞ્ઞાતિ એતાહિ સમન્નાગતા પઞ્ઞવન્તો નામ, અમૂળ્હા અજળા નામ. યેસં એળા મુખતો ન ગલતિ, તે અનેળમૂગા નામ, અનેળમુખા નિદ્દોસમુખાતિ અત્થો. **પટિબલા**તિ સમત્થા, કાયબલેન ચેવ ઞાણબલેન ચ સમન્નાગતા. **અત્થમઞ્ઞાતુ**ન્તિ અત્થાનત્થં કારણાકારણં જાનિતું. **દુપ્પઞ્ઞા**તિ અપ્પઞ્ઞા નિપ્પઞ્ઞા. **જળા**તિ મન્દા મોમૂહા.

૩૨૫. **અરિયેન પઞ્ઞાચક્ખુના**તિ સહવિપસ્સનેન મગ્ગેન. **અવિજ્જાગતા**તિ અવિજ્જન્ધકારેન સમન્નાગતા.

૩૨૬. **યે લભન્તિ તથાગતં દસ્સનાયા**તિ યે તથાગતસ્સ ગુણે જાનિત્વા તથાગતં ચક્ખુવિઞ્ઞાણેન પસ્સિતું લભન્તિ.

૩૨૭. **તથાગતપ્પવેદિત**ન્તિ તથાગતેન પવેદિતં પકાસેત્વા કથિતં. **સવનાયા**તિ સોતવિઞ્ઞાણેન સોતું.

૩૨૮. **ધારેન્તી**તિ ન પમ્મુસ્સન્તિ.

૩૨૯. **ધાતાનં ધમ્માનં અત્થં ઉપપરિક્ખન્તી**તિ પગુણાય પાળિયા અત્થાનત્થં ઉપપરિક્ખન્તિ.

૩૩૦. **અત્થમઞ્ઞાય ધમ્મમઞ્ઞાયા**તિ અટ્ઠકથઞ્ચ પાળિઞ્ચ જાનિત્વા. **ધમ્માનુધમ્મં પટિપજ્જન્તી**તિ અનુલોમપટિપદં પૂરેન્તિ.

૩૩૧. **સંવેજનીયેસુ ઠાનેસૂ**તિ સંવેગજનકેસુ કારણેસુ. **સંવિજ્જન્તી**તિ સંવેગં આપજ્જન્તિ.

૩૩૨. **યોનિસો પદહન્તી**તિ ઉપાયેન પધાનવીરિયં કરોન્તિ.

૩૩૩. **વવસ્સગ્ગારમ્મણ**ન્તિ વવસ્સગ્ગો વુચ્ચતિ નિબ્બાનં, તં આરમ્મણં કરિત્વાતિ અત્થો. **લભન્તિ સમાધિ**ન્તિ મગ્ગસમાધિઞ્ચ ફલસમાધિઞ્ચ પાપુણન્તિ.

૩૩૪. અન્નગ્ગરસગ્ગાનન્તિ ઉત્તમન્નાનઞ્ચ ઉત્તમરસાનઞ્ચ. **ઉઞ્છેન કપાલાભતેન યાપેન્તી**તિ ઉઞ્છાચારેન વનમૂલફલાફલેન વા કપાલેન આભતભત્તેન વા યાપેન્તિ. એત્થ ચ યો કસ્સચિદેવ ખાદનીયસ્સ ભોજનીયસ્સ અત્થાય ચિત્તે ઉપ્પન્ને તંખણંયેવ ન તં લભતિ, અયં અન્નગ્ગરસગ્ગાનં ન લાભી નામ. યસ્સપિ તંખણંયેવ લભિત્વા ઓલોકેન્તસ્સ વણ્ણગન્ધરસા અમનાપા હોન્તિ, અયમ્પિ અન્નગ્ગરસગ્ગાનં ન લાભી નામ. યસ્સ પન વણ્ણગન્ધરસા પટિલભન્તિ, મનાપા હોન્તિ, અયં અન્નગ્ગરસગ્ગાનં લાભી નામ. સો ઉત્તમકોટિયા ચક્કવત્તી રાજા, હેટ્ઠિમકોટિયા ધમ્માસોકો વેદિતબ્બો. સઙ્ખેપતો હિ યસ્સ ભત્તસ્સ એકપાતિ સતસહસ્સં અગ્ઘતિ, ઇદં અન્નગ્ગરસગ્ગં નામ. યં પન ભિક્ખુસઙ્ઘં પિણ્ડાય ચરન્તં દિસ્વા મનુસ્સા ઉત્તમપણીતં ભત્તં દેન્તિ, ઇદં કિં નામાતિ? ઇદં ઉઞ્છેન કપાલાભતેન યાપેન્તે ઉપાદાય અન્નગ્ગરસગ્ગં નામ વુચ્ચતીતિ.

૩૩૫. અત્થરસસ્સાતિઆદીસુ અત્થરસો નામ ચત્તારિ સામઞ્ઞફલાનિ, ધમ્મરસો નામ ચત્તારો મગ્ગા, વિમુત્તિરસો નામ અમતનિબ્બાનં. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનત્થમેવાતિ.

ચતુત્થવગ્ગવણ્ણના.

જમ્બુદીપપેય્યાલો નિટ્ઠિતો.

૧૭. પસાદકરધમ્મવગ્ગવણ્ણના

૩૬૬. **અદ્ધમિદ**ન્તિઆદીસુ **અદ્ધ**ન્તિ એકંસાધિવચનમેતં, અદ્ધા ઇદં લાભાનં, એકંસો એસ લાભાનન્તિ વુત્તં હોતિ. **યદિદં આરઞ્ઞિકત્ત**ન્તિ યો એસ આરઞ્ઞિકભાવો. ઇદં વુત્તં હોતિ – આરઞ્ઞિકભાવો નામ લાભાનં એકંસો અવસ્સભાવિતા ન સક્કા આરઞ્ઞિકેન લાભં ન લભિતુન્તિ. આરઞ્ઞિકો હિ ભિક્ખુ ''અત્તનો અરઞ્ઞવાસસ્સ અનુચ્છવિકં કરિસ્સામી''તિ પાપકં નામ ન કરોતિ, અથસ્સ ''આરઞ્ઞિકો અયં ભિક્ખૂ''તિ સઞ્ઞાતગારવો મહાજનો ચતુપચ્ચયેન પૂજં કરોતિ. તેન વુત્તં – ''અદ્ધમિદં, ભિક્ખવે, લાભાનં યદિદં આરઞ્ઞિકત્ત''ન્તિ. સેસપદેસુપિ એસેવ નયો. એત્થ પન **બાહુસચ્ચ**ન્તિ બહુસ્સુતભાવો. **થાવરેય્ય**ન્તિ ચિરપબ્બજિતત્તા થાવરપ્પત્તભાવો. **આકપ્પસમ્પદા**તિ ચીવરગ્ગહણાદિનો આકપ્પસ્સ સમ્પત્તિ. **પરિવારસમ્પદા**તિ સુચિપરિવારતા. **કોલપુત્તી**તિ કુલપુત્તભાવો. **વણ્ણપોક્ખરતા**તિ સમ્પન્નરૂપતા. **કલ્યાણવાક્કરણતા**તિ વચનકિરિયાય મધુરભાવો. **અપ્પાબાધતા**તિ આરોગ્યસમ્પત્તિ. અરોગો હિ ભિક્ખુ અત્તનો સરીરકલ્યાણતાય વિપસ્સનાધુરે ચ ગન્થધુરે ચ પરિપૂરકારી હોતિ, તેનસ્સ લાભો ઉપ્પજ્જતીતિ.

સોળસ પસાદકરધમ્મા નિટ્ઠિતા.

૧૮. અપરઅચ્છરાસઙ્ઘાતવગ્ગવણ્ણના

૩૮૨. અચ્છરાસઙ્ઘાતમત્તમ્પીતિ ઇદમ્પિ સુત્તં અગ્ગિક્ખન્ધૂપમઅટ્ઠુપ્પત્તિયંયેવ (અ॰ નિ॰ ૭.૭૨) વુત્તં. અપ્પનાપ્પત્તાય હિ મેત્તાય વિપાકે કથાયેવ નત્થિ. તસ્સાયેવ અટ્ઠુપ્પત્તિયા અયં દેસના આરદ્ધાતિ વેદિતબ્બા. તત્થ **પઠમ**ન્તિ ''ગણનાનુપુબ્બતા પઠમં, ઇદં પઠમં સમાપજ્જતીતિ પઠમ''ન્તિ વિભઙ્ગે (વિભ॰ ૫૬૮) વુત્તત્થમેવ. **ઝાન**ન્તિ ઝાનં નામ દુવિધં આરમ્મણૂપનિજ્ઝાનઞ્ચ લક્ખણૂપનિજ્ઝાનઞ્ચાતિ. તત્થ **આરમ્મણૂપનિજ્ઝાનં** નામ અટ્ઠ સમાપત્તિયો. તા હિ પથવીકસિણાદિનો આરમ્મણસ્સ ઉપનિજ્ઝાનતો આરમ્મણૂપનિજ્ઝાનન્તિ વુચ્ચન્તિ. **લક્ખણૂપનિજ્ઝાન**ન્તિ વિપસ્સનામગ્ગફલાનિ. વિપસ્સના હિ અનિચ્ચાદિવસેન સઙ્ખારલક્ખણસ્સ ઉપનિજ્ઝાનતો લક્ખણૂપનિજ્ઝાનં નામ, વિપસ્સનાય પન લક્ખણૂપનિજ્ઝાનકિચ્ચં મગ્ગેન સિજ્ઝતીતિ મગ્ગો લક્ખણૂપનિજ્ઝાનં, ફલં સુઞ્ઞતઅનિમિત્તઅપ્પણિહિત-લક્ખણસ્સ નિબ્બાનસ્સેવ ઉપનિજ્ઝાનતો લક્ખણૂપનિજ્ઝાનન્તિ વુચ્ચતિ. તત્થ ઇમસ્મિં પન અત્થે આરમ્મણૂપનિજ્ઝાનં અધિપ્પેતં. **કો પન વાદો યે નં બહુલીકરોન્તી**તિ યે નં પઠમજ્ઝાનં બહુલી કરોન્તિ, પુનપ્પુનં કરોન્તિ, તેસુ વત્તબ્બમેવ નત્થિ. સેસમેત્થ હેટ્ઠા વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં.

૩૮૩. **દુતિય**ન્તિઆદીસુપિ ''ગણનાનુપુબ્બતા દુતિય''ન્તિઆદિના (વિભ॰ ૫૭૯) નયેન અત્થો વેદિતબ્બો.

૩૮૬-૩૮૭. મેત્તન્તિ સબ્બસત્તેસુ હિતફરણં. **ચેતોવિમુત્તિ**ન્તિ ચિત્તવિમુત્તિં. ઇધ અપ્પનાપ્પત્તાવ મેત્તા અધિપ્પેતા. **કરુણાદીસુ**પિ એસેવ નયો. ઇમે પન ચત્તારો બ્રહ્મવિહારા વટ્ટં હોન્તિ, વટ્ટપાદા હોન્તિ, વિપસ્સનાપાદા હોન્તિ, દિટ્ઠધમ્મસુખવિહારા હોન્તિ, અભિઞ્ઞાપાદા વા નિરોધપાદા વા હોન્તિ. લોકુત્તરા પન ન હોન્તિ. કસ્મા? સત્તારમ્મણત્તાતિ.

૩૯૦. કાયે કાયાનુપસ્સીતિ આનાપાનપબ્બં, ઇરિયાપથપબ્બં, ચતુસમ્પજઞ્ઞપબ્બં, પટિકૂલમનસિકારપબ્બં , ધાતુમનસિકારપબ્બં, નવસિવથિકાપબ્બાનિ, અજ્ઝત્તપરિકમ્મવસેન ચત્તારિ નીલાદિકસિણાનીતિ ઇમસ્મિં અટ્ઠારસવિધે કાયે તમેવ કાયં પઞ્ઞાય અનુપસ્સન્તો. **વિહરતી**તિ ઇરિયતિ વત્તતિ. ઇમિના ઇમસ્સ અટ્ઠારસવિધેન કાયાનુપસ્સનાસતિપટ્ઠાનભાવકસ્સ ભિક્ખુનો ઇરિયાપથો કથિતો હોતિ. **આતાપી**તિ તસ્સેવ વુત્તપ્પકારસ્સ સતિપટ્ઠાનસ્સ ભાવનકવીરિયેન વીરિયવા. **સમ્પજાનો**તિ અટ્ઠારસવિધેન કાયાનુપસ્સનાસતિપટ્ઠાનસ્સ પરિગ્ગાહિકપઞ્ઞાય સમ્મા પજાનન્તો. **સતિમા**તિ અટ્ઠારસવિધેન કાયાનુપસ્સનાપરિગ્ગાહિકાય સતિયા સમન્નાગતો. **વિનેય્ય લોકે અભિજ્ઝાદોમનસ્સ**ન્તિ તસ્મિંયેવ કાયસઙ્ખાતે લોકે પઞ્ચકામગુણિકતણ્હઞ્ચ પટિઘસમ્પયુત્તદોમનસ્સઞ્ચ વિનેત્વા વિક્ખમ્ભેત્વા કાયે કાયાનુપસ્સી વિહરતીતિ વુત્તં હોતિ. એત્તાવતા કાયાનુપસ્સનાસતિપટ્ઠાનવસેન સુદ્ધરૂપસમ્મસનમેવ કથિતન્તિ વેદિતબ્બં.

વેદનાસુ વેદનાનુપસ્સીતિ સુખાદિભેદાસુ વેદનાસુ ''સુખં વેદનં વેદિયમાનો સુખં વેદનં વેદિયામીતિ પજાનાતિ. દુક્ખં, અદુક્ખમસુખં, સામિસં વા સુખં, નિરામિસં વા સુખં, સામિસં વા દુક્ખં, નિરામિસં વા દુક્ખં, સામિસં વા અદુક્ખમસુખં, નિરામિસં વા અદુક્ખમસુખં વેદનં વેદિયમાનો નિરામિસં અદુક્ખમસુખં વેદનં વેદિયામીતિ પજાનાતી''તિ (દી॰ નિ॰ ૨.૩૮૦; વિભ॰ ૩૬૩; મ॰ નિ॰ ૧.૧૧૩) એવં વુત્તં નવવિધં વેદનં

અનુપસ્સન્તો. **આતાપી**તિઆદિના પનેત્થ નવવિધેન વેદનાનુપસ્સનાસતિપટ્ઠાનસ્સ ભાવનાપરિગ્ગાહિકાનં વીરિયપઞ્ઞાસતીનં વસેન અત્થો વેદિતબ્બો. **લોકો**તિ ચેત્થ વેદના વેદિતબ્બા.

ચિત્તધમ્મેસુપિ એસેવ નયો. એત્થ પન **ચિત્તે ચિત્તાનુપસ્સી**તિ ''સરાગં વા ચિત્તં સરાગં ચિત્તન્તિ પજાનાતી''તિ (દી॰ નિ॰ ૨.૩૮૧; વિભ॰ ૩૬૫; મ॰ નિ॰ ૧.૧૧૪) એવં વિત્થારિતે સોળસપ્પભેદે ચિત્તે તમેવ ચિત્તં પરિગ્ગાહિકાય અનુપસ્સનાય અનુપસ્સન્તોતિ અત્થો. **ધમ્મેસુ ધમ્માનુપસ્સી**તિ ''પઞ્ચ નીવરણાનિ, પઞ્ચુપાદાનક્ખન્ધા, છ અજ્ઝત્તિકબાહિરાયતનાનિ, સત્ત બોજ્ઝઙ્ગા, ચત્તારિ અરિયસચ્ચાની''તિ (દી॰ નિ॰ ૨.૩૮૨-૪૦૩; વિભ॰ ૩૬૭-૩૭૩; મ॰ નિ॰ ૧.૧૧૫-૧૩૬) એવં કોટ્ઠાસવસેન પઞ્ચધા વુત્તેસુ ધમ્મેસુ ધમ્મપરિગ્ગાહિકાય અનુપસ્સનાય તે ધમ્મે અનુપસ્સન્તોતિ અત્થો. એત્થ પન વેદનાનુપસ્સનાસતિપટ્ઠાને ચ ચિત્તાનુપસ્સનાસતિપટ્ઠાને ચ સુદ્ધઅરૂપસમ્મસનમેવ કથિતં, ધમ્માનુપસ્સનાસતિપટ્ઠાને રૂપારૂપસમ્મસનં. ઇતિ ઇમાનિ ચત્તારિપિ સતિપટ્ઠાનાનિ લોકિયલોકુત્તરમિસ્સકાનેવ કથિતાનીતિ વેદિતબ્બાનિ.

૩૯૪. અનુપ્પન્નાનન્તિ અનિબ્બત્તાનં. **પાપકાનન્તિ** લામકાનં. **અકુસલાનં ધમ્માનન્તિ** અકોસલ્લસમ્ભૂતાનં લોભાદિધમ્માનં. **અનુપ્પાદાયા**તિ અનિબ્બત્તનત્થાય. **છન્દં જનેતી**તિ કત્તુકમ્યતાકુસલચ્છન્દં ઉપ્પાદેતિ. **વાયમતી**તિ પયોગં પરક્કમં કરોતિ. **વીરિયં આરભતી**તિ કાયિકચેતસિકવીરિયં કરોતિ. **ચિત્તં પગ્ગણ્હાતી**તિ તેનેવ સહજાતવીરિયેન ચિત્તં ઉક્ખિપતિ. **પદહતી**તિ પધાનવીરિયં કરોતિ.

ઉપ્પન્નાનન્તિ જાતાનં નિબ્બત્તાનં. **કુસલાનં ધમ્માનન્તિ** કોસલ્લસમ્ભૂતાનં અલોભાદિધમ્માનં. **ઠિતિયા**તિ ઠિતત્થં. **અસમ્મોસાયા**તિ અનસ્સનત્થં. **ભિય્યોભાવાયા**તિ પુનપ્પુનભાવાય. **વેપુલ્લાયા**તિ વિપુલભાવાય. **ભાવનાયા**તિ વડ્ઢિયા. **પરિપૂરિયા**તિ પરિપૂરણત્થાય. અયં તાવ ચતુન્નં સમ્મપ્પધાનાનં એકપદિકો અત્થુદ્ધારો.

અયં પન સમ્મપ્પધાનકથા નામ દુવિધા લોકિયા લોકુત્તરા ચ. તત્થ લોકિયા સબ્બપુબ્બભાગે હોતિ, સા કસ્સપસંયુત્તપરિયાયેન લોકિયમગ્ગક્ખણેયેવ વેદિતબ્બા. વુત્તઞ્હિ તત્થ –

> ''ચત્તારોમે, આવુસો, સમ્મપ્પધાના. કતમે ચત્તારો? ઇધાવુસો, ભિક્ખુ 'અનુપ્પન્ના મે પાપકા અકુસલા ધમ્મા ઉપ્પજ્જમાના અનત્થાય સંવત્તેય્યુ'ન્તિ આતપ્પં કરોતિ, 'ઉપ્પન્ના મે પાપકા અકુસલા ધમ્મા અપ્પહીયમાના અનત્થાય સંવત્તેય્યુ'ન્તિ આતપ્પં કરોતિ, 'અનુપ્પન્ના મે કુસલા ધમ્મા અનુપ્પજ્જમાના અનત્થાય સંવત્તેય્યુ'ન્તિ આતપ્પં કરોતિ, 'ઉપ્પન્ના મે કુસલા ધમ્મા નિરુજ્ઝમાના અનત્થાય સંવત્તેય્યુ'ન્તિ આતપ્પં કરોતી''તિ (સં॰ નિ॰ ૨.૧૪૫).

એત્થ ચ **પાપકા અકુસલા**તિ લોભાદયો વેદિતબ્બા. **અનુપ્પન્ના કુસલા ધમ્મા**તિ સમથવિપસ્સના ચેવ મગ્ગો ચ. **ઉપ્પન્ના કુસલા** નામ સમથવિપસ્સનાવ. મગ્ગો પન સકિં ઉપ્પજ્જિત્વા નિરુજ્ઝમાનો અનત્થાય સંવત્તનકો નામ નત્થિ. સો હિ ફલસ્સ પચ્ચયં દત્વાવ નિરુજ્ઝતિ . પુરિમસ્મિમ્પિ વા સમથવિપસ્સનાવ ગહેતબ્બાતિ વુત્તં, તં પન ન યુત્તં. એવં લોકિયા સમ્મપ્પધાનકથા સબ્બપુબ્બભાગે કસ્સપસંયુત્તપરિયાયેન વેદિતબ્બા. લોકુત્તરમગ્ગક્ખણે પનેતં એકમેવ વીરિયં ચતુકિચ્ચસાધનવસેન ચત્તારિ નામાનિ લભતિ.

તત્થ **અનુપ્પન્નાનં પાપકાનન્તિ** એત્થ ''અનુપ્પન્નો ચેવ કામચ્છન્દો''તિઆદીસુ વુત્તનયેન અત્થો વેદિતબ્બો. **ઉપ્પન્નાનં પાપકાનન્તિ** એત્થ ચતુબ્બિધં ઉપ્પન્નં વત્તમાનુપ્પન્નં, ભુત્વાવિગતુપ્પન્નં, ઓકાસકતુપ્પન્નં,

ભૂમિલદ્ધુપ્પન્નન્તિ. તત્થ યે કિલેસા વિજ્જમાના ઉપ્પાદાદિસમઙ્ગિનો, ઇદં **વત્તમાનુપ્પન્નં** નામ. કમ્મે પન જવિતે આરમ્મણરસં અનુભવિત્વા નિરુદ્ધવિપાકો ભુત્વા વિગતં નામ, કમ્મં ઉપ્પજ્જિત્વા નિરુદ્ધં ભુત્વા વિગતં નામ. તદુભયમ્પિ **ભુત્વાવિગતુપ્પન્ન**ન્તિ સઙ્ખં ગચ્છતિ. કુસલાકુસલકમ્મં અઞ્ઞકમ્મસ્સ વિપાકં પટિબાહિત્વા અત્તનો વિપાકસ્સ ઓકાસં કરોતિ, એવં કતે ઓકાસે વિપાકો ઉપ્પજ્જમાનો ઓકાસકરણતો પટ્ઠાય ઉપ્પન્નોતિ વુચ્ચતિ, ઇદં **ઓકાસકતુપ્પન્નં** નામ. પઞ્ચક્ખન્ધા પન વિપસ્સનાય ભૂમિ નામ, તે અતીતાદિભેદા હોન્તિ. તેસુ અનુસયિતકિલેસા પન અતીતા વા અનાગતા વા પચ્ચુપ્પન્ના વાતિ ન વત્તબ્બા. અતીતક્ખન્ધેસુ અનુસયિતાપિ હિ અપ્પહીનાવ હોન્તિ, અનાગતક્ખન્ધેસુ અનુસયિતાપિ અપ્પહીનાવ હોન્તિ, પચ્ચુપ્પન્નક્ખન્ધેસુ અનુસયિતાપિ અપ્પહીનાવ હોન્તિ, ઇદં **ભૂમિલદ્ધુપ્પન્નં** નામ. તેનાહુ પોરાણા – ''તાસુ તાસુ ભૂમિસુ અસમુગ્ઘાતગતા કિલેસા ભૂમિલદ્ધુપ્પન્નાતિ સઙ્ખં ગચ્છન્તી''તિ.

અપરમ્પિ ચતુબ્બિધં ઉપ્પન્નં સમુદાચારુપ્પન્નં, આરમ્મણાધિગ્ગહિતુપ્પન્નં, અવિક્ખમ્ભિતુપ્પન્નં, અસમુગ્ઘાતિતુપ્પન્નન્તિ. તત્થ સમ્પતિ વત્તમાનંયેવ **સમુદાચારુપ્પન્નં** નામ. સકિં ચક્ખૂનિ ઉમ્મીલેત્વા આરમ્મણે નિમિત્તે ગહિતે અનુસ્સરિતાનુસ્સરિતક્ખણે કિલેસા નુપ્પજ્જિસ્સન્તીતિ ન વત્તબ્બા. કસ્મા? આરમ્મણસ્સ અધિગ્ગહિતત્તા. યથા કિં? યથા ખીરુક્ખસ્સ કુઠારિયા આહતાહતટ્ઠાને ખીરં ન નિક્ખમિસ્સતીતિ ન વત્તબ્બા, એવં. ઇદં **આરમ્મણાધિગ્ગહિતુપ્પન્નં** નામ. સમાપત્તિયા અવિક્ખમ્ભિતકિલેસા પન ઇમસ્મિં નામ ઠાનેન ઉપ્પજ્જિસ્સન્તીતિ ન વત્તબ્બા. કસ્મા? અવિક્ખમ્ભિતત્તા. યથા કિં? યથા ખીરરુક્ખં કુઠારિયા આહનેય્યું, ઇમસ્મિં નામ ઠાને ખીરં ન નિક્ખમેય્યાતિ ન વત્તબ્બં, એવં. ઇદં **અવિક્ખમ્ભિતુપ્પન્નં** નામ. મગ્ગેન અસમુગ્ઘાતિતકિલેસા પન ભવગ્ગે નિબ્બત્તસ્સાપિ ઉપ્પજ્જન્તીતિ પુરિમનયેનેવ વિત્થારેતબ્બં. ઇદં **અસમુગ્ઘાતિતુપ્પન્નં** નામ.

ઇમેસુ ઉપ્પન્નેસુ વત્તમાનુપ્પન્નં, ભુત્વાવિગતુપ્પન્નં, ઓકાસકતુપ્પન્નં, સમુદાચારુપ્પન્નન્તિ ચતુબ્બિધં ઉપ્પન્નં ન મગ્ગવજ્ઝં, ભૂમિલદ્ધુપ્પન્નં, આરમ્મણાધિગ્ગહિતુપ્પન્નં, અવિક્ખમ્ભિતુપ્પન્નં, અસમુગ્ઘાતિતુપ્પન્નન્તિ ચતુબ્બિધં મગ્ગવજ્ઝં. મગ્ગો હિ ઉપ્પજ્જમાનો એતે કિલેસે પજહતિ. સો યે કિલેસે પજહતિ, તે અતીતા વા અનાગતા વા પચ્ચુપ્પન્ના વાતિ ન વત્તબ્બા. વુત્તમ્પિ ચેતં –

> ''હઞ્ચિ અતીતે કિલેસે પજહતિ? તેન હિ ખીણંયેવ ખેપેતિ, નિરુદ્ધં નિરોધેતિ, અત્થઙ્ગતં અત્થઙ્ગમેતિ, અતીતં યં નત્થિ, તં પજહતિ. હઞ્ચિ અનાગતે કિલેસે પજહતિ? તેન હિ અજાતં પજહતિ, અનિબ્બત્તં અનુપ્પન્નં અપાતુભૂતં પજહતિ, અનાગતં યં નત્થિ, તં પજહતિ. હઞ્ચિ પચ્ચુપ્પન્ને કિલેસે પજહતિ? તેન હિ રત્તો રાગં પજહતિ, દુટ્ઠો દોસં, મૂળ્હો મોહં, વિનિબદ્ધો માનં, પરામટ્ઠો દિટ્ઠિં, અનિટ્ઠઙ્ગતો વિચિકિચ્છં, થામગતો અનુસયં પજહતિ, કણ્હસુક્કા ધમ્મા યુગનદ્ધા વત્તન્તિ, સંકિલેસિયા મગ્ગભાવના હોતીતિ...પે॰... તેન હિ નત્થિ મગ્ગભાવના, નત્થિ ફલસચ્છિકિરિયા, નત્થિ કિલેસપ્પહાનં, નત્થિ ધમ્માભિસમયોતિ. અત્થિ મગ્ગભાવના...પે॰... અત્થિ ધમ્માભિસમયોતિ. યથા કથં વિય? સેય્યથાપિ તરુણો રુક્ખો...પે॰... અપાતુભૂતાયેવ ન પાતુભવન્તી''તિ (પટિ॰ મ॰ ૩.૨૧).

ઇતિ પાળિયં અજાતફલરુક્ખો આગતો, જાતફલરુક્ખો પન દીપેતબ્બો. યથા હિ સફલો તરુણમ્બરુક્ખો, તસ્સ ફલાનિ મનુસ્સા પરિભુઞ્જેય્યું, સેસાનિ પાતેત્વા પચ્છિયો પૂરેય્યું, અથઞ્ઞો પુરિસો તં ફરસુના છિન્દેય્ય. તેનસ્સ નેવ અતીતાનિ ફલાનિ નાસિતાનિ હોન્તિ, ન અનાગતપચ્ચુપ્પન્નાનિ ચ નાસિતાનિ. અતીતાનિ હિ મનુસ્સેહિ પરિભુત્તાનિ, અનાગતાનિ અનિબ્બત્તાનિ, ન સક્કા નાસેતું. યસ્મિં પન સમયે સો છિન્નો, તદા ફલાનિયેવ નત્થીતિ

પચ્ચુપ્પન્નાનિપિ અનાસિતાનિ. સચે પન રુક્ખો અચ્છિન્નો અસ્સ, અથસ્સ પથવીરસઞ્ચ આપોરસઞ્ચ આગમ્મ યાનિ ફલાનિ નિબ્બત્તેય્યું, તાનિ નાસિતાનિ હોન્તિ. તાનિ હિ અજાતાનેવ ન જાયન્તિ, અનિબ્બત્તાનેવ ન નિબ્બત્તન્તિ, અપાતુભૂતાનેવ ન પાતુભવન્તિ. એવમેવ મગ્ગો નાપિ અતીતાદિભેદે કિલેસે પજહતિ, નાપિ ન પજહતિ. યેસઞ્હિ કિલેસાનં મગ્ગેન ખન્ધેસુ અપરિઞ્ઞાતેસુ ઉપ્પત્તિ સિયા, મગ્ગેન ઉપ્પજ્જિત્વા ખન્ધાનં પરિઞ્ઞાતત્તા તે કિલેસા અજાતાવ ન જાયન્તિ, અનિબ્બત્તાવ ન નિબ્બત્તન્તિ, અપાતુભૂતાવ ન પાતુભવન્તિ. તરુણપુત્તાય ઇત્થિયા પુન અવિજાયનત્થં બ્યાધિતાનં રોગવૂપસમનત્થં પીતભેસજ્જેહિ વાપિ અયમત્થો વિભાવેતબ્બો. એવં મગ્ગો યે કિલેસે પજહતિ, તે અતીતા વા અનાગતા વા પચ્ચુપ્પન્ના વાતિ ન વત્તબ્બા. ન ચ મગ્ગો કિલેસે ન પજહતિ. યે પન મગ્ગો કિલેસે પજહતિ, તે સન્ધાય ''ઉપ્પન્નાનં પાપકાન''ન્તિઆદિ વુત્તં.

ન કેવલઞ્ચ મગ્ગો કિલેસેયેવ પજહતિ, કિલેસાનં પન અપ્પહીનત્તા યે ઉપ્પજ્જેય્યું ઉપાદિન્નક્ખન્ધા, તેપિ પજહતિયેવ. વુત્તમ્પિ ચેતં – ''સોતાપત્તિમગ્ગઞાણેન અભિસઙ્ખારવિઞ્ઞાણસ્સ નિરોધેન સત્ત ભવે ઠપેત્વા અનમતગ્ગે સંસારે યે ઉપ્પજ્જેય્યું નામઞ્ચ રૂપઞ્ચ, એત્થેતે નિરુજ્ઝન્તી''તિ (ચૂળવ॰ અજિતમાણવપુચ્છાનિદ્દેસો ૬) વિત્થારો. ઇતિ મગ્ગો ઉપાદિન્નતો અનુપાદિન્નતો ચ વુટ્ઠાતિ. ભવવસેન પન સોતાપત્તિમગ્ગો અપાયભવતો વુટ્ઠાતિ, સકદાગામિમગ્ગો સુગતિભવેકદેસતો, અનાગામિમગ્ગો સુગતિકામભવતો, અરહત્તમગ્ગો રૂપારૂપભવતો વુટ્ઠાતિ. સબ્બભવેહિ વુટ્ઠાતિયેવાતિપિ વદન્તિ.

અથ મગ્ગક્ખણે કથં અનુપ્પન્નાનં ઉપ્પાદાય ભાવના હોતિ, કથં વા ઉપ્પન્નાનં ઠિતિયાતિ? મગ્ગપ્પવત્તિયા એવ. મગ્ગો હિ પવત્તમાનો પુબ્બે અનુપ્પન્નપુબ્બત્તા અનુપ્પન્નો નામ વુચ્ચતિ. અનાગતપુબ્બઞ્હિ ઠાનં ગન્ત્વા અનનુભૂતપુબ્બં વા આરમ્મણં અનુભવિત્વા વત્તારો ભવન્તિ; ''અનાગતટ્ઠાનં આગતમ્હ, અનનુભૂતં આરમ્મણં અનુભવામા''તિ. યા ચસ્સ પવત્તિ, અયમેવ ઠિતિ નામાતિ ''ઠિતિયા ભાવેતી''તિ વત્તું વટ્ટતિ. એવમેતસ્સ ભિક્ખુનો ઇદં લોકુત્તરમગ્ગક્ખણે વીરિયં ''અનુપ્પન્નાનં પાપકાનં અકુસલાનં ધમ્માનં અનુપ્પાદાયા''તિઆદીનિ ચત્તારિ નામાનિ લભતિ. અયં લોકુત્તરમગ્ગક્ખણે સમ્મપ્પધાનકથા. ઇમસ્મિં પન સુત્તે લોકિયલોકુત્તરમિસ્સકાનેવ સમ્મપ્પધાનાનિ કથિતાનિ.

૩૯૮-૪૦૧. ઇદ્ધિપાદેસુ છન્દં નિસ્સાય પવત્તો સમાધિ **છન્દસમાધિ**, પધાનભૂતા સઙ્ખારા **પધાનસઙ્ખારા**. **સમન્નાગત**ન્તિ તેહિ ધમ્મેહિ ઉપેતં. ઇદ્ધિયા પાદં, ઇદ્ધિભૂતં વા પાદન્તિ **ઇદ્ધિપાદં**. સેસેસુપિ એસેવ નયો. અયમેત્થ સઙ્ખેપો, વિત્થારો પન ઇદ્ધિપાદવિભઙ્ગે (વિભ॰ ૪૩૧ આદયો) આગતો એવ. વિસુદ્ધિમગ્ગે (વિસુદ્ધિ॰ ૨.૩૮૨) પનસ્સ અત્થો દીપિતો. તત્રાયં ભિક્ખુ યદા છન્દાદીસુ એકં ધુરં નિસ્સાય વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા અરહત્તં પાપુણાતિ , તદાસ્સ પઠમિદ્ધિપાદો પુબ્બભાગે લોકિયો, અપરભાગે લોકુત્તરો. એવં સેસાપીતિ. ઇમસ્મિમ્પિ સુત્તે લોકિયલોકુત્તરાવ ઇદ્ધિપાદા કથિતા.

૪૦૨-૪૦૬. સદ્ધિન્દ્રિયં ભાવેતીતિઆદીસુ સદ્ધાવ અત્તનો સદ્ધાધુરે ઇન્દટ્ઠં કરોતીતિ **સદ્ધિન્દ્રિયં**. **વીરિયિન્દ્રિયા**દીસુપિ એસેવ નયો. **ભાવેતી**તિ એત્થ પન આદિકમ્મિકો યોગાવચરો તીહિ કારણેહિ સદ્ધિન્દ્રિયં વિસોધેન્તો સદ્ધિન્દ્રિયં ભાવેતિ નામ. વીરિયિન્દ્રિયાદીસુપિ એસેવ નયો. વુત્તઞ્હેતં –

> ''અસ્સદ્ધે પુગ્ગલે પરિવજ્જયતો, સદ્ધે પુગ્ગલે સેવતો ભજતો પયિરુપાસતો, પસાદનીયે સુત્તન્તે પચ્ચવેક્ખતો ઇમેહિ તીહાકારેહિ **સદ્ધિન્દ્રિયં** વિસુજ્ઝતિ.

“કુસીતે પુગ્ગલે પરિવજ્જયતો, આરદ્ધવીરિયે પુગ્ગલે સેવતો ભજતો પયિરુપાસતો, સમ્મપ્પધાને પચ્ચવેક્ખતો ઇમેહિ તીહાકારેહિ **વીરિયિન્દ્રિયં** વિસુજ્ઝતિ.

“મુટ્ઠસ્સતી પુગ્ગલે પરિવજ્જયતો, ઉપટ્ઠિતસ્સતી પુગ્ગલે સેવતો ભજતો પયિરુપાસતો, સતિપટ્ઠાને પચ્ચવેક્ખતો ઇમેહિ તીહાકારેહિ **સતિન્દ્રિયં** વિસુજ્ઝતિ.

“અસમાહિતે પુગ્ગલે પરિવજ્જયતો, સમાહિતે પુગ્ગલે સેવતો ભજતો પયિરુપાસતો, ઝાનવિમોક્ખે પચ્ચવેક્ખતો ઇમેહિ તીહાકારેહિ **સમાધિન્દ્રિયં** વિસુજ્ઝતિ.

“દુપ્પઞ્ઞે પુગ્ગલે પરિવજ્જયતો, પઞ્ઞવન્તે પુગ્ગલે સેવતો ભજતો પયિરુપાસતો, ગમ્ભીરઞાણચરિયં પચ્ચવેક્ખતો ઇમેહિ તીહાકારેહિ **પઞ્ઞિન્દ્રિયં** વિસુજ્ઝતી”તિ (પટિ॰ મ॰ ૧.૧૮૪-૧૮૫).

એત્થ ચ **ગમ્ભીરઞાણચરિયં પચ્ચવેક્ખતો**તિ સણ્હસુખુમં ખન્ધન્તરં, આયતનન્તરં, ધાતન્તરં, ઇન્દ્રિયબલબોજ્ઝઙ્ગન્તરં, મગ્ગન્તરં, ફલન્તરઞ્ચ પચ્ચવેક્ખન્તસ્સાતિ અત્થો. ઇમેસઞ્હિ તિણ્ણં તિણ્ણં કારણાનં વસેન અકતાભિનિવેસો આદિકમ્મિકો યોગાવચરો સદ્ધાધુરાદીસુ અભિનિવેસં પટ્ઠપેત્વા ભાવેન્તો અવસાને વિવટ્ટેત્વા અરહત્તં ગણ્હતિ. સો યાવ અરહત્તમગ્ગા ઇમાનિ ઇન્દ્રિયાનિ ભાવેતિ નામ, અરહત્તફલે પત્તે ભાવિતિન્દ્રિયો નામ હોતીતિ. એવં ઇમાનિપિ પઞ્ચિન્દ્રિયાનિ લોકિયલોકુત્તરાનેવ કથિતાનીતિ.

સદ્ધાબલાદીસુ સદ્ધાયેવ અકમ્પિયટ્ઠેન બલન્તિ **સદ્ધાબલં**. **વીરિયબલા**દીસુપિ એસેવ નયો. એત્થ હિ સદ્ધા અસ્સદ્ધિયે ન કમ્પતિ, વીરિયં કોસજ્જેન ન કમ્પતિ, સતિ મુટ્ઠસ્સચ્ચેન ન કમ્પતિ, સમાધિ ઉદ્ધચ્ચે ન કમ્પતિ, પઞ્ઞા અવિજ્જાય ન કમ્પતીતિ સબ્બાનિપિ અકમ્પિયટ્ઠેન બલાનીતિ વુચ્ચન્તિ. ભાવનાનયો પનેત્થ ઇન્દ્રિયભાવનાયં વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બોતિ. ઇમાનિ લોકિયલોકુત્તરાનેવ કથિતાનીતિ.

૪૧૮. સતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગં ભાવેતીતિ એત્થ અયં આદિકમ્મિકાનં કુલપુત્તાનં વસેન સદ્ધિં અત્થવણ્ણનાય ભાવનાનયો. તત્થ સતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગન્તિઆદિના નયેન વુત્તાનં સત્તન્નં આદિપદાનં તાવ અયમત્થવણ્ણના – સતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગે તાવ સરણટ્ઠેન સતિ, સા પનેસા ઉપટ્ઠાનલક્ખણા, અપિલાપનલક્ખણા વા. વુત્તમ્પિ ચેતં – “યથા, મહારાજ , રઞ્ઞો ભણ્ડાગારિકો રઞ્ઞો સાપતેય્યં અપિલાપેતિ ‘એત્તકં, મહારાજ, હિરઞ્ઞં, એત્તકં સુવણ્ણં, એત્તકં સાપતેય્ય’ન્તિ. એવમેવ ખો, મહારાજ, સતિ ઉપ્પજ્જમાના કુસલાકુસલસાવજ્જાનવજ્જહીનપ્પણીતકણ્હસુક્કસપ્પટિભાગે ધમ્મે અપિલાપેતિ ઇમે ચત્તારો સતિપટ્ઠાના”તિ (મિ॰ પ॰ ૨.૧.૧૩) વિત્થારો. અપિલાપનરસા, કિચ્ચવસેનેવ હિસ્સા એતં લક્ખણં થેરેન વુત્તં. અસમ્મોસરસા વા, ગોચરાભિમુખીભાવપચ્ચુપટ્ઠાના. સતિ એવ સમ્બોજ્ઝઙ્ગોતિ **સતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગો**.

તત્થ બોધિયા, બોધિસ્સ વા અઙ્ગોતિ **બોજ્ઝઙ્ગો**. કિં વુત્તં હોતિ? યા હિ અયં ધમ્મસામગ્ગીયાય લોકિયલોકુત્તરમગ્ગક્ખણે ઉપ્પજ્જમાનાય લીનુદ્ધચ્ચપતિટ્ઠાનાયૂહનકામસુખઅત્તકિલમથાનુયોગઉચ્છેદસસ્સતાભિનિવેસાદીનં અનેકેસં ઉપદ્દવાનં પટિપક્ખભૂતાય સતિધમ્મવિચયવીરિયપીતિપસ્સદ્ધિસમાધિઉપેક્ખાસઙ્ખાતાય ધમ્મસામગ્ગિયા અરિયસાવકો બુજ્ઝતીતિ કત્વા બોધીતિ વુચ્ચતિ, **બુજ્ઝતી**તિ કિલેસસન્તાનનિદ્દાય ઉટ્ઠહતિ, ચત્તારિ વા અરિયસચ્ચાનિ

પટિવિજ્ઝતિ, નિબ્બાનમેવ વા સચ્છિકરોતીતિ વુત્તં હોતિ. યથાહ – ‘‘સત્ત બોજ્ઝઙ્ગે ભાવેત્વા અનુત્તરં સમ્માસમ્બોધિં અભિસમ્બુદ્ધો’’તિ (સં॰ નિ॰ ૫.૩૭૮; દી॰ નિ॰ ૩.૧૪૩). તસ્સા ધમ્મસામગ્ગિસઙ્ખાતાય બોધિયા અઙ્ગોતિપિ **બોજ્ઝઙ્ગો** ઝાનઙ્ગમગ્ગઙ્ગાદયો વિય . યોપેસ યથાવુત્તપ્પકારાય એતાય ધમ્મસામગ્ગિયા બુજ્ઝતીતિ કત્વા અરિયસાવકો બોધીતિ વુચ્ચતિ, તસ્સ અઙ્ગોતિપિ **બોજ્ઝઙ્ગો** સેનઙ્ગરથઙ્ગાદયો વિય. તેનાહુ અટ્ઠકથાચરિયા – ‘‘બુજ્ઝનકસ્સ પુગ્ગલસ્સ અઙ્ગાતિ વા બોજ્ઝઙ્ગા’’તિ.

અપિચ ‘‘બોજ્ઝઙ્ગાતિ કેનટ્ઠેન બોજ્ઝઙ્ગા? બોધાય સંવત્તન્તીતિ બોજ્ઝઙ્ગા, બુજ્ઝન્તીતિ બોજ્ઝઙ્ગા, અનુબુજ્ઝન્તીતિ બોજ્ઝઙ્ગા, પટિબુજ્ઝન્તીતિ બોજ્ઝઙ્ગા, સમ્બુજ્ઝન્તીતિ બોજ્ઝઙ્ગા’’તિ ઇમિના પટિસમ્ભિદાનયેનાપિ (પટિ॰ મ॰ ૨.૧૭) બોજ્ઝઙ્ગત્થો વેદિતબ્બો. પસત્થો સુન્દરો ચ બોજ્ઝઙ્ગો સમ્બોજ્ઝઙ્ગો, સતિ એવ સમ્બોજ્ઝઙ્ગો **સતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગો**, તં સતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગં.

ધમ્મવિચયસમ્બોજ્ઝઙ્ગન્તિઆદીસુપિ ચતુસચ્ચધમ્મે વિચિનતીતિ **ધમ્મવિચયો**. સો પવિચયલક્ખણો, ઓભાસનરસો, અસમ્મોહપચ્ચુપટ્ઠાનો. વીરભાવતો, વિધિના ઈરયિતબ્બતો ચ **વીરિયં**. તં પગ્ગહલક્ખણં, ઉપત્થમ્ભનરસં , અનોસીદનપચ્ચુપટ્ઠાનં. પીણયતીતિ **પીતિ**. સા ફરણલક્ખણા, તુટ્ઠિલક્ખણા વા, કાયચિત્તાનં પીણનરસા, નેસંયેવ ઓદગ્યપચ્ચુપટ્ઠાના. કાયચિત્તદરથપ્પસ્સમ્ભનતો **પસ્સદ્ધિ**. સા ઉપસમલક્ખણા, કાયચિત્તદરથમદ્દનરસા, કાયચિત્તાનં અપરિપ્ફન્દસીતિભાવપચ્ચુપટ્ઠાના. સમાધાનતો **સમાધિ**. સો અવિક્ખેપલક્ખણો, અવિસારલક્ખણો વા, ચિત્તચેતસિકાનં સમ્પિણ્ડનરસો, ચિત્તટ્ઠિતિપચ્ચુપટ્ઠાનો. અજ્ઝુપેક્ખનતો **ઉપેક્ખા**. સા પટિસઙ્ખાનલક્ખણા, સમવાહિતલક્ખણા વા, ઊનાધિકનિવારણરસા, પક્ખપાતુપચ્છેદનરસા વા, મજ્ઝત્તભાવપચ્ચુપટ્ઠાના. સેસં વુત્તનયમેવ. **ભાવેતી**તિ બ્રૂહેતિ વડ્ઢેતિ, ઉપ્પાદેતીતિ અત્થો.

તત્થ ચત્તારો ધમ્મા **સતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગસ્સ** ઉપ્પાદાય સંવત્તન્તીતિ વેદિતબ્બા સતિસમ્પજઞ્ઞં મુટ્ઠસ્સતિપુગ્ગલપરિવજ્જનતા ઉપટ્ઠિતસ્સતિપુગ્ગલસેવનતા તદધિમુત્તતાતિ. અભિક્કન્તાદીસુ હિ સત્તસુ ઠાનેસુ સતિસમ્પજઞ્ઞેન, ભત્તનિક્ખિત્તકાકસદિસે મુટ્ઠસ્સતિપુગ્ગલે પરિવજ્જનેન, તિસ્સદત્તત્થેરઅભયત્થેરાદિસદિસે ઉપટ્ઠિતસ્સતિપુગ્ગલે સેવનેન, ઠાનનિસજ્જાદીસુ સતિસમુટ્ઠાપનત્થં નિન્નપોણપબ્ભારચિત્તતાય ચ સતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગો ઉપ્પજ્જતિ. તસ્મા આદિકમ્મિકો કુલપુત્તો ઇમેહિ ચતૂહિ કારણેહિ સતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગં સમુટ્ઠાપેત્વા તદેવ ધુરં કત્વા અભિનિવેસં પટ્ઠપેત્વા અનુક્કમેન અરહત્તં ગણ્હાતિ. સો યાવ અરહત્તમગ્ગા સતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગં ભાવેતિ નામ, ફલે પત્તે ભાવિતો નામ હોતિ.

સત્ત ધમ્મા **ધમ્મવિચયસમ્બોજ્ઝઙ્ગસ્સ** ઉપ્પાદાય સંવત્તન્તિ પરિપુચ્છકતા, વત્થુવિસદકિરિયા, ઇન્દ્રિયસમત્તપટિપાદના, દુપ્પઞ્ઞપુગ્ગલપરિવજ્જના, પઞ્ઞવન્તપુગ્ગલસેવના, ગમ્ભીરઞાણચરિયપચ્ચવેક્ખણા, તદધિમુત્તતાતિ. તત્થ **પરિપુચ્છકતા**તિ ખન્ધધાતુઆયતનઇન્દ્રિયબલબોજ્ઝઙ્ગમગ્ગઙ્ગઝાનસમથવિપસ્સનાનં અત્થસન્નિસ્સિતપરિપુચ્છાબહુલતા.

વત્થુવિસદકિરિયાતિ અજ્ઝત્તિકબાહિરાનં વત્થૂનં વિસદભાવકરણં. યદા હિસ્સ કેસનખલોમા દીઘા હોન્તિ, સરીરં વા ઉપ્પન્નદોસઞ્ચેવ સેદમલમક્ખિતઞ્ચ , તદા અજ્ઝત્તિકં વત્થુ અવિસદં હોતિ અપરિસુદ્ધં. યદા પન ચીવરં જિણ્ણં કિલિટ્ઠં દુગ્ગન્ધં વા હોતિ, સેનાસનં વા ઉક્લાપં, તદા બાહિરં વત્થુ અવિસદં હોતિ અપરિસુદ્ધં. તસ્મા કેસાદિચ્છેદનેન ઉદ્ધંવિરેચનઅધોવિરેચનાદીહિ સરીરસલ્લહુકભાવકરણેન ઉચ્છાદનનહાપનેન ચ અજ્ઝત્તિકવત્થુ

વિસદં કાતબ્બં. સૂચિકમ્મધોવનરજનપરિભણ્ડકરણાદીહિ બાહિરવત્થુ વિસદં કાતબ્બં. એતસ્મિઞ્હિ અજ્ઝત્તિકબાહિરે વત્થુમ્હિ અવિસદે ઉપ્પન્નેસુ ચિત્તચેતસિકેસુ ઞાણમ્પિ અવિસદં હોતિ અપરિસુદ્ધં અપરિસુદ્ધાનિ દીપકપલ્લવટ્ટિતેલાદીનિ નિસ્સાય ઉપ્પન્નદીપસિખાય ઓભાસો વિય. વિસદે પન અજ્ઝત્તિકબાહિરે વત્થુમ્હિ ઉપ્પન્નેસુ ચિત્તચેતસિકેસુ ઞાણમ્પિ વિસદં હોતિ પરિસુદ્ધાનિ દીપકપલ્લવટ્ટિતેલાદીનિ નિસ્સાય ઉપ્પન્નદીપસિખાય ઓભાસો વિય. તેન વુત્તં – ''વત્થુવિસદકિરિયા ધમ્મવિચયસમ્બોજ્ઝઙ્ગસ્સ ઉપ્પાદાય સંવત્તતી''તિ.

ઇન્દ્રિયસમત્તપટિપાદના નામ સદ્ધાદીનં ઇન્દ્રિયાનં સમભાવકરણં. સચે હિસ્સ સદ્ધિન્દ્રિયં બલવં હોતિ, ઇતરાનિ મન્દાનિ, તતો વીરિયિન્દ્રિયં પગ્ગહકિચ્ચં, સતિન્દ્રિયં ઉપટ્ઠાનકિચ્ચં, સમાધિન્દ્રિયં અવિક્ખેપકિચ્ચં, પઞ્ઞિન્દ્રિયં દસ્સનકિચ્ચં કાતું ન સક્કોતિ. તસ્મા તં ધમ્મસભાવપચ્ચવેક્ખણેન વા, યથા વા મનસિકરોતો બલવં જાતં, તથા અમનસિકારેન હાપેતબ્બં. **વક્કલિત્થેરવત્થુ** ચેત્થ નિદસ્સનં. સચે પન વીરિયિન્દ્રિયં બલવં હોતિ, અથ નેવ સદ્ધિન્દ્રિયં અધિમોક્ખકિચ્ચં કાતું સક્કોતિ, ન ઇતરાનિ ઇતરકિચ્ચભેદં. તસ્મા તં પસ્સદ્ધાદિભાવનાય હાપેતબ્બં. તત્રાપિ **સોણત્થેરસ્સ વત્થુ** દસ્સેતબ્બં. એવં સેસેસુપિ એકસ્સ બલવભાવે સતિ ઇતરેસં અત્તનો કિચ્ચેસુ અસમત્થતા વેદિતબ્બા.

વિસેસતો પનેત્થ સદ્ધાપઞ્ઞાનં સમાધિવીરિયાનઞ્ચ સમતં પસંસન્તિ. બલવસદ્ધો હિ મન્દપઞ્ઞો મુધપ્પસન્નો હોતિ, અવત્થુમ્હિ પસીદતિ. બલવપઞ્ઞો મન્દસદ્ધો કેરાટિકપક્ખં ભજતિ , ભેસજ્જસમુટ્ઠિતો વિય રોગો અતેકિચ્છો હોતિ. ચિત્તુપ્પાદમત્તેનેવ કુસલં હોતીતિ અતિધાવિત્વા દાનાદીનિ અકરોન્તો નિરયે ઉપ્પજ્જતિ. ઉભિન્નં સમતાય વત્થુસ્મિંયેવ પસીદતિ. બલવસમાધિં પન મન્દવીરિયં સમાધિસ્સ કોસજ્જપક્ખત્તા કોસજ્જં અભિભવતિ. બલવવીરિયં મન્દસમાધિં વીરિયસ્સ ઉદ્ધચ્ચપક્ખત્તા ઉદ્ધચ્ચં અભિભવતિ. સમાધિ પન વીરિયેન સંયોજિતો કોસજ્જે પતિતું ન લભતિ, વીરિયં સમાધિના સંયોજિતં ઉદ્ધચ્ચે પતિતું ન લભતિ. તસ્મા તં ઉભયં સમં કત્તબ્બં. ઉભયસમતાય હિ અપ્પના હોતિ.

અપિચ સમાધિકમ્મિકસ્સ બલવતીપિ સદ્ધા વટ્ટતિ. એવઞ્હિ સદ્દહન્તો ઓકપ્પેન્તો અપ્પનં પાપુણિસ્સતિ. સમાધિપઞ્ઞાસુ પન સમાધિકમ્મિકસ્સ એકગ્ગતા બલવતી વટ્ટતિ. એવઞ્હિ સો અપ્પનં પાપુણાતિ. વિપસ્સનાકમ્મિકસ્સ પઞ્ઞા બલવતી વટ્ટતિ. એવઞ્હિ સો લક્ખણપટિવેધં પાપુણાતિ. ઉભિન્નં પન સમતાયપિ અપ્પના હોતિયેવ. સતિ પન સબ્બત્થ બલવતી વટ્ટતિ. સતિ હિ ચિત્તં ઉદ્ધચ્ચપક્ખિકાનં સદ્ધાવીરિયપઞ્ઞાનં વસેન ઉદ્ધચ્ચપાતતો કોસજ્જપક્ખિકેન ચ સમાધિના કોસજ્જપાતતો રક્ખતિ. તસ્મા સા લોણધૂપનં વિય સબ્બબ્યઞ્જનેસુ, સબ્બકમ્મિકો અમચ્ચો વિય ચ સબ્બરાજકિચ્ચેસુ, સબ્બત્થ ઇચ્છિતબ્બા. તેનાહ – ''સતિ ચ પન સબ્બત્થિકા વુત્તા (સં॰ નિ॰ ૫.૨૩૪) ભગવતા. કિં કારણા? ચિત્તઞ્હિ સતિપટિસરણં, આરક્ખપચ્ચુપટ્ઠાના ચ સતિ, ન વિના સતિયા ચિત્તસ્સ પગ્ગહનિગ્ગહો હોતી''તિ.

દુપ્પઞ્ઞપુગ્ગલપરિવજ્જના નામ ખન્ધાદિભેદેસુ અનોગાળ્હપઞ્ઞાનં દુમ્મેધપુગ્ગલાનં આરકા પરિવજ્જનં. **પઞ્ઞવન્તપુગ્ગલસેવના** નામ સમપઞ્ઞાસલક્ખણપરિગ્ગાહિકાય ઉદયબ્બયપઞ્ઞાય સમન્નાગતપુગ્ગલસેવના. **ગમ્ભીરઞાણચરિયપચ્ચવેક્ખણા** નામ ગમ્ભીરેસુ ખન્ધાદીસુ પવત્તાય ગમ્ભીરપઞ્ઞાય પભેદપચ્ચવેક્ખણા. **તદધિમુત્તતા** નામ ઠાનનિસજ્જાદીસુ ધમ્મવિચયસમ્બોજ્ઝઙ્ગસમુટ્ઠાપનત્થં નિન્નપોણપબ્ભારચિત્તતા. તસ્મા આદિકમ્મિકો કુલપુત્તો ઇમેહિ સત્તહિ કારણેહિ ધમ્મવિચયસમ્બોજ્ઝઙ્ગં સમુટ્ઠાપેત્વા તદેવ ધુરં કત્વા અભિનિવેસં

પટ્ઠપેત્વા અનુક્કમેન અરહત્તં ગણ્હાતિ. સો યાવ અરહત્તમગ્ગા ધમ્મવિચયસમ્બોજ્ઝઙ્ગં ભાવેતિ નામ, ફલે પત્તે ભાવિતો નામ હોતિ.

એકાદસ ધમ્મા **વીરિયસમ્બોજ્ઝઙ્ગસ્સ** ઉપ્પાદાય સંવત્તન્તિ – અપાયભયપચ્ચવેક્ખણતા, આનિસંસદસ્સાવિતા , ગમનવીથિપચ્ચવેક્ખણતા, પિણ્ડપાતાપચાયનતા, દાયજ્જમહત્તપચ્ચવેક્ખણતા, સત્થુમહત્તપચ્ચવેક્ખણતા, જાતિમહત્તપચ્ચવેક્ખણતા , સબ્રહ્મચારિમહત્તપચ્ચવેક્ખણતા, કુસીતપુગ્ગલપરિવજ્જનતા, આરદ્ધવીરિયપુગ્ગલસેવનતા, તદધિમુત્તતાતિ.

તત્થ ''નિરયેસુ પઞ્ચવિધબન્ધનકમ્મકરણતો પટ્ઠાય મહાદુક્ખં અનુભવનકાલેપિ, તિરચ્છાનયોનિયં જાલક્ખિપકુમિનાદીહિ ગહિતકાલેપિ, પાજનકણ્ટકાદિપ્પહારતુન્નસ્સ પન સકટવહનાદિકાલેપિ, પેત્તિવિસયે અનેકાનિપિ વસ્સસહસ્સાનિ એકં બુદ્ધન્તરમ્પિ ખુપ્પિપાસાહિ આતુરીભૂતકાલેપિ, કાલકઞ્જિકઅસુરેસુ સટ્ઠિહત્થઅસીતિહત્થપ્પમાણેન અટ્ઠિચમ્મમત્તેનેવ અત્તભાવેન વાતાતપાદિદુક્ખાનુભવનકાલેપિ ન સક્કા વીરિયસમ્બોજ્ઝઙ્ગં ઉપ્પાદેતું. અયમેવ તે ભિક્ખુ કાલો''તિ એવં **અપાયભયં પચ્ચવેક્ખન્તસ્સાપિ** વીરિયસમ્બોજ્ઝઙ્ગો ઉપ્પજ્જતિ.

''ન સક્કા કુસીતેન નવ લોકુત્તરધમ્મા લદ્ધું, આરદ્ધવીરિયેનેવ સક્કા, અયમાનિસંસો વીરિયસ્સા''તિ એવં **આનિસંસદસ્સાવિનોપિ** ઉપ્પજ્જતિ. ''સબ્બબુદ્ધપચ્ચેકબુદ્ધમહાસાવકેહિ ગતમગ્ગોવ ગન્તબ્બો, સો ચ ન સક્કા કુસીતેન ગન્તુ''ન્તિ એવં **ગમનવીથિં પચ્ચવેક્ખન્તસ્સાપિ** ઉપ્પજ્જતિ.

''યે તં પિણ્ડપાતાદીહિ ઉપટ્ઠહન્તિ, ઇમે તે મનુસ્સા નેવ ઞાતકા, ન દાસકમ્મકરા, નાપિ તં નિસ્સાય જીવિસ્સામાતિ તે પણીતાનિ પિણ્ડપાતાદીનિ દેન્તિ. અથ ખો અત્તનો કારાનં મહપ્ફલતં પચ્ચાસીસમાના દેન્તિ. સત્થારાપિ 'અયં ઇમે પચ્ચયે પરિભુઞ્જિત્વા કાયદળ્હીબહુલો સુખં વિહરિસ્સતી'તિ ન એવં સમ્પસ્સતા તુય્હં પચ્ચયા અનુઞ્ઞાતા, અથ ખો 'અયં ઇમે પરિભુઞ્જમાનો સમણધમ્મં કત્વા વટ્ટદુક્ખતો મુચ્ચિસ્સતી'તિ તે પચ્ચયા અનુઞ્ઞાતા. સો દાનિ ત્વં કુસીતો વિહરન્તો ન તં પિણ્ડપાતં અપચાયિસ્સસિ. આરદ્ધવીરિયસ્સેવ હિ પિણ્ડાપચાયનં નામ હોતી''તિ એવં **પિણ્ડપાતાપચાયનં પચ્ચવેક્ખન્તસ્સાપિ** ઉપ્પજ્જતિ મહામિત્તત્થેરસ્સ વિય પિણ્ડપાતિયતિસ્સત્થેરસ્સ વિય ચ.

મહામિત્તત્થેરો કિર કસ્સકલેણે નામ પટિવસતિ. તસ્સ ચ ગોચરગામે એકા મહાઉપાસિકા થેરં પુત્તં કત્વા પટિજગ્ગતિ. સા એકદિવસં અરઞ્ઞં ગચ્છન્તી ધીતરં આહ – ''અમ્મ , અસુકસ્મિં ઠાને પુરાણતણ્ડુલા, અસુકસ્મિં ખીરં, અસુકસ્મિં સપ્પિ, અસુકસ્મિં ફાણિતં, તવ ભાતિકસ્સ અય્યમિત્તસ્સ આગતકાલે ભત્તં પચિત્વા ખીરસપ્પિફાણિતેહિ સદ્ધિં દેહિ, દત્વા ત્વઞ્ચ ભુઞ્જેય્યાસિ. અહં પન હિય્યો પક્કં પારિવાસિકભત્તં કઞ્જિયેન ભુત્તમ્હી''તિ. દિવા કિં ભુઞ્જિસ્સસિ, અમ્માતિ? સાકપણ્ણં પક્ખિપિત્વા કણતણ્ડુલેહિ અમ્બિલયાગું પચિત્વા ઠપેહિ, અમ્માતિ.

થેરો ચીવરં પારુપિત્વા પત્તં નીહરન્તોવ તં સદ્દં સુત્વા અત્તાનં ઓવદિ – ''મહાઉપાસિકા કિર કઞ્જિયેન પારિવાસિકભત્તં ભુઞ્જિ, દિવાપિ કણપણ્ણમ્બિલયાગું ભુઞ્જિસ્સતિ, તુય્હં અત્થાય પન પુરાણતણ્ડુલાદીનિ આચિક્ખતિ. તં નિસ્સાય ખો પનેસા નેવ ખેત્તં ન વત્થું ન ભત્તં ન વત્થં પચ્ચાસીસતિ, તિસ્સો પન સમ્પત્તિયો પત્થયમાના દેતિ. ત્વં એતિસ્સા તા સમ્પત્તિયો દાતું સક્ખિસ્સસિ, ન સક્ખિસ્સસીતિ, અયં ખો પન પિણ્ડપાતો

તયા સરાગેન સદોસેન સમોહેન ન સક્કા ગણ્હિતુ''ન્તિ પત્તં થવિકાય પક્ખિપિત્વા ગણ્ઠિકં મુઞ્ચિત્વા નિવત્તિત્વા કસ્સકલેણમેવ ગન્ત્વા પત્તં હેટ્ઠામઞ્ચે, ચીવરઞ્ચ ચીવરવંસે ઠપેત્વા, ''અરહત્તં અપાપુણિત્વા ન નિક્ખમિસ્સામી''તિ વીરિયં અધિટ્ઠહિત્વા નિસીદિ. દીઘરત્તં અપ્પમત્તો હુત્વા નિવુત્થભિક્ખુ વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા પુરેભત્તમેવ અરહત્તં પત્વા વિકસમાનમિવ પદુમં મહાખીણાસવો સિતં કરોન્તોવ નિક્ખમિ. લેણદ્વારે રુક્ખમ્હિ અધિવત્થા દેવતા –

> ''નમો તે પુરિસાજઞ્ઞ, નમો તે પુરિસુત્તમ;
> યસ્સ તે આસવા ખીણા, દક્ખિણેય્યોસિ મારિસા''તિ. –

ઉદાનં ઉદાનેત્વા, ''ભન્તે, પિણ્ડાય પવિટ્ઠાનં તુમ્હાદિસાનં અરહન્તાનં ભિક્ખં દત્વા મહલ્લકિત્થિયો દુક્ખા મુચ્ચિસ્સન્તી''તિ આહ. થેરો ઉટ્ઠહિત્વા દ્વારં વિવરિત્વા કાલં ઓલોકેન્તો ''પાતોયેવા''તિ ઞત્વા પત્તચીવરં આદાય ગામં પાવિસિ.

દારિકાપિ ભત્તં સમ્પાદેત્વા ''ઇદાનિ મે ભાતા આગમિસ્સતિ, ઇદાનિ મે ભાતા આગમિસ્સતી''તિ દ્વારં ઓલોકયમાના નિસીદિ. સા થેરે ઘરદ્વારં સમ્પત્તે પત્તં ગહેત્વા સપ્પિફાણિતયોજિતસ્સ ખીરપિણ્ડપાતસ્સ પૂરેત્વા હત્થે ઠપેસિ. થેરો ''સુખં હોતૂ''તિ અનુમોદનં કત્વા પક્કામિ. સાપિ તં ઓલોકયમાનાવ અટ્ઠાસિ. થેરસ્સ હિ તદા અતિવિય પરિસુદ્ધો છવિવણ્ણો અહોસિ, વિપ્પસન્નાનિ ઇન્દ્રિયાનિ, મુખં બન્ધના પવુત્તતાલપક્કં વિય અતિવિય વિરોચિત્થ.

મહાઉપાસિકા અરઞ્ઞતો આગન્ત્વા ''કિં, અમ્મ, ભાતિકો તે આગતો''તિ પુચ્છિ. સા સબ્બં તં પવત્તિં આરોચેસિ. ઉપાસિકા ''અજ્જ મે પુત્તસ્સ પબ્બજિતકિચ્ચં મત્થકં પત્ત''ન્તિ ઞત્વા ''અભિરમતિ તે, અમ્મ, ભાતા બુદ્ધસાસને, ન ઉક્કણ્ઠતી''તિ આહ.

પિણ્ડપાતિકતિસ્સત્થેરવત્થુ પન એવં વેદિતબ્બં – મહાગામે કિર એકો દલિદ્દપુરિસો દારુવિક્કયેન જીવિકં કપ્પેતિ. સો તેનેવ કારણેન નામં લભિત્વા દારુભણ્ડકમહાતિસ્સો નામ જાતો. સો એકદિવસં અત્તનો ભરિયં આહ – ''કિં અમ્હાકં જીવિતં નામ, સત્થારા દળિદ્દદાનસ્સ મહપ્ફલભાવો કથિતો, મયઞ્ચ નિબદ્ધં દાતું ન સક્કોમ, પક્ખિકભત્તમત્તં દત્વા પુન ઉપ્પન્નં સલાકભત્તમ્પિ દસ્સામા''તિ. સા ''સાધુ સામી''તિ સમ્પટિચ્છિત્વા પુનદિવસે યથાલાભેન પક્ખિકભત્તં અદાસિ. ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ ચ પચ્ચયેહિ નિપ્પરિસ્સયકાલો હોતિ, દહરસામણેરા પણીતભોજનાનિ ભુઞ્જિત્વા ''અયં લૂખાહારો''તિ તેસં પક્ખિકભત્તં ગહિતમત્તકમેવ કત્વા તેસં પસ્સન્તાનંયેવ છડ્ડેત્વા ગચ્છન્તિ.

સા ઇત્થી તં દિસ્વા સામિકસ્સ કથેસિ, ''મયા દિન્નં છડ્ડેન્તી''તિ ન પન વિપ્પટિસારિની અહોસિ. તસ્સા સામિકો આહ – ''મયં દુગ્ગતભાવેન અય્યાનં સુખેન પરિભુઞ્જાપેતું નાસક્ખિમ્હ. કિં નુ ખો કત્વા અય્યાનં મનં ગહેતું સક્ખિસ્સામા''તિ? અથસ્સ ભરિયા આહ – ''કિં વદેસિ, સામિ, સપુત્તકા દુગ્ગતા નામ નત્થીતિ અયં તે ધીતા, ઇમં એકસ્મિં કુલે ઠપેત્વા દ્વાદસ કહાપણે ગણ્હિત્વા એકં ખીરધેનું આહર, અય્યાનં ખીરસલાકભત્તં દસ્સામ, એવં તેસં ચિત્તં ગણ્હિતું સક્ખિસ્સામા''તિ. સો સાધૂતિ સમ્પટિચ્છિત્વા તથા અકાસિ. તેસં પુઞ્ઞેન સા ધેનુ સાયં તીણિ માણિકાનિ, પાતો તીણિ માણિકાનિ ખીરં દેતિ. સાયં લદ્ધં દધિં કત્વા પુનદિવસે તતો ગહિતનવનીતેન સપ્પિં કત્વા સસપ્પિપરિસેકં ખીરસલાકભત્તં દેન્તિ. તતો પટ્ઠાય તસ્સ ગેહે સલાકભત્તં પુઞ્ઞવન્તાવ લભન્તિ.

સો એકદિવસં ભરિયં આહ – ‘‘મયં ધીતુ અત્થિતાય લજ્જિતબ્બતો ચ મુત્તા, ગેહે ચ નો ભત્તં અય્યાનં પરિભોગારહં જાતં. ત્વં યાવ અહં આગચ્છામિ, તાવ ઇમસ્મિં કલ્યાણવત્તે મા પમજ્જિ. અહં કિઞ્ચિદેવ કત્વા ધીતરં મોચેસ્સામી’’તિ. સો એકં પદેસં ગન્ત્વા ઉચ્છુયન્તકમ્મં કત્વા છહિ માસેહિ દ્વાદસ કહાપણે લભિત્વા ‘‘અલં એત્તકં મમ ધીતુ મોચનત્થાયા’’તિ તે કહાપણે દુસ્સન્તે બન્ધિત્વા ‘‘ગેહં ગમિસ્સામી’’તિ મગ્ગં પટિપજ્જિ.

તસ્મિં સમયે અમ્બરિયમહાવિહારવાસી પિણ્ડપાતિયતિસ્સત્થેરો ‘‘તિસ્સમહાવિહારં ગન્ત્વા ચેતિયં વન્દિસ્સામી’’તિ અત્તનો વસનટ્ઠાનતો મહાગામં ગચ્છન્તો તમેવ મગ્ગં પટિપજ્જિ. સો ઉપાસકો થેરં દૂરતોવ દિસ્વા ‘‘એકકોવ અગન્ત્વા ઇમિના અય્યેન સદ્ધિં એકં ધમ્મકથં સુણન્તો ગમિસ્સામિ. સીલવન્તો હિ સબ્બકાલં દુલ્લભા’’તિ વેગેન થેરં સમ્પાપુણિત્વા અભિવાદેત્વા સદ્ધિં ગચ્છન્તો વેલાય ઉપકટ્ઠાય ચિન્તેસિ – ‘‘મય્હં હત્થે પુટકભત્તં નત્થિ, અય્યસ્સ ચ ભિક્ખાકાલો સમ્પત્તો, અયઞ્ચ મે પરિબ્બયો હત્થે અત્થિ, એકં ગામદ્વારં પત્તકાલે અય્યસ્સ પિણ્ડપાતં દસ્સામી’’તિ.

તસ્સેવં ચિત્તે ઉપ્પન્નમત્તેયેવ એકો પુટકભત્તં ગહેત્વા તં ઠાનં સમ્પત્તો. ઉપાસકો તં દિસ્વા, ‘‘ભન્તે, થોકં આગમેથા’’તિ વત્વા તં ઉપસઙ્કમિત્વા આહ – ‘‘કહાપણં તે, ભો પુરિસ, દમ્મિ, તં મે પુટકભત્તં દેહી’’તિ. સો ચિન્તેસિ – ‘‘ઇમં ભત્તં ઇમસ્મિં કાલે માસકમ્પિ ન અગ્ઘતિ, અયઞ્ચ મય્હં એકવારેનેવ કહાપણં દેતિ, ભવિસ્સતેત્થ કારણ’’ન્તિ ચિન્તેત્વા ‘‘નાહં કહાપણેન દેમી’’તિ આહ. એવં સન્તે દ્વે ગણ્હ, તીણિ ગણ્હાતિ ઇમિના નિયામેન સબ્બેપિ તે કહાપણે દાતુકામો જાતો. ઇતરો ‘‘અગ્ઘેપિસ્સ અત્થી’’તિ સઞ્ઞાય ‘‘ન દેમિ’’ચ્ચેવ આહ. અથ નં સો આહ – ‘‘સચે મે, ભો, અગ્ઘેપિ અસ્સુ, તેપિ દદેય્યં. ન ખો પનાહં અત્તનો અત્થાય ગણ્હામિ, એતસ્મિં મે રુક્ખમૂલે એકો અય્યો નિસીદાપિતો, તુય્હમ્પિ કુસલં ભવિસ્સતિ, દેહિ મે ભત્ત’’ન્તિ. તેન હિ, ભો, ગણ્હ, આહર તે કહાપણેતિ કહાપણે ગહેત્વા પુટકભત્તં અદાસિ. ઉપાસકો ભત્તં ગહેત્વા હત્થે ધોવિત્વા થેરં ઉપસઙ્કમિત્વા ‘‘પત્તં નીહરથ, ભન્તે’’તિ આહ. થેરો પત્તં નીહરિત્વા ઉપડ્ઢભત્તે દિન્ને પત્તં પિદહિ. ઉપાસકો આહ – ‘‘અયં, ભન્તે, એકસ્સેવ પટિવિસો, ન સક્કા મયા ઇતો ભુઞ્જિતું. તુમ્હાકંયેવ મે અત્થાય ઇમં પરિયેસિત્વા લદ્ધં, ગણ્હથ નં મં અનુકમ્પં ઉપાદાયા’’તિ. થેરો ‘‘અત્થિ એત્થ કારણ’’ન્તિ ગહેત્વા સબ્બં પરિભુઞ્જિ. ઉપાસકો ધમકરણેન પાનીયં પરિસ્સાવેત્વા અદાસિ. તતો નિટ્ઠિતભત્તકિચ્ચે થેરે ઉભોપિ મગ્ગં પટિપજ્જિંસુ.

થેરો ઉપાસકં પુચ્છિ – ‘‘કેન કારણેન ત્વં ન ભુઞ્જસી’’તિ. સો અત્તનો ગમનાગમનવિધાનં સબ્બં કથેસિ. થેરો તં સુત્વા સંવેગપ્પત્તો ચિન્તેસિ – ‘‘દુક્કરં ઉપાસકેન કતં, મયા પન એવરૂપં પિણ્ડપાતં પરિભુઞ્જિત્વા એતસ્સ કતઞ્ઞુના ભવિતબ્બં. સપ્પાયસેનાસનં લભિત્વા તત્થેવ છવિમંસલોહિતેસુ સુક્ખન્તેસુપિ નિસિન્નપલ્લઙ્કેનેવ અરહત્તં અપ્પત્વા ન ઉટ્ઠહિસ્સામી’’તિ. સો તિસ્સમહાવિહારં ગન્ત્વા આગન્તુકવત્તં કત્વા અત્તનો પત્તસેનાસનં પવિસિત્વા પચ્ચત્થરણં અત્થરિત્વા તત્થ નિસિન્નો અત્તનો મૂલકમ્મટ્ઠાનમેવ ગણ્હિ. સો તાય રત્તિયા ઓભાસમત્તમ્પિ નિબ્બત્તેતું નાસક્ખિ. પુનદિવસતો પટ્ઠાય ભિક્ખાચારપલિબોધં છિન્દિત્વા તદેવ કમ્મટ્ઠાનં અનુલોમપટિલોમં વિપસ્સિ. એતેનુપાયેન વિપસ્સન્તો સત્તમે અરુણે સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પત્વા ચિન્તેસિ – ‘‘અતિવિય મે કિલન્તં સરીરં, કિં નુ ખો મે જીવિતં ચિરં પવત્તિસ્સતિ, ન પવત્તિસ્સતી’’તિ. અથસ્સ અપ્પવત્તનભાવં દિસ્વા સેનાસનં પટિસામેત્વા પત્તચીવરમાદાય વિહારમજ્ઝં ગન્ત્વા ભેરિં પહરાપેત્વા ભિક્ખુસઙ્ઘં સન્નિપાતેસિ.

સઙ્ઘત્થેરો ''કેન ભિક્ખુનાસઙ્ઘો સન્નિપાતિતો''તિ પુચ્છિ. મયા, ભન્તેતિ. કિમત્થં સપ્પુરિસાતિ. ભન્તે, અઞ્ઞં કમ્મં નત્થિ, યેસં પન મગ્ગે વા ફલે વા કઙ્ખા અત્થિ, તે મં પુચ્છન્તૂતિ. સપ્પુરિસ તાદિસા નામ ભિક્ખૂ અસન્તં ગુણં ન કથેન્તિ, અમ્હાકં એત્થ કઙ્ખા નત્થિ. કિં પન તે સંવેગકારણં અહોસિ, કિં પચ્ચયં કત્વા અરહત્તં નિબ્બત્તન્તિ. ભન્તે, ઇમસ્મિં મહાગામે વલ્લિયવીથિયં દારુભણ્ડકમહાતિસ્સો નામ ઉપાસકો અત્તનો ધીતરં બહિ ઠપેત્વા દ્વાદસ કહાપણે ગણ્હિત્વા તેહિ એકં ખીરધેનું ગહેત્વા સઙ્ઘસ્સ ખીરભત્તસલાકં પટ્ઠપેસિ, સો ''ધીતરં મોચેસ્સામી''તિ છ માસે યન્તસાલાય ભતિં કત્વા દ્વાદસ કહાપણે લભિત્વા ''ધીતરં મોચેસ્સામી''તિ અત્તનો ગેહં ગચ્છન્તો અન્તરામગ્ગે મં દિસ્વા ભિક્ખાચારવેલાય સબ્બેપિ તે કહાપણે દત્વા પુટકભત્તં ગણ્હિત્વા સબ્બં મય્હં અદાસિ. અહં તં પિણ્ડપાતં પરિભુઞ્જિત્વા ઇધાગન્ત્વા સપ્પાયસેનાસનં લભિત્વા ''પિણ્ડાપચાયનકમ્મં કરિસ્સામી''તિ વિસેસં નિબ્બત્તેસિં, ભન્તેતિ. તં ઠાનં સમ્પત્તા ચતસ્સોપિ પરિસા થેરસ્સ સાધુકારં અદંસુ. સકભાવેન સણ્ઠાતું સમત્થો નામ નાહોસિ. થેરો સઙ્ઘમજ્ઝે નિસીદિત્વા કથેન્તો કથેન્તોવ ''મય્હં કૂટાગારં દારુભણ્ડકમહાતિસ્સસ્સ હત્થેન કુટ્ઠકાલેયેવ ચલતૂ''તિ અધિટ્ઠાય અનુપાદિસેસાય નિબ્બાનધાતુયા પરિનિબ્બાયિ.

કાકવણ્ણતિસ્સમહારાજા ''એકો કિર થેરો પરિનિબ્બુતો''તિ સુત્વા વિહારં ગન્ત્વા સક્કારસમ્માનં કત્વા કૂટાગારં સજ્જેત્વા થેરં તત્થ આરોપેત્વા ''ઇદાનિ ચિતકટ્ઠાનં ગમિસ્સામા''તિ ઉક્ખિપન્તો ચાલેતું નાસક્ખિ. રાજા ભિક્ખુસઙ્ઘં પુચ્છિ – ''અત્થિ, ભન્તે, થેરેન કિઞ્ચિ કથિત''ન્તિ. ભિક્ખૂ થેરેન કથિતવિધાનં આચિક્ખિંસુ. રાજા તં ઉપાસકં પક્કોસાપેત્વા ''તયા ઇતો સત્તદિવસમત્થકે કસ્સચિ મગ્ગપટિપન્નસ્સ ભિક્ખુનો પુટકભત્તં દિન્ન''ન્તિ પુચ્છિ. આમ, દેવાતિ. કેન તે નિયામેન દિન્નન્તિ? સો તં કારણં સબ્બં આરોચેસિ. અથ નં રાજા થેરસ્સ કૂટાગારટ્ઠાનં પેસેસિ – ''ગચ્છ તં થેરં સઞ્જાન, સો વા અઞ્ઞો વા''તિ. સો ગન્ત્વા સાણિં ઉક્ખિપિત્વા થેરસ્સ મુખં દિસ્વા સઞ્જાનિત્વા દ્વીહિ હત્થેહિ હદયં સન્ધારેન્તો રઞ્ઞો સન્તિકં ગન્ત્વા, ''દેવ, મય્હં અય્યો''તિ આહ. અથસ્સ રાજા મહાપસાધનં દાપેસિ. તં પસાધેત્વા આગતં ''ગચ્છ ભાતિક મહાતિસ્સ મય્હં, અય્યાતિ વત્વા કૂટાગારં ઉક્ખિપા''તિ આહ. ઉપાસકો ''સાધુ, દેવા''તિ ગન્ત્વા થેરસ્સ પાદે વન્દિત્વા ઉભોહિ હત્થેહિ ઉક્ખિપિત્વા અત્તનો મત્થકે અકાસિ. તસ્મિંયેવ ખણે કૂટાગારં આકાસે ઉપ્પતિત્વા ચિતકમત્થકે પતિટ્ઠાસિ. તસ્મિં કાલે ચિતકસ્સ ચતૂહિપિ કણ્ણેહિ સયમેવ અગ્ગિજાલા ઉટ્ઠહિંસૂતિ.

''મહન્તં ખો પનેતં સત્થુ દાયજ્જં, યદિદં સત્ત અરિયધનાનિ નામ, તં ન સક્કા કુસીતેન ગહેતું. યથા હિ વિપ્પટિપન્નં પુત્તં માતાપિતરો 'અયં અમ્હાકં અપુત્તો'તિ પરિબાહિરં કરોન્તિ, સો તેસં અચ્ચયેન દાયજ્જં ન લભતિ, એવં કુસીતોપિ ઇદં અરિયધનદાયજ્જં ન લભતિ, આરદ્ધવીરિયોવ લભતી''તિ **દાયજ્જમહત્તં પચ્ચવેક્ખતોપિ** ઉપ્પજ્જતિ.

''મહા ખો પન તે સત્થા. સત્થુનો હિ તે માતુકુચ્છિમ્હિ પટિસન્ધિં ગહણકાલેપિ, અભિનિક્ખમનેપિ, અભિસમ્બોધિયમ્પિ, ધમ્મચક્કપ્પવત્તનયમકપાટિહારિયદેવોરોહનઆયુસઙ્ખારવોસ્સજ્જનેસુપિ, પરિનિબ્બાનકાલેપિ દસસહસ્સિલોકધાતુ કમ્પિત્થ. યુત્તં નુ તે એવરૂપસ્સ સત્થુનો સાસને પબ્બજિત્વા કુસીતેન ભવિતુ''ન્તિ એવં **સત્થુમહત્તં પચ્ચવેક્ખતોપિ** ઉપ્પજ્જતિ.

''જાતિયાપિ ત્વં ઇદાનિ ન લામકજાતિકો, અસમ્ભિન્નાય મહાસમ્મતપવેણિયા આગતઓક્કાકરાજવંસે જાતોસિ, સુદ્ધોદનમહારાજસ્સ ચ મહામાયાદેવિયા ચ નત્તા, રાહુલભદ્દસ્સ કનિટ્ઠો, તયા નામ એવરૂપેન જિનપુત્તેન હુત્વા ન યુત્તં કુસીતેન વિહરિતુ''ન્તિ એવં **જાતિમહત્તં પચ્ચવેક્ખતોપિ** ઉપ્પજ્જતિ.

“સારિપુત્તમોગ્ગલ્લાના ચેવ અસીતિ મહાસાવકા ચ વીરિયેનેવ લોકુત્તરધમ્મં પટિવિજ્ઝિંસુ, ત્વં એતેસં સબ્રહ્મચારીનં મગ્ગં પટિપજ્જસિ, ન પટિપજ્જસી”તિ એવં **સબ્રહ્મચારિમહત્તં પચ્ચવેક્ખતોપિ** ઉપ્પજ્જતિ.

કુચ્છિં પૂરેત્વા ઠિતઅજગરસદિસે વિસ્સટ્ઠકાયિકચેતસિકવીરિયે કુસીતપુગ્ગલે પરિવજ્જેન્તસ્સાપિ, આરદ્ધવીરિયે પહિતત્તે પુગ્ગલે સેવન્તસ્સાપિ, ઠાનનિસજ્જાદીસુ વિરિયુપ્પાદનત્થં નિન્નપોણપબ્ભારચિત્તસ્સાપિ ઉપ્પજ્જતિ. તસ્મા આદિકમ્મિકો કુલપુત્તો ઇમેહિ એકાદસહિ કારણેહિ વીરિયસમ્બોજ્ઝઙ્ગં સમુટ્ઠાપેત્વા તદેવ ધુરં કત્વા અભિનિવેસં પટ્ઠપેત્વા અનુક્કમેન અરહત્તં ગણ્હાતિ. સો યાવ અરહત્તમગ્ગા વીરિયસમ્બોજ્ઝઙ્ગં ભાવેતિ નામ, ફલે પત્તે ભાવિતો નામ હોતિ.

એકાદસ ધમ્મા **પીતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગસ્સ** ઉપ્પાદાય સંવત્તન્તિ – બુદ્ધાનુસ્સતિ, ધમ્મસઙ્ઘસીલ^ ચાગદેવતાનુસ્સતિ ઉપસમાનુસ્સતિ, લૂખપુગ્ગલપરિવજ્જનતા, સિનિદ્ધપુગ્ગલસેવનતા, પસાદનીયસુત્તન્તપચ્ચવેક્ખણતા, તદધિમુત્તતાતિ.

બુદ્ધગુણે અનુસ્સરન્તસ્સાપિ હિ યાવ ઉપચારા સકલસરીરં ફરમાનો પીતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગો ઉપ્પજ્જતિ, ધમ્મસઙ્ઘગુણે અનુસ્સરન્તસ્સાપિ, દીઘરત્તં અખણ્ડં કત્વા રક્ખિતં ચતુપારિસુદ્ધિસીલં પચ્ચવેક્ખન્તસ્સાપિ, ગિહિનો દસસીલં પઞ્ચસીલં પચ્ચવેક્ખન્તસ્સાપિ, દુબ્ભિક્ખભયાદીસુ પણીતભોજનં સબ્રહ્મચારીનં દત્વા “એવંનામ અદમ્હા”તિ ચાગં પચ્ચવેક્ખન્તસ્સાપિ, ગિહિનોપિ એવરૂપે કાલે સીલવન્તાનં દિન્નદાનં પચ્ચવેક્ખન્તસ્સાપિ, યેહિ ગુણેહિ સમન્નાગતા દેવત્તં પત્તા, તથારૂપાનં ગુણાનં અત્તનિ અત્થિતં પચ્ચવેક્ખન્તસ્સાપિ, સમાપત્તિયા વિક્ખમ્ભિતે કિલેસા સટ્ઠિપિ સત્તતિપિ વસ્સાનિ ન સમુદાચરન્તીતિ પચ્ચવેક્ખન્તસ્સાપિ, ચેતિયદસ્સનબોધિદસ્સનથેરદસ્સનેસુ અસક્કચ્ચકિરિયાય સંસૂચિતલૂખભાવે બુદ્ધાદીસુ પસાદસિનેહાભાવેન ગદ્રભપિટ્ઠે રજસદિસે લૂખપુગ્ગલે પરિવજ્જેન્તસ્સાપિ, બુદ્ધાદીસુ પસાદબહુલે મુદુચિત્તે સિનિદ્ધપુગ્ગલે સેવન્તસ્સાપિ, રતનત્તયગુણપરિદીપકે પસાદનીયસુત્તન્તે પચ્ચવેક્ખન્તસ્સાપિ, ઠાનનિસજ્જાદીસુ પીતિઉપ્પાદનત્થં નિન્નપોણપબ્ભારચિત્તસ્સાપિ ઉપ્પજ્જતિ. તસ્મા આદિકમ્મિકો કુલપુત્તો ઇમેહિ એકાદસહિ કારણેહિ પીતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગં સમુટ્ઠાપેત્વા તદેવ ધુરં કત્વા અભિનિવેસં પટ્ઠપેત્વા અનુક્કમેન અરહત્તં ગણ્હાતિ. સો યાવ અરહત્તમગ્ગા પીતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગં ભાવેતિ નામ, ફલે પત્તે ભાવિતો નામ હોતિ.

સત્ત ધમ્મા **પસ્સદ્ધિસમ્બોજ્ઝઙ્ગસ્સ** ઉપ્પાદાય સંવત્તન્તિ – પણીતભોજનસેવનતા, ઉતુસુખસેવનતા, ઇરિયાપથસુખસેવનતા, મજ્ઝત્તપયોગતા, સારદ્ધકાયપુગ્ગલપરિવજ્જનતા, પસ્સદ્ધકાયપુગ્ગલસેવનતા, તદધિમુત્તતાતિ.

પણીતઞ્હિ સિનિદ્ધં સપ્પાયભોજનં ભુઞ્જન્તસ્સાપિ, સીતુણ્હેસુ ચ ઉતૂસુ ઠાનાદીસુ ચ ઇરિયાપથેસુ સપ્પાયઉતુઞ્ચ ઇરિયાપથઞ્ચ સેવન્તસ્સાપિ પસ્સદ્ધિ ઉપ્પજ્જતિ. યો પન મહાપુરિસજાતિકો સબ્બઉતુઇરિયાપથક્ખમો હોતિ, ન તં સન્ધાયેતં વુત્તં. યસ્સ સભાગવિસભાગતા અત્થિ, તસ્સેવ વિસભાગે ઉતુઇરિયાપથે વજ્જેત્વા સભાગે સેવન્તસ્સ ઉપ્પજ્જતિ. મજ્ઝત્તપયોગો વુચ્ચતિ અત્તનો ચ પરસ્સ ચ કમ્મસ્સકતપચ્ચવેક્ખણા. ઇમિના મજ્ઝત્તપયોગેન ઉપ્પજ્જતિ. યો લેડ્ડુદણ્ડાદીહિ પરં વિહેઠયમાનો વિચરતિ, એવરૂપં સારદ્ધકાયં પુગ્ગલં પરિવજ્જેન્તસ્સાપિ, સંયતપાદપાણિં પસ્સદ્ધકાયં પુગ્ગલં સેવન્તસ્સાપિ, ઠાનનિસજ્જાદીસુ પસ્સદ્ધિઉપ્પાદનત્થાય નિન્નપોણપબ્ભારચિત્તસ્સાપિ ઉપ્પજ્જતિ. તસ્મા આદિકમ્મિકો કુલપુત્તો

ઇમેહિ સત્તહિ કારણેહિ પસ્સદ્ધિસમ્બોજ્ઝઙ્ગં સમુટ્ઠાપેત્વા તદેવ ધુરં કત્વા અભિનિવેસં પટ્ઠપેત્વા અનુક્કમેન અરહત્તં ગણ્હાતિ. સો યાવ અરહત્તમગ્ગા પસ્સદ્ધિસમ્બોજ્ઝઙ્ગં ભાવેતિ નામ, ફલે પત્તે ભાવિતો નામ હોતિ.

એકાદસ ધમ્મા **સમાધિસમ્બોજ્ઝઙ્ગસ્સ** ઉપ્પાદાય સંવત્તન્તિ – વત્થુવિસદકિરિયતા, ઇન્દ્રિયસમત્તપટિપાદનતા, નિમિત્તકુસલતા, સમયે ચિત્તસ્સ પગ્ગણ્હનતા, સમયે ચિત્તસ્સ નિગ્ગણ્હનતા, સમયે સમ્પહંસનતા, સમયે અજ્ઝુપેક્ખનતા, અસમાહિતપુગ્ગલપરિવજ્જનતા, સમાહિતપુગ્ગલસેવનતા, ઝાનવિમોક્ખપચ્ચવેક્ખણતા, તદધિમુત્તતાતિ. તત્થ **વત્થુવિસદકિરિયતા** ચ **ઇન્દ્રિયસમત્તપટિપાદનતા** ચ વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બા.

નિમિત્તકુસલતા નામ કસિણનિમિત્તસ્સ ઉગ્ગહકુસલતા. **સમયે ચિત્તસ્સ પગ્ગણ્હનતા**તિ યસ્મિં સમયે અતિસિથિલવીરિયતાદીહિ લીનં ચિત્તં હોતિ, તસ્મિં સમયે ધમ્મવિચયવીરિયપીતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગસમુટ્ઠાપનેન તસ્સ પગ્ગણ્હનં. **સમયે ચિત્તસ્સ નિગ્ગણ્હનતા**તિ યસ્મિં સમયે અચ્ચારદ્ધવીરિયતાદીહિ ઉદ્ધતં ચિત્તં હોતિ, તસ્મિં સમયે પસ્સદ્ધિસમાધિઉપેક્ખાસમ્બોજ્ઝઙ્ગસમુટ્ઠાપનેન તસ્સ નિગ્ગણ્હનં. **સમયે સમ્પહંસનતા**તિ યસ્મિં સમયે ચિત્તં પઞ્ઞાપયોગમન્દતાય વા ઉપસમસુખાનધિગમેન વા નિરસ્સાદં હોતિ, તસ્મિં સમયે અટ્ઠસંવેગવત્થુપચ્ચવેક્ખણેન સંવેજેતિ. **અટ્ઠ સંવેગવત્થૂનિ** નામ – જાતિજરાબ્યાધિમરણાનિ ચત્તારિ, અપાયદુક્ખં પઞ્ચમં, અતીતે વટ્ટમૂલકં દુક્ખં, અનાગતે વટ્ટમૂલકં દુક્ખં, પચ્ચુપ્પન્ને આહારપરિયેટ્ઠિમૂલકં દુક્ખન્તિ. રતનત્તયગુણાનુસ્સરણેન ચ પસાદં જનેતિ. અયં વુચ્ચતિ ''સમયે સમ્પહંસનતા''તિ.

સમયે અજ્ઝુપેક્ખનતા નામ યસ્મિં સમયે સમ્માપટિપત્તિં આગમ્મ અલીનં અનુદ્ધતં અનિરસ્સાદં આરમ્મણે સમપ્પવત્તં સમથવીથિપટિપન્નં ચિત્તં હોતિ, તદાસ્સ પગ્ગહનિગ્ગહસમ્પહંસનેસુ ન બ્યાપારં આપજ્જતિ સારથિ વિય સમપ્પવત્તેસુ અસ્સેસુ. અયં વુચ્ચતિ ''સમયે અજ્ઝુપેક્ખનતા''તિ. **અસમાહિતપુગ્ગલપરિવજ્જનતા** નામ ઉપચારં વા અપ્પનં વા અપ્પત્તાનં વિક્ખિત્તચિત્તાનં પુગ્ગલાનં આરકા પરિવજ્જનં. **સમાહિતપુગ્ગલસેવનતા** નામ ઉપચારેન વા અપ્પનાય વા સમાહિતચિત્તાનં સેવના ભજના પયિરુપાસના. **તદધિમુત્તતા** નામ ઠાનનિસજ્જાદીસુ સમાધિઉપ્પાદનત્થંયેવ નિન્નપોણપબ્ભારચિત્તતા. એવઞ્હિ પટિપજ્જતો એસ ઉપ્પજ્જતિ. તસ્મા આદિકમ્મિકો કુલપુત્તો ઇમેહિ એકાદસહિ કારણેહિ સમાધિસમ્બોજ્ઝઙ્ગં સમુટ્ઠાપેત્વા તદેવ ધુરં કત્વા અભિનિવેસં પટ્ઠપેત્વા અનુક્કમેન અરહત્તં ગણ્હાતિ. સો યાવ અરહત્તમગ્ગા સમાધિસમ્બોજ્ઝઙ્ગં ભાવેતિ નામ, ફલે પત્તે ભાવિતો નામ હોતિ.

પઞ્ચ ધમ્મા **ઉપેખાસમ્બોજ્ઝઙ્ગસ્સ** ઉપ્પાદાય સંવત્તન્તિ – સત્તમજ્ઝત્તતા, સઙ્ખારમજ્ઝત્તતા, સત્તસઙ્ખારકેલાયનપુગ્ગલપરિવજ્જનતા, સત્તસઙ્ખારમજ્ઝત્તપુગ્ગલસેવનતા તદધિમુત્તતાતિ. તત્થ દ્વીહાકારેહિ **સત્તમજ્ઝત્તતં** સમુટ્ઠાપેતિ ''ત્વં અત્તનો કમ્મેન આગન્ત્વા અત્તનોવ કમ્મેન ગમિસ્સસિ, એસોપિ અત્તનો કમ્મેન આગન્ત્વા અત્તનોવ કમ્મેન ગમિસ્સતિ, ત્વં કં કેલાયસી''તિ એવં કમ્મસ્સકતપચ્ચવેક્ખણેન ચ, ''પરમત્થતો સત્તોયેવ નત્થિ, સો ત્વં કં કેલાયસી''તિ એવં નિસ્સત્તપચ્ચવેક્ખણેન ચાતિ. દ્વીહેવાકારેહિ **સઙ્ખારમજ્ઝત્તતં** સમુટ્ઠાપેતિ ''ઇદં ચીવરં અનુપુબ્બેન વણ્ણવિકારઞ્ચેવ જિણ્ણભાવઞ્ચ ઉપગન્ત્વા પાદપુઞ્છનચોળકં હુત્વા યટ્ઠિકોટિયા છડ્ડનીયં ભવિસ્સતિ, સચે પનસ્સ સામિકો ભવેય્ય, નાસ્સ એવં વિનસ્સિતું દદેય્યા''તિ એવં અસ્સામિકભાવપચ્ચવેક્ખણેન ચ, ''અનદ્ધનિયં ઇદં તાવકાલિક''ન્તિ એવં તાવકાલિકભાવપચ્ચવેક્ખણેન ચાતિ. યથા ચ ચીવરે, એવં પત્તાદીસુપિ યોજના કાતબ્બા.

સત્તસઙ્ખારકેલાયનપુગ્ગલપરિવજ્જનતાતિ એત્થ યો પુગ્ગલો ગિહી વા અત્તનો પુત્તધીતાદિકે, પબ્બજિતો વા અત્તનો અન્તેવાસિકસમાનુપજ્ઝાયકાદિકે મમાયતિ, સહત્થેનેવ નેસં કેસચ્છેદનસૂચિકમ્મચીવરધોવનરજનપત્તપચનાદીનિ કરોતિ, મુહુત્તમ્પિ અપસ્સન્તો ''અસુકો સામણેરો કુહિં, અસુકો દહરો કુહિ''ન્તિ ભન્તમિગો વિય ઇતો ચિતો ચ ઓલોકેતિ, અઞ્ઞેન કેસચ્છેદનાદીનં અત્થાય ''મુહુત્તં તાવ અસુકં પેસેથા''તિ યાચિયમાનોપિ ''અમ્હેપિ તં અત્તનો કમ્મં ન કારેમ, તુમ્હે નં ગહેત્વા કિલમિસ્સથા''તિ ન દેતિ, અયં **સત્તકેલાયનો** નામ. યો પન ચીવરપત્તથાલકકત્તરયટ્ઠિઆદીનિ મમાયતિ, અઞ્ઞસ્સ હત્થેન પરામસિતુમ્પિ ન દેતિ, તાવકાલિકં યાચિતો ''મયમ્પિ ઇમં ધનાયન્તા ન પરિભુઞ્જામ, તુમ્હાકં કિં દસ્સામા''તિ વદતિ, અયં **સઙ્ખારકેલાયનો** નામ.

યો પન તેસુ દ્વીસુપિ વત્થૂસુ મજ્ઝત્તો ઉદાસિનો, અયં **સત્તસઙ્ખારમજ્ઝત્તો** નામ. ઇતિ અયં ઉપેક્ખાસમ્બોજ્ઝઙ્ગો એવરૂપં સત્તસઙ્ખારકેલાયનપુગ્ગલં આરકા પરિવજ્જેન્તસ્સાપિ, સત્તસઙ્ખારમજ્ઝત્તપુગ્ગલં સેવન્તસ્સાપિ, ઠાનનિસજ્જાદીસુ તદુપ્પાદનત્થં નિન્નપોણપબ્ભારચિત્તસ્સાપિ ઉપ્પજ્જતિ. તસ્મા આદિકમ્મિકો કુલપુત્તો ઇમેહિ પઞ્ચહિ કારણેહિ ઉપેક્ખાસમ્બોજ્ઝઙ્ગં સમુટ્ઠાપેત્વા તદેવ ધુરં કત્વા અભિનિવેસં પટ્ઠપેત્વા અનુક્કમેન અરહત્તં ગણ્હાતિ. સો યાવ અરહત્તમગ્ગા ઉપેક્ખાસમ્બોજ્ઝઙ્ગં ભાવેતિ નામ, ફલે પત્તે ભાવિતો નામ હોતિ. ઇતિ ઇમેપિ સત્ત બોજ્ઝઙ્ગા લોકિયલોકુત્તરમિસ્સકાવ કથિતા.

૪૧૯. **સમ્માદિટ્ઠિં ભાવેતી**તિ અટ્ઠઙ્ગિકસ્સ મગ્ગસ્સ આદિભૂતં સમ્માદિટ્ઠિં બ્રૂહેતિ વડ્ઢેતિ. સેસપદેસુપિ એસેવ નયો. એત્થ પન સમ્માદસ્સનલક્ખણા **સમ્માદિટ્ઠિ**. સમ્માઅભિનિરોપનલક્ખણો **સમ્માસઙ્કપ્પો**. સમ્માપરિગ્ગાહલક્ખણા **સમ્માવાચા**. સમ્માસમુટ્ઠાપનલક્ખણો **સમ્માકમ્મન્તો**. સમ્માવોદાપનલક્ખણો **સમ્માઆજીવો**. સમ્માપગ્ગહલક્ખણો **સમ્માવાયામો**. સમ્માઉપટ્ઠાનલક્ખણા **સમ્માસતિ**. સમ્માસમાધાનલક્ખણો **સમ્માસમાધિ**.

તેસુ એકેકસ્સ તીણિ તીણિ કિચ્ચાનિ હોન્તિ. સેય્યથિદં, સમ્માદિટ્ઠિ તાવ અઞ્ઞેહિપિ અત્તનો પચ્ચનીકકિલેસેહિ સદ્ધિં મિચ્છાદિટ્ઠિં પજહતિ, નિરોધં આરમ્મણં કરોતિ, સમ્પયુત્તધમ્મે ચ પસ્સતિ તપ્પટિચ્છાદકમોહવિધમનવસેન અસમ્મોહતો. સમ્માસઙ્કપ્પાદયોપિ તથેવ મિચ્છાસઙ્કપ્પાદીનિ ચ પજહન્તિ, નિરોધઞ્ચ આરમ્મણં કરોન્તિ. વિસેસતો પનેત્થ સમ્માસઙ્કપ્પો સહજાતધમ્મે સમ્મા અભિનિરોપેતિ, સમ્માવાચા સમ્મા પરિગ્ગણ્હાતિ, સમ્માકમ્મન્તો સમ્મા સમુટ્ઠાપેતિ, સમ્માઆજીવો સમ્મા વોદાપેતિ, સમ્માવાયામો સમ્મા પગ્ગણ્હાતિ, સમ્માસતિ સમ્મા ઉપટ્ઠાતિ, સમ્માસમાધિ સમ્મા પદહતિ.

અપિ ચેસા સમ્માદિટ્ઠિ નામ પુબ્બભાગે નાનાક્ખણા નાનારમ્મણા હોતિ, મગ્ગકાલે એકક્ખણા એકારમ્મણા. કિચ્ચતો પન દુક્ખે ઞાણન્તિઆદીનિ ચત્તારિ નામાનિ લભતિ. સમ્માસઙ્કપ્પાદયોપિ પુબ્બભાગે નાનક્ખણા નાનારમ્મણા હોન્તિ, મગ્ગકાલે એકક્ખણા એકારમ્મણા. તેસુ સમ્માસઙ્કપ્પો કિચ્ચતો નેક્ખમ્મસઙ્કપ્પો અવિહિંસાસઙ્કપ્પો અબ્યાપાદસઙ્કપ્પોતિ તીણિ નામાનિ લભતિ. સમ્માવાચાદયો તયો પુબ્બભાગે વિરતિયોપિ હોન્તિ ચેતનાયોપિ, મગ્ગક્ખણે પન વિરતિયોવ. સમ્માવાયામો સમ્માસતીતિ ઇદમ્પિ દ્વયં કિચ્ચતો સમ્મપ્પધાનસતિપટ્ઠાનવસેન ચત્તારિ નામાનિ લભતિ. સમ્માસમાધિ પન પુબ્બભાગેપિ મગ્ગક્ખણેપિ સમ્માસમાધિયેવ.

ઇતિ ઇમેસુ અટ્ઠસુ ધમ્મેસુ ભગવતા નિબ્બાનાધિગમાય પટિપન્નસ્સ યોગિનો બહુકારત્તા પઠમં સમ્માદિટ્ઠિ દેસિતા. અયઞ્હિ ‘‘પઞ્ઞાપજ્જોતો પઞ્ઞાસત્થ’’ન્તિ (ધ॰ સ॰ ૧૬, ૨૦, ૨૯, ૩૪) ચ વુત્તા. તસ્મા એતાય પુબ્બભાગે વિપસ્સનાઞાણસઙ્ખાતાય સમ્માદિટ્ઠિયા અવિજ્જન્ધકારં વિધમિત્વા કિલેસચોરે ઘાતેન્તો ખેમેન યોગાવચરો નિબ્બાનં પાપુણાતિ. તેન વુત્તં – ‘‘નિબ્બાનાધિગમાય પટિપન્નસ્સ યોગિનો બહુકારત્તા પઠમં સમ્માદિટ્ઠિ દેસિતા’’તિ.

સમ્માસઙ્કપ્પો પન તસ્સા બહુકારો, તસ્મા તદનન્તરં વુત્તો. યથા હિ હેરઞ્ઞિકો હત્થેન પરિવત્તેત્વા પરિવત્તેત્વા ચક્ખુના કહાપણં ઓલોકેન્તો ‘અયં કૂટો, અયં છેકો’’તિ જાનાતિ , એવં યોગાવચરોપિ પુબ્બભાગે વિતક્કેન વિતક્કેત્વા વિતક્કેત્વા વિપસ્સનાપઞ્ઞાય ઓલોકયમાનો ‘‘ઇમે ધમ્મા કામાવચરા, ઇમે ધમ્મા રૂપાવચરાદયો’’તિ જાનાતિ. યથા વા પન પુરિસેન કોટિયં ગહેત્વા પરિવત્તેત્વા પરિવત્તેત્વા દિન્નં મહારુક્ખં તચ્છકો વાસિયા તચ્છેત્વા કમ્મે ઉપનેતિ, એવં વિતક્કેન વિતક્કેત્વા વિતક્કેત્વા દિન્નધમ્મે યોગાવચરો પઞ્ઞાય ‘‘ઇમે ધમ્મા કામાવચરા, ઇમે ધમ્મા રૂપાવચરા’’તિઆદિના નયેન પરિચ્છિન્દિત્વા કમ્મે ઉપનેતિ. તેન વુત્તં – ‘‘સમ્માસઙ્કપ્પો પન તસ્સા બહુકારો, તસ્મા તદનન્તરં વુત્તો’’તિ.

સ્વાયં યથા સમ્માદિટ્ઠિયા, એવં સમ્માવાચાયપિ ઉપકારકો. યથાહ – ‘‘પુબ્બે ખો, ગહપતિ, વિતક્કેત્વા વિચારેત્વા પચ્છા વાચં ભિન્દતી’’તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૪૬૩). તસ્મા તદનન્તરં સમ્માવાચા વુત્તા.

યસ્મા પન ઇદઞ્ચિદઞ્ચ કરિસ્સામાતિ પઠમં વાચાય સંવિદહિત્વા લોકે કમ્મન્તે પયોજેન્તિ, તસ્મા વાચા કાયકમ્મસ્સ ઉપકારિકાતિ સમ્માવાચાય અનન્તરં સમ્માકમ્મન્તો વુત્તો.

ચતુબ્બિધં પન વચીદુચ્ચરિતં, તિવિધં કાયદુચ્ચરિતં પહાય ઉભયસુચરિતં પૂરેન્તસ્સેવ યસ્મા આજીવટ્ઠમકસીલં પૂરેતિ, ન ઇતરસ્સ. તસ્મા તદુભયાનન્તરં સમ્માઆજીવો વુત્તો.

એવં સુદ્ધાજીવેન ‘‘પરિસુદ્ધો મે આજીવો’’તિ એત્તાવતા પરિતોસં કત્વા સુત્તપ્પમત્તેન વિહરિતું ન યુત્તં, અથ ખો સબ્બઇરિયાપથેસુ ઇદં વીરિયમારભિતબ્બન્તિ દસ્સેતું તદનન્તરં સમ્માવાયામો વુત્તો.

તતો આરદ્ધવીરિયેનાપિ કાયાદીસુ ચતૂસુ વત્થૂસુ સતિ સૂપટ્ઠિતા કાતબ્બાતિ દસ્સનત્થં તદનન્તરં સમ્માસતિ દેસિતા.

યસ્મા પન એવં સૂપટ્ઠિતા સતિ સમાધિસ્સ ઉપકારાનુપકારાનં ધમ્માનં ગતિયો સમન્વેસિત્વા પહોતિ એકત્તારમ્મણે ચિત્તં સમાધેતું, તસ્મા સમ્માસતિયા અનન્તરં સમ્માસમાધિ દેસિતોતિ વેદિતબ્બો. ઇતિ અયમ્પિ અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગો લોકિયલોકુત્તરમિસ્સકોવ કથિતો.

૪૨૭. અજ્ઝત્તં રૂપસઞ્ઞીતિઆદીસુ અજ્ઝત્તરૂપે પરિકમ્મવસેન અજ્ઝત્તં રૂપસઞ્ઞી નામ હોતિ. અજ્ઝત્તઞ્હિ નીલપરિકમ્મં કરોન્તો કેસે વા પિત્તે વા અક્ખિતારકાય વા કરોતિ, પીતપરિકમ્મં કરોન્તો મેદે વા છવિયા વા હત્થપાદતલેસુ વા અક્ખીનં પીતકટ્ઠાને વા કરોતિ, લોહિતપરિકમ્મં કરોન્તો મંસે વા લોહિતે વા જિવ્હાય વા અક્ખીનં રત્તટ્ઠાને વા કરોતિ, ઓદાતપરિકમ્મં કરોન્તો અટ્ઠિમ્હિ વા દન્તે વા નખે વા અક્ખીનં સેતટ્ઠાને વા કરોતિ. તં પન સુનીલં સુપીતં સુલોહિતકં સુઓદાતકં ન હોતિ, અવિસુદ્ધમેવ હોતિ.

એકો બહિદ્ધા રૂપાનિ પસ્સતીતિ યસ્સેવં પરિકમ્મં અજ્ઝત્તં ઉપ્પન્નં હોતિ, નિમિત્તં પન બહિદ્ધા. સો એવં અજ્ઝત્તં પરિકમ્મસ્સ બહિદ્ધા ચ અપ્પનાય વસેન ‘‘અજ્ઝત્તં રૂપસઞ્ઞી એકો બહિદ્ધા રૂપાનિ પસ્સતી’’તિ વુચ્ચતિ. **પરિત્તાની**તિ અવડ્ઢિતાનિ. **સુવણ્ણદુબ્બણ્ણાની**તિ સુવણ્ણાનિ વા હોન્તિ દુબ્બણ્ણાનિ વા, પરિત્તવસેનેવ ઇદં અભિભાયતનં વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. **તાનિ અભિભુય્યા**તિ યથા નામ સમ્પન્નગહણિકો કટચ્છુમત્તં ભત્તં લભિત્વા ‘‘કિં એત્થ ભુઞ્જિતબ્બં અત્થી’’તિ સઙ્કડ્ઢિત્વા એકકબલમેવ કરોતિ, એવમેવ ઞાણુત્તરિકો પુગ્ગલો વિસદઞાણો ‘‘કિં એત્થ પરિત્તકે આરમ્મણે સમાપજ્જિતબ્બં અત્થિ, નાયં મમ ભારો’’તિ તાનિ રૂપાનિ અભિભવિત્વા સમાપજ્જતિ, સહ નિમિત્તુપ્પાદેનેવેત્થ અપ્પનં પાપેતીતિ અત્થો. **જાનામિ પસ્સામી**તિ ઇમિના પનસ્સ આભોગો કથિતો. સો ચ ખો સમાપત્તિતો વુટ્ઠિતસ્સ, ન અન્તોસમાપત્તિયં. **એવંસઞ્ઞી હોતી**તિ આભોગસઞ્ઞાયપિ ઞાનસઞ્ઞાયપિ એવંસઞ્ઞી હોતિ. અભિભવસઞ્ઞા હિસ્સ અન્તોસમાપત્તિયમ્પિ અત્થિ, આભોગસઞ્ઞા પન સમાપત્તિતો વુટ્ઠિતસ્સેવ.

અપ્પમાણાનીતિ વડ્ઢિતપ્પમાણાનિ, મહન્તાનીતિ અત્થો. **અભિભુય્યા**તિ એત્થ પન યથા મહગ્ઘસો પુરિસો એકં ભત્તવડ્ઢિતકં લભિત્વા ‘‘અઞ્ઞમ્પિ હોતુ, કિં એતં મય્હં કરિસ્સતી’’તિ તં ન મહન્તતો પસ્સતિ, એવમેવ ઞાણુત્તરો પુગ્ગલો વિસદઞાણો ‘‘કિં એત્થ સમાપજ્જિતબ્બં , નયિદં અપ્પમાણં, ન મય્હં ચિત્તેકગ્ગતાકરણે ભારો અત્થી’’તિ તાનિ અભિભવિત્વા સમાપજ્જતિ, સહ નિમિત્તુપ્પાદેનેવેત્થ અપ્પનં પાપેતીતિ અત્થો.

અજ્ઝત્તં અરૂપસઞ્ઞીતિ અલાભિતાય વા અનત્થિકતાય વા અજ્ઝત્તરૂપે પરિકમ્મસઞ્ઞાવિરહિતો.

બહિદ્ધા રૂપાનિ પસ્સતીતિ યસ્સ પરિકમ્મમ્પિ નિમિત્તમ્પિ બહિદ્ધાવ ઉપ્પન્નં, સો એવં બહિદ્ધા પરિકમ્મસ્સ ચેવ અપ્પનાય ચ વસેન ‘‘અજ્ઝત્તં અરૂપસઞ્ઞી એકોવ બહિદ્ધા રૂપાનિ પસ્સતી’’તિ વુચ્ચતિ. સેસમેત્થ ચતુત્થઅભિભાયતને વુત્તનયમેવ. ઇમેસુ પન ચતૂસુ પરિત્તં વિતક્કચરિતવસેન આગતં, અપ્પમાણં મોહચરિતવસેન, સુવણ્ણં દોસચરિતવસેન, દુબ્બણ્ણં રાગચરિતવસેન . એતેસઞ્હિ એતાનિ સપ્પાયાનિ, સા ચ નેસં સપ્પાયતા વિત્થારતો વિસુદ્ધિમગ્ગે ચરિયનિદ્દેસે વુત્તા.

પઞ્ચમઅભિભાયતનાદીસુ **નીલાની**તિ સબ્બસઙ્ગાહકવસેન વુત્તં. **નીલવણ્ણાની**તિ વણ્ણવસેન. **નીલનિદસ્સનાની**તિ નિદસ્સનવસેન, અપઞ્ઞાયમાનવિવરાનિ અસમ્ભિન્નવણ્ણાનિ એકનીલાનેવ હુત્વા દિસ્સન્તીતિ વુત્તં હોતિ. **નીલનિભાસાની**તિ ઇદં પન ઓભાસવસેન વુત્તં, નીલોભાસાનિ નીલપ્પભાયુત્તાનીતિ અત્થો. એતેન નેસં સુવિસુદ્ધતં દસ્સેતિ. વિસુદ્ધવણ્ણવસેનેવ હિ ઇમાનિ ચત્તારિ અભિભાયતનાનિ વુત્તાનિ. ‘‘નીલકસિણં ઉગ્ગણ્હન્તો નીલસ્મિં નિમિત્તં ગણ્હાતિ પુપ્ફસ્મિં વા વત્થસ્મિં વા વણ્ણધાતુયા વા’’તિઆદિકં પનેત્થ કસિણકરણઞ્ચ પરિકમ્મઞ્ચ અપ્પનાવિધાનઞ્ચ સબ્બં વિસુદ્ધિમગ્ગે વિત્થારતો વુત્તમેવ. ઇમાનિ પન અટ્ઠ અભિભાયતનજ્ઝાનાનિ વટ્ટાનિપિ હોન્તિ વટ્ટપાદકાનિપિ વિપસ્સનાપાદકાનિપિ દિટ્ઠધમ્મસુખવિહારાનિપિ અભિઞ્ઞાપાદકાનિપિ નિરોધપાદકાનિપિ, લોકિયાનેવ પન ન લોકુત્તરાનીતિ વેદિતબ્બાનિ.

૪૩૫. રૂપી રૂપાનિ પસ્સતીતિ એત્થ અજ્ઝત્તં કેસાદીસુ નીલકસિણાદીસુ નીલકસિણાદિવસેન ઉપ્પાદિતં રૂપજ્ઝાનં રૂપં, તં અસ્સ અત્થીતિ રૂપી. **બહિદ્ધા રૂપાનિ પસ્સતી**તિ બહિદ્ધાપિ નીલકસિણાદીનિ રૂપાનિ ઝાનચક્ખુના પસ્સતિ. ઇમિના અજ્ઝત્તબહિદ્ધાવત્થુકેસુ કસિણેસુ ઉપ્પાદિતજ્ઝાનસ્સ પુગ્ગલસ્સ ચત્તારિપિ રૂપાવચરજ્ઝાનાનિ દસ્સિતાનિ . **અજ્ઝત્તં અરૂપસઞ્ઞી**તિ અજ્ઝત્તં ન રૂપસઞ્ઞી, અત્તનો કેસાદીસુ

અનુપ્પાદિતરૂપાવચરજ્ઝાનોતિ અત્થો. ઇમિના બહિદ્ધાપરિકમ્મં કત્વા બહિદ્ધાવ ઉપ્પાદિતજ્ઝાનસ્સ પુગ્ગલસ્સ રૂપાવચરજ્ઝાનાનિ દસ્સિતાનિ.

સુભન્ત્વેવ અધિમુત્તો હોતીતિ ઇમિના સુવિસુદ્ધેસુ નીલાદીસુ વણ્ણકસિણેસુ ઝાનાનિ દસ્સિતાનિ. તત્થ કિઞ્ચાપિ અન્તોઅપ્પનાયં સુભન્તિ આભોગો નત્થિ, યો પન વિસુદ્ધં સુભં કસિણારમ્મણં કત્વા વિહરતિ, સો યસ્મા ''સુભન્તિ અધિમુત્તો હોતી''તિ વત્તબ્બતં આપજ્જતિ, તસ્મા એવં દેસના કતા. પટિસમ્ભિદામગ્ગે પન ''કથં સુભન્ત્વેવ અધિમુત્તો હોતીતિ વિમોક્ખો – ઇધ ભિક્ખુ મેત્તાસહગતેન ચેતસા એકં દિસં ફરિત્વા વિહરતિ...પે॰... મેત્તાય ભાવિતત્તા સત્તા અપ્પટિક્કૂલા હોન્તિ. કરુણાસહગતેન...પે॰... મુદિતાસહગતેન...પે॰... ઉપેક્ખાસહગતેન ચેતસા એકં દિસં ફરિત્વા વિહરતિ...પે॰... ઉપેક્ખાય ભાવિતત્તા સત્તા અપ્પટિક્કૂલા હોન્તિ. એવં સુભન્ત્વેવ અધિમુત્તો હોતીતિ વિમોક્ખો''તિ (પટિ॰ મ॰ ૧.૨૧૨) વુત્તં. **સબ્બસો રૂપસઞ્ઞાન**ન્તિઆદીસુ યં વત્તબ્બં, તં સબ્બં વિસુદ્ધિમગ્ગે વુત્તમેવ.

૪૪૩. **પથવિકસિણં ભાવેતી**તિ એત્થ પન સકલટ્ઠેન કસિણં, પથવિ એવ કસિણં **પથવિકસિણં**. પરિકમ્મપથવિયાપિ ઉગ્ગહનિમિત્તસ્સાપિ પટિભાગનિમિત્તસ્સાપિ તં નિમિત્તં આરમ્મણં કત્વા ઉપ્પન્નજ્ઝાનસ્સાપિ એતં અધિવચનં. ઇધ પન પથવિકસિણારમ્મણં ઝાનં અધિપ્પેતં. તં હેસ ભાવેતિ. **આપોકસિણા**દીસુપિ એસેવ નયો.

ઇમાનિ પન કસિણાનિ ભાવેન્તેન સીલાનિ સોધેત્વા પરિસુદ્ધસીલે પતિટ્ઠિતેન ય્વાસ્સ દસસુ પલિબોધેસુ પલિબોધો અત્થિ, તં ઉપચ્છિન્દિત્વા કમ્મટ્ઠાનદાયકં કલ્યાણમિત્તં ઉપસઙ્કમિત્વા અત્તનો ચરિયાનુકૂલવસેન યં યસ્સ સપ્પાયં, તં તેન ગહેત્વા કસિણભાવનાય અનનુરૂપં વિહારં પહાય અનુરૂપે વિહરન્તેન ખુદ્દકપલિબોધુપચ્છેદં કત્વા સબ્બં ભાવનાવિધાનં અપરિહાપેન્તેન ભાવેતબ્બાનિ. અયમેત્થ સઙ્ખેપો, વિત્થારો પન વિસુદ્ધિમગ્ગે (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૩૮ આદયો) વુત્તો. કેવલઞ્હિ તત્થ વિઞ્ઞાણકસિણં નાગતં, તં અત્થતો આકાસકસિણે પવત્તવિઞ્ઞાણં. તઞ્ચ ખો આરમ્મણવસેન વુત્તં, ન સમાપત્તિવસેન. તઞ્હિ અનન્તં વિઞ્ઞાણન્તિ આરમ્મણં કત્વા એસ વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનસમાપત્તિં ભાવેન્તો વિઞ્ઞાણકસિણં ભાવેતીતિ વુચ્ચતિ. ઇમાનિપિ દસ કસિણાનિ વટ્ટાનિપિ હોન્તિ વટ્ટપાદકાનિપિ વિપસ્સનાપાદકાનિપિ દિટ્ઠધમ્મસુખવિહારત્થાનિપિ અભિઞ્ઞાપાદકાનિપિ નિરોધપાદકાનિપિ, લોકિયાનેવ પન ન લોકુત્તરાનીતિ.

૪૫૩. **અસુભસઞ્ઞં ભાવેતી**તિ અસુભસઞ્ઞા વુચ્ચતિ ઉદ્ધુમાતકાદીસુ દસસુ આરમ્મણેસુ ઉપ્પન્ના પઠમજ્ઝાનસહગતા સઞ્ઞા, તં ભાવેતિ બ્રૂહેતિ વડ્ઢેતિ, અનુપ્પન્નં ઉપ્પાદેતિ, ઉપ્પન્નં અનુરક્ખતીતિ અત્થો. દસન્નં પન અસુભાનં ભાવનાનયો સબ્બો વિસુદ્ધિમગ્ગે (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૧૦૨ આદયો) વિત્થારિતોયેવ . **મરણસઞ્ઞં ભાવેતી**તિ સમ્મુતિમરણં, ખણિકમરણં, સમુચ્છેદમરણન્તિ તિવિધમ્પિ મરણં આરમ્મણં કત્વા ઉપ્પજ્જનકસઞ્ઞં ભાવેતિ, અનુપ્પન્નં ઉપ્પાદેતિ, ઉપ્પન્નં અનુરક્ખતીતિ અત્થો. હેટ્ઠા વુત્તલક્ખણા વા મરણસ્સતિયેવ ઇધ મરણસઞ્ઞાતિ વુત્તા, તં ભાવેતિ ઉપ્પાદેતિ વડ્ઢેતીતિ અત્થો. ભાવનાનયો પનસ્સા વિસુદ્ધિમગ્ગે (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૧૬૭ આદયો) વિત્થારિતોયેવ. **આહારે પટિકૂલસઞ્ઞં ભાવેતી**તિ અસિતપીતાદિભેદે કબળીકારે આહારે ગમનપટિકૂલાદીનિ નવ પટિકૂલાનિ પચ્ચવેક્ખન્તસ્સ ઉપ્પજ્જનકસઞ્ઞં ભાવેતિ, ઉપ્પાદેતિ વડ્ઢેતીતિ અત્થો. તસ્સાપિ ભાવનાનયો વિસુદ્ધિમગ્ગે વિત્થારિતોયેવ. **સબ્બલોકે અનભિરતિસઞ્ઞં ભાવેતી**તિ સબ્બસ્મિમ્પિ તેધાતુકે લોકે અનભિરતિસઞ્ઞં ઉક્કણ્ઠિતસઞ્ઞં ભાવેતીતિ અત્થો. **અનિચ્ચસઞ્ઞં ભાવેતી**તિ પઞ્ચન્નં ઉપાદાનક્ખન્ધાનં

ઉદયબ્બયઞ્ઞથત્તપરિગ્ગાહિકં પઞ્ચસુ ખન્ધેસુ અનિચ્ચન્તિ ઉપ્પજ્જનકસઞ્ઞં ભાવેતિ. **અનિચ્ચે દુક્ખસઞ્ઞં ભાવેતી**તિ અનિચ્ચે ખન્ધપઞ્ચકે પટિપીળનસઙ્ખાતદુક્ખલક્ખણપરિગ્ગાહિકં દુક્ખન્તિ ઉપ્પજ્જનકસઞ્ઞં ભાવેતિ. **દુક્ખે અનત્તસઞ્ઞં ભાવેતી**તિ પટિપીળનટ્ઠેન દુક્ખે ખન્ધપઞ્ચકે અવસવત્તનાકારસઙ્ખાતઅનત્તલક્ખણપરિગ્ગાહિકં અનત્તાતિ ઉપ્પજ્જનકસઞ્ઞં ભાવેતિ. **પહાનસઞ્ઞં ભાવેતી**તિ પઞ્ચવિધં પહાનં આરમ્મણં કત્વા ઉપ્પજ્જનકસઞ્ઞં ભાવેતિ. **વિરાગસઞ્ઞં ભાવેતી**તિ પઞ્ચવિધમેવ વિરાગં આરમ્મણં કત્વા ઉપ્પજ્જનકસઞ્ઞં ભાવેતિ. **નિરોધસઞ્ઞં ભાવેતી**તિ સઙ્ખારનિરોધં આરમ્મણં કત્વા ઉપ્પજ્જનકસઞ્ઞં ભાવેતિ. નિબ્બાનં આરમ્મણં કત્વા ઉપ્પજ્જનકસઞ્ઞન્તિપિ વદન્તિ. એત્થ ચ સબ્બલોકે અનભિરતસઞ્ઞા, અનિચ્ચસઞ્ઞા, અનિચ્ચે દુક્ખસઞ્ઞાતિ ઇમાહિ તીહિ સઞ્ઞાહિ બલવવિપસ્સના કથિતા. પુન અનિચ્ચસઞ્ઞં ભાવેતીતિઆદિકાહિ દસહિ સઞ્ઞાહિ વિપસ્સનાસમારમ્ભોવ કથિતો.

૪૭૩. **બુદ્ધાનુસ્સતિ**ન્તિઆદીનિ વુત્તત્થાનેવ.

૪૮૩. **પઠમજ્ઝાનસહગત**ન્તિ પઠમજ્ઝાનેન સદ્ધિં ગતં પવત્તં, પઠમજ્ઝાનસમ્પયુત્તન્તિ અત્થો. **સદ્ધિન્દ્રિયં ભાવેતી**તિ પઠમજ્ઝાનસહગતં કત્વા સદ્ધિન્દ્રિયં ભાવેતિ બ્રૂહેતિ વડ્ઢેતિ. એસ નયો સબ્બત્થ.

અપરઅચ્છરાસઙ્ઘાતવગ્ગવણ્ણના.

૧૯. કાયગતાસતિવગ્ગવણ્ણના

૫૬૩. ચેતસા ફુટોતિ એત્થ દુવિધં ફરણં આપોફરણઞ્ચ દિબ્બચક્ખુફરણઞ્ચ. તત્થ આપોકસિણં સમાપજ્જિત્વા આપેન ફરણં આપોફરણં નામ. એવં ફુટેપિ મહાસમુદ્દે સબ્બા સમુદ્દઙ્ગમા કુન્નદિયો અન્તોગધાવ હોન્તિ. આલોકં પન વડ્ઢેત્વા દિબ્બચક્ખુના સકલસમુદ્દદસ્સનં દિબ્બચક્ખુફરણં નામ. એવં ફુટેપિ મહાસમુદ્દે સબ્બા મહાસમુદ્દઙ્ગમા કુન્નદિયો અન્તોગધાવ હોન્તિ. **અન્તોગધા તસ્સાતિ** તસ્સ ભિક્ખુનો ભાવનાય અબ્ભન્તરગતાવ હોન્તિ. **વિજ્જાભાગિયાતિ** એત્થ સમ્પયોગવસેન વિજ્જં ભજન્તીતિ વિજ્જાભાગિયા, વિજ્જાભાગે વિજ્જાકોટ્ઠાસે વત્તન્તીતિપિ વિજ્જાભાગિયા. તત્થ વિપસ્સનાઞાણં મનોમયિદ્ધિ છ અભિઞ્ઞાતિ અટ્ઠ વિજ્જા, પુરિમેન અત્થેન તાહિ સમ્પયુત્તધમ્માપિ વિજ્જાભાગિયા. પચ્છિમેન અત્થેન તાસુ યા કાચિ એકા વિજ્જા વિજ્જા, સેસા વિજ્જાભાગિયાતિ એવં વિજ્જાપિ વિજ્જાસમ્પયુત્તધમ્માપિ વિજ્જાભાગિયાત્વેવ વેદિતબ્બા.

૫૬૪. મહતો સંવેગાયાતિ મહન્તસ્સ સંવેગસ્સ અત્થાય. ઉપરિપદદ્વયેપિ એસેવ નયો. એત્થ ચ મહાસંવેગો નામ વિપસ્સના, મહાઅત્થો નામ ચત્તારો મગ્ગા, મહાયોગક્ખેમો નામ ચત્તારિ સામઞ્ઞફલાનિ. અથ વા મહાસંવેગો નામ સહ વિપસ્સનાય મગ્ગો, મહાઅત્થો નામ ચત્તારિ સામઞ્ઞફલાનિ, મહાયોગક્ખેમો નામ નિબ્બાનં. **સતિસમ્પજઞ્ઞાયાતિ** સતિયા ચ ઞાણસ્સ ચ અત્થાય. **ઞાણદસ્સનપટિલાભાયાતિ** દિબ્બચક્ખુઞાણાય. **દિટ્ઠધમ્મસુખવિહારાયાતિ** ઇમસ્મિંયેવ પચ્ચક્ખે અત્તભાવે સુખવિહારત્થાય. **વિજ્જાવિમુત્તિફલસચ્છિકિરિયાયાતિ** વિજ્જાવિમુત્તીનં ફલસ્સ પચ્ચવેક્ખકરણત્થાય. એત્થ ચ વિજ્જાતિ મગ્ગપઞ્ઞા, વિમુત્તીતિ તંસમ્પયુત્તા સેસધમ્મા. તેસં ફલં નામ અરહત્તફલં, તસ્સ સચ્છિકિરિયાયાતિ અત્થો.

૫૭૧. કાયોપિ પસ્સમ્ભતીતિ નામકાયોપિ કરજકાયોપિ પસ્સમ્ભતિ, વૂપસન્તદરથો હોતિ. **વિતક્કવિચારાપીતિ** એતે ધમ્મા દુતિયજ્ઝાનેન વૂપસમ્મન્તિ નામ, ઇધ પન ઓળારિકવૂપસમં સન્ધાય વુત્તં. **કેવલાતિ** સકલા, સબ્બે નિરવસેસાતિ અત્થો. **વિજ્જાભાગિયાતિ** વિજ્જાકોટ્ઠાસિયા, તે હેટ્ઠા વિભજિત્વા દસ્સિતાવ.

૫૭૪. અવિજ્જા પહીયતીતિ અટ્ઠસુ ઠાનેસુ વટ્ટમૂલકં બહલન્ધકારં મહાતમં અઞ્ઞાણં પહીયતિ. **વિજ્જા ઉપ્પજ્જતીતિ** અરહત્તમગ્ગવિજ્જા ઉપ્પજ્જતિ. **અસ્મિમાનો પહીયતીતિ** અસ્મીતિ નવવિધો માનો પહીયતિ. **અનુસયાતિ** સત્ત અનુસયા. **સંયોજનાનીતિ** દસ સંયોજનાનિ.

૫૭૫. પઞ્ઞાપભેદાયાતિ પઞ્ઞાય પભેદગમનત્થં. **અનુપાદાપરિનિબ્બાનાયાતિ** અપચ્ચયપરિનિબ્બાનસ્સ સચ્છિકિરિયત્થાય.

૫૭૬. અનેકધાતુપટિવેધો હોતીતિ અટ્ઠારસન્નં ધાતૂનં લક્ખણપટિવેધો હોતિ. **નાનાધાતુપટિવેધો હોતીતિ** તાસંયેવ અટ્ઠારસન્નં ધાતૂનં નાનાભાવેન લક્ખણપટિવેધો હોતિ. **અનેકધાતુપટિસમ્ભિદા હોતીતિ** ઇમિના ધાતુભેદઞાણં કથિતં. ધાતુપભેદઞાણં નામ ''ઇમાય ધાતુયા ઉસ્સન્નાય ઇદં નામ હોતી''તિ જાનનપઞ્ઞા. તં પનેતં ધાતુભેદઞાણં ન સબ્બેસં હોતિ, બુદ્ધાનમેવ નિપ્પદેસં હોતિ. તં સમ્માસમ્બુદ્ધેન સબ્બસો ન કથિતં. કસ્મા? તસ્મિં કથિતે અત્થો નત્થીતિ.

૫૮૪. **પઞ્ઞાપટિલાભાયા**તિઆદીનિ સોળસ પદાનિ પટિસમ્ભિદામગ્ગે ‘‘સપ્પુરિસસંસેવો, સદ્ધમ્મસવનં, યોનિસોમનસિકારો, ધમ્માનુધમ્મપટિપત્તિ. ઇમે ખો, ભિક્ખવે, ચત્તારો ધમ્મા ભાવિતા બહુલીકતા પઞ્ઞાપટિલાભાય સંવત્તન્તિ ...પે॰... નિબ્બેધિકપઞ્ઞતાય સંવત્તન્તી’’તિ એવં માતિકં ઠપેત્વા વિત્થારિતાનેવ. વુત્તઞ્હેતં (પટિ॰ મ॰ ૩.૪) –

પઞ્ઞાપટિલાભાય સંવત્તન્તીતિ. ‘‘કતમો પઞ્ઞાપટિલાભો? ચતુન્નં મગ્ગઞાણાનં, ચતુન્નં ફલઞાણાનં, ચતુન્નં પટિસમ્ભિદાઞાણાનં, છન્નં અભિઞ્ઞાઞાણાનં, તેસત્તતીનં ઞાણાનં, સત્તસત્તતીનં ઞાણાનં લાભો પટિલાભો પત્તિસમ્પત્તિ ફસ્સના સચ્છિકિરિયા ઉપસમ્પદા, પઞ્ઞાપટિલાભાય સંવત્તન્તીતિ અયં પઞ્ઞાપટિલાભો.

પઞ્ઞાવુદ્ધિયા સંવત્તન્તીતિ. ‘‘કતમા પઞ્ઞાવુદ્ધિ? સત્તન્નઞ્ચ સેક્ખાનં પુથુજ્જનકલ્યાણકસ્સ ચ પઞ્ઞા વડ્ઢતિ, અરહતો પઞ્ઞા વડ્ઢિતવડ્ઢના, પઞ્ઞાવુદ્ધિયા સંવત્તન્તીતિ અયં પઞ્ઞાવુદ્ધિ.

પઞ્ઞાવેપુલ્લાય સંવત્તન્તીતિ. ‘‘કતમં પઞ્ઞાવેપુલ્લં? સત્તન્નઞ્ચ સેક્ખાનં પુથુજ્જનકલ્યાણકસ્સ ચ પઞ્ઞા વેપુલ્લં ગચ્છતિ, અરહતો પઞ્ઞા વેપુલ્લં ગતા, પઞ્ઞાવેપુલ્લાય સંવત્તન્તીતિ ઇદં પઞ્ઞાવેપુલ્લં.

મહાપઞ્ઞતાય સંવત્તન્તીતિ. ‘‘કતમા મહાપઞ્ઞા? મહન્તે અત્થે પરિગ્ગણ્હાતીતિ મહાપઞ્ઞા, મહન્તે ધમ્મે... પે॰... મહન્તા નિરુત્તિયો, મહન્તાનિ પટિભાનાનિ, મહન્તે સીલક્ખન્ધે, મહન્તે સમાધિપઞ્ઞાવિમુત્તિવિમુત્તિઞાણદસ્સનક્ખન્ધે, મહન્તાનિ ઠાનાટ્ઠાનાનિ, મહન્તા વિહારસમાપત્તિયો, મહન્તાનિ અરિયસચ્ચાનિ, મહન્તે સતિપટ્ઠાને, સમ્મપ્પધાને, ઇદ્ધિપાદે, મહન્તાનિ ઇન્દ્રિયાનિ, મહન્તાનિ બલાનિ, મહન્તે બોજ્ઝઙ્ગે, મહન્તે અરિયમગ્ગે, મહન્તાનિ સામઞ્ઞફલાનિ, મહાભિઞ્ઞાયો , મહન્તં પરમત્થં નિબ્બાનં પરિગ્ગણ્હાતીતિ મહાપઞ્ઞા, મહાપઞ્ઞતાય સંવત્તન્તીતિ અયં મહાપઞ્ઞા.

પુથુપઞ્ઞતાય સંવત્તન્તીતિ. ‘‘કતમા પુથુપઞ્ઞા? પુથુ નાનાક્ખન્ધેસુ ઞાણં પવત્તતીતિ પુથુપઞ્ઞા. પુથુ નાનાધાતૂસુ, પુથુ નાનાઆયતનેસુ, પુથુ નાનાપટિચ્ચસમુપ્પાદેસુ, પુથુ નાનાસુઞ્ઞતમનુપલબ્ભેસુ, પુથુ નાનાઅત્થેસુ, ધમ્મેસુ, નિરુત્તીસુ, પટિભાનેસુ, પુથુ નાનાસીલક્ખન્ધેસુ, સમાધિપઞ્ઞાવિમુત્તિવિમુત્તિઞાણદસ્સનક્ખન્ધેસુ, પુથુ નાનાઠાનાટ્ઠાનેસુ, પુથુ નાનાવિહારસમાપત્તીસુ, પુથુ નાનાઅરિયસચ્ચેસુ, પુથુ નાનાસતિપટ્ઠાનેસુ, સમ્મપ્પધાનેસુ, ઇદ્ધિપાદેસુ, ઇન્દ્રિયેસુ, બલેસુ, બોજ્ઝઙ્ગેસુ, પુથુ નાનાઅરિયમગ્ગેસુ, પુથુ નાનાસામઞ્ઞફલેસુ, પુથુ નાનાઅભિઞ્ઞાસુ ઞાણં પવત્તતીતિ પુથુપઞ્ઞા. પુથુ નાનાજનસાધારણે ધમ્મે સમતિક્કમ્મ પરમત્થે નિબ્બાને ઞાણં પવત્તતીતિ પુથુપઞ્ઞા. પુથુપઞ્ઞતાય સંવત્તન્તીતિ અયં પુથુપઞ્ઞા.

વિપુલપઞ્ઞતાય સંવત્તન્તીતિ. ‘‘કતમા વિપુલપઞ્ઞા? વિપુલે અત્થે પરિગણ્હાતીતિ વિપુલપઞ્ઞા...પે॰... વિપુલં પરમત્થં નિબ્બાનં પરિગણ્હાતીતિ વિપુલપઞ્ઞા, વિપુલપઞ્ઞતાય સંવત્તન્તીતિ અયં વિપુલપઞ્ઞા.

ગમ્ભીરપઞ્ઞતાય સંવત્તન્તીતિ. ‘‘કતમા ગમ્ભીરપઞ્ઞા? ગમ્ભીરેસુ ખન્ધેસુ ઞાણં પવત્તતીતિ ગમ્ભીરપઞ્ઞા. પુથુપઞ્ઞાસદિસો વિત્થારો. ગમ્ભીરે પરમત્થે નિબ્બાને ઞાણં પવત્તતીતિ ગમ્ભીરપઞ્ઞા, ગમ્ભીરપઞ્ઞતાય સંવત્તન્તીતિ અયં ગમ્ભીરપઞ્ઞા.

અસામન્તપઞ્ઞતાય સંવત્તન્તીતિ. ‘‘કતમા અસામન્તપઞ્ઞા? યસ્સ પુગ્ગલસ્સ અત્થવવત્થાનતો અત્થપટિસમ્ભિદા અધિગતા હોતિ સચ્છિકતા ફસ્સિતા પઞ્ઞાય. ધમ્મનિરુત્તિપટિભાનવવત્થાનતો પટિભાનપટિસમ્ભિદા અધિગતા હોતિ સચ્છિકતા ફસ્સિતા પઞ્ઞાય, તસ્સ અત્થે ચ ધમ્મે ચ નિરુત્તિયા ચ પટિભાને ચ ન અઞ્ઞો કોચિ સક્કોતિ અભિસમ્ભવિતું, અનભિસમ્ભવનીયો ચ સો અઞ્ઞેહીતિ અસામન્તપઞ્ઞો.

પુથુજ્જનકલ્યાણકસ્સ પઞ્ઞા અટ્ઠમકસ્સ પઞ્ઞાય દૂરે વિદૂરે સુવિદૂરે ન સન્તિકે ન સામન્તા, પુથુજ્જનકલ્યાણકં ઉપાદાય અટ્ઠમકો અસામન્તપઞ્ઞો. અટ્ઠમકસ્સ પઞ્ઞા સોતાપન્નસ્સ પઞ્ઞાય દૂરે…પે॰… અટ્ઠમકં ઉપાદાય સોતાપન્નો અસામન્તપઞ્ઞો. સોતાપન્નસ્સ પઞ્ઞા સકદાગામિસ્સ પઞ્ઞાય. સકદાગામિસ્સ પઞ્ઞા અનાગામિસ્સ પઞ્ઞાય. અનાગામિસ્સ પઞ્ઞા અરહતો પઞ્ઞાય. અરહતો પઞ્ઞા પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ પઞ્ઞાય દૂરે વિદૂરે સુવિદૂરે ન સન્તિકે ન સામન્તા, અરહન્તં ઉપાદાય પચ્ચેકબુદ્ધો અસામન્તપઞ્ઞો. પચ્ચેકબુદ્ધઞ્ચ સદેવકઞ્ચ લોકં ઉપાદાય તથાગતો અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો અગ્ગો અસામન્તપઞ્ઞો.

પઞ્ઞાપભેદકુસલો પભિન્નઞાણો…પે॰… તે પઞ્હં અભિસઙ્ખરિત્વા અભિસઙ્ખરિત્વા તથાગતં ઉપસઙ્કમિત્વા પુચ્છન્તિ ગૂળ્હાનિ ચ પટિચ્છન્નાનિ ચ, કથિતા વિસજ્જિતા ચ તે પઞ્હા ભગવતા હોન્તિ નિદ્દિટ્ઠકારણા, ઉપક્ખિત્તકા ચ તે ભગવતા સમ્પજ્જન્તિ. અથ ખો ભગવા તત્થ અતિરોચતિ યદિદં પઞ્ઞાયાતિ અગ્ગો અસામન્તપઞ્ઞો, અસામન્તપઞ્ઞતાય સંવત્તન્તીતિ અયં અસામન્તપઞ્ઞા.

ભૂરિપઞ્ઞતાય સંવત્તન્તીતિ. ‘‘કતમા ભૂરિપઞ્ઞા? રાગં અભિભુય્યતીતિ ભૂરિપઞ્ઞા, અભિભવિતાતિ ભૂરિપઞ્ઞા. દોસં, મોહં, કોધં, ઉપનાહં, મક્ખં, પલાસં, ઇસ્સં, મચ્છરિયં, માયં, સાઠેય્યં, થમ્ભં, સારમ્ભં, માનં, અતિમાનં, મદં, પમાદં, સબ્બે કિલેસે, સબ્બે દુચ્ચરિતે, સબ્બે અભિસઙ્ખારે, સબ્બે ભવગામિકમ્મે અભિભુય્યતીતિ ભૂરિપઞ્ઞા, અભિભવિતાતિ ભૂરિપઞ્ઞા . રાગો અરિ, તં અરિં મદ્દનિપઞ્ઞાતિ ભૂરિપઞ્ઞા, દોસો, મોહો…પે॰… સબ્બે ભવગામિકમ્મા અરિ, તં અરિં મદ્દનિપઞ્ઞાતિ ભૂરિપઞ્ઞા. ભૂરિ વુચ્ચતિ પથવી, તાય પથવિસમાય વિત્થતાય વિપુલાય પઞ્ઞાય સમન્નાગતોતિ ભૂરિપઞ્ઞો. અપિચ પઞ્ઞાય એતં અધિવચનં ભૂરિ મેધા પરિણાયિકાતિ, ભૂરિપઞ્ઞતાય સંવત્તન્તીતિ અયં ભૂરિપઞ્ઞા.

પઞ્ઞાબાહુલ્લાય સંવત્તન્તીતિ. ‘‘કતમં પઞ્ઞાબાહુલ્લં? ઇધેકચ્ચો પઞ્ઞાગરુકો હોતિ પઞ્ઞાચરિતો પઞ્ઞાસયો પઞ્ઞાધિમુત્તો પઞ્ઞાધજો પઞ્ઞાકેતુ પઞ્ઞાધિપતેય્યો વિચયબહુલો પવિચયબહુલો ઓક્ખાયનબહુલો સમોક્ખાયનબહુલો સમ્પેક્ખાયનધમ્મો વિભૂતવિહારી તચ્ચરિતો તગ્ગરુકો તબ્બહુલો તન્નિન્નો તપ્પોણો તપ્પબ્ભારો તદધિમુત્તો તદાધિપતેય્યો, યથા ગણગરુકો વુચ્ચતિ ગણબાહુલિકોતિ, ચીવરગરુકો પત્તગરુકો સેનાસનગરુકો વુચ્ચતિ સેનાસનબાહુલિકોતિ, એવમેવં ઇધેકચ્ચો પઞ્ઞાગરુકો હોતિ પઞ્ઞાચરિતો…પે॰… તદાધિપતેય્યો, પઞ્ઞાબાહુલ્લાય સંવત્તન્તીતિ ઇદં પઞ્ઞાબાહુલ્લં.

સીઘપઞ્ઞતાય સંવત્તન્તીતિ. ‘‘કતમા સીઘપઞ્ઞા? સીઘં સીઘં સીલાનિ પરિપૂરેતીતિ સીઘપઞ્ઞા. સીઘં સીઘં ઇન્દ્રિયસંવરં, ભોજને મત્તઞ્ઞુતં, જાગરિયાનુયોગં, સીલક્ખન્ધં, સમાધિ-પઞ્ઞા-વિમુત્તિ-વિમુત્તિઞાણદસ્સનક્ખન્ધં પરિપૂરેતીતિ સીઘપઞ્ઞા. સીઘં સીઘં ઠાનાટ્ઠાનાનિ પટિવિજ્ઝતિ. વિહારસમાપત્તિયો પરિપૂરેતિ. અરિયસચ્ચાનિ પટિવિજ્ઝતિ. સતિપટ્ઠાને ભાવેતિ. સમ્મપ્પધાને ઇદ્ધિપાદે ઇન્દ્રિયાનિ બલાનિ બોજ્ઝઙ્ગે અરિયમગ્ગં ભાવેતીતિ સીઘપઞ્ઞા. સીઘં સીઘં સામઞ્ઞફલાનિ સચ્છિકરોતીતિ સીઘપઞ્ઞા. સીઘં સીઘં અભિઞ્ઞાયો પટિવિજ્ઝતીતિ

સીઘપઞ્ઞા. સીઘં સીઘં પરમત્થં નિબ્બાનં સચ્છિકરોતીતિ સીઘપઞ્ઞા, સીઘપઞ્ઞતાય સંવત્તન્તીતિ અયં સીઘપઞ્ઞા.

લહુપઞ્ઞતાય સંવત્તન્તીતિ. ''કતમા લહુપઞ્ઞા? લહું લહું સીલાનિ પરિપૂરેતીતિ લહુપઞ્ઞા...પે॰... લહુપઞ્ઞતાય સંવત્તન્તીતિ અયં લહુપઞ્ઞા.

હાસપઞ્ઞતાય સંવત્તન્તીતિ. ''કતમા હાસપઞ્ઞા? ઇધેકચ્ચો વેદબહુલો તુટ્ઠિબહુલો હાસબહુલો પામોજ્જબહુલો સીલાનિ પરિપૂરેતીતિ હાસપઞ્ઞા...પે॰... પરમત્થં નિબ્બાનં સચ્છિકરોતીતિ હાસપઞ્ઞા, હાસપઞ્ઞતાય સંવત્તન્તીતિ અયં હાસપઞ્ઞા.

જવનપઞ્ઞતાય સંવત્તન્તીતિ. ''કતમા જવનપઞ્ઞા? યં કિઞ્ચિ રૂપં અતીતાનાગતપચ્ચુપ્પન્નં , યા કાચિ વેદના, યા કાચિ સઞ્ઞા, યે કેચિ સઙ્ખારા, યંકિઞ્ચિ વિઞ્ઞાણં અતીતાનાગતપચ્ચુપ્પન્નં અજ્ઝત્તં વા બહિદ્ધા વા ઓળારિકં વા સુખુમં વા હીનં વા પણીતં વા યં દૂરે સન્તિકે વા, સબ્બં વિઞ્ઞાણં અનિચ્ચતો ખિપ્પં જવતીતિ જવનપઞ્ઞા, દુક્ખતો, અનત્તતો ખિપ્પં જવતીતિ જવનપઞ્ઞા. ચક્ખું...પે॰... જરામરણં અતીતાનાગતપચ્ચુપ્પન્નં અનિચ્ચતો, દુક્ખતો, અનત્તતો ખિપ્પં જવતીતિ જવનપઞ્ઞા. રૂપં અતીતાનાગતપચ્ચુપ્પન્નં અનિચ્ચં ખયટ્ઠેન, દુક્ખં ભયટ્ઠેન, અનત્તા અસારકટ્ઠેનાતિ તુલયિત્વા તીરયિત્વા વિભાવયિત્વા વિભૂતં કત્વા રૂપનિરોધે નિબ્બાને ખિપ્પં જવતીતિ જવનપઞ્ઞા...પે॰... જરામરણનિરોધે નિબ્બાને ખિપ્પં જવતીતિ જવનપઞ્ઞા. રૂપં...પે॰... જરામરણં અતીતાનાગતપચ્ચુપ્પન્નં ખયધમ્મં વયધમ્મં વિરાગધમ્મં નિરોધધમ્મન્તિ તુલયિત્વા તીરયિત્વા વિભાવયિત્વા વિભૂતં કત્વા જરામરણનિરોધે નિબ્બાને ખિપ્પં જવતીતિ જવનપઞ્ઞા, જવનપઞ્ઞતાય સંવત્તન્તીતિ અયં જવનપઞ્ઞા.

તિક્ખપઞ્ઞતાય સંવત્તન્તીતિ. ''કતમા તિક્ખપઞ્ઞા? ખિપ્પં કિલેસે છિન્દતીતિ તિક્ખપઞ્ઞા. ઉપ્પન્નં કામવિતક્કં, બ્યાપાદવિતક્કં, વિહિંસાવિતક્કં ઉપ્પન્નુપ્પન્ને પાપકે અકુસલે ધમ્મે નાધિવાસેતિ પજહતિ વિનોદેતિ બ્યન્તીકરોતિ અનભાવં ગમેતીતિ તિક્ખપઞ્ઞા. ઉપ્પન્નં રાગં, દોસં, મોહં...પે॰... સબ્બે ભવગામિકમ્મે નાધિવાસેતિ પજહતિ વિનોદેતિ બ્યન્તીકરોતિ અનભાવં ગમેતીતિ તિક્ખપઞ્ઞા. એકસ્મિં આસને ચત્તારો અરિયમગ્ગા ચત્તારિ સામઞ્ઞફલાનિ ચતસ્સો પટિસમ્ભિદાયો છ અભિઞ્ઞાયો અધિગતા હોન્તિ સચ્છિકતા ફસ્સિતા પઞ્ઞાયાતિ તિક્ખપઞ્ઞા, તિક્ખપઞ્ઞતાય સંવત્તન્તીતિ અયં તિક્ખપઞ્ઞા.

નિબ્બેધિકપઞ્ઞતાય સંવત્તન્તીતિ. ''કતમા નિબ્બેધિકપઞ્ઞા? ઇધેકચ્ચો સબ્બસઙ્ખારેસુ ઉબ્બેગબહુલો હોતિ ઉત્તાસબહુલો ઉક્કણ્ઠનબહુલો અરતિબહુલો અનભિરતિબહુલો બહિમુખો ન રમતિ સબ્બસઙ્ખારેસુ, અનિબ્બિદ્ધપુબ્બં અપ્પદાલિતપુબ્બં લોભક્ખન્ધં નિબ્બિજ્ઝતિ પદાલેતીતિ નિબ્બેધિકપઞ્ઞા, અનિબ્બિદ્ધપુબ્બં અપ્પદાલિતપુબ્બં દોસક્ખન્ધં, મોહક્ખન્ધં, કોધં, ઉપનાહં...પે॰... સબ્બે ભવગામિકમ્મે નિબ્બિજ્ઝતિ પદાલેતીતિ નિબ્બેધિકપઞ્ઞા, નિબ્બેધિકપઞ્ઞતાય સંવત્તન્તીતિ અયં નિબ્બેધિકપઞ્ઞા''.

એવં પટિસમ્ભિદામગ્ગે વુત્તનયેનેવેત્થ અત્થો વેદિતબ્બો. કેવલઞ્હિ તત્થ બહુવચનં, ઇધ એકવચનન્તિ અયમેવ વિસેસો. સેસં તાદિસમેવાતિ. ઇમા ચ પન સોળસ મહાપઞ્ઞા લોકિયલોકુત્તરમિસ્સકાવ કથિતા.

કાયગતાસતિવગ્ગવણ્ણના.

૨૦. અમતવગ્ગવણ્ણના

૬૦૦-૬૧૧. અમતં તે, ભિક્ખવે, ન પરિભુઞ્જન્તીતિ મરણવિરહિતં નિબ્બાનં ન પરિભુઞ્જન્તીતિ અત્થો. નનુ ચ નિબ્બાનં લોકુત્તરં, કાયગતાસતિ લોકિયા, કથં તં પરિભુઞ્જન્તા અમતં પરિભુઞ્જન્તીતિ? તં ભાવેત્વા અધિગન્તબ્બતો. કાયગતઞ્હિ સતિં ભાવેન્તો અમતમધિગચ્છતિ, અભાવેન્તો નાધિગચ્છતિ. તસ્મા એવં વુત્તં. એતેનુપાયેન સબ્બત્થ અત્થો વેદિતબ્બો. અપિ ચેત્થ **વિરદ્ધ**ન્તિ વિરાધિતં નાધિગતં. **આરદ્ધ**ન્તિ પરિપુણ્ણં. **પમાદિંસૂ**તિ પમજ્જન્તિ. **પમુટ્ઠ**ન્તિ સમ્મુટ્ઠં વિસ્સરિતં નટ્ઠં વા. **આસેવિત**ન્તિ આદિતો સેવિતં. **ભાવિત**ન્તિ વડ્ઢિતં. **બહુલીકત**ન્તિ પુનપ્પુનં કતં. **અનભિઞ્ઞાત**ન્તિ ઞાતઅભિઞ્ઞાય અજાનિતં. **અપરિઞ્ઞાત**ન્તિ ઞાતપરિઞ્ઞાવસેનેવ અપરિઞ્ઞાતં. **અસચ્છિકત**ન્તિ અપચ્ચક્ખકતં. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનત્થમેવાતિ.

અમતવગ્ગવણ્ણના.

મનોરથપૂરણિયા અઙ્ગુત્તરનિકાય-અટ્ઠકથાય સહસ્સસુત્તન્તપરિમાણસ્સ

એકકનિપાતસ્સ સંવણ્ણના નિટ્ઠિતા.